F

faunabeheereenheid
Noord Brabant

Faunabeheerplan 2011-2016

Faunabeheerplan 2011-2016

Opgesteld op basis van artikel 30 van de Flora- en faunawet conform de voorwaarden welke zijn gesteld in Artikel 10 van het besluit Faunabeheer.

Vastgesteld door het bestuur van de Faunabeheereenheid Noord-Brabant op 5 november 2010

Goedgekeurd door Gedeputeerde Staten van de provincie Noord-Brabant op …….

Looptijd van ……. tot ……

Niets van deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Faunabeheereenheid Noord-Brabant.

Voorwoord

Voor u ligt het nieuwe faunabeheerplan van de Stichting Faunabeheereenheid Noord-Brabant (FBE). Dit plan is het vervolg op eerder door de FBE opgestelde plannen 2004-2006 en 2006-2011. Deze twee plannen liggen dan ook aan de basis van dit nieuwe beheerplan, waar ook enkele deelplannen in zijn geïntegreerd.
Het bestuur heeft gemeend nog eens kritisch te kijken naar de opzet van het nieuwe plan. Het vorige faunabeheerplan ging na het algemene deel over naar de omschrijving van bepaalde diersoorten. Dit wekte de indruk dat een diersoort op voorhand al veroordeeld is. Het nieuwe plan is op dit punt aangepast. Het bestuur hoopt hiermee de structuur te verbeteren en deze nog verder in overeenstemming met de opzet van de Flora en faunawet te brengen, namelijk 'nee, tenzij…' Een ander gevolg is dat daar waar de eerdere faunabeheerplannen hoofdzakelijk betrekking hadden op de schade die diersoorten veroorzaakten aan gewassen, dit plan zich richt op de uitwerking van alle tien in de Flora en faunawet en aanhangende besluiten gestelde belangen.

De noodzaak om te beschikken over goede gegevens is evident. Bij het inwerking treden van de Flora- en faunawet ontbraken deze veelal. Inmiddels is een hele slag gemaakt, maar de noodzaak van een gerichte, consequente en uniforme monitoring van populaties en schade blijft essentieel. De digitale ontwikkeling die op komst is bij de registratie zal zorgen voor een grote kwaliteitsslag. Goed gegevensbeheer is ook noodzakelijk voor de evaluatie van dat beheer.

Het plan is opgesteld door de FBE. Het plan is het vertrekpunt voor een samenhangend, structureel beheer van soorten. Daarnaast biedt het plan het kader voor incidentele ingrepen wanneer lokaal belangen geschaad worden. De achtergrond van de verschillende partners binnen de FBE maakt dat met regelmaat afwegingen moeten worden gemaakt tussen de lokale doelstelling, de doelstelling van de betreffende grondgebruiker/eigenaar en de visie en politiek bestuurlijke gevoeligheid van handelingen. Het Rijks- en provinciale beleid is hierbij leidend. De partners in de FBE streven er naar om gezamenlijk op efficiënte en effectieve wijze schade aan de in de Flora en faunawet genoemde belangen te voorkomen.

De Flora- en faunawet stelt de grondgebruikers centraal bij het beheer van populaties. De uiteindelijke afweging of handelingen uitgevoerd gaan worden is er een die door de grondgebruiker mag worden gemaakt. De verantwoordelijkheid voor de feitelijke uitvoering van beheer en schadepreventie en -bestrijding berust dan ook bij de grondgebruiker. Hieruit vloeit voort dat mogelijke consequenties ook voor de grondgebruiker zelf zijn. Daar waar nodig, is lokale afstemming tussen grondgebruikers en uitvoerders essentieel, om de in de Wet genoemde belangen te beschermen. Daarbij is de WBE van groot belang voor de planmatige uitvoering op lokaal niveau.

De FBE beheert niet zelf, maar doet dit door middel van het aansturen van het beheer van populaties en het aansturen van het voorkomen en bestrijden van schade. Het gaat daarbij ondermeer om die diersoorten die structureel schade veroorzaken in het werkgebied van de FBE en diersoorten waarvoor planmatig beheer gewenst en mogelijk is.

Vanuit de praktische beheerervaring van de FBE kan deze het provinciaal bestuur van advies dienen bij de beleidsontwikkeling als mede suggesties doen voor te verrichten onderzoek. Tevens heeft de FBE een praktische en coördinerende rol bij het bij elkaar brengen van alle bij het beheer betrokken actoren. Van bijzondere betekenis is het samenspel met de uitvoerders van de diverse maatregelen, namelijk de grondgebruikers en de jacht(akte)houders. De één-loket-functie welke in de afgelopen planperiode is uitgevoerd heeft de FBE een centrale rol gegeven m.b.t. advies en monitoring bij overheden en semi-overheden. De FBE ziet er dan ook naar uit naast haar wettelijke rol en verantwoordelijkheden, ook in het kader van de loketfunctie de dienstverlening de komende jaren te verbeteren.

Dit faunabeheerplan biedt op alle fronten een uitdaging voor de komende beheerperiode.

Namens het bestuur van de Stichting Faunabeheereenheid Noord-Brabant,

Drs. G.L.C.M. de Kok
(voorzitter)

Het bestuur van de Faunabeheereenheid bestaat uit de volgende personen:

drs. G.L.C.M. de Kok	(voorzitter)
drs. C.J.L.A. Nillesen	(secretaris, Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging/ Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondgebruik)
C. Coppens	(Penningmeester, Zuidelijke Land en Tuinbouw Organisatie)
ing. A.J. van der Zee	(Staatsbosbeheer/Brabants Landschap/Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten)
drs. R.M. Jamin	(Federatie Particulier Grondbezit)

Secretariaat en digitale verwerking:

ing. F. Koffeman	Adjunct-secretaris
Mevr. K. Penning	Stagiaire
Mevr. M. Vos-Rietveld	Administratief medewerkster

Projectgroep Faunabeheerplan

ing. J.J.M. van der Aa	Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie
dhr. A. L'abee	Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondgebruik
ir. E. van Ingen	Stichting het Brabants Landschap
ing. C.G. van Hulst	Koninklijke Nederlandse Jagersvereniging
ing. F. Koffeman	Voorzitter/projectleider
drs. K. van Laarhoven	Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten
dhr. H.A. van Puijenbroek	Federatie Particulier Grondbezit
ir. M.R.B. ten Tije	Provincie Noord-Brabant
dhr. P. Zegers	Staatsbosbeheer

Redactieondersteuning
Dhr. K. Boer
Mevr. B. van Harselaar

Inhoud

Voorwoord 5

Deel 1: Kader 9
1.1 Inleiding 11
1.2 Kader van dit faunabeheerplan 14
1.3 Faunabeheereenheid 25
1.4 Provinciaal beleid 28
1.5 Faunafonds en faunaschade 30

Deel 2: 'Nee, Tenzij' 33
2.1 Belangen 34
2.2 Volksgezondheid en openbare veiligheid 34
Uitwerking beheer A: Verkeersveiligheid 43
Uitwerking beheer B: Ondergraving infrastructuur geleidende dijklichamen 47
Uitwerking beheer C: Meeuwenproblematiek op Haven- en Industrieterrein Moerdijk 50
2.3 Veiligheid van het vliegverkeer 58
2.4 Schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren 63
Uitwerking beheer D: Beleidskader overwinterende ganzen en smienten 71
2.5 Schade aan flora en fauna 74
Uitwerking beheer E: Weidevogelbeheer (akkervogelbeheer) 79
Uitwerking beheer F: Beheer exoten onbeschermde dieren 82
2.6 Schade door steenmarters 87
2.7 Schade door vossen aan hobbyvee 89
2.7 Schade door vossen aan hobbyvee 89
2.8 Dierenwelzijn 91
2.9 Schade aan sportvelden en industrieterreinen 94
Uitwerking beheer G: Konijnen op sportvelden 100
2.10 Populatiebeheer 103
Uitwerking beheer H: Populatiebeheer 107
2.11 Overlast op begraafplaatsen 118

Deel 3: Diersoorten 120
3.1 Ganzen: in de winterperiode 121
3.2 Overzomerende ganzen 130
3.2.1 Grauwe gans (Anser anser) 131
3.2.2 Brandgans (Branta leucopsis) 144
3.2.3 Kolgans Anser albifrons 149
3.3 Knobbelzwaan (Cygnus olor) 153
3.4 Meerkoet (Fulica atra) 161
3.5 Smient (Anas penelope) 165
3.6 Wilde eend (Anas platyrhyncos) 171
3.7 Ekster (Pica pica) 178
3.8 Gaai (Garullus glandarius) 184
3.9 Kauw (Corvus monedula) 188
3.10 Roek (Corvus frugilegus) 193
3.11 Zwarte kraai (Corvus corone) 202
3.12 Fazant (Phasianus colchicus) 208
3.13 Holenduif (Columba oenas) 213
3.14 Spreeuw (Sturnus vulgaris) 218
3.15 Damhert (Dama dama) 223
3.16 Edelhert (Cervus elaphus) 226
3.17 Ree (Capreolus capreolus) 229
3.18 Wild zwijn (Sus scrofa) 238
3.19 Das (Meles Meles) 245
3.20 Haas (Lepus europaeus) 250
3.21 Konijn (Oryctolagus cuniculus) 256
3.22 Steenmarter (Martes foina) 268
3.23 Vos (Vulpes vulpes) 273
3.24 Muntjak (Muntiacus reevesi) 284
3.25 Amerikaanse nerts *(Mustela vison)* 286
3.26 Boerengans 289
3.27 Nijlgans (Alopochen aegyptiacus) 292
3.28 Boereneend (Anas platyrhynchos) 296
3.29 Verwilderde (rots)duif (Columba livia forma domestica) 298
3.30 Verwilderde kat (Felis catus) 300
Afkortingen en begrippen 302

Bijlagebundel Faunabeheerplan 2011-2016 305
Bijlage 1: 307
Bijlage 2: 310
Bijlage 3: 314
Bijlage 4: 320
Bijlage 5: 327
Bijlage 6: 344
Bijlage 7: 346
Bijlage 8: 348

Foto's: FBE Noord-Brabant
Bewerkte foto's diersoorten: FBE Limburg

Deel 1: Kader

1.1 Inleiding

Het faunabeheerplan 2006-2011 heeft haar looptijd tot 30 juni 2011. In verband met de aansluiting aan beheer en beheerperiode heeft de Faunabeheereenheid er voor gekozen het nieuwe plan eerder door GS goed gekeurd te hebben. Wanneer dit plan voor 1 april 2011 is goedgekeurd dan sluit dit beter aan op het beheerjaar (1 april - 31 maart) wat door de Faunabeheereenheid wordt aangehouden
Reden hiervoor is dat er geen knip meer in de beheerperiode zit, die maakt dat het beheer tijdelijk onderbroken wordt. Deze keuze is gemaakt naar aanleiding van de korte periode in juli 2006 waarin tijdelijk geen ontheffingen voorhanden waren. Juli is een van de maanden waarin de meeste handelingen ter voorkoming van schade plaats vinden.

Na de eerste twee faunabeheerplannen (2004-2006 en 2006-2011) ligt hier voor
Noord-Brabant het derde faunabeheerplan. De werkwijze van de Faunabeheereenheid blijft ongewijzigd, maar de het plan is geheel herzien. De keuze van aanpassing is mede ontstaan door alle deelplannen die tussentijds zijn opgesteld. Zo was er in 2005 het plan voor de beleidskadersoorten (grauwe gans, kolgans en smient), in 2005 en 2006 de invulling van het beheer voor reeën en in 2007 het deelplan konijnen op sportvelden. Tot slot werden notities opgesteld voor het beheer van wilde zwijnen en exoten en onbeschermde diersoorten.
Al met al veel procedures die veel tijd en energie vragen van het secretariaat van de FBE, maar ook van de Provincie en het Faunafonds.
De aanpassing van de opzet van het faunabeheerplan moet maken dat in de toekomst alleen nog aanvullende ontheffingen hoeven worden aangevraagd in nieuwe situaties.
Dit met uitzondering van het beheer van de overzomerende ganzen. Dit beheer zal in 2011 concreet worden uitgewerkt. De complexiteit van het beheer van de overzomerende ganzen heeft gemaakt dat het niet mogelijk was deze in het huidige plan mee te nemen.
Wel zijn in dit plan keuzes gemaakt welke handelingen ten aanzien van overzomerende ganzen plaats vinden.

Opzet van dit plan
Het plan is in drie delen opgedeeld.
Deel 1: Inleiding en kader
Deel 2: Belangen (‘nee, tenzij…’)
Deel 3: Invulling diersoorten
Hierna volgt een korte toelichting over de inhoud van deze delen.

Deel 1
Het eerste deel betreft vooral de rollen, verantwoordelijkheden en bevoegdheden van de verschillende in de Wet genoemde partijen; de Faunabeheereenheid, de Provincie en het Faunafonds. Daarnaast wordt ingegaan op de verschillende kaders die zijn gesteld in de Flora- en faunawet (hierna te noemen “de Wet”) en de voorwaarden waar het faunabeheerplan aan moet voldoen.

Deel 2
Het tweede deel betreft de 10 Wettelijke belangen die genoemd zijn in Artikel 68 van de Wet en Artikel 4 van het "Besluit beheer en schadebestrijding dieren".
Deze 10 belangen zijn op een vaste wijze uitgewerkt. Een overzicht van de betreffende punten is opgenomen in tabel 1.1. In een aantal gevallen is de standaard uitwerking onvoldoende om planmatig beheer te onderbouwen.
In deze gevallen is er nog een nadere uitwerking opgenomen. Deze uitwerking verduidelijkt het belangenhoofdstuk op een aantal punten. Omdat er gekozen is voor het concept dat ieder hoofdstuk afzonderlijk te lezen moet zijn, zitten hier in een aantal gevallen herhalingen in van eerdere gegevens. Gezien het feit dat het faunabeheerplan een juridische onderbouwing is voor het beheer en geen leesstuk heeft de Faunabeheereenheid gemeend dat deze verdubbelingen toch blijven staan. Bij de definitieve goedkeuring door Gedeputeerde Staten zal een publiekvriendelijke leesversie van het plan beschikbaar komen. De inhoudelijke hoofdstukken zijn dan via de website www.faunabeheerenheid.nl/noordbrabant te raadplegen.
Wanneer bij 2.X.8 een diersoort is aangewezen als schadeveroorzaker dan zal de betreffende diersoort terug komen in deel 3. In de kolom Juridisch kader is vermeld of het betreffende punt invulling geeft aan in de Wet gestelde voorwaarden.

Hoofdstuk	Inhoud paragraaf	Juridisch kader
2.x.1 Algemeen	Hier wordt een algemene omschrijving gegeven van het belang	
2.x.2 Provinciaal beleid	Hier wordt het door de provincie vastgestelde beleid vermeld	
2.x.3 Preventieve maatregelen	Voor zover mogelijk wordt hier vermeld welke maatregelen mogelijk zijn om het belang te beschermen	Artikel 68,1
2.x.4 Mate waarin het belang is geschaad	Hier wordt een overzicht gegeven voor zover bekend van de gemelde schade in de afgelopen planperiode	Artikel 10, e (B&S)
2.x.5 Handelingen in de afgelopen 5 jaar	In deze paragraaf wordt weergegeven welke geregistreerde handelingen hebben plaatsgevonden	Artikel 10, h (B&S)
2.x.6 Voorgenomen handelingen	In deze paragraaf wordt uitgelegd welke handelingen wenslijk zijn in de toekomst om het belang te beschermen	Artikel 10, j (B&S)
2.x.7 Aanvragen	samenvatting van de ingediende ontheffing aanvragen ter bescherming van het belang	
2.x.8 Diersoorten	Opsomming van diersoorten die in de afgelopen periode het belang hebben geschaad.	
2. x.9 Invulling beheer	Korte omschrijving van de ontheffing die zal worden aangevraagd.	
Aanvullend een uitwerking	In bepaalde gevallen is het boven genoemde kader onvoldoende voor de onderbouwing. Bij een aantal belangen is een nadere uitwerking gegeven van de handelingen welke zullen worden verricht ter bescherming van het belang. Vooral in deze onderdelen staat de planmatige aanpak voorop.	

Tabel 1.1: Inhoud omschrijving belangen

Deel 3
In deel 3 worden de diersoorten beschreven en wordt verdere toespitsing van schade en handelingen uitgewerkt. Ook hierin zit een kleine verdubbeling, echter maakt dit dat het hoofdstuk wederom als zelfstandig stuk is te boordelen. De indeling van de paragrafen in deel 3 zijn weergegeven in tabel 1.2.

Hoofdstuk	Inhoud paragraaf	Juridisch Kader
3.x.1 Reden van vermelding	In 2.x.8 is vermeld dat het dier in de Wet genoemde belangen geeft geschaad dit is de reden dat de diersoort wordt opgenomen. Diersoorten kunnen meerdere belangen schaden.	Artikel 10, e (B&S)
3.x.2 Wettelijke status	De Provincie Noord-Brabant heeft in haar beleidsnota 2010 per diersoort omschreven welk beleid zijn mogelijk acht.	Artikel 68, lid 1
3.x.3 Verspreiding, aantalsontwikkeling en leefwijze	Als voorwaarde geldt dat geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding. Tevens dienen kwantitatieve gegevens inzichtelijk te zijn.	Artikel 10, c (B&S)
3.x.4 Mogelijke schade aangewassen	Schadecijfers en de handreiking faunaschade(van het Faunafonds) geven een beeld van de mogelijke gewassen (of andere belangen) die kunnen worden geschaad.	Artikel 10, e (B&S)
3.x.5 Geregistreerde schade	Door het Faunafonds worden schadecijfers gepubliceerd op basis van gemelde schades. Deze cijfers vormen een belangrijke basis voor de onderbouwing van nut een noodzaak van voorgestelde handelingen.	Artikel 10, e (B&S)
3.x.6 Schade in de toekomst	Geregistreerde cijfers in de afgelopen jaren zijn een belangrijke graadmeter voor de onderbouwing van handelingen in de toekomst.	Artikel 10, d (B&S)
3.x.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen	Verlening van ontheffing kan alleen wanneer geen andere bevredigende oplossing voor handen is. Mogelijke middelen worden heier beschreven.	Artikel 10, h (B&S)
3.x.8 Maatregelen in het verleden	Evaluatie van de handelingen die vanaf 1 april 2005 tot en met 1 april 2010 hebben plaatsgevonden ter voorkoming van schade aan belangen.	Artikel 10, h (B&S)
3.x.9 Uitvoering ontheffing	Keuze en omschrijving van de aan te vragen ontheffing op voorhand.	Artikel 10, g (B&S)
3.x.10 Conclusies	Samenvatting en eindconclusie m.b.t. de vermelde diersoort.	Artikel 10, f, g, j, l en m (B&S)

Tabel 1.2: Inhoud diersoorten

De bijlage
In de bijlage is een kaart van het werkgebied van de Faunabeheereenheid opgenomen. Tevens zijn de werkgebieden van de in Noord-Brabant gelegen wildbeheereenheden weergegeven.
Verderop in de bijlage zijn kaarten opgenomen van alle ontheffingen op voorhand welke in de afgelopen beheerperiode zijn afgegeven op basis van schadehistorie.
In de betreffende kaarten zijn ook de locaties weergegeven van de machtiginglocaties waar in diezelfde periode handelingen zijn verricht er voorkoming van schade aan in de Wet gestelde belangen. Deze kaarten zijn een belangrijke basis voor de nieuw aan te vragen ontheffingen op voorhand voor de komende beheerperiode.

Bovenstaande tekst kan als leeswijzer meegenomen worden in het gehele faunabeheerplan.

Noot:
Met de vorming van het kabinet Rutte is het ministerie van Landbouw komen te vervallen. Taken m.b.t. Landbouw zijn verhuisd naar het Ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie (EL&I). Daar waar het besluiten in het verleden betroffen wordt gesproken over de Minister. In toekomstige zaken wordt dit aangeduid als de staatsecretaris.

1.2 Kader van dit faunabeheerplan

1.2.1 Doel van het faunabeheerplan

Voorliggend faunabeheerplan komt voort uit de regelgeving van de Wet die per 1 april 2002 in werking is getreden. Het plan legt de grondslag voor het duurzame en samenhangend beheer van een aantal beschermde diersoorten in het werkgebied van de Faunabeheereenheid, zoals vereist door de Wet. Het betreft diersoorten waarvan bekend is dat zij schade kunnen veroorzaken aan erkende belangen. Duurzaam beheer betekent in dit verband een planmatig beheer voor de lange termijn, waarbij schade voorkomen wordt of teruggebracht wordt naar een aanvaardbaar niveau en waarbij de gunstige staat van instandhouding van de betrokken soort niet in gevaar komt. Voorts wordt in dit faunabeheerplan aangegeven op welke wijze de Faunabeheereenheid invulling wenst te geven aan duurzaam beheer.

1.2.2 Uitgangspunten van de Wet in relatie tot het faunabeheerplan

Als belangrijkste uitgangspunt voor het opstellen van dit faunabeheerplan geldt de Wet. De uitgangspunten van de Wet in relatie tot het faunabeheerplan zijn hieronder samengevat.

Bescherming
De Wet gaat uit van de bescherming van in het wild levende dieren. De beschermende functie van de Wet bestaat primair uit het verbieden van bepaalde handelingen tegenover in het wild levende dieren. De meeste verbodsbepalingen gelden alleen voor dieren die behoren tot inheemse diersoorten die bij of krachtens de Wet zijn aangewezen als beschermde soort, zogenaamde beschermde inheemse diersoorten. Zo zijn alle wilde zoogdieren die van nature in Nederland voorkomen en alle vogelsoorten die van nature op het grondgebied van de Europese Unie voorkomen, beschermd, enkele uitzonderingen daargelaten. Het is in principe verboden deze diersoorten te verontrusten, te vangen, te verwonden of te doden, noch is het toegestaan hun holen, nesten en andere voortplantings- en/of vaste rust- en verblijfplaatsen te beschadigen, of hun eieren te zoeken of te rapen.

Bepaalde verboden gelden voor *alle* in het wild levende diersoorten, zoals het voorkomen dat dieren onnodig lijden bij de bestrijding van schade. Deze verbodsbepaling is gebaseerd op het uitgangspunt dat dieren een intrinsieke waarde hebben. Daarnaast geldt de zorgplicht ten aanzien van alle in het wild levende dieren. De zorgplicht houdt in dat een ieder die weet of redelijkerwijs kan vermoeden dat zijn handelen of juist het nalaten daarvan nadelige gevolgen voor dieren kan hebben, verplicht is dergelijk handelen achterwege te laten, dan wel zich in te spannen om de nadelige gevolgen te beperken of ongedaan te maken.

Uitzonderingen op de bescherming
De Wet biedt mogelijkheden om af te wijken van de op bescherming gerichte bepalingen. Primaire voorwaarde voor inbreuk op de Wettelijke beschermingsbepalingen is dat er geen afbreuk wordt gedaan aan een gunstige staat van instandhouding van de soort. Daarnaast geldt als voorwaarde dat het ingrijpen in populaties een redelijk doel moet dienen. Onder een redelijk doel wordt verstaan:
1) in de Wet regulerende jacht voor benutting,
2) beheer van populaties,
3) voorkomen en bestrijden van schade door diersoorten ter bescherming van de in de Wet genoemde belangen.

Jacht
Er is een beperkt aantal diersoorten waarop mag worden gejaagd. De jacht als vorm van benutting kan tevens een rol spelen bij schadebestrijding. Alleen diersoorten waarvan de gunstige staat van instandhouding niet wordt geschaad en die geschikt zijn voor consumptie kunnen worden aangewezen als wildsoort. Op dit moment kent de Wet 6 wildsoorten, daarvan zijn er 5 bejaagbaar.

Beheer van de Populatie
Wettelijk is populatiebeheer alleen aan de orde bij het beheer van de grote hoefdieren, zoals reeën, wilde zwijnen, edelherten en damherten voor zover het beheer in leefgebieden betreft. Voor de grote hoefdieren met uitzondering van het ree, is een 0-stand vastgesteld door de provincie Noord-Brabant. In het plan is daarom alleen voor het ree het populatiebeheer uitgewerkt. De andere grote hoefdieren zijn wel in het plan opgenomen, waarbij het behoud en de realisatie van de nulstand worden omschreven.

Beheer en schadebestrijding
Dieren kunnen schade toebrengen aan diverse belangen. Ter voorkoming en bestrijding van schade aan erkende belangen biedt de Wet mogelijkheden om af te wijken van de op bescherming gerichte bepalingen ten aanzien van diersoorten.

De Wet gaat uit van preventie van schade boven bestrijding. Als een redelijk doel handelingen ten aanzien van beschermde soorten vergt, dienen in eerste instantie minder vergaande maatregelen, zoals verjagen boven doden, te worden toegepast.

De handelingen moeten effectief zijn voor het beschermen van het betreffende belang. Een planmatige en gecoördineerde aanpak bij het in specifieke gevallen verjagen, vangen of doden van diersoorten is uit het oogpunt van effectiviteit van de ingreep en instandhouding noodzakelijk.

Schadebestrijding dient in eerste instantie plaats te vinden op de schadelocatie. Indien maatregelen op de schadelocatie onvoldoende mogelijkheden bieden om het betreffende belang te beschermen wegens het structureel ontstaan van schade, is bestrijding van schade door het vangen, verjagen en/of doden van dieren buiten de schadelocatie mogelijk mits daarmee een redelijke bijdrage wordt geleverd aan de bescherming van het betreffende belang. Men spreekt dan van beheer. Beheer is ook een vorm van preventie. Voor sommige soorten kan het noodzakelijk zijn dat middels beheer populaties klein worden gehouden of leefgebieden worden beperkt.

1.2.3 Wettelijk erkende belangen bij schadebestrijding en beheer

Op grond van zogenaamde erkende belangen is het mogelijk om af te wijken van het beschermingsregime van de Wet:

1. **In het belang van de *volksgezondheid* en de *openbare veiligheid***. Het belang van de volksgezondheid kan in het geding zijn in het geval van overdracht van ziektes (o.a. rabiës, vossenlintworm). Het belang van de openbare veiligheid kan in het geding zijn bij aanrijdingen tussen het wegverkeer en grote zoogdieren en bij de ondergraving van waterkeringen, spoordijken en bermen.
2. **In het belang van de veiligheid van het *luchtverkeer*.** Bij dit belang gaat het voornamelijk om (risico's op) aanvaringen met vogels tijdens de start of landing. Ook grote zoogdieren vormen hierbij een mogelijk risico.

3 **Ter voorkoming van schade aan *gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij* en *wateren*.** Schade aan gewassen bestaat onder andere uit graaf- en vraatschade. Van schade is sprake indien de schade minimaal € 250 per geval bedraagt. Bij schade aan (bedrijfsmatig gehouden) vee gaat het met name om schade door vossen aan pluimvee, lammeren en biggen. Bij schade aan bossen gaat het voornamelijk om schil- en veegschade door zoogdieren. Schade aan bedrijfsmatige visserij doet zich onder meer voor bij predatie van vis in commerciële viskwekerijen door vogels.
4. **Ter voorkoming van schade aan *flora* en *fauna*.** Vanuit ecologisch oogpunt gaat het hier om concurrentie tussen diersoorten en predatie.
5. **Ter voorkoming en bestrijding van *schade* of *belangrijke overlast* veroorzaakt *door steenmarters* aan gebouwen of zich daarin bevindende roerende zaken**. Waar steenmarters zich vestigen nabij mensen kan overlast ontstaan. De overlast bestaat voornamelijk uit geluid en stank. Verder knagen steenmarters leidingen en kabels in auto's kapot.
6. **Ter voorkoming en bestrijding van schade veroorzaakt door *vossen* aan *niet bedrijfsmatig gehouden vee*.** Vossen kunnen door predatie schade aanrichten aan hobbydieren (kippen, ganzen, eenden, konijnen).
7. **Ter voorkoming en bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren, behorende tot de diersoorten edelhert, ree, damhert, of wild zwijn.** Mede gelet op de intrinsieke waarde van het individuele dier, kan het in geval van onnodig lijden (bij ziekte en verwondingen) noodzakelijk zijn om regulerend op te treden.
8. **Ter voorkoming en bestrijding van schade veroorzaakt door konijnen of vossen op sportvelden of industrieterreinen.** Deze dieren veroorzaken op sportvelden gaten in de grasmat, waardoor de kans op letselschade bij sporters aanzienlijk wordt vergroot. Op industrieterreinen ondermijnen ze kabelgoten, gebouwen en andere werken of installaties waardoor schade wordt geleden.
9 **Populatiebeheer** op zichzelf is geen belang, maar een middel om belangen in de Wet te ondersteunen. Populatiebeheer heeft alleen betrekking op grote hoefdieren (edelhert, damhert, ree en wild zwijn) voor zover er geen sprake is van nuloptiegebieden. Voor edelhert en wild zwijn zijn leefgebieden aangewezen, buiten deze gebieden geld een nuloptie.
10 **Ter voorkoming en bestrijding van schade veroorzaakt door dieren behorende tot een beschermde inheemse zoogdiersoort op begraafplaatsen**.

1.2.4 Wettelijke instrumenten voor jacht, beheer en schadebestrijding

Wanneer er afgeweken wordt van het beschermingsregime biedt de Wet een aantal instrumenten waarmee schade aan erkende belangen kan worden voorkomen en bestreden. Deze Wettelijke instrumenten voor schadebestrijding en beheer worden hieronder kort besproken.

Artikel 31: Jacht

Jacht is mogelijk op wildsoorten (tabel 1.3). Schadebestrijding en beheer ten aanzien van wildsoorten dient in beginsel plaats te vinden tijdens de bejaagbare periode. Van jachthouders wordt verwacht dat ze tijdens het jachtseizoen streven naar een dusdanige stand, zodat ook schade buiten het jachtseizoen voorkomen wordt. Jacht is alleen toegestaan tussen zonsopkomst en zonsondergang (m.u.v. wilde eenden)

Soort	Periode
Haas	15 oktober t/m 31 december
Konijn	15 augustus t/m 31 januari
Fazant (haan)	15 oktober t/m 31 januari
Fazant (hen)	15 oktober t/m 31 december
Wilde eend	15 augustus t/m 31 januari
Houtduif	15 oktober t/m 31 januari
Patrijs	Gesloten

Tabel 1.3: Wildsoorten en bejaagbare perioden

Artikel 65: Vrijstelling

Op grond van art. 65 van de Wet kan bij ministeriële regeling of provinciale verordening vrijstelling worden verleend op het verbod van verstoren en/of doden van beschermde inheemse diersoorten. Er wordt onderscheid gemaakt tussen dieren die in het *hele* land of in *een deel* van het land veelvuldig belangrijke schade aanrichten.
De vrijstelling strekt momenteel ter voorkoming van schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren of schade aan fauna.

De vrijstelling op basis van art. 65 geldt in beginsel voor de grondgebruiker. De grondgebruiker kan zijn rechten ingevolge art. 65 schriftelijk doorgeven aan derden. Voor zover hierbij gebruik gemaakt wordt van het geweer dient de uitvoerder in het bezit te zijn van een geldige jachtakte en is de 40 ha. regeling[1] van toepassing.

Landelijke vrijstelling

De Minister heeft vrijstelling verleend voor het doden, vangen en opzettelijk verontrusten van soorten die in het gehele land veelvuldig schade aanrichten (zie tabel 1.4).

Diersoort	Belang
Canadese gans	Schade aan gewassen
Houtduif	Schade aan gewassen
Konijn	Schade aan gewassen
Kauw	Schade aan gewassen
Zwarte kraai	Schade aan gewassen en fauna
Vos	Schade aan fauna

Tabel 1.4: Diersoorten op de landelijke vrijstellingslijst

Provinciale vrijstelling

Op basis van art. 65 van de Wet heeft de Minister soorten aangewezen die in delen van het land veelvuldig schade aanrichten. Provinciale Staten hebben bij provinciale verordening voor een aantal van deze soorten vrijstelling verleend voor het verontrusten en/of doden (zie § 1.4.1).

Artikel 67: Aanwijzing

Op grond van art. 67 van de Wet kunnen Gedeputeerde Staten (GS) (categorieën) personen aanwijzen die, op door GS aan te wijzen gronden, in kunnen grijpen in de stand van bij ministeriële regeling aangewezen beschermde inheemse diersoorten, onbeschermde diersoorten of verwilderde dieren. Dit is mogelijk in het belang van de volksgezondheid, de openbare veiligheid, de veiligheid van het luchtverkeer, ter voorkoming van schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren en ter voorkoming van schade aan flora en fauna. GS kunnen

[1] Bij het gebruik van het geweer is de 40-ha regeling van toepassing. Hierbij worden regels gesteld aan de afmelding van het betreffende veld. Deze zijn vastgelegd in “het Jachtbesluit”.

hun besluit afhankelijk stellen van een faunabeheerplan. In § 2.7 wordt nader ingegaan op de provinciale invulling van de bevoegdheid gegeven in art. 67 van de Wet.

Artikel 68: Ontheffing
Op grond van art. 68 van de Wet kunnen GS op grond van erkende belangen (zie de hoofdstukken 4 t/m 14) ontheffing verlenen van de algemene verbodsbepalingen voor beschermde inheemse diersoorten waarvoor geen vrijstelling is verleend op grond van art. 65 van de Wet, en die niet zijn aangewezen op grond van art. 67 van de Wet.

Ontheffing kan slechts worden verleend wanneer er geen andere bevredigende oplossing bestaat en indien geen afbreuk wordt gedaan aan de gunstige staat van instandhouding van de soort. Ontheffingen worden in beginsel slechts verleend aan faunabeheereenheden op basis van een faunabeheerplan.

Artikel 75: Ministeriële vrijstelling en ontheffing
Er zijn situaties waarin GS geen vrijstelling of ontheffing kunnen verlenen ten behoeve van schadebestrijding en beheer. Voor dergelijke situaties biedt art. 75 een vangnet. Op basis van art. 75 is de staatssecretaris van EL&I bevoegd gezag om vrijstelling of ontheffing te verlenen. Het gaat o.a. om:
- dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard en omwille van voor het milieu wezenlijk gunstige effecten;
- het voorkomen van ernstige schade aan vormen van eigendom, anders dan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren;
- overlast veroorzaakt door dieren, behorende tot een beschermde inheemse diersoort.

1.2.5 Middelen bij beheer en schadebestrijding

De Wet gaat uit van preventie van schade boven bestrijding. Ter voorkoming en bestrijding van schade dienen minder vergaande maatregelen zoals verjagen boven doden te worden toegepast. In het onderstaande wordt ingegaan op in te zetten middelen ter voorkoming en beperking van schade waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen dodelijke en niet-dodelijke middelen.

1.2.5.1 Niet-dodelijke middelen

De Wet laat grondgebruikers en belanghebbenden in principe vrij in hun keuze voor wat betreft in te zetten middelen die een afschermende / werende / afleidende / verjagende werking hebben om schade te voorkomen en te bestrijden. Alleen voor de agrarische sector bestaan richtlijnen voor in te zetten middelen. Om in de agrarische sector in aanmerking te komen voor een schadevergoeding dan wel voor een ontheffing ex art. 68 ter voorkoming van schade aan gewassen, vee, bossen en bedrijfsmatige visserij, heeft het Faunafonds beleidsregels opgesteld.
Deze middelen zijn omschreven in het de Handreiking Faunaschade in 2009 uitgegeven door het Faunafonds.
Middelen dienen tijdig en voorafgaande aan het aanvragen van een ontheffing of het indienen van een schadevergoedingen effectief in gezet te zijn.
Veel van de genoemde middelen mogen alleen worden ingezet op basis van een vrijstelling art. 65, een aanwijzing art. 67 of ontheffing art 68. In tabel 1.5 wordt een overzicht gegeven van mogelijke middelen.
Bij een aantal situaties zijn hierop vanwege het ontbreken van effectiviteit uitzonderingen gemaakt. In ontheffingen worden in de voorwaarde de middelen vermeld welke moeten zijn ingezet.

Middel		Zoogdieren	Watervogels	Overige vogels
Afschermend	Rasters (gaas, elektrisch)	x		
	Afdeknetten		x	x
	Spandraden		x	
	Boommanchetten	x		
Werend	Dode vogels			x
	Geur- en smaakstoffen / geurgordijn	x		
	Zitpalen roofvogels			x
	Nestgelegenheid roofvogels			x
	Vlaggen	x	x	x
	Vogelverschrikker		x	x
	Ballonnen		x	x
	Flitslamp	x		
Afleidend	Alternatief voedsel	x		
Verjagend	Akoestisch			
	Knalapparaat	x	x	x
	Vogelafweerpistool		x	x
	Elektronische geluidsgolven	x	x	x
	Ratels en kleppers			x
	Rammelblikjes			x
	Angstkreten			x
	Visueel			
	Nabootsing roofvogel		x	x
	Fladderprojectiel		x	x
	Visueel-Akoestisch			
	Schriklint		x	x
	Ritselfolie		x	x

Tabel 1.5: Preventieve maatregelen

Zoals eerder vermeld, geeft de Wet voor overige belangen geen richtlijnen voor wat betreft in te zetten middelen. Verjagende middelen, zoals hierboven genoemd zullen behalve in de agrarische sector in sommige gevallen ook kunnen worden ingezet ter voorkoming en bestrijding van schade aan andere belangen.

2.5.2 Hulpmiddelen voor het vangen en of doden van dieren

Indien afschermende / werende / afleidende / verjagende middelen niet afdoende zijn om schade te voorkomen, kan gekozen worden voor middelen waarmee dieren worden gevangen of gedood. Op basis van de Wet (art. 72) zijn middels het ‘Besluit Beheer en schadebestrijding Dieren’ middelen aangewezen die kunnen worden ingezet voor het vangen en doden van dieren in het kader van schadebestrijding en beheer. Tevens zijn in de Wet en het genoemde besluit regels gesteld aan het gebruik van aangewezen middelen.

Toegestane middelen voor vangen en doden in het kader van schadebestrijding en beheer zijn:
a. geweren;
b. honden, niet zijnde lange honden;
c. jachtvogels;
d. fretten;
e. kastvallen;
f. vangkooien;
g. klemmen, niet zijnde pootklemmen;
h. buidels;
i. lokvogels, mits niet blind of verminkt;
j. kunstmatige lichtbronnen;
k. middelen die krachtens de BestrijdingsmiddelenWet 1962 zijn toegelaten.

Voor het bestrijden van de bruine rat, de zwarte rat en de huismuis zijn de middelen a, b, e en g zoals boven vermeld toegestaan.

Op 22 september 2009 is het Besluit beheer en schadebestrijding aangepast.
De aanpassing had betrekking op het verbod a-selectieve vangmiddelen in te zetten voor het vangen van inheems beschermde diersoorten. Genoemde vangmiddelen mogen wel worden gebruikt voor het vangen van onbeschermde diersoorten en exoten.
Het verbod heeft in eerste aanleg alleen betrekking op diersoorten die zijn vrijgesteld op basis van art. 65 van de Wet. Overige diersoorten waren al ontheffingplechtig.

1.2.6 Wettelijke voorwaarden en regels inhoud faunabeheerplan

De inhoud van het faunabeheerplan moet voldoen aan de eisen en voorwaarden zoals opgenomen in art. 10 van het Besluit faunabeheer, behorende bij de Wet. Het faunabeheerplan dient tenminste de volgende gegevens te bevatten:

1. De omvang van het werkgebied van de Faunabeheereenheid.
2. Een kaart waarop de begrenzing van het werkgebied van de Faunabeheereenheid is aangegeven.
3. Kwantitatieve gegevens over de populatie van de diersoorten ten aanzien waarvan een duurzaam beheer noodzakelijk wordt geacht, met inbegrip van gegevens over de aanwezigheid van populaties in het betrokken gebied gedurende het jaar.
4. Een onderbouwing van de noodzaak van een duurzaam beheer van de in onderdeel 3 bedoelde diersoorten, waaronder een onderbouwde verwachting van de belangen als bedoeld in art. 68 eerste lid van de Wet die zouden worden geschaad indien niet tot beheer zou worden overgegaan.
5. Een beschrijving van de mate waarin de in onderdeel 4 benoemde belangen in de vijf jaren voorafgaand aan het ter goedkeuring indienen van het faunabeheerplan zijn geschaad.
6. De gewenste stand van de in onderdeel 3 bedoelde diersoorten.
7. Per diersoort een beschrijving van de aard, omvang en noodzaak van de handelingen die zullen worden verricht om de gewenste stand, bedoeld in onderdeel 6, te bereiken.
8. Per diersoort en gewas een beschrijving van de handelingen die in de periode, bedoeld in onderdeel 5, zijn verricht om de schade van de in onderdeel 4 bedoelde belangen te voorkomen, alsmede een beschrijving van de effectiviteit van die handelingen, voor zover daarover redelijkerwijs kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn.
9. Voor zover het plan betrekking heeft op het beheer van edelherten, damherten, reeën of wilde zwijnen een beschrijving van het voedselaanbod, de relatie tussen dit voedselaanbod en de grootte van de populatie van de betrokken dieren, alsmede de mogelijkheden van uitwisselen met aangrenzende terreinen.

10. Een beschrijving van de plaatsen in het werkgebied van de Faunabeheereenheid waar de in onderdeel 7 bedoelde handelingen zullen plaatsvinden en van de perioden in het jaar.
11. De mogelijkheden en de voorwaarden om gebruik te maken van een aan de Faunabeheereenheid verleende ontheffing op gronden van jachthouders die niet bij Faunabeheereenheid zijn aangesloten, mits die gronden binnen het werkgebied van de Faunabeheereenheid vallen, en voor zover die gronden plaatsen, zoals bedoeld in onderdeel 10, omvatten waar planmatig beheer noodzakelijk is.
12. Voor zover daarover kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn, een onderbouwde inschatting van de te verwachten effectiviteit van de in onderdeel 7 bedoelde handelingen.
13 Een beschrijving van de wijze waarop de effectiviteit van de voorgenomen handelingen zal worden bepaald.

1.2.7 Soorten

Beschermde soorten in het Faunabeheerplan
In haar beleidsnota heeft de provincie diersoorten opgenomen met als reden dat bij die soorten het risico aanwezig is dat zij schade aan de in de Wet genoemde belangen zouden kunnen aanrichten.
Het is bij deze soorten aan de Faunabeheereenheid om concrete voorstellen te doen over hoe deze schade voorkomen of beperkt kan worden. Voor een aantal soorten heeft de opname alleen betrekking op de monitoring en het bepalen van de nulsituatie.

Onbeschermde diersoorten en exoten
Niet alle in Nederland voorkomende diersoorten vinden bescherming op basis van de Wet.
Diersoorten zijn alleen beschermd wanneer zij op basis van art. 4 van de Wet zijn aangewezen.
Onbeschermde dieren zijn onder te verdelen in twee categorieën: onbeschermde (inheemse) diersoorten en exoten.

Onbeschermde diersoorten
In art. 4 van de Wet wordt een aantal diersoorten aangegeven die, ondanks het feit dat zij inheems zijn, niet beschermd worden door de Wet.
Het gaat hierbij om de bruine en zwarte rat en de huismuis. Ook worden van een zevental inheemse beschermde diersoorten de gedomesticeerde dieren onbeschermd verklaard.
Het gaat daarbij om gedomesticeerde exemplaren van de bunzing, het konijn, het wilde zwijn, de grauwe gans, de Europese kanarie, de rotsduif en de wilde eend.
Deze diersoorten mogen zonder beperking worden gedood. De middelen die mogen worden gebruikt om deze diersoorten te doden zijn op basis van art. 72, lid 2 vastgelegd in het Besluit Beheer en Schadebestrijding art. 5. Een uitzondering hierop is het gebruik van het geweer, omdat dit in tegenspraak is met art.52 van de Wet.

Exoten
Exoten worden niet beschermd door de Wet, gezien het feit dat zij geen inheemse beschermde diersoorten zijn. GS kan besluiten om personen of categorieën van personen aan te wijzen om exoten te vangen en of te doden. Op basis hiervan kan er gericht worden ingegrepen in populaties. Een voorbeeld hiervan is het vangen en doden van muskusratten en beverratten. Ten aanzien van ganzensoorten is een begripsomschrijving opgesteld.

Onder het begrip “exoot” ten aanzien van ganzen moet worden verstaan: ganzensoorten die zich in Nederland hebben gevestigd buiten hun seizoensspecifiek historische en natuurlijke leefgebied, door het wegvallen van dispersiebarrières ten gevolge van al dan niet opzettelijk handelen door de mens.
Bij dit begrip moet nog de volgende kanttekening worden geplaatst:

Het element van seizoenspecificiteit heeft tot strekking onderscheid te maken tussen het voorkomen gedurende het winterseizoen en het zomer-/broedseizoen. Volgens deze omschrijving is een gans die gedurende het winterseizoen normaliter in Nederland voorkomt een exoot zodra hij buiten het voor die soort gebruikelijke winterseizoen in Nederland verblijft.
Met dispersiebarrières worden niet alleen geografische barrières bedoeld, maar ook barrières die voortkomen uit het gedrag van de soort zelf. Hoewel een ganzensoort die normaliter alleen in het winterseizoen in Nederland verblijft, hier wel zou kunnen broeden, behoort dat niet tot het normale gedrag van de soort. Bijvoorbeeld omdat de habitat hier in mindere mate geschikt is of pas recent geschikt is geworden, maar de soort nog niet op eigen kracht heeft geleerd om op deze recente verandering te reageren. De Wet maakt bij de aanwijzing als inheems beschermde soort echter geen onderscheid tussen jaarrond verblijvende dieren of wintergasten.

Soorten in de provinciale beleidsnota zijn: aalscholver, bosmuis, brandgans, Canadese gans, damhert, das, edelhert, ekster, fazant, gaai, grauwe gans, haas, holenduif, houtduif, huismuis, kauw, kleine rietgans, knobbelzwaan, kolgans, kokmeeuw, konijn, mantelmeeuw (kleine en grote), meerkoet, mol, nijlgans, patrijs, ree, rietgans, ringmus, roek, rotgans, smient, specht, spreeuw, stormmeeuw, veldmuis, verwilderde kat, vos, wilde eend, wild zwijn, woelrat en zwarte kraai.

De mol, de bos- en veldmuis zijn per 1 april 2006 opgenomen in de Ministeriële vrijstelling op basis van art. 75 van de Wet. Voor de Faunabeheereenheid is er daarom geen aanleiding meer deze dieren op te nemen in het plan. Het opnemen van das en steenmarter heeft hoofdzakelijk een monitoringsfunctie. Bij deze diersoorten zal in de toekomst samen worden gewerkt met de Vereniging voor zoogdierkunde en zoogdierbescherming en de dassenwerkgroep Brabant.

1.2.8 Gegevens

Ten behoeve van het opstellen van het faunabeheerplan zijn de volgende gegevens gebruikt:
1. Kwantitatieve gegevens over de populatie van de diersoorten
2. Gegevens over de schade die is veroorzaakt in de afgelopen drie tot vijf jaar of over de belangen die zijn geschaad in de afgelopen drie tot vijf jaar
3. Gegevens over de handelingen die verricht zijn in de afgelopen drie tot vijf jaar om belangen te beschermen
4. Monitoring van populaties en processen.

1.2.8.1 Populatiegegevens

Kwantitatieve gegevens over vogelpopulaties waren in het verleden hoofdzakelijk afkomstig van SOVON Vogelonderzoek Nederland. SOVON heeft schattingen+ gemaakt van broedvogelpopulaties in Nederland en Noord-Brabant in de afgelopen decennia. Tevens zijn geïndexeerde trendgegevens beschikbaar (SOVON Vogelonderzoek Nederland ongepubl.). Deze gegevens zijn volgens een standaard methodiek verzameld en daardoor goed bruikbaar om de ontwikkelingen in verspreiding van het aantal individuen in betreffende vogelpopulaties te volgen.
Cijfers van SOVON zijn nog altijd zeer waardevol bij het bepalen van de landelijke en provinciale trends.
Met ingang van 2006 wordt er ook jaarlijks door de Wildbeheereenheden geteld. Deze cijfers zijn een momentopname en zijn vlaktedekkend.
In 2010 werd in Noord-Brabant ruim 340.000 ha. in kaart gebracht. Dit is ca. 75% van het buitengebied.
Jachthouders kunnen alleen van de faciliteiten van de Faunabeheereenheid gebruik maken wanneer zij jaarlijks tijdig hun voorjaarstellingen en afschotcijfers ter beschikking stellen.

Deze cijfers geven een goed beeld van de verspreiding en ontwikkeling van populaties.
Door de Katholieke Universiteit Nijmegen (KUN) is onderzoek uitgevoerd. De conclusie luidde dat deze cijfers een reëel beeld geven van de werkelijke aantallen dieren die zich in het buitengebied bevinden.
De wijze van gegevensverzameling en de kwaliteit worden op dit moment op verzoek van het Faunafonds en de Gegevensautoriteit Natuur (GaN) door de Wageningen University & Research (WUR) onderzocht.
De verwerking van deze cijfers zal in 2011 digitaal gaan verlopen. Hierbij werkt de Faunabeheereenheid samen met het Faunafonds, de Provincie en de GaN.

Over zoogdieren is de beschikbare informatie over populaties minder sluitend dan over vogels. Gegevens over zoogdieren worden verzameld door verschillende organisaties. Kwantitatieve gegevens over de reeënpopulatie in Noord-Brabant zijn afkomstig van de wildbeheereenheden (WBE's). In de werkgebieden van de wildbeheereenheden worden in het voorjaar volgens een vaste methodiek schemertellingen georganiseerd, waarbij op twee avonden en één ochtend wordt geteld (of op twee ochtenden en een avond).
Jaarlijks wordt door wildbeheereenheden ook een burchtenkaart gemaakt van de aanwezige belopen vossenburchten. Dit brengt de verspreiding van de vos goed in beeld.
Voor een inventarisatie van de aanwezige populatie vossen stelt de Faunabeheereenheid in het kader van onderzoek voor jaarlijks een kunstlichtinventarisatie uit te voeren op basis van art. 75.
Voor overige zoogdieren is gebruikt gemaakt van gegevens van de voorjaarstelling, door de Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging (KNJV; WBE-databank), de Zoogdiervereniging en het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS; meetnet Dag Actieve Zoogdieren).

1.2.8.2 Schadegegevens

Er wordt onderscheid gemaakt tussen 'harde' en 'zachte' schadegegevens. Harde gegevens zijn afkomstig van het Faunafonds. Het toekennen van financiële tegemoetkomingen is de verantwoordelijkheid van het Faunafonds. De hoogte van de aangerichte schade wordt door een aangewezen taxateur getaxeerd. Het Faunafonds houdt jaarlijks bij hoeveel schade er per diersoort wordt uitgekeerd. In hoofdstuk 1.5 wordt hier verder op ingegaan.

Zachte schadegegevens betreffen meldingen van schades die niet geverifieerd / getaxeerd zijn. Dergelijke gegevens hebben voornamelijk een signaalfunctie. Zachte gegevens zijn de afgelopen jaren door de Faunabeheereenheid geregistreerd. Deze cijfers hebben een signaalfunctie en worden niet gebruikt in de onderbouwing van ontheffingen op basis van het faunabeheerplan.

1.2.8.3 Gegevens schadebeperkende en -voorkomende maatregelen

Informatie over getroffen maatregelen in het verleden bestond uit provinciale afschotcijfers afkomstig van de KNJV en gegevens over ontheffingsverlening onder de Wet (gegevens Faunabeheereenheid). Met de invoering van de één-loket-functie door de FBE is deze informatie nu voor de gehele FBE beschikbaar op basis van rapportages. In de afgelopen jaren is ruim 95% van de rapportages volledig ingevuld ingeleverd. Dit heeft er mede toe geleid dat de FBE een duidelijk beeld heeft van de effectiviteit van bepaalde handelingen in bepaalde periodes.

1.2.8.4 Monitoring

De Faunabeheereenheid heeft de plicht de gunstige staat van instandhouding we waarborgen van soorten waarvoor zij ontheffingen aanvraagt. Uiteraard gebeurd dit in relatie tot andere soorten en het aanwezige “natuurlijke” voedselaanbod. Monitoring houdt in dat doelsoorten op gestandaardiseerde wijze wordt gevolgd om realtime, maar ook op de langere termijn zicht te houden op de invloed van processen in relatie tot relevante diersoorten.
Ten aanzien van in het faunabeheerplan vermelde diersoorten worden de volgende gegevens verzameld.
1. Populatieomvang
Ieder voorjaar wordt in begin april provincie breed een faunatelling uitgevoerd.
Bij deze telling zijn betrokken uitvoerders, grondgebruikers en beheerders van terreinen.
Per diersoort is geregistreerd op welke wijze gegevens worden vastgelegd.
2. Regulatie
Als gevolg van menselijk ingrijpen kan het zijn dat binnen een populatie aantallen dieren worden weggevangen of gereguleerd. Dergelijke handelingen hebben invloed op de omvang van de populatie. Alle handelingen welke plaats vinden op basis van jacht, beheer en schadebestrijding worden door uitvoerders bijgehouden. Op vooraf gestelde data wordt deze informatie uniform verzameld en verwerkt.
3. Dode dieren
Ook dode dieren zijn belangrijke parameters voor de situatie in het veld. Dieren die als gevolg van menselijk handelen worden gedood (bv verkeersslachtoffers) of dieren die als gevolg van ziekte sterven vormen een belangrijke basis voor het te voeren beleid.

Het bijhouden en registreren van deze gegevens zijn essentieel voor de onderbouwing van het faunabeheerplan. Landelijk zijn faunabeheereenheden in overleg om op basis van een door de Gegevensautoriteit Natuur vastgesteld protocol deze gegevens te registreren.

Het vastleggen van deze gegevens is een verplichting voor de uitvoerders welke gebruik willen maken de diensten van de Faunabeheereenheid.

1.3 Faunabeheereenheid

1.3.1 Rechtspersoonlijkheid

Op 3 maart 2003 is de Faunabeheereenheid Noord-Brabant opgericht, een initiatief van de Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie, Brabants Particulier Grondbezit, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Brabants Landschap, de Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging en de Nederlandse Organisatie voor Jacht en Grondbeheer om het faunabeheer in Noord-Brabant vorm te geven. Als rechtsvorm van het samenwerkingsverband heeft de Faunabeheereenheid gekozen voor een stichting. Op 22 juni 2004 is de Stichting door GS als Faunabeheereenheid erkend. De erkenning is voor onbepaalde tijd.

1.3.2 Werkgebied

Het werkgebied van de Faunabeheereenheid omvat de gehele provincie Noord-Brabant. Binnen het werkgebied zijn 68 gemeenten gelegen. Het werkgebied van de Faunabeheereenheid beslaat een oppervlak van ca 500.000 ha.

De Faunabeheereenheid werkt op lokaal niveau samen met wildbeheereenheden. Wildbeheereenheden spelen een belangrijke rol bij de uitvoering van schadebestrijding en beheer. In bijlage 1 zijn de werkgebieden van de in totaal 57 wildbeheereenheden, die binnen het werkgebied van de Faunabeheereenheid actief zijn, weergegeven.
De werkgebieden van de wildbeheereenheden beslaan de gehele provincie. Ca 350.000. ha wordt actief door wildbeheereenheden en hun aangesloten leden beheerd. In ca 50.000 ha vindt geen gecoördineerd faunabeheer plaats. Deze gebieden maken wel onderdeel uit van het werkgebied van de Wildbeheereenheden. Ca 100.000 ha wordt gerekend tot onbejaagbaar gebied. Het betreft hier bebouwde kommen en industrieterreinen. Ook deze terreinen behoren tot de werkgebieden van de wildbeheereenheid. Planmatig beheer en uitvoering van ontheffingen op voorhand vinden dan ook altijd plaats onder locale coördinatie van wildbeheereenheden.

1.3.3 Werkveld

Het beleidsveld omvat primair het beheer van dieren en de bestrijding van schade aangericht door dieren. De Faunabeheereenheid heeft hierbij vooral een coördinerende en informerende taak. Het gaat voornamelijk om diersoorten die structureel schade veroorzaken in het werkgebied van de Faunabeheereenheid en waarvoor planmatig beheer vereist is op basis van een faunabeheerplan.

1.3.4 Doel en Werkwijze Faunabeheereenheid

In de statuten van de Faunabeheereenheid is vastgelegd dat zij ten doel heeft te functioneren als Faunabeheereenheid in de zin van de Wet, met andere woorden: op een gecoördineerde, effectieve en efficiënte wijze uitvoering geven aan het faunabeleid van de Provincie.

De Faunabeheereenheid wil dit doel verwezenlijken door:
- Jachthouders en anderen, betrokken bij het faunabeheer, als deelnemer aan haar te binden.
- Een faunabeheerplan op te stellen als bedoeld in art. 30 van de Wet.
- Ontheffingen aan te vragen als bedoeld in art. 68 van de Wet.
- Aanwijzingen aan te vragen als bedoeld in art. 67 van de Wet.
- De uitvoering van de (verkregen) ontheffing te doen realiseren door hen die als jachthouder en/of deelnemer betrokken zijn bij het werk van de Faunabeheereenheid.
- Gegevens van jachthouders en anderen te verzamelen ten behoeve van verslaglegging, de naleving en de onderbouwing van het faunabeheerplan.

In het hiernavolgende wordt beschreven op welke wijze de Faunabeheereenheid te werk zal gaan om haar doel te bereiken. Uitgangspunten voor deze werkwijze zijn dat

1. Ontheffingen/aanwijzingen op een goede en vlotte wijze "op de plaats van bestemming" terecht komen en met voldoende waarborgen dat men zich aan de voorwaarden houdt.
2 Er een doelmatige rapportage uit het veld verkregen wordt ten behoeve van:
   a) verslaglegging aan de Provincie over het gebruik van de verleende ontheffing, en
   b) onderbouwing van het faunabeheerplan.

De uitvoering vindt plaats op basis van het op 12 december 2007 door het bestuur herziene huishoudelijke reglement. (zie bijlage 2)

1.3.4.1 Één-loket-functie

Per 1 januari 2005 is een één-loket-functie ondergebracht bij de Faunabeheereenheid voor alle ontheffingaanvragen op basis van art. 68 van de Wet. De één-loket-functie heeft tot doel grondgebruikers te informeren, te adviseren en te ondersteunen bij ontheffingsaanvragen in het kader van de Wet. Alle ontheffingsaanvragen lopen via de Faunabeheereenheid.

Met dit faunabeheerplan heeft de Faunabeheereenheid ook de verantwoordelijkheid op zich genomen om aanwijzingen te onderbouwen. Dit naar aanleiding van het hiaat in de Wet m.b.t. het reguleren van ongewenste exoten en onbeschermde diersoorten.
De FBE heeft op basis van het exoten en onbeschermde dieren plan de aanwijzing aangevraagd.
De uitvoering vindt plaats op basis van dit plan. Tevens is de wijze van rapportage vastgelegd.
Dit faunabeheerplan voorziet ook in een uitwerking van de in de regeling beheer en schadebestrijding genoemde diersoorten.

De Faunabeheereenheid is zodoende het eerste aanspreekpunt voor allerhande zaken aangaande beheer en schadebestrijding in haar werkgebied. Zo kunnen grondgebruikers (en andere belanghebbenden) bij de Faunabeheereenheid terecht met vragen over de uitvoering van schadebestrijding en beheer (o.a. mogelijke middelen, perioden) en vragen over schade (vergoedingen, taxaties e.d.). Belangrijk is dat grondgebruikers/jachthouders weten dat ze voor vragen op één adres terecht kunnen voor informatie en ontheffingen.

Door middel van de één-loket-functie streeft de Faunabeheereenheid naar een volledig beeld van de benodigde informatie om tot een acceptabel en breed gedragen beheer te komen. Door de signaalfunctie is de Faunabeheereenheid in staat snel te reageren op ontwikkelingen in het veld. Als gevolg van deze functie heeft de Provincie in haar beleidsnota opgenomen dat de Faunabeheereenheid een adviesrol heeft naar Gedeputeerde Staten inzake het faunabeleid.

1.3.4.2 Aanvraag en verlening ontheffing

Op basis van art. 68 van de Wet vraagt de Faunabeheereenheid bij de Provincie ontheffing aan van verbodsbepalingen ten aanzien van beschermde soorten. De Faunabeheereenheid dient een gemotiveerde aanvraag in bij de Provincie en verzoekt daarbij de ontheffing op voorhand te verlenen. Ontheffingen worden aangevraagd ter voorkoming en bestrijding van belangrijke schade en/of om de omvang van het aantal dieren af te stemmen op de draagkracht van een gebied (populatiebeheer), zoals beschreven en aangetoond in het faunabeheerplan. Waar het schadebestrijding betreft zal de ontheffing niet alleen worden aangevraagd voor de in het faunabeheerplan vermelde "erkende" schadelocaties, maar ook voor daarmee vergelijkbare locaties.

De Provincie beslist over het verlenen van de gevraagde ontheffing. Indien de Provincie van oordeel is dat de ontheffing niet op voorhand kan worden verleend, zal zij de gevraagde ontheffing weigeren. In dat geval heeft een hernieuwd verzoek van de Faunabeheereenheid voor de betreffende ontheffing slechts kans van slagen, als uit aanvullende gegevens blijkt dat zich op een bepaalde locatie een concrete dreiging van schade voordoet.

De verlening van ontheffingen door de Provincie zal steeds geschieden onder voorwaarden. Aangezien de Faunabeheereenheid niet zelf het veld in gaat om van de ontheffing(en) gebruik te maken, zullen degenen die een machtiging bij de Faunabeheereenheid aanvragen moeten verklaren dat zij voldoen aan de gestelde voorwaarden en dat nadere voorwaarden, die zijn gesteld aan het gebruik van de ontheffing, zullen worden nageleefd.

1.3.4.3 Rapportage

Iedere gemachtigde verplicht zich om een registratie bij te houden van zowel de omstandigheden waaronder de ontheffing is gebruikt (wie, waar, wanneer) als van de resultaten die zijn behaald (aantal gedode dieren, wel of geen schade enz.). Binnen 14 dagen na afloop van de periode, waarin van de ontheffing gebruik gemaakt mocht worden, dient de gemachtigde zijn rapportage over het gebruik, digitaal via de lokale wildbeheereenheid in te sturen naar de Faunabeheereenheid. In 2011 wordt deze registratie gedigitaliseerd.

De Faunabeheereenheid zal op haar beurt jaarlijks de binnengekomen rapportages bundelen tot één verslag dat door het bestuur van de Faunabeheereenheid zal worden vastgesteld en aan de Provincie zal worden toegezonden. In de loop der jaren zal op basis van deze rapportages meer inzicht worden verkregen in de relatie tussen populatie, regulering en schade.
De jaarlijkse rapportage vindt plaats in juni. De reden van rapporteren in deze maand is dat de Faunabeheereenheid de periode 1 april tot en met 31 maart het jaar daaropvolgend aanhoudt als zijnde beheerjaar. Bij veel soorten wordt gekeken naar de voorjaarsstand. Ook de uitvoering van beheer en de schadebestrijding van reeën (tot 15-3) en ganzen en smienten (beleidskader, tot 31-3) valt binnen deze periode.

1.4 Provinciaal beleid

Voor belangrijke onderdelen van de Wet berust de uitvoeringsbevoegdheid bij de Provincie. Zo heeft GS de taak faunabeheerplannen goed te keuren. Daarbij kan de Provincie aanvullende eisen stellen aan de inhoud van een faunabeheerplan. De eisen waaraan een faunabeheerplan primair moet voldoen zijn opgenomen in art. 10 van het Besluit Faunabeheer, behorende bij de Wet (zie vorige hoofdstuk1.2.6). Er worden door de Provincie Noord-Brabant geen aanvullende eisen gesteld ten aanzien van de informatie die in het faunabeheerplan moet worden opgenomen.
In de door de provincie Noord-Brabant vastgestelde Beleidsnota Uitvoering Flora en faunawet 2010 omschrijft de Provincie de provinciale uitwerking van de Wet. Deze nota vormt het kader voor het werk van de Faunabeheereenheid. De beleidsnota is derhalve een belangrijk uitgangspunt voor het opstellen van het faunabeheerplan.

De Provincie bezit een aantal bevoegdheden in het kader van schadebestrijding en beheer. Deze bevoegdheden betreffen het geven van vrijstellingen (art. 65), het aanwijzen van (categorieën van) personen (art. 67) en het verlenen van ontheffingen (art. 68) (voor de kaders zie deel 2). Hieronder wordt nader ingegaan op de provinciale invulling van de bevoegdheden gegeven in de artikelen 65, 67 en 68 van de Wet.

1.4.1 Vrijstelling Artikel 65

De Provincie heeft op basis van art. 65 een aantal beschermde inheemse diersoorten vrijgesteld voor verjagen en/of doden ter voorkoming van schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren (zie hoofdstuk 2.4 Provincie Noord-Brabant, Beleidsnota 2010: Gewogen Belangen):

Soort	Vrijstelling voor het opzettelijk verontrusten	Vrijstelling voor doden
Brandgans*	Ja	Nee
Ekster	Ja	Nee
Grauwe gans*	Ja	Nee
Haas	Ja	Nee
Holenduif	Ja	Nee
Knobbelzwaan	Ja	Nee
Kolgans*	Ja	Nee
Meerkoet	Ja	Nee
Rietgans*	Ja	Nee
Roek	Ja	Nee
Rotgans	Ja	Nee
Smient*	Ja	Nee
Spreeuw	Ja	Nee
Wilde eend	Ja	Nee
Woelrat	Ja	Ja

Tabel 1.4.1: Soorten waarvoor een provinciale vrijstelling geldt op basis van art. 65 van de Wet.

* Voor ganzen en smienten geldt de vrijstelling niet binnen door GS aangewezen foerageergebieden in de periode 1 september – 1 april.

1.4.2 Aanwijzing ex artikel 67

Op grond van art. 67 heeft de Provincie categorieën van personen aangewezen die kunnen ingrijpen in de stand van aangewezen diersoorten op alle gronden waarop zij tot de jacht gerechtigd zijn. De volgende categorieën zijn aangewezen (Provincie Noord-Brabant, 2010):

- provinciale muskusrattenvangers ter beperking van de stand van muskusrat en beverrat op het gehele provinciale grondgebied.
- jachtaktehouders ter beperking van de stand van damhert, muskusrat, rosse stekelstaart, verwilderde duif, verwilderde kat en wild zwijn op alle gronden waarop zij rechthebbende zijn.

Met ingang van 1 januari 2010 geldt dat jachthouders op basis van de aanwijzing verplicht zijn hun resultaten bij de FBE te melden.

1.4.3 Ontheffing Artikel 68

De Provincie heeft per diersoort beleid ten aanzien van ontheffingen geformuleerd met betrekking tot in te zetten middelen, gebieden, perioden en tijdstippen waarvoor ontheffingen kunnen worden verleend. Het ontheffingenbeleid per diersoort komt bij de bespreking van de betreffende diersoort aan de orde. Het ontheffingenbeleid is geformuleerd voor de periode 2011-2016, waarna evaluatie en zo nodig bijstelling zullen plaatsvinden.

1.5 Faunafonds en faunaschade

1.5.1 Het Faunafonds

Naast de Provincie en de Faunabeheereenheid wordt in de Wet nog een partij genoemd die wettelijke taken heeft. In de artikelen 83 tot en met 100 van de Wet staan de taken van het Faunafonds vermeld.
De letterlijke tekst van artikel 83 luidt:

Artikel 83
1.Er is een Faunafonds, dat tot taak heeft:
   a. het bevorderen van maatregelen ter voorkoming en bestrijding van schade door dieren behorende tot bij algemene maatregel van bestuur aangewezen soorten;
   b. het in de daarvoor in aanmerking komende gevallen verlenen van tegemoetkomingen in geleden schade, aangericht door dieren behorende tot beschermde inheemse diersoorten;
   c. Gedeputeerde Staten van de provincies van advies te dienen over de uitvoering van taken, hen bij of krachtens deze Wet opgedragen en
   d. Onze Minister van advies te dienen over het ontwerp van een algemene maatregel van bestuur als bedoeld in artikel 65, eerste lid, en over het ontwerp van een ministeriële regeling als bedoeld in de artikelen 65, derde lid, en 67, eerste lid.
2.Het Faunafonds tracht de in het eerste lid omschreven doelen te bereiken door het ter hand nemen of bevorderen van wetenschappelijk onderzoek, het bevorderen van voorlichting en opleiding en door het treffen van andere maatregelen, die voor de verwezenlijking van de in het eerste lid omschreven doelen van belang kunnen zijn.
3.Het Faunafonds bezit rechtspersoonlijkheid en heeft zijn zetel te ’s-Gravenhage.

1.5.2. Faunaschade

Het Faunafonds neemt alleen schademeldingen in behandeling die betrekking hebben op schade veroorzaakt aan niet geoogste gewassen. Dit is vastgelegd in haar beleidsregels. Schade van kraaiachtigen aan rieten daken komt dus niet in aanmerking voor schadevergoeding.
Ook de vaak door agrariërs gemelde schades veroorzaakt aan voerkuilen, in folie gerolde stro- en hooibalen en in stallen komen niet in aanmerking voor een schadevergoeding

Het Faunafonds neemt verzoekschriften tot vergoeding van faunaschade in behandeling. Echter, meldingen van schade aan reeds geoogste gewassen, schade veroorzaakt door onbeschermde/ exoten diersoorten en/ of vrijgestelde soorten komen niet in aanmerking voor een tegemoetkoming. Dit is het beleid van het Faunafonds, dat is vastgelegd in haar beleidsregels. Wanneer bijvoorbeeld schade wordt gemeld van kraaiachtigen aan rieten daken dan komt dit verzoek niet in aanmerking voor vergoeding. Dit geldt eveneens voor alle reeds geoogste gewassen, zoals voerkuilen, in folie gerolde stro- en hooibalen en schade aan of in stallen.

Juridische status schadecijfers
In de afgelopen jaren hebben de schadecijfers van het Faunafonds een belangrijke rol gespeeld bij de onderbouwing van schadecijfers.
De Raad van State is in meerdere uitspraken (o.a. 200400956/1., *200510316/1*, *200600277/1., 200604232/1*) tot de conclusie gekomen dat de cijfers van het Faunafonds als uitgangspunt kunnen dienen voor de onderbouwing van de noodzaak om lokaal (op perceelsniveau) of regionaal handelingen te verrichten die in beginsel op basis van de Wet verboden zijn.
Het bestuur van het Faunafonds heeft beleidsregels opgesteld waarin de werkwijze is vastgelegd.

Deze beleidsregels hebben invloed over het aantal meldingen en de interpretatie van de schadecijfers.
Het is daarom van belang het ontstaan en de waarde van deze cijfers nader toe te lichten.

Schademelding:
Het Faunafonds functioneert reactief op de ingediende verzoekschriften. Dit houdt in dat zij alleen in actie komt wanneer een melding op juiste wijze wordt ontvangen.
Deze melding gebeurt middels een door het bestuur van het Faunafonds vastgesteld formulier.
Meldingen dienen binnen zeven werkdagen na de constatering van belangrijke schade zijn te ontvangen door het Faunafonds.
Voorafgaande aan deze melding dient de grondgebruiker ontheffingen te hebben aangevraagd voor het opzettelijk verontrusten en of verjagen met behulp van ondersteunend afschot.
Aanvragen die niet aan een van deze twee voorwaarden voldoen komen niet voor tegemoetkoming in de schade in aanmerking.

Dit is een grote drempel voor het maken van schademeldingen.
Door agrariërs wordt het als een administratieve belasting ervaren om weer een formulier in te moeten sturen, waarmee hun ervaringen uit het verleden negatief waren.
Uit rapportages van verleende machtigingen gedurende de afgelopen planperiode bleek dat in meer dan 50% van de gevallen agrariërs om bovengenoemde reden afzagen van het melden van schade.

1.5.3 Afhandeling faunaschade

Door de Faunabeheereenheid zijn de schadecijfers over de afgelopen periode geëvalueerd. In beginsel neemt het Faunafonds alle schademeldingen in behandeling. Na de eerste selectie op het tijdig melden (juiste procedure) en de uitsplitsing op belang (schade aan gewassen) bleef in de periode 2003-2009 ca 50% (1784 van de 3311) van de dossiers in behandeling. In 1355 dossiers heeft het uiteindelijk geleid tot een uitkering. Dit is slechts in 40% van het totaal van de dossiers. Zonder een oordeel te hebben over de cijfers zou dit de afnemende bereidheid om schade te melden kunnen verklaren.

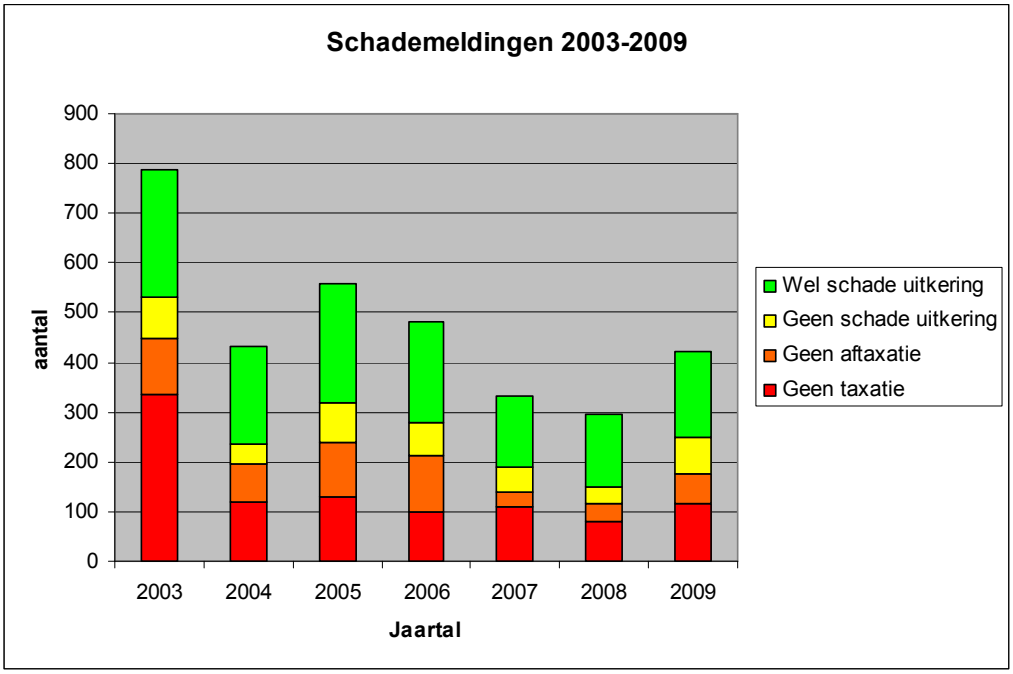

Figuur 1.5.1: Aantal ingediende schades in de periode 2003-2009

1.5.4 Afname aantal schademeldingen

In de afgelopen jaren is het aantal schademeldingen met bijna 50% afgenomen. De werkelijke schade is echter niet gehalveerd. Uit de cijfers blijkt dat de gemiddelde schade per melding[2] van € 1.016,- naar € 1.546,- is gestegen in de afgelopen zeven jaar.
De stijging van deze schadecijfers wordt veroorzaakt door slechts enkele soorten.
In de afgelopen jaren is er meer schade geregistreerd door zangvogels in fruit (van 0 naar € 21.000,-)
Daarnaast is een sterke stijging te zien van schade door in de zomer verblijvende ganzen (van € 1.100,- naar € 121.000,-). Dit terwijl de schades van de overwinterende ganzen zijn teruggelopen. Het laatste met uitzondering van de brandgans, maar dat heeft ermee te maken dat de populatie overzomerende brandganzen sterk is gestegen en er in het verleden bijna geen brandganzen in Brabant waren. Nieuwkomer in de schadelijst is het wilde zwijn. (van 0 naar € 16.900,-)
Bij de overige soorten vertoont zich een lichte tot sterke daling van het aantal schademeldingen.

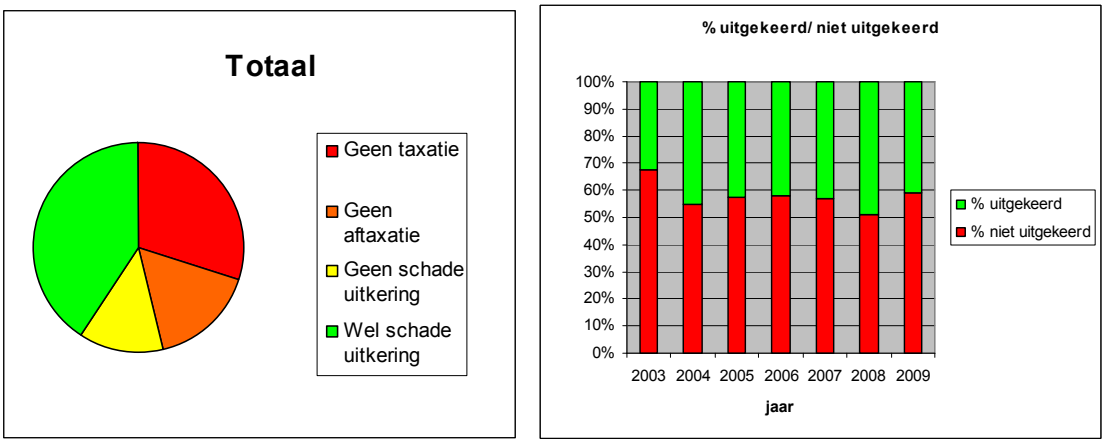

Figuur 1.5.2: Totaal aantal ingediende dossiers opgesplitst in afhandeling en het totaal aantal dossiers waarin schade al of niet is uitgekeerd (Bron: Faunafonds)

[2] Een melding kan ook betrekking hebben op een combinatie van meerdere diersoorten

Deel 2: ‘Nee, Tenzij’

2.1 Belangen

Zoals gemeld in hoofdstuk 1.2.2 is het alleen toegestaan om van het beschermingsregime af te wijken wanneer belangen geschaad zijn of worden.
De Wet kent ten aanzien van beheer en schadebestrijding een tiental belangen.
Vier daarvan zijn opgenomen in de Wet en een zestal is genoemd in het besluit beheer en schadebestrijding.
In het volgende deel zullen per belang de volgende punten worden uitgewerkt;

- Algemene omschrijving van het belang;
- Welk provinciaal beleid is van toepassing;
- Welke preventieve maatregelen zijn mogelijk;
- In welke mate is het belang in de afgelopen planperiode geschaad;
- Welke handelingen hebben plaatsgevonden om het belang te beschermen.

Op basis van de geregistreerde schade in de afgelopen periode wordt per belang omschreven hoe dit belang het beste op een structurele wijze kan worden beschermd.
Belangen kunnen door meerdere dieren worden geschaad.
Daar waar sprake is van een provinciebrede planmatige aanpak, zal het algemene gedeelte worden omschreven.
In de beschrijving per diersoort zal de uitwerking worden gegeven van de handelingen die nodig zijn om te voorkomen dat de soort belangrijke schade blijft veroorzaken.

2.2 Volksgezondheid en openbare veiligheid

2.2.1 Algemeen

Het belang Volksgezondheid en Openbare Veiligheid is een gedeelde bevoegdheid tussen het Ministerie en de Provincie.
Het belang is verdeeld in twee onderdelen. In de navolgende paragrafen wordt dit verder toegelicht.

V**olksgezondheid**

Wanneer de volksgezondheid op grote schaal in het geding is, dan is dit uiteraard een taak voor het Rijk.
Wanneer er lokaal sprake is van bedreiging van de volksgezondheid door bepaalde diersoorten en/of individuen daarvan, ligt de verantwoordelijkheid bij de Provincie.
De Faunabeheereenheid (hierna aangeduid als FBE) heeft door haar netwerk in dit soort situaties een belangrijke signaalfunctie. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de aanwezigheid van botulisme en blauwalg.
In een enkel geval is het mogelijk dat er ontheffing wordt aangevraagd voor het verjagen op kleine schaal van een bepaalde diersoort (bijv. watervogels rond zwemwater). In een uitzonderlijk geval zou het kunnen gaan om individuen van een soort die dienen te worden gereguleerd. (bijv. vossen op ziekenhuisterreinen)
In de meeste gevallen zullen het handelingen betreffen die tot doel hebben te verjagen en te verontrusten.

Openbare veiligheid

Openbare veiligheid is vaker in het geding dan volksgezondheid. Het belang is ook concreter te beschrijven. Het gaat hierbij om directe en indirecte bedreigingen als gevolg van de aanwezigheid van dieren.
Directe bedreigingen zijn die situaties waar het dier zelf de bedreiging vormt (bijv. overstekende dieren, verkeersveiligheid), een indirecte bedreiging is wanneer gevaren ontstaan, als gevolg van het gedrag van dieren (bijv. graven van holen en gaten in infrastructurele dijklichamen).

2.2.2.Provinciaal beleid

Het provinciaal beleid is voor beide deelbelangen apart in de beleidsnota opgenomen

Provinciaal beleid t.a.v. volksgezondheid
Bij een risico voor de volksgezondheid gaat het in de Wet in het bijzonder om het risico van overdracht van ziektes via dieren op mensen. Een voorbeeld hiervan is het overbrengen van vossenlintworm en rabiës via vossen. Wanneer er sprake is van een landelijk risico, is het aan de Staatssecretaris van EL&I om maatregelen te nemen. Wanneer er sprake is van een lokale aantasting van de volksgezondheid kan een zorgvuldig onderbouwde aanvraag ingediend worden via de FBE. Daarbij moet bijvoorbeeld gedacht worden aan zwemwateren waarbij watervogels gastheer zijn van de parasiet *Cercariën dermatitis (zwemmersjeuk)*. Gedeputeerde Staten (hierna aangeduid als GS) verlenen dan ontheffing voor het opzettelijk verontrusten van aanwezige watervogels.
Er worden geen ontheffingen op voorhand verstrekt in het belang van de volksgezondheid. GS stellen bij incidentele ontheffingen als voorwaarde dat er een verklaring van een onafhankelijk deskundige (bijvoorbeeld GGD) bij de aanvraag wordt overgelegd. Uit deze aanvraag moet blijken dat een causaal verband aannemelijk is tussen de aanwezigheid van dieren en een risico van aantasting van de volksgezondheid.

Provinciaal beleid t.a.v. Openbare veiligheid
De openbare veiligheid zal met name in het geding zijn bij het risico op aanrijdingen met grote hoefdieren, zoals edelherten, reeën, damherten of wilde zwijnen, door het wegverkeer. Daarnaast moet bij de openbare veiligheid worden gedacht aan dieren, zoals bijv. konijnen, dassen, muskusratten of vossen, die taluds van waterkeringen, waterbergingen, spoorbanen en spoordijken ondergraven.
Voor wilde zwijnen en damherten geldt dat in Noord-Brabant, middels een aanwijzing, een nulstand wordt nagestreefd. Dit in het kader van de openbare veiligheid, ter voorkoming van schade aan gewassen, en om het risico op overdracht en uitbreken van dierziekten te beperken.
Voor reeën wordt op basis van draagkrachtberekeningen bepaald wat een goede populatieomvang is. De onderbouwing voor de ontheffing voor reeën dient in een faunabeheerplan opgenomen te worden. Daarbij moeten dezelfde belangen in de afweging worden meegenomen. GS verstrekken ontheffingen voor reeën op basis van een door hen goedgekeurd faunabeheerplan. In het beheerplan wordt rekening gehouden met de ecologische draagkracht van een gebied, veiligheid voor het verkeer en landbouwschade.
In geval van ondergravingen die een gevaar vormen voor de openbare veiligheid, verlenen GS ontheffing voor fret en buidel en/of nachtelijk gebruik van het geweer in combinatie met kunstlicht.
Een aanvraag voor ontheffing in het belang van openbare veiligheid dient vergezeld te gaan van een verklaring van de betrokken verantwoordelijke overheid of instantie, waaruit blijkt dat de openbare veiligheid daadwerkelijk in het geding is.

2.2.3 Preventieve maatregelen

Volksgezondheid

Preventieve maatregelen in relatie tot de volksgezondheid zijn zeer divers.
In sommige gevallen is het mogelijke de directe bedreiging af te wenden door hekken en/of netten. Dit is echter niet in alle gevallen mogelijk. Wanneer er een gevaar voor de volksgezondheid optreedt als gevolg van het gedrag van bepaalde dieren, dan rest niets anders dan de betreffende dieren ter plaatse weg te nemen. Het wegvangen geniet hierbij de voorkeur, mits het probleem daarmee niet verplaatst wordt en er geen risico ontstaat dat andere belangen geschaad gaan worden.

Openbare veiligheid

In de meeste gevallen wordt het belang openbare veiligheid geschaad door zoogdieren. Zoogdieren kunnen in een aantal gevallen geweerd worden door middel van hekwerken. Deze zijn echter niet altijd afdoende of het is niet mogelijk om rasters te plaatsen. In alle andere gevallen dient maatwerk te worden gepleegd. Diersoorten die een gevaar kunnen vormen voor de veiligheid zijn; grote hoefdieren (reeën, herten en wilde zwijnen), vossen, dassen, konijnen, muskusratten en beverratten.
Een recentelijk ontwikkeling is ook de toename van het aantal ganzen rond verkeersknooppunten en de ontwikkeling van nieuwe natuur naast provinciale- en rijkswegen. Per jaar worden tientallen ganzen doodgereden, waarbij iedere keer weer gevaarlijke situaties ontstaan.

2.2.4 Mate waarin het belang in de afgelopen 5 jaar is geschaad

Veel meldingen komen niet bij de FBE binnen, omdat de mogelijkheid tot melden en het loket hiervoor onbekend zijn. Op basis van signalen is bekend dat er verontrust wordt, in de veronderstelling dat dit is toegestaan. Een bijkomend punt is dat er geen objectieve beoordeling mogelijk is, wanneer er sprake is van schade. Ondanks de onbekendheid zijn er in de afgelopen planperiode toch aanvragen door de FBE ontvangen. Door middel van betere communicatie en voorlichting zal in de komende vijf jaar worden getracht een beter inzicht te krijgen in de mate waarin dit belang wordt geschaad.

2.2.4.1 Waterkwaliteit (volksgezondheid)

Uit het periodieke zwemwateronderzoek bij zwemplassen blijkt dat het lokaal mogelijk is dat kwaliteitswaarden van het zwemwater onder de gestelde kwaliteitsnormen komen. Met name ontlasting van watervogels veroorzaakt dat de streefwaardes van o.a. fosfaten nogal eens overschreden worden. De overlast wordt met name veroorzaakt door de aanwezigheid van ganzen. Ook op de stranden rondom dergelijke wateren levert de aanwezigheid van ontlasting en veren in mei/juni tot letterlijke en figuurlijke irritatie. Het is voorgekomen dat dergelijke terreinen zijn afgesloten, totdat deze weer waren gereinigd.

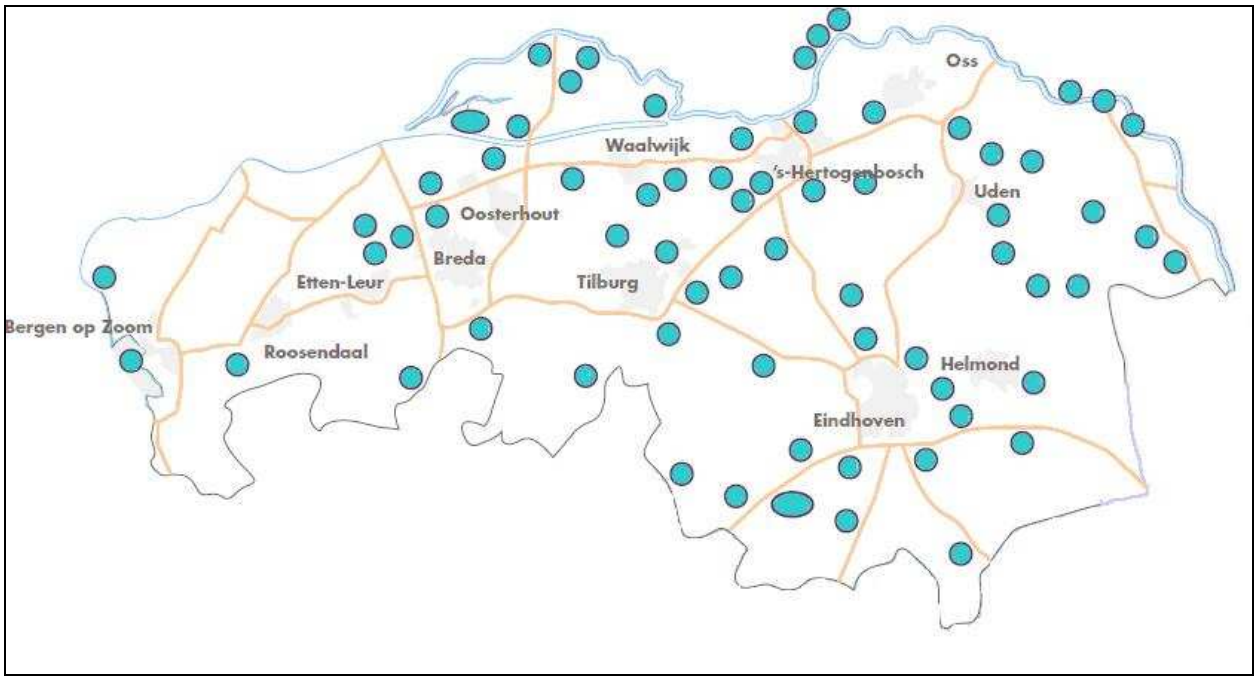

Figuur 2.2.1: Open zwemwater locaties (Bron: provincie Noord-Brabant)

2.2.4.2 Overlast en irritatie (volksgezondheid)

In Noord-Brabant zijn een aantal vuilverbrandingsinstallaties. Op deze terreinen wordt het verzamelde huisvuil bijeengebracht en verwerkt. Op en rond deze terreinen zijn vaak veel vogels aanwezig. Het betreft hier met name meeuwen. De hoeveelheden en het gedrag van deze dieren hebben ertoe geleid dat voor een tweetal locaties ontheffing is aangevaagd voor het actief verjagen van deze dieren. Uit verklaringen van de betrokken bedrijfsartsen is gebleken dat de grote hoeveelheden vogelpoep kunnen leiden tot irritatie aan huid en luchtwegen.
Voor het Havenschap Moerdijk speelde dit belang ook, naast het veiligheidsaspect van de gevoerde processen.
Voor het Havenschap Moerdijk is een apart beheerplan opgesteld. Dit plan is opgenomen in de bijlage.

2.2.4.3 Aanrijdingen (openbare veiligheid)

Wat betreft de verspreiding is er van het aantal aanrijdingen een goed beeld. In de praktijk worden aanrijdingen lang niet altijd gemeld. Het gevaar van een aanrijding in tweeledig. Het dier loopt risico gedood te worden door de impact van de klap. De bestuurder van de auto kan door zijn reactie een gevaarlijke verkeerssituatie (uitwijken of remmen) veroorzaken.
Meldingen van aanrijdingen hebben daarom hoofdzakelijk betrekking op diersoorten waar mensen voor uitwijken.
Meldingen die bij de FBE bekend zijn, betreffen met name de grote hoefdieren (reeën en wilde zwijnen). Bestuurders roepen vaak de hulp in van de politie om een registratie van de aanrijding te krijgen voor de verzekering.
Het aantal aanrijdingen met dieren wordt op basis van de huidige gegevens waarschijnlijk onderschat en is niet exact weer te geven.

Van aanrijdingen met grote hoefdieren krijgt de FBE jaarlijks circa 500 bruikbare meldingen. Een bruikbare melding is wanneer het dier is aangetroffen en er een afmelding kan plaatsvinden op datum en locatie. Daarnaast zijn er ook nog vele aanrijdingen die helemaal niet gemeld worden of niet verifieerbaar zijn; dit aantal wordt geschat op zo'n 400 à 500.

Het totale aantal reeën dat in Noord-Brabant betrokken is bij aanrijdingen bedraagt ca. 1000 per jaar.
Aanrijdingen met dassen worden gemeld bij de dassenwerkgroep Brabant. Zij constateerde in 2008 tenminste 80 aanrijdingen.
Uit jaarrapportages van wildbeheereenheden blijkt dat er tenminste 200 à 300 aanrijdingen zijn met vossen per jaar.
Onderstaande tabel (2.2.1) geeft een schatting van het jaarlijkse aantal aanrijdingen met grotere zoogdieren van de afgelopen jaren.
Aanrijdingen met kleine zoogdieren zoals marterachtigen (bunzing, boom- en steenmarter) worden nauwelijks gemeld. Het inzicht in deze meldingen zou een aanvulling zijn op de monitoring m.b.t. de verspreiding van deze soorten.

Diersoort	Aantal aanrijdingen	Populatie	% aanrijding
Ree	Ca 1000	12000	8
Wild zwijn	3	70	4
Vos	Ca 300	8000	4
Das	80	850	9
Totaal	Ca 1400		

Tabel 2.2.1: Aantal aanrijdingen met een viertal diersoorten in Noord-Brabant in 2008
(bron: Dassenwerkgroep/FBE)

Bovenstaande cijfers moeten als ondergrens worden beschouwd omdat lang niet alle aanrijdingen gemeld worden. Alleen door lokaal goed te registreren, kan op basis van maatwerk bepaald worden welke maatregelen genomen moeten worden om het aantal aanrijdingen te verminderen.

Gevolgschade
Voor dieren zijn aanrijdingen bijna altijd dodelijk, veelal voorafgegaan door een lijdensweg. Bij de bij neen aanrijding betrokken voertuigen gaat het meestal om blikschade en bij inzittenden daarvan in een enkel geval om lichamelijk letsel. Over de omvang van de blikschade en van lichamelijk letsel is weinig bekend, omdat er geen registratie van plaatsvindt.
De Provincie Noord-Brabant heeft in de periode 1995-2004 een uitgebreide registratie van aanrijdingen op haar eigen wegen bijgehouden. Uit deze registratie bleek dat in 7% van de aanrijdingen sprake is van lichamelijk letsel bij mensen. In 0,2 % van de gevallen is er sprake van een dodelijk ongeval. Dit betekent dat op 1000 aanrijdingen 70 personen gewond raken en 2 personen overlijden. Waarschijnlijk is het aantal personen dat overlijdt groter. Regelmatig komen personen om bij eenzijdige aanrijdingen waar van de aanleiding niet herleid kan worden.
De FBE wordt jaarlijks meerdere malen geconfronteerd met partijen die de FBE aansprakelijk willen stellen na een aanrijding met een ree. De FBE is echter niet aansprakelijk; zij coördineert slechts het beheer. Op basis van de meldingen kan echter wel geconcludeerd worden dat de gemiddelde schade ca. € 2.500,- per aanrijding bedraagt.
Gevolgschade van aanrijdingen met reeën zal derhalve jaarlijks meer dan ca. € 2.500.000,- bedragen.

2.2.4.4 Graafschade (openbare veiligheid)

Het is moeilijk om weer te geven in welke mate de openbare veiligheid als gevolg van graafschade in het geding is geweest. In de meeste gevallen wordt opgetreden voordat de veiligheid in het geding is.

Dit is binnen huidige regelgeving mogelijk omdat konijnen en vossen op de landelijke vrijstelling zijn geplaatst. Als gevolg van deze handelswijze is er slechts beperkt inzicht in de omvang van de schade. Toch is er informatie over een aantal schadegevallen. Voor zover deze informatie bekend is, wordt deze hieronder beschreven.

Ondergraving

Het is bekend dat waterkerende dijken regelmatig worden ondergraven door met name muskusratten en konijnen. Er zijn gevallen bekend waarbij vossen pijpen hebben gegraven in dijklichamen. Er zijn meldingen van het ondergraven van andere dijklichamen, zoals spoordijken en taluds van wegen. In veel gevallen wordt het dichten van deze gaten en pijpen meegenomen in het "onderhoud". Het opzettelijk dichtgooien van pijpen is echter bij Wet verboden. Wanneer deze handeling zou worden geregistreerd, dan zou deze meer inzicht geven in de omvang van graafschade.

2.2.4.5 Industrieterreinen (openbare veiligheid)

Door bedrijven op het industrieterrein in Moerdijk is de afgelopen jaren geregeld ontheffing aangevraagd voor meerdere bedrijven, waaronder Shell, Basel en Tetrapak.
Shell en Basel hebben ontheffing aangevraagd, omdat de op het terrein broedende meeuwenpopulaties in de broedperiode zeer agressief gedrag vertonen. Het komt hierbij zelfs tot fysiek contact tussen operators en meeuwen. Operators zijn de personen die verantwoordelijk zijn voor de juiste processen. De aanwezigheid van de meeuwen maakt dat zij hun werk niet geconcentreerd kunnen uitvoeren. Dit is direct een gevaar voor de openbare veiligheid. De terreinen zullen t.z.t. ook volgebouwd worden waardoor de broedgelegenheden komen te vervallen. Van een vergelijkbare situatie in Leiden is het bekend dat de meeuwen vervolgens op de daken gaan broeden; dit is een onwenselijke situatie.

Beheerjaar	Aanvraag ontheffing	Verleend	Structureel verjagen	Verplaatsen	Regulatie
2004/2005	g.g.	g.g.	g.g.	g.g.	g.g.
2005/2006	2	2	2	n.v.t.	n.v.t.
2006/2007	2	2	2	n.v.t.	n.v.t.
2007/2008	1	1	1	n.v.t.	n.v.t.
2008/2009	2	2	2	n.v.t.	n.v.t.
2009/2010	2	2	2	n.v.t.	n.v.t.

Tabel 2.2.2: Aanvragen en handelingen die in de afgelopen 5 jaar zijn uitgevoerd ter bescherming van het belang volksgezondheid.

Beheerjaar	Aanvraag ontheffing	Verleend	Structureel verjagen	Verplaatsen	Regulatie
2004/2005	g.g.	g.g.	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
2005/2006	g.g	g.g	n.v.t.	n.v.t.	n.v.t.
2006/2007	1	1	n.v.t.	n.v.t.	10
2007/2008	3	3	n.v.t.	n.v.t.	16
2008/2009	5	5	n.v.t.	1	60
2009/2010	3	2	n.v.t.	n.v.t.	10

Tabel 2.2.3.: Aanvragen en handelingen die in de afgelopen jaren zijn uitgevoerd in het belang van de openbare veiligheid

2.2.5 Uitgevoerde handelingen in de afgelopen 5 jaar

In de afgelopen jaren zijn er incidenteel ontheffingen aangevraagd. De aanvraag kon niet altijd duidelijk aan volksgezondheid of veiligheid worden gerelateerd.
Redenen waarvoor ontheffingen werden aangevraagd waren:

1) Verjagen van watervogels rond zwemwaterplassen. Dit voor het waarborgen van de zwemwaterkwaliteit[3];
2) Verjagen van meeuwachtigen op en rond industrieterreinen in verband met de bevuiling van installaties (werken in vieze omstandigheden);
3) Het verjagen van meeuwen op vuilstortlocaties omdat het proces van aanvoer van vuil werd verstoord .

Beheerjaar	**Aanvraag ontheffing**	**Verleend**	**Structureel verjagen**	**Verplaatsen**	**Regulatie**
2004/2005	g.g.	g.g.	g.g.	g.g.	g.g.
2005/2006	1	1	1	0	0
2006/2007	3	2 (1 LNV)	3	0	0
2007/2008	2	2	2	0	0n.v.t.
2008/2009	5	3	2	0	1 (niet verleend)
2009/2010	4	3	3	0	0

Tabel 2.2.4: Aanvragen en handelingen die in de afgelopen jaren zijn uitgevoerd in het belang van de volksgezondheid

2.2.6 Voorgenomen handelingen

Op dit moment is er onvoldoende onderbouwing om een ontheffing op voorhand noodzakelijk te achten. Mogelijk dat aanvullend onderzoek t.a.v. de ontwikkeling van blauwalg aanleiding is om alsnog een aanvraag in te dienen.
Wanneer uit een aanvraag blijkt dat de norm voor faecale verontreiniging van zwemwater wordt overschreden door de aanwezigheid van een grote concentratie watervogels zal, voor de looptijd van het plan en voor de specifieke locatie, ontheffing voor het verjagen van die watervogels worden aangevraagd.

[3] Bekend is dat dit veel meer gebeurt, maar dat er dan gebruik wordt gemaakt van de vrijstelling voor het verjagen van diersoorten. Dit ter voorkoming van schade aan gewassen. Juist deze situatie is onwenselijk, omdat dieren dan naar de gewassen verjaagd worden. Coördinatie en planmatige aanpak is essentieel.

2.2.7 Aanvragers

Recreatieschap/-bedrijf

Door De Bergen Exploitatiebedrijf wordt jaarlijks ontheffing aangevraagd om diersoorten opzettelijk te verontrusten. De Bergen is gelegen nabij Wanroij en de ontheffing werd aangevraagd omdat meerdere keren is geconstateerd dat de kwaliteitsnormen voor open zwemwater werden bedreigd.
Ook recreatiebedrijf Ter Spegelt heeft in de zomer van 2010 verzocht om een ontheffing voor het verjagen van watervogels op en rond zwemwaterplassen.
Bij beide bedrijven kwam de kwaliteit van het zwemwater in het geding.

Vuilverwerking

Door de vuilverwerking van Essent is meerdere malen ontheffing aangevraagd.
De aanvraag had betrekking op de overlast en de gezondheidsrisico's die verschillende meeuwensoorten veroorzaken rond de bedrijfsgebouwen.
Honderden meeuwen bevuilen de locaties met hun ontlasting, waardoor huidirritaties bij medewerkers ontstaan. Deze problemen zijn bevestigd door bedrijfsartsen.
Daarnaast is met beeldmateriaal onderbouwd dat grote aantallen dieren gevaarlijke situaties opleverden omdat het zicht van vrachtwagenchauffeurs en shovelmachinisten ernstig werd belemmerd. Aanrijdingen waren hierdoor niet uit te sluiten en dienden te worden voorkomen. Afschot van dieren was niet aan de orde.

Industrie (chemie)

Door Shell en Basel zijn ontheffingen aangevraagd voor het opzettelijk weren/ verjagen van meeuwen in het broedseizoen. Meeuwen kunnen dan zeer agressief gedrag vertonen wat in het verleden regelmatig tot gevaarlijke situaties heeft geleid. Veel bedrijfsprocessen spelen zich buiten af en operators moeten zich kunnen concerteren op hun werkzaamheden. Het weren van meeuwen op deze installatiesites past daarom binnen het afwegingskader openbare veiligheid.

Prorail

Prorail heeft als beheerder van het spoornetwerk de zorg voor het onderhoud van de rails en alle toebehoren. Jaarlijks verleent Prorail ca 10 machtigingen voor de verschillende trajecten in Noord-Brabant voor het reguleren van konijnen in dijklichamen.

Vuilverwerking (verbranding)

Door het vuilverbrandingbedrijf Essent is in de afgelopen vier jaar ontheffing aangevraagd voor het verjagen van meeuwen op de verwerkingslocatie. Deze ontheffing is beging 2010 door de rechter vernietigd.

Waterschappen

Waterschappen zijn verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van de waterkerende dijklichamen. In de afgelopen jaren is een aantal aanvragen ingediend voor verschillende locaties om konijnen en vossen met geweer en kunstlicht te reguleren. In deze gevallen werd de openbare veiligheid in gevaar gebracht door graafschade

2.2.8 Diersoorten

Diersoort	Volksgezondheid	Openbare veiligheid	Beheer
Konijn		X	Beheer deelplan
Meeuwen	X		Beheer deelplan
Watervogels (alg)	X		Op aanvraag
Vossen		X	Beheer deelplan
Dassen		X	Op aanvraag
Reeën		X	Beheer deelplan
Wilde zwijnen		X	Beheer deelplan

Tabel 2.2.4: Diersoorten welke het belang openbare veiligheid in de afgelopen jaren hebben geschaad

2.2.9 Invulling beheer

Zwemwater
Door de FBE wordt geen ontheffing op voorhand aangevraagd voor alle openbare zwemwateren. Per bedrijf zal een individuele aanvraag moeten worden onderbouwd en ingediend. Ontheffingen krijgen een looptijd welke gelijk loopt met het plan.

Vuilverwerking
De FBE werkt mee aan verlenging van de eerder ingediende aanvraag door Essent om het belang van de volksgezondheid op en rond de vuilverwerking zo goed mogelijk te kunnen beschermen.

Industrie
Gezamenlijk met Havenschap Moerdijk, Shell en Buijs Ecoconsult is een plan opgesteld om de meeuwenpopulatie op de Sassenplaat een nieuwe broedlocatie aan te bieden. Hierbij zijn de Provincie, Dienst Landelijk Gebied, Rijkswaterstaat en Staatsbosbeheer betrokken.
In uitwerking C wordt hier verder uitwerking aan gegeven.

Prorail
Voor de komende periode zal ontheffing worden aangevraagd ter bescherming van de dijklichamen en infrastructurele bouwwerken. Deze aanvraag wordt verder onderbouwd in uitwerking B.

Waterschappen.
De komende planperiode zal ontheffing worden aangevraagd ter bescherming van de dijklichamen. Deze aanvraag wordt net als bij Prorail verder onderbouwd in uitwerking B.

Uitwerking beheer A: Verkeersveiligheid

A.1 Reden voor nadere uitwerking

Jaarlijks vinden in Noord-Brabant enkele duizenden dieren de dood in het verkeer.
De slachtoffers worden valwild genoemd.
De meeste diersoorten zijn zo klein dat bestuurders geen hinder ondervinden van een aanrijding. Naarmate dieren groter zijn, wordt niet alleen de impact van een aanrijding groter, maar neemt ook het schrikgedrag bij bestuurders van voertuigen toe. Vol in de remmen of onverwachte uitwijkmanoeuvres zijn het gevolg.
Naast het feit dat medeweggebruikers die het betreffende dier niet zien, hier niet op bedacht zijn, komt het ook voor dat bestuurders in een slip raken.
Het deelplan verkeersveiligheid richt zich op die diersoorten die naar levenswijze en voorkomen een gevaar kunnen zijn voor de verkeersveiligheid.
Door een goede registratie kan herleid worden wat de mogelijke oorzaak is van de aanrijding, maar ook wat de mogelijke oplossingen zouden kunnen zijn. Samenwerking met wegbeheerders is hierbij essentieel.
De Faunabeheereenheid heeft dan ook van Rijkswaterstaat het verzoek ontvangen om een registratie op te zetten.

A.2 Grote zoogdieren

Een aantal diersoorten is zeer frequent betrokken bij aanrijdingen.
Uit huidige registraties kan worden opgemaakt dat er ca 1400 aanrijdingen plaats vinden met grotere diersoorten. Met grotere diersoorten worden in deze wilde zwijnen, reeën, dassen en vossen bedoeld.
In tabel 2.2.1 zijn de globale aantallen opgenomen welke jaarlijks worden geregistreerd.
Opvallend zijn hierbij de aantallen reeën en dassen die jaarlijks worden doodgereden.

Door de provincie Noord-Brabant is in de jaren 1995 tot en met 2004 een registratie bijgehouden m.b.t. het aantal aanrijdingen op hun wegen. Tevens is in deze registratie vastgelegd of er sprake was van lichamelijk letsel of zelfs een dodelijk ongeval.
Uit de jarenlange registratie kwam naar voren dat in 7% van de gevallen sprake was van lichamelijk letsel. In 0,2% van de gevallen was er sprake van een dodelijk ongeval.
Naast deze registratie zijn er jaarlijks ook meerdere eenzijdige ongevallen waar de oorzaak nooit van achterhaald wordt. Het is niet uitgesloten dat in een aantal gevallen een uitwijkmanoeuvre de oorzaak is. Een goede registratie zou ook hier een bijdrage kunnen leveren om risicogebieden in kaart te brengen.
Dit deelplan legt de basis voor een mogelijke registratie. De registratie richt zich in eerste instantie op aanrijdingen met reeën. Dit omdat het de grootste groep is. De verwachting is dat wanneer voor reeën een betere structuur aanwezig is, vossen en dassen hier ook van zullen profiteren.

Oorzaak
Redenen voor de aanrijdingen kunnen divers zijn. Verontrusting, hoge dichtheden en doorsnijding van wegen door leefgebieden zijn de meest voorkomende redenen. Aanrijdingen zijn lang niet altijd te voorkomen. Wel is het mogelijk om door een betere registratie van de aanrijdingen maatregelen te kunnen nemen om het aantal aanrijdingen terug te dringen.
De ontwikkeling van de EHS is hierbij een zeer essentiële factor. Middels de ontwikkeling van de EHS streven de overheid en haar beheerders naar een optimaal behoud van de nog aanwezige

natuur in Nederland. Daar waar natuur zich potentieel kan ontwikkelen worden gelden vrij gemaakt voor inrichting en onderhoud.
Een tweede doel van de EHS is het met elkaar verbinden van deze waardevolle terreinen.
Dit verbinden is niet overal haalbaar. Nederland heeft als een van de dichtstbevolkte landen ter wereld ook nog eens één van de meest intensief gebruikte infrastructuren. Dit heeft tot gevolg dat dieren vaak met wegen geconfronteerd worden.
Met name bij nieuwe wegen komt het regelmatig voor dat oude wildwissels[4] doorkruist worden.
Bij het in gebruik nemen van een weg zullen op deze locaties, wanneer er geen maatregelen genomen worden, veel dieren worden aangereden.
Om terreinen beter met elkaar te verbinden is er door de Rijksoverheid (de voormalige Ministeries van LNV, RWS en VROM) en de provinciale overheden het Meerjarenplan Ontsnippering (MJPO) ontwikkelt. Dit ontsnipperingsplan heeft tot doel veilige verbindingen te realiseren voor de doelsoorten in de aangrenzende gebieden.
Deze verbindingen voorkomen dat populaties worden geïsoleerd.
Provinciaal zijn deze plannen weer verder in detail uitgewerkt

Naast de realisering van 12 regionale natuur en landschapseenheden (RNLE's) en de Robuuste Verbindingen, zal de provincie zorgen voor afstemming van de ontsnipperingsprogramma's van de diverse partners en het bevorderen van een gebiedsgerichte aanpak.
Bron www.MJPO.nl

Figuur A.1 Provinciaal doel van de provincie Noord-Brabant in het MJPO.

A.3 Openbare veiligheid

Aanrijdingen vormen een directe bedreiging voor de openbare veiligheid.
Tabel 2.2.1 geeft een overzicht van het aantal stuks geregistreerd valwild van enkele soorten in Noord-Brabant in de periode 1998-2009. Het betreft hoofdzakelijk doodgereden reeën, maar ook verdrinkingsslachtoffers en aan ziekten bezweken dieren zijn in de cijfers verwerkt. Het betreffen minimale aantallen, daar in sommige jaren gegevens van wildbeheereenheden ontbraken en niet al het valwild op een goede wijze is geregistreerd of gemeld. Met ingang van 2005 is de Faunabeheereenheid gaan registreren. Dit heeft tot gevolg gehad dat de geregistreerde aantallen enigszins zijn terug gelopen. De FBE heeft alleen volledige meldingen naar tijd en plaats verwerkt. In de loop van 2011 wordt de Valwildregistratie in gebruik genomen. Dit systeem draait in samenwerking met verantwoordelijke wegbeheerders, beleidsmakers, politie, wildbeheereenheden en andere partijen die op een of andere manier zijn betrokken bij de afhandeling van aanrijdingen.

1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
630	756	760	872	739	861	705	458	625	464	610

Tabel A.1: Overzicht geregistreerd valwild onder reeën over de afgelopen 10 jaar

A.2.1 Schadeomvang

Schade is te definiëren in drie verschillende typen.
Dit zijn: Schade aan het dier, materiële schade aan het voertuig en letselschade bij bestuurder of mede inzittende(n).

[4] Dit zijn looppaden die regelmatig worden gebruikt. In het veld vaak te herkennen als platgelopen paadje waar minder of geen vegetatie meer aanwezig is.

A.2.2 Schade aan het dier

Bij een treffen tussen een dier en een voertuig loopt het dier in bijna alle gevallen letsel op.
Dit letsel kan een kneuzing zijn. Wel heeft een dergelijke confrontatie bijna altijd tot gevolg dat het dier breuken en bloedingen op loopt. Als gevolg van de aanrijding raakt het dier in veel gevallen in een shock. In al deze laatste gevallen is het dier bijna altijd ten dode opgeschreven.
Nazorg middels het nazoeken en het voorkomen van verder ondragelijk lijden is in deze situaties dierwelzijn-technisch een zorgplicht.

A.2.3 Materiële schade

Uit bronnen van verzekeraars blijkt dat schade die geclaimd wordt na aanrijdingen met de reeën, tenminste € 2.500,- per geval bedraagt.
Bij een aanrijding met een hert of een wild zwijn kan deze schade nog hoger uitpakken.(bron: Wildbeheer Veluwe). De Faunabeheereenheid kan deze gegevens onderschrijven.
Jaarlijks wordt de Faunabeheereenheid meerdere malen aansprakelijk gesteld door gedupeerde autobestuurders die een aanrijding hebben gehad met een “hertje”. Dit onderschrijft des te meer de noodzaak van een goede registratie om duidelijkheid te verkrijgen over de betreffende diersoort.
Een aanrijding met een vos of kleiner dier levert vaak weinig of geen directe materiële schade op. Naast aanrijdingen wordt door bestuurders van voertuigen ook vaak uitgeweken. Omdat er geen dierlijke slachtoffers bij dergelijke manoeuvres zijn worden deze aanrijdingen geboekt als zijnde eenzijdig ongeluk.

A.2.4 Letselschade

M.b.t. letselschade is nog geen structureel onderzoek uitgevoerd.
Wel heeft de provincie jarenlang de aanrijdingen op provinciale wegen gemonitord.
Uit deze monitoring kwam naar voren dat in 7 % van de aanrijdingen sprake was van lichamelijk letsel.
De registratie gaf geen indicatie van de ernst van de schade.
In 0,2% van de aanrijdingen was er sprake van een dodelijk slachtoffer.
Omgerekend betekent dit ca. 49 letselschadegevallen en ca. 1,4 dodelijke slachtoffers per jaar.
Hierbij ontbreken de situaties waar sprake is van een eenzijdig ongeval zonder oorzaak.
In het verleden zijn er dergelijke ongevallen geweest in gebieden waar jaarlijks 16 % van de aanwezige populatie reeën werd doodgereden. (bij aanrijdingen). Door het ontbreken van informatie over risicotrajecten worden eenzijdige dodelijke ongevallen vaak niet in relatie gebracht met overstekende dieren.
Over de omvang van financiële (maatschappelijke) schade als gevolg van langdurig letsel is niets te zeggen. Wel kan worden verondersteld dat bij ernstig letsel de schade hoog op kan lopen.
Weg- en terreinbeheerders zijn niet juridisch aansprakelijk te stellen. Wel hebben zij een zorgplicht richting de maatschappij om schade tot een minimum te beperken.

A.3 Populatiebeheer

Populatiebeheer is genoemd als belang in het “besluit beheer en schadebestrijding dieren”. (zie Hoofdstuk 2.10)
Eén van de deelbelangen binnen populatiebeheer is openbare veiligheid (verkeersveiligheid).
Op basis van recentelijk uitgevoerd onderzoek door Alterra: “factoren die een rol spelen bij aanrijdingen op de Veluwe" blijkt dat er wat betreft aanrijdingen met grote hoefdieren wel degelijk een relatie bestaat tussen aanrijdingen en aantallen dieren.
Letterlijk is een van de conclusies: “De aanrijdingen weerspiegelen de dichtheid aan hoefdieren, hun seizoen- en dagritmen en de daarmee samenhangende trekbewegingen”.
Gezien het feit dat er een relatie is aangetoond tussen de populatieomvang en aanrijdingen wordt door de Faunabeheereenheid een dusdanig beheer gevoerd zodat het aantal aanrijdingen onder bepaalde waarden blijft. Het streven is een dermate beheer te voeren in relatie tot de verkeersveiligheid, dat in ieder geval dodelijke slachtoffers kunnen worden voorkomen. Bij 500 aanrijdingen doet zich thans jaarlijks minder dan 1 dodelijk ongeval voor. Op basis van de getelde voorjaarsstand van reeën wordt de volgende norm aangehouden.

% valwild ten opzichte van de populatie	Status
>5%	Acceptabel
5-10%	Zorgelijk
10% <	Gevaarlijk

Tabel A.2: valwild

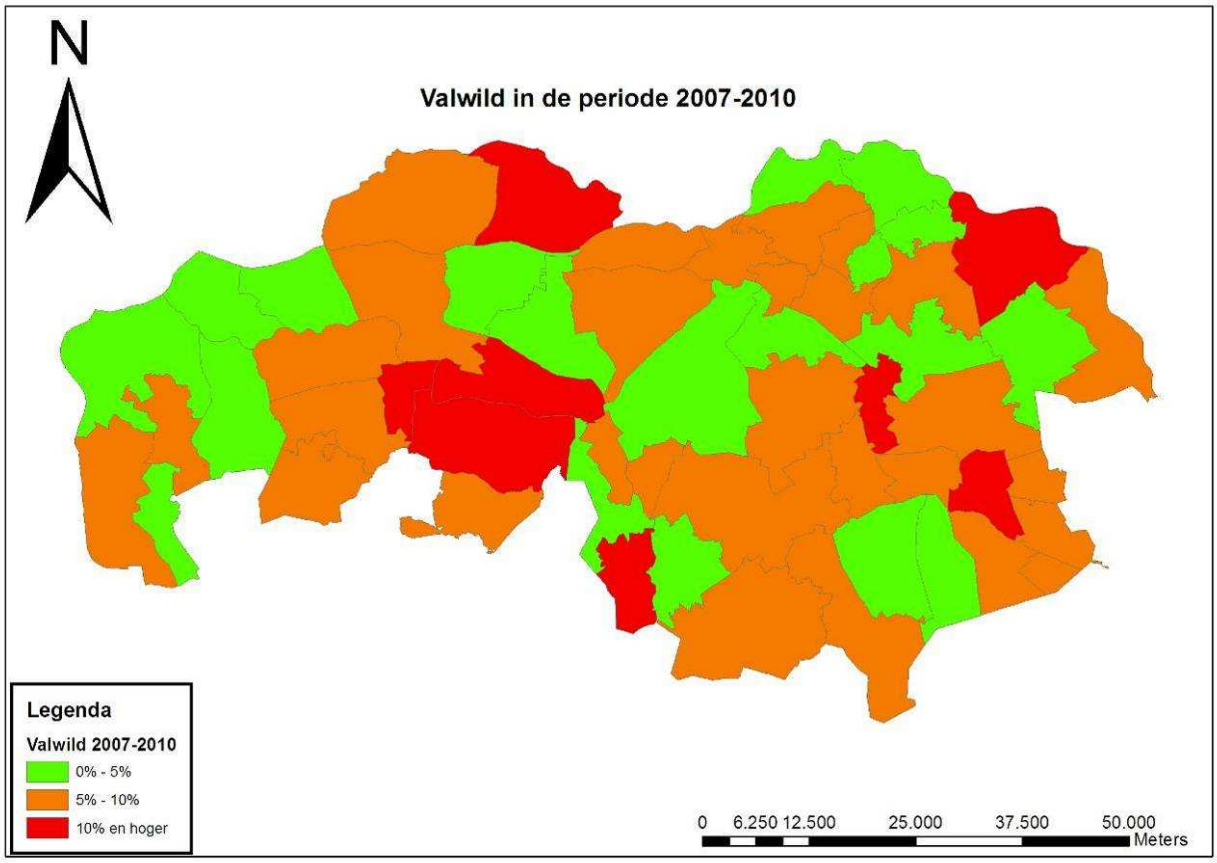

Figuur A.2: Aanrijdingenkaart reeën (gemiddeld aantal aanrijdingen in %)

Uitwerking beheer B: Ondergraving infrastructuur geleidende dijklichamen

B.1 Reden voor nadere uitwerking

Onder infrastructuur geleidende dijklichamen (IGD) worden dijken bedoeld die de infrastructuur begeleiden. Het kan hier gaan om spoordijken, rivier en kanaaldijken, maar ook om taluds en viaducten. In de afgelopen jaren heeft de Faunabeheereenheid meerdere malen verzoeken gehad voor het ingrijpen op en langs infrastructuur geleidende dijklichamen.

B.2.1 Spoordijken

Spoordijken liggen verspreid door de gehele provincie.
In het buitengebied liggen de spoorbanen veelal omsloten door twee sloten op een kleine spoordijk. Deze dijk is gebouwd op een zandbed, afgedekt met een grondlaag. Karakteristiek voor spoordijken is, dat zij een rijke vegetatiesamenstelling hebben. Dit is het gevolg van zaden die door de treinen over lange afstanden worden meegenomen en verspreid. Het grootste gedeelte van de dijken is bedekt met bramen en andere struiken. Braamstruiken vormen een perfecte dekking voor konijnen. Ook vossen hebben een voorkeur voor dergelijke objecten.
Reden hiervoor is dat deze dijken de mogelijkheid bieden om uit te kijken over het landschap en door de hogere ligging en goede ontwatering, garant staan voor droge voeten.
Graafschade aan spoordijken zal vooral verzakkingrisico's opleveren.

Ontheffing
Door Prorail is een ontheffing aangevraagd voor alle spoordijken/spoortrajecten. Provinciaal houden ca. 5 tot 10 personen zich bezig met het beheer van konijnenpopulaties in en langs dijklichamen. Jaarlijks worden met deze ontheffing ca. 300 dieren gevangen. Daarnaast worden er in aangrenzende percelen grote aantallen dieren geschoten op basis van jacht en de vrijstelling.
Het aantal gereguleerde dieren op en rond spoordijken wordt geschat op 1000 dieren per jaar.

B.2.2 Waterkeringen

De vegetatie op primaire waterkerende dijklichamen bestaat uit kruidachtige vegetatie. De kruidachtige vegetatie zorgt voor een verweven wortelnetwerk dat een sterke beschermende laag op het dijklichaam vormt. Het zorgt er voor dat bij eventueel hoog water toch een stevige toplaag aanwezig blijft. Het beheer van deze dijklichamen richt zich met name op het in tact houden van deze toplaag en voorkomen dat het dijklichaam verzakt. Als beheermaatregel wordt er vaak gekozen voor een begrazingsbeheer. Op die manier wordt de grond steeds weer opnieuw aangedrukt en behoudt het dijklichaam zijn stabiliteit.
Gegraven pijpen en bouwen zorgen voor instabiliteit van het dijklichaam. Wanneer deze gaten vollopen bij hoog water, neemt als gevolg van het uitspoelen van zand en grond, de stabiliteit van het dijklichaam af.

Bij grotere secundaire dijklichamen, zoals zomerdijken, kunnen ook struiken en bomen aanwezig zijn. Onder secundaire waterkerende dijklichamen worden in dit plan zomerdijken bedoeld.
Het beheer van vegetatie op dijklichamen is afhankelijk van de functie die het dijklichaam vervult. Aanwezigheid van bomen en struiken geven ook weer meer dekking. Ook zomerdijken hebben een waterkerende functie.

Ontheffing
Waterschap de Brabantse Delta heeft sinds 2006 jaarlijks een ontheffing voor het beheren van konijnen op en nabij waterkerende dijklichamen langs het Markiezaatsmeer. Ook op andere delen zijn aanvragen gedaan voor het reguleren van konijnenpopulaties.
Jaarlijks worden met de verleende ontheffingen en gedurende het jachtseizoen 200 tot 300 dieren gereguleerd op deze dijklichamen.

Ook is in 2004 ontheffing aangevraagd voor het reguleren van vossen in het waterkerende dijklichaam bij de Dintelse gorzen. In het dijklichaam waren meerdere pijpen gegraven.
In 2008 werd door het waterschap Rivierenland ontheffing aangevraagd nabij Woudrichem voor het reguleren van vossen ter bescherming van dijklichamen. Ook hier was een vossenbouw gegraven.

B.2.3 Wegen en verkeer

Door Noord-Brabant lopen vele wegen. Deze zijn onder te verdelen naar rijks-, provinciale- en locale wegen.
Voor de rijkswegen is Rijkswaterstaat de verantwoordelijke beheerder. Voor de provinciale wegen de Provincie en voor de locale wegen gemeenten en waterschappen.
In polderlandschappen liggen wegen vaak hoger dan de omgeving. In verband met de afwatering zijn langs wegen sloten gegraven. Deze constructie levert de ideale situatie op voor diersoorten die in holen leven. Ook snelwegen zijn vaak hoger gelegen in het landschap.
Met name opgaande taluds naar knooppunten, viaducten en bruggen zijn begroeid met opgaande beplanting om de wegen enigszins visueel minder dominant te maken.
Deze opgaande beplanting zorgt voor extra dekking. Het onderhoud gebeurt alleen grootschalig.

Ontheffing
In de afgelopen periode is meerdere malen ingegrepen op en rond wegen. Veelal waren de taluds wel verhuurd voor jacht, beheer en schadebestrijding. Rijkswaterstaat heeft bij de Faunabeheereenheid verzocht om de zaken structureel te regelen, zodat ook voor Rijkswaterstaat de situatie inzichtelijker wordt.

B.3 Ligging infrastructuur

IGD's liggen hoofdzakelijk in het buitengebied en maken in een groot aantal situaties onderdeel uit van jachtvelden of sluiten er op aan.
Indien dit het geval is, is het gebruik van het geweer toegestaan. In een aantal gevallen is het bekend dat het geweer niet ingezet kan of mag worden.
Ook gelden ten aanzien van het beheren van wegranden, door de beheerder opgestelde veiligheidsvoorschriften. In alle gevallen dient hier rekening mee gehouden te worden.
In het belang van de openbare veiligheid is het essentieel dat snel, efficiënt en effectief opgetreden kan worden.

B.3.1 Herstel en onderhoud

Bij onderhoud aan IGD's worden holen en pijpen weer dichtgestopt, zodat de dragende en kerende werking van het dijklichaam behouden blijft.
De handeling wordt veelal uitgevoerd door buitendienstmedewerkers van het beherende orgaan of door ingehuurde aannemers. Het dichtstoppen van pijpen en holen is een handeling die niet is toegestaan op basis van artikel 11 van de Wet.
De handeling kan worden toegestaan op basis van de aanwijzing. Een aanwijzing met een registratieplicht geeft essentiële informatie over de omvang van schade aan dijklichamen en levert onderbouwing voor het belang daarvan.
Voor herstellende handelingen is het mogelijk een aanwijzing te verlenen aan de beherende instanties.

B.3.2 Ontheffing en aanwijzing

In het kader van de openbare veiligheid en ten behoud van infrastructurele geleidende dijklichamen, vraagt de Faunabeheereenheid het volgende.

- Ten behoeve van het onderhoud en beheer van IGD's vraagt de Faunabeheereenheid een aanwijzing op basis van artikel 67 voor alle beheerders van IGD's voor het opzettelijk vernielen van holen en verblijfplaatsen van de soorten vos en konijn. Ten aanzien van de aanwijzing geldt een rapportageplicht.
- Ten behoeve van het beheer van IGD's vraagt de Faunabeheereenheid ontheffing voor het doden van konijnen met alle toegestane middelen en het gebruik van geweer en kunstlicht na zonsondergang, in en nabij dijklichamen tot een afstand van 50m vanaf de voet van het dijklichaam. Tevens verzoekt de Faunabeheereenheid een aanvullende ontheffing om af te wijken van de 40 ha eis voor het gebruik van het geweer.
- Ten behoeve van het beheer van IGD's vraagt de Faunabeheereenheid ontheffing voor het doden van vossen met alle toegestane middelen en het gebruik van geweer en kunstlicht na zonsondergang, in en nabij dijklichamen tot een afstand van 100m vanaf de voet van het dijklichaam.
- Ontheffing wordt middels machtiging doorgeschreven op eerste verzoek van het dijkbeherende orgaan

Uitwerking beheer C: Meeuwenproblematiek op Haven- en Industrieterrein Moerdijk

Vooraf

De uitwerking op de volgende pagina's heeft betrekking op het verplaatsen van aanwezige broedpopulaties van verschillende meeuwensoorten op het terrein van haven- en industrieterrein Moerdijk.

Handelingen hebben dus geen doel om gericht dieren te doden of populaties structureel terug te dringen. Onderliggend plan wordt gebruikt om een alternatieve locatie te realiseren en de aanwezig dieren daarheen te "verjagen". Daarmee wordt de veiligheid op het terrein gewaarborgd en heeft de aanwezige populatie de mogelijkheid op de nieuwe locatie verder te groeien.

Gezien het grote aantal verschillende soorten welke zullen worden verplaatst en de het feit dat ingrepen zich beperken tot verjagen is ervoor gekozen de verschillende meeuwensoorten in dit hoofdstuk te beschrijven en niet apart in deel 3 de diersoorten op te nemen.

C.1 Reden voor nadere uitwerking

Dit rapport beschrijft de problematiek met betrekking tot de meeuwenkolonies die gevestigd zijn op het Haven- en Industrieterrein Moerdijk (HIM) en draagt hierbij een mogelijke oplossing aan. De FBE wil in dit hoofdstuk graag de problematiek inzichtelijk maken. De ingebruikname van vrije grondreserves en de opkomst van vossen op het HIM heeft ervoor gezorgd dat meeuwen zich hebben verplaatst van extensieve zones naar intensieve zones op het HIM. Deze verplaatsing veroorzaakt in sommige gevallen schade en overlast voor de gevestigde bedrijven o.a. in de vorm van aanvallende meeuwen die hun nest en jongen verdedigen (onveilige situaties), vestiging op bouwlocaties waardoor een spanningsveld met de Wet ontstaat en bij waterafvoer op daken die mogelijk door nestmateriaal verstopt kunnen raken.

Figuur C.1: Ligging meeuwenkolonie HIM in 2008 (bron: Google Earth/BEC)

C.1.2 Doel

Doel van dit deelplan is te komen tot een duurzame instandhouding van de aanwezige meeuwenpopulatie en een veilige voortzetting van bedrijvigheid op het HIM. In dit rapport wordt de aard van de problematiek beschreven en de meest ecologische verantwoorde oplossing hiervoor. Hierbij wordt gestreefd naar een duurzame oplossing en niet naar het bestrijden van symptomen die leiden tot de verplaatsing van het probleem.

C1.3 Leeswijzer

Hoofdstuk C.2 beschrijft de ontwikkeling en de voorkomende meeuwen. In hoofdstuk C.3 is de problematiek verwoord alsmede worden mogelijke oplossingen aangedragen. In hoofdstuk C.4 worden aanbevelingen gedaan voor de toekomst.

C.2 Ontwikkeling en soorten meeuwen

C2.1 Ontwikkeling van de meeuwenpopulaties

Er broeden al sinds 1979 meeuwen op het HIM (Meininger 1999). Deze meeuwen broeden voornamelijk op braakliggende terreindelen op het HIM. De meeuwen broeden op het HIM, omdat dit vlakbij de potentiële voedselbronnen ligt o.a.: natuurlijk foerageergebied de Brabantse dekzanden, maar ook foerageerplekken in stedelijke kernen als Drechtsteden, Breda, en Tilburg (in het bijzonder huisvuiloverslag Breda en vuilstort de Spinder in Tilburg). Met de komst van de vos (eind jaren negentig) zijn de meeuwen zich gaan verplaatsen naar omheinde terreinen op het HIM. Deze verplaatsing vond in eerste instantie plaats naar omheinde terreinen met een extensief gebruik (grondreserves Shell, grondreserve langs Middenweg en grondreserves Tetra Pak). Naarmate deze terreinen steeds meer in gebruik worden genomen voor industriële bestemmingen verspreiden de meeuwen zich over het HIM en vestigen zich ook in intensief gebruikte zones (daken, depots, tankputten e.d.). Hierdoor zijn de klachten met betrekking tot overlast toegenomen. Voor er wordt ingegaan op de problematiek (hoofdstuk 3) volgt hieronder eerst een opsomming van de soorten die voorkomen op het HIM. Veel gegevens zijn hierbij afkomstig uit eigen onderzoek (Buijs *in prep*).

C2.2 Kokmeeuw

Van de 6 soorten meeuwen die op het HIM broeden is de kokmeeuw de kleinste in formaat (zie afbeelding 2.1). In de topjaren 1979 – 1984 hebben er ongeveer 3.000 paren gebroed, na een korte opleving in 1989 en 1990 (ca. 2.000 paren) is het snel bergafwaarts gegaan met het aantal broedparen kokmeeuwen. Dit is in overeenstemming met de landelijke trend waarin de kokmeeuw een dalende tendens vertoont als broedvogel. De laatste jaren ontbreekt de vogel soms als broedvogel op het HIM, in 2009 kwamen slechts enkele paren tot broeden met een nihil broedsucces. De kokmeeuw broedt altijd in kolonies (meerdere paren bij elkaar), het broeden van individuele kokmeeuwen is nog nooit vastgesteld op het HIM.

Figuur C.2: Kokmeeuw (Chroicocephalus ridibundus)

C2.3 Zwartkopmeeuw

De zwartkopmeeuw lijkt op de kokmeeuw maar is iets groter en heeft een zwarte kop waarbij het zwart doorloopt in de nek (zie figuur C.3). De zwartkopmeeuw is afhankelijk van de kokmeeuw en het voorkomen is dus nauw gerelateerd aan het voorkomen van kokmeeuwen. Ook deze soort is broedend vastgesteld vanaf 1979 (1 paar) met een piek in 1990 (20 paren) en in 2007 toen er

maar liefst 40 paren tot broeden kwamen. In tegenstelling tot de kokmeeuw laat de zwartkopmeeuw een stijgende trend zien als broedvogel. Maar door het wegblijven van kokmeeuwkolonies op het HIM is de zwartkopmeeuw ook afwezig.

Figuur C.3: Zwartkopmeeuw (*Larus melanocephalus)*

C2.4 Stormmeeuw

De stormmeeuw zit qua formaat tussen de kokmeeuw en de zilvermeeuw in en heeft een gele snavel en groen gele poten (zie figuur C.4). De stormmeeuw is heel goed in staat solitair te broeden op het HIM. In 1983 is het broeden van stormmeeuwen voor het eerst vastgesteld (7 paren), vervolgens is er een kleine piek geweest in de periode 1993-1997 waarbij de aantallen schommelden tussen de 20 en 30 paren. De laatste jaren broeden er ongeveer 60 – 70 paren. In eerste instantie broedde de stormmeeuw in kleine kolonies, o.a. op het terrein van Tetra Pak en Shell Chemie. Door de overlastbestrijding van meeuwen op Shell Chemie met behulp van een valkenier zijn de stormmeeuwen zich vanaf 2007 gaan verspreiden over het industrieterrein en is er een significante toename in dakbroeders geconstateerd (o.a. bij Shell Chemie). Het broedsucces van de stormmeeuwen op het HIM is relatief hoog (bij benadering 1,5 jong per paar). Dit komt doordat de vogels zich vooral vestigen op plaatsen waar geen grondpredatoren voorkomen en de ouders hun jongen goed verdedigen.

Figuur C.4: Stormmeeuw (*Larus canus)*

C2.4 Zilvermeeuw

De zilvermeeuw is een robuuste meeuw met een forse gele snavel met rode vlek en heeft vleeskleurige poten (zie figuur C.5). De zilvermeeuw broedt op het HIM sinds 1980 (20 paren) met een piek in 1997 (680 paren). De laatste jaren nemen de aantallen steeds meer af en liggen rond 250 paren in 2009. Dit beeld is in overeenstemming met de landelijke trend, waarbij het broedsucces ook nog eens laag is. Het broedsucces op Moerdijk is relatief hoog 1,5 jong per paar. Maar in warme zomers bezwijken kort na het broedseizoen veel jonge maar ook oude zilvermeeuwen aan botulisme. Mogelijk dat mede hierdoor de stand niet meer groeit op het HIM. Ook voedselconcurrentie met de toenemende kleine mantelmeeuwen kan hierin een rol spelen. Door de ingebruikname van grondreserves en bestrijding door een valkenier zijn sinds 2007 dakvestigingen vastgesteld op het HIM.

Figuur C.5: Zilvermeeuw (*Larus argentatus)*

C2.5 Kleine Mantelmeeuw

De kleine mantelmeeuw lijkt qua postuur op de zilvermeeuw, maar heeft in plaats van zilvergrijze bovendelen, zwartgrijze bovendelen en citroengele poten (zie figuur C.6). Kleine mantelmeeuwen zijn in 1983 (4 paren) voor het eerst broedend vastgesteld op het HIM. Hierbij laat de soort een enorme groei zien tot 795 paren in 1998 en 1531 paren in 2009. De laatste twee tot drie jaar lijken de aantallen min of meer stabiel. Ook landelijk heeft de soort een explosieve groei meegemaakt en lijken de aantallen te stabiliseren. De kleine mantelmeeuw broedt overwegend in kolonies, als er ergens een solitair paar succesvol is zie je het jaar erop meerdere koppels zich vestigen. Door de ingebruikname van grondreserves en bestrijding door een valkenier zijn sinds 2007 dakvestigingen vastgesteld op het HIM.

Figuur C.6: Kleine mantelmeeuw (*Larus fuscus)*

C2.6 Geelpootmeeuw

De geelpootmeeuw is eigenlijk de mediterrane tegenhanger van de zilvermeeuw en heeft citroengele poten net als de kleine mantelmeeuw (zie figuur C.6). Geelpootmeeuwen broeden sinds 2002 jaarlijks op het HIM. Meestal gaat het om 2-3 exemplaren, altijd gepaard met zilvermeeuw of kleine mantelmeeuw, zuivere broedparen zijn nog niet vastgesteld.

Figuur C.7: Geelpootmeeuw (*Larus michahellis)*

C.3 Problematiek

C3.1 Aard van de problematiek

Het meeuwenprobleem op Moerdijk zit hem niet in foeragerende meeuwen maar vooral in het gebruik van het gebied als broedlocatie. Alle meeuwen die voorkomen op het HIM foerageren voornamelijk buiten het HIM. Zolang de meeuwen broeden op braakliggende terreindelen zoals het westelijke terreindeel van Shell Chemie zijn er geen problemen.
De problematiek begint te spelen zodra vogels zich vestigen op daken en op plaatsen waar mensen dagelijks hun werk uitvoeren (depots, tankputten, laad- en losplaatsen etc.). Schijnaanvallen van oudervogels die nest en jongen verdedigen kunnen schrikreacties veroorzaken bij mensen waardoor er gevaarlijke situaties kunnen ontstaan.

C3.2 Oplossingen

Op de markt zijn diverse middelen en manieren voorhanden om (broedende) meeuwen te weren. Een selectie hieruit is:

- Plastic roofvogels (zittende en vliegende exemplaren)
- Luidsprekers met angstkreten
- Het spannen van netten
- Het plaatsen van stokken met wapperende linten
- Omhoog springende oranje poppen

Deze manieren zijn achterhaald en werken maar korte tijd, omdat in veel gevallen gewenning optreedt. In de praktijk is het weren van meeuwenvestigingen een moeizaam en kostbaar proces. Daarnaast zorgt het vaak tot een verplaatsing van het probleem. De meeuwen vestigen zich dan op lokaties elders op het terrein of gaan zich juist verspreiden waardoor je een versnippering van het probleem krijgt. De passende oplossing voor de problematiek zit hem in het creëren van een alternatieve broedplaats.

C3.3 Alternatieve broedplaatsen

Shell Chemie heeft een provinciale ontheffing om meeuwenvestigingen in de tankputten te bestrijden (inzet valkenier en eieren prikken). Hierbij hanteert Shell twee gedoogzones waar meeuwen vrij kunnen broeden. Daardoor is op de grondreserve op het westelijke terreindeel een mooie compacte kolonie ontstaan die voor een goede reproductie zorgt. Voorlopig zijn hier nog geen bouwactiviteiten gepland en kunnen de meeuwen hier vrij broeden. Ringonderzoek toont aan dat meeuwen uit de tankputten zich na verloop van tijd vestigen in deze gedoogzones (Buijs *in prep*). Hieruit blijkt dat het scheppen van alternatieve broedgebieden effectief is.

Naast de bovengenoemde locaties op Shell bieden het baggerspeciedepot en het eiland de Sassenplaat in het Hollandsch Diep voldoende draagkracht voor de populatie zilvermeeuwen en kleine mantelmeeuwen van het HIM. Met eigenaar Rijkswaterstaat en beheerder Martens en Van Oord (Baggerspeciedepot) en beheerder Staatsbosbeheer (Sassenplaat) zijn in het najaar van 2008 en het voorjaar van 2009 afspraken gemaakt met het Havenschap Moerdijk dat meeuwen hier gedoogd worden. Door deze afspraken en het broedvrij houden van een grote kolonie op het HIM (Buijs 2009) is er in 2009 een kolonie ontstaan van 1 paar stormmeeuwen, 60 paren zilvermeeuwen en 216 paren kleine mantelmeeuwen die succesvol jongen hebben groot gebracht. De vogels broeden hierbij op het depot zelf, de ringdijk en het opgespoten natuurdeel van de Sassenplaat.

De verwachting is dat deze aantallen zullen groeien ten gevolge van verplaatsing van meeuwen door ingebruikname van grondreserves op het HIM. Het is erg belangrijk dat er geen broedvogels onnodig verstoord worden op het Baggerdepot en de Sassenplaat. Naast het feit dat een dergelijke verstoring in strijd is met de verbodsbepalingen uit de Wet, is verstoring ook niet wenselijk om hervestiging op het HIM te krijgen. Het is daarom belangrijk de ontwikkelingen van de meeuwenpopulatie op het baggerspeciedepot en de Sassenplaat de komende jaren te monitoren.

C3.4 Omgang met nieuwe vestigingen

Daar waar nieuwe vestigingen van meeuwen op het terrein overlast veroorzaken zullen passende maatregelen genomen moeten worden. Er zal door een ter zake deskundige vooraf beoordeeld moeten worden of vestigingen inderdaad tot schade en overlast leiden.
Indien vestiging van individuele meeuwen plaatsvindt op daken, depots of andere plaatsen waar hinder wordt ondervonden is het verstandig deze vestigingen direct aan te pakken. Omdat meeuwen werken vanuit een “succes principe”, ergens een jaar succesvol broeden en dan blijven terugkomen, is het verstandig om het broedsucces van dergelijke individuele meeuwen negatief te beïnvloeden. Een goede oplossing hiervoor is door een deskundige de eieren te laten vervangen door eieren van klei (en dit te monitoren). Hierdoor blijven de meeuwen broeden maar komen geen jongen groot en is de kans groot dat het volgende jaar een andere locatie wordt gezocht. Past men deze werkwijze niet toe dan wordt het probleem steeds groter, aangezien de jongen die op een dak geboren zijn ook terugkeren als broedvogel op daken. Een bijkomstig risico is dus de mogelijke vorming van een dakkolonie met alle problemen van dien. Het aantal dakbroeders wordt momenteel geschat op 30-40 paren. Door de combinatie van het strikt uitvoeren van deze methodiek en de beschikbaarheid van de Sassenplaat en het Baggerspeciedepot als alternatieve broedplaatsen kan mogelijkerwijs het individuele broeden en dakbroeden worden verbannen op het HIM. Het schudden en prikken van eieren is niet effectief gebleken, omdat de eieren gaan rotten en zodra de oudervogel dit in gaten krijgt een vervolglegsel produceert.

C.4Aanbevelingen

Om de klachten en meldingen van overlast veroorzakende meeuwen goed in kaart te brengen en terug te dringen zijn hieronder een aantal aanbevelingen geformuleerd. De belangrijkste zijn als volgt:

- Breng alle broedende meeuwen op het HIM, Baggerdepot-Sassenplaat in kaart en monitor deze jaarlijks. Maak hiervan jaarlijks een verslag.
- Laat meldingen van bedrijven over schade en overlast lopen via het Havenschap Moerdijk. De ecologisch adviseur van het Havenschap Moerdijk kan de situatie beoordelen en treedt hierbij indien nodig, in overleg met bevoegde instanties (provincie Noord-Brabant - Faunabeheereenheid Noord-Brabant).
- Het verdient aanbeveling om de eieren van individuele meeuwen (die overlast veroorzaken) en dakbroeders te vervangen door eieren van klei en deze nesten te monitoren. Het aandeel individuele broeders en dakbroeders is momenteel nog te overzien en effectief te bestrijden. Dit voorkomt een toename van dakbroeders en het uitgroeien van individuele broeders tot kolonies in de toekomst. Deze werkwijze dient na een aantal jaar te worden geëvalueerd op effectiviteit, dit kan bijvoorbeeld een onderdeel vormen van het jaarlijkse inventarisatieverslag van meeuwen op het HIM.
- Probeer een deel van de overlast bezorgende vogels te vangen en te ringen, zodat de effectiviteit van klei-eieren op deze individuen is te monitoren.
- Onderhoudswerkzaamheden op het baggerdepot moeten buiten het kwetsbare broedseizoen worden uitgevoerd. (niet maaien en snoeien tussen 15 maart en 15 augustus).
- Indien meeuwen blijven toenemen op de Sassenplaat (natuur) zal er in de toekomst een maairegime moeten worden opgesteld om de successie te remmen en het terrein geschikt te houden als broedplaats voor meeuwen.
- Om de overlast van meeuwen op het industrieterrein te verminderen, en deze naar de Sassenplaat te krijgen wordt een uitvoeringsplan opgesteld. Dit plan wordt opgezet door een samenwerking van Staatsbosbeheer, Rijkswaterstaat, de provincie Noord-Brabant, ,het havenschap industrieterrein Moerdijk en de Faunabeheereenheid Noord-Brabant.

2.3 Veiligheid van het vliegverkeer

2.3.1 Algemeen

Botsingen tussen vliegtuigen en vogels betekenen niet alleen een grote schadepost voor de luchtvaart. Ook de vliegveiligheid is in het geding wanneer er een botsing plaatsvindt op een kritisch moment van de vlucht. Bij de impact kunnen belangrijke vliegtuigdelen beschadigd raken. Voorbeelden daarvan zijn de Herculesramp op Welschap (spreeuwen in motoren), de na een noodlanding afgeschreven KLM Boeing 737 (buizerd tegen landingsgestel) en de Boeing die in het voorjaar van 2009 een noodlanding in de Hudson moest maken nadat Canadese ganzen in de motoren waren gevlogen/gezogen. In de zomer van 2010 hebben twee passagiersvliegtuigen op Schiphol hun vlucht af moeten breken en een noodlanding moeten maken nadat ganzen in de motoren terecht waren gekomen.

Internationaal perspectief.
Met het steeds verder terugdringen van technische en operationele factoren wordt het relatieve belang dat internationaal wordt gehecht aan de preventie van vogelaanvaringen steeds groter. Dit heeft ertoe geleid dat de International Civil Aviation Organisation (ICAO) haar "recommendations" in 2004 heeft verzwaard tot "standards" (Annex 14, Aerodromes para 9.4). Het betreft hier generiek omschreven verplichtingen tot het nemen van maatregelen. In het verlengde hiervan worden door het International Bird Strike Committee (IBSC) zogenaamde "Best Practices" geformuleerd die zullen gaan dienen als "benchmark". Op nationaal niveau zijn de laatste jaren ook richtlijnen en handboeken verschenen die worden gebruikt om vliegvelden te certificeren. Voorbeelden daarvan zijn de "Civil Aviation Publication 680" in Groot-Brittannië, "Sharing the Skies" in Canada en "Wildlife Hazard Management at Airports" in de USA. Een Nederlandse richtlijn is in voorbereiding bij het Ministerie van Verkeer & Waterstaat

2.3.2 Provinciaal beleid

De veiligheid van het luchtverkeer is met name in het geding als er tijdens de start of landing van vliegtuigen risico's bestaan wat betreft aanvaringen met vogels. Het gaat hierbij vooral om grotere groepen vogels. Ook bij relatief grote zoogdieren, met name reeën, bestaat mogelijk een kans op aanrijdingen bij de start of de landing. Sinds de invoering van de Wet worden dan ook ontheffingen verleend aan de Koninklijke Luchtmacht voor het opzettelijk verontrusten en zo nodig doden van vogels en reeën ter plaatse.

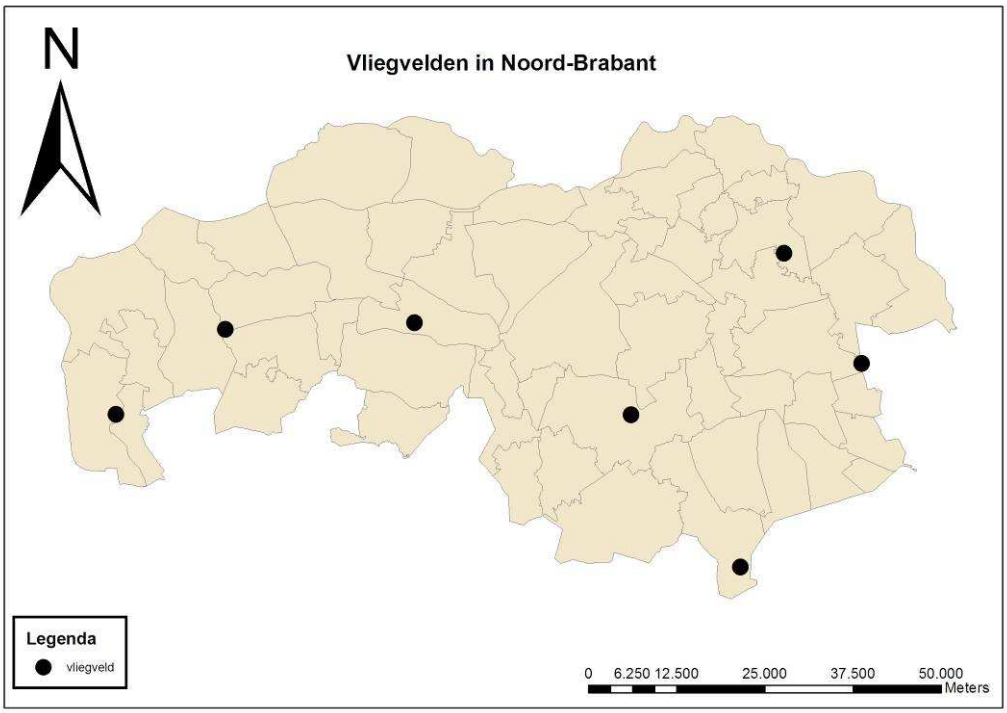

Figuur 2.3.1: Ligging vliegvelden in Noord-Brabant

2.3.3 Preventieve maatregelen

Regelgeving KLu
Al vanaf 1976 kent de KLu vogelwachten die zich bezighouden met de preventie van vogelaanvaringen op de vliegbases. Dat ging altijd gepaard met begeleiding door biologen van de staf. In 2000 heeft de KLu het "Voorschrift Vogelaanvaringspreventie" (VVAP) vastgesteld, inclusief onderliggende taakinstructies. Daarin is de aanpak van de KLu vastgelegd.

Passieve preventie
Passieve preventie is het belangrijkste wapen in de strijd tegen vogelaanvaringen. Daarbij wordt gestreefd naar het onaantrekkelijk maken van het terrein rond de startbaan. Daarmee wordt de kans op vogelvliegbewegingen, die het vliegpad van een startend of landend vliegtuig kruisen, verkleind. Hiertoe wordt een verschralend beheer toegepast dat zeer succesvol is gebleken in het terugdringen van het aantal vogels in het landingsterrein terwijl de natuurwaarde van het terrein daarmee juist wordt verhoogd. Niet alleen floristisch worden de KLu terreinen steeds interessanter. Ook allerlei soorten vlinders en kleinere, niet in groepen levende (en daarmee ongevaarlijke) vogelsoorten zoals bijvoorbeeld de roodborsttapuit voelen zich thuis in de verschraalde situatie van de landingsterreinen. Het verschralend beheer is bij de KLu algemeen geaccepteerd en op alle velden ingevoerd. Het is vastgelegd in regelgeving en opgenomen in de (financiële) meerjarenplanning.

Actieve preventie
Naast deze passieve vorm van vogelaanvaringspreventie door terreinbeheer wordt door de vogelwachten actief opgetreden als de situatie daartoe aanleiding geeft. Het gaat dan om situaties waarin vogels door het uitoefenen van verjaagacties uit het terrein worden geweerd. Daarbij wordt vooral gebruik gemaakt van pyro-akoestische middelen en het afspelen van angstkreten. In uitzonderlijke gevallen kan afschot een rol spelen. Als vuistregel wordt aangehouden dat afschot

in principe niet is bedoeld als populatiebeheer. Lege plekken worden immers snel weer ingenomen door andere (onervaren) dieren uit de omgeving. Afschot kan nodig zijn als normale verjaging niet meer effectief is en onmiddellijk ingrijpen noodzakelijk is. Ook kan afschot worden toegepast als versterking van verjaagacties.
Sommige vogelsoorten kunnen door hun gedrag zorgen voor grote problemen en vereisen een speciale aanpak. Dat kan uiteenlopen van het wegvangen (roofvogels) tot het verstoren van nesten (sommige weidevogels en roofvogels) om extra vliegbewegingen van deze vogels te voorkomen.

Vogelstatus
De werkwijze van de vogelwachten kent een gezoneerde aanpak waarbij de afstand tot de startbaan èn de vogelsituatie leidend zijn. Er wordt daarbij gewerkt met een zogenaamde vogelstatus, uiteenlopend van NORMAAL, via ALERT tot KRITIEK. Bij de hoogste vogelstatus gelden er beperkingen voor het vliegverkeer.

Vogelwachten
Vogelwachten zijn functionarissen die zich op een vliegbasis fulltime bezighouden met de preventie van vogelaanvaringen. De fulltime vogelwachten hebben het jachtexamen afgelegd en zijn in het bezit van een jachtakte. Het hoofd vogelwacht van een vliegbasis dient bovendien de boswachtersopleiding te hebben gevolgd. In uitzonderlijke gevallen kan echter ook een beroep worden gedaan op zogenaamde vervangende vogelwachten. Dit zijn functionarissen die naast hun primaire taak de basistaken van een vogelwacht tijdelijk waarnemen (inspectie en verjaging).
De werkzaamheden van vogelwachten kunnen slechts worden uitgevoerd als daarvoor een ontheffing op basis van de Wet wordt verstrekt.

Luchtmacht Jagers Vereniging (LJV)
Naast de vogelwachten zijn op de vliegbases van de KLu ook leden van de LJV belast met beheersmaatregelen in het kader van de vliegveiligheid.. Dat gaat in uitzonderlijke gevallen om de door vogelwachten ingeroepen hulp bij afschot van probleemveroorzakende vogels. Een “regelend jager” is een LJV-lid dat verantwoordelijk is voor jachtzaken op een vliegbasis. Deze zorgt in samenspraak met naburige WBE’s ondermeer voor een gezonde reeënstand die laag genoeg is om baankruisingen te voorkomen. In sommige gevallen kan er echter sprake zijn van zoveel baankruisingen, dat extra afschot van reeën buiten het reguliere seizoen nodig is. Ondergraving van het banenstelsel door konijnen (soms gepaard gaande met schade aan bekabeling) kan het ingrijpen van de “regelend jager” nodig maken. Het gebruik van kunstlicht is daarbij de meest efficiënte benadering. Het beperken van jachtactiviteit tijdens de openstellinguren betekent ook dat men is aangewezen op het gebruik van kunstlicht na zonsondergang.
Hoewel vogelwachten en regelend jagers in principe gescheiden opereren, kan er ook sprake zijn van een dubbelfunctie, waarbij een vogelwacht tevens regelend jager is.

Jacht in de omgeving van een vliegveld
Er dient een goede afstemming te zijn tussen LJV, vogelwacht en naburige WBE’s. Zaken die afstemming behoeven zijn het reewildbeheer en het beheer van vogelsoorten die risico’s kunnen opleveren voor het vliegverkeer. Voor de vogelaanvaringspreventie op de vliegvelden is gekozen voor een aanpak door vogelwachten en speelt de reguliere jacht een bescheiden, ondersteunende rol. Of jacht buiten de vliegvelden een rol kan spelen bij het terugdringen van het vogelaanvaringsrisico zal een planmatige aanpak vergen. In het algemeen kan wel worden gesteld dat het verwijderen van een probleemsoort uit de onmiddellijke omgeving van een

vliegveld meestal geen optie zal zijn. Afspraken zullen moeten worden gemaakt over de verstorende werking en extra vogelvliegbewegingen die jacht, beheer of schadebestrijding op percelen die direct grenzen aan een vliegveld met zich brengen. Goed overleg tussen jagers in de directe omgeving van een vliegveld en de KLu vogelwachten is gewenst.

2.3.4 Mate waarin het belang in de afgelopen 5 jaar is geschaad

In de afgelopen vijf jaar hebben zich geen ernstige ongelukken voorgedaan met vliegtuigen in Noord-Brabant. Toch hebben zich wel aanvaringen voorgedaan, echter zonder ernstige consequenties (zie figuur 2.3.2). Op basis van die informatie kan worden gesteld dat het belang niet is geschaad. Bekend is echter wel het ongeluk van de Hercules in 1996 op vliegveld Welschap. Dit ongeluk was een direct gevolg van een vogelaanvaring.
Er zijn wel kleinere aanvaringen geweest die onderstrepen dat actief preventief handelen noodzakelijk blijft.

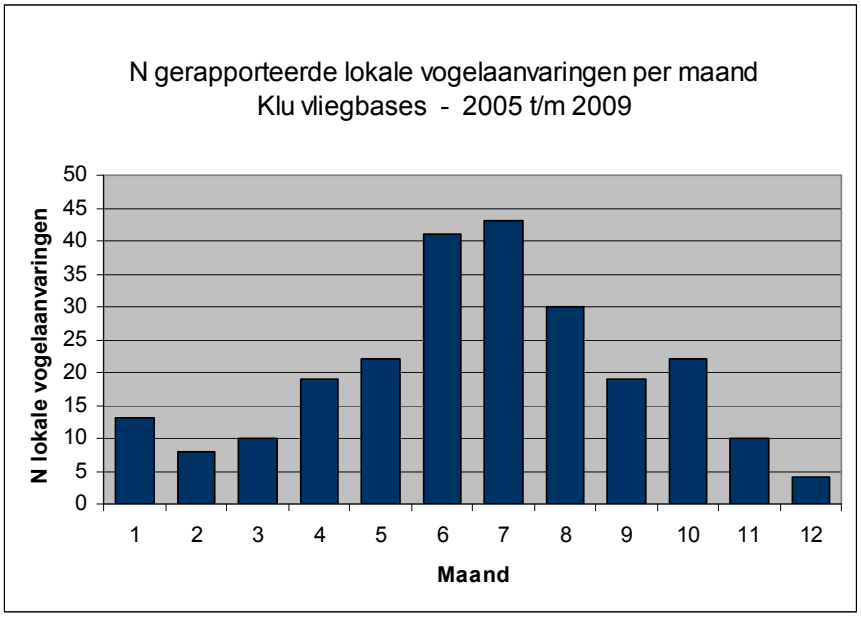

Figuur 2.3.2: Aantal geregistreerde aanvaringen op en nabij de in Noord-Brabant gelegen vliegvelden (bron: KLu)

2.3.5 Handelingen die in de afgelopen 5 jaar zijn uitgevoerd

Beheerjaar	Aanvraag ontheffing	Verleend	Preventieve handelingen
2004/2005	1	1	gg
2005/2006	1	1	gg
2006/2007	1	1	6861
2007/2008	1	1	6743
2008/2009	1	1	7105
2009/2010	1	1	6463

Tabel 2.3.1: Aanvragen en handelingen in het belang van de vliegveiligheid

2.3.6 Handelingen in de komende 5 jaar

Huidig beleid en ontheffing dienen te worden voortgezet om de veiligheid van het luchtverkeer te kunnen blijven waarborgen. In Noord-Brabant zijn vijf vliegvelden in gebruik. De coördinatie van de vogelaanvaringspreventie ligt voor de meeste vliegvelden bij de Koninklijke Luchtmacht. Zij is op alle vier de vliegvelden actief (Eindhoven, Volkel, Gilze en Woensdrecht).
Het enige vliegveld dat naast militair vliegveld ook voor burgerluchtvaart gebruikt word Eindhoven. De coördinatie is ook hier in handen van de KLu. Vliegveld de Peel is op dit moment niet in gebruik. De ontheffing dient er echter in te voorzien dat, wanneer dit vliegveld om welke reden dan ook in gebruik wordt genomen, direct de ontheffing in te zetten is. In aanvulling op het eerdere beleid zal nu ook gekeken worden naar de zogenaamde Airport Vicinity terreinen.

Afbeelding 3.2.1.: Vogelwachten op de basis Welschap (Eindhoven)

Airport vicinity
Met deze term wordt het gebied geduid dat buiten de hekken van vliegvelden ligt, maar dat wel van belang is voor de vliegveiligheid. Met name als er sprake is van wijzigingen in de ruimtelijke ordening kan de vliegveiligheid een belangrijke rol gaan spelen. Zo ligt er in Nederland om vliegvelden een vogelbeperkingsgebied dat zich uitstrekt tot zes kilometer van het banenstelsel. Plannen in dit gebied mogen geen verhoging van het vogelaanvaringsrisico tot gevolg hebben. Voor Schiphol is dit, vooruitlopend op andere vliegvelden, opgenomen in het Luchthavenindelingsbesluit. Voor de militaire vliegvelden wordt al decennia lang rekening gehouden met een dergelijk gebied.

2.3.7 Aanvraag

De FBE vraagt de provincie om een ontheffing artikel 68 van de Wet te verlenen ten behoeve van alle personen die op en rond vliegvelden belast zijn met de veiligheid van het vliegverkeer. De ontheffing houdt in dat zij die belast zijn met de veiligheid, ontheffing krijgen van alle verbodsbepalingen op basis van de Wet ten aanzien van alle inheemse beschermde diersoorten.
De ontheffing is conform de ontheffing die is verleend in de jaren 2006-2011.
Jaarlijks dient de Koninklijke Luchtmacht te rapporteren welke handelingen zij hebben uitgevoerd ter bescherming van het vliegverkeer.

2.3.8 Diersoorten

De aanvraag betreft alle inheemse beschermde diersoorten.

2.4 Schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren

2.4.1 Algemeen

Het belang 'belangrijke schade aan gewassen', 'vee', 'bossen', 'bedrijfsmatige visserij en wateren' bestaat uit meerdere afzonderlijke belangen. Deze belangen worden in dit hoofdstuk dan ook afzonderlijk beschreven.

2.4.1.1 Schade aan gewassen

Uit de voorgaande vijf jaar is gebleken dat schade aan gewassen in 85 % van de gevallen grondslag is voor het aanvragen van een ontheffing (machtiging).
Dit belang is in objectieve zin ook het beste uit te leggen en te onderbouwen.
Het is het enige belang in de Wet waarvoor een tegemoetkoming in de schade mogelijk is, mits men aan een aantal voorwaarde heeft voldaan.
Dieren komen soms massaal naar te velde staande gewassen en als gevolg van hun gedrag kan een oogst geheel of gedeeltelijk verloren gaan. De omvang van deze schade wordt nog altijd onderschat.
De landelijke uitgekeerde schade was in 2008 ruim € 11 miljoen. Er is echter een vermoeden dat de daadwerkelijke schade veel groter is. Dit komt doordat er een groot aantal niet verhaalbare schades zijn, evenals veel schades door exoten en vrijgestelde soorten en schade aan gewassen die niet voor uitkering in aanmerking komen (zoals geoogste gewassen).
Onder directe schade wordt verstaan "de opbrengstderving als gevolg van het niet kunnen oogsten van het op het land aanwezige gewas."
Hierin is de schade die men heeft als gevolg van gemaakte kosten zoals pacht, waterschapslasten, zaaikosten, spuitmiddelen, contractbreuk en extra werkzaamheden, dus niet meegenomen.
Het is bekend dat deze kosten in veel gevallen, zeker in de jaren dat de prijzen slecht zijn, hoger zijn dan dat de opbrengst van het gewas zou zijn geweest.
Inzichtelijk maken van ook deze kosten is wenselijk.
Daarnaast worden de kosten die gemaakt worden voor het nemen van preventieve maatregelen, zowel in materiaal als in manuren niet meegenomen.
Schade aan geoogst gewas komt ook niet voor vergoeding in aanmerking en is dan ook niet geregistreerd. Het gaat hierbij om o.a. ingepakte balen hooi en schade aan maïskuilen.

2.4.1.2 Bedrijfsmatig gehouden vee

In de meeste gevallen is er sprake van predatie door vossen van bedrijfsmatig gehouden vee.
Het gaat daarbij hoofdzakelijk om schade bij Freilandbedrijven en bij jong geboren vee (lammeren en kalfjes). Ook zijn gevallen bekend van schapen die zwaar gewond zijn of zijn gedood nadat zij verwenteld waren. Met name bij schapen bestaat soms de discussie of het daadwerkelijk vossen zijn geweest of honden. Bij vossenbouwen worden met regelmaat prooiresten van lammeren aangetroffen. Bij deze dieren is het niet altijd duidelijk of de lammeren al dood waren, voordat deze door de vos werden meegenomen.

2.4.1.3 Schade aan bossen

Over schade aan bossen (houtproductie) is tot op heden weinig bekend. Er zijn wel voorbeelden van schade aan nieuw geplante bossen, maar daarbij gaat het om diersoorten die in Brabant niet voorkomen of diersoorten die reeds op een andere wijze/grond bestreden kunnen worden.
Het gaat dan over het vertragen van de natuurlijke verjonging als gevolg van veeg-, vraat- en wroetschade. Dit wordt met name veroorzaakt door reeën, edelherten en wilde zwijnen[5].

Bij de omvorming van landbouwgrond naar productiebos is het voorgekomen dat, als gevolg van muizenschade, percelen één of meerdere keren dienden te worden ingeboet[6] tot wel 95% (10% is de acceptabele norm).

2.4.1.4 Schade aan bedrijfsmatige visserij en wateren

Onder dit belang wordt de schade gerekend die wordt veroorzaakt door visetende vogels of vogels die vanwege hun aanwezigheid (vaak in groten getale) een bedreiging kunnen vormen voor de kwalitatieve doelstellingen van het betreffende water.
Een concreet voorbeeld:
Visvangst door grote groepen aalscholvers. Deze dieren eten ca. één kilo vis per dag en kunnen, wanneer zij in groten getale voorkomen, wateren leegvissen.
Het belang 'schade aan water' is grotendeels concreter onder te brengen bij de belangen volksgezondheid wanneer er sprake is van bevuiling van zwemwater, schade aan flora en fauna en van bevuiling van vennen en natuurlijke poelen.
Voor zover bij de FBE bekend, is er tot op heden geen concrete schade geregistreerd. Wel komen er vanuit de visserij geregeld signalen over predatie door aalscholvers. Het heeft echter nog nooit geleid tot een concrete aanvraag met schadeonderbouwing.

2.4.2 Provinciaal beleid

De Provincie heeft voor alle vier de deelbelangen beleid geformuleerd.

2.4.2.1 Schade aan gewassen

GS verlenen op voorhand ontheffingen aan de FBE voor die gebieden waar sprake is van concrete dreiging van belangrijke schade. Dit moet aangetoond worden met objectieve gegevens. Wanneer het gaat om soorten waarbij men in aanmerking komt voor een vergoeding van het Faunafonds, dient een verzoekschrift bij het Faunafonds te zijn ingediend. Op die manier wordt immers duidelijk dat het voorkomen van (verdere) schade voorop staat bij het gebruiken van de ontheffing. De grondgebruiker is belanghebbende en dient de aanvraag te ondertekenen. De grondgebruiker is ook te allen tijde verantwoordelijk voor het plaatsen van preventieve middelen.

2.4.2.2 Schade aan vee

GS verlenen, aanvullend op de landelijke vrijstelling, ontheffingen om schade te voorkomen aan pluimvee, lammeren en biggen door vossen. Voor grote bedrijven hoeft geen vossenwerend hek te zijn geplaatst. In de Beleidsnota F&F-Wet van de provincie Noord-Brabant is een beperking opgenomen ten aanzien van het gebruik van kunstlicht voor het reguleren van vossen. In het

[5] Onder natuurlijke omstandigheden levert het wilde zwijn een waardevolle bijdrage in de bosontwikkeling. Echter niet in dit belang.
[6] Inboeten is het vervangen van niet aangeslagen beplanting

verleden was dit vermeld als schoontijd. Gezien het feit dat de vrijstelling jaarrond van kracht is geeft dit onduidelijkheid.
Er is dus een periode waarin terughoudend ontheffing wordt verleend voor het reguleren van vossen met additionele middelen.

2.4.2.3 Schade aan bossen

GS verlenen pas ontheffing wanneer de schade, of concrete dreiging van belangrijke schade, inzichtelijk is gemaakt, bij voorkeur op basis van een door GS goedgekeurd faunabeheerplan.

2.4.2.4 Schade aan bedrijfsmatige visserij en wateren

GS verlenen pas ontheffing als de schade, of concrete dreiging van belangrijke schade, inzichtelijk is gemaakt en als overnetting niet mogelijk is of onvoldoende blijkt te werken. Bij voorkeur verlenen zij de ontheffing op basis van een door hen goedgekeurd faunabeheerplan.

2.4.3 Preventie

2.4.3.1 Preventieve maatregelen ten aanzien van gewassen

Ten aanzien van gewassen is veel bekend over preventieve middelen. Het door het Faunafonds uitgereikte boek “Handreiking faunaschade” geeft per diersoort en gewastype een uitgebreid overzicht.
Onderscheid wordt gemaakt in een tweetal type preventieve middelen; passieve en actieve.
De passief verjagende middelen hebben hun werking ongeacht of er diersoorten aanwezig zijn of niet.
Met de actief middelen worden met name de menselijke acties die het dier direct verjagen bedoeld.
Bij de passieve middelen treedt eerder gewenning op omdat er een bepaald patroon in zit waar diersoorten aan wennen. De gewenningsperiode varieert van enkele uren tot enkele dagen. Om deze middelen effectief in te zetten, dienen zij te worden ondersteund door actieve middelen.
Preventieve middelen helpen echter alleen wanneer er een redelijke balans is tussen de aantallen aanwezige dieren en het natuurlijke voedselaanbod. Zo hebben preventieve middelen ten behoeve van het verjagen van ganzen in gansrijke gebieden geen enkele zin. Vanwege de grote voedselvraag wordt in deze gevallen het probleem alleen maar verplaatst.
Preventieve middelen dragen alleen bij wanneer er sprake is van incidentele schadedreiging. Bij regelmatig voorkomende schade zullen zij nauwelijks of geen effect hebben, omdat de gewenning optreedt en de voedselbehoefte bij de diersoorten aanwezig blijft.
Er is dan sprake van een grote foerageerdruk.

Passief verjagende middelen	Actief verjagende middelen	Werende middelen
Geur- en smaakstoffen, Visuele middelen, Akoestische middelen, Combinatie visueel/akoestisch, Teelttechnische maatregelen, Aantrekken van natuurlijke vijanden	Verjaging met roofvogels Verjaging met honden Verjaging met een alarmpistool Verjaging met het geweer	Plaatsen van een raster Overnetten

Tabel 2.4.1: Overzicht verschillende preventieve maatregelen

2.4.3.2 Preventieve maatregelen ten aanzien van schade aan bossen

Ten aanzien van schade aan bossen zijn preventieve maatregelen opgenomen in het door het Faunafonds uitgegeven handboek “Handreiking faunaschade”.
Ter voorkoming van schade aan bossen zijn vooral geurstoffen en werende middelen effectief.
Geurstoffen met de geur van roofdieren hebben een verjagende werking op andere diersoorten. Door kwetsbare percelen met geurstoffen te bewerken kunnen diersoorten tijdelijk op afstand gehouden worden.

Onder werende middelen worden verschillende typen rasters verstaan.
Voor een uitgebreide en technische omschrijving, zie “Handreiking faunaschade” van het Faunafonds.

2.4.3.3 Preventieve maatregelen ten aanzien van schade aan bedrijfsmatig gehouden vee

Bedrijfsmatig gehouden vee kan in een aantal gevallen worden beschermd door het ’s nachts binnen te houden, het betreffende terrein af te rasteren, of de dieren in hun kwetsbare periode binnen te houden. Rasteren is vaak een grote, niet rendabele investering.

2.4.3.4 Preventieve maatregelen ten aanzien van schade aan bedrijfsmatige visserij en wateren

Het beschermen van wateren tegen met name vogels is alleen mogelijk door deze actief te weren. Het gaat hierbij om het overnetten of verjagen met jachtvogels. Andere middelen zijn nauwelijks effectief. Het overnetten is echter een zeer kostbare aangelegenheid en vaak vergunningplichtig bij de gemeente, gezien de constructies.

2.4.4 Mate waarin het belang in de afgelopen 5 jaar is geschaad

Het Faunafonds is de in de Wet genoemde organisatie welke belast is met de registratie van faunaschade.
Onderstaande tabel en grafiek geven weer in welke mate de afgelopen jaren het belang schade aan gewassen geschaad is. In hoofdstuk 1.4 is een tabel opgenomen waarin de jaarlijkse schade per diersoort is uitgesplitst.
Onderstaande figuur en tabellen geven een overzicht van de ontwikkeling van schade in de afgelopen zeven beheerjaren. De totstandkoming van de schadecijfers is reeds toegelicht in §1.5.

Jaar	Getaxeerd	Uitgekeerd	Schade oppervlak
2003	€ 260.497	€ 214.222	2.170
2004	€ 196.280	€ 164.927	1.064
2005	€ 485.888	€ 280.272	2.142
2006	€ 405.939	€ 173.065	2.137
2007	€ 331.558	€ 218.664	1.170
2008	€ 213.725	€ 164.568	1.126
2009	€ 269.101	€ 200.374	1.604

Tabel 2.4.2: Getaxeerde en uitgekeerde schades in Noord-Brabant gedurende de afgelopen planperiode

Het uitgebreide schadeoverzicht van alle schadeveroorzakers in de afgelopen jaren is opgenomen in tabel 2.4.2.

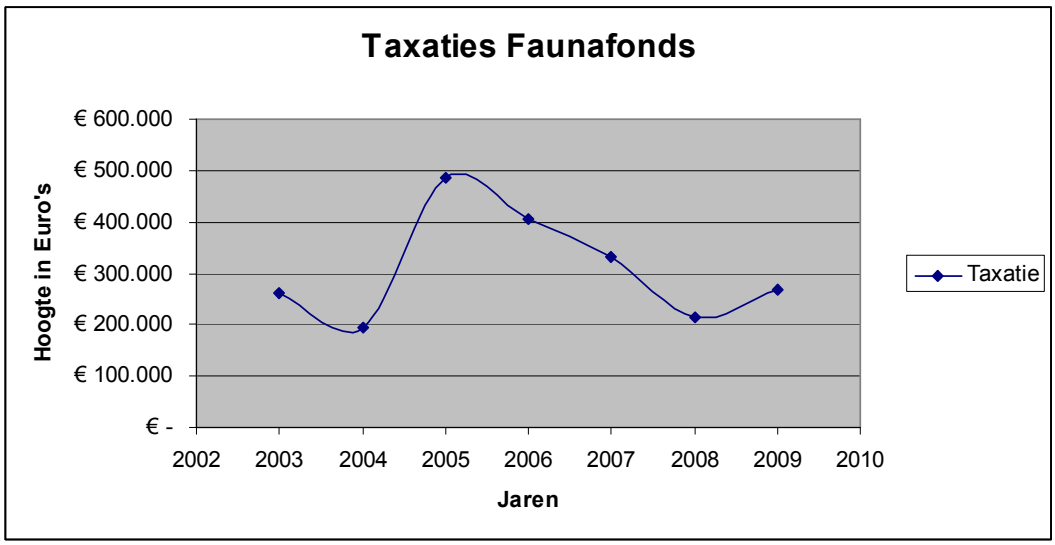

Figuur 2.4.3: grafische weergave taxaties Faunafonds 2003-2009

2.4.5 Handelingen die in de afgelopen 5 jaar zijn uitgevoerd

Ten aanzien van het belang schade aan gewassen zijn in de afgelopen jaren ontheffingen voor de verschillende deelbelangen aangevraagd. Deze paragraaf geeft weer welke handelingen zijn uitgevoerd.

Diersoort	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	Totaal
Bever				€ 2.385				€ 2.385
Boerengans		€ 35	€ 167					€ 202
Brandgans Z		€ 74		€ 1.211	€ 35.413	€ 5.764	€ 1.749	€ 44.211
Brandgans W	€ 230	€ 84	€1.850	€ 3.884	€ 3.350	€ 12.654	€ 3.208	€ 25.260
Canadese Gans Z	€ 236	€ 954	€3.924	€ 630	€ 55	€ 149	€ 1.610	€ 7.558
Canadese Gans W	€ 302	€ 299	€ 4.350		€ 270			€ 5.221
Das	€ 3.823	€ 7.983	€ 40.207	€ 12.086	€ 9.332	€ 10.797	€ 8.259	€ 92.487
Edelhert				€ 5				€ 5
Ekster			€ 525	€ 355			€ 825	€ 1.705
Emelten			€ 12.919					€ 12.919
Fazant	€ 133		€ 630		€ 81			€ 844
Gaai			€ 1.926			€ 1.195	€ 4.197	€ 7.318
Gans Z	€ 3.586	€ 33.212	€ 18.159					€ 54.957
Grauwe Gans Z	€ 739	€ 3.674	€ 17.763	€ 37.187	€ 124.976	€ 22.807	€ 110.929	€ 318.075
Grauwe Gans W	€ 89.237	€ 17.990	€ 48.997	€ 50.093	€ 30.466	€ 26.861	€ 27.435	€ 291.079
Haas	€ 7.815	€ 6.821	€ 9.584	€ 7.566	€ 2.671	€ 3.877	€ 703	€ 39.037
Holenduif	€ 2.297		€ 6.827	€ 457	€ 287	€ 2.947	€ 5.663	€ 18.478
Houtduif	€ 1.158	€ 1.024	€ 4.692	€ 638	€ 1.235	€ 6.634	€ 2.754	€ 18.135
Kauw	€ 3.258	€ 186	€ 662	€ 28	€ 693	€ 347	€ 1.260	€ 6.434
Kleine Rietgans							€ 4.475	€ 4.475
Kleine Zwaan		€ 456	€ 1.080			€ 164		€ 1.700
Knobbelzwaan	€ 6.190	€ 8.235	€ 9.699	€ 5.173	€ 3.203	€ 2.706	€ 4.378	€ 39.584
Kokmeeuw		€ 736					€ 1.762	€ 2.498
Kolgans Z	€ 168	€ 135	€ 2.543	€ 25	€ 1.862	€ 3.969	€ 7.107	€ 15.809
Kolgans W	€ 39.097	€ 11.378	€ 27.389	€ 19.154	€ 13.227	€ 25.032	€ 13.563	€ 148.840
Konijn			€ 595					€ 595
Kraaiachtigen				€ 250				€ 250
Lijster							€ 1.548	€ 1.548
Meerkoet	€ 1.072	€ 1.186	€ 143	€ 174	€ 325	€ 118	€ 64	€ 3.082
Mees	€ 1.080	€ 4.301	€ 8.399	€ 6.043	€ 8.484	€ 36.116	€ 19.912	€ 84.335
Nijlgans	€ 953	€ 264	€ 388	€ 548	€ 539	€ 349	€ 641	€ 3.682
Patrijs		€ 2.475						€ 2.475
Ree	€ 4.853	€ 11.116	€ 39.741		€ 4.431		€ 4.825	€ 64.966
Rietgans	€ 1.638	€ 505	€ 456	€ 420	€ 217	€ 1.296	€ 317	€ 4.849
Roek	€ 39.154	€ 15.148	€ 15.374	€ 3.207	€ 12.915	€ 5.518	€ 12.672	€103.988
Rotgans	€ 5.148	€ 373	€ 1.988	€ 2.934	€ 2.655	€ 3.782	€ 5.193	€ 22.073
Smient	€ 19.496	€ 21.984	€ 12.749	€ 5.085	€ 1.938	€ 6.573	€ 4.905	€ 72.730
Specht			€ 108.402	€ 224.884	€ 36.492			€ 369.778
Spreeuw	€ 81	€ 1.568	€ 27.352	€ 234	€ 22.236	€ 12.141	€ 180	€ 63.792
Veldmuis		€ 7.307	€ 14.013					€ 21.320
Vink	€ 16.868	€ 3.135	€ 858			€ 411		€ 21.272
Vos		€ 5.576	€ 6.544					€ 12.120
Waterhoen			€ 4					€ 4
Wild Zwijn			€ 3.210	€ 10.224	€ 3.657	€ 9.343	€ 16.928	€ 43.362
Wilde Eend	€ 1.433	€ 3.036	€ 2.008	€ 9.164	€ 4.828	€ 3.762	€ 767	€ 24.998
Wilde Zwaan	€ 3.147	€ 315	€ 108					€ 3.570
Woelrat			€ 23.766					€ 23.766
Zangvogels		€ 20.868	€ 4.499	€ 1.431	€ 5.443	€ 3.657		€ 35.898
Zilvermeeuw			€ 61					€ 61
Zwarte Kraai	€ 7.142	€ 2.864	€ 1.337	€ 464	€ 936	€ 4.756	€ 1.272	€ 18.771
Totaal	**€260.334**	**€ 195.297**	**€ 485.888**	**€ 405.939**	**€ 332.217**	**€ 213.725**	**€ 269.101**	**€ 2.162.501**

Tabel 2.4.4: Overzicht getaxeerde schade in Noord-Brabant in de afgelopen 7 jaren (bron: Faunafonds)

2.4.5.1 Schade aan gewassen

Door de Faunabeheereenheid worden ontheffingen middels machtigingen doorgeschreven.
Uitvoerders zijn verplicht over deze toestemming te rapporteren. Ruim 95% van de verleende machtigingen komt volledig ingevuld retour. Onderstaande tabel geeft een overzicht van aangevraagde ontheffingen en verleende machtigingen.

Beheerjaar	Aanvraag aanvullende Ontheffing	Verleende machtigingen	Structureel verjagen	Aantal handelingen	Regulatie
2002/2004[7]	1250	gg	Vrijstelling	gg	gg
2005/2006	88	gg	Vrijstelling	gg	gg
2006/2007	89	228	Vrijstelling	2058	3513
2007/2008	45	250	Vrijstelling	2861	5770
2008/2009	63	311	Vrijstelling	2067	6706
2009/2010	35[8]	479	Vrijstelling	3591	10295[9]

Tabel 2.4.5: Overzicht uitgevoerde handelingen ter voorkoming en bestrijding van schade aan gewassen

2.4.5.2 Schade aan bossen

Er zijn in de afgelopen vijf jaar geen handelingen geregistreerd welke tot doel hadden bosproductie of nieuwe aanplant te beschermen.

2.4.5.3 Schade aan vee

In de afgelopen jaren zijn regelmatig ontheffingen aangevraagd ter bescherming van vee.
Het betrof in die gevallen predatie van vossen op Freilandbedrijven en predatie van lammeren.

Beheerjaar	Aanvraag ontheffing	Verleend	Structureel	Aantal handelingen	Regulatie
2005/2006	10	5	Vrijstelling	45	94
2006/2007	1 (voor 5 jr)	1	Vrijstelling	89	48
2007/2008	2	2 (+)	Vrijstelling	85	31
2008/2009	3	2 (+)	Vrijstelling	110	35
2009/2010	0	1 (+)	Vrijstelling	74	35

Tabel 2.4.6: aangevraagde ontheffingen in de afgelopen planperiode. De verleende ontheffing voor 2009/2010 is een eerder verleende ontheffing.

2.4.6 Voorgenomen handelingen

De FBE zal op voorhand ontheffing aanvragen voor gebieden waarbij het in de verwachting ligt dat in de komende jaren belangrijke schade zal optreden. Per diersoort is de betreffende ontheffingaanvraag verder uitgewerkt.

Planmatige invulling beheer
Ten aanzien van de schade die veroorzaakt is door overwinterende ganzen en smienten wordt landelijk gewerkt met het beleidskader ‘overwinterende ganzen en smienten’. Dit beleidskader heeft als doel de door overwinterende ganzen en smienten veroorzaakte schade landelijk terug te dringen.
In het volgende hoofdstuk wordt hierover verder uitleg gegeven.

[7] Totaal aantal aanvragen vanaf 1-4-2002 tot en met 31-12-2004
[8] Stand van zaken tot 1 oktober 2010
[9] Sterke stijging en regulatie in het beheerjaar 2009-2010 is geheel toe te schrijven aan de koude winter. Als gevolg van het koude weer waren in Noord-Brabant veel meer overwinteraars aanwezig dan in andere jaren.

2.4.7 Aanvragers

In de afgelopen jaren zijn er ca. 500 ontheffingsverzoeken per jaar behandeld door de FBE. Het grootste gedeelte van deze aanvragen kon worden verleend op basis van de ontheffing welke de FBE op voorhand had ontvangen. In de afgelopen jaren zijn er in het totaal ca. 300 aanvragen doorgestuurd naar de provincie voor aanvullende ontheffing.

2.4.8 Diersoorten

Nadere uitwerking vind bij de verschillende diersoorten plaats

2.4.9 Uitwerking beheer

Ten aanzien van schade aan gewassen wordt alleen het beheer van de overwinterende ganzen conform het beleidskader uitgewerkt. Deze uitwerking is opgenomen in uitwerking D beleidskader. Al het overige beheer vindt plaats op basis van de uitwerking per diersoort.

Uitwerking beheer D: Beleidskader overwinterende ganzen en smienten

D.1 Reden voor nadere uitwerking

In de afgelopen decennia is de populatie ganzen en smienten die in de winterperiode in Nederland overwintert zeer sterk gestegen.
Gevolg: De schade is ook sterk gestegen.
Het Beleidskader bestaande uit: het IPO (Interprovinciaal Overleg), de Land en Tuinbouw Organisatie (LTO), Vereniging Natuurmonumenten (NM), Staatsbosbeheer (SBB), Federatie Particulier Grondbezit(FPG), de Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging (KNJV) en de Vogelbescherming (VB) heeft getracht door het aanwijzen van foerageergebieden en aangepast beheer buiten deze gebieden, de omvang van de schade terug te dringen.

D.2 Provinciale invulling

In beginsel volgt ook de provincie Noord-Brabant het beleidskader.
In de beleidsnota is dit als volgt omschreven:
"GS betrekken het Beleidskader Faunabeheer bij het nemen van besluiten voor deze diersoorten, daar waar mogelijk."
De provincie verleent geen ontheffing op voorhand voor de gehele provincie. De ontheffing is alleen verleend voor die gebieden waar redelijkerwijs schade te verwachten is. Dit betekent dat voor de verlening van de ontheffing wordt gekeken naar de ligging van gebieden ten opzichte van de aanwezige wintergasten. De aanwezigheid van kwetsbare gewassen is ook bepalend. Op deze wijze wordt beleidstechnisch duidelijk aangegeven, dat het beleidskader erop gericht is dieren die schade kunnen veroorzaken te verjagen naar de foerageergebieden.

D.3 Faunaschade

Het beleidskader is van kracht in de periode van 1 oktober tot en met 31 maart.
Doel van het beleidskader is de schade te verminderen. Door gebieden aan te wijzen als gedooggebieden kunnen andere gebieden worden ontlast. Landelijk is door de provincies een verdeling gemaakt in opvang hectares. Noord-Brabant heeft een quotum van 3585 ha toegewezen gekregen. Deze hectares zijn opgedeeld in een vijftal foerageergebieden. Binnen deze gebieden worden de ganzen opgevangen en is het voor agrariërs mogelijk om subsidiepakketten af te sluiten. Buiten de foerageergebieden dienen grondgebruikers al het mogelijke in het werk te stellen om schade te voorkomen. Doelstelling is de schade aan gewassen buiten de foerageergebieden terug te dringen.
Onderstaande tabel geeft een overzicht van de schade gedurende de afgelopen planperiode.

	2005	2006	2007	2008	2009
Taxaties binnen de foerageergebieden	€ 26.086	€ 28.944	€ 14.887	€ 19.977	€ 17.937
Taxaties buiten de foerageergebieden	€ 68.785	€ 51.902	€ 37.178	€ 51.719	€ 28.657
Totale schade	€ 94.871	€ 80.846	€ 52.065	€ 71.696	€ 46.594

Tabel D.1: Schade binnen en buiten de foerageergebieden.

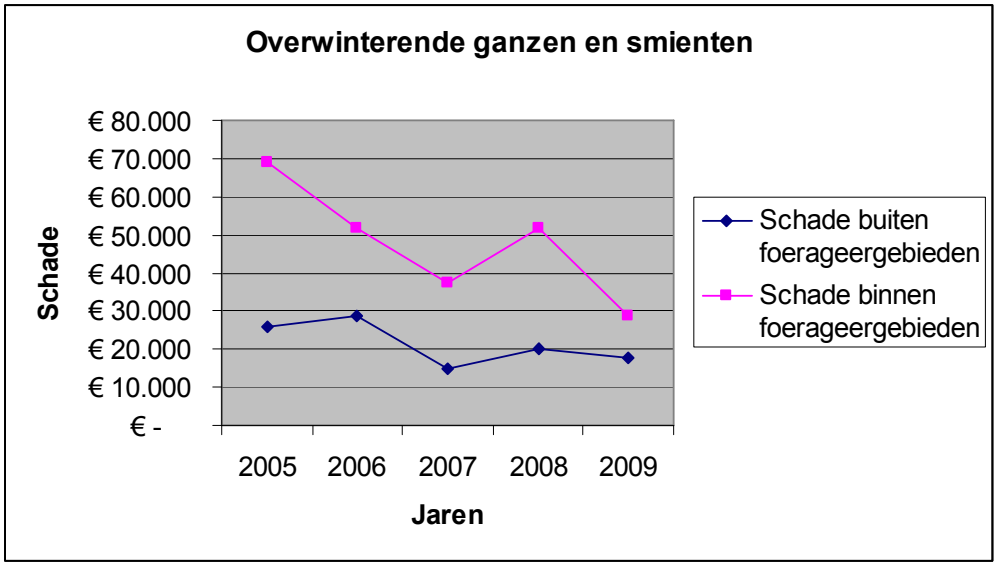

Figuur D1: Door het Faunafonds getaxeerde schades..in de afgelopen plan periode.

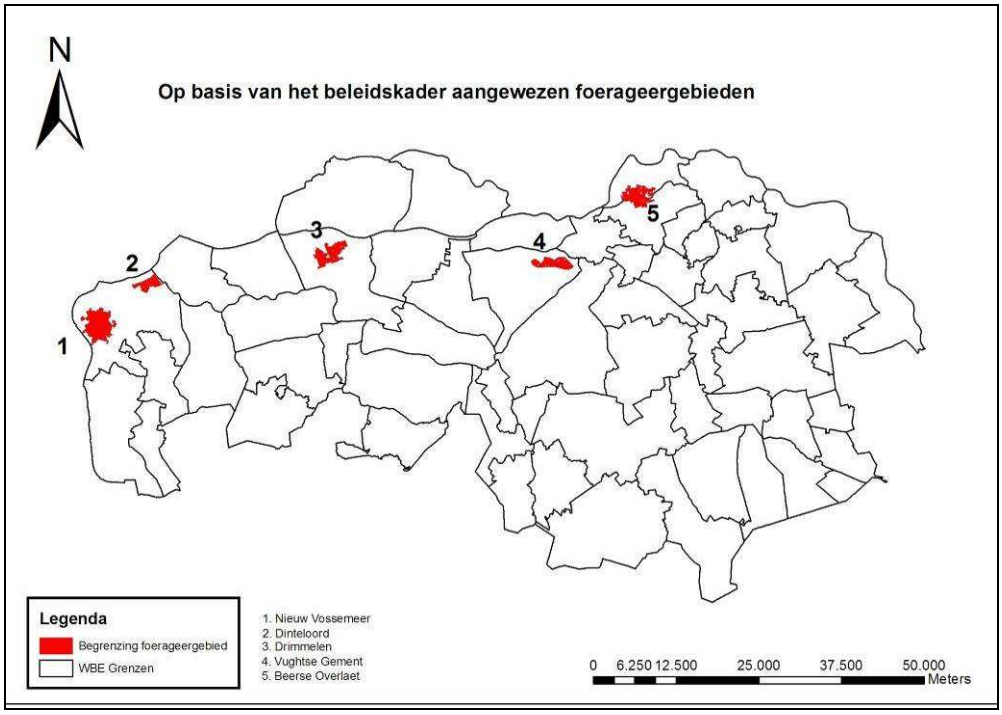

Figuur D2: Overzichtskaart foerageergebieden in Noord-Brabant, detail kaarten in bijlage

Foerageergebieden

Door de Provincie zijn een vijftal gebieden aangewezen.
Dit zijn:
- Beerse Overlaet (1.072 ha),
- Vughtse Gement (756 ha),
- Drimmelen (1.023 ha),
- Nieuw-Vossemeer[10] (1.688 ha; effectieve oppervlakte 563 ha) en
- Dinteloord (514 ha; effectieve oppervlakte 171 ha).

Totaal is 3585 ha formeel aangewezen als foerageergebied

[10] Nieuw-Vossemeer en Dinteloord zijn gelegen in akkerbouwgebieden. In verband met de wisselteelt is in december gemiddeld genomen slechts 1 op de 3 ha ingezaaid. Het gaat hierbij om percelen met ingezaaide wintertarwe.

Binnen de foerageergebieden mogen ganzen en smienten niet worden verjaagd in de periode van 1 oktober t/m 31 maart. Buiten de foerageergebieden mag dat wel op basis van de provinciale vrijstelling Flora- en faunawet.
Ter voorkoming van schade aan gewassen worden ontheffingen verleend voor afschot op alle kwetsbare gewassen, eerstejaars en overjarig grasland. Ontheffingen worden niet verleend voor aangewezen foerageergebieden voor ganzen en smienten (periode 1 oktober – 1 april).

Binnen de aangewezen foerageergebieden komen grondgebruikers in aanmerking voor de door EL&I opgestelde beheerpakketten.

D.4 Ontheffing

Ten aanzien van de ontheffing die verleend wordt op basis van het beleidskader zijn de volgende voorwaarden opgenomen. Er worden ook ontheffingen aangevraagd t.a.v. de beleidskadersoorten, deze zijn terug te vinden in deel 3, Diersoorten.
Ontheffing is toegestaan onder de volgende voorwaarden:

- Op kwetsbare akkerbouwgewassen, vollegrondsgroententeelt en eerstejaarsgraslanden dienen tenminste twee preventieve maatregelen te worden geplaatst, waarvan er één actief is tijdens het uitvoeren van de ontheffing. Aanvullend is het toegestaan te verjagen met behulp van ondersteunend afschot van grauwe ganzen, kolganzen en smienten van een half uur voor zonsopkomst tot 12:00 uur;
- Op overjarig grasland: verjaging met ondersteunend afschot van grauwe ganzen, kolganzen en smienten van een half uur voor zonsopkomst tot 12:00 uur;
- Afschot geldt alleen voor ganzen en smienten die voornemens zijn in te vallen[11].
- Per uitvoering maximaal 3 jagers per 3 hectare en voor iedere 3 hectare 1 jager extra.
- Het gebruik van lokvogels is niet toegestaan.
- Per actie maximaal twee vogels[12].
- Alleen het gebruik van hagelgeweer (kal. 12, 16, 20) is toegestaan.
- Gemengde groepen met andere ganzen dan de beschreven grauwe gans en kolgans dienen te worden ontzien.

[11] De FBE verwijst hierbij naar de uitleg van de provincie Groningen nr: 2005-00593/3 over de interpretatie van invallende ganzen. Hierbij wordt gesteld dat, alle ganzen tot een hoogte van 40 m boven maaiveld worden gerekend tot invallende ganzen omdat trekkende ganzen doorgaans veel hoger vliegen.
[12] Onder actie wordt verstaan; de verjagende handeling, zoals die door de jager wordt uitgevoerd wanneer vogels zich binnen de eerder gestelde 40 meter bevinden.

2.5 Schade aan flora en fauna

2.5.1 Algemeen

Schade aan flora en fauna is een belang dat algemeen voor zal komen, maar dat zeer gecompliceerd is. Zo kan er sprake zijn van natuurlijke processen, natuurlijke ontwikkelingen en van buitenproportionele schade. Deze processen en ontwikkelingen lopen in elkaar over. Per geval zal moeten worden beoordeeld of er sprake is van structurele of blijvende schade aan het gestelde belang als gevolg van het proces. Bij het verdwijnen van bepaalde soorten is dit duidelijk aan te geven. In andere gevallen kan het ook zijn dat er sprake is van een tijdelijke niet natuurlijke terugval. Eveneens zou het kunnen betekenen dat bepaalde fauna of vegetatie doelen niet worden gerealiseerd door onevenredige concurrentie, predatie of te hoge foerageer druk.
Hierbij dient de overweging te worden gemaakt of dit wenselijk is, of dat het natuurlijke proces moet worden begeleid of de randvoorwaarden moeten worden geoptimaliseerd.

2.5.2 Provinciaal beleid

Schade aan flora
De provincie heeft geen apart beleid geformuleerd ten aanzien van schade aan flora.

Schade aan fauna
Voor het gebruik van het geweer tussen zonsondergang en zonsopkomst en voor het gebruik van kunstlicht verlenen GS ontheffing op basis van een faunabeheerplan. Om in aanmerking te komen voor een ontheffing moet aangetoond zijn dat er regionaal sprake is van erkende weidevogelgebieden of vogelrichtlijngebieden met doelstellingen voor bodembroedende soorten. Onderbouwd moet worden dat aanvullend kunstlicht noodzakelijk is. GS willen het aantal lichtbakken dat tegelijk gebruikt wordt maximaliseren om de verontrusting na zonsondergang zoveel mogelijk te beperken.

2.5.3 Preventieve maatregelen

Het belang ‘schade aan flora en fauna’ vindt plaats in het open veld en is niet perceelsgebonden.
Preventieve maatregelen dienen dan ook werkzaam te zijn voor grotere oppervlakten.
Passieve verjagende middelen zijn niet effectief. Oplossingen dienen te worden gezocht in de richting van werende middelen en regulerende middelen.

Werende middelen
Om werende middelen in te kunnen zetten dient eerst duidelijk te zijn wat de schadelijdende soort is en wat de schadeveroorzakende soort is.
Wanneer het gaat om zoogdieren is het in veel gevallen mogelijk om werende middelen in te zetten. Zoogdieren kunnen met deze middelen op afstand worden gehouden.
Dit gaat op voor bijvoorbeeld aangeplant bos of andere houtige opstanden.
Door middel van boommanchetten kunnen kleine dieren zoals hazen en konijnen geweerd worden.
Konijnen en hazen kunnen dan niet bij de stam of onderste takken.
Voor grotere dieren geldt dat deze op afstand moeten worden gehouden.
Hiervoor dienen hekwerken of elektrische rasters te worden geplaatst.
Ook is het mogelijk geurstoffen van bijvoorbeeld roofdieren te gebruiken om zoogdieren te weren.

Regulerende maatregelen
Wanneer het niet mogelijk is om diersoorten te weren, kan het noodzakelijk zijn dat de schadeveroorzakende soort wordt teruggebracht in aantal om de negatieve invloed op het beoogde proces af te remmen of te voorkomen.

Dit is een afweging die moet worden gemaakt op basis van een aantal factoren.
- Hoezeer worden het natuurlijke proces of de soort bedreigd?
- Is het een locale bedreiging, nationale bedreiging of internationale bedreiging?
- Hoe natuurlijk is het proces?
- Tot op welke hoogte is het een natuurlijk proces?
- Heeft niet ingrijpen gevolgen voor de doelsoort?
- Heeft ingrijpen gevolgen voor de gunstige staat van instandhouding van de schadeveroorzaker?

Wanneer het belang van het proces of de doelsoort groter is dan dat van de schadeveroorzaker, kan het reguleren van aantallen een mogelijkheid zijn om in te grijpen op basis van het belang ‘schade aan flora en fauna’.

2.5.4 Mate waarin het belang in de afgelopen 5 jaar is geschaad

In de afgelopen vijf jaar is in meerdere gevallen sprake geweest van schade aan flora en fauna. Een goede registratie van dergelijke situaties ontbreekt echter. Dit omdat er geen duidelijk kader is waar binnen sprake is van schade. Het is van belang dat gewerkt wordt aan een deugdelijk registratiesysteem waarin objectieve toetsingscriteria verwerkt zijn zodat discussie over dit onderwerp een meer zakelijke benadering dan een emotionele benadering krijgt.

2.5.4.1 Flora

Schade aan flora is op te delen in twee type schadebeelden. Onderstaande schadebeelden komen voor.

Vraatschade aan verjonging
In een aantal gebieden heeft intensief beheer van reeën plaatsgevonden, ter voorkoming van schade aan flora. Het betrof jonge aanplant die moest worden begeleid bij het aanslaan[13].
Bij nieuwe beplanting wordt rekening gehouden met ca. 10% uitval als gevolg van natuurlijke processen. Een hoger uitvalpercentage mag daarom worden aangemerkt als schade, wanneer dit aan vraat- of veegschade kan worden toegerekend.
Bij kleinere terreinen was het mogelijk om de aanplant in te rasteren. Dit houdt in dat het raster de dieren buiten houdt.
Wanneer de oppervlakte te groot was om in te rasteren, dan was het noodzakelijk de populatie op de situatie aan te passen. Door het tijdelijk verlagen van bijvoorbeeld de populatie reeën in het gebied kan het ontstaan van schade beperkt worden.
De maatregelen zijn ingezet bij aanplant van hak- en griendhout.
Handelingen hebben echter plaatsgevonden op basis van planmatig populatiebeheer.

[13] Aanslaan houdt in dat wanneer pootgoed geplant is, het even de tijd nodig heeft totdat de wortels in staat zijn om vocht en voedingsstoffen uit de bodem te halen.

Dit houdt in dat gestuurd wordt op populatie omvang gericht op het voorkomen van overmatige schade. Het is tot op heden niet noodzakelijk gebleken dat aanvullende ontheffingen aangevraagd dienden te worden.

Ganzenbeheer in natuurgebieden
De afgelopen jaren is gebleken dat de verschillenden ganzensoorten ook voor lokale natuurdoelstellingen een bedreiging kunnen vormen.
In toenemende mate melden beheerders van natuurterreinen (de terreinbeherende organisaties) dat grote aantallen aanwezige ganzen, hoofdzakelijk grauwe ganzen en Canadese ganzen, met hun graasgedrag en uitwerpselen gewenste eutrofiering negatief beïnvloeden. Het gevolg is dat natuurdoelen die gekoppeld zijn aan de verworven natuurterreinen niet gehaald worden. Hierdoor moeten regelmatig dure herstellende ingrepen worden uitgevoerd. In 2009 zijn in Noord-Brabant een groot aantal vennen hersteld en opgeleverd nadat deze door aldaar aanwezige ganzen te voedselrijk waren geworden.
Terreinbeheerders achten het wenselijk dat populaties ganzen op deze locaties voor het behoud van deze kwetsbare natuur in de toekomst beperkt blijven.
Het reguleren van ganzenpopulaties is vanwege natuurdoelen in deze terreinen niet altijd op ieder moment gewenst.
Maatwerk is essentieel voor een efficiënte en effectieve uitvoering.

2.5.4.2 Fauna

Predatie door vossen
Mede ter voorkoming van schade aan fauna is in de afgelopen vijf jaar het beheer van vossen, voornamelijk op basis van de landelijke vrijstelling, uitgevoerd. Met name het beschermen van kwetsbare weidevogelpopulaties vormt hierbij het uitgangspunt.
Uit rapporten of op basis van andere gegevens bleek in een aantal gevallen dat vossen lokaal een substantiële bijdrage leverden aan de achteruitgang van de weidevogelpopulaties.
De Minister heeft vastgesteld dat de vos landelijk schade kan veroorzaken aan de fauna.
Met name een te hoge predatiedruk in weidevogelgebieden leverde een bijdrage aan de teruglopende broedsuccessen. De vos is mede daarom door de minister op de landelijke vrijstellingslijst geplaatst.
Deze vrijstelling is door de voormalig minister van LNV gepubliceerd in het besluit beheer en schadebestrijding dieren.
De vrijstelling geeft toestemming om de vos gedurende de het hele jaar tussen zonsopkomst en zonsondergang te reguleren.
De nachtelijke activiteiten van de vos maken dat in bepaalde gevallen het ingrijpen overdag op basis van de vrijstelling weinig effectief is.
Aanvullend dienen daarom maatregelen te worden genomen om ook tussen zonsondergang en zonsopkomst in te kunnen grijpen.
Gezien de vrijstellingsstatus is afdoende aangetoond dat schade kan worden aangericht en is het niet meer van belang dat de schade wordt aangetoond. Wel dient te worden onderbouwd dat de vrijstelling tussen zonsopkomst en zonsondergang onvoldoende effectieve mogelijkheden biedt.

Schade door niet inheems beschermde soorten.
In de afgelopen jaren hebben steeds meer diersoorten zich in Nederland gevestigd die niet op natuurlijke wijze hier gekomen kunnen zijn, de zogenaamde exoten.
Wat is een exoot?
Een exoot is een uitheemse plant, dier of micro-organisme die Nederland niet op eigen kracht kan bereiken, maar door menselijk handelen (transport, infrastructuur) terecht is gekomen in de Nederlandse natuur.

Introducties van exoten leiden in de meeste gevallen niet tot grote problemen, slechts een beperkt aantal exoten wordt invasief. Een exoot is invasief als deze zich vestigt en explosief ontwikkelt. Invasieve exoten kunnen een bedreiging vormen voor de inheemse biodiversiteit, volksgezondheid en veiligheid. Exoten kunnen de nationale ecologie en maatschappij hierdoor veel last bezorgen en ook tot economische schade leiden.
Bron: beleidsnota Invasieve exoten LNV (2007)

Van een aantal soorten wordt verwacht dat zij gezien hun leef- en handelwijze schade zullen veroorzaken. Van andere soorten is dit inmiddels door het Team Invasieve Exoten van het voormalig Ministerie van LNV onderzocht en geconstateerd.
Soorten kunnen, door middel van voedselconcurrerend gedrag, het inpikken van nest- en broedgelegenheden, predatie en of als gevolg van territoriumgedrag door het verdrijven of elimineren van met name jonge dieren van beschermde inheemse soorten een bedreiging vormen. Daarnaast speelt ook het aspect van schade aan gewassen die door sommige soorten kan worden aangericht. Deze gewasschade aangericht door exoten is niet te verhalen (zie hoofdstuk 1.4)
Soorten die in dit faunabeheerplan zijn opgenomen zijn; de Amerikaanse nerts, de Marterhond, de Muntjak, de Nijlgans en de Wasbeer.

Naast de Exoten is er ook nog een aantal onbeschermde diersoorten.
Deze soorten zijn niet aangewezen als beschermde soort terwijl ze wel algemeen voorkomen. Het gaat hierbij vooral om verwilderde exemplaren van gehouden dieren.
In dit plan zijn meegenomen; de boereneend, de boerengans, de verwilderde duif en de verwilderde kat.
De soorten als boereneend en boerengans kruisen makkelijk met de “wildtypen” en leiden tot vervuiling van het genetisch materiaal van de beschermde inheemse soorten. Daarnaast kunnen zij schade aan gewassen veroorzaken.
Ten aanzien van de verwilderde kat geldt dat deze vooral voor een grote ongewenste predatie zorgt die niet beperkt wordt door zijn voedselbehoefte.

2.5.5 Handeling die in de afgelopen 5 jaar zijn uitgevoerd

Beheerjaar	Aanvraag ontheffing	Verleend	Regulatie
2004/2005	gg	gg	gg
2005/2006	1	1	84
2006/2007	1	1	33
2007/2008	7	4	101
2008/2009	21	18	473
2009/2010	3	3	124

Tabel 2.5.1: Handeling die in de afgelopen 5 jaar zijn uitgevoerd ter bescherming van de fauna

Alle ontheffingen betreffen vossenregulatie in relatie tot het beheer van weidevogels. Niet in alle gevallen was de geconstateerde schade cijfermatig onderbouwd. Wel was er een relatie te leggen tussen de aanwezigheid van vossen en de achteruitgang van weidevogels op locatieniveau.
Aanvragen hebben dus geen betrekking op het doden ‘an sich’, de vos is immers landelijk vrijgesteld, maar op de uitbreiding van toegestane middelen om effectiever optreden mogelijk te maken.

2.5.6 Voorgenomen handelingen

Ten aanzien van schade aan de flora worden vooralsnog geen aparte deelplannen opgesteld. Schade door grote hoefdieren is onderdeel van het hoofdstuk 2.10 Populatiebeheer.
Schade door ganzen in vennen komt hoofdzakelijk voor in het midden en zuiden van de provincie.
Het beheer van in de zomer verblijvende ganzen wordt bij de diersoorten uitgewerkt.
Schade aan fauna door vossen en kraaien, met name aan bodembroeders is verder uitgewerkt in deelplan E. Schade door exoten en onbeschermde diersoorten is vastgelegd in deelplan F.

2.5.7 Aanvragers

In de afgelopen planperiode zijn meerdere ontheffingen aangevraagd voor het bestrijden van vossen ter bescherming van de weidevogels.
De aanvragers betroffen hier wildbeheereenheden, vogelwerkgroepen en weidevogelverenigingen.
Wat betreft exoten is het beheer er tot de zomer van 2009 er vanuit gegaan dat exoten zonder aanwijzing gedood mochten worden .

2.5.8 Diersoorten in het plan

Op basis van meldingen en registratie in de afgelopen planperiode zijn de volgende diersoorten in het faunabeheerplan opgenomen.

Diersoort	Status	Ontheffing of aanwijzing	Belang	Planmatig	Uitwerking
Reeën	Inheems beschermd	Ontheffing	Flora	Ja	H
Grauwe ganzen	Inheems beschermd	Ontheffing	Flora	Uitwerking bij soorten	--
Canadese ganzen	Inheems beschermd	Ontheffing	Flora	Uitwerking bij soorten	--
Vossen	Inheems beschermd	Ontheffing	Fauna	Ja	E
Zwarte kraaien	Inheems beschermd	Ontheffing	Fauna	Ja	E
Amerikaanse nerts	Exoot	Aanwijzing	Fauna	Ja	F
Marterhond	Exoot	Aanwijzing	Fauna	Ja	F
Muntjak	Exoot	Aanwijzing	Fauna	Ja	F
Nijlgans	Exoot	Aanwijzing	Fauna	Ja	F
Wasbeer	Exoot	Aanwijzing	Fauna	Ja	F
boereneend	Onbeschermd	Aanwijzing	Fauna	Ja	F
boerengans	Onbeschermd	Aanwijzing	Fauna	Ja	F
Verwilderde duif	Onbeschermd	Aanwijzing	Fauna	Ja	F
verwilderde kat	Onbeschermd	Aanwijzing	Fauna	Ja	F

Tabel 2.5.2: Diersoorten in het plan

Uitwerking beheer E: Weidevogelbeheer (akkervogelbeheer)

E.1 Reden voor de nadere uitwerking

De laatste decennia nemen landelijk de populaties weidevogels af, de oorzaken hiervan zijn divers.
De grootste factor is het intensieve landbouwgebruik, daarnaast spelen grond- en oppervlaktewaterbeheer en predatie een rol. Nederland heeft voor een aantal weidevogels, zoals de Grutto internationale verplichtingen met betrekking tot de gunstige staat van instandhouding. Als gevolg van de intensivering van de landbouw zijn door de jaren heen de populaties teruggelopen. De overheid verleent subsidie aan agrariërs voor het voeren van een weidevogelvriendelijk teeltplan. Aan deze subsidies worden voorwaarden gesteld waar een agrariër aan moet voldoen.

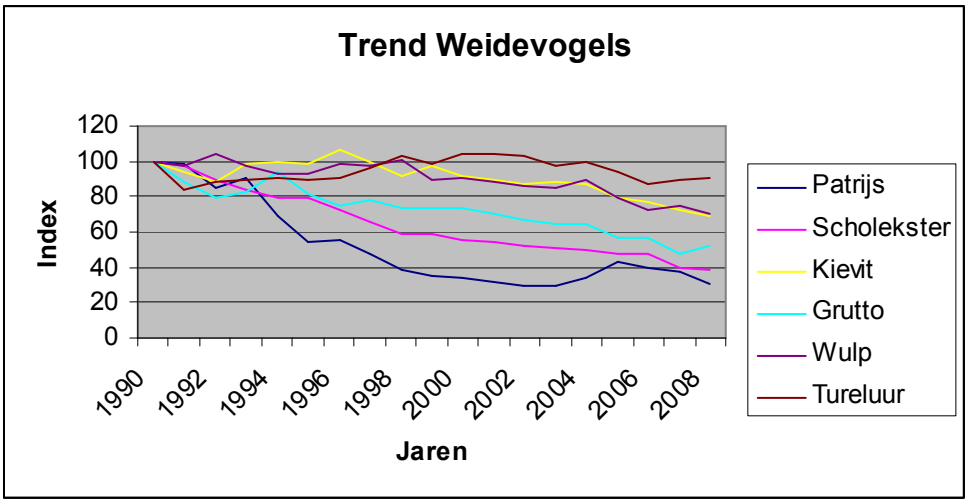

Figuur E1: Weidevogeltrend in de afgelopen 20 jaar

De Faunabeheereenheid heeft de Wettelijke rol voor het beheer van soorten en daarmee ook de interactie tussen soorten. In dit hoofdstuk wordt een plan van aanpak neergelegd waarin door middel van meer gecoördineerd beheer wordt gestreefd om de populaties van weidevogels positief te beïnvloeden.
Uit bijna alle onderzoeken blijkt dat de achteruitgang van de populaties van weidevogels een samengaan is van verschillende factoren.

- Het intensieve gebruik en de daaraan gekoppelde bewerking van de grond
- Variatie in grondwaterstanden die ongunstig zijn voor weidevogels
- Predatie van nesten en jonge dieren

Deze factoren zijn voor veel weidevogelgroepen in de afgelopen jaren reden geweest om hun activiteiten te beëindigen. Het gaat hierbij met name om locale groepen die op eigen initiatief invulling geven aan het weidevogelbeheer.
Het aanpakken van één van oorzaken zal slechts tot een beperkt positief effect leiden.
In Noord-Brabant zijn veel verschillende werkgroepen en verenigingen (Landschapsbeheer Brabant, Agrarische natuurverenigingen en wildbeheereenheden) zeer actief op het gebied van weidevogelbeheer. Door deze partijen samen te laten werken wordt er gestreefd naar een verbetering van de in Noord-Brabant aanwezige weide- en akkervogelpopulatie.
Het deelplan voorziet er in dat door de partners in de Faunabeheereenheid gezamenlijk het succes van potentiële weidevogelgebieden vergroot wordt..

Veel diersoorten zullen profiteren van het beheer van weidevogels.

Het beheer wordt op een viertal peilers gebaseerd:

1. Geschiktheid
2. Coördinatie
3. Inrichting en beheer
4. Predatiebeperking

Concreet houdt dit in;
1.Het gebied dient geschikt te zijn als broedgebied voor weidevogels.
2.In het gebied dient een weidevogelwerkgroep aanwezig te zijn die aanwezige dieren monitort en nestbescherming uitvoert.
3. Het gebied moet als zoekgebied worden aangewezen voor agrarisch natuurbeheer. Met name pakketten gericht op maaibeheer en akkerlandenbeheer zijn noodzakelijk.
4. Binnen het gebied moet gecoördineerd beheer plaatsvinden van predatoren. Hierbij wordt vooral het beheer van kraaien en vossen gecoördineerd en worden aanvullende maatregelen middels ontheffing aangevraagd.

Geschiktheid
In overleg met landschapsbeheer Brabant, ondergebracht bij Het Brabants Landschap, is de volgende potentiekaart opgesteld. Niet alle gebieden lenen zich voor actief weidevogelbeheer. De potentiekaart wordt afgeleid van de gebieden waar weidevogelverenigingen actief zijn (zie figuur E.2). Bij het opstellen van deze kaart is gelet op de samenstelling van het gebied, daarnaast is gekeken naar de waterhuishouding van het betreffende gebied.
Voor weidevogels is het essentieel dat het een groot open aaneengesloten gebied is.
Opstanden en boomrijen zijn vaak beperkende factoren voor weidevogels om van bepaalde gebieden gebruik te maken.

Coördinatie
Om invulling te geven aan weidevogelbeheer is het noodzakelijk dat gebieden worden gemonitord. Dit kan middels werkgroepen (bv. vogelwerkgroepen) en verenigingen (weidevogel verenigingen of agrarische Natuurbeheer verenigingen). Ook een aantal wildbeheereenheden houdt zich bezig met weidevogelbeheer.
De handelingen die door deze groepen en verenigingen worden uitgevoerd richten zich hoofdzakelijk op het beschermen van de nesten en het registreren en monitoren van broedsels en broedsuccessen.
De coördinatie van veel van deze verenigingen is ondergebracht bij Landschapsbeheer Brabant.
Landschapsbeheer Brabant is onderdeel van Stichting het Brabants Landschap.
Zij houdt zich bezig met het enthousiasmeren en faciliteren van natuurinitiatieven op het gebied van landschapsbeheer en onderhoud in Noord-Brabant. Landschapsbeheer heeft de contacten en is het kennispunt voor het weidevogelbeheer in Noord-Brabant.
Afstemming en samenwerking met Landschapsbeheer Brabant is essentieel.

Beheer en inrichting van het gebied.
In bijna alle gevallen zijn de gronden binnen de weidevogelgebieden in agrarische handen.
Dit betekent dat alle handelingen ook in overleg verricht dienen te worden met de eigenaar en/of de gebruiker van de gronden. Aangepast beheer kan gevolgen hebben voor de inkomenssituatie van de betreffende agrariër.

Gebieden dienen geschikt gemaakt te worden voor weidevogels en zij dienen op de juiste manier beheerd te worden. Hiervoor heeft de overheid subsidiepakketten ontwikkeld in het kader van de SAN (Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer).
De pakketten richten zich op twee handelingen:
1. Maaibeheer
Het intensieve maaibeheer is een van de grootste gevaren voor nesten en jonge dieren.
Door dit beheer uit te stellen tot het moment dat de eieren uit gekomen zijn en de jonge vlieg vlug zijn, kunnen verliezen worden teruggedrongen.
2. Akkerranden beheer
Akkerranden zijn voor weidevogels essentieel. Zij bieden voedsel vanwege aanwezige insecten die in akkerranden aanwezig zijn. Zij bieden ook dekking aan dieren wanneer percelen gemaaid worden. SBNL (Stichting Behoud Natuur en Leefmilieu) is een organisatie die zich bezig houdt met de begeleiding van akkerlandenbeheer.

Predatiebeheer
Tot slot moet ook planmatig de predatie worden beperkt.
Kraaiachtigen, vossen en verwilderde katten zijn verantwoordelijk voor een groot gedeelte van de gepredeerde kuikens en nesten.
Ook reigers, marterachtigen, egels en ratten zijn verantwoordelijk voor de predatie.
Het predatorbeheer richt zich in eerste instantie op de kraaiachtigen (kraai, kauw en ekster) ,de vos en de verwilderde kat.
Beperking van de stand van deze dieren zal de predatie al voor een groot gedeelte verminderen.
Het streven naar het voor 100% voorkomen van predatie is niet reëel. Naast het feit dat het onmogelijk is, is het ook nog eens onnatuurlijk.

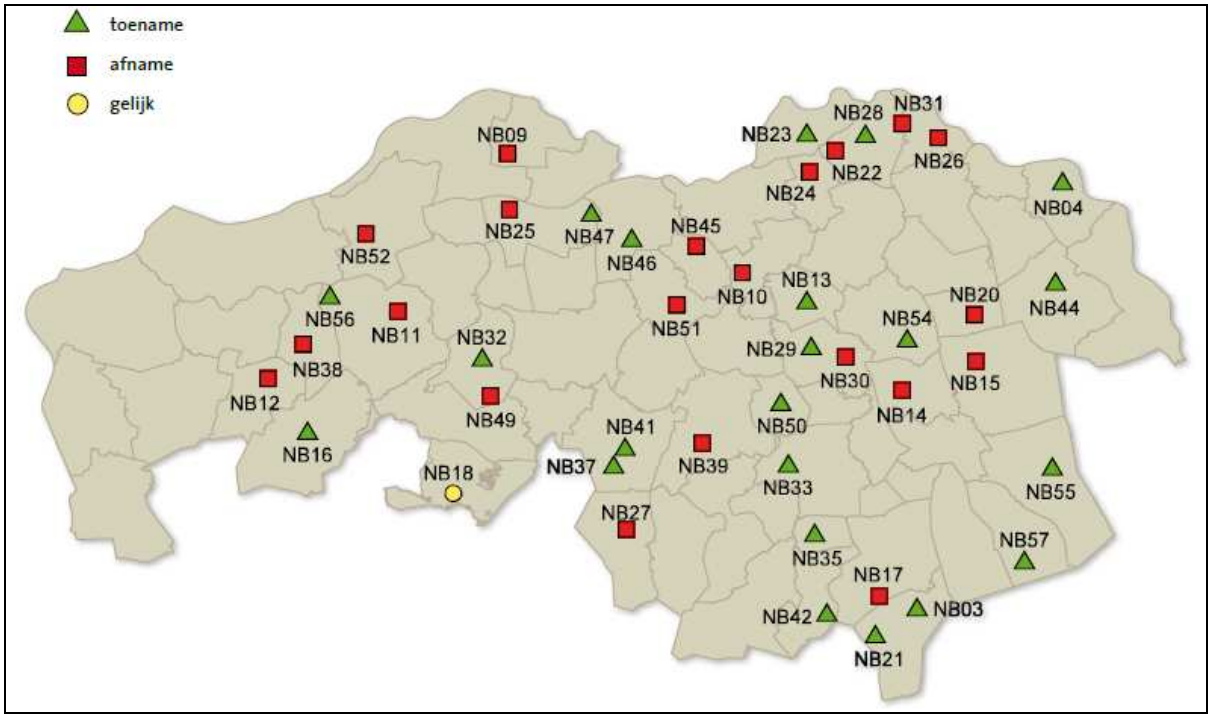

Figuur E2. Gebieden met actieve weidevogelverenigingen en de locale trend van weidevogels. (bron: Jaarverslag 2009 landschapsbeheer Brabant)

Uitwerking beheer F: Beheer exoten onbeschermde dieren

Reden voor nadere uitwerking
Exoten en niet inheems beschermde diersoorten genieten geen bescherming van de Wet.
In een aantal gevallen kunnen exoten en onbeschermde diersoorten een gevaar zijn voor inheems beschermde soorten. In mindere mate kunnen zij ook schade veroorzaken aan gewassen en inheemse flora.
Wanneer dit het geval is dat wordt er gesproken van invasieve exoten.
Zij mogen dus, wanneer er een redelijk belang aanwezig is, opzettelijk worden verjaagd, gevangen en gedood. Het gebruik van het geweer is alleen toegestaan wanneer een handeling plaats vindt op basis van jacht, beheer en schadebestrijding of een handeling toegestaan op basis van artikel 75 van de Wet. Deze beperking voor het gebruik van het geweer is gelegen in artikel 52 van de Wet. Om populaties invasieve exoten te beheren is het in veel gevallen noodzakelijk het geweer als aanvullend middel te gebruiken. Om die reden is het noodzakelijk om voor het beheren met het geweest van exoten en onbeschermde dieren een aanwijzing aan te vragen.
Beleid t.a.v. exoten
Door het voormalig Ministerie van LNV is de “Beleidsnota Invasieve exoten” opgesteld.
In deze nota wordt uitgewerkt welke mogelijkheden er zijn bij het voorkomen van vestiging en ontstaan van problematische populaties van soorten die hier niet op natuurlijke wijze zijn gekomen.

Zoals eerder vermeld zijn exoten niet beschermd op basis van de Wet. Bij veel soorten bestaat geen risico dat wettelijk gestelde belangen zouden kunnen worden geschaad. Deze zijn dan ook niet op de lijst geplaatst.

Onder wettelijke belangen worden in het kader van artikel 67 verstaan:
- In het belang van de volksgezondheid en openbare veiligheid,
- In het belang van de veiligheid van het vliegverkeer,
- Ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, vee, bossen, bedrijfsmatige visserij en wateren of
- Ter voorkoming van schade aan flora en fauna

In het belang van de volksgezondheid en de openbare veiligheid

Dit belang bestaat uit twee elementen:
Volksgezondheid is met name in het geding wanneer de betreffende soort drager en of verspreider van bacteriën, virussen of parasieten is die de volksgezondheid kunnen bedreigen.
Voorbeelden hiervan kunnen zijn o.a. : Rabiës en de vossenlintworm;
Openbare veiligheid kan in het geding zijn wanneer de dieren gedrag vertonen dat gevaar op kan leveren in bijvoorbeeld het verkeer.

Veiligheid van het vliegverkeer

De vliegvelden van de Koninklijke Luchtmacht in Noord-Brabant (Woensdrecht, Gilze, Eindhoven en Volkel) hebben een zeer brede ontheffing voor het verontrusten, verjagen en evt. doden van inheemse diersoorten. Deze ontheffing geldt echter niet voor exoten.
Exoten mogen wel opzettelijk worden verjaagd.

Ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, etc

Schade aan gewassen komt bij een aantal exoten voor.
Het Faunafonds mag conform artikel 83 alleen schade uitkeren die is veroorzaakt door inheemse beschermde diersoorten. Dit heeft tot gevolg dat van schades die worden veroorzaakt door niet inheems beschermde diersoorten nauwelijks schadegegevens bekend zijn. Alleen in die gevallen waarin een gedeelte van de veroorzaakte schade wordt toegewezen aan exoten, is de omvang inzichtelijk.
Voor grondgebruikers is het echter van belang dat het schadeaandeel zo laag mogelijk is.

Ter voorkoming van schade aan flora en fauna

Schade aan flora en fauna kan op veel verschillende manieren plaatsvinden.
In de beleidsnota worden de volgende vier ecologische risico's benoemd:
• wegconcurreren van inheemse soorten
• infectie, predatie en parasitering van inheemse soorten
• overdracht van infectieziekten op inheemse soorten
• genetische vermenging waardoor kenmerken van inheemse (sub)soorten verdwijnen.

In tegenstelling tot de eerdere belangen is hier sprake van een onomkeerbaar proces.
Wanneer diersoorten zijn weggeconcurreerd of genetische vermenging is opgetreden, is de situatie niet meer terug te draaien. In de zitting van de RvS (200604241/1) betreffende het uitzetten van korhoenders in Nationaal park "de Hoge Veluwe", is de zuiverheid van inheemse beschermde soorten een zwaar wegende factor geweest in de totstandkoming van de uitspraak.

In de beleidsnota stelt het Ministerie, dat zij zich aansluit bij internationale afspraken betreffende de te volgen Prioriteitenlijn:

Te nemen maatregelen
De introductie van een nieuwe soort verloopt in het algemeen via een aantal stadia.
De mogelijkheden om in de verspreiding van zo'n soort in te grijpen verschilt per stadium.
In het kader van de Convention on Biological Diversity is in internationaal verband een strategie ten aanzien van exoten overeengekomen. De te volgen strategie ten aanzien van invasieve exoten, gaat ervan uit dat de aanpak van exotenproblematiek in een zo vroeg mogelijk stadium dient plaats te vinden.
De volgorde van prioriteiten is:
1 preventie
2 eliminatie
3 isolatie en beheer van de populatie

Preventie
Een soort die zich eenmaal heeft gevestigd is zeer moeilijk weg te krijgen. Het zwaartepunt van het te voeren beleid zal daarom gericht zijn op het nemen van preventieve maatregelen.
Het grootste deel van de uitheemse soorten die in Nederland een probleem veroorzaken, is bewust in Nederland ingevoerd en al dan niet met opzet in de natuur losgelaten. Deze opzettelijke introductie van uitheemse soorten heeft te maken met een gebrek aan bewustzijn onder betrokken actoren ten aanzien van de risico's die het invoeren van exoten met zich mee brengt. Met behulp van goede voorlichting kunnen deze introducties voor een belangrijk deel worden voorkomen.

Signalering en Eliminatie
Wanneer een (potentieel) invasieve exoot (ondanks preventieve maatregelen) toch in de Nederlandse natuur is binnengedrongen, is het van belang deze zo snel mogelijk te signaleren, risico's te analyseren (PRA) en desgewenst in te grijpen. Eliminatie is doorgaans alleen haalbaar als het vestigingsproces zich in een vroeg stadium bevindt en de aantallen nog overzichtelijk zijn.
Hiervoor is een goed signaleringsnetwerk van groot belang. Hiervoor wil het Rijk graag gebruik maken van onder andere de Particuliere Gegevensbeherende Organisaties (PGO's).

Bij deze organisaties zijn 15.000 vrijwillige veld en waterbiologen actief. Al deze ogen in het veld en onder water vergoten de kans op snelle detectie van een nieuwe soort.

Isolatie en Beheer van populaties
De verantwoordelijkheid voor het weren en elimineren van een invasieve exoot ligt in eerste instantie bij het ministerie. Het beheer van een populatie exoten die zich reeds gevestigd heeft, is echter de verantwoordelijkheid van een terreinbeheerder. De beheerders hebben de verantwoordelijkheid voor de deugdelijke staat van hun terreinen. Dat impliceert ook dat terreinbeheerders geacht mogen worden hun terreinen zo te beheren dat bedreigingen door exotische planten en dieren beheersbaar worden gehouden. In het geval dat een uitheemse soort voor problemen zorgt, die de schaal waarop individuele beheerders kunnen ingrijpen te boven gaat, zullen organisaties als de provincies, de gemeenten, waterschappen en faunabeheereenheden meehelpen met de bestrijding van exoten.
In goed onderling overleg kan worden besloten dat LNV een aantal acties onderneemt om de verspreiding van een soort zo veel mogelijk te beperken of dat specifiek onderzoek wordt gedaan naar beheermethoden. Dit soort acties is echter altijd eindig of zal na verloop van tijd aan andere instanties worden overgedragen. De rol van LNV hierin zal nog slechts een ondersteunende zijn. Terreinbeheerders dienen in dit verband overigens in de brede zin des woords te worden opgevat. Ook boeren, waterschappen, particuliere beheerders, gemeenten etc. kunnen hier toe worden gerekend.

Bron: Beleidsnota Invasieve exoten, Min LNV 2007

Uit de beleidsnota is op te maken dat de overheid in een zo vroeg mogelijk stadium grip wil krijgen op invasieve exoten. Dit betekent dat de noodzaak dient te worden getoetst op basis van internationale gegevens en studies. Het team invasieve exoten van het Ministerie van EL&I is hiermee belast. Door dit team is reeds onderzoek gedaan naar verschillende soorten.
Wanneer dit onderzoek heeft plaatsgevonden, dan wordt hier bij de betreffende diersoort aan gerefereerd.

Nederlandse naam	Wetenschappelijke naam	Opgenomen in plan
Amerikaanse nerts	Mustela vison	Ja, schade aan fauna
beverrat	Myocastor coypus	Nee, provinciale aanwijzing
grijze eekhoorn	Sciurus carollinensis	Nee, geen noodzaak
Indische gans	Anser indicus	Nee, incidentele wintergast
marterhond	Nyctereutes procyonoides	Ja, schade aan fauna
moeflon	Ovis ammon	Nee, geen noodzaak
muntjak	Muntiacus reevesi	Ja, schade aan flora en fauna
muskusrat	Ondatra zibethicus	Nee, provinciale aanwijzing
Nijlgans	Alopochen aegyptiacus	Ja, schade aan gewassen en fauna
rosse stekelstaart	Oxyura jamaicensis	Nee, provinciale aanwijzing
Siberische grondeekhoorn	Tamias sibericus	Nee, geen noodzaak
wasbeer	Procyon lotor	Ja, schade aan fauna
zwarte zwaan	Cygnus atratus	Nee, incidenteel voorkomend

Tabel F.1: Invasieve soorten in dit plan

Onbeschermde diersoorten

Naast de exoten zijn er ook onbeschermde diersoorten die in het kader van het belang schade aan flora en fauna (maar ook schade aan gewassen) kunnen worden aangewezen als ongewenste soort.
De reden dat zij als ongewenst worden beschouwd is dat zij schade veroorzaken aan soortgenoten en andere soorten.
De soorten waar dit plan op in gaat zijn: verwilderde grauwe ganzen (ook wel boerenganzen genoemd), verwilderde eenden (ook wel boereneenden genoemd) verwilderde katten en verwilderde duiven.
Verwilderd geeft al aan hoe de dieren in de natuur terecht zijn gekomen. Door nalatig menselijk handelen!
Verwilderde katten (onwenselijke predatie door een niet inheemse soort) en verwilderde duiven (schade aan gewassen en verspreiden van ziektes) zijn reeds door de provincie aangewezen. Dit

zijn ook duidelijk aparte soorten. Gezien het feit dat deze soorten reeds zijn aangewezen zal hier verder niet inhoudelijk op in gegaan worden. Wel zijn zij opgenomen omdat er een meldingsplicht is afgegeven door de provincie

Ten aanzien van verwilderde grauwe ganzen en verwilderde eenden ligt de zaak ingewikkelder.
De verwilderde exemplaren kenmerken zich hoofdzakelijk door het sterk afwijkende verenkleed waarin veel witte veren aanwezig zijn. Juist het afwijkende verenkleed is de reden dat de dieren niet gewenst zijn. Het afwijkende verenkleed is een gevolg van doorfokken voor productie.
Het is niet zo dat de soort grauwe gans of wilde eend in gevaar is, maar de bloedzuiverheid van de soort komt onder druk te staan. Verwilderde exemplaren vermengen zich zonder probleem met de wilde exemplaren.
De zuiverheid van de soorten komt daarmee in gevaar.

Schade
De geregistreerde schade die door exoten en inheems beschermde soorten wordt veroorzaakt is beperkt. Alleen het Faunafonds registreert "bij" schade wanneer inheemse soorten schade veroorzaken en exoten of onbeschermde dieren een aandeel hebben in de totale schade. In Nederland is geen andere organisatie belast met het structureel registreren van schade.
Schade veroorzaakt door exoten en onbeschermde diersoorten wordt daarom vooral door rapporten en studies onderbouwd.

Mate waarin de diersoorten voorkomen
Alle genoemde soorten worden met enige regelmaat waargenomen. In het verleden werden ook regelmatig dieren gedood, omdat de lezing was dat onbeschermde diersoorten mochten worden gedood met het geweer, wanneer men gerechtigd was om met het geweer in het veld te zijn. Als gevolg van gerechtelijke uitspraken bleek het nodig een aanwijzing te hebben.
Mate van voorkomen wordt gebaseerd op de voorjaarstellingen en vangst/afschot cijfers in de afgelopen jaren.

Diersoort	Aanwezig	Geschatte stand	Gebied
Amerikaanse nerts	Ja	250	Gehele provincie
Marterhond	Sporadisch	5-10	Zuid oost Brabant
Muntjak	Ja	5-10	Zuid oost Brabant
Nijlgans	Algemeen	10.000	Gehele provincie
Wasbeer	Sporadisch	>5	Incidentele meldingen

Tabel F.2: Aanwezigheid invasieve exoten

Diersoort	Aanwezig	Geschatte stand	Gebied
Verwilderde gans	Ja	2.000	Gehele provincie
Verwilderde eend	Ja	5.000	Gehele provincie
Verwilderde kat	Ja	2.500	Gehele provincie
Verwilderde duif	Ja	5000-10.000	Gehele provincie

Tabel F.3: Aanwezigheid verwilderde dieren

Handelingen in het verleden
In het verleden werden de onbeschermde diersoorten gewoon geschoten en gevangen.
Als gevolg van de herziene visie van de Minister hebben er afgelopen jaar minder handelingen plaatsgevonden. Toch zijn er bij bepaalde soorten aantallen gevangen dieren geregistreerd.

Overzicht regulatie van aantallen in de afgelopen jaren. Hiervoor is de combinatie van de beheerjaren 2007-2008 en 2008-2009 als referentiejaren gebruikt.

Diersoort	Gemiddelde jaarlijkse regulatie
Amerikaanse nerts	100 jachtaktehouders+ 50 provinciale rattenvangers
Marterhond	2
Muntjak	3
Nijlgans	2800
Wasbeer	1
Verwilderde gans	300
Verwilderde eend	Onbekend, wordt als wilde eend afgemeld
Verwilderde kat	1700
Verwilderde duif	2000

Tabel F.4: Regulatie van exoten en onbeschermde dieren

Gewenste stand
Voor ongewenste niet beschermde soorten is het niet van belang of de gunstige staat van instandhouding in het geding zal zijn. De soorten zijn niet inheems en zijn een gevaar voor de in de Wet gestelde belangen.

Voorgenomen handelingen
Alle genoemde soorten komen reeds in meer of mindere mate voor in Noord-Brabant. Op basis daarvan kan worden gesteld dat fase 1, het weren, onvoldoende gelukt is. Daarmee komen de soorten in de fasen waarin sprake is van signalering en eliminatie. Met name de Amerikaanse nerts, de marterhond, de wasbeer en de muntjak zullen incidenteel worden waargenomen. Het is van belang dat adequaat kan worden ingegrepen. Een aanwijzing is hierbij het meest effectief.
Ook voor de verwilderde soorten geldt, dat deze effectief moeten kunnen worden gereguleerd. Wat betreft de verwilderde soorten zijn hier al mogelijkheden. Gedurende het jachtseizoen (wilde eend) en op basis van een ontheffing (grauwe gans) mogen de verwilderde dieren van de soort wilde eend en grauwe gans geschoten worden. Voor de verwilderde kat en de verwilderde duif zijn door de provincie reeds aanwijzingen afgegeven. Handelingen vinden in dat kader plaats op basis van jacht, beheer en schadebestrijding.
Om jaarrond effectief in te kunnen grijpen dienen jachthouders aangewezen te zijn als categorie van personen welke gerechtigd zijn in hun veld invasieve exoten en de verwilderde soorten te reguleren.

2.6 Schade door steenmarters

2.6.1 Algemeen

De volledige omschrijving van dit belang luidt:
"De voorkoming en bestrijding van schade of belangrijke overlast door steenmarters, aan gebouwen of zich daarin of daarbij bevindende roerende zaken die veroorzaakt worden."
De overlast van steenmarters kan zich voordoen in gebouwen en in of nabij gebouwen geplaatste voertuigen.

2.6.2 Provinciaal beleid

Indien preventieve maatregelen onvoldoende uitkomst bieden, verlenen GS incidenteel ontheffing via de FBE voor het vangen en verplaatsen of weren en opzettelijk verontrusten van steenmarters.

2.6.3 Preventieve maatregelen

Preventieve maatregelen zijn het meest effectief wanneer dieren worden geweerd.
Gebouwen kunnen worden voorzien van roosters en gaas op die plekken waar circulatie nodig is. Door te voorkomen dat dieren binnendringen wordt overlast voorkomen.
Bij voertuigen zijn er twee effectieve maatregelen.
De beste maatregel is dat voertuigen binnen in een afgesloten garage worden gezet.
Daarnaast is het ook een optie om bijvoorbeeld gaas onder het motorblok te leggen. Steenmarters zullen namelijk bij het motorblok de auto binnendringen. Het aanwezige gaas maakt dat de ondergrond een instabiel gevoel geeft. Dit is voor de dieren onaantrekkelijk.

Passief weren
Het passief weren van dieren is niet verboden op basis van de Wet.
Onder passief weren wordt verstaan het fysiek onmogelijk maken dat dieren zich ergens op kunnen houden. Zonder dat zij daarbij opzettelijk verontrust worden.

2.6.4 Mate waarin het belang in de afgelopen 5 jaar is geschaad

De FBE heeft in de afgelopen vijf jaar geen ontheffingverzoeken ontvangen. Er zijn ook bij de FBE geen meldingen van schade of overlast binnen gekomen.

2.6.5 Handelingen die zich in de afgelopen 5 jaar hebben voorgedaan

Voor zover bekend hebben zich in de afgelopen vijf jaar dan ook geen handelingen voorgedaan om steenmarters te moeten vangen.

2.6.6 Handelingen in de toekomst

In maart 2010 is het netwerk steenmarteroverlast opgericht door de Zoogdiervereniging.
In overleg met de FBE is een overleg opgestart om op planmatige wijze de overlast van steenmarters in kaart te brengen.
Het overleg wordt afgestemd met het Coördinatiepunt Landschapsbeheer Brabant.

Via het netwerk van vrijwilligers dat is aangesloten kan bij schademelding adequaat worden opgetreden.
Op basis van de samenwerking kan, wanneer nodig, snel, efficiënt en effectief worden opgetreden.
In samenwerking met de Zoogdiervereniging zal wanneer noodzakelijk ontheffing aangevraagd worden bij de provincie.

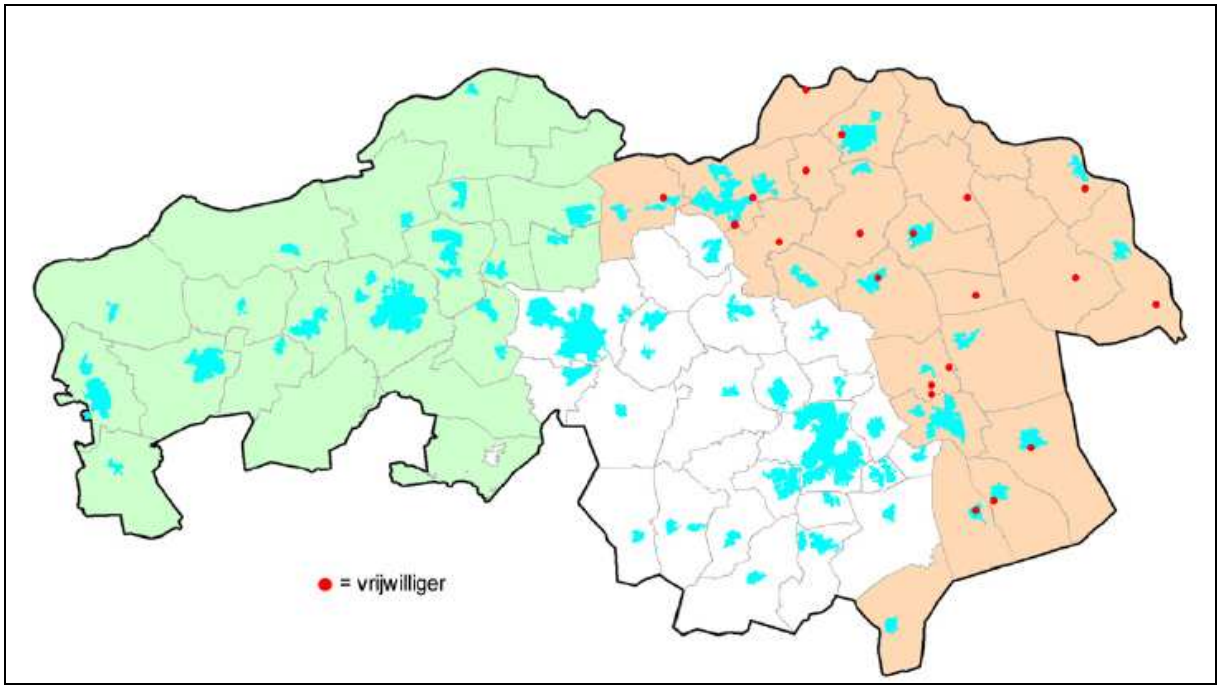

Figuur 2.6.1: Overzicht van de drie werkgebieden en de bij de Zoogdiervereniging aangesloten vrijwilligers

2.6.7 Aanvragers

In de afgelopen jaren zijn er bij de Faunabeheereenheid geen aanvagen ontvangen voor ontheffing. Alleen de Zoogdiervereniging heeft verzocht om een ontheffing op voorhand zodat in voorkomende gevallen snel kan worden weggevangen en verplaatst, dit om ongewenste “oplossingen”door gedupeerden te voorkomen.

2.6.8 Planmatige aanpak

In het faunabeheerplan is geen planmatige aanpak uitgewerkt. De Zoogdiervereniging zal met haar netwerk van vrijwilligers een planmatige aanpak gaan opzetten ter onderbouwing van een ontheffing. De handelingen blijven een incidentele invulling kennen.

2.7 Schade door vossen aan hobbyvee

2.7.1 Algemeen

Jaarlijks komen bij de FBE honderden meldingen binnen van predatie van hobbyvee. Met name aan de randen van dorpskernen en in het buitengebied komt het geregeld voor dat kippen, eenden en andere hobbymatig gehouden vee worden gepredeerd.
De predatie wordt in de meeste gevallen veroorzaakt door in het gebied aanwezige vossen. Ook marterachtigen en ratten kunnen veroorzakers zijn van slachtingen van hobbymatig gehouden vee.
Incidenteel komen er meldingen van dieren bij kinderboerderijen die het slachtoffer zijn geworden van een vos. In die gevallen zijn ook vaak konijnen, jonge geitjes of lammeren het slachtoffer.

2.7.2 Provinciaal beleid

In principe geven GS voor dit belang geen ontheffingen af. In uitzonderlijke gevallen waarbij blijkt dat de preventieve middelen onvoldoende effectief zijn en er aanzienlijke schade dreigt, overwegen GS een uitzondering te maken hierop.

2.7.3 Preventieve maatregelen

In bijna alle gemelde gevallen zijn gepredeerde dieren gehouden in een raster en hebben dieren nachthokken. Predatie voorkomen is mogelijke wanneer het hekwerk vosproof is of dieren ’s nachts in gesloten nachthokken worden gehouden.
Het risico blijft echter aanwezig dat een vos toch de ren binnenkomt. Een klein gaatje of stroomuitval wanneer schrikdraad gebruikt wordt is voldoende om een vos een kans te geven.
Probleem bij voswerend hekwerk is dat hier in veel gemeenten een bouwvergunning voor nodig is.

2.7.4 Mate waarin het belang in de afgelopen 5 jaar is geschaad

In de afgelopen jaren zijn bij de FBE vele honderden meldingen aangeleverd, onderbouwd met fotomateriaal. De foto’s geven een duidelijk beeld van de impact waarmee de gedupeerde personen te maken hebben.
Gezien de huidige mogelijkheden van de vrijstelling (het jaar rond mogen reguleren van vossen) worden ten aanzien van dit belang geen aanvullende maatregelen uitgewerkt. Dat geen aanvullende middelen kunnen worden ingezet stuit nogal eens op onbegrip bij gedupeerden.

2.7.5 Handelingen die zich in de afgelopen 5 jaar hebben voorgedaan

In de afgelopen vijf jaren hebben zich geen geregistreerde handelingen voorgedaan op basis van dit belang. Dit houdt in dat er geen ontheffingen aangevraagd zijn. Het provinciale beleid stond niet toe dat ontheffing werd verleend. Daarnaast is de vos gedurende de afgelopen jaren op de

vrijstellingslijst geplaatst. Voor 2006 diende een ontheffing aan te worden gevraagd voor het reguleren van de vos.
Daarna hebben handelingen veelal plaatsgevonden op basis van de vrijstelling. Dit is ook gebleken uit de terugloop van het aantal meldingen van schade.

2.7.6 Voorgenomen handelingen

In het faunabeheerplan wordt verder niet ingegaan op handelingen die zijn gericht op het voorkomen en bestrijden van vossen ten aanzien van dit belang.
De reikwijdte van de vrijstelling biedt meestal voldoende mogelijkheden schade te voorkomen.

2.7.7 Aanvragen

In de afgelopen jaren zijn verschillende aanvragen ingediend. Na overleg met de aanvragers zijn lokale jachtaktehouders ingeschakeld om de schadeveroorzakers weg te nemen.
Dit is mogelijk met het geweer in het jachtveld. Tevens is voor de vos de vangkooi ook een toegestaan middel. Conceptaanvragen hebben niet geleid tot concrete aanvragen bij de provincie.

2.7.8 verleende ontheffingen

In het verleden zijn geen ontheffingen veleend voor ter bescherming van hobbymatig gehouden vee.

2.7.9 Invulling beheer

Er vindt geen nadere uitwerking plaats op basis van het faunabeheerplan.

2.8 Dierenwelzijn

2.8.1 Algemeen

De volledige omschrijving van dit belang luidt:
"De voorkoming en bestrijding van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren, behorende tot de diersoorten edelhert, ree, damhert of wild zwijn".
Dierenwelzijn als belang, zoals bedoeld in artikel 68, heeft dus alleen betrekking op de grote hoefdieren. Van deze diersoorten leeft alleen het ree structureel in Noord-Brabant. Voor de andere diersoorten dient een leefgebied te zijn aangewezen. In Brabant is dit niet het geval.
Dierenwelzijn is in veel gevallen geen structureel probleem. Het betreft veelal incidenten zoals gevolg van een ongeluk of ziekte bij een individu.
Wanneer er sprake is van structureel onnodig lijden van een populatie dan kan deze lokaal compleet instorten.

2.8.2 Provinciaal beleid

Voor damherten en wilde zwijnen is dit belang niet van toepassing, aangezien hiervoor in Noord-Brabant middels een aanwijzing, een nulstand wordt nagestreefd. Voor edelherten geldt dat deze op dit moment niet in de provincie voorkomen. Incidenteel wordt er een exemplaar gesignaleerd, maar dit betreft dan een ontsnapt exemplaar uit parken of privaat gehouden dieren. Ontheffing ten behoeve van het beheer van reeën vindt uitsluitend plaats aan de FBE op basis van een door GS goedgekeurd faunabeheerplan. Onnodig lijden dient onderdeel uit te maken van de onderbouwing hiervan.

2.8.3 Preventieve maatregelen

Ziekte is een natuurlijk verschijnsel waar weinig tegen te doen is.
In veel gevallen is de aanleiding niet bekend.
Slechts wanneer er structureel een probleem met dierenwelzijn aanwezig is, en de oorzaak bekend is, dan kan in preventieve zin actie ondernomen worden.
Een bekend lokaal probleem zijn de hondenuitlaatplaatsen en hondenuitlaatservice.
Loslopende dieren kunnen onbewust aanwezige reeën opjagen.
Reeën hebben juist vanwege hun leefwijze belang bij rust.

2.8.4 Mate waarin het belang in de afgelopen 5 jaar is geschaad

Het dierenwelzijn kan op verschillende manieren in het geding zijn.
Meestal hebben de dieren een trauma opgelopen als gevolg van een aanrijding of confrontatie met loslopende honden. Steeds meer meldingen hebben betrekking op het bekneld raken in hekwerken en rasters. Ook komt het voor dat dieren als gevolg van ziekte minder weerstand hebben.

2.8.4.1 Aanrijdingen

Jaarlijks worden ca. 100 tot 200 dieren in het veld uit hun lijden verlost, omdat dieren lijden als gevolg van stress of verwondingen. Naast deze gevallen worden er ook nog tientallen dieren na een aanrijding uit hun lijden verlost.
Dieren die worden aangetroffen hebben vaak te maken gehad met aanrijdingen en hebben poten of gewrichten beschadigd.

2.8.4.2 Hekwerken

In toenemende mate worden in het buitengebied rasters en hekwerken geplaatst.
Plaatsing van hekken van deze hekken is in veel gevallen vergunningplichtig.
Het is van belang dat met name afgelegen rasters regelmatig gecontroleerd worden om dierenleed te voorkomen.
Als gevolg hiervan worden steeds meer dieren verstrikt in rasters en hekwerken aangetroffen.

Figuur 2.8.1 en 2.8.2: Reeën verstrikt in raster en hekwerk

Dieren zijn dan vaak zo getraumatiseerd dat het dierenwelzijn technisch niet verantwoord is de dieren nog langer te laten lijden.

2.8.4.3 Ziektes/vitaliteit

In de zomer hebben bijna alle reeën te maken met keelhorzels. Wanneer een dier gezond is zal hij deze bij irritatie gewoon uithoesten. Zwakkere exemplaren kunnen verder verzwakken en zelfs na verloop van tijd overlijden.

Veelal zijn de uit hun lijden verloste dieren afgemeld op basis van populatiebeheer.
Uit signalen en registratie blijkt het jaarlijks om een tiental dieren te gaan.

Figuur 2.8.3: Aangetroffen keelhorzels aanwezig bij een zwaar verzwakt dier

2.8.5 Handelingen die in de afgelopen 5 jaar zijn uitgevoerd

Handelingen vinden reactief plaats. Wanneer een dier aangetroffen wordt, vindt eerst de afweging plaats of er sprake is van ondragelijk lijden. Als dit wordt vastgesteld wordt zo snel mogelijk ingegrepen.
Het aantal handelingen ligt daarom niet veel hoger dan het aantal geëuthaniseerde dieren.

Oorzaak	Aantal
Aanrijding	Ca. 70
Kreupel	Ca. 100
Rasters	Ca. 15
Keelhorzel en infecties	Ca. 20
Overig	Ca. 5
Totaal	Ca. 200

Tabel 2.8.1: Jaarlijks aantal geëuthaniseerde dieren in het kader van dierenwelzijn

2.8.6 Voorgenomen handelingen

Wanneer duidelijk is dat een dier ondragelijk lijdt, dan dient er snel en vakkundig ingegrepen te worden. Het is van belang dat voorkomen wordt dat het dier uit het zicht verdwijnt en een langzame dood sterft.
Jaarlijks wordt op basis van het faunabeheerplan in relatie tot de voorjaarstand het afschot bepaald dat in het kader van populatiebeheer dient te worden gereguleerd om een gezonde evenwichtige populatie te behouden die minimale schade toebrengt aan de in de Wet gestelde belangen.
Bij dit quotum is een percentage van 5% opgenomen dat is gereserveerd voor dierenwelzijn, schade aan gewassen en openbare veiligheid. Dit quotum kan worden ingezet buiten de reguliere beheerperiode, maar heeft geen invloed op het totale beheer.
Ten allen tijde dient het in het kader van dit belang gedode dier aan de coördinator van de lokale WBE te worden getoond.

2.8.7 Aanvragers

Machtigingverlening verloopt via de WBE en middels de daarvoor beschikbaar gestelde automatisering.
Aanvragers zijn veelal de lokale jachthouders, al dan niet op voordracht van burgers.

2.8.8. Diersoorten

Het belang is opgesteld ten aanzien van alle in Nederland aanwezige grote hoefdieren. Voor wat betreft Noord-Brabant geldt dat het alleen betrekking heeft op reeën.

2.8.9 Invulling beheer

De uitvoering van dit belang is verankerd in de ontheffing die is verleend t.b.v. populatiebeheer. Voor de onderbouwing hiervan wordt verwezen naar onderdeel H van hoofdstuk 2 en naar hoofdstuk 3.17.

2.9 Schade aan sportvelden en industrieterreinen

2.9.1 Algemeen

Het volledige belang luidt: “Voorkoming en bestrijding van schade veroorzaakt door konijnen of vossen op sportvelden of industrieterreinen”.
Het belang stuurt primair aan op het voorkomen van schade en in het uiterste geval het bestrijden daarvan. Dit belang voorziet er in dat handelingen kunnen worden toegestaan in aanvulling op de handelingen die reeds op basis van de vrijstelling zijn toegestaan ten aanzien van konijnen en vossen. In de afgelopen jaren zijn regelmatig aanvragen voor ontheffingen ingediend in het kader van dit belang. Het belang is in 4 onderliggende belangen opgedeeld
Te weten:
Schade door konijnen aan sportvelden;
Schade door vossen aan sportvelden;
Schade door konijnen aan industrieterreinen;
Schade door vossen aan industrieterreinen.

De schade die zou kunnen optreden wordt vooral veroorzaakt door de graafactiviteiten van konijnen en vossen.
Daarnaast wordt indirect ook de aanwezigheid van ontlasting in een aantal gevallen aangemerkt als schade.

2.9.1.1 Schade aan sportvelden

Sportvelden dienen o.a. ter bevordering van de volksgezondheid. Activiteiten kenmerken zich door de vele bewegingen die op velden plaats vinden. Veelal worden deze activiteiten uitgevoerd in teamverband en/of met behulp van bijvoorbeeld een bal. Dit heeft tot gevolg dat de aandacht van sporters gericht is op medesporters of op de bal. De aanwezigheid van een stabiel en egaal veld (ondergrond) is hierbij essentieel.
Als gevolg van vraat- en graafactiviteiten kan de graszode op plekken worden beschadigd. Op deze locaties ontstaat een minder stabiele ondergrond waardoor men zich kan verstappen of op een andere manier blesseren. Ook pisplekken kunnen zorgen dat de grasmat beschadigd (instabiel) raakt.
Over de economische gevolgen van dergelijke blessures is weinig te zeggen. Wel is duidelijk dat deze kosten zeer hoog op kunnen lopen.
De kosten voor het onderhouden en herstellen van deze schades zijn afhankelijk van eisen die aan een veld gesteld worden. Herstelwerkzaamheden zijn veelal in het reguliere onderhoud meegenomen en niet apart vastgelegd. Het is wel bekend dat velden kunnen worden afgekeurd om dat verantwoordelijke scheidsrechters het niet verantwoord achten dat er gespeeld wordt.
Als gevolg hiervan, kunnen beheerder en betreffende verenigingen boetes krijgen opgelegd door overkoepelende organisaties.
Daarnaast is het zo zijn dat geblesseerde sporters verenigingen aansprakelijk kunnen stellen voor de gevolgen van opgelopen kwetsuren als gevolg van “slecht onderhoud”.
Op golfbanen leidt konijnenschade vaak tot hoge herstelkosten. Konijnenholen zijn in de ruff ook niet altijd even goed zichtbaar waardoor, soms wat oudere golfbeoefenaars zich lelijk kunnen verstappen.

2.9.1.2 Schade aan industrieterreinen

Schade op industrieterreinen wordt vooral veroorzaakt wanneer leidingwerk en gebouwen worden ondergraven. Afhankelijk van het type industrie kan dit ernstige gevolgen hebben voor

het productieproces, tevens kan het ondergraven van (kleine) gebouwen en opslaglocaties gevolgen hebben voor de stabiliteit.

2.9.2 Provinciaal beleid

GS verlenen op voorhand ontheffing aan de FBE voor het gebruik van fret en buidel om konijnen te bestrijden, op basis van een goedgekeurd faunabeheerplan. GS verlenen ontheffing voor het 's nachts gebruiken van het geweer, ondersteund met kunstlicht. Voorwaarde is wel dat er een onderbouwde aanvraag aan ten grondslag moet liggen. Uit de aanvraag moet blijken dat preventieve maatregelen onvoldoende uitkomst bieden.

2.9.3 Preventieve maatregelen

Om te beginnen kan gesteld worden dat op sportvelden en industrieterreinen nulstand gewenst is. Gezien de relatief kleine oppervlaktes van sportaccommodaties en industrieterreinen heeft het aanhouden van een lokale nulstand op deze accommodaties geen invloed op de provinciale instandhouding van de soort.
Omdat het belang geschaad wordt binnen een afgebakend terrein waar zoogdieren voor de overlast zorgen kan preventie op twee verschillende niveaus plaatsvinden.

2.9.3.1 Weren door middel van rasters

Nulstand betekent dat er allereerst als doel gesteld moet worden, dat wordt voorkomen dat zich dieren vestigen. Rondom sportterreinen en industrieterreinen zijn veelal hekwerken geplaatst. Hekwerken die in eerste instantie tot doel hebben mensen buiten te houden. Deze hekwerken zijn echter niet altijd ook konijnwerend. Het is voor konijnen niet moeilijk om de terreinen binnen te dringen.
Terreinen hebben vaak vele in- en uitgangen die het grootste gedeelte van de tijd open staan. Het laten plaatsen van een konijnwerend hekwerk is daarom, zeker bij sportverenigingen, niet altijd reëel. Golfbanen zijn vaak zo gesitueerd dat deze opgaan in het landschap. Gezien de oppervlakte die deze bestrijken is het vaak ondoenlijk deze in het geheel van een konijnenkerend raster te voorzien. Golfbanen zullen geen nul stand nastreven, maar willen de stand zo laag mogelijk houden.
Bij het nemen van deze maatregelen dient daarom duidelijk onderscheid gemaakt te worden tussen sportcomplexen en industrieterreinen.
Bedrijven op industrieterreinen zijn kapitaalkrachtiger dan sportverenigingen die vaak niet kunnen overleven zonder overheidssubsidies.
Dit ontslaat verenigingen niet van de verantwoordelijkheid om te zorgen dat al het mogelijke gedaan moet worden om konijnen buiten te houden. In veel gemeenten worden sportverenigingen geprivatiseerd. Dit scheelt gemeenten veel subsidiegelden, maar heeft tot gevolg dat de kosten voor het plaatsen of aanpassen van rasters voor verenigingen niet op te brengen zijn.
Wel kan het raster, wanneer het vervangen wordt, tevens konijnwerend gemaakt worden.

2.9.3.1 Onaantrekkelijk maken door middel van terreinbeheer

Op alle terreinen vindt onderhoud plaats van de aanwezige beplanting. Het is mogelijk dat het onderhoud zo wordt gepland, dat dichte begroeiing van bijvoorbeeld bramen kort wordt gehouden.
Hierdoor kan een terrein grotendeels onaantrekkelijk worden gemaakt voor konijnen. Het probleem hierbij is echter wel dat de begroeiing op sportcomplexen vaak een functie heeft van windkering of afscheiding. Bij industrieterreinen is vaak sprake van groenstroken en

beplantingen als geleiding van wegen en andere verhardingen. De functie van dergelijke begroeiing bepaalt ook hoofdzakelijk het onderhoud van deze begroeiing. Dit betekent dat maatwerk noodzakelijk is en geen standaard beheerplan/onderhoudsplan kan worden opgesteld.
Belangrijk is dat het snoeiafval wordt afgevoerd of versnipperd.
Ook dient te worden opgemerkt dat de aantrekkingskracht op konijnen wordt veroorzaakt door het wekelijks maaien van de grasmat. Konijnen zijn dol op het jonge gras. Het zal duidelijk zijn dat ten aanzien van het beheer van de grasmat weinig alternatieven zijn.
Ook het aanleggen van kunstgras is geen oplossing. Kunstgras is in de meeste gevallen aangelegd op een zandcunet. Dit opgebrachte zand heeft een grote aantrekkingskracht op met name konijnen. Graafschade kan leiden tot het verzakken van speelveld en aangrenzende bestrating.

2.9.4 Mate waarin het belang in de afgelopen 5 jaar is geschaad

Konijnen op sportvelden
In de afgelopen vijf jaar zijn meerdere meldingen binnen gekomen van schade aan sportvelden. Meldingen hadden alleen betrekking op de aanwezigheid van konijnen op sportterreinen. De schademeldingen zijn niet structureel bijgehouden. Door de FBE is een enquête gehouden onder alle gebruikers van de aan de FBE verleende ontheffing.
De uitkomst van deze enquête is opgenomen in de bijlage.
De opgetreden schade bestond uit ondermeer: graaf- en krabschade op speelvelden, bevuiling van sportvelden, beschadigd oppervlak door pisplekken.
De herstelschade liep uiteen van wat extra regulier onderhoud tot reparatiekosten en van honderden tot duizenden euro's.
Ook zijn er meldingen van verstuikingen en enkelbandbeschadigingen als gevolg van het niet tijdig kunnen voorkomen van schade.
Herstel van schade gebeurt in veel gevallen door vrijwilligers, wat tot gevolg heeft dat er geen inzicht is in de schade omvang. Beelden van beschadigde velden spreken in veel gevallen voor zich.

Vossen op sportvelden
Van schademeldingen door vossen op sportvelden zijn geen voorbeelden bekend
Dit gedeelte is dan ook niet verder omschreven in dit faunabeheerplan.

Konijnen op industrieterreinen
Incidenteel komen er jaarlijks aanvragen binnen voor het bestrijden van konijnen op industrieterreinen. In verband met de ligging en de veiligheid wordt op industrieterreinen altijd gefretteerd.
Bij voorkeur kunnen handelingen gedurende het jachtseizoen op basis van een jachthuurovereenkomst plaatsvinden. In deze gevallen is de 40 ha. eis niet van toepassing omdat het geweer niet gebruikt wordt.
In die gevallen waarin de periode 15 augustus - 31 januari onvoldoende mogelijkheden biedt het probleem op te lossen kan aanvullend ontheffing worden aangevraagd.

Vossen op industrieterreinen
In de afgelopen jaren is wel eens overleg geweest met enkele bedrijven over het aanvragen van een ontheffing voor het bestrijden van vossen op industrieterreinen. Tot een concrete aanvraag is het echter nooit gekomen omdat betreffende dieren zijn na verloop van tijd vertrokken.
De enige ontheffing die door een bedrijf is aangevraagd had betrekking op een aanvraag ten aanzien van schade aan fauna. In de zomer van 2010 heeft Shell Moerdijk een ontheffing

aangevraagd voor de vos. Dit omdat de vossen lokaal het complete broedseizoen (2000 nesten) van de aanwezige meeuwen verloren hebben laten gaan.

2.9.5 Handeling die in de afgelopen 5 jaar zijn uitgevoerd.

In de afgelopen planperiode hebben meerdere handelingen ten aanzien van dit belang plaatsgevonden. In onderstaande paragrafen is het belang in de vier deelbelangen geknipt.
Per deelbelang is aangegeven in welke mate handelingen hebben plaatsgevonden.

Meldingen van schade	Aanvragen	Uitwerking
Konijnen op sportvelden	Regelmatig	Ja
Konijnen op industrieterreinen	Incidenteel	Algemeen, aanvraag voor 5 jaar op basis van individuele aanvaag
Vossen op sportvelden	Geen	Geen
Vossen op industrieterreinen	Alleen meldingen	Algemeen, aanvraag voor 5 jaar op basis van individuele aanvaag

Tabel 2.9.1: Mate waarin meldingen bij de Faunabeheereenheid zijn binnengekomen gedurende de planperiode

2.9.5.1 Konijnen op sportvelden

In juni 2006 is door de FBE op voorhand ontheffing op basis van het deelplan 'konijnen op sportvelden' aangevraagd. Uit meldingen bleek dat steeds meer verenigingen problemen hadden met groeiende konijnenpopulaties. Het aantal verleende machtigingen is in de afgelopen jaren zeer stabiel gebleken. Ook het aantal handelingen is zeer stabiel.

Beheerjaar	Aanvraag ontheffing	Verleend	Aantal handelingen	Regulatie
2004/2005	g.g.	g.g.	g.g.	g.g.
2005/2006	19	10	64	325
2006/2007	11	11 (+)	220	1187
2007/2008	49	49	207	970
2008/2009	50	50	212	1228
2009/2010	51	51	212	949

Tabel 2.9.2: Overzicht aangevraagde en verleende ontheffingen (bron: eenloket)

2.9.5.2 Konijnen op industrieterreinen

In de afgelopen planperiode zijn incidenteel ontheffingen aangevraagd voor het vangen en doden van konijnen op industrieterreinen. De aanvragen hadden betrekking op de regio Eindhoven.

Beheerjaar	Aanvraag ontheffing	Verleend	Aantal handelingen	Regulatie
2004/2005	gg	gg	gg	gg
2005/2006	1	1	gg	gg
2006/2007	2	2	gg	gg
2007/2008	2	2	14	98
2008/2009	2	2	12	134
2009/2010	2	2	42	203

Tabel 2.9.3: Overzicht aangevraagde en verleende ontheffingen

2.9.5.3 Geregistreerde handelingen ter bestrijding van vossen

In de afgelopen vijf jaar zijn geen aanvragen ingediend voor het wegvangen en of doden van vossen op sportvelden en industrieterreinen. Als gevolg hiervan hebben zich geen geregistreerde situaties voorgedaan. Niet ondenkbeeldig is dat op basis van de vrijstelling is ingegrepen. Op zich kan dit binnen het kader van de Wet. Vossen zijn vrijgesteld op basis van artikel 65 en gezien hun foerageergedrag kan afschot in relatie tot schade aan fauna gemotiveerd worden. Wanneer het geweer gebruikt wordt dient men zich wel te houden aan de Wettelijke voorwaarden m.b.t. een bejaagbaar veld.

2.9.6 Voorgenomen handelingen

Voor alle vier de deelbelangen dient er gestreefd te worden naar werende rasters. Wanneer dit financieel niet mogelijk is, of wanneer het aanpassen van het terreinonderhoud onvoldoende resultaat oplevert, zal men genoodzaakt zijn dieren weg te nemen uit het terrein. Het wegnemen van dieren in de genoemde terreinen kan op verschillende manieren gebeuren. Zo kan gebruik worden gemaakt van fret en buidel, vangkooien, jachtvogels, het jachtgeweer en het gebruik van geweer na zonsondergang in combinatie met kunstlicht. Voor konijnen is het ook mogelijk om staande netten te gebruiken welke een zelfde werking hebben als een buidel. Dit speelt vooral in terreinen waar konijnen boven de grond verblijven en niet konijnenbouwen

In nagenoeg alle gevallen dient ook rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van sporters of de inrichting en ligging van het terrein. Dit heeft tot gevolg dat niet alle handelingen overal effectief en efficiënt kunnen en mogen worden ingezet. Het is aan de uitvoerders in overleg met de verantwoordelijken hier ter plaatse invulling te geven.

2.9.7 Aanvragen

In de afgelopen periode zijn met regelmaat ontheffingen aangevraagd voor het reguleren van konijnen. Aanvragen voor konijnen op sportvelden werden ingediend door sportverenigingen en gemeenten. Het betrof 18 verschillende gemeenten met meerdere sportvelden. Daarnaast waren er 16 sportaccommodaties die zelfstandig ontheffing aan hebben gevraagd.
Voor wat betreft konijnen op industrieterreinen betrof het een drietal aanvragers in de buurt van Eindhoven.
Ten aanzien van de vos heeft de Faunabeheereenheid geen aanvragen ontvangen.

2.9.8 Diersoorten

Ten aanzien van beheer en schadebestrijding zullen voor de volgende belangen ontheffing worden aangevraagd.

Dier	Belang	Planmatig beheer	Uitwerking
Konijn	Sportvelden	Ja	G
Konijn	Industrieterreinen	Nee	--
Vos	Sportvelden	Nee	--
Vos	Industrieterreinen	Nee	--

Tabel 2.9.4: Uitvoering beheer en schadebestrijding

2.9.9 Invulling beheer

Door de Faunabeheereenheid wordt ontheffing op voorhand aangevraagd voor het reguleren van konijnen op sportvelden. Dit doet zij ter voorkoming van schade door konijnen op alle sportvelden in Noord-Brabant.
Schade door konijnen en vossen aan industrieterreinen en schade door vossen aan industrieterreinen zullen op basis van het plan ondersteund worden in de aanvraag.
Individuele ontheffingen worden voor de looptijd van het plan aangevraagd.
Onderbouwing dient door aanvrager aangeleverd te worden.

Uitwerking beheer G: Konijnen op sportvelden

Reden voor nadere uitwerking

In de afgelopen jaren zijn jaarlijks tientallen aanvragen bij de Faunabeheereenheid binnengekomen voor het bestrijden van konijnen op sportvelden. Veelal betrof dit locale problemen met populaties die niet op basis van jacht of de verleende vrijstelling konden worden opgelost. De schade uit zich door vernieling van de grasmat, het graven van gaten op speelvelden en andere overlast. In 2007 heeft dat geleid tot het deelplan konijnen op sportvelden. Op basis van dit plan worden jaarlijks ca. 50 machtigingen verleend.
Konijnenpopulaties kennen grote fluctuaties als gevolg van de grote reproductie in combinatie met het uitbreken van ziektes (VHS en Myxomatose) en predatie. Konijnen kunnen in korte tijd grote schade aanrichten aan de velden en aangrenzende infrastructuur. Problemen zijn altijd locaal als gevolg van het beperkte leefgebied van konijnen. Problemen kunnen ook in zeer korte tijd ontstaan. Snelheid bij een oplossing is daarom van groot belang. In de afgelopen jaren hebben verschillende verenigingen waarschuwingen gehad van overkoepelende organisaties zoals de KNVB, dat de veiligheid van sporters op de velden gegarandeerd moet worden.

Beheerjaar	Aantal aanvragen	verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde dieren
2005-2006	7	7	7	52	264
2006-2007	11	11	11	120	1187
2007-2008	1	1+	49	207	970
2008-2009	1	1+	50	212	1228
2009-2010	1	1+	51	212	949

Tabel G.1: Geregistreerde handelingen in de afgelopen jaren

Uitwerking schade

Schade is moeilijk in geld uit te drukken. De grootste schadepost is het grote aantal manuren dat moet worden ingezet om schade te herstellen. In veel gevallen gebeurt dit in het kader van onderhoud. Onderhoudswerkzaamheden worden in de meeste gevallen uitgevoerd door vrijwilligers die actief zijn bij verenigingen. Een grotere schadepost zijn blessures die sporters oplopen als gevolg van instabiele velden.
In de afgelopen jaren zijn hiervan een vijftal meldingen binnen gekomen.

Preventieve maatregelen.

Het voorkomen van schade kan op een drietal niveaus:

- Het weren van konijnen van terreinen door het plaatsen van rasters
- Het voeren van onaantrekkelijk terreinbeheer
- Het reguleren van schadeveroorzakers

Plaatsen van rasters

Voor het behoud van nulstand ligt de eerste prioriteit in het weren van dieren. Dit kan worden bereikt door het plaatsen van deugdelijke rasters. De meeste rasters/hekwerken op sportterreinen zijn er op gericht om mensen buiten te houden. Deze hekwerken zijn echter niet konijnwerend.

Het is voor konijnen niet moeilijk om de terreinen binnen te dringen. Terreinen hebben vaak vele in- en uitgangen die het grootste gedeelte van de tijd open staan. Het laten plaatsen van een konijnwerend hekwerk is kostbaar en derhalve niet reëel. Dit ontslaat verenigingen niet van de verantwoordelijkheid om te zorgen dat al het mogelijke gedaan zou moeten worden om konijnen buiten te houden. In veel gemeenten worden sportverenigingen geprivatiseerd. Dit scheelt gemeenten veel subsidiegelden, maar heeft tot gevolg dat de kosten voor het plaatsen of aanpassen van rasters voor verenigingen niet op te brengen zijn.

Terreinbeheer

Op alle terreinen vindt onderhoud plaats van de aanwezige beplanting. Het is mogelijk dat het onderhoud zo wordt gepland, dat dichte begroeiing van bijvoorbeeld bramen wordt kort gehouden. Hierdoor kan een terrein grotendeels onaantrekkelijk worden gemaakt voor konijnen. Het probleem hierbij is echter wel dat de begroeiing op sportcomplexen vaak een functie heeft van windkering of afscheiding. De functie van dergelijke begroeiing bepaalt in hoofdzaak ook het onderhoud van deze begroeiing. Dit betekent dat maatwerk noodzakelijk is en geen standaard beheerplan/onderhoudsplan kan worden opgesteld. Ook dient te worden opgemerkt dat de aantrekkingskracht op de konijnen wordt veroorzaakt door het wekelijks maaien van de grasmat. Konijnen zijn dol op het jonge gras. Het zal duidelijk zijn dat ten aanzien van het beheer van de grasmat weinig alternatieven zijn. Ook het aanleggen van kunstgras is geen oplossing. Kunstgras is in de meeste gevallen aangelegd op een zandcunet. Graafschade kan leiden tot het verzakken van speelveld en aangrenzende bestrating.

Figuur G.1: Bevuiling en beschadiging van kunstgras door konijnen

Regulatie

Wanneer het optimaliseren van het raster en het aanpassen van het terreinonderhoud onvoldoende resultaat opleveren, zal men genoodzaakt zijn dieren weg te nemen uit het terrein. Dit kan op verschillende manieren gebeuren. In nagenoeg alle gevallen dient ook rekening gehouden te worden met de aanwezigheid van sporters of de inrichting en ligging van het terrein. Dit heeft tot gevolg dat niet alle handelingen overal effectief en efficiënt kunnen en mogen worden ingezet.

Figuur G.2: Schade aan bestrating op en rond sportterreinen

Gebieden

Ontheffing wordt aangevraagd voor alle bestemde sportvelden en (bijbehorende) terreinen. Hieronder vallen o.a. terreinen die in gebruik zijn voor het beoefenen van de sporten: atletiek, golf, hockey, rugby en voetbal. Het gezamenlijke oppervlak van de terreinen bedraagt in Noord-Brabant ca 2.000 ha.

Periode

Het probleem van schade kan zich gedurende het gehele jaar voordoen. Een piek wat betreft het tijdstip van handelingen is waar te nemen in de zomer/nazomer en in de winter /vroege voorjaar. Dit betekent dat dieren ook moeten worden gevangen of gedood in de periode dat jongen geboren worden. De Faunabeheereenheid is van mening dat de handelingen in deze periode zoveel mogelijk dienen te worden beperkt. Dit betekent dat voorafgaande aan de beheerperiode al het mogelijke moet zijn gedaan om de omvang van de populatie te beperken (streven naar nulstand). De Faunabeheereenheid stelt dan ook als voorwaarde, dat wanneer mogelijk[14] de terreinen moeten zijn verhuurd voor de jacht om de populaties gedurende het jachtseizoen tot acceptabele proporties terug te brengen. Wanneer gronden niet zijn verhuurd voor de jacht, dient een konijnenkerend hekwerk rond het gehele terrein te zijn geplaatst of dient te worden aangegeven welke maatregelen zijn of zullen worden genomen om de overlast in de toekomst (komende planperiode) te gaan beperken.

Middelen

Als middelen kunnen worden ingezet:
Fret en Buidel;
Jachtvogel in combinatie met fret en/of honden;
Het jachtgeweer (kal 12,16,of 20) in combinatie met fret en/of honden;
Het kogelgeweer (kal. 22) in combinatie met kunstlicht.

Terreinen

De ontheffing wordt aangevraagd voor alle geregistreerde sportvelden en accommodaties zowel binnen als buiten de bebouwde kom of wanneer terreinen vanwege grootte en ligging geen onderdeel uit kunnen maken van een met het jachtgeweer bejaagbaar jachtveld.

[14] Wanneer terreinen onderdeel uit kunnen maken van een bejaagbaar veld, conform de 40 ha regeling. Anders geldt de verhuur voor het fretteren.

2.10 Populatiebeheer

2.10.1 Algemeen

Populatiebeheer is binnen de belangen van de Wet een afwijkend belang. Populatiebeheer is geen doel op zich, het is een samengesteld belang. Populatiebeheer is alleen toegestaan bij de inheems beschermde grote hoefdieren. Dit zijn; damhert, edelhert, moeflon, ree en wild zwijn.
Van deze dieren komen alleen reeën en wilde zwijnen in Brabant voor.
Waarbij opgemerkt moet worden dat voor wilde zwijnen in Nederland slechts twee leefgebieden aanwezig zijn, namelijk de Veluwe en de Meinweg. In Noord-Brabant is er geen gewenst leefgebied aanwezig voor wilde zwijnen. Dit betekent dat deze soort niet beheerd wordt op populatie niveau, maar gebaseerd op beleidsuitgangspunten als ongewenst wordt gezien en wordt bestreden.
Reeën komen verspreid over de gehele provincie voor.
Het belang populatiebeheer is samengesteld uit de eerder beschreven belangen; openbare veiligheid, schade aan gewassen, schade aan flora en fauna en dierenwelzijn. Het belang ter bescherming van de vliegverkeersveiligheid speelt in mindere mate ook.
Middels een wetenschappelijk onderbouwd rekenmodel wordt berekend hoe groot de populatie reeën kan zijn die jaarrond in een bepaald gebied kunnen leven (draagkracht). Dit gebeurt op basis van de samenstelling van het gebied in relatie tot het natuurlijke voedselaanbod. Wanneer hier vanuit gegaan wordt kan het schaderisico worden teruggedrongen.

2.10.2 Provinciaal beleid

In het belang van een gezonde en evenwichtige populatie en om belangrijke schade te voorkomen kunnen GS besluiten ontheffing te verlenen voor het reguleren van reeën, wilde zwijnen, damherten en edelherten. Dit gebeurt alleen op basis van een door GS goedgekeurd faunabeheerplan. Omdat voor wilde zwijnen en damherten geldt dat in Noord-Brabant een nulstand wordt nagestreefd en edelherten op dit moment niet in de provincie voorkomen, geldt dit (vooralsnog) uitsluitend voor het ree (zie ook hoofdstuk 5.1.2). Voor reeën wordt op basis van draagkrachtberekeningen bepaald wat een goede populatieomvang is. De onderbouwing voor de ontheffing voor reeën dient in een faunabeheerplan opgenomen te worden, waarbij dezelfde belangen in de afweging moeten worden meegenomen.

2.10.3 Preventieve maatregelen

Populatiebeheer is een vorm van preventie om te voorkomen dat er belangrijke schade ontstaat aan de eerder genoemde wettelijke belangen. Door tijdig een populatie te beheren wordt voorkomen dat extreem moet worden ingegrepen.
Populatiebeheer is ook alleen maar van toepassing op soorten die in Nederland niet met predatoren te maken hebben. Een interessante ontwikkeling is het oprukken van wolven en lynxen.
Oprukkende wolven vanuit Polen/Duitsland en lynxen vanuit België (Ardennen en Eifel) zullen, wanneer deze dieren zich überhaupt gaan vestigen, een beperkte impact hebben op locale populaties in Brabant. Reden hiervoor is dat deze dieren grote aaneengesloten natuurgebieden moeten hebben. Deze zijn in Noord-Brabant beperkt aanwezig. Het zal waarschijnlijk niet mogelijk zijn om in Nederland een levenskrachtige populatie van voldoende genetische omvang te kunnen handhaven.

Zolang deze dieren in Brabant niet aanwezig zijn zal de mens de rol van predator blijven vervullen.
Bij de verschillende belangen is reeds aangegeven hoe de preventie ten aanzien van dat belang dient te worden ingevuld.

2.10.4 Mate waarin het belang geschaad is

Van de genoemde soorten (ree en wild zwijn) zijn onderstaande schades geregistreerd bij de eerder genoemde belangen.

2.10.4.1 Verkeersveiligheid

In de afgelopen jaren hebben zich jaarlijks honderden aanrijdingen voorgedaan. De aanrijdingen komen voor in de gehele provincie. Jaarlijks wordt ca. 5 tot 10% van de populatie reeën doodgereden. Daarnaast ontstaan er ook vaak gevaarlijke situaties waarbij niet direct sprake is van een aanrijding.
Schade bij aanrijdingen met grote hoefdieren bedraagt al gauw € 2.500,- per aanrijding. Jaarlijks is er ruim € 2.000.000,- schade als gevolg van aanrijdingen.
Over letselschade is alleen bekend dat hier in 7% van de aanrijdingen sprake van is.

2.10.4.2 Schade aan gewassen

In onderstaand overzicht is het totale aantal schademeldingen voor reeën en wilde zwijnen opgenomen, welke zijn geregistreerd door het Faunafonds. Het gaat hierbij om getaxeerde bedragen.
Schade door reeën wordt door het Faunafonds in eerste instantie niet uitgekeerd. Dit heeft tot gevolg dat het aantal meldingen beperkt is. De gemiddelde schade per melding is echter aanzienlijk.

	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	gemiddelde schade per melding
2003	9	3	€ 4.853	€ 1.618
2004	6	3	€ 11.116	€ 3.705
2005	8	4	€ 39.741	€ 9.935
2006	0	0	€ 0	€ -
2007	6	1	€ 4.431	€ 4.431
2008	2	0	€ 0	€ -
2009	7	3	€ 4.825	€ 1.608
Totaal	38	14	€ 64.966	€ 3.043

Tabel 2.10.1: Getaxeerde schades veroorzaakt door reeën (bron: Faunafonds)

In 2005 werd de eerste schade door wilde zwijnen gemeld bij het Faunafonds
Het betrof wilde zwijnen die zich vanuit Limburg in de Groote Peel gevestigd hadden.
In 2007 vestigden wilde zwijnen zich vanuit België in het Leenderbos.
In 2010 is rondom het Leenderbos voor het eerst schade geregistreerd. Deze schade is echter nog niet in de overzichten opgenomen.

	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
2003	0	0	€ 0	€ 0
2004	0	0	€ 0	€ 0
2005	1	1	€ 3.210	€ 3.210
2006	16	10	€ 10.224	€ 1.022
2007	8	6	€ 3.657	€ 610
2008	14	9	€ 9.343	€ 1.038
2009	14	12	€ 16.928	€ 1.411
Totaal	53	38	€ 43.362	€ 1.458

Tabel 2.10.2: Getaxeerde schades veroorzaakt door wilde zwijnen

2.10.5 Handelingen afgelopen 5 jaar

In de afgelopen jaren heeft jaarlijks beheer van de aanwezige populaties plaatsgevonden.
Bij reeën is de doelstelling de populatie niet te laten groeien. Door jaarlijks hetzelfde aantal dieren te reguleren als het aantal dieren dat wordt geboren blijft de populatie stabiel en kunnen problemen beperkt blijven. Om beheer uit te voeren dient een populatie duidelijk in kaart gebracht te zijn. Naast jaarrond waarnemingen wordt voor de vaststelling van de voorjaarsstand gewerkt met de voorjaarstellingen.
Dit zijn tellingen die uitgevoerd worden in de laatste week van maart of de eerste week van april. Het te reguleren aantal dieren wordt op basis van deze telling vastgesteld.
Hierbij wordt ook rekening gehouden met dieren die omkomen door natuurlijke sterfte, het verkeer, landbouwwerkzaamheden, stroperij of andere niet natuurlijke doodsoorzaken.
Voor wilde zwijnen geldt dat wanneer zij op bepaalde locaties worden waargenomen, direct actie wordt ondernomen deze dieren te verwijderen.

2.10.6 Voorgenomen handelingen

Ook in de komende jaren blijft het beheer van reeën noodzakelijk om de populaties op de gewenste stand te kunnen blijven houden.
Het beheer van de reeën vindt plaats op basis van draagkrachtbepaling. Dit is modelmatige benadering van het leefgebied waarbij middels een aantal indicatoren inzichtelijk wordt hoe groot de populatie lokaal/regionaal kan zijn. Uitgangspunten bij deze berekening zijn; rust, voedselaanbod en dekking. Zaken die ook van belang zijn, zijn de versnippering van het gebied door o.a. wegen en de kwetsbaarheid van het gebied door bv de landbouw. Natuurdoelen kunnen weer tot gevolg hebben dat lokaal een hogere stand aanwezig kan zijn. Voor het beheer van reeën dient minimaal op WBE niveau een berekening van de draagkracht gemaakt te worden. Zaken als infrastructuur en kwetsbare gewassen zullen als correctie dienen te worden onderbouwd, net als natuurdoelen die een hoger stand nastreven.
Handelingen ten aanzien van wilde zwijnen worden op basis van de huidige beleidsnota en dit plan nog steeds uitgevoerd op basis van een gewenste nulstand. Aangezien de populatie zwijnen wat is toegenomen, zal de komende jaren nog intensiever werk zal worden gemaakt van de uitvoering van nulstandbeleid.
Dit gezien het feit dat de huidige populatie jaarlijks al voor behoorlijke schade zorgt.

2.10.7 Aanvragen

In de afgelopen planperiode is door de Faunabeheereenheid ontheffing aangevraagd voor het beheer van de populatie reeën. Deze ontheffing is middels een machtiging doorgeschreven naar jachthouders. Hierbij is rol van de wildbeheereenheid van groot belang vanwege de coördinerende rol die zij vervult bij het inventariseren, verzamelen van biotoopgegevens en registreren van de aanwezige reewildpopulaties en de verdeling van de machtigingen onder de uitvoerders.
Ontheffingsaanvragen voor wilde zwijnen beperken zich tot de nabijheid van eerder genoemde "leefgebieden".

2.10.8 Diersoorten

Populatiebeheer heeft alleen betrekking op grote hoefdieren. Voor Noord-Brabant beperkt zich dat tot het beheer van reeën.
Nulstand van de wilde zwijnen en damherten wordt derhalve ook meegenomen. Echter alleen voor zover het additionele middelen betreft. Voor beide dieren is door de provincie inmiddels een aanwijzing aan jachthouders afgegeven om de dieren te reguleren.

2.10.9 Invulling beheer

Populatiebeheer is een goed voorbeeld van een planmatige benadering.
Hierbij geld dat populatiebeheer in relatie tot draagkracht in Noord-Brabant alleen wordt ingevuld ten aanzien van reeën. Ten aanzien van de ander grote hoefdieren geldt dat vooralsnog nulstand van toepassing is.

Diersoort	Beleid	Planmatige aanpak	Aanwijzing/ Ontheffing	Uitwerking
Ree	Beheer	Ja	Ontheffing	H
Wild zwijn	Nulstand	Ja	Aanwijzing/ ontheffing	Nee, uitgewerkt bij diersoort
Damhert	Nulstand	Nee	Aanwijzing	Nee, uitgewerkt bij diersoort
Edelhert	Nulstand / dieren die op natuurlijke wijze in Brabant terecht komen mogen zich vestigen.	Nee	Ontheffing	Nee, uitgewerkt bij diersoort.

Tabel 2.10.3: Beheer opgenomen in plan

Uitwerking beheer H: Populatiebeheer

H.1 Reden voor nadere uitwerking

Zoals reeds in hoofdstuk 2.10 is vermeld vindt het beheer van grote hoefdieren, zoals reeën, plaats op basis van populatiebeheer. Populatiebeheer dat tot doel heeft schade aan de verschillende belangen tot een minimum te beperken. Ook het beheer van edelherten, damherten en wilde zwijnen vindt over het algemeen op basis van dit belang plaats. Voor deze dieren geldt echter in Noord-Brabant een nulstand.
Populatiebeheer is in artikel 4, lid 1, onder E
van het besluit beheer en schadebestrijding als volgt gedefinieerd:
"*het reguleren van populatieomvang van dieren, behorende tot de diersoorten edelhert, ree, damhert, of wild zwijn, met dien verstande dat vanwege dit belang slechts ontheffing kan worden verleend indien de aanleiding is gelegen in de schadehistorie ter plaatse en van het omringende gebied of de maximale populatieomvang, in relatie tot de draagkracht van het gebied waarin de dieren zich bevinden."*

Uit deze omschrijving kan men opmaken dat populatiebeheer eigenlijk geen zelfstandig belang is. Populatiebeheer is een samengesteld belang.
Van reeën is bekend dat zij een viertal belangen kunnen schaden. Dit zijn Openbare veiligheid (verkeersveiligheid), schade aan gewassen, schade aan flora en fauna en dierenwelzijn.
Waarbij het laatste belang vanuit het dier zelf beoordeeld wordt.

Het uitvoeren van beheer op basis van deze belangen is niet meer dan symptoombestrijding. Door lokaal dieren weg te nemen zal alleen maar meer beweging in de populatie ontstaan. Met als gevolg veel onrust en stress bij levende dieren. Met name reeën zijn zeer gevoelig voor stress.
Deze belangen zijn moeilijk vast te leggen in aantallen.
Bij populatiebeheer kan men concrete aantallen afspreken welke worden nagestreefd. De gewenste populatie kan worden bepaald aan de hand van een aantal draagkrachtbepaling methodes.
Zo zijn o.a. bekend de methodes van: Van Haaften, Poutsma & Kotter, Smit, Achterhoek en Alterra.
Iedere methode heeft zijn eigen uitgangspunt. In de oorspronkelijke gebieden komen de meeste ongeveer op hetzelfde beeld uit. Bij een aantal methodes zijn echter de ontwikkelingen van de laatste jaren niet opgenomen. Zo is er voor bijvoorbeeld de aanwezigheid van veldreeën geen concrete berekenmethode anders dan het evalueren van gedode dieren (methode van Poutsma & Kotter). Gekozen moet worden voor een methode die in de gehele provincie wordt toegepast en uitgewerkt. Deze methode is voor een ieder eenvoudig te toetsen.

De Faunabeheereenheid is in haar faunabeheerplan 2007-2011 niet alleen van de systematiek van de methode van Van Haaften uitgegaan. Reden hiervoor was dat ieder gebied anders van samenstelling is.
Met name in het westen van Noord-Brabant is veel landbouw en relatief minder bos aanwezig. Veel of weinig recreatie kan direct en indirect gevolgen hebben voor de hoeveelheid aanrijdingen. In sommige gebieden is er de mogelijkheid om een redelijk passief beleid te voeren vanwege de aanwezigheid van grote aaneengesloten gebieden. Wel moet voor deze gebieden het overkoken worden tegen gegaan. In andere gebieden is een lagere dichtheid wenselijk, omdat de landbouw die in die gebieden bedreven wordt te veel schade zou kunnen ondervinden van een hogere populatie.

De methode van Van Haaften wordt daarom als richtmiddel gebruikt.
De statische berekening wordt gecorrigeerd met de mate waarin de in de Wet gestelde belangen kunnen worden geschaad.

H.2 Leefwijze en territorium

Reeën hebben een redelijk verborgen leefwijze. Vanwege de rust komen zij vaak pas tegen de avond uit de dekking om aan de rand daarvan hun voedsel op te nemen. Wanneer het rustig genoeg is blijven zij tot in de ochtend nog wel even buiten de dekking. Echter, zodra de onrust weer toeneemt, trekken zij terug de dekking in.
Reeën leven gedurende het jaar het liefst solitair, wat niet betekent dat reeën altijd alleen zijn. Tijdens het foerageren, kunnen zij wel degelijk met meerdere dieren bij elkaar staan.
Gedurende de winterperiode zoeken reeën elkaar op en vormen sprongen. Deze sprongen bestaan zowel uit mannelijke (reebokken), als uit vrouwelijke (reegeiten) dieren. Het gaat hierbij dan om ouderdieren en jaarlingen (reekalveren).

H.2.1 Territoriaal gedrag bokken.

Wanneer in het vroege voorjaar de reeën nog in sprongen bijeen zijn beginnen de volwassen bokken zich agressief te gedragen, vooral ten aanzien van andere bokken, maar ook overige spronggenoten moeten het vaak ontgelden. De bokken dreigen nu erg vaak naar de andere reeën, waarbij de oren in de nek worden gelegd en het gewei gepresenteerd.
Oude bokken vertonen dit agressieve gedrag eerder in het voorjaar dan jongere dieren. Vaak is alleen een dreighouding van een oudere bok voldoende om een jonger dier het veld te laten ruimen. Er heerst onder reebokken dan ook een uitgesproken ouderdomsdominantie. Oudere bokken zetten vroeg in het voorjaar een territorium af, terwijl het territoriale gedrag bij jongere dan nog onvoldoende aanwezig is. Hierdoor zijn de oudere in staat zich als eerste te vestigen en ze doen dit bijna altijd in hetzelfde territorium, dat ze reeds jaren hebben verdedigd. Dit gedrag heeft tot gevolg dat jonge bokken verdreven worden en op zoek moeten naar een eigen territorium.

H.2.2 Leefgebied (territorium) geiten.

Ook geiten delen het geschikte terrein gedurende de zomermaanden met hun seksegenoten. De gebieden waar de geiten zich in de zomer ophouden zijn aanzienlijk kleiner dan de wintergebieden, wat vermoedelijk in de eerste plaats te danken is aan een beter voedselaanbod. Daarnaast is ook de geringere actieradius van de kalveren bepalend voor de afmeting van het gebied. De terreingedeelten van verschillende geiten kunnen elkaar overlappen. Bij een geringe reedichtheid zullen de jonge reegeiten terreinen opzoeken die nog niet door geiten met kalveren zijn bezet. Is de reegeitdichtheid hoog dan worden juist deze dieren steeds weer verdreven door oudere geiten. Niet verwante geiten zijn aanzienlijk minder verdraagzaam ten opzichte van elkaar dan dieren met nauwe familiebanden. Vaak worden moeilijkheden voorkomen doordat de dochter zich vestigt in een gebied naast dat van de moeder.

H.2.3 Territorium jaargetijde

Eind maart, begin april beginnen vooral de oude bokken een grondgebied af te bakenen. Gedurende deze periode worden ze vaak gezien en vertonen ze herhaaldelijk het territoriale gedrag. In de maanden april en mei worden dagelijks inspectietochten door het territorium gemaakt. In de maand juni wordt dit gedrag minder waargenomen, maar omstreeks half juli, begin augustus is het in al zijn hevigheid weer aanwezig. Dit is het tijdstip waarop de bronst valt

en de bokken geen concurrentie wensen. In de nazomer neemt het territoriale gedrag af en sluit de bok zich weer bij een gezinssprong aan.

H.2.4 Territorium afmeting.

Het gebied dat de bok jaarlijks doorkruist kan afhankelijk van de terreinomstandigheden variëren van 20 tot 200 hectaren en is aanzienlijk groter dan zijn territorium. De gemiddelde grootte van een reebokterritorium in vele landen van Europa schommelt tussen de 7 en 12 hectaren. Het is niet uitgesloten dat een groter gebied niet verdedigbaar is. Wordt het gebied kleiner dan 7 hectaren dan bestaat de mogelijkheid dat er voor de bok te weinig voedsel aanwezig is. Geiten worden in het territorium van een bok wel getolereerd. Binnen het territorium van een bok kunnen meerdere geiten hun leefgebied (territorium) hebben.

H.2.5 Conclusie

Het territoriumgedrag in combinatie met de omvang van de populatie is bepalend voor rust in het veld. Bij te hoge populaties zullen met name jonge dieren vaak worden verdreven uit een geschikt leefgebied naar minder geschikte gebieden. Er zijn visies die verklaren dat mede hierdoor veldreeën zijn ontstaan. Dit is ook de reden dat draagkrachtberekeningen in het verleden geen rekening hielden met dit nieuwe fenomeen. Mede om die reden is de draagkrachtberekening van Van Haaften in 2008 herzien. De Faunabeheereenheid houdt naast de aanpassing nog altijd rekening met de variabelen: verkeer, grote aaneengesloten terreinen, onrustfactoren zoals loslopende honden en het risico van schade aan gewassen.

H.2.6 Geslachtsverhouding

In het algemeen wordt binnen de populatie reeën een geslachtsverhouding aangehouden tussen bokken en geiten van 1:1 tot 1:1,2. Deze verhouding geeft de meeste rust binnen de populatie. In grotere aaneengesloten gebieden waar weinig verstoring plaatsvindt, kunnen populaties iets anders van samenstelling zijn. In Noord-Brabant wordt gezien de gebiedssamenstelling uitgegaan van de eerder vermelde verhouding.

H.3 Schade aan belangen

In de eerdere hoofdstukken 2.2 (openbare veiligheid), 2.4 (schade aan gewassen), 2.5 (schade aan Flora en fauna) en 2,8 (dierenwelzijn) is reeds aangegeven dat reeën schade veroorzaken aan deze belangen. Gezien het feit dat reeën in de gehele provincie voorkomen is het risico dat de genoemde belangen geschaad worden ook in de gehele provincie aanwezig.

H.3.1 Openbare veiligheid

Jaarlijks vinden er tussen de 500 en 1000 aanrijdingen plaats met reeën. Ruim 500 hiervan worden geregistreerd. De overige aanrijdingen zijn niet te herleiden naar tijd en locatie. Zij zijn voor een goede registratie dan ook alleen maar als signaal te gebruiken. In § 2.1 en deelplan A is hier verder op ingegaan.

H.3.2 Schade aan gewassen

In de afgelopen jaren zijn regelmatig schades gemeld en door het Faunafonds getaxeerd.
Schade aan gewassen veroorzaakt door reeën wordt alleen in uiterste gevallen uitgekeerd.
Dit beleid heeft er in de afgelopen jaren toe geleid dat in de meeste gevallen geen taxatie is uitgevoerd. Wanneer er wel een taxatie werd uitgevoerd leidde dit lang niet altijd tot schadevergoeding. In de afgelopen zeven jaar werd van de 38 schademeldingen slechts in 5 gevallen een tegemoetkoming ter hoogte van totaal € 15.170,- uitgekeerd. (zie tabel 2.10.1)

H.3.3 Schade aan flora en fauna

Ten aanzien van schade aan gewassen zijn geen gegevens geregistreerd. Daar waar schade verwacht werd, is de stand tijdelijk verlaagd op basis van populatiebeheer. Er hebben zich geen geregistreerde schademeldingen voorgedaan.

H.3.4 Dierenwelzijn

Jaarlijks worden ca. 200 dieren uit hun lijden verlost (zie tabel 2.8.1) . Het betreft dieren die als gevolg van aanrijdingen rondlopen met gebroken poten, dieren die verstrikt zijn geraakt en niet meer in staat zijn weg te komen.

H.4 Invulling beheer

Wanneer overgegaan wordt op beheer dan is de doelstelling, het voorkomen van schade aan belangen door planmatig de populatie te sturen in haar ontwikkeling. Beheer is er dan ook op gericht een preventieve werking te hebben, in tegenstelling tot schadebestrijding wat een reactieve werking heeft.
Beheer van de populatie vindt plaats op basis van een modelmatige berekening van de draagkracht waarbij rust, dekking en voedselaanbod als uitgangspunt worden aangehouden.
Door de faunabeheereenheid is gekozen te werken met de herziene draagkrachtberekening van prof. Van Haaften. Deze berekening geeft een goede benadering van de populatie die op basis van het natuurlijke voedselaanbod en permanente dekking in een gebied kan leven.
Alle wildbeheereenheden hebben voor hun werkgebied de berekening uitgevoerd.
Daarbij hebben zij tevens rekening gehouden met de risico's van aanrijdingen en schade aan gewassen. Tevens bestaat de mogelijkheid grotere terreinen meer ruimte te geven voor grotere populaties die geen schade veroorzaken aan eerder genoemde belangen.
Feitelijk wordt de draagkrachtberekening gebruikt als uitgangspunt om te komen tot een gewenste stand.
In de volgende paragrafen wordt het draagkrachtmodel toegelicht en wordt de invulling op WBE-niveau toegelicht

H.4.1 Toelichting draagkrachtmodel Van Haaften

De dichtheid van een populatie is afhankelijk van de grootte en de kwaliteit van de biotoop. Er moeten dekking en voedsel aanwezig zijn, niet alleen in de zomer, maar ook in het slechte seizoen: de winter. Uitgaande van omstandigheden waarbij niet extra wordt gevoerd, hebben diverse auteurs in het verleden getracht een methode te ontwikkelen, waarmee men de biotoop kan waarderen. Door middel van deze waardering kan men aangeven hoeveel stuks per 100 ha. dekking aanwezig kunnen zijn zonder veel schade (enige schade is altijd aanwezig), waarbij het reewild de beste conditie heeft die voor het terreintype te verwachten is. De kwaliteit van het reewild is niet alleen van de dichtheid, maar ook van de aard van de biotoop afhankelijk. Dat wil zeggen dat de bodemsoort een belangrijke rol speelt. De vegetatie (het voedsel van het reewild) is sterk afhankelijk van de grondsoort, die zich uit in de soortenrijkdom en de kwaliteit. De in de grond aanwezige en door de planten opgenomen mineralen worden met het voedsel door het reewild opgenomen. Vandaar ook dat er een correlatie werd gevonden tussen de zuurgraad (pH) en de gemiddelde kwaliteit van reegeweien.

De methode om een biotoop te waarderen lijkt ingewikkelder dan ze in werkelijkheid is. Bovendien is het niet noodzakelijk ieder jaar opnieuw de berekening te maken, tenzij er grote veranderingen plaatsvinden, bijvoorbeeld door het vellen van bomen of door het opnieuw inplanten met jong plantsoen. Daar het ree vooral een bewoner is van bosranden, is de lengte van de scheiding tussen bos en veld een belangrijk gegeven. De enige manier om dit uit te drukken in vergelijkbare cijfers, is het percentage van de lengte van deze grens ten opzichte van de grens van het gehele reewildrevier. De oppervlakte aan weide en akkers is, evenals de door dekking ingenomen oppervlakte, een zeer belangrijke factor. De soort dekking, ook met het oog op aanwezig voedsel in de winter, is direct van invloed op de reewildstand. De zuurgraad van de bodem is van de meeste gebieden in ons land bekend. Mocht dit niet zo zijn, dan kan men voor de bepaling hiervan grondmonsters uit de terreingedeelten, die het grootste deel van het revier uitmaken, opsturen naar het Laboratorium voor Grond- en Gewasonderzoek te Oosterbeek. Wanneer men alle punten, verkregen door toepassing van de waarderingsmethode, bij elkaar optelt en dit getal in de daarvoor aangegeven tabel opzoekt, dan vindt men het aantal reeën dat per 100 ha. dekking aanwezig kan zijn zonder dat er veel schade wordt aangericht en zonder dat de reeën in een slechte conditie geraken.

H.4.2 WBE beheerplannen

Door de Faunabeheereenheid wordt de berekende draagkracht als uitgangspunt gebruikt om tot de gewenste stand te komen. Door alle wildbeheereenheden is de draagkracht berekend op basis van de methode van Van Haaften. Nadat alle aspecten zijn overwogen is de gewenste stand bepaald. Deze vertaalslag vindt plaats in relatie tot de vier wettelijke belangen die zijn benoemd.

In het kader van Openbare veiligheid.
Valwild is een indicatie voor hoge populaties of onrust in bepaalde gebieden. Ook kan het zijn dat de ligging van wegen een belangrijke oorzaak is. Op een kaart dient de WBE de trajecten in te tekenen waar aanrijdingen hebben plaats gevonden. Wanneer er veel aanrijdingen op bepaalde trajecten plaatsvinden, dient er in de omgeving een lagere populatie te worden aangehouden.
Als norm voor het aantal dieren geldt dat 5% valwild als gevolg van aanrijdingen als “acceptabel” wordt gezien. Valwild vrij is een illusie, omdat het trekgedrag veranderlijk is. Ook het compleet uitrasteren van wegen is niet realistisch.
Bij 5 tot 10% valwild ten aanzien van de populatie is er sprake van een aandachtsgebied. Lokaal zal overleg plaats moeten vinden hoe dit is terug is te dringen.
Meer dan 10% valwild van de populatie wordt als maatschappelijk onacceptabel gezien. Lokaal dient actief te worden ingegrepen.
Dit aantal dient te worden gecorrigeerd op de lokale berekende draagkracht.

Schade aan gewassen
Schade veroorzaakt door reeën wordt slecht geregistreerd. Dit is gelegen in het feit, dat in de meeste gevallen ook niet tot uitkering overgegaan wordt. Populatiebeheer is er echter ook op gericht om schade aan gewassen te voorkomen. Sommige gewassen hebben echter een grote aantrekkingskracht.
Bepaalde vollegrondsgroenten, klein fruit, fruit- of boomteelt kunnen met grote schade te maken krijgen. Het is wel van belang dat schade tijdig gemeld wordt bij het Faunafonds. Dit is een verantwoordelijkheid van de grondgebruiker. Bij het opstellen van de beheerplannen dient met kwetsbare teelten rekening gehouden te worden.

Schade aan Flora en fauna
Reeën kunnen invloed hebben op bepaalde processen in het natuurbeheer. Deze processen kunnen zowel bevorderend zijn als belemmerend. Afhankelijk van de gestelde doelen in het beheer kan dit van invloed zijn op de aanwezige dieren. Het is aan de beheerder van een dergelijk terrein om aan te geven wanneer hij een hogere stand wenselijk vindt. Hogere standen waarbij beheer beperkt is kunnen alleen in terreinen van minimaal 500 ha aaneengesloten gebied, zonder doorsnijdende verharde wegen. Voor deze gebieden dient door de betreffende beheerder aangegeven te worden wat de beheerdoelen en de daarbij geldende randvoorwaarden zijn.

Dierenwelzijn
Reeën zijn een stressgevoelige diersoort. Omdat reeën veel rust nodig hebben om te herkauwen (faunabeheerplan Ree 2007-2011) kunnen zij niet goed tegen verstoring en verontrusting.
Stress in de populatie leidt tot verminderde conditie en gezondheidskwalen.
Verder zijn de dieren gevoelig voor veel parasieten en ziektes.
Aanwezigheid van: leverbot, keelhorzels, schurft e.a. ziektes kunnen maken dat lokale populaties lager worden aangehouden.
Ook wanneer er veel stress in de populatie aanwezig is kan bepaald worden een lagere populatie aan te houden.

Berekening gewenste stand

Op de volgende pagina's zijn uitwerkingen opgenomen van de vier Brabantse regio's. Dit zijn de voormalige KNJV-gewesten.
Binnen de regio's zijn de situaties vergelijkbaar wat betreft dichtheden en samenstelling van het gebied.
Per wildbeheereenheid zijn de voorjaarsstanden van de afgelopen jaren opgenomen. Ook de berekende draagkracht en gewenste standen over de afgelopen beheerperiode en de komende beheerperiode zijn vermeld.

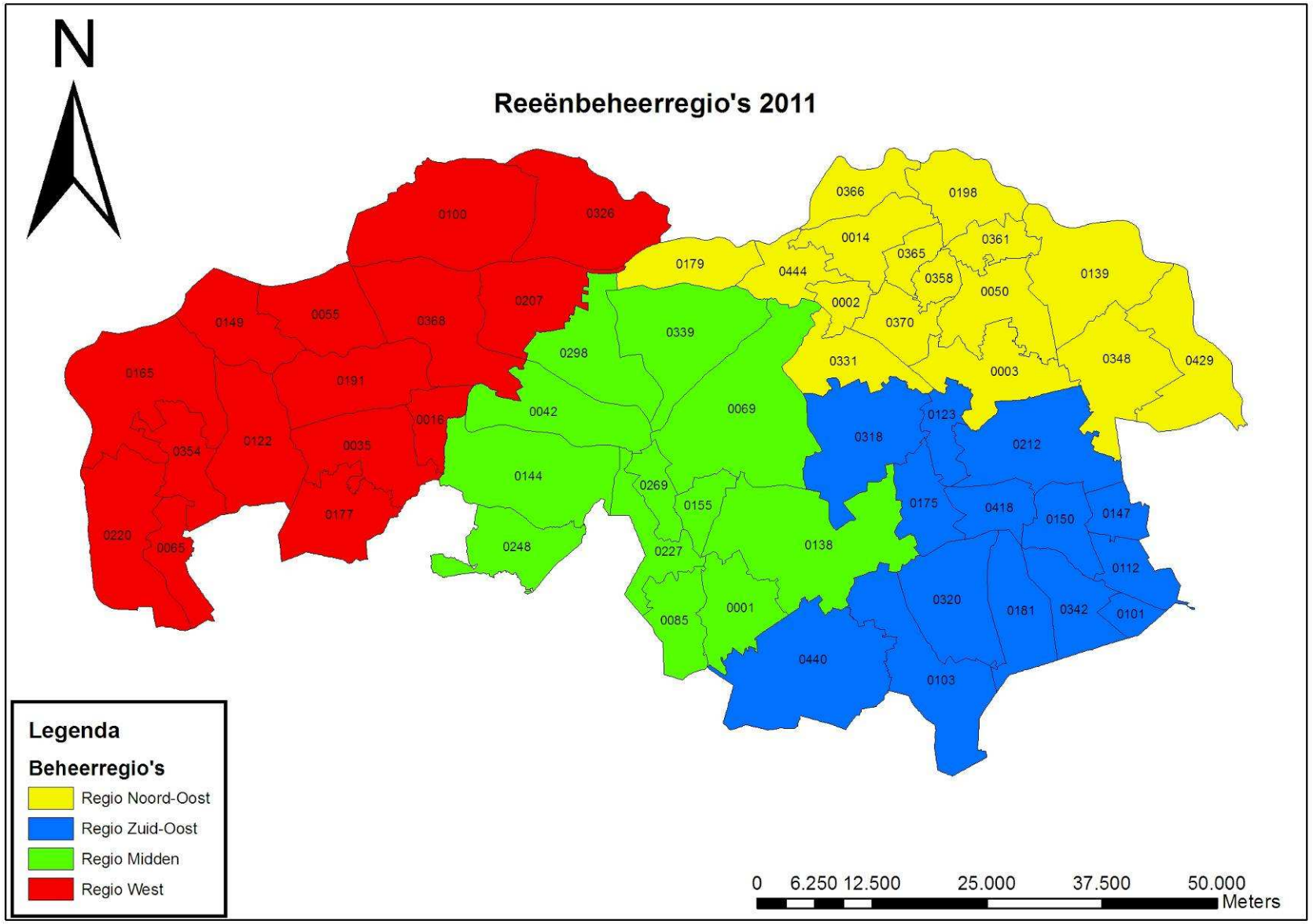
N
Reeënbeheerregio's 2011
0100
0326
0366
0198
0014
0361
0365
0179
0444
0358
0139
0050
0002
0207
0149
0055
0368
0370
0339
0298
0331
0003
0348
0429
0165
0191
0042
0069
0123
0016
0318
0212
0354
0122
0035
0144
0269
0155
0175
0418
0150
0147
0177
0220
0065
0248
0227
0138
0112
0320
0181
0342
0101
0001
0085
0440
0103
Legenda
Beheerregio's
Regio Noord-Oost
Regio Zuid-Oost
Regio Midden
Regio West
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

WBE	2006	2007	2008	2009	2010	gem 2007-2010	gem 2004-2006	aantal dieren per 100ha dekking	Gewenste VJS 2011	Gewenste VJS 2016	Dk 2006	Dk 2011	valwild gem aantal	Valwild (gem) %
370	96	88	77	115	121	100	83	16	66	66	32	40	8	8
2	20	0	42	40	41	31	21	17	30	30	10	15	2	7
429	300	285	274	313	349	305	302	12	300	290	297	294	20	7
14	26	27	35	30	33	31	27	7	25	28	21	43	3	10
198	34	32	35	44	40	38	29	10	35	55	36	54	2	5
365	26	27	15	14	19	19	22	7	25	23	31	20	2	11
3	58	60	211	174	181	157	53	17	40	120	40	60	3	2
179	48	45	49	64	59	54	52	12	30	30	29	30	6	10
361	99	102	104	110	89	101	85	10	85	87	86	85	5	5
366	12	20	28	22	36	27	3	12	20	35	30	35	1	4
358	57	48	58	84	64	64	49	6	50	27	50	47	3	5
348	320	301	279	199	243	256	312	11	300	240	295	240	12	5
139	270	280	289	280	320	292	282	11	240	229	238	241	37	13
444	10	11	33	29	21	24	12	4	20	8	20	11	2	9
331	183	154	146	152	105	139	202	11	110	120	108	116	5	4
50	134	211	186	207	251	214	115	14	130	161	129	161	14	7
Totaal	1693	1691	1861	1877	1972	1850	1649	178	1506	1549	1452	1492	125	

Tabel H.1: Regio Noordoost Brabant; Standen, draagkracht, gewenste standen en valwild over de afgelopen planperiode en 2011-2016

WBE	2006	2007	2008	2009	2010	gem 2007-2010	gem 2004-2006	aantal dieren per 100ha dekking	Gewenste VJS 2011	Gewenste VJS 2016	Dk 2006	Dk 2011	valwild gem aantal	Valwild (gem) %
342	143	156	158	158	187	164	149	11	120	130	120	120	8	5
103	379	434	491	554	529	502	398	12	410	554	435	544	50	10
150	112	119	136	142	147	136	112	10	110	115	108	115	16	12
181	181	192	167	243	289	222	231	5	178	190	199	230	5	2
320	359	363	344	436	422	391	337	30	331	360	509	360	7	2
147	30	31	36	36	39	35	29	9	25	30	28	30	2	7
418	114	119	145	122	173	139	94	11	116	113	116	70	12	9
123	77	79	76	83	88	81	63	15	60	60	38	46	11	13
318	238	421	264	268	320	318	319	12	260	281	258	281	28	9
101	38	39	44	52	54	47	39	8	35	40	36	39	4	8
175	102	149	157	134	143	145	84	11	130	130	120	130	10	7
112	100	138	154	158	154	151	99	10	95	135	117	164	10	7
212	272	299	309	296	311	303	248	8	210	250	210	310	20	7
440	550	470	537	679	639	581	465	10	465	575	465	575	41	7
Tot	2695	3009	3018	3361	3495	3221	2667	164	2545	2963	2759	3014	224	

Tabel H.2: Regio zuidoost Brabant; Standen, draagkracht, gewenste standen en valwild over de afgelopen planperiode en 2011-2016

WBE	2006	2007	2008	2009	2010	gem 2007-2010	gem 2004-2006	aantal dieren per 100ha dekking	Gewenste VJS2011	Gewenste stand 2016	Dk 2006	Dk 2011	Valwild Gem aantal	Valwild % (gem 2007-2009)
1	169	145	141	195	148	157	152	6	112	112	112	112	7	4
16	45	51	52	58	68	57	37	9	35	66	36	86	8	14
42	110	100	8	27	117	63	90	8	85	90	106	110	20	32
69	780	760	716	1075	845	849	818	14	500	600	500	406	36	4
85	104	87	132	128	139	121	94	12	115	108	113	102	15	12
138	420	382	515	303	500	425	463	7	450	365	374	365	26	6
144	301	298	363	398	475	383	247	13	320	520	320	499	45	12
155	51	34	40	49	46	42	17	12	44	44	44	45	3	7
227	443	416	423	456	428	430	485	12	420	395	419	394	16	4
248	90	109	115	172	202	149	74	8	90	66	80	66	15	10
269	82	38	50	67	75	57	40	11	140	47	58	47	6	10
298	285	324	236	227	358	286	293	12	295	265	140	263	14	5
339	518	419	298	420	409	386	615	6	415	415	415	415	35	9
Totaal	3.398	3.163	3.089	3.575	3.810	3.409	3.425	129	3.021	3.093	2.717	2.910	246	

Tabel H.3: Regio midden Brabant Standen; draagkracht, gewenste standen en valwild over de afgelopen planperiode en 2011-2016

WBE	2006	2007	2008	2009	2010	gem 2007-2010	gem 2004-2006	aantal dieren per 100ha dekking	Gewenste VJS 2011	Gewenste VJS 2016	Dk 2006	Dk 2011	valwild gem aantal	Valwild (gem) %
368	139	104	91	103	120	105	92	10	110	180[15]	74	190	10	10
100	161	164	92	230	215	175	225	66	220	230	88	237	15	9
220	271	267	239	233	320	265	250	11	300	300	300	301	22	8
207	70	69	74	56	92	73	71	32	50	130[16]	14	130	2	3
191	178	169	218	210	223	205	145	21	170	170	60	120	17	8
326	78	67	72	94	102	84	102	12	80	85	35	88	12	14
354	151	149	100	107	101	114	147	24	90	80	45	50	7	6
55	84	116	87	22	138	91	34	9	85	75	80	110	4	4
149	52	67	60	45	37	52	36	32	40	37	12	37	2	4
122	95	97	124	252	208	170	104	12	95	126	95	126	4	2
165	130	115	70	125	130	110	93	12	120	168	112	168	5	5
35	169	139	120	134	188	145	126	12	80	120	74	120	11	8
65	180	178	257	202	184	205	185	5	190	200	190	200	10	5
177	254	204	233	238	262	234	247	12	230	234	208	185	20	9
Totaal	2012	1905	1837	2051	2320	2028	1857	271	1860	2135	1387	2062	141	

Tabel H.4: Regio west Brabant; Standen, draagkracht, gewenste standen en valwild over de afgelopen planperiode en 2011-2016

[15] WBE is samengevoegd met een WBE die voorheen nog geen beheer had. De correctie betreft vooral het grotere leefgebied.
[16] Het vorige beheerplan was niet het gehele werkgebied meegenomen. Dit is nu gecorrigeerd.

2.11 Overlast op begraafplaatsen

2.11.1 Algemeen

Met ingang van 22 september 2009 is het belang;
"De voorkoming en bestrijding van schade veroorzaakt door dieren behorende tot een beschermde inheemse zoogdiersoort op begraafplaatsen" toegevoegd aan artikel 68 van het Besluit Beheer en Schadebestrijding dieren. Voorheen was dit belang ondergebracht onder artikel 75 "de Ministeriële ontheffing".
Reden voor deze wijziging is het vereenvoudigen van de aanvraagprocedure. Door deze aanpassing wordt de provincie het bevoegd gezag en kan de ontheffing op basis van een goedgekeurd faunabeheerplan planmatig worden uitgevoerd. Al heeft de omschrijving het over zoogdieren, in de praktijk zal het belang voornamelijk betrekking hebben op konijnen. Ontheffing wordt voornamelijk verleend ter voorkoming van vraatschade aan aanwezige planten en bloemen die door mensen zijn neergelegd op en bij de graven. Daarnaast kunnen konijnen schade veroorzaken wanneer zij grafzerken ondergraven.
Ook is er een verantwoordelijkheid ten aanzien van de volksgezondheid wanneer dieren holen graven in gedolven graven.

2.11.2 Provinciaal beleid

GS vinden het onwenselijk om het geweer te gebruiken op begraafplaatsen. Andere methoden hebben duidelijk de voorkeur. GS geven slechts ontheffing af voor het doden van dieren op begraafplaatsen wanneer een gemeente samen met de eigenaar van de begraafplaats de situatie goed in beeld heeft gebracht. Bovendien dienen zij duidelijk te maken dat andere preventieve middelen onvoldoende uitkomst bieden.

2.11.3 Preventieve maatregelen

Veel begraafplaatsen zijn ingericht met groenstroken en opgaande beplanting.
Deze inrichting heeft tot doel privacy en rust te bieden aan nabestaanden.
Het beheer op de begraafplaats heeft daarom veel invloed op de mate waarin konijnen voor kunnen komen. Een deugdelijk konijnenwerend raster om begraafplaatsen zal overlast beperken.
Het probleem zijn de toegangen. Deze dienen voor nabestaanden goed toegankelijk te zijn. Het plaatsen van wildroosters of zware klaphekken wordt als ongewenst gezien.
Het is daarom niet te voorkomen dat zich konijnen zullen vestigen op begraafplaatsen.
Lokaal is het mogelijk om met geurstoffen konijnen te verdrijven.

2.11.4 Mate waarin het belang in de afgelopen 5 jaar is geschaad

In de afgelopen jaren is het belang regelmatig geschaad. Bij dienst Regelingen van het Ministerie zijn jaarlijks vanuit Noord-Brabant enkele aanvragen ontvangen. Bij de verhuizing van het belang van artikel 75 naar artikel 68 bleek echter dat het probleem in veel gevallen op alternatieve wijze werd opgelost.
Dit is een onwenselijke situatie. Naast het feit dat er een overtreding van de Wet plaats vindt, wordt de omvang van het probleem niet inzichtelijk. Bekend is dat er regelmatig problemen zijn, maar de schade is niet gekwantificeerd. In 2010 zijn 6 aanvragen voor ontheffing via de loketfunctie ontvangen.
Al deze aanvragen zijn verleend. Gezien de looptijd van de toestemmingen, zijn van de verleende ontheffingen nog geen gegevens beschikbaar.

2.11.5 Handelingen die in de afgelopen 5 jaar zijn uitgevoerd

Bij de Dienst Regelingen (voormalig LNV) is geen informatie bekend over het aantal uitgevoerde handelingen welke zijn uitgevoerd om schade op begraafplaatsen te bestrijden. Op basis van de rapportages die plaatsvinden n.a.v. de verleende ontheffingen (door de provincie) in 2010 zal inzicht worden verkregen in de omvang van het probleem.

2.11.6 Voorgenomen handelingen

Vooralsnog ontbreekt enig inzicht in de mate waarin het belang is geschaad in de afgelopen jaren.
De FBE acht het daarom vooralsnog niet verantwoord ontheffing op voorhand aan te vragen.
Op basis van de rapportages zal in 2011 worden bekeken of alsnog op voorhand een ontheffing wordt aangevraagd. Wanneer de ontheffing wordt aangevraagd zal deze alleen het ingrijpen m.b.v. fret en buidel/netten mogelijk maken.
De Faunabeheereenheid zal uiteraard meewerken aan individueel aangevraagde ontheffingen wanneer deze worden ingediend. De aanvragen zullen dan voor de gehele planperiode worden aangevraagd.

2.11.7 Aanvraag

Een aanvraag op voorhand vindt pas plaats wanneer er meer inzicht is in de mate waarin het belang geschaad is, de maatregelen die genomen zijn om schade te voorkomen en de handelingen die hebben plaatsgevonden ter bestrijding van de overlast van konijnen op begraafplaatsen.

2.11.8 Diersoorten

Daar waar het belang spreekt over zoogdieren heeft dit plan alleen betrekking op schade door konijnen.
Wanneer andere diersoorten het belang schaden zal er altijd sprake zijn van een aanvullende ontheffing.

2.11.9 Invulling beheer

Vooralsnog vindt er als gevolg van het ontbreken van de omvang van schade en overlast op begraafplaatsen geen planmatig beheer plaats op basis van een ontheffing op voorhand.
In de loop van 2011 zal worden overwogen of het hier blijft gaan om individuele aanvragen of dat wordt overgegaan op een ontheffing op voorhand.

Deel 3: Diersoorten

3.1 Ganzen: in de winterperiode

3.1.1 Reden van vermelding

In de afgelopen planperiode hebben ganzen in de winterperiode veelvuldig belangrijke schade veroorzaakt aan gewassen. Dit is de reden dat landelijk in het beleidskader overwinterende ganzen, afspraken zijn gemaakt over het beperken van deze schade. In hoofdstuk 2.4 en het daarbij behorende deelplan, is bij de invulling van het beleidskader stilgestaan.
In dit hoofdstuk worden alleen de brandgans, de Canadese gans, de grauwe gans en de kolgans beschreven.
Ten aanzien van de andere ganzensoorten geldt, dat deze beschermd zijn en er jaarrond geen beheer ten aanzien van deze dieren plaats vindt. Het betreft hier ondermeer de verschillende soorten rietganzen en rotganzen.

3.1.2 Wettelijke status en beleid

Wettelijke status

* Beschermde inheemse diersoorten.
* Kolgans, grauwe gans, brandgans, Canadese gans: Schadelijke diersoorten zoals bedoeld in art. 65.1 van de Wet (diersoort die in een deel van het land schade aanricht).

Provinciaal beleid

De grauwe gans en de kolgans zijn aangewezen als beleidskadersoorten.
In Noord-Brabant zijn ter uitvoering van het beleidskader vijf foerageergebieden aangewezen (ongeveer 5.000 ha). Medio 2007 is de ruimtelijke begrenzing van de foerageergebieden definitief vastgesteld. De foerageergebieden zijn onderdeel gaan uitmaken van de beheersgebieden behorend bij het provinciaal beheersgebiedplan.
GS betrekken het Beleidskader Faunabeheer bij het nemen van besluiten over deze diersoorten. Ontheffing wordt verleend binnen de gehele provincie, daar waar sprake is van concrete dreigende schade, met uitzondering van aangewezen foerageergebieden voor ganzen en smienten (periode 1 oktober – 1 april).

3.1.3 Verspreiding, aantalontwikkeling

Kolgans (*Anser albifrons)*

De kolgans komt in Noord-Brabant in de winterperiode algemeen voor op grasland en in akkerbouwgebieden. De aantallen in de winter kunnen oplopen tot ruim 150.000 exemplaren (Provincie Noord-Brabant, 2002). Het aantal vogels dat Noord-Brabant in de winter periode bezoekt is in de afgelopen jaren stabiel gebleven (evaluatie opvang 2005-2008, Alterra). Landelijk is het aantal overwinteraars in de afgelopen decennia sterk toegenomen tot ruim 1.100.000 vogels. Overwinterende kolganzen verblijven voornamelijk langs de Maas. Binnendijks worden zij opgevangen in de aangewezen foerageergebieden.

Grauwe gans (*Anser anser)*

De aantallen grauwe ganzen in de winter zijn in Noord-Brabant de laatste decennia enorm toegenomen. Onderdeel van deze winterpopulatie vormen het aantal jaarrond verblijvende ganzen, die eveneens sterk in aantal zijn toegenomen. In het seizoen 1993/1994 bedroeg het seizoensmaximum 2.146 vogels wat is toegenomen tot 5.000-8.000 vogels eind jaren negentig. Terwijl op basis van de laatste tellingen wordt uitgegaan van ruim 10.000 vogels. In de winterperiode zijn in Noord-Brabant ca 25.000 tot 35.000 grauwe ganzen. Dit aantal is mede afhankelijk van de strengheid van de winter. Er is een landelijk sterk stijgende trend. Deze trend wordt voor een belangrijk deel veroorzaakt door het aandeel jaarrond ganzen.

Canadese gans (*Branta canadensis)*

Canadese ganzen zijn standvogels in Nederland. In strenge winters wordt de populatie aangevuld met vogels uit Scandinavië. In januari 2003 werden 6.150 Canadese ganzen geteld in Nederland. De populatie in Noord-Brabant is in de afgelopen jaren bijna verdubbeld. Sporadisch komen deze wintergasten ook in Noord-Brabant. Gezien het feit dat de Canadese gans jaarrond is vrijgesteld op basis van artikel 65 is verder uitwerking in dit hoofdstuk niet relevant.

Brandgans (*Branta leucopsis)*

Het aantal brandganzen dat in Nederland overwintert, is in de afgelopen decennia sterk gestegen. Belangrijkste gebieden in Noord-Brabant bevinden zich in het rivierengebied en de delta. In de winter van 2002/2003 werden in de Biesbosch ruim 7.000 vogels geteld. In de afgelopen periode heeft zich op de grens met Zuid-Holland (Hellegatsplaten) een jaarrondpopulatie ontwikkeld. De afgelopen twee jaar (2009 en 2010) zijn door de Provincie voorjaar- en zomertellingen uitgevoerd waaruit bleek dat ook op de Slikken van de Heen jaarrond brandganzen verblijven. De jaarrondpopulatie bedraagt tussen de 5000 tot 10.000 dieren. In de winter treedt vermenging op met wintergasten. Als gevolg daarvan loopt de populatie in de winter op tot ca 15000 ganzen. Naar verwachting zal deze soort in aantal en verspreiding toenemen.
Brandganzen worden in verband met hun latere vertrek naar het noorden tot 30 april gezien als overwinterende ganzen.

3.1.4 Schade aan belangen

In de afgelopen jaren hebben overwinterende ganzen veelvuldig belangrijke schade aangericht aan gewassen. Toch is sinds de inwerkingtreding van het beleidskader de totale schade afgenomen.

Teelt	Schade	Periode
Granen	vraatschade	winter/voorjaar
Aardappelen	vraatschade, vertrapping	september / oktober
Suikerbieten /	vraatschade	september t/m december
Grasland	vraatschade	winter en voorjaar
Graszaad en graszoden	vraatschade bevuiling	winter/voorjaar
Riet en biezen	vraatschade	

Tabel 3.1.1: Bekende schade door overwinterende ganzen

3.1.5 Geregistreerde schade aan belangen

In de winter veroorzaakte schade door wintergasten geeft in Noord-Brabant een enigszins vertekend beeld. Dit wordt veroorzaakt door het feit dat het aandeel overwinterende vogels en het aantal jaarrond verblijvende vogels veel dichter bij elkaar ligt dan dat dit in andere provincies het geval is. Een gedeelte van de schade moet daarom worden toegerekend aan deze jaarrond verblijvende ganzen.
Om meer inzicht in de verhouding te krijgen is aanvullend onderzoek nodig.

3.1.5.1 Schade door in de winter verblijvende grauwe ganzen

In de afgelopen jaren hebben grauwe ganzen in de winterperiode veelvuldig belangrijke schade veroorzaakt aan landbouwgewassen. Onderstaande tabel geen inzicht in de omvang.

	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade
2003	109	83	€ 89.237	€ 1.075
2004	43	27	€ 17.990	€ 666
2005	100	62	€ 48.997	€ 790
2006	110	63	€ 50.093	€ 795
2007	50	30	€ 30.466	€ 1.016
2008	33	22	€ 26.861	€ 1.221
2009	88	42	€ 27.435	€ 653
totaal	533	329	€ 291.079	€ 888

Tabel 3.1.2: Gemelde schade door in de winter verblijvende grauwe ganzen

Schade heeft plaatsgevonden in de onderstaande gewassen.

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Wintergraan	€ 60.963	€ 6.963	€ 24.345	€ 21.507	€ 21.208	€ 16.334	€ 14.987
Gras	€ 16.546	€ 9.605	€ 22.686	€ 22.639	€ 5.949	€ 10.527	€ 10.613
Groenbemester	€1.500						
Groenten	€ 2.095						
Graszaad	€ 4.068	€ 284	€ 1.350	€ 5.204	€ 2.855		
Overige Akkerbouwgewassen	€ 926	€ 845	€ 173		€ 403		€ 560
Zomergraan	€ 76			€ 29			
Suikerbieten	€ 3.063	€ 293	€ 443	€ 714	€ 51		€ 1.275

Tabel 3.1.3: Onderscheid naar schadegewassen in de afgelopen jaren

3.5.1.2 Schade door overwinterende kolganzen

Ook kolganzen hebben in de afgelopen jaren veelvuldig belangrijke schade veroorzaakt.
De schade is minder dan die veroorzaakt wordt door grauwe ganzen.

	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade
2003	63	47	€ 39.097	€ 832
2004	41	27	€ 11.378	€ 421
2005	79	43	€ 27.389	€ 637
2006	95	48	€ 19.154	€ 399
2007	35	18	€ 13.227	€ 735
2008	27	22	€ 25.032	€ 1.138
2009	40	27	€ 13.563	€ 502
totaal	380	232	€ 148.840	€ 666

Tabel 3.1.4: Gemelde schade door overwinterende kolganzen.

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Gras	€ 13.413	€ 8.003	€ 13.918	€ 11.822	€ 2.119	€ 15.814	€ 8.394
Wintergraan	€ 19.902	€ 2.552	€ 9.610	€ 7.332	€ 8.131	€ 9.218	€ 5.169
Zomergraan	€ 25						
Groenten	€ 599						
Suikerbieten	€ 1.747	€ 136	€ 40		€ 9		
Graszaad	€ 1.911	€ 687			€ 2.968		
Groenbemester	€ 1.500		€ 2.882				
Overige Akkerbouwgewassen			€ 939				

Tabel 3.1.5: Onderscheid naar schadegewassen in de afgelopen jaren door overwinterende kolganzen

3.5.1.3 Schade door in de winter verblijvende brandganzen

Het aantal brandganzen wat in de winter verlijft is veel kleiner dat het aantal grauwe en kolganzen.

Met uitzondering van 2008 is de schade beperkt tot enkele duizenden euro's.

	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade
2003	4	2	€ 230	€ 115
2004	1	1	€ 84	€ 84
2005	11	10	€ 1.850	€ 185
2006	15	11	€ 3.884	€ 353
2007	8	5	€ 3.350	€ 670
2008	9	8	€ 12.654	€ 1.582
2009	6	6	€ 3.208	€ 535
totaal	54	43	€ 25.260	€ 503

Tabel 3.1.6: Gemelde schade door in de winter verblijvende brandganzen

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Wintergraan	€ 205		€ 1.001		€ 3.278	€ 10.910	€ 643
Gras			€ 849	€ 3.884	€ 72	€ 1.744	€ 2.145
Suikerbieten		€ 84					
Overige Akkerbouwgewassen							€ 420
Zomergraan	€ 25						

Tabel 3.1.7: Onderscheid naar schadegewassen in de afgelopen jaren door in de winter verblijvende brandganzen

3.1.5.4 Schade door in de winter verblijvende Canadese ganzen

Canadese ganzen zijn op basis van artikel 65 vrijgesteld. Dit heeft de consequentie dat door Canadese ganzen veroorzaakte schade in beginsel niet voor schadevergoeding in aanmerking komt. Toch zijn er in de winter periode schades van Canadese ganzen in kaart gebracht. Deze schades zijn vaak aangericht in combinatie met andere ganzen

	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade
2003	5	2	€ 302	€ 0
2004	5	3	€ 299	€ 100
2005	6	3	€ 4.350	€ 1.450
2006	3	0	€ 0	€ 0
2007	2	1	€ 270	€ 270
2008	3	0	€ 0	€ 0
2009	0	0	€ 0	€ 0
totaal	24	9	€ 5.221	€ 607

Tabel 3.1.8: Gemelde schade door in de winter verblijvende Canadese ganzen

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Wintergraan					€ 270		
Gras	€ 302	€ 299	€ 4.350				

Tabel 3.1.9: onderscheid naar schadegewassen in de afgelopen jaren van in de winter verblijvende Canadese ganzen.

3.1.5.5 Totale geregistreerde schade binnen en buiten foerageergebieden.

De financiële afwikkeling van het beleidskader heeft betrekking op twee jaren. Dit wil zeggen van 1 oktober tot en met 31 maart het jaar daarop volgend. In praktijk betekent dit dat de schades hoofdzakelijk binnen het laatste jaar geregistreerd worden.
De schadecijfers van bv 2005 zijn daarom gekoppeld aan het beheerjaar 2004-2005 en zo verder.

	2005	2006	2007	2008	2009
Taxaties binnen de foerageergebieden	€ 26.086	€ 28.944	€ 14.887	€ 19.977	€ 17.937
Taxaties buiten de foerageergebieden	€ 68.785	€ 51.902	€ 37.178	€ 51.719	€ 28.657
Totale schade	€ 94.871	€ 80.846	€ 52.065	€ 71.696	€ 46.594

Tabel 3.1 10: getaxeerde schade door het faunafonds in de afgelopen planperiode

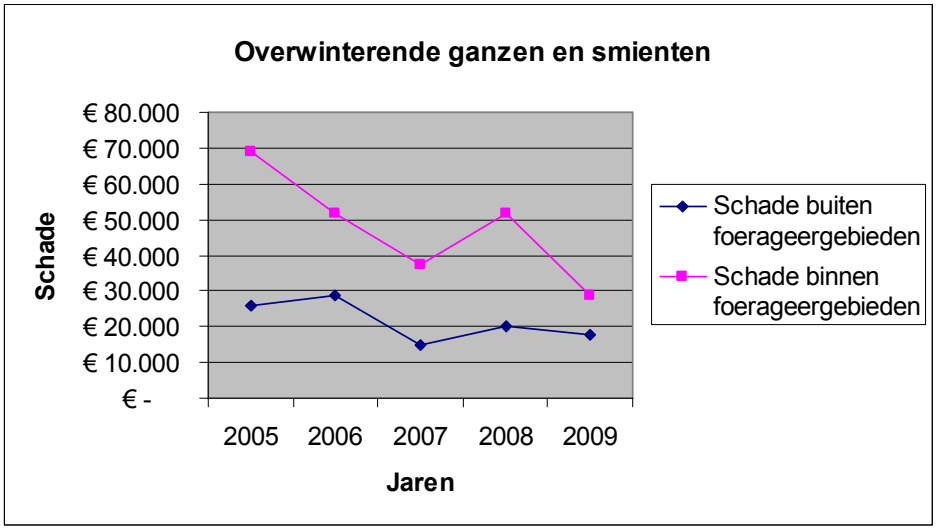

Grafiek 3.1.1: Getaxeerde schade binnen en buiten foerageergebieden in Noord-Brabant

3.1.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen zijn diverse akoestische en visuele middelen in te zetten om overwinterende ganzen te verjagen van schadegevoelige percelen. Daarnaast kunnen ook afschermende of werende middelen worden ingezet. De handreiking Faunaschade (Faunafonds, 2009) geeft hiervan een overzicht. Indien deze middelen niet effectief blijken, dan kan ondersteunend afschot op basis van ontheffing van schadeveroorzakende individuen plaatsvinden.

Het is bekend dat bij het passief inzetten van preventieve middelen binnen korte tijd gewenning optreed. Gebleken is dat preventieve maatregelen het langst werken wanneer deze gecombineerd worden met ondersteunend afschot. De effectiviteit van verjaging is mede afhankelijk van de beschikbaarheid van foerageergebieden. Foerageergebieden zijn daarom gezocht in de gebieden waar de meeste ganzen verblijven.
Binnen de foerageergebieden wordt middels subsidieverlening rust en voedsel beschikbaar gesteld.

3.1.8 Maatregelen in het verleden

Na de inwerkingtreding van de Wet zijn veel ontheffingen aangevraagd.
In de periode tot 1 oktober 2005 werd er door de provincie geen ontheffing verleend voor overwinterende ganzen. Wel werd door de provincie de door overwinterende ganzen veroorzaakte schade vergoed.
In 2005 werden 2 foerageergebieden aangewezen (de Beerse Overlaet en ’t Vughts Gement). Ontheffing werd verleend voor het gebied ten oosten van de A16.
In 2006 werden ook de foerageergebieden Drimmelen, Dinteloord en Nieuw Vossenmeer aangewezen.
De ontheffing werd in dat jaarvoor voor de gehele provincie verleend.
In 2007 is deze ontheffing weer herzien en is deze verleend voor de werkgebieden van wildbeheereenheden waar in het verleden schade geregistreerd was. In 2008 is deze ontheffing verder uitgebeid met een aantal schaderisicogebieden. Al het beheer heeft in deze gebieden plaats gevonden.
Onderstaande tabel geeft inzicht in de gevraagde ontheffing over de afgelopen 5 jaar.

Beheerjaar	Aantal aanvragen	verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde grauwe ganzen	Gereguleerde kolganzen
2005-2006	1	1	79	767	1114	640
2006-2007	1	1(+)	123	971	1543	571
2007-2008	1	1(+)	105	1128	1825	405
2008-2009	1	1(+)	126	1339	2379	762
2009-2010	0	1(+)	209	1760	4825	1496

Tabel 3.1.11: Overzicht van uitgevoerde handelingen ten aanzien van overwinterende ganzen.

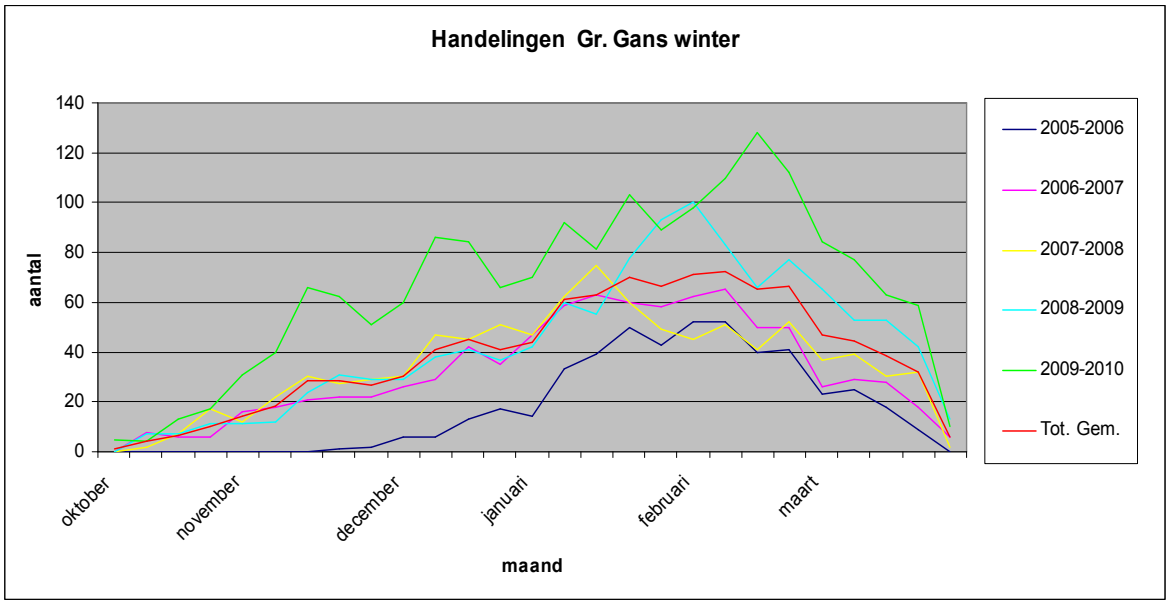

Grafiek 3.1.2: Uitgevoerde handelingen ten aanzien van in de winter verblijvende grauwe ganzen tijdens de afgelopen planperiode

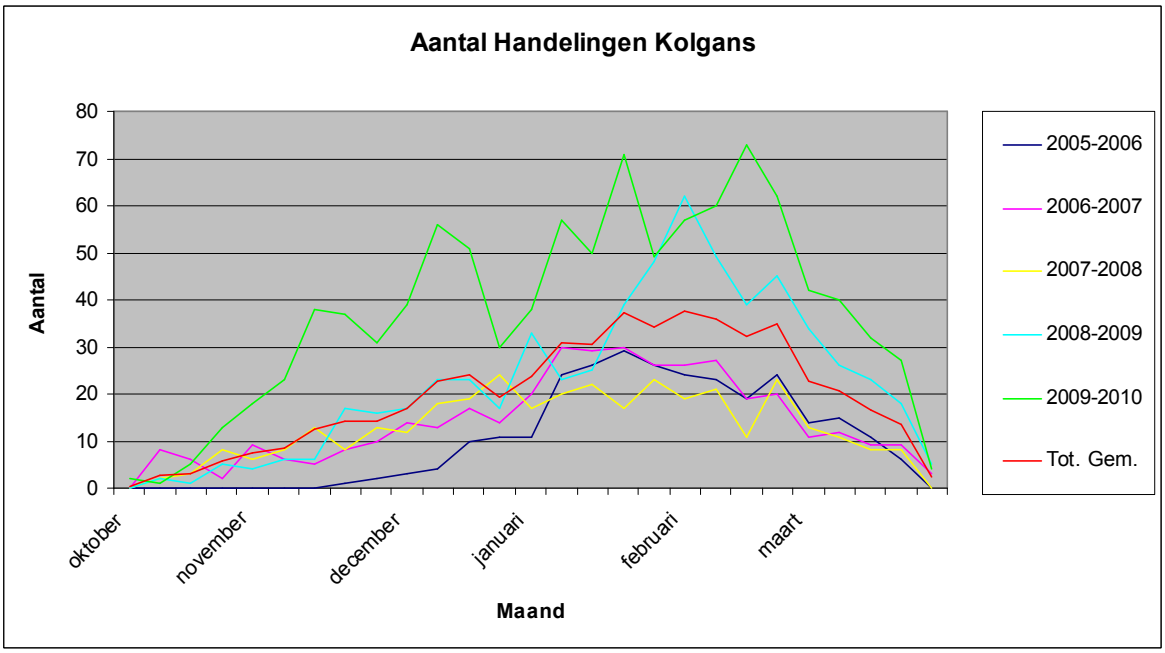

Grafiek 3.1.4: Uitgevoerde handelingen ten aanzien van de overwinterende kolganzen tijdens de afgelopen planperiode.

Duidelijk is op basis van rapportage over de ontheffingen te zien dat het aantal handelingen ten aanzien van de in de winter verblijvende grauwe ganzen bijna twee keer zo hoog is als het aantal handelingen ten aanzien van de overwinterende kolganzen. In de tweede en derde week van januari in het beheerjaar 2008-2009 is een kleine dip te zien. Deze is terug te voeren naar de sluiting van het beheer door GS i.v.m. de winterse omstandigheden van 8 tot 15 januari 2009.
Het beheer staat in die week niet op nul omdat het twee halve beheerweken waren. Met de ingevallen dooi is intensiever gebruik gemaakt van de ontheffing i.v.m. het verhoogde schaderisico.

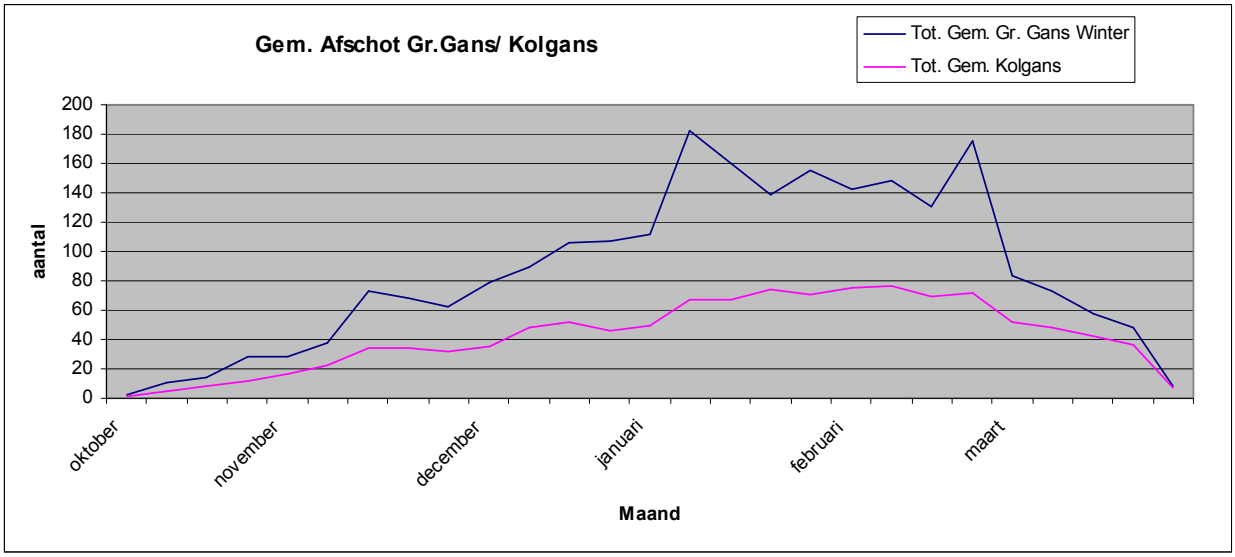

Grafiek 3.1.5: Gemiddelde regulatie tijdens de winterperiodes in de jaren 2005-2010 van grauwe ganzen en kolganzen

Grafiek 3.1.5 laat zien dat niet alleen het aantal handelingen ten aanzien van de grauwe ganzen hoger is maar dat ook het gemiddelde afschot tijdens handelingen. Beide grafieken laten zien dat de piek van overwinterende ganzen in de maanden januari/februari ligt. Noord-Brabant kan worden gezien als de zuidgrens van overwinterende ganzen. Begin maart is duidelijk te zien dat het aantal handelingen afnemen. Deze afname loopt parallel met het terugkeren van de ganzen naar het noorden.

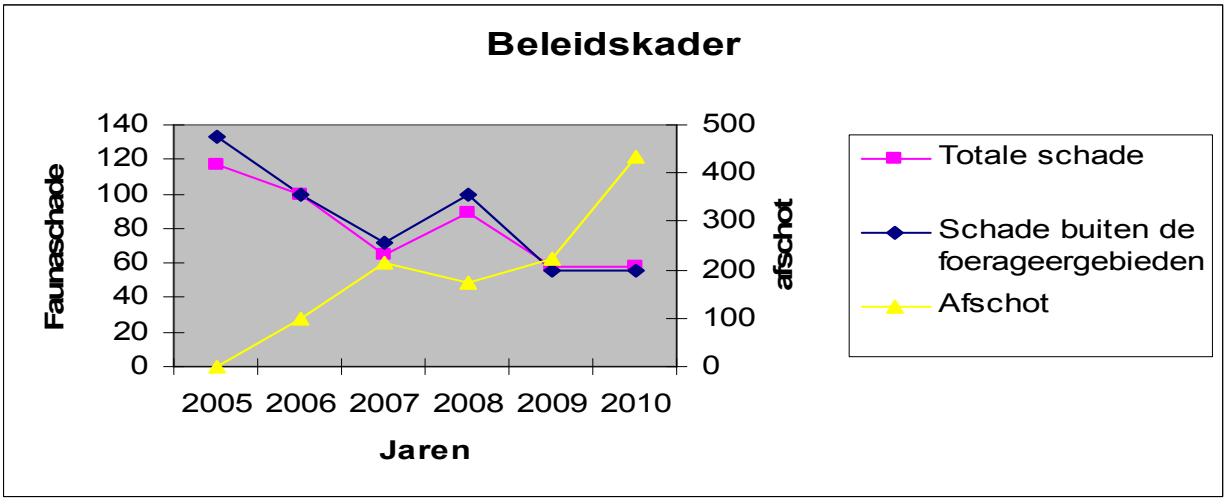

Grafiek 3.1 6: Relatie tussen het gerealiseerde afschot afgezet tegen de getaxeerde faunaschade

Op basis van het de geregistreerde handelingen afgezet tegen de getaxeerde schade kan worden gesteld dat schade en afschot omgekeerd evenredig zijn.
De toename van schade in boekjaar 2008 (beheerjaar 2007-2008) is te herleiden naar de herziene ontheffing die beperkter was dan in voorgaande jaren. In het najaar van 2008 (beheerjaar 2008-2009) werd deze ontheffing aangevuld met een aantal WBE's en is te zien dat met de stijging van het aantal handelingen ook de schade weer afneemt. Het is de vraag in hoeverre deze trend zich in de komende jaren door zal zetten. De getaxeerde schade in 2010 is de voorlopige vastgestelde schade. Deze moet nog definitief worden vastgesteld.

3.1.9 Uitvoering ontheffing

Het beleid voorziet er in dat ook de komende periode de ingezette weg wordt gecontinueerd.
Voorwaarden ten aanzien van de uivoering zijn opgenomen in "uitwerking beheer D" beleidskader ganzen en smienten.

3.1.10 Conclusies ten aanzien van populatie, schade en beheer

Samenvatting

- Overwinterende ganzen hebben in het verleden veelvuldig belangrijke schade veroorzaakt aan gewassen.
- De verwachting is dat overwinterende ganzen ook in de toekomst gewasschade zullen blijven veroorzaken.
- Door het creëren van gedooggebieden (foerageergebieden) wordt geprobeerd ganzen te sturen, zodat de schade beperkt blijft tot deze gebieden.
- Voor Noord-Brabant is een quotum aangewezen voor 3384 ha foerageergebied.
- Het gevoerde beheer in de afgelopen jaren laat een duidelijke afname van de getaxeerde schade zien.
- Naarmate de handelingen t.a.v. het beheer toenamen. Nam de getaxeerde schade af.
- In koude winters is een duidelijke toename van het aantal handelingen
- De piek van de handelingen ligt in januari/februari.

Conclusie

- Gewenste stand is niet van toepassing gezien het feit dat het hier om wintergasten gaat.
- Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen op percelen buiten aangewezen foerageergebieden kunnen afschermende/werende/verjagende middelen worden ingezet.
- Provinciaal is 3384 ha effectief foerageergebied aangewezen.
- In het beleidskader zijn afspraken gemaakt over de invulling van de voorwaarde voor het verlenen van ontheffing. Deze voorwaarde zijn opgenomen in de bijlage.
- De uitgevoerde handelingen in de afgelopen jaren hebben als resultaat gehad, dat er minder schade is getaxeerd.
- Ontheffingaanvraag: Conform de afspraken in het beleidskader overwinterende ganzen en smienten wordt ontheffing aangevraagd voor het opzettelijk verjagen met behulp van ondersteunend afschot op alle schadegevoelige gewassen in de periode 1 oktober tot en met 31 maart

Advies

- Monitoring: met als doel een vollediger beeld te krijgen van de effecten van het verjagen naar de foerageergebieden in relatie toe de aard, ontwikkeling en omvang van veroorzaakte schade.
- Onderzoek: Naar de relatie tussen de uitgevoerde handelingen in relatie tot geregistreerde schade en opvang in foerageergebieden.

3.2 Overzomerende ganzen

Algemeen

In de afgelopen dertig jaar is de populatie jaarrond verblijvende ganzen in Nederland exponentieel gegroeid. Deze ganzen worden ook wel overzomerende ganzen genoemd.
De groei van de populatie in Noord-Brabant verliep langzamer dan in andere ganzenprovincies zoals Zeeland, Gelderland, Overijssel, Noord en Zuid Holland. Toch is de laatste jaren duidelijk geworden dat binnen de oppervlakte van Noord-Brabant veel potentiële uitbreidingsgebieden gelegen zijn voor verschillende ganzen populaties. Er is ondertussen meer duidelijk over de verspreiding van de verschillende ganzensoorten. Op basis van deze verspreiding, dient beheer dan ook planmatig te worden afgestemd op soort en aard van de belangen die geschaad worden. Belangen die in de afgelopen jaren door overzomerende ganzen zijn geschaad, zijn de openbare veiligheid (toename in 2010 van het aantal aanrijdingen op snelwegen in de nabijheid van broedlocaties), Volksgezondheid (bevuiling zwemwater), Veiligheid van het vliegverkeer (meerdere "birdstrikes", vliegtuigaanvaringen), schade aan gewassen en schade aan flora en fauna (bevuiling waterkwaliteit hoogwaardige natuur). Van dit plan wordt verwacht dat duidelijke invulling wordt geven aan het maken van keuzes en de wijze van beheer van ganzen in de Provincie Noord-Brabant.

Beheer

In de eerdere faunabeheerplannen lag de nadruk op het bestrijden van schade op basis van verjaging met behulp van ondersteunend afschot.
Nu wordt echter uitgegaan van een meer gebiedsgerichte benadering uit. Hierbij is gekeken naar de ligging van de gebieden, de omvang van de populaties, de status van populaties en de mate waarin belangen geschaad zijn en kunnen worden. In het faunabeheerplan wordt dit niet tot op locatie niveau uitgewerkt. Dit dient te gebeuren in Regionale beheerplannen.

Regionale beheerplannen

Ervaring in andere provincie leert dat ieder gebied een andere aanpak nodig heeft, die goed met locale betrokkenen kan worden uitgewerkt. Het voegt echter niets toe aan een onderbouwing voor het verkrijgen van ontheffingen. Wel wordt door de faunabeheereenheid een matrix opgesteld waaraan een dergelijk plan moet voldoen.

Canadese ganzen

Door de voormalige minister van LNV is de Canadese gans aangewezen als soort die in het gehele land schade veroorzaakt en gedurende het gehele jaar mag worden gereguleerd binnen de werkgebieden van de wildbeheereenheden waar zij gedurende het lopende of komende beheerjaar schade kunnen aanrichten aan gewassen.
Dit betekent dat in die wildbeheereenheden alle op basis van de wet toegestane handelingen en middelen mogen worden ingezet om de populatie te beperken.
Voor de Faunabeheereenheid is het niet mogelijk additioneel ontheffing aan te vragen voor handelingen die nog niet zijn aangewezen en de populatie kunnen terugdringen.
Derhalve is wordt de Canadese gans niet verder in het plan omschreven.
Bij de planmatige aanpak van de in het plan genoemde soorten zullen in alle gevallen Canadese ganzen weldegelijk in het beheer worden meegenomen.

3.2.1 Grauwe gans (Anser anser)

3.2.1 Reden van vermelding

In de afgelopen jaren hebben grauwe ganzen het belang schade aan gewassen met regelmaat geschaad. Ook de belangen “openbare veiligheid” (aanrijdingen), “volksgezondheid” (kwaliteit zwemwater) en schade aan flora en fauna (vermesting van vennen en andere kwetsbare natuur) zijn met regelmaat geschaad.
In relatie tot de veiligheid van het vliegverkeer zijn in de voorgaande jaren meerdere meldingen geweest van zogenaamde “Birdstrikes” ofte wel vogelaanvaringen. Gezien het feit dat Noord-Brabant vijf vliegvelden heeft die door defensie in gebruik zijn dient ook met dit belang rekening gehouden te worden.
Als gevolg van het toenemende aantal meldingen van aanrijdingen en luchtaanvaringen is de Faunabeheereenheid door Rijkswaterstaat en de Koninklijke Luchtmacht verzocht extra aandacht te geven aan het terugdringen van deze toename.

3.2.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status
Wettelijke status
* Beschermde inheemse diersoort.
* Schadelijke diersoort zoals bedoeld in art. 65.1 van de Wet (diersoort die in een deel van het land schade aanricht).

Provinciaal beleid
- Provinciale vrijstelling voor grondgebruikers voor opzettelijk verontrusten in de gehele provincie.
- Ontheffing op voorhand voor gebieden met concrete dreigende schade op basis van een faunabeheerplan van de Faunabeheereenheid.
- Incidentele ontheffing mogelijk ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen.

3.2.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

De grauwe gans heeft zich in de afgelopen jaren gevestigd als stand en broedvogel.
Het grootste gedeelte van de populatie bevindt zich nabij de rivieren. Voor Brabant is dit voornamelijk het gebied langs de Maas. Op de hogere zandgronden hebben grauwe ganzen zich gevestigd als broedvogels van vennen, afgravingen en andere plassen. In het faunabeheerplan 2006-2011 was de grauwe gans nog omschreven als schaarse broedvogel. In de toekomst is een verdere uitbreiding van het aantal broedvogels aannemelijk, aangezien voedsel en nestgelegenheid in voldoende mate aanwezig is. Door wildbeheereenheden zijn tijdens de voorjaarstelling van 2010 tenminste 13.000 dieren waargenomen waarvan ruim 1.400 broedparen.
Aangezien het in Brabant voornamelijk recent gevestigde populaties zijn, dient in de komende jaren rekening gehouden te worden met een snelle stijging in aantallen. Voedselaanbod nabij de broedplaatsen is de belangrijkste factor voor de hoogte van de reproductie.

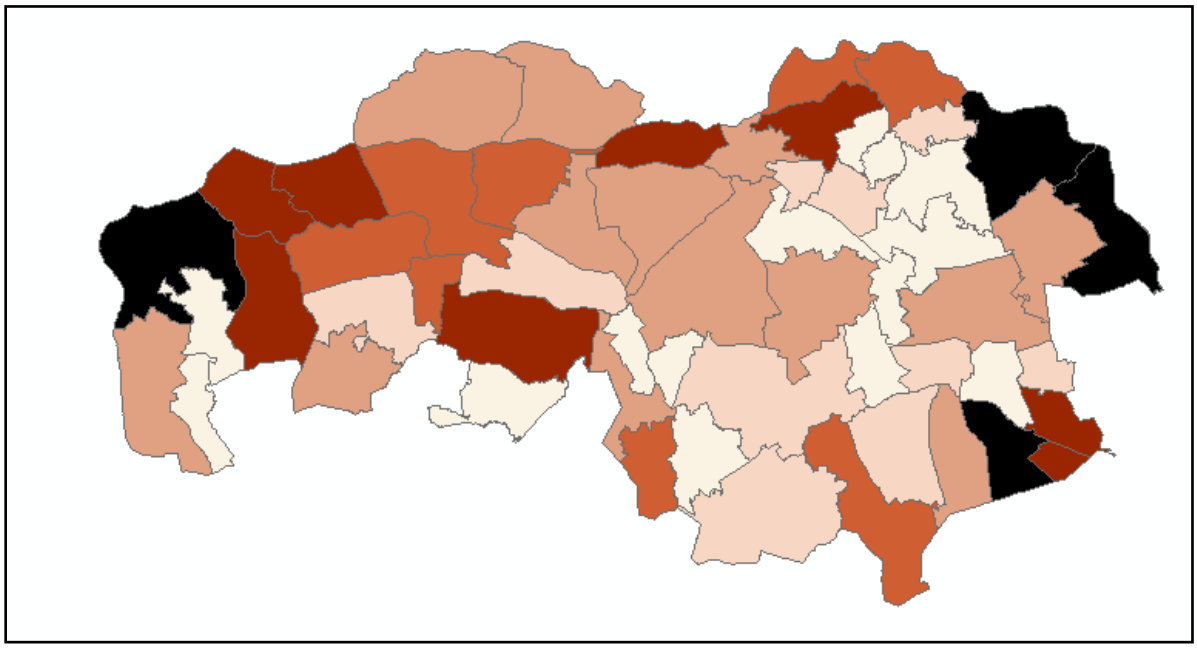

Figuur 3.2.1: Dichtheden grauwe ganzen in Noord-Brabant

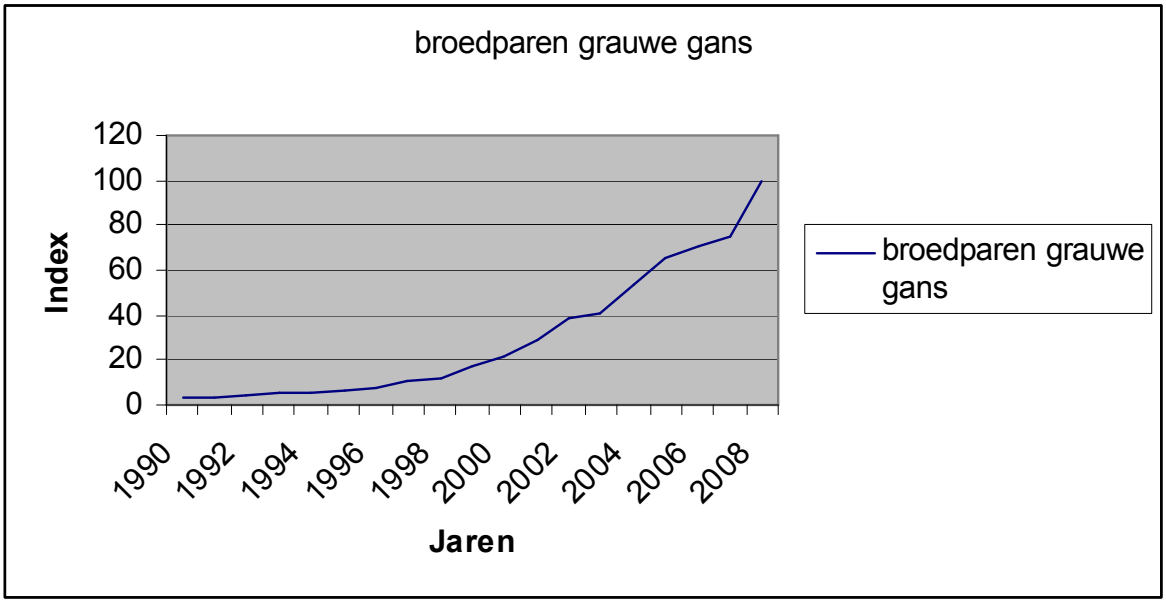

Figuur 3.2.2: Trendontwikkeling broedparen grauwe ganzen (bron: SOVON/CBS)

3.2.4 Mogelijke schade

Vanuit het verleden is bekend dat grauwe ganzen schade kunnen veroorzaken aan landbouwgewassen. Daarnaast is er een ontwikkeling dat grauwe ganzen in toenemende mate gevaar vormen voor de openbare veiligheid m.b.t. de verkeersveiligheid. Steeds meer ganzen broeden nabij snelwegen. Vooral rond op en afritten nemen problemen toe. Ook open water aansluitend aan rijkswegen worden meer en meer bewoond door ganzen die de snelweg betreden. Dit is de reden dat Rijkswaterstaat de FBE verzocht heeft de openbare veiligheid mee te nemen in het faunabeheerplan.

3.2.5 Geregistreerde schade aan belangen

Zoals gesteld zijn in de afgelopen jaren meerdere belangen door grauwe ganzen geschaad.
Per belang is weergegeven in hoeverre bekend is wat de omvang van de opgetreden schade is.
Onderscheid wordt gemaakt in; volksgezondheid, openbare veiligheid, veiligheid van het vliegverkeer, schade aan gewassen en schade aan flora en fauna.

3.2.5.1 Volksgezondheid

In de laatste twee jaren van het beheerplan 2006-2011 is door meerdere recreatiebedrijven, beheerders van natuurbaden en de provincie meldingen gedaan van verontreiniging en bevuiling van zwemwater door ganzen.
Verontreiniging en bevuiling kan tot gevolg hebben dat blauwalg zich sterk ontwikkelt waardoor irritatie aan de huid optreedt. Het water kan zelfs in het kader van volksgezondheid worden gesloten.
Voor zover bekend zijn nog geen terreinen gesloten. Door medewerkers van de provincie Noord-Brabant wordt niet uit gesloten dat de vervuiling de komende jaren tot sluiting zal gaan leiden. Deze verwachting is gebaseerd op de jaarlijks hogere waarde verontreiniging die in zwemwater wordt aangetroffen en toe te schrijven is aan watervogels, waaronder grauwe ganzen. De provincie is belast met het toezicht op het open zwemwater.

3.2.5.2 Openbare veiligheid

Ganzenpopulaties trekken steeds verder landinwaarts op zoek naar water met riet. Deze geschikte biotopen worden o.a. aangetroffen nabij op en afritten van snelwegen. In toenemende mate worden deze locaties gekoloniseerd en veroorzaken zij problemen.
In de nabijheid van deze kleine leefgebiedjes wordt vooral in de periode april tot en met juli een toenemend aantal aanrijdingen gemeld. Exacte getallen zijn er niet maar er zijn trajecten bekend waar gedurende deze periode enkele tientallen dieren worden doorgereden.
Rijkswaterstaat constateert een toename van kleine incidenten rond dergelijke locaties.
Zij heeft de Faunabeheereenheid verzocht hier invulling aan te geven.
In de Zomer van 2010 heeft zich als gevolg van de aanwezigheid van ganzen op de rijbaan een ongeluk ernstig voorgedaan op de A2 bij Rosmalen

Figuur 3.2.3: Ganzenlocatie bij een op en afrit van de A50

3.2.5.3 Veiligheid van het vliegverkeer

Noord-Brabant heeft een vijftal militaire vliegvelden binnen haar gelederen.
Dit zijn: Volkel, Eindhoven, Gilze-Rijen, Woensdrecht en de Peel. Vliegveld de Peel is niet operationeel. Echter kan het gedurende de planperiode voorkomen dat het al dan niet tijdelijk weer in gebruikgenomen wordt. Deze velden zijn anders dan bv Schiphol niet gelegen in gansrijke gebieden. Het aantal gevaarlijke situaties is daardoor beperkt. In de nabijheid van de vliegvelden de Peel, Gilze-Rijen en Woensdrecht is er wel een risico dat populaties zich in de omgeving kunnen vestigen. Het beheer zou erop gericht moeten zijn dat zich geen populaties ontwikkelen in de nabijheid van deze objecten.
De coördinatie van de vliegveiligheid ligt op deze velden bij de Koninklijke Luchtmacht.

Vogelsoort	aantal verjaagacties per soort	Begindatum	Einddatum	Vliegveld
Nijlgans	4	1-1-2005	31-12-2009	Eindhoven
Canadese Gans	1	1-1-2005	31-12-2009	Eindhoven
Brandgans	1	1-1-2005	31-12-2009	Eindhoven
Rotgans	1	1-1-2005	31-12-2009	Eindhoven
Nijlgans	13	1-1-2005	31-12-2009	Volkel
Grauwe Gans	3	1-1-2005	31-12-2009	Volkel
Canadese Gans	1	1-1-2005	31-12-2009	Volkel
Canadese Gans	13	1-1-2005	31-12-2009	Gilze Rijen
Nijlgans	4	1-1-2005	31-12-2009	Gilze Rijen
Canadese Gans	9	1-1-2005	31-12-2009	Woensdrecht
Nijlgans	5	1-1-2005	31-12-2009	Woensdrecht
Grauwe Gans	2	1-1-2005	31-12-2009	Woensdrecht

Tabel 3.2.1: Overzicht van de uitgevoerde verjaagacties specifiek gericht op ganzen (Bron: KLU)

3.2.5.4 Schade aan gewassen

In de afgelopen planperiode zijn jaarlijks duizenden euro's aan gewasschade geclaimd en uitgekeerd.
Schade wordt gemeld bij het Faunafonds. Tot en met 2005 is niet altijd onderscheid gemaakt tussen de verschillende ganzensoorten in de taxaties. Aangezien het grootste aandeel van de getaxeerde schade toegekend kan worden aan de grauwe gans zijn deze taxatiegegevens alleen bij deze soort opgenomen. Onderstaande tabellen maken de omvang van de schade aan gewassen inzichtelijk.
Duidelijk is dat in de afgelopen planperiode niet alleen het aantal schade meldingen een stijgende trend laat zien maar ook het aantal verschillende gewassen waarin schade wordt geconstateerd neemt toe.
Door de toenemende populatie, het toegenomen aantal handelingen en de toename van het afschot kan worden gesteld dat de problemen structureel verergeren.

	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
2003	9	4	€ 3.586	€ 897
2004	36	28	€ 33.212	€ 1.186
2005	13	10	€ 18.159	€ 1.816
2006	3	0	€ 0	€ 0
2007	7	0	€ 0	€ 0
2008	5	0	€ 0	€ 0
2009	5	0	€ 0	€ 0
totaal	78	42	€ 54.957,00	€ 1.309

Tabel 3.2.2: Schade door ganzen (niet nader gedefinieerd) in de periode 2003-2009 (bron: Faunafonds)

	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	Getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
2003	10	5	€ 739	€ 148
2004	14	6	€ 3.674	€ 612
2005	23	16	€ 17.763	€ 1.110
2006	30	26	€ 29.009	€ 1.116
2007	33	29	€ 124.976	€ 4.310
2008	23	15	€ 22.807	€ 1.520
2009	41	35	€ 101.261	€ 2.893
totaal	174	132	€ 300.229	€ 2.274

Tabel 3.2.3: Schademeldingen van grauwe ganzen bij het Faunafonds over de periode 2003-2009 (Bron: Faunafonds)

In tabel 3.2.3 is te zien dat de schade in de afgelopen periode structureel is toegenomen. Het boekjaar 2008 is vooralsnog een onverklaarbare dip. Daar waar het Faunafonds landelijk haar piek beleefde in uitgekeerde schade (ruim 11 miljoen euro) bleef de schade in Noord-Brabant beperkt tot 1/5 van de aangrenzende jaren.

Ten aanzien van de onderstaande tabellen dient te worden opgemerkt dan het Faunafonds in 2005 heeft besloten alleen nog aanvragen in behandelingen te nemen die naar ganzensoort gedefinieerd zijn. Bij meldingen die na 2005 zijn gedaan stelt een taxateur vast welke diersoorten de schade hebben aangericht. Vanaf 2005 is voor overzomerende ganzen geen ‘algemene’ schade meer geregistreerd, maar vanaf die tijd werd per ganzensoort apart aangegeven. Dit heeft tot gevolg dat na deze jaren ook geen taxatiewaarde meer vermeld zijn.

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Wintergraan	€ 77	€ 759					
Gras		€ 2.151					
Maïs	€ 50	€ 575					
Groenten	€ 3.459	€ 2.732	€ 1.307				
Graszaad		€ 23.282	€ 7.020				
Overige Akkerbouwgewassen		€ 446					
Zomergraan		€ 3.114	€ 2.379				
Brouwgerst		€ 153					
Bonen			€ 7.453				

Tabel 3.2.4: Gewassen waarin schade is getaxeerd veroorzaakt door de soort “gans” (bron: Faunafonds)

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Wintergraan	€ 237	€ 211	€ 3.375	€ 808	€ 6.903	€ 5.587	€ 5.779
Gras	€ 461	€ 1.938	€ 1.487	€ 1.428	€ 2.058	€ 2.961	€ 8.676
Maïs			€ 246				€ 696
Groenten			€ 4.363	€ 15.184	€ 26.844	€ 3.416	€ 25.122
Graszaad		€ 925	€ 312	€ 9.822	€ 2.071	€ 1.636	€ 4.100
Overige Akkerbouwgewassen			€ 3.278		€ 54.807		€ 929
Zomergraan			€ 3.041	€ 129	€ 760	€ 1.040	€ 1.890
Suikerbieten	€ 41		€ 1.174	€ 5.232	€ 15.092		€ 3.617
Aardappelen		€ 600					
Bonen			€ 487	€ 4.584	€ 14.909	€ 562	€ 50.278
Erwten					€ 1.523	€ 4.605	
Kool						€ 3.000	
Sla							€ 9.842

Tabel 3.2.5: Onderverdeling schade naar gewastype per jaar over de periode 2003-2009 (Bron: Faunafonds)

3.2.5.5 Schade aan flora en fauna

In de afgelopen planperiode zijn door terreinbeherende organisaties een groot aantal vennen opgeknapt en hersteld. Mede door de aanwezigheid van grote aantallen voornamelijk grauwe en Canadese ganzen vindt verrijking met meststoffen plaats van het water in de vennen. Dit heeft tot gevolg dat de doelstellingen van de aanwezige natuurgebieden in de verdrukking komen.

3.2.6 Schade aan belangen in de toekomst

De ganzenproblematiek is de laatste jaren alleen maar toegenomen. De verwachting is dat onder de huidige omstandigheden schade aan alle belangen in de toekomst nog verder zal toenemen. Noord-Brabant heeft het “geluk” enigszins aan de rand van het ganzenverspreidingsgebied te zitten. Er wordt in gezet op beheer om verdere uitbreiding van voornamelijk grauwe ganzen te voorkomen. Gestreefd wordt naar beheerbare populaties en het weren van ganzen in nog niet, of recent, gekoloniseerde gebieden. Het beheren van ganzen in gebieden waar zij al langer voorkomen, zal gericht zijn op het beperken, of beperkt houden van schade aan belangen.

3.2.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

3.2.7.1 Volksgezondheid

In de afgelopen jaren zijn ganzen verjaagd op en rond waterplassen ter voorkoming van het aantasten van de waterkwaliteit. Doormiddel van het actief verjagen van ganzen heeft men kunnen voorkomen dat zwemwater gesloten moest worden als gevolg van te hoge bacteriële waardes.

Problematiek van verontreiniging begint wanneer dieren rond zwemwater broeden. Ouderdieren blijven daarna hangen om te ruien. De ruiperiode valt in mei en juni met gevolg dat veel veren en ontlasting op de stranden en in het water belanden. In deze periode neemt ook de temperatuur van het oppervlakte water sterk toe waardoor snel te hoge bacteriële waarden ontstaan.

3.2.7.2 Openbare veiligheid

In 2010 hebben zich twee ernstige aanrijdingen voorgedaan op Rijkswegen als gevolg van grauwe ganzen. Aanrijding komen vooral voor met dieren die op de rijbaan lopen of laag over de weg vliegen.

Ook op locale wegen komen meer meldingen van aanrijdingen voor.

Preventief kunnen op locale wegen, doormiddel van snelheidsbeperking en bebording, weggebruikers op de risico’s worden gewezen. Aanrijdingen kunnen zo enigszins worden voorkomen. Op snelwegen is echter de doorstroming van belang en kan iedere ganzenoverlast in dit kader, door de grote snelheden waarmee gereden wordt, direct leiden tot gevaarlijke situaties.

Als preventieve maatregel is op deze locaties alleen nulstand effectief. De nulstand is alleen noodzakelijk gedurende het broedseizoen. Dieren die buiten het broed- en ruiseizoen verblijven in de plassen op en nabij op en afritten zijn geen directe bedreiging. Deze dieren zijn in staat om snel hoogte te maken wanneer zij worden opgejaagd en weg vliegen. Het vroegtijdig verwijderen van dieren die zich willen vestigen is het meest effectieve middel.

3.2.7.3 Veiligheid van het vliegverkeer

De Koninklijke Luchtmacht heeft op haar terreinen de beschikking over een aantal vogelwachten. Deze professionele krachten zijn dagelijks aanwezig en houden vliegbewegingen van alle vogelsoorten in de gaten.

In de afgelopen zes jaar heeft de KLU via één loket een ontheffing/ machtiging ontvangen voor alle handelingen die nodig zijn om de veiligheid van het vliegverkeer te garanderen. Hierbij wordt voornamelijk gebruik gemaakt van alarmpistolen, geluidsinstallaties.

3.2.7.4 Schade aan Gewassen

In de Handreiking Faunaschade staan middelen vermeld die kunnen worden ingezet ter voorkoming van schade door grauwe ganzen. Bij veel middelen treedt echter binnen enkele dagen gewenning op.
Naar mate er meer preventieve middelen in een gebied worden ingezet neemt als gevolg van snellere gewenning de effectiviteit van de maatregelen omgekeerd evenredig in effectiviteit af.
Tot de meest effectieve middelen behoren de "Scary Harry", het afspelen van angst kreten, het inzetten van jachtvogels en het gevarieerd gebruik van vogelafweerpistool in combinatie met afschot. Daarnaast kan ook winst gehaald worden bij het gevarieerd inzetten van de middelen.
In alle situaties zal er echter gewenning optreden.

In 2007 heeft het Ministerie in samenwerking met het beleidskader de handreiking overzomerende ganzen opgesteld. In deze handreikingen worden meerdere mogelijkheden aangegeven ter voorkoming en bestrijding van schade door gansachtigen. Deze nota zal verder uitgangspunt zijn voor de te nemen maatregelen.

3.2.8 Uitgevoerde handelingen ter voorkoming van schade

In de afgelopen jaren zijn veel handelingen verricht om schade door grauwe ganzen te voorkomen.
In de volgende paragrafen worden deze handelingen besproken.

3.2.8.1 Volksgezondheid en openbare veiligheid.

In de afgelopen planperiode hebben nog geen gecoördineerde handelingen plaats gevonden ten aanzien van dit belang. In de afgelopen jaren is slechts voor één zwemwaterplas ontheffing verleend voor het opzettelijk verontrusten met behulp van afweerpistool en jachtvogel.
Op deze waterplas is gedurende het seizoen dagelijks actief verjaagd met het resultaat dat de dieren na verloop van tijd mindervaak terug kwamen. Wanneer een ontheffing op voorhand wordt verleend zal deze registratie structurele vorm krijgen.

3.2.8.2 Veiligheid van het vliegverkeer

Door de vogelwachten van de vliegbases worden dagelijks meerdere inspecties uitgevoerd.
Onderstaande grafiek laat zien dat de top van verjaag acties liggen aan het begin van de zomer.
Jaarlijks vinden zo'n 6000 inspecties plaats, waarbij in ca 25% van de gevallen over wordt gegaan tot een actieve verjagende handeling. Inspecties en verjaging vinden jaarrond plaats.

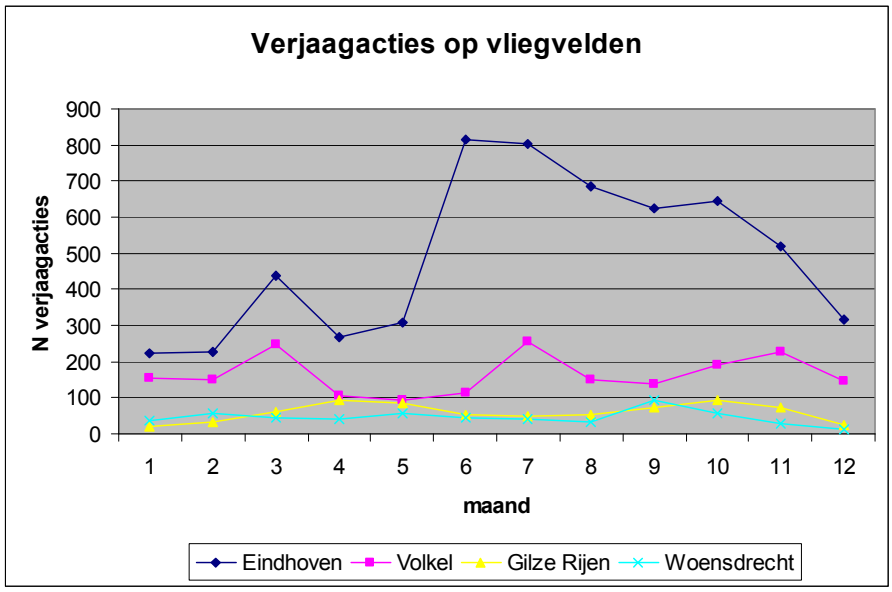

Figuur 3.2.5: Geregistreerde verjaagacties door vogelwachten KLU (Bron: KLU)
Opm. In Eindehoven vinden verreweg de meeste verjaagacties plaats omdat de KLU daar ook verantwoordelijk is voor de veiligheid van de burgerluchtvaart. De handelingen zijn een afgeleide van het aantal vliegbewegingen.

3.2.8.3 Schade aan gewassen

In het afgelopen jaar zijn het aantal verjaagacties structureel toegenomen evenals het gepleegde afschot. De dip in 2006 wordt veroorzaakt door het feit dat met de overgang van het eerste faunabeheerplan (2004-2006) naar het tweede (2006-2011) van 1 tot 11 juli geen ontheffing aanwezig was. Het afrijpen van granen was extreem vroeg in 2006. Op 31 juli was 90% van het gewas geoogst.

Beheerjaar	Aantal aanvragen	verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde dieren
2005-2006			45	314	756
2006-2007			37	222	220
2007-2008			75	502	1242
2008-2009			84	601	1386
2009-2010			93	691	1773

Tabel 3.2.6: Uitgevoerde handelingen in de afgelopen planperiode 2005-2010

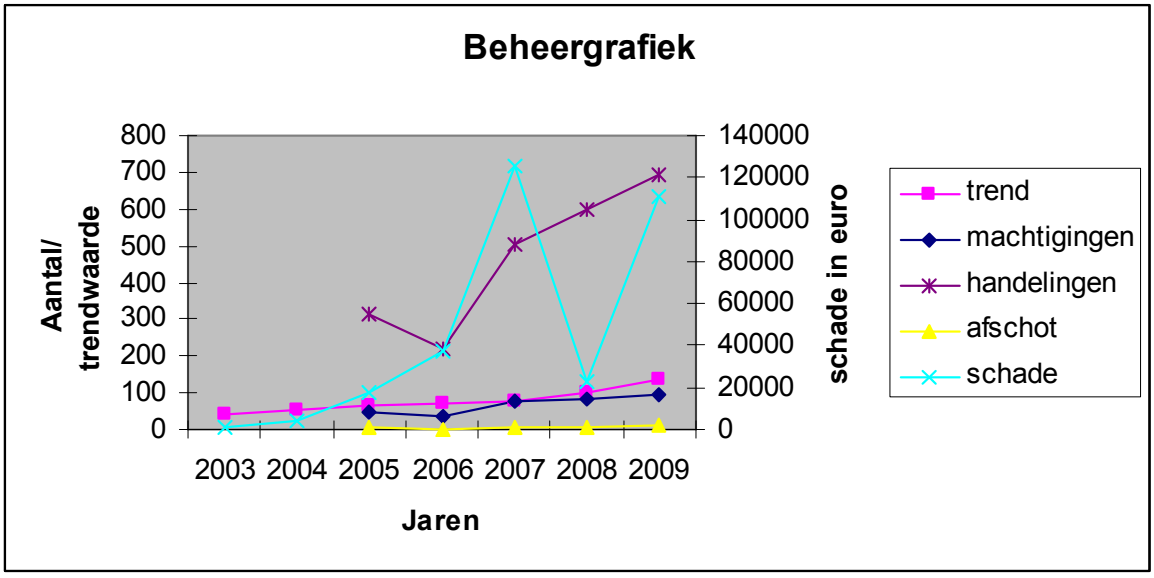

Figuur 3.2.6: Relatie tussen populatietrend, schade en uitgevoerde handelingen.(SOVON/Faunafonds/ FBE)

3.2.8.4 Effectiviteit van de maatregelen

Daar waar in de afgelopen planperiode bij de meeste diersoorten het verjagen met behulp van ondersteunend afschot tot gevolg heeft gehad dat de schade is afgenomen, is dit bij overzomerende ganzen absoluut niet het geval. De landelijke en ook in Noord-Brabant is gebleken dat het verjagen met ondersteunend afschot onvoldoende is om schade te beperken.
In de toekomst zullen dan ook andere maatregelen moeten worden ingezet om schade terug te dringen.
Geconstateerd is dat de ontheffingsperiode vaak aan de late kant start. Op basis van de oude ontheffing mocht pas vanaf zonsopkomst worden opgetreden. Vaak waren er dan al dieren op de schadepercelen aanwezig. Voorgesteld wordt nu om in de ontheffing het beheer in de periode 1 mei tot en met 31 augustus plaats te laten vinden van een uur voor zonsopkomst tot 1 uur na zonsondergang.

3.2.9 Uitvoering ontheffing

Handreiking Overzomerende ganzen
In 2007 is door het ministerie de handreiking overzomerende ganzen gepubliceerd. Deze handreiking is opgesteld in overleg met de beleidskaderpartners en bevat enkele handvatten om het beheer van overzomerende ganzen mogelijke te maken.

Prioriteit
Eerste prioriteit van de Faunabeheereenheid is de verspreiding van overzomerende ganzen (grauwe ganzen in het bijzonden te beperken. Ook de handreiking geeft aan dat het effectiever is om nieuwe problemen te voorkomen dat proberen het huidige probleem in eens op te lossen.
In de afgelopen jaren is een schadebeeld ontstaan wat zich met name concentreert in het gebied langs de rivier. Ook landinwaarts komen incidenteel schade meldingen voor doel is om deze laatste schadecategorie te voorkomen en de eerste categorie terug te dringen.
De aanpak in dit Faunabeheerplan is dan ook als volgt;

1. bestrijden en beperken van schade op perceelsniveau is essentieel
2. het voorkomen dat de populatie nog meer verspreid binnen de provincie Noord-Brabant
3. daar waar kleine populaties ontstaan deze met een snelle en effectieve ingreep verwijderen.
4. het terugdringen van de populatie naar een acceptabele stand.
5. Nulstand op veiligheidslocaties

Zonering
Om te beginnen wordt de gehele provincie in een drietal zones opgedeeld, daarnaast is er beheer gericht op de veiligheid en de volksgezondheid. Voor de planmatige uitvoering zullen gebieden worden aangewezen.
1. de schadepreventie zone:
In deze zone zijn nog geen schades geconstateerd en komen incidenteel ganzen in kleine aantallen voor.
2. De overgangszone:
In deze zone is in het verleden incidenteel schade getaxeerd. De dichtheid in deze zone is laag maar vertoond een stijgende lijn. De zone ligt op de grens van ontheffingen welke in de afgelopen beheerperiode zijn aangevraagd en uitgevoerd
3. De beheer en regulatie zone.
Binnen deze zone wordt jaarlijks veel schade veroorzaakt door ganzen.

Beheer per zone
1.Schadepreventiezone
In de handreiking overzomerende ganzen (LNV 2008) is aangegeven dat juist het voorkomen van het ontstaan van nieuwe locaties van groot belang is bij het beperken van leefgebieden en afremmen van de populatietoename
In de schadepreventiezone is het beheer erop gericht te voorkomen dat nieuwe populaties ontstaan. De handelingen vinden plaats op gebiedsniveau.
Afstemming over de uitvoering vindt plaats tussen WBE, grondgebruikers en terreineigenaren.

2.Overgangszone
In deze zone wordt evenals bij de schadepreventiezone voorkomen dat broedlocaties zich kunnen ontwikkelen.
In de zomerperiode is een ontheffing voor ondersteunend afschot op perceelsniveau aanwezig.
Afstemming over de uitvoering vindt plaats tussen WBE, grondgebruikers en terreineigenaren.

3. Beheer en regulatie zone
Binnen deze zone is het beheer gericht op het beheer van een acceptabele populatie en worden met behulp van ondersteunend afschot getracht schade te beperken.
In de afgelopen planperiode heeft de Faunabeheereenheid ontheffing op voorhand gehad voor het voorkomen van schade aan gewassen. Deze ontheffing biedt grondgebruikers de mogelijkheid hun gewassen te beschermen. De getaxeerde schade in de afgelopen planperiode is alleen maar toegenomen. Toch heeft afschot op perceelsniveau weldegelijk schade beperkt. Om de toename van schade te beperken dienen er vergaande maatregelen genomen te worden.
In onderstaande tabel zijn de voorgenomen maatregelen vermeld.

	Agrarisch gebied	**Natuurterreinen**	**Overige gebieden**
Schudden van eieren	Grondgebruikers	Op basis van beheerplan	Grondgebruikers
Vangen ruiende vogels		Op basis van beheerplan	
Reguleren op schadepercelen	Jachtaktehouders	N.v.t.	
Populatiereductie	Op basis van beheerplan	Op basis van beheerplan	Op basis van beheerplan

Tabel 3.2.7: Handelingen in beheergebieden

Grauwe ganzen zijn als inheemse soort onderdeel van het ecosysteem. Het uiteindelijke doel is om streven naar een populatie die in evenwicht is met het natuurlijke voedsel aanbod en dat structurele schade wordt beperkt . Doelstelling is een beheerbare situatie.
De aanwezigheid van Natura 2000 gebieden binnen deze zones maakt dat er zeer afgewogen te werk gegaan moet worden.

Volksgezondheid en Veiligheid
Binnen de provincie zijn er zijn in drie verschillende veiligheidszones en locaties aangewezen.
1. Volksgezondheid
Voor alle geregistreerde open zwemwateren moeten, ter bescherming van de waterkwaliteit en de volksgezondheid, ganzen weren met als doel te voorkomen dat zij zich in de kwetsbare periode ophouden op en ronde zwemwater.
2. Openbare veiligheid
Langs wegen zijn veel kleine wateren (kleiner dan 1 ha) aanwezig. Vaak zijn deze wateren gelegen nabij klaverbladen en op en afritten. Maar ook zandwinninglocaties met natuurlijke oevers langs snelwegen zijn een potentieel gevaar. Meldingen van aanrijdingen komen zeer regelmatig voor. Op sommige trajecten gaat het in het voorjaar om tientallen dieren.
Op deze locaties is het onwenselijk dat zich ganzen vestigen.
Ontheffing wordt aangevraagd voor kleine wateren welke geheel of gedeeltelijk nabij Rijks- en provinciale wegen gelegen zijn. Op lokale wegen is het mogelijk om andere maatregelen te treffen om aanrijdingen te voorkomen.
3.Veiligheid van het vliegverkeer
Evenals in afgelopen planperiode zal voor de terreinen van de Koninklijke Luchtmacht ontheffing worden aangevraagd voor het opzettelijk verontrusten en verjagen van inheems beschermde soorten. Wetgeving m.b.t. de vliegverkeersveiligheid biedt de mogelijkheid om tot een afstand van 6 km van start en landingsbanen invloed te hebben op het beheer van de fauna.
De situatie rond Schiphol toont aan dat het voorkomen van ganzenpopulaties van groot belang is. Binnen een straal van 6 km zal naast de al aangevraagde ontheffingen tevens ontheffing worden aangevraagd voor het reguleren van ganzenpopulaties.

3.2.10 Conclusies ten aanzien van populatie, schade en beheer

Samenvatting

- Overzomerende ganzen hebben in de afgelopen jaren schade veroorzaakt aan gewassen.
- Gezien de huidige ontwikkeling en de potentiële mogelijkheden voor nieuwe leefgebieden ligt het in de lijn der verwachting dat de populatie zich nog meer zal verspreiden en het aantal dieren nog verder zal toenemen binnen de provincie.
- Verwacht wordt dan ook dat stijgende lijn van de schade in de komende jaren nog verder zal gaan toenemen wanneer het beheer niet wordt geïntensiveerd.

Conclusie

- In de afgelopen beheerperiode is de populatie gegroeid met ruim 30%. Daar waar aan het begin van de planperiode verjaging met ondersteunend afschot nog enige beperkend effect had op de schadeomvang is dit in de laatste jaren onvoldoende geweest om de schade binnen de perken te houden.
- Uit de rapportages is duidelijk geworden dat, het afschot een remmend effect heeft gehad op de schadeontwikkeling. De conclusie is echter wel dat er verder gaande maatregelen nodig zijn om het probleem beheersbaar te krijgen.
- Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen kunnen afschermende/werende/verjagende middelen worden ingezet.
- Om verdere uitbreiding van het overzomerende ganzenprobleem te beperken dient gekeken te worden naar alle aanwezige overzomeraars.
- Het beheer vindt plaats op vier niveaus
  1. Preventief het voorkomen dat populaties zich vestigen.
  2. Reactief het terugdringen en wegnemen van nieuwe of kleine locaties
  3. Actief Het beheer is er op gericht dat de populatie op acceptabel niveau gebracht en gehouden wordt.
  4. Gebieden die bijzondere aandacht krijgen in verband met veiligheid en volksgezondheid.
- De beheerperiode is van 1 april tot en met 30 september.
- Om effectief te kunnen beheren worden de ontheffing in de periode 1 mei tot en met 31 augustus aangevraagd van een uur voor zonsopkomst tot een uur na zonsondergang.
- Ten aanzien van het schudden van eieren en het doden van broedende vogels wordt ontheffing aangevraagd vanaf 1 maart tot en met 31 mei.

Advies

- Monitoring: brede monitoring (interprovinciaal/ internationaal) met als doel een vollediger beeld te krijgen van de omvang en ontwikkeling van de populaties en de aard, ontwikkeling en omvang van veroorzaakte schade.
- Onderzoek: Verder onderzoeken naar de relatie tussen populatie omvang en voedselaanbod.
- Het is noodzakelijk dat provincies met aangrenzende Faunabeheereenheden op gecoördineerde wijze het beheer van de ganzenpopulatie oppakken.

3.2.2 Brandgans (Branta leucopsis)

3.2.2.1 Reden van vermelding

In Hoofdstuk 2.4 zijn de schadeveroorzakende soorten opgenomen. Sinds 2006 is er sprake van structureel schade aan gewassen veroorzaakt door brandganzen. De schade beperkt zich tot het noordwesten van de provincie.
Beleid is gemaakt ter beperking van verdere ontwikkeling en het terug dringen van de populatie buiten en in de huidige verspreidingsgebieden.
Broedlocaties zijn beperkt tot de Hellegatsplaten (grensgebied met Zuid-Holland) en de Dintelse Gorzen.

3.2.2.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status

* Beschermde inheemse diersoort
* Schadelijke diersoorten zoals bedoeld in art. 65.1 van de Wet (diersoort die in een deel van het land schade aanricht).

Provinciaal beleid

Provinciale vrijstelling voor grondgebruikers om de soort opzettelijk te verontrusten in de gehele provincie.
Ontheffing op voorhand voor gebieden met concrete dreigende schade op basis van een faunabeheerplan van de Faunabeheereenheid.
Incidentele ontheffing mogelijk, ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen.
Vestiging van een broedpopulatie is ongewenst.

3.2.2.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

Sinds 1984 worden jaarlijks in toenemende mate broedgevallen van brandganzen in Nederland vastgesteld. Het gaat hier waarschijnlijk vooral om ontsnapte of losgelaten vogels uit watervogelcollecties en hun nakomelingen.
In Noord-Brabant was tot 2000 de brandgans een tamelijk schaarse broedvogel. Grote delen van de provincie zijn nog altijd onbezet. In de randzones met Zuid Holland is de populatie in de afgelopen 10 jaar extreem gestegen naar ruim 10.000. De dieren die in Noord-Brabant foerageren hebben hun broedlocaties op de Hellegatsplaten en in de Dintelse Gorzen. Het gaat om ca 1.000 broedparen. In het Deltagebied is verreweg de grootste broedlocatie van brandganzen in Nederland. De soort vestigde zich hier vanaf 1988, voornamelijk op een eiland in het Markiezaatsmeer, met 3-12 paren in 1988. Tijdens de voorjaarstelling van 2010 zijn door de Wildbeheereenheden ruim 4000 dieren geteld.
Daarnaast zijn er buiten de reguliere broedlocaties ook 96 broedparen aangetroffen.
Onderstaande grafiek geeft de populatieontwikkeling van de brandganzen weer.

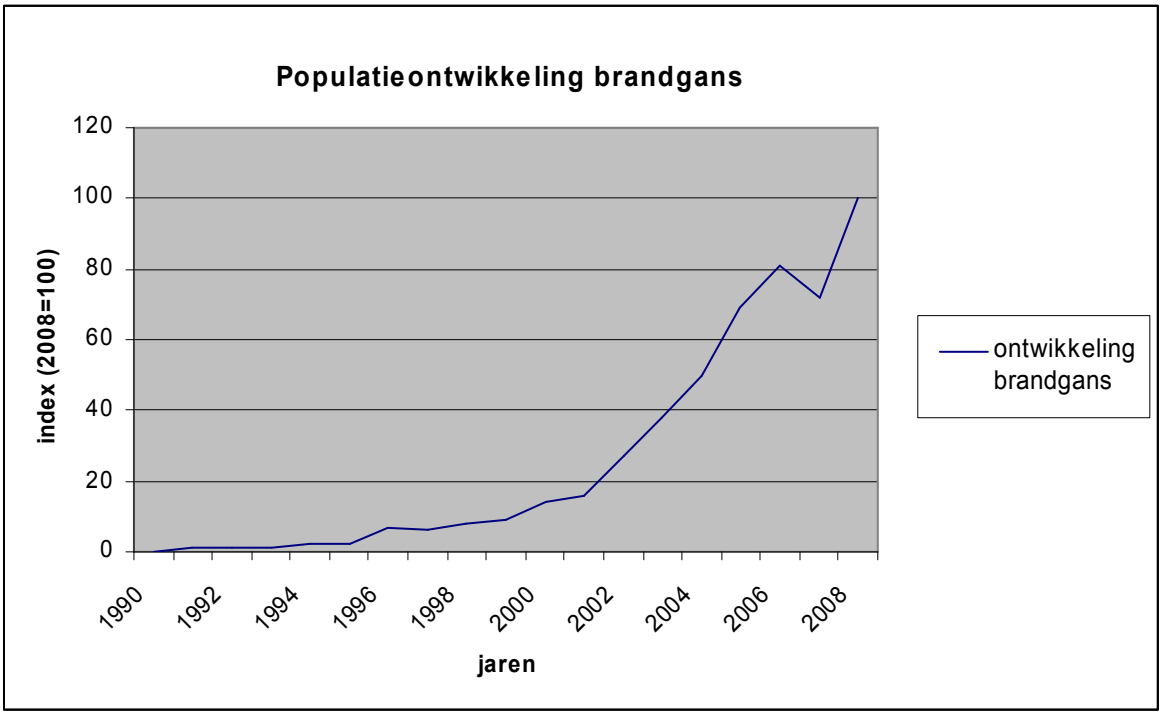

Figuur 3.2.2.1: Populatieontwikkeling brandganzen (bron SOVON/CBS)

3.2.2.4 Mogelijke schade aan belangen

Van ganzen is bekend dat zij belangrijke schade kunnen veroorzaken aan gewassen.
Brandganzen zijn hierop geen uitzondering. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de gevoelige gewassen en periode.

Teelt	Schade	Periode
Granen	Vraatschade	1 mei tot 1 september
Aardappelen	Pikschade, krabschade	gehele teeltperiode
Suikerbieten / voederbieten	Pikschade Krabschade	gehele teeltperiode
Peulvruchten	Vraatschade, vertrapping	gehele teeltperiode
Grasland	Vraatschade	1 mei tot 1 september
Graszaad en graszoden	Vraatschade, bevuiling en	1 mei tot 1 september

Tabel 3.2.2.1: Schadegevoelige gewassen

3.2.2.5 Geregistreerde schade aan belangen in het verleden

Met ingang van 2006 is er jaarlijks belangrijke schade getaxeerd welke was veroorzaakt door brandganzen. De populatie heeft in 2006 een omvang bereikt die jaarlijks structureel schade veroorzaakt. Onderstaande tabel geeft het overzicht van de getaxeerde schade.
Broedende dieren op en nabij de Hellegatsplaten vallen onder de provincie Zuid-Holland. De Brabantse broedpopulatie bevindt zich in de Dintelse Gorzen.

	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
2003	1	0	€ 0	€ 0
2004	1	1	€ 74	€ 74
2005	0	0	€ 0	€ 0
2006	4	4	€ 1.211	€ 303
2007	8	8	€ 35.413	€ 4.427
2008	4	3	€ 5.764	€ 1.921
2009	3	2	€ 1.749	€ 875
totaal	21	18	€ 44.211,00	€ 1.520

Tabel: 3.2.2.2: Door brandganzen veroorzaakte schade aan gewassen. (Bron: Faunafonds)

Onderstaande tabel 3.2.2.3 geeft een overzicht van de schade opgesplitst naar gewas. In 2006 werd de verleende ontheffing geschorst. In 2007 is een nieuwe ontheffing door de Faunabeheereenheid aangevraagd. Het hoge schadebedrag van € 32.462, - (een melding van €29.422, -) is de laatste schade welke is ontstaan voordat de nieuwe ontheffing was afgegeven.

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Wintergraan				€ 746	€ 639	€ 529	€ 484
Graszaad		€ 74					
Gras				€ 85		€ 2.167	
Suikerbieten				€ 380	€ 226		
Overige Akkerbouwgewassen					€ 32.462		
Groenten					€ 1.651	€ 3.068	
Erwten					€ 435		
Bonen							€ 1.265

Tabel 3.2.2.3: Opgesplitste schades naar gewas

3.2.2.6 Schade aan belangen in de toekomst

Gezien de ontwikkeling van de populatie en de daarmee mogelijke verspreiding/uitbreiding van de populatie brandganzen ligt het in de verwachting dat ook in de toekomst schade zal blijven ontstaan. Door de populatie te beperken tot de huidige broedlocaties zal schade in de rest van de provincie voorkomen worden.

3.2.2.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

Mogelijke maatregelen

In de Handreiking Faunaschade staan middelen vermeld die kunnen worden ingezet ter voorkoming van schade door grauwe ganzen. Bij veel middelen treedt echter binnen enkele dagen gewenning op.

Naar mate er meer preventieve middelen in een gebied worden ingezet neemt als gevolg van snellere gewenning de effectiviteit van de maatregelen omgekeerd evenredig in effectiviteit af.

Tot de meest effectieve middelen behoren de “Scary Harry”, het afspelen van angst kreten, het inzetten van jachtvogels en het gevarieerd gebruik van vogelafweerpistool in combinatie met afschot.

Daarnaast kan ook winst gehaald worden bij het gevarieerd inzetten van de middelen.

In alle situaties zal er echter gewenning optreden.

In 2007 heeft het Ministerie in samenwerking met het beleidskader de handreiking overzomerende ganzen opgesteld. In deze handreikingen worden meerdere mogelijkheden aangegeven ter voorkoming en bestrijding van schade door gansachtigen. Deze nota zal verder uitgangspunt zijn voor de te nemen maatregelen.

3.2.2.8 Maatregelen in het verleden

Flora- en faunawet

Voor de inwerkingtreding van de Wet zijn geen aanvragen geweest voor het verjagen met behulp van ondersteunend afschot van brandganzen. De oorzaak hiervan lag in het feit dat er geen brandganzen waren. De populatieontwikkeling en de daarbij behorende voedselbehoefte heeft ertoe geleid dat vanaf het beheerjaar 2006-2007 jaarlijks meerdere aanvragen bij Faunabeheereenheid binnenkomen. Tabel 3.2.2.4

Beheerjaar	Aantal aanvragen	verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde brandganzen
2005-2006	0	0	0	0	0
2006-2007	1	1	9	0	0
2007-2008	2	0(+)	5	34	141
2008-2009	0	0(+)	11	61	165
2009-2010	0	0 (+)	4	46	112

Tabel 3.2.2.4: Overzicht ingediende aanvragen en de daarbij behorende handelingen

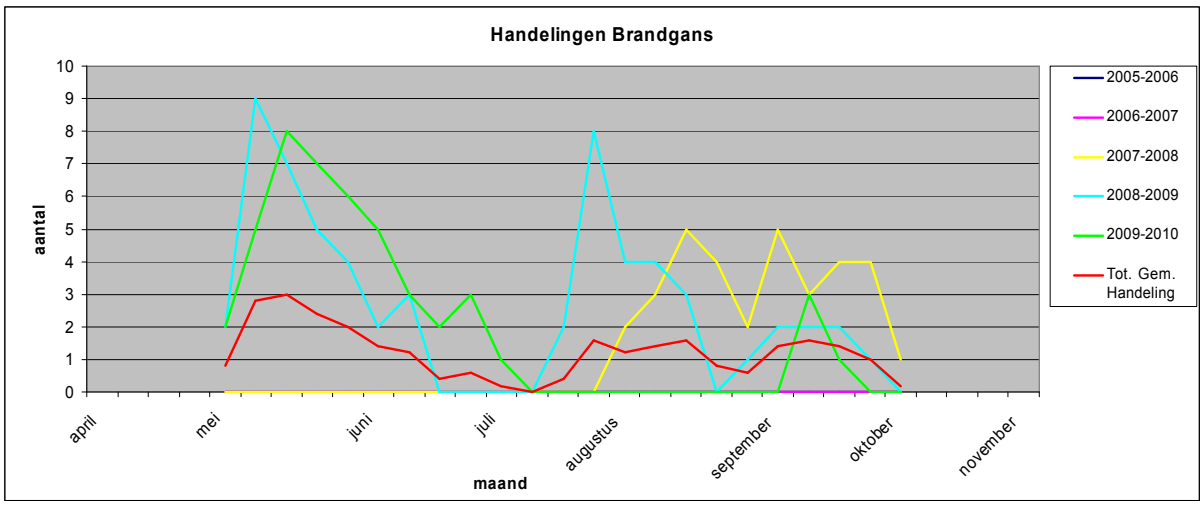

Figuur 3.2.2.2: Uitgevoerde handelingen in de afgelopen beheerperiode

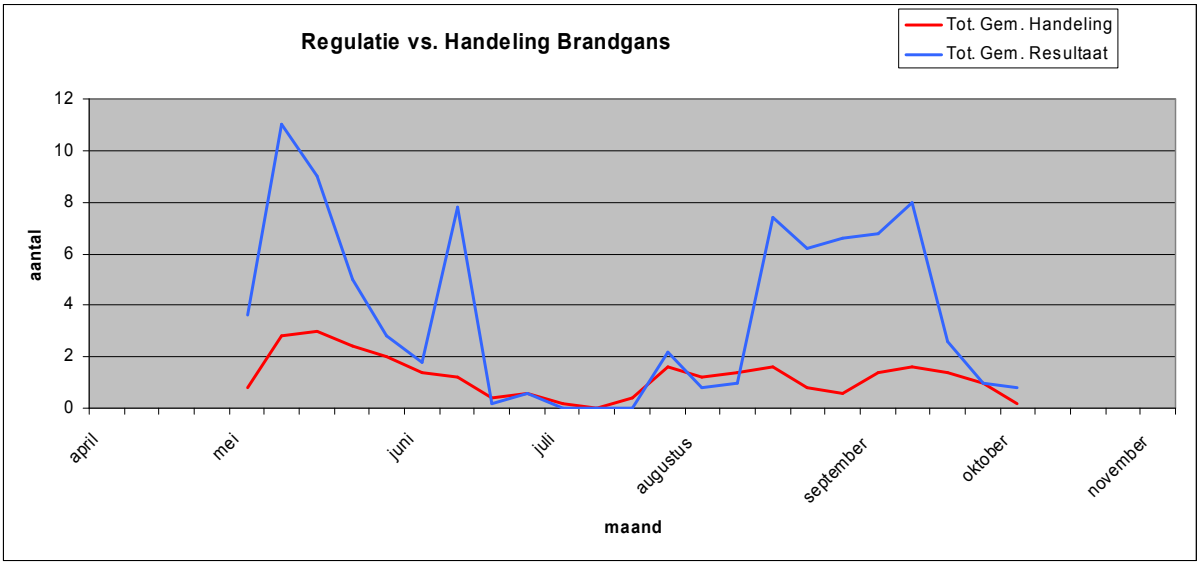

Figuur 3.2.2.3: Gemiddeld aantal uitgevoerde handelingen per week met de gemiddelde regulatie

3.2.2.9 Uitvoering ontheffingen

De uitvoering van de ontheffing is in overeenstemming met de handelingen welke worden voorgesteld ten aanzien van de aanwezige populatie grauwe ganzen.
Ten aanzien van het beheer en regulatiegebied wordt echter gesteld dat alleen binnen de werkgebieden van de Wildbeheereenheden: Steenbergen, Oranje en van Glymespolders en Niervaart brandganzen als te beheren populatie worden gezien. Buiten deze gebieden dient voor brandganzen nulstand als uitgangspunt te dienen. Deze keuze moet er voor zorgen dat de sterke stijging van de populatie tot stilstand komt.

3.2.2.10 Conclusies ten aanzien van populaties, schade en beheer

Samenvatting

- Overzomerende brandganzen hebben in de afgelopen jaren schade veroorzaakt aan gewassen.
- Gezien de huidige ontwikkeling en de potentiële mogelijkheden voor nieuwe leefgebieden wordt verwacht dat, in de huidige situatie de populatie zich nog meer zal verspreiden en het aantal dieren nog verder zal toenemen binnen de provincie.
- Verwacht wordt dat stijgende lijn van de schade de komende jaren nog verder zal gaan toenemen wanneer het beheer niet wordt geïntensiveerd.

Conclusie

- In de afgelopen beheerperiode is de populatie gegroeid met ruim 200%. Daar waar aan het begin van de planperiode geen ontheffing werd verleend vanwege het ontbreken van schadecijfers, zijn de afgelopen drie beheerjaren regelmatig handelingen uitgevoerd ter voorkoming van schade aan gewassen.
- Uit de rapportages is duidelijk geworden dat, het afschot een remmend effect heeft gehad op de schadeontwikkeling. De conclusie is dat er verder gaande maatregelen nodig zijn om het probleem beheerbaar te krijgen.
- Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen kunnen afschermende/werende/verjagende middelen worden ingezet.
- Om verdere uitbreiding van het overzomerende ganzenprobleem te beperken dient gekeken te worden naar een integrale benadering alle in de zomer aanwezige ganzen.
- Het beheer van brandganzen vindt plaats op drie niveaus
  1. Preventief, door het voorkomen dat populaties zich vestigen.
  2. Reactief, door het terugdringen en elimineren van nieuwe locaties

3. Actief, door beheer gericht om de populatie op acceptabel niveau te brengen en gehouden.
- De beheerperiode is van 1 april tot en met 30 september.
- Om effectief te kunnen beheren worden de ontheffing in de periode 1 mei tot en met 31 augustus aangevraagd van een uur voor zonsopkomst tot een uur na zonsondergang.
- Ten aanzien van het schudden van eieren en het doden van broedende vogels wordt ontheffing aangevraagd vanaf 1 maart tot en met 31 mei.

Advies
- Monitoring: Brede monitoring (interprovinciaal/ internationaal) met als doel een vollediger beeld te krijgen van de omvang en ontwikkeling van de populaties en de aard, ontwikkeling en omvang van veroorzaakte schade.
- Onderzoek: Verder onderzoeken naar de relatie tussen populatie omvang en voedselaanbod moet het mogelijk maken in de toekomst een gewenste populatie vast te stellen.
- Het is noodzakelijk dat provinciaal al dan niet met aangrenzende Faunabeheereenheden de populatie op gecoördineerde wijze het beheer van de ganzenpopulatie verder wordt uitgewerkt.

3.2.3 Kolgans Anser albifrons

3.2.3.1 Reden van vermelding

In Hoofdstuk 2.4 zijn de schadeveroorzakende soorten opgenomen. Incidenteel komen schades aan gewassen voor welke worden veroorzaakt door in de zomer verblijvende kolganzen.

3.2.3.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status

* Beschermde inheemse diersoort.
* Schadelijke diersoort zoals bedoeld in art. 65.1 van de Wet (diersoort die in een deel van het land schade aanricht).

Provinciaal beleid

Provinciale vrijstelling voor grondgebruikers om de soort opzettelijk verontrusten in de gehele provincie.
De provincie heeft in de winter een belangrijke functie voor opvang van kolganzen. In de zomer is er nog geen sprake van een duurzame populatie. Buiten de gebieden waar de kolgans als doelsoort wordt aangemerkt, wordt er geen duurzame populatie nagestreefd.
Ontheffing op voorhand voor gebieden met concrete dreigende schade op basis van een faunabeheerplan van de faunabeheereenheid.
Incidentele ontheffing is mogelijk ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen.

3.2.3.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

Als broedvogel komen kolganzen slechts in geringe aantallen voor in Noord-Brabant. In de toekomst is een verdere uitbreiding van het aantal broedvogels aannemelijk, aangezien voedsel en nestgelegenheid in voldoende mate aanwezig zijn. Tijdens de voorjaarstelling door een aantal wildbeheereenheden zijn in 2010 ruim 2000 dieren waargenomen waaronder 96 broedparen.

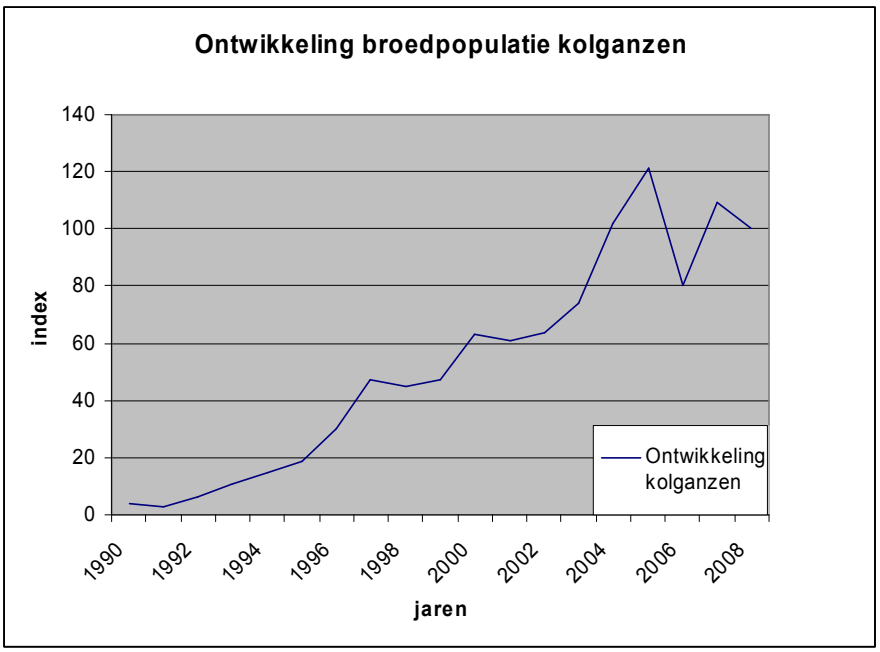

Figuur 3.2.2.1: Populatieontwikkeling kolganzen landelijk (bron SOVON/CBS)

3.2.3.4 Mogelijke schade aan belangen

Van ganzen is bekend dat zij belangrijke schade kunnen veroorzaken aan gewassen.
Kolganzen zijn hierop geen uitzondering. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de gevoelige gewassen.

Teelt	Schade	Periode
Granen	Vraatschade	1 mei tot 1 september
Aardappelen	Pikschade, krabschade	gehele teeltperiode
Suikerbieten / voederbieten	Pikschade Krabschade	gehele teeltperiode
Peulvruchten	Vraatschade, vertrapping	gehele teeltperiode
Grasland	Vraatschade	1 mei tot 1 september
Graszaad en graszoden	Vraatschade, bevuiling en	1 mei tot 1 september

Tabel 3.2.2.1: Schadegevoelige gewassen

3.2.3.5 Geregistreerde schade aan belangen in het verleden

De populatie heeft in 2006 een omvang bereikt die jaarlijks structureel schade veroorzaakt. Onderstaande tabel geeft het overzicht van de getaxeerde schade.

Jaar	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
2003	5	1	€ 168	€ 168
2004	2	1	€ 135	€ 135
2005	6	4	€ 2.543	€ 636
2006	2	1	€ 25	€ 25
2007	4	2	€ 1.862	€ 931
2008	2	1	€ 3.969	€ 3.969
2009	5	3	€ 7.107	€ 2.369
totaal	26	13	€15.809	€ 1.176

Tabel: 3.2.2.2: Door kolganzen veroorzaakte schade aan gewassen. (Bron: Faunafonds)

Onderstaande tabel 3.2.2.3 geeft een overzicht van de schades opgesplitst naar gewas.

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Gras	€168	€ 135	€ 251				€ 127
Wintergraan				€ 25	€ 958		
Zomergraan			€ 2.213				
Groenten			€ 79				
Suikerbieten					€ 904		
Graszaad						€ 3.969	
Sperziebonen							€ 6.980

Tabel 3.2.2.3: Kolgansschade opgesplitste naar gewas

3.2.3.6 Schade aan belangen in de toekomst

Gezien de groei van de populatie en de daarmee gepaard gaande verspreiding van kolganzen ligt het in de verwachting dat ook in de toekomst schade zal blijven ontstaan. Door de populatie te beperken tot de huidige broedlocaties en Natura2000 gebieden zal schade in de rest van de provincie beperkt blijven.

3.2.3.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

Mogelijke maatregelen

In de Handreiking Faunaschade staan middelen vermeldt die kunnen worden ingezet ter voorkoming van schade door ganzen in het algemeen. Bij veel middelen treedt echter binnen enkele dagen gewenning op.
Naar mate er meer preventieve middelen in een gebied worden ingezet neemt als gevolg van snellere gewenning de effectiviteit van de maatregelen omgekeerd evenredig in effectiviteit af.
Tot de meest effectieve middelen behoren de “Scary Harry”, het afspelen van angst kreten, het inzetten van jachtvogels en het gevarieerd gebruik van vogelafweerpistool in combinatie met afschot.
Daarnaast kan ook winst gehaald worden bij het gevarieerd inzetten van de middelen.
In alle situaties zal er echter gewenning optreden.

In 2007 heeft het Ministerie in samenwerking met de beleidskader partners de handreiking overzomerende ganzen opgesteld. In deze handreikingen worden meerdere mogelijkheden aangegeven ter voorkoming en bestrijding van schade door gansachtigen. Deze nota zal verder uitgangspunt zijn voor de te nemen maatregelen.

3.2.3.8 Maatregelen in het verleden

Flora- en faunawet

Voor de inwerkingtreding van de Wet zijn geen aanvragen gedaan voor het verjagen met behulp van ondersteunend afschot van brandganzen. Ook tijdens de afgelopen beheerperiode zijn geen aanvragen ingediend ter bestrijding van schade. Toch is er schade geregistreerd.

3.2.3.9 Uitvoering ontheffingen

De uitvoering van de ontheffing is in overeenstemming met handelingen welke worden voorgesteld ten aanzien van de aanwezige populatie grauwe ganzen.

Ten aanzien van het beheer en regulatiegebied wordt echter gesteld dat alleen binnen Natura2000 gebieden broedpopulaties als acceptabel gezien worden. Ontwikkelingen dien aangaande zullen worden gevolgd.

3.2.3.10 Conclusies ten aanzien van populaties, schade en beheer

Samenvatting

- Overzomerende kolganzen hebben de afgelopen jaren schade veroorzaakt aan gewassen.
- Gezien de ontwikkeling van de populatie en de potentiële mogelijkheden voor nieuwe leefgebieden ligt het in de lijn der verwachting dat, de populatie zich nog meer zal verspreiden en het aantal dieren nog verder zal toenemen binnen de provincie.
- Een stijgende lijn van de schade wordt in de komende jaren verwacht als het beheer niet wordt geïntensiveerd.

Conclusie

- In de afgelopen beheerperiode is de populatie zeer sterk gegroeid. Daar waar aan het begin van de planperiode geen ontheffing werd verleend vanwege het ontbreken van schadecijfers, zijn de afgelopen drie beheerjaren regelmatig handelingen uitgevoerd ter voorkoming van schade aan gewassen.
- Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen kunnen afschermende/werende/verjagende middelen worden ingezet.
- Om verdere uitbreiding van het overzomerende ganzenprobleem te beperken dient er een integrale benadering te zijn van alle aanwezige overzomeraars.
- Het beheer van brandganzen vindt plaats op drie niveaus
  1. Preventief, door het voorkomen dat populaties zich vestigen.
  2. Reactief, door het terugdringen en elimineren van nieuwe locaties
  3. Actief, door beheer gericht op het op acceptabel niveau brengen en houden van de populatie.
- De beheerperiode is van 1 april tot en met 30 september.
- Om effectief te kunnen beheren worden de ontheffing in de periode 1 mei tot en met 31 augustus aangevraagd van een uur voor zonsopkomst tot een uur na zonsondergang.
- Ten aanzien van het schudden van eieren en het doden van broedende vogels wordt ontheffing aangevraagd vanaf 1 maart tot en met 31 mei.

Advies

- Monitoring: brede monitoring (interprovinciaal/ internationaal) met als doel een vollediger beeld te krijgen van de omvang en ontwikkeling van de populaties en de aard, ontwikkeling en omvang van veroorzaakte schade.
- Onderzoek: Verder onderzoeken naar de relatie tussen populatie omvang en natuurlijk voedselaanbod moet het mogelijk maken in de toekomst een gewenste populatie vast te stellen.
- Het is noodzakelijk dat de Faunabeheereenheid, al dan niet met aangrenzende Faunabeheereenheden, het beheer van de populatie locatie niveau verder gaat uitwerken.

3.3 Knobbelzwaan (Cygnus olor)

3.3.1 Reden van vermelding

In Hoofdstuk 6 (belangrijke schade aan gewassen) is geconstateerd dat Knobbelzwanen in Noord-Brabant jaarlijks belangrijke schade aanrichten aan gewassen.
Daarnaast is in de afgelopen jaren geconstateerd, dat de aanwezigheid van watervogels waaronder knobbelzwanen de kwaliteit van zwemwater kunnen aantasten.

3.3.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status
* Beschermde inheemse diersoort.
* Schadelijke diersoort zoals bedoeld in art. 65.1 van de Wet (diersoort die in een deel van het land schade aanricht).

Provinciaal beleid
Er geldt een provinciale vrijstelling op basis van art. 65 voor grondgebruikers voor het opzettelijk verontrusten op schadegevoelige percelen in de gehele provincie. Ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen kan ontheffingen worden verleend voor afschot in de gehele provincie voor het gehele jaar (’s winters in het bijzonder akkerbouwgewassen, vollegrondsgroenten en eerstejaars grasland, zaaidatum na 1 augustus)

3.3.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

De verspreidingskaart (figuur 3.3.1) laat zien dat knobbelzwanen zich voornamelijk concentreren in het rivierengebied, in de rest van de provincie zijn ze over het algemeen relatief schaars. Knobbelzwanen hebben een voorkeur voor grasland, waterrijke gebieden en beekdalen. Knobbelzwanen komen als standvogels en als trekvogels voor in Noord-Brabant. De rui vindt in juni, juli en augustus plaats. Voor en na de rui concentreren knobbelzwanen zich in de nabijheid van de grote rivieren, de Biesbosch en andere grote wateren in het westen van de provincie (Provincie Noord-Brabant, 2002). Knobbelzwanen zijn erg plaatsgetrouw. Eenmaal gevestigde broedvogels blijven hun hele leven trouw aan hetzelfde territorium (Van Dijk, 2002). Door het territoriumgedrag komt de soort over het algemeen in lage dichtheden voor.

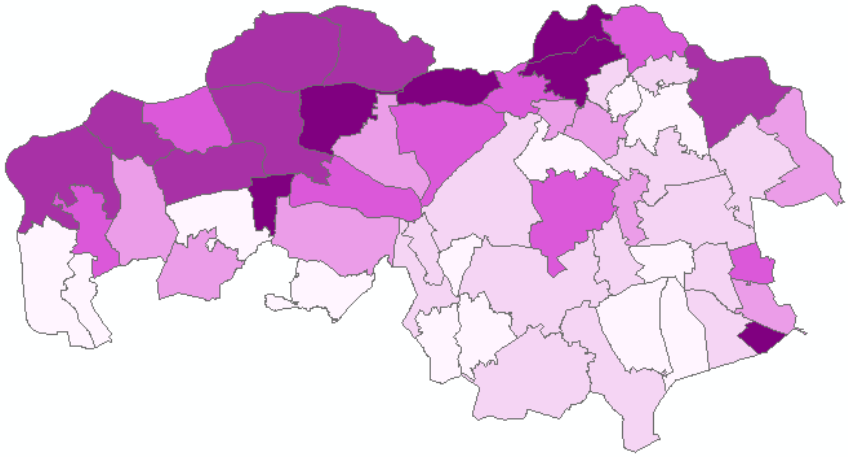

Figuur 3.3.1 Verspreidingskaart op basis van de aanwezige dieren tijdens de voorjaarstelling 2010

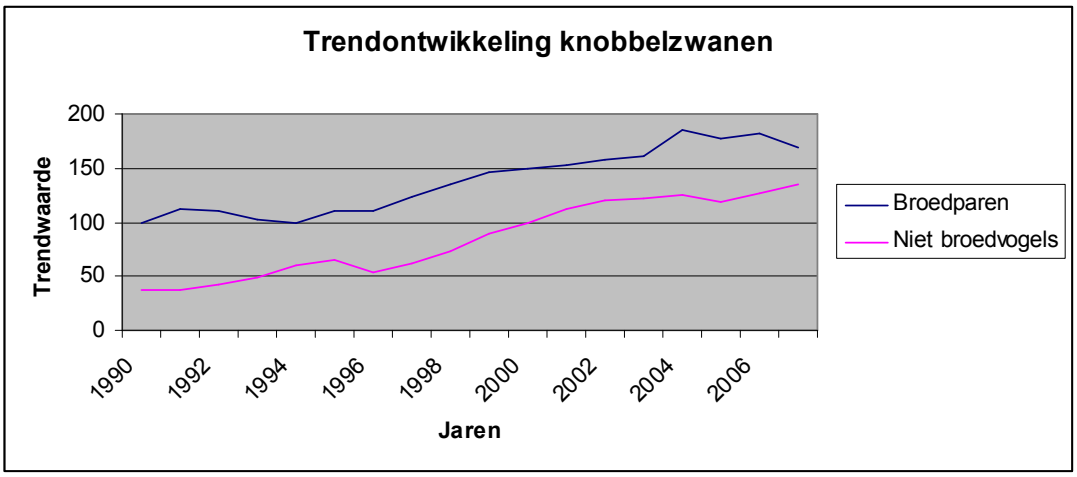

Figuur 3.3.2: Landelijke trendcijfers landelijk (bron: CBS/SOVON)

Landelijk neemt het aantal broedparen en niet broedende knobbelzwanen toe nog altijd toe(gegevens CBS). Op provinciaal niveau wordt gebruik gemaakt van de voorjaarstellingen welke jaarlijks worden uitgevoerd op ca 300.000 ha. Onderstaande grafiek geeft de getelde voorjaarstand weer in de afgelopen jaren. Omdat de telling plaats vindt begin april zijn er nog wintergasten aanwezig. In 2010 waren er tenminste 650 broedparen in Noord-Brabant aanwezig.

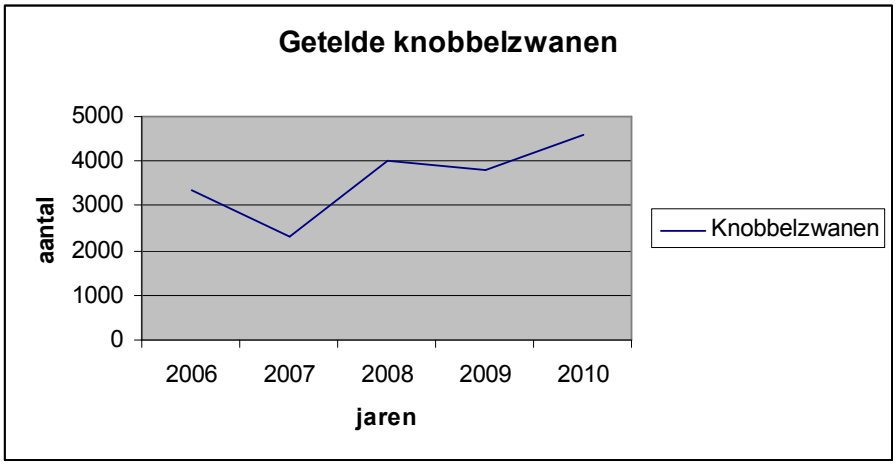

Figuur 3.3.3: Getelde knobbelzwanen in Noord-Brabant (bron: FBE telling)

3.3.4 Mogelijke schade aan belangen

Van knobbelzwanen is bekend, dat zij schade kunnen veroorzaken aan landbouwgewassen. Schade wordt voornamelijk aangericht aan grassen en granen. Sporadisch komt ook schade in andere gewassen voor. Van de volgende gewassen is bekend dat knobbelzwanen daaraan schade kunnen veroorzaken.

Teelt	Schade	Periode
Granen	Vraatschade	Gehele teeltperiode
Grasland	Vraatschade/vervuiling	Gehele jaar
Graszaad en	Vraatschade en	Gehele jaar
Riet en biezen	Vraatschade	Voorjaar
Suikerbieten	Vraat en vertrapping	Voorjaar
Koolzaad	Vraat	Voorjaar

Tabel 3.3.1: Schadegevoelige gewassen (bron Faunafonds)

3.3.5 Geregistreerde schade aan belangen

De afgelopen jaren zijn door het Faunafonds en haar voorganger het Jachtfonds de schademeldingen getaxeerd. De schade veroorzaakt door knobbelzwanen in Noord-Brabant vertoont een dalende trend. Een piek in 2001 wordt veroorzaakt door de MKZ-crisis. In die periode mochten er geen handelingen in het veld plaats vinden. Deze piek maakt dan ook duidelijk dat schade hoger is wanneer ingrijpen uitblijft.

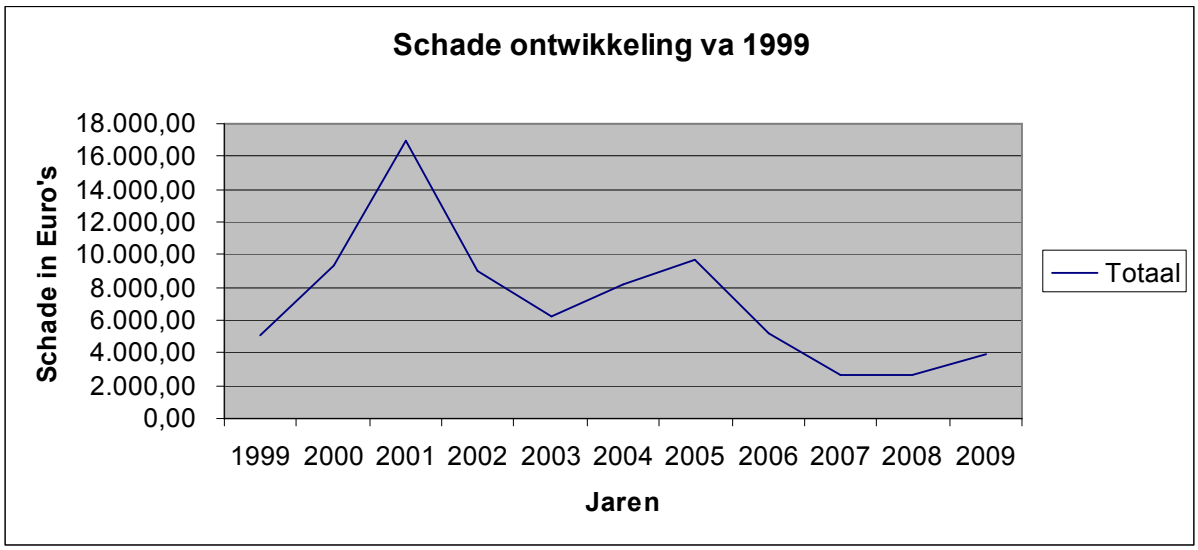

Figuur 3.3.4: Geregistreerde schades in Noord-Brabant (Bron: Faunafonds/ Jachtfonds)

Jaren	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
2003	45	20	€ 6.190	€ 310
2004	33	21	€ 8.235	€ 392
2005	29	20	€ 9.699	€ 485
2006	26	18	€ 5.173	€ 287
2007	6	5	€ 3.203	€ 641
2008	5	4	€ 2.706	€ 677
2009	12	7	€ 4.378	€ 625
totaal	156	95	€ 39.584	€ 488

Tabel 3.3.2: Getaxeerde faunaschade veroorzaakt door knobbelzwanen (bron: Faunafonds)

Op basis van de gemiddelde getaxeerde schade kan worden gesteld dat de omvang van schade per melding langzaam op loopt. Op basis van de totaal getaxeerde schade is het beeld juist dat deze afneemt. In de komende planperiode moet blijken waar deze oorzaak vandaan komt.

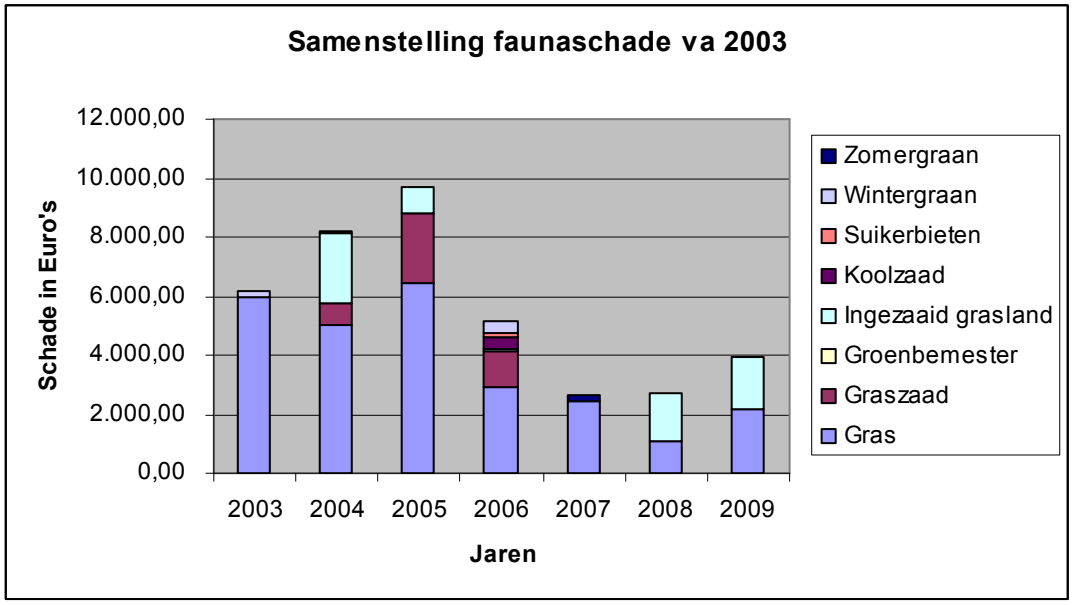

Figuur 3.3.5: Uitgesplitste schade over de laatste 7 jaar (Bron: Faunafonds)

Schade wordt hoofdzakelijk gemeld op grasland. In de akkerbouwgewassen treed voornamelijk structuurschade op. Deze schade wordt niet getaxeerd en komt ook niet voor eventuele schadevergoeding in aanmerking.
Vraatschade in de akkerbouw wordt ook niet altijd aan knobbelzwanen toegewezen. Vooral in de verschillende graanteelten wordt een machtiging voor knobbelzwanen vaak aangevraagd in combinatie met een machtiging voor het verjagen van ganzen.

In december en januari is er een piek in het aantal schadegevallen. Vanaf februari hebben de groepen niet-broedende knobbelzwanen een toenemend aandeel in de schadegevallen. De grootte van de groepen kan oplopen tot enkele honderden dieren. In de loop van het voorjaar worden de groepen weer kleiner. Dieren verplaatsen zich dan naar percelen met hoofdzakelijk gras. In de zomerperiode nemen de schademeldingen over het algemeen af. Er is dan een breder aanbod van voedsel van onder andere waterplanten. Het schaderisico blijft echter aanwezig. In de nazomer neemt het aanbod van waterplanten af, waardoor de knobbelzwanen weer overschakelen op het foerageren op grasland. Dit gaat samen met een duidelijke toename van de schadegevallen.

3.3.6 Schade aan belangen in de toekomst

Op basis van het huidige beheer blijft de schade stabiel en neemt zelfs af.
Gezien het feit dat de populatie knobbelzwanen nog altijd stijgt en de foerageerbehoefte aanwezig blijft ligt het in de lijn der verwachting dat ook in de toekomst knobbelzwanen schade aan gewassen blijven veroorzaken.

3.3.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

Afschermende /werende / verjagende middelen

Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen zijn diverse akoestische en visuele middelen in te zetten om knobbelzwanen te verjagen van schadegevoelige percelen. Daarnaast kunnen ook afschermende of werende middelen worden ingezet. Indien deze middelen niet effectief blijken, kan (ondersteunend) afschot van schadeveroorzakende individuen plaatsvinden (op basis van ontheffing). Het gebruik van het geweer kan het verjagende effect van akoestische en visuele middelen versterken.

Indien rustgebieden op korte afstand ontbreken, zullen knobbelzwanen na verjaging in veel gevallen terugkeren naar het betreffende of naastgelegen perceel. In het bijzonder indien de voedselkwaliteit van het grasland hoog is, laten zwanen zich niet verjagen (Lensink, 2002).

Op basis van de verleende machtigingen is een beeld ontstaan van de ingezette middelen.
Hieruit blijkt dat in bijna alle gevallen (ca 85%) vlagen/linten worden ingezet als visueel verjagend middel. Als akoestisch middel wordt hoofdzakelijk het gaskanon gebruikt (ca 70%)
Bij beide middelen treed vrij snel gewenning op. Als alternatief voor het gaskanon wordt geadviseerd het vogelafweerpistool in te zetten. Dit middel wordt al in ca 30% van de gevallen ingezet. Het vogelafweerpistool wordt alleen ingezet in combinatie met menselijke verjaging.

3.3.8 Uitgevoerde handelingen ter voorkoming van schade

Gedurende de afgelopen planperiode heeft de faunabeheereenheid ontheffing op voorhand gehad voor het verjagen met behulp van ondersteunend afschot.
Aanvullend zijn er gedurende de looptijd van het plan in meerdere gebieden aanvullende ontheffingen aangevraagd
De ontheffing mogen worden uitgevoerd door jachthouders op verzoek van de grondgebruiker.
Beschikbare middelen waren het kogelgeweer vanaf kaliber.222. Dit kaliber geeft regelmatig beperkingen aan de uitvoering, daardoor kan de machtiging niet altijd efficiënt en effectief gebruikt worden. Aanvulling met het hagelgeweer naast het gebruik van het kogelgeweer is wenselijk. Het gebruik van het kogelgeweer wordt regelmatig als gevaarlijk beschouwd, omdat met relatief grote kalibers in de polders moet worden geschoten waar niet altijd een kogelvanger[17] aanwezig is.
Ook het verjagende effect met het gebruik van het kogelgeweer is minder omdat het wapen gebruikt wordt op de afstand waarop het is ingeschoten[18]. Dieren leggen niet direct een relatie tussen de knal en een soortgenoot wat wordt geschoten. Voorgesteld wordt om aanvullend ook het jachtgeweer (kal .12, .16 en .20) in te mogen zetten.

Effectiviteit van de maatregelen

In de afgelopen jaren is de uitvoering van machtigingen vrij stabiel geweest. Het aantal verleende machtigingen ligt jaarlijks rond de 35. Het aantal handelingen wat op basis van deze machtigingen wordt uitgevoerd ligt tussen de 4,5 en 6,5 acties.
Gemiddeld wordt per actie 1,12 dieren gereduceerd. De, op basis van het faunabeheerplan 2006-2011, verleend ontheffing lijkt effectief geweest te zijn. Dit wordt geconcludeerd doordat de schade gedurende de afgelopen planperiode is afgenomen (figuur 3.3.4).

[17] Kogelvanger: een dijk of een bossage. Deze is nodig om de mogelijk gemiste kogel of fragmenten op te vangen.
Dit is ook de reden dat het gebruik van dergelijk zware kalibers vanaf de hoogzit gebeurd. Dat wordt naar beneden geschoten.
[18] De inschietafstand van kogelgeweren van de kal. 222 en hoger is tenminste 80 meter

Beheerjaar	Aantal aanvragen	verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde dieren
2005-2006	15	11	32	145	156
2006-2007	8	4	43	276	203
2007-2008	1	1	32	163	202
2008-2009	1	1	27	175	181
2009-2010	2	2	42	297	512

Tabel 3.3.3: Aangevraagde ontheffingen en uitgevoerde Handelingen (bron; Eenloket)

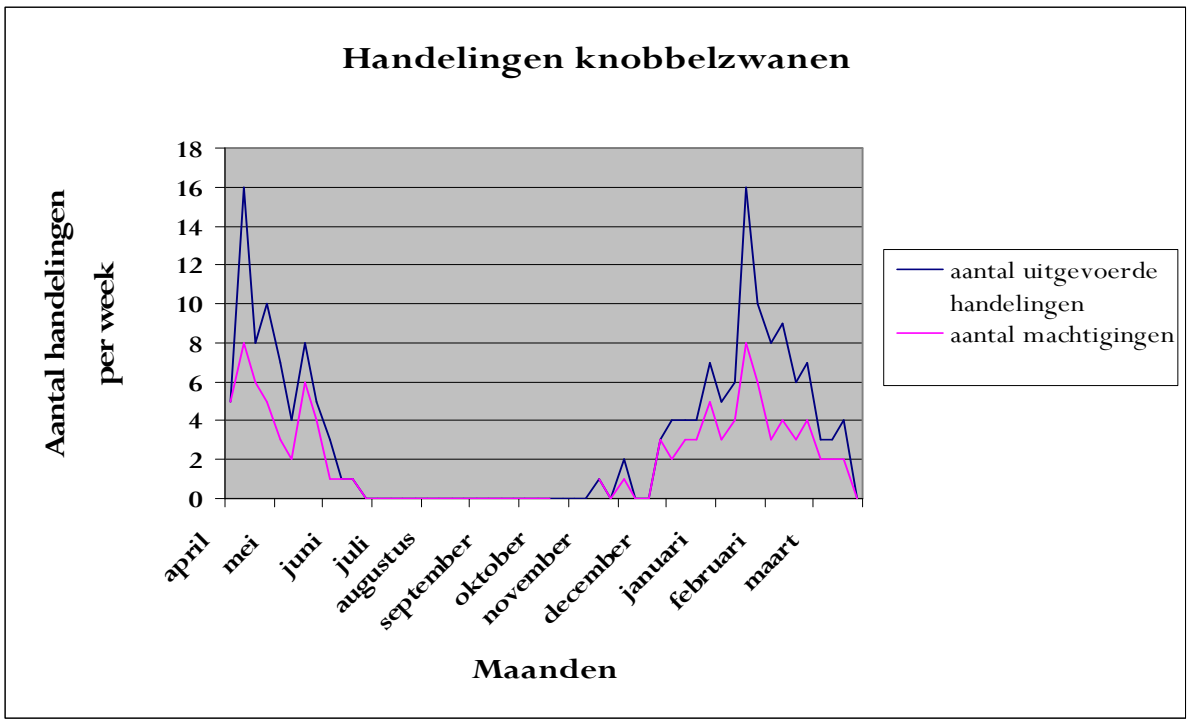

Figuur 3.3.5: Verspreiding van handelingen per week gedurende het jaar

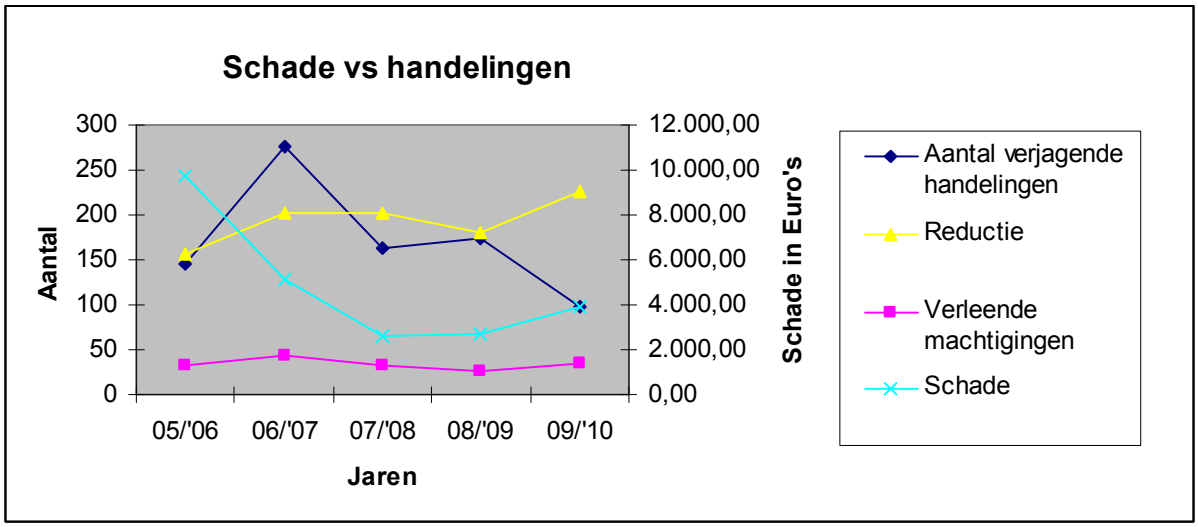

Figuur 3.3.6: Relatie verleende machtigingen vs. getaxeerde schade

3.3.9 Maatregelen in de toekomst

De verwachting is dat, net als de landelijke trend het aantal knobbelzwanen langzaam zal toenemen. De huidige situatie laat nog geen toename van de gewasschade zien. Het ligt daarom niet voor de hand de reikwijdte van de ontheffing uit te breiden met bijvoorbeeld het schudden van eieren.
Mocht locaal de schade onacceptabel toenemen dan zal het aanvragen van aanvullende maatregelen onderbouwd moeten worden. Het is van belang dat de ontheffing efficiënter wordt uitgevoerd. Hierbij kan het aantal handelingen naar beneden waardoor en minder dieren hoeven te worden gereguleerd.
Effectiviteit van de machtiging kan worden verhoogd door ook het jachtgeweer toe te staan.
Wanneer er een verjaagactie met behulp van het jachtgeweer wordt uitgevoerd, zal dit een groot verjagend effect hebben. Het gebruik van het jachtgeweer zal op basis van een aanwijzing geschieden voor maximaal 2 personen per Wildbeheereenheid.

Handelingen op perceelsniveau
In eerste instantie dienen preventieve maatregelen te worden ingezet om aanwezige dieren op basis van de vrijstelling te verjagen.
Wanneer de schadedreiging blijft kan ter voorkoming van belangrijke schade machtiging worden verleend voor het verjagen met behulp van ondersteunend afschot.

Populatieniveau
Ondanks het feit dat de populatie stijgende is, kan niet worden gesteld dat deze populatie structureel meer schade veroorzaakt. Schade doet zich vooral locaal voor.
Er is in Noord-Brabant nog geen rede om de populatie te beheren

3.3.10 Conclusies ten aanzien van populatie, schade en beheer

Samenvatting
- De knobbelzwaan komt in Noord-Brabant vooral voor in het rivierengebied, in de rest van de provincie is de soort minder, maar wel algemeen voorkomend.
- De aantallen knobbelzwanen zijn de laatste jaren langzaam aan het toenemen. Het huidige aantal dieren worden minimaal geschat op ca 3000 (zomer) en 4500 (winter) dieren.
- Bekend is dat knobbelzwanen schade veroorzaken aan gewassen (diverse teelten). Schade wordt hoofdzakelijk veroorzaakt in het Delta- en rivierengebied. Schade schommelt al jaren tussen de € 6.000 en € 10.000.
- De verwachting is dat knobbelzwanen ook in de toekomst schade aan gewassen zullen veroorzaken in Noord-Brabant. Mogelijk dat in de nabije toekomst als gevolg van de stijging van de populatie ook de schade toeneemt.
- **Conclusie**
- Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen kunnen afschermende/werende/ verjagende middelen worden ingezet op schadegevoelige percelen.
- Ontheffing: De ontheffing richt zich op het verjagen. Hierbij dienen tenminste twee preventieve maatregelen te worden genomen.
- Mocht de stijgende trend van de populatieomvang zich voortzetten dan zou dat tot gevolg kunnen hebben dat de ook schade toeneemt en lokaal de populatie gereguleerd moet worden om de schade te beperken.
- Ter voorkoming van het ontstaan van schade dient ontheffing mogelijk te zijn in alle risicogebieden.
- Ontheffing wordt aangevraagd voor de periode 1 november tot en met 31 mei voor het

reguleren van knobbelzwanen op schadegevoelige percelen (zie figuur 3.3.5) binnen de werkgebieden van wildbeheereenheden in welke de afgelopen jaren schade is geregistreerd (zie bijlage 5).

Advies

- Monitoring: met als doel een vollediger beeld te krijgen van de omvang en ontwikkeling van de populatie, ontwikkeling en omvang van veroorzaakte schade.
- Het verantwoorde gebruik van het hagelgeweer moet in het kader van effectiviteit en veiligheid mogelijk zijn.

3.4 Meerkoet (Fulica atra)

3.4.1 Reden van vermelding

In de afgelopen planperiode is door het Faunafonds meerdere malen schade aan gewassen geconstateerd.
Van meerkoeten is bekend dat zij, wanneer zij fourageren, belangrijke schade kunnen veroorzaken.

3.4.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status

* Beschermde inheemse diersoort.
* Schadelijke diersoort zoals bedoeld in art. 65.1 van de Wet (diersoort die in een deel van het land schade aanricht).

Provinciaal beleid

Er geldt een provinciale vrijstelling op basis van art. 65 voor grondgebruikers voor het opzettelijk verontrusten in de gehele provincie. Bij incidentele schade kan ontheffing worden verleend voor ondersteunend afschot ter bestrijding van schade. (Provincie Noord-Brabant, 2010).

3.4.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

De meerkoet is een in Nederland algemeen voorkomende soort. De meerkoeten zijn grotendeels standvogel. Een klein deel (vooral jongen) overwintert elders (Speek & Speek, 1984). In het najaar komen grote aantallen meerkoeten uit Noord- en Noordoost-Europa naar West-Europa.

In het najaar foerageren pleisterende groepen meerkoeten zowel op waterplanten als op graslanden. In de loop van het najaar raken de watervegetaties uitgeput en worden vrijwel uitsluitend nog vogels op graslanden aangetroffen (o.a. Bijlsma *et al*., 2000). Als gevolg van deze verschuiving in voedselkeus kunnen de schadepatronen in deelgebieden verschillen. Om grote wateren ligt de piek veelal in het najaar, in de graslandgebieden in de wintermaanden.

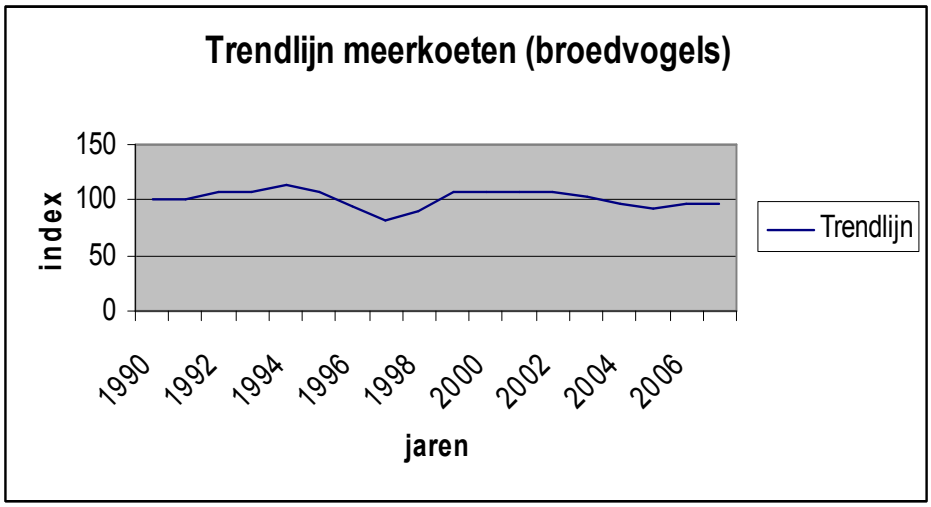

Figuur 3.4.1: Trend broedvogels landelijk meerkoet over de periode 1990-2007 (bron: CBS/SOVON)

Het broedseizoen van meerkoeten begint in maart. Deze vogels hebben een territorium (Cramp & Simmons, 1978). Buiten het broedseizoen leeft de soort in kleinere en grote groepen.De groepsvorming onder meerkoeten begint al in de loop van de zomer. Dit proces gaat tot ver in het najaar door, mede gevoed door de toestroom van noordelijke trekvogels waardoor de groepen steeds groter worden. In de loop van maart lossen de meeste groepen snel op door de vestiging van territoria en doordat een groot deel teruggaat naar hun broedgebieden het noorden en noordoosten van Europa. In sommige gebieden kunnen tot begin mei evenwel groepjes blijven hangen.

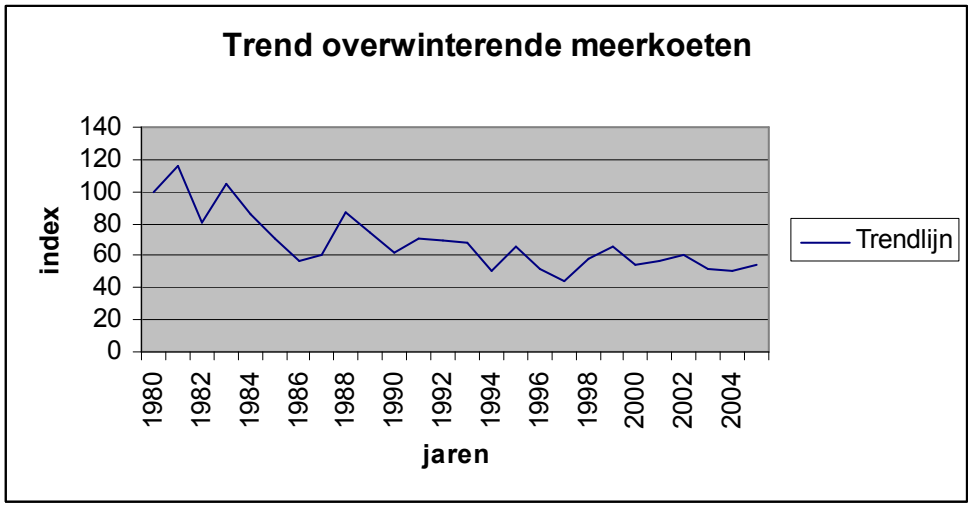

Figuur 3.4.2: Trend overwinterende meerkoeten in Nederland in de jaren 1990-2005

Door sterfte tijdens strenge winters kan de populatie sterk dalen. Meestal treedt echter weer snel herstel op. Volgens gegevens van SOVON broedden er de laatste tien jaar 8000 tot 11.500 paren in Noord-Brabant. De wintertelling welke in januari door wildbeheereenheden op verzoek van de FBE wordt uitgevoerd geeft aan dat in de winter tenminste 15.000 dieren aanwezig zijn. Relatief hoge dichtheden komen voor in Delta- en rivierengebied.

3.4.4 Mogelijke schade aan belangen

Bekend is dat meerkoeten schade in de agrarische sector kunnen aanrichten aan diverse teelten (tabel 3.4.1). Schade in Noord-Brabant is de laatste jaren uitgebleven

Teelt	Schade	Periode
Granen	Vraatschade	herfst, winter, voorjaar
Aardappelen	Vraatschade	
Grasland	Vraatschade	herfst, winter, voorjaar
Graszaad en graszoden	Vraatschade	herfst, winter, voorjaar
Spinazie (	Vraatschade	gehele teeltperiode
Sla en andijvie	Vraatschade	gehele teeltperiode
Bloemkool en broccoli	Vraatschade	
Boerenkool	Vraatschade	
Overige koolsoorten[1]	Vraatschade	gehele teeltperiode
Vollegrondsgroenten	Vraatschade	gehele teeltperiode
Riet en biezen	Vraatschade	

Tabel 3.4.1: Bekende schade aan gewassen door meerkoet. (bron: Faunafonds)

3.4.5 Geregistreerde schade in het verleden

Schade aan gewassen

Incidenteel komt het voor dat meerkoeten schade veroorzaken binnen het werkgebied van de Faunabeheereenheid. Schadecijfers hebben betrekking op: gras, granen en sperziebonen. In tabel 3.4.2 zijn de provinciale schadecijfers vermeld over de jaren 2003 tot en met 2009. In tabel 3.4.3 is de getaxeerde schade per gewassoort vermeld.

Schadejaar	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
2003	6	6	€ 1.072	€ 179
2004	2	2	€ 1.186	€ 593
2005	4	3	€ 143	€ 48
2006	3	2	€ 174	€ 87
2007	2	1	€ 325	€ 325
2008	2	1	€ 118	€ 118
2009	4	2	€ 64	€ 32
totaal	23	17	€ 3.082,00	€ 1.381,33

Tabel 3.4.2: Getaxeerde schade veroorzaakt door meerkoeten aan landbouwgewassen (bron: Faunafonds)

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Gras	€ 306	€ 1.186	€ 134	€ 152			
Wintergraan	€ 766		€ 9	€ 22		€ 118	€ 64
Sperziebonen					€ 325		

Tabel 3.4.3: Schade uitgesplitst naar gewas (bron: Faunafonds)

3.4.6 Schade aan belangen in de toekomst

Voor de komende jaren mag verwacht worden dat meerkoeten, net als in het verleden, incidenteel schade kunnen veroorzaken aan gewassen. Schade kan zich in de gehele provincie voordoen waar schadegevoelige gewassen geteeld worden. Over de omvang van schade zijn geen uitspraken te doen. Op grond van het voorkomen van de meerkoet en de schadegevallen in het verleden zal schade (voornamelijk) optreden in het Delta- en rivierengebied.

3.4.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

Mogelijke maatregelen

Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen zijn diverse akoestische en visuele middelen in te zetten om meerkoeten te verjagen van schadegevoelige percelen. Daarnaast kunnen ook afschermende of werende middelen worden ingezet. De Handreiking Faunaschade van het Faunafonds geeft hiervan een overzicht (zie ook § 1.2.5.1). Indien deze middelen niet effectief blijken, kan (ondersteunend) afschot van schadeveroorzakende individuen plaatsvinden (op basis van ontheffing)

Kwantitatieve gegevens over de effectiviteit van verjagende middelen om schade te voorkomen en beperken zijn niet bekend. Over het algemeen wordt ervaren dat op den duur de effectiviteit afneemt, omdat gewenning optreedt. In het algemeen geldt dat hoe afwisselender en onvoorspelbaarder hoe hoger de effectiviteit. Verwacht wordt dat de effectiviteit van verjaging eveneens zal afhangen van de beschikbaarheid van alternatieve foerageergebieden van een gelijkwaardige kwaliteit.

3.4.8 Maatregelen in het verleden

Flora- en faunawet

In de periode 2002-2005 zijn er 25 ontheffingsaanvragen ingediend voor meerkoet, waarvan er 10 zijn verleend, 13 zijn geweigerd en 2 zijn ingetrokken of niet in behandeling genomen (Bron: Beleidsnota Provincie Noord-Brabant en gegevens Faunabeheereenheid).
In de afgelopen jaren zijn 4 ontheffingaanvragen ontvangen op basis van de één loketfunctie. 2 daarvan waren gericht op het verontrusten van watervogels in zwemwater. Twee waren gericht op het bestrijden van schade op percelen. Beide laatste aanvragen zijn in verband met het ontbreken van schade gegevens geweigerd.

3.4.9. Uitvoering ontheffing

Vanwege het incidentele karakter van schade wordt door de Faunabeheereenheid geen ontheffing op voorhand aangevraagd voor het verjagen met behulp van ondersteunend afschot

3.4.10 Conclusies ten aanzien van populatie, schade en beheer

Samenvatting

- De meerkoet is een algemeen voorkomende vogel in waterrijke gebieden. Hoge dichtheden komen in Noord-Brabant voornamelijk voor in het noorden langs de Maas. Het aantal broedparen in Noord-Brabant bedraagt 8000 tot 11.500. De aantallen zijn stabiel.
- Een gewenste stand is niet van toepassing.
- Bekend is dat meerkoeten schade kunnen veroorzaken aan gewassen (diverse teelten).
- De verwachting is dat meerkoeten ook in de toekomst schade aan gewassen zullen aanrichten.
- Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen kunnen afschermende/ werende/verjagende middelen worden ingezet op schadegevoelige percelen.

Conclusie

- Ontheffing: schadecijfers hebben geen structureel karakter alleen bij gebleken schade is ontheffing gewenst.
- Afschot alleen ter ondersteuning van het verjagen.
- Gezien het incidenteel optreden van schade aan gewassen is er geen grondslag om een ontheffing op voorhand aan te vragen.

Advies

- Monitoring: met als doel een vollediger beeld te krijgen van de omvang en ontwikkeling van de populatie, de aard, ontwikkeling en omvang van veroorzaakte schade.
- Onderzoek: er is geen aanvullend onderzoek gewenst.

3.5 Smient (Anas penelope)

3.5.1 Reden van vermelding

In de afgelopen planperiode zijn door het Faunafonds gedurende de winterperiode schademeldingen ontvangen. De landelijke schade heeft ertoe geleid dat smienten onderdeel zijn gaan uitmaken van het beleidskader overwinterende ganzen en smienten.

3.5.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status

* Beschermde inheemse diersoort.
* Schadelijke diersoort zoals bedoeld in art. 65.1 van de Wet (diersoort die in een deel van het land schade aanricht).

Landelijk beleid

Beleidskader soort

Provinciaal beleid

In de beleidsnota conformeert de provincie zich aan het beleidskader.
Binnen foerageergebieden is het verboden om smienten opzettelijk te verontrusten.
Buiten de foerageergebieden mogen dieren opzettelijk worden verontrust te voorkoming van schade aan gewassen.
Ontheffing op voorhand is mogelijk voor gebieden met een concrete schadedreiging.

3.5.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

De smient is in de winterperiode in Nederland een algemene en talrijk voorkomende vogelsoort. Het aantal werd geschat op meer dan 1.000.000 ex. (Bijlsma et al., 2001). Belangrijke broedgebieden liggen in Scandinavië en Rusland. De eerste doortrekkers en wintergasten arriveren in september. De hoogste aantallen worden meestal bereikt in december. In zachte winters ligt het aantal hoger dan tijdens strenge winters. In maart en april verlaten de meeste smienten ons land en vindt doortrek plaats vanuit Engeland en België/Frankrijk (Speek & Speek, 1985; Lensink et al., 2002). Als broedvogel is de soort in Nederland bijzonder schaars (Sovon, 2008). Voor Brabant gaat het om nog geen 10 broedparen per jaar.

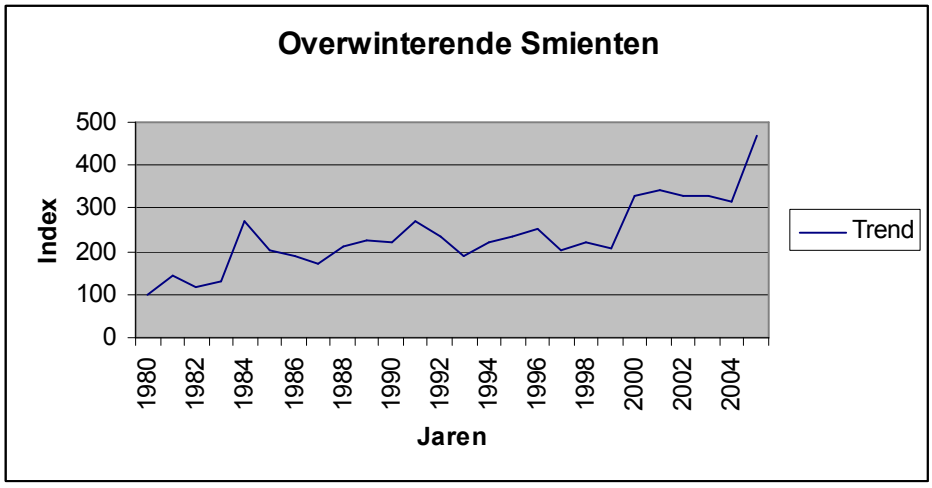

Figuur 3.5.1: Trend overwinterende smienten landelijk (bron: SOVON/CBS)

Het aantal overwinterende smienten is in de afgelopen jaren in Noord-Brabant iets afgenomen. Wat hiervan de oorzaak is, is niet bekend.
Smienten zijn uitgesproken herbivoren vogels die in de winterperiode vrijwel uitsluitend in graslandgebieden voorkomen. Ze prefereren de fijnere grassoorten. In voorkomende gevallen kan ook recent ingezaaid wintergraan worden benut. Smienten foerageren vooral ‘s nachts. Het foerageren, duurt in de winter tot in de ochtend (Rijnsdorp, 1984, 1986). Overdag rusten de vogels bij voorkeur op of nabij wateren; zoals grote rivieren, grote open wateren, zandwinplassen en tichelgaten. Aan het begin van de avond (ruim na zonsondergang) worden rustplaatsen verwisseld voor foerageergebieden in de omgeving. Lokaal foerageren de smienten massaal nabij de rivieren (oevergraslanden) en brede Weteringen e.d. in kleinere aantallen ook overdag. Bij sterke verstoring overdag vertrekken ze naar grotere wateren en gaan meer in de nacht foerageren.
In het veld wordt dan ook onderscheid gemaakt in poldersmienten en plassmienten.
De poldersmienten blijven de gehele dag in de polder op Weteringen en andere grotere waterlopen en foerageren ook overdag. De plassmienten bevinden zich in grote aantallen op de grote open wateren, vaak gelegen in de gebieden voor waar de verjaging groter is. Misschien mede door de intensievere verjaging foerageren plassmienten meesstal na zonsondergang.
Van belang is foerageergebieden in de nabijheid van grote open wateren te situeren.

3. 5. 4 Mogelijke schade aan belangen

Schade aan gewassen
Bekend is op basis van schademeldingen uit het verleden dat smienten regelmatig belangrijke schade kunnen aanrichten aan diverse teelten (tabel, Faunafonds 2009).

Smienten hebben een voorkeur voor relatief extensief geëxploiteerde graslanden met soorten als veldbeemdgras, geknikte vossestaart en fioringras (Rijnsdorp, 1984, 1986). Daarnaast prefereren smienten een korte grasmat (Owen, 1973; Rijnsdorp, 1986; Jacobsen, 1992). Op percelen met gras korter dan 10 cm bleek er een negatief verband te bestaan tussen de lengte van het gras en de opnamesnelheid van het voedsel (Jacobsen, 1992). In de Zaanstreek hadden de smienten een voorkeur voor percelen met een graslengte van 2-3 cm, gras van 6 cm werd niet meer begraasd. Door percelen met een bepaalde frequentie te bezoeken werd het gras op een korte en ideale lengte gehouden.

Teelt	Schade	Periode
Granen	Vraatschade	najaar/winter
Grasland	Vraatschade	herfst, winter, voorjaar
Graszaad en graszoden	vraatschade, bevuiling vertrapping	winter
Boerenkool	Vraatschade	winter
Vollegrondsgroenten algemeen	Vraatschade	Herfst en winter

Tabel 3.5.1: Schadegevoelige gewassen

3.4. 5 Geregistreerde schade aan belangen in het verleden

Schade aan gewassen

Smienten hebben in de afgelopen planperiode voornamelijk in de winter schade veroorzaakt aan grasland, graszaad, granen en suikerbieten. Schade is beperkt tot het Delta- en het rivierengebied. De totale schadebedragen voor de hele provincie in de periode 1999-2009 zijn opgenomen in tabel 3.5.2.

Er is een trend waarneembaar in gemelde schadecijfers. Na de inwerkingtreding van het beleidskader is de schade meer dan gehalveerd is. Daarnaast is de gemiddelde schade per melding ook enigszins teruggelopen.

	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
1999			€ 20.078	
2000			€ 5.437	
2001			€ 4.002	
2002			€ 11.639	
2003	38	29	€ 19.496	€ 672
2004	32	24	€ 21.984	€ 916
2005	24	17	€ 12.749	€ 750
2006	24	14	€ 5.085	€ 363
2007	7	3	€ 1.938	€ 646
2008	12	9	€ 6.573	€ 730
2009	21	14	€ 4.905	€ 350
totaal	158	110	€ 72.730	€ 633

Tabel 3.5.2: Getaxeerde schade door het Faunafonds in de afgelopen 10 jaar.

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Gras	€ 8.927	€17.338	€ 11.045	€ 3.649		€ 3.492	€ 3.646
Wintergraan	€ 9.553	€ 2.666	€ 786	€ 1.436	€ 1.938	€ 3.081	€ 1.259
Graszaad	€ 1.016	€ 1.980	€ 918				

Tabel 3.5.3: Schade in verschillende gewassen.

3.5.6 Schade aan belangen in de toekomst

Schade aan gewassen
Verwacht mag worden dat ook in de komende jaren net als in de afgelopen vijf jaar, smienten in de winter schade aan gewassen (vooral grasland en graszaad) zullen veroorzaken. Schade kan worden verwacht in de nabijheid van de maas, daar waar schadegevoelige gewassen geteeld worden.

3.5.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen zijn diverse akoestische en visuele middelen in te zetten om smienten te verjagen van schadegevoelige percelen of kunnen afschermende of werende middelen worden ingezet. Zie voor in te zetten middelen (Zwart-Roodzant et al., 1999).

Afschot van enkele smienten heeft een verjagend effect op de overige smienten. Deze zullen zich verspreiden over omringende percelen. Smienten blijken erg verstoringsgevoelig te zijn voor jacht (Brown, 1989; Madsen, 1988), uitgeweken wordt naar gebieden zonder verstoring (Owen et al., 1986; Madsen, 1988). Onduidelijk is het effect van afschot op de langere termijn. Moeilijkheid bij het verjagen van smienten is dat deze overdag op grote open wateren verblijven en ’s nachts foerageren op binnendijkse graslanden. Bestrijding op schade percelen zou vooral ’s nachts plaats moeten vinden.

De effectiviteit van verjaging is o.a. afhankelijk van de aanwezigheid van geschikte foerageergebieden in de omgeving. Vanuit dit oogpunt is het wenselijk dat er voldoende geschikte gedooggebieden aangewezen worden waar smienten mogen foerageren. Smienten kunnen dan naar deze gedooggebieden worden verjaagd. Op basis van literatuuronderzoek concludeerde het Faunafonds dat smienten zich goed laten verjagen naar dergelijke foerageergebieden.

In gedooggebieden of in extensief beweide natuurgebieden kunnen gunstige omstandigheden voor smienten gerealiseerd worden door water in het gebied vast te houden en plas-dras situaties te creëren. Daardoor ontstaan gunstige foerageeromstandigheden voor de smient.

Ter voorkoming van schade aan graslanden zouden schadegevoelige percelen niet met een te korte grasmat de herfst/winter in moeten gaan.

Concrete aanwijzing en inrichting van foerageergebieden specifiek voor smienten heeft in het kader van het beleidskader niet plaats gevonden. Smienten liften mee op de gebieden die voor de ganzen zijn aangewezen. In het bijzonder in foerageergebied de Beerse Overlaet verblijven ’s winters veel smienten.

3.5.8 Maatregelen in het verleden

Flora- en faunawet
In de periode 2002-2005 zijn er 21 ontheffingsaanvragen ingediend voor smient, waarvan er 4 zijn verleend, 12 zijn geweigerd en 5 zijn ingetrokken of niet in behandeling zijn genomen. (Bron: Eenloket). In november 2005 is een ontheffing op voorhand aan de Faunabeheereenheid verleend voor het beheerjaar 2005-2006 voor aan verjaging ondersteunend afschot ten oosten

van de A16. Deze ontheffing is een combinatie van verjagen met ondersteunend afschot voor overwinterende grauwe- en kolganzen en smienten.
In de winter van 2006 is voor een jaar ontheffing verleend voor de gehele provincie voor het verjagen met behulp van ondersteunend afschot. Deze ontheffing was voor één jaar verleend. In het najaar van 2007 is de ontheffing herzien en aangepast voor de werkgebieden met een schadehistorie.
Deze ontheffing is in 2008 uitgebreid met nieuwe schadegebieden en schaderisicogebieden.
Gedurende de winterperiode worden in Noord-Brabant in weinig gebieden smienten geschoten ter ondersteuning van de verjaging. Toch lijkt de handeling effect te hebben omdat de schade gedurende de afgelopen planperioden gehalveerd is.

Beheerjaar	Aantal aanvragen	Verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde dieren
2005-2006	4	1	78	91	254
2006-2007	0	1(+)	123	971	263
2007-2008	1	(+)	105	1128	301
2008-2009	1	(+)	126	1339	234
2009-2010	1	(+)	209	1506	318

Tabel 3.5.4: Uitgevoerde handelingen op basis van verleende ontheffingen.[19]

3.5.9 Uitvoering ontheffing

Het beleid voorziet er in dat de komende jaren, de ingeslagen weg van de afgelopen periode wordt gecontinueerd.
Voorwaarden ten aanzien van de uitvoering zijn opgenomen in “uitwerking beheer D” beleidskader ganzen en smienten.

3.5.10 Conclusies ten aanzien van populatie, schade en beheer

Samenvatting

- Smienten zijn sporadisch in Noord-Brabant aanwezig als broedvogel. De Faunabeheereenheid acht ten aanzien van deze smienten geen handelingen noodzakelijk.
- De smient is een talrijk voorkomende vogel in de winter periode in Noord-Brabant, vooral nabij de grote rivieren en het Deltagebied.
- Smienten hebben in het verleden schade veroorzaakt aan gewassen.
- De verwachting is dat smienten ook in de toekomst schade aan gewassen blijven veroorzaken.

Conclusie

- Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen buiten aangewezen foerageergebieden kunnen afschermende/werende/verjagende middelen worden ingezet op schadegevoelige percelen.
- Ten aanzien van wintergasten is het beleidskader van kracht. Op basis van het beleidskader worden foerageergebieden aangewezen waar ook smienten kunnen foerageren. Op deze wijze kan schade veroorzaakt door smienten worden beperkt.
- De provincie draagt zorg voor de invulling en aanwijzing van de foerageergebieden. Aangewezen gebieden maken automatisch deel uit van dit plan.
- Ontheffing: de ontheffing die de Faunabeheereenheid aanvraagt is gebaseerd op het

[19] Beleidskaderontheffingen worden wanneer verleend voor alle dier de schadesoorten verleend. Bij de acties wordt geen onderscheid gemaakt

beleidskader. In het beleidskader zijn afspraken gemaakt over tijden aantallen en gebieden waar handelingen wel of niet zijn toegestaan of waar een subsidie/schadevergoeding wordt uitgekeerd.

Advies

- Monitoring: Doel een vollediger beeld te krijgen van het effect van het verjagen naar de foerageergebieden in relatie toe de aard, ontwikkeling en omvang van veroorzaakte schade.
- Onderzoek: Bij de Faunabeheereenheid is het bekend dat Noord-Brabant te maken heeft met twee soorten smienten. In het westen van Noord-Brabant heeft men te maken met smienten die zich overdag ophouden op grote open wateren, deze smienten worden ook wel plassmienten genoemd. Deze smienten gaan als het donker is foerageren. Het beleidskader geeft voor deze smienten geen handvat voor verjaging. De Faunabeheereenheid acht het dan ook zinloos voor deze categorie smienten ontheffing aan te vragen. Het vergoeden van schade ligt hier voor de hand. Daar tegenover staat de aanwezigheid van de zogenaamde poldersmienten. Deze smienten verblijven de gehele dag in het polderlandschap. Deze dieren kunnen effectief worden verjaagd. Het is noodzakelijk dat er onderzoek gedaan wordt naar waar sprake van plassmienten en waar van poldersmienten. Wanneer de grondgebruiker in aanmerking wil komen voor een tegemoetkoming in de faunaschade, dient hij wanneer zijn percelen zijn gelegen buiten het aangewezen ganzenfoerageergebied een ontheffing art. 68 aan te vragen, ongeacht het soort smient.
- Onderzoek: nader onderzoek naar de effectiviteit van de genomen maatregelen gerelateerd aan aanwezige populatie, foerageergedrag, schade aan gewassen, handelingen ter voorkoming van schade.

3.6 Wilde eend (Anas platyrhyncos)

3.6.1 Reden van vermelding

Op basis van de schaderegistratie van het Faunafonds is gebleken dat wilde eenden regelmatig schade aan gewassen veroorzaken.

3.6.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status

* Beschermde inheemse diersoort.
* Bejaagbaar wild (15 augustus – 31 januari).
* Schadelijke diersoort zoals bedoeld in art. 65.1 van de Wet (diersoort die in een deel van het land schade aanricht).

Provinciaal beleid

Provinciale vrijstelling voor grondgebruikers voor opzettelijk verontrusten in de gehele provincie. Reguliere bejaging en preventieve maatregelen zijn in de meeste gevallen toereikend om schade te voorkomen. De stand (in een groter gebied) moet met reguliere bejaging op een acceptabel niveau worden gehouden. In het voorjaar en tijdens de rijpingsfase van granen kunnen extra maatregelen noodzakelijk zijn. Aanvullend kan een ontheffing ter voorkoming van belangrijke schade noodzakelijk zijn.

3.6.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

De wilde eend is een algemeen en talrijk voorkomende vogelsoort in Nederland. De Nederlandse broedvogels zijn overwegend standvogels (Speek & Speek, 1984). Na het broedseizoen vindt vanuit Noord- en Noordoost-Europa doortrek naar West- en Zuidwest-Europa plaats. Een deel van deze eenden brengt de winter binnen onze landsgrenzen door. Wilde eenden zijn herbivoren die zowel op groene plantendelen foerageren als op zaden (Cramp & Simmons, 1978).

Zodra de vrouwtjes op eieren zitten verzamelen de mannetjes zich in groepen en ruien hun slagpennen. In de loop van de zomer voegen de vrouwtjes zich bij deze groepen en treedt concentratie in goede voedselgebieden op (Cramp & Simmons, 1978; Bijlsma et al., 2000). Dit proces gaat door als in het najaar doortrekkers en wintergasten arriveren. De grootste aantallen verblijven midwinter in Nederland; ruim 1 miljoen ex. Het aantal is al meer dan twee decennia min of meer stabiel (Van Roomen et al., 2002). Tijdens strenge winters kan een deel van de wintergasten verder zuidwaarts trekken. In februari-maart vindt het wegtrekken plaats. In april is alleen nog de eigen broedvogels present (Bijlsma et al., 2000).

In Noord-Brabant komen wilde eenden in de gehele provincie voor met de grootste concentraties in het Delta- en rivierengebied (figuur 13.1). Wilde eenden nestelen in uiteenlopende habitats , doorgaans bij of op korte afstand van het water. Het aanbod van open water, en de randlengte van oevers in verhouding tot de gebiedsoppervlakte bepaalt de dichtheid in hoge mate. In het rivierengebied variëren de dichtheden van 8-16 paren per 100 ha, soms nog meer (Lensink, 2002).

Volgens de gegevens van SOVON broedden er in de periode tot en met 2007 naar schatting 22.000 tot 32.000 paren in Noord-Brabant. Het aantal dieren in het broedseizoen bedraagt circa 80.000. In het winterseizoen kan dit aantal globaal het dubbele bedragen. Geïndexeerde trendgegevens van SOVON laten zien dat de aantallen wilde eenden zowel in agrarisch gebied als in natuurgebied min of meer stabiel zijn.

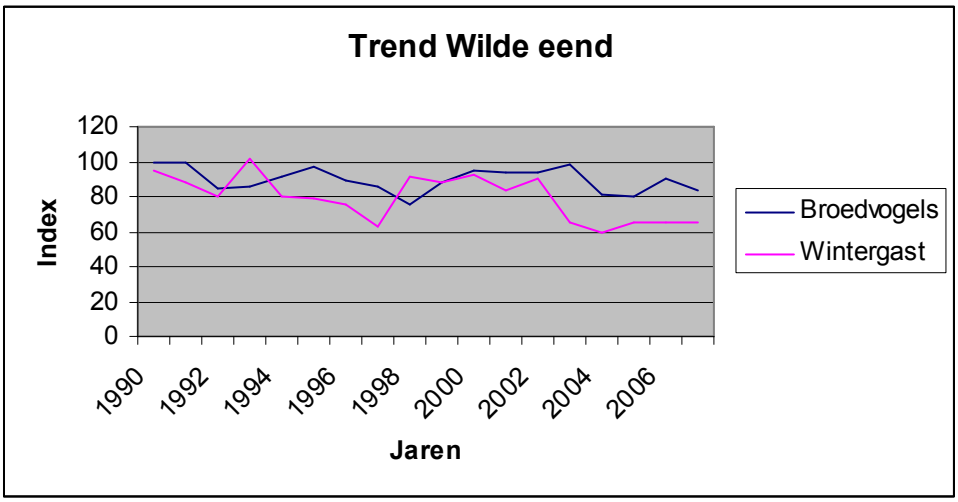

Figuur 3.6.1: Trend wilde eenden landelijk (bron CBS /SOVON)

3.6.4 Mogelijke schade aan belangen

Schade aan gewassen

Bekend is dat wilde eenden schade in de agrarische sector kunnen aanrichten aan diverse teelten (tabel 3.6.1) (handreiking faunaschade 2009).

Teelt	Schade	Periode
Granen	vraatschade	gehele teeltperiode
Maïs	vraatschade	voorjaar, zomer en
Peulvruchten	vraatschade	gehele teeltperiode
Graszaad en graszoden	vraatschade bevuiling	gehele jaar
Spinazie (vollegrond)	vraatschade vertrapping	zaai- en kiemperiode
Sla en andijvie (vollegrond)	vraatschade	gehele teeltperiode
Bloemkool en broccoli	vraatschade	jong gewas
Boerenkool	vraatschade	
Overige koolsoorten1	vraatschade bevuiling	gehele teeltperiode
Vollegrondsgroenten algemeen2	vraatschade	gehele teeltperiode
Bloemen, bloemzaden en	vraatschade	

Tabel3.6.1: Schadegevoelige teelten

De zogenaamde vervroegde teelten (bijvoorbeeld ijsbergsla onder folie) worden beschouwd als "bijzondere teelt". Dergelijke vroege teelten vormen vaak het eerste verse 'groen' na de winter en zijn erg aantrekkelijk voor eenden, die zich door de folie heen laten vallen en zich tegoed doen aan het gewas. Schade door eenden aan dit soort teelten is voor eigen risico.

3.6.5 Geregistreerde schade aan belangen in het verleden

Schade aan gewassen

Door het Faunafonds zijn in de afgelopen jaren schademeldingen ontvangen. In tabel 3.6.2 staan de geregistreerde meldingen en de daarbij behorende getaxeerde schades verwerkt. De meldingen hadden betrekking op: gras, graszaad, granen, vollegrondsgroenten en peulvruchten.

Schadejaar	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
2003	9	5	€ 1.433	€ 287
2004	12	8	€ 3.036	€ 380
2005	11	4	€ 2.008	€ 502
2006	5	5	€ 9.164	€ 1.833
2007	11	8	€ 4.828	€ 604
2008	6	2	€ 3.762	€ 1.881
2009	7	4	€ 767	€ 192
totaal	**61**	**36**	**€ 24.998**	**€ 5.677**

Tabel 3.6.2: Overzicht getaxeerde en berekende schade op basis van meldingen bij het Faunafonds (bron Faunafonds)

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Gras	€ 11						
Wintergraan	€ 421	€ 1.027	€ 84	€ 1.817	€ 3.005		€ 321
Brouwgerst	€ 371	€ 57	€ 119				
Groenten	€ 630	€ 1.620		€ 6.756			
Graszaad		€ 332	€ 58	€ 562	€ 10		
Zomergraan			€ 1.747	€ 29	€ 163		€ 137
Blauw Maanzaad					€ 1.650		
Kool						€ 1.064	
Erwten						€ 2.698	
Overige Akkerbouwgewassen							€ 309

Tabel 3.6.3: Schade ontwikkeling per jaar verdeelt naar de verschillende gewassen.

Eenden schade in wintertarwe.

3.6.6 Schade aan belangen in de toekomst

Schade aan gewassen

De verwachting is dat wilde eenden net als in het verleden, ook in de toekomst schade aan gewassen zullen veroorzaken. Wilde eenden zijn bejaagbaar (in de periode 15-8 tot 31-01) dit is net als in het verleden. Schade kan zich in principe in het gehele werkgebied van de Faunabeheereenheid voordoen waar schadegevoelige gewassen geteeld worden.

3.6.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

Mogelijke maatregelen

Gedurende het jachtseizoen is het bemachtigen en doden van wilde eenden toegestaan. Schade aan gewassen kan in dit seizoen voorkomen worden door reguliere bejaging. Tijdens het jachtseizoen dienen jachthouders te streven naar een dusdanige stand dat schade buiten het jachtseizoen voorkomen wordt.

Ter voorkoming en beperking van schade buiten het jachtseizoen zijn diverse akoestische en visuele middelen in te zetten om wilde eenden te verjagen van schadegevoelige percelen. Daarnaast kunnen ook afschermende of werende middelen worden ingezet. De handreiking Faunaschade (2009) geeft hiervan een overzicht. Indien deze middelen niet effectief blijken, kan (ondersteunend) afschot van schadeveroorzakende individuen plaatsvinden (op basis van ontheffing).

Wat betreft de effectiviteit van de middelen kan worden gesteld dat bij een hoge foeageerdruk de effectiviteit van de middelen minder lang (1 tot 2 dagen) effectief is. Tijdig inzetten van preventieve maatregelen is het meest effectief. Daarbij dient te worden opgemerkt dat te vroeg beginnen tot gevolg heeft dat het middel niet gaat werken. De effectiviteit van verjaging zal eveneens zal afhangen van de beschikbaarheid van alternatieve foerageergebieden van een gelijkwaardige kwaliteit in de omgeving.

3.6.8 Maatregelen in het verleden

Flora- en faunawet

In de periode 2002-2004 zijn er 66 ontheffingsaanvragen ingediend voor wilde eend, waarvan er 32 zijn verleend, 22 zijn geweigerd en 12 zijn ingetrokken of niet in behandeling zijn genomen (Bron: Beleidsnota Provincie Noord-Brabant). Onderstaande tabel geeft een overzicht van de ontheffingsaanvragen en de verleende machtigingen welke door de Faunabeheereenheid op grond van de Een-loket-functie zijn verwerkt na 2004.

Beheerjaar	Aantal aanvragen	verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde dieren
2005-2006	7	4	7	42	65
2006-2007	6	3 (+)	7	54	141
2007-2008	2	1(+)	15	127	206
2008-2009	7	1 (+)	12	101	400
2009-2010	1	1 (+)	12	65	124

Tabel 3.6.4: Overzicht ontheffingen (bron: Eenloket FBE Noord-Brabant)

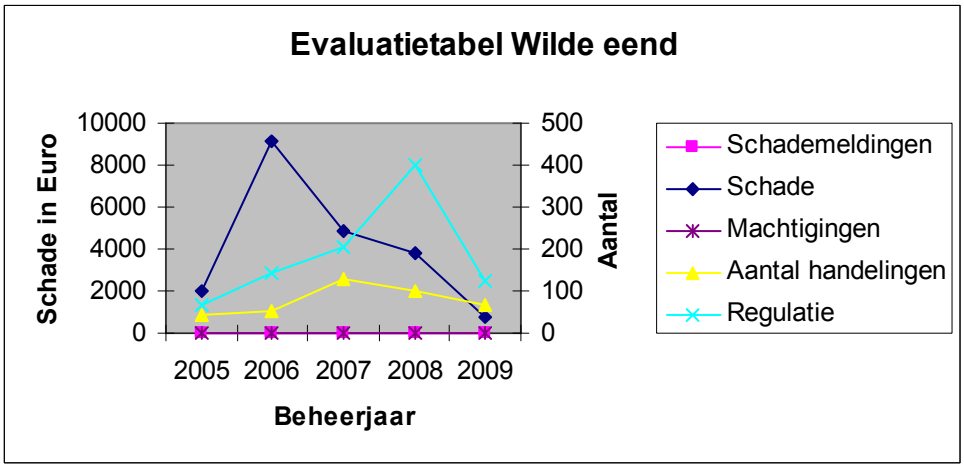

Figuur 3.6.2: Combinatieoverzicht schade vs handelingen (bron Faunafonds/Eenloket Brabant)

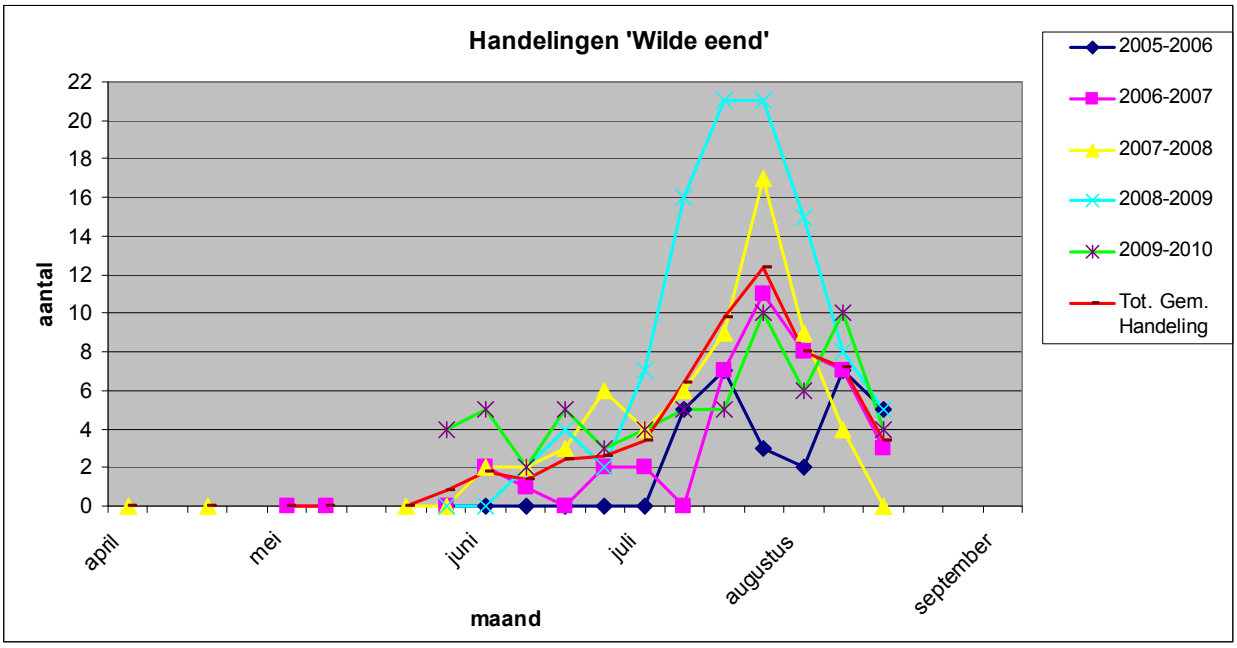

Figuur 3.6.3: Uitgevoerde handelingen uitgezet in de tijd.

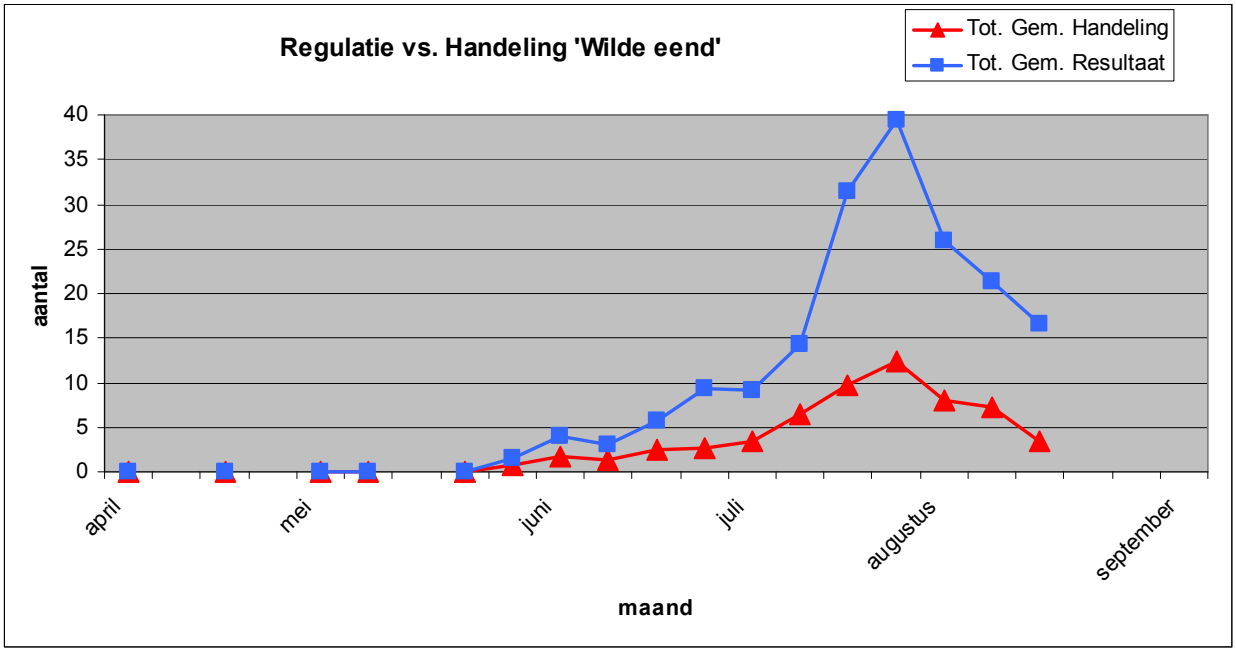

Figuur 3.6.4: Verhouding handelingen in relatie tot regulatie

Op basis van de geregistreerde handelingen kan worden gesteld dat de piek ligt in de tweede helft van juli. Dit heeft te maken met het afrijpen van verschillende gewassen in combinatie met het vliegvlug worden van jonge dieren. Hierdoor neemt de foerageerdruk op afrijpende gewassen locaal sterk toe. De verhouding handeling afschot blijft echter rond de 1 : 3.

3.6.9 Uitvoering ontheffingen

In de afgelopen planperiode zijn regelmatig machtigingen verleend voor het verjagen met ondersteunend afschot van wilde eenden. Over het geheel genomen kan worden gesteld dat de jaarlijks getaxeerde schade na 2006 is afgenomen. De komende planperiode zal uitwijzen of deze trend zich doorzet.
Vooralsnog blijf schadebestrijding op perceelsniveau voldoende om schade tot een minimum te beperken.
Ontheffing op voorhand wordt aangevraagd ten aanzien van de genoemde gewassen in tabel 3.6.3 voor de periode 1 juni tot en met 14 augustus m.b.t. werkgebieden van Wildbeheereenheden met een schadehistorie (Zie bijlage 5)

3.6.10 Conclusies ten aanzien van populaties, schade en beheer

Samenvatting

- In Noord-Brabant komen wilde eenden in de gehele provincie voor met concentraties in het Delta- en rivierengebied. Het aantal dieren in het broedseizoen bedraagt circa 80.000. In het winterseizoen kan dit aantal zeker het dubbele bedragen. Op basis van de door SOVON berekende trend wordt gesteld dat de populatie stabiel is.
- Gewenste stand is voor eenden niet van toepassing mede vanwege de grote hoeveelheid wintergasten.
- Wilde eenden hebben in het verleden schade veroorzaakt aan gewassen (diverse teelten).
- De verwachting is dat wilde eenden ook in de toekomst schade aan gewassen zullen veroorzaken

- Gedurende het jachtseizoen kan schade voorkomen en bestreden worden middels jacht. Van jachthouders wordt verwacht dat zij de stand van wilde eenden door afschot binnen het jachtseizoen op een zodanig niveau brengen dat schade buiten het jachtseizoen voorkomen wordt.

Conclusie

- Eenden kunnen vooral in graszaad, granen en vollegrondsgroenten gedurende het afrijpen in korte tijd veel schade veroorzaken. Gedurende deze periode is het noodzakelijk dat snel gehandeld kan worden om schade te voorkomen.
- Schadebestrijding moet kunnen plaatsvinden op perceelsniveau in die gebieden met schadehistorie en risicogebieden.
- Ontheffing: verjaging met ondersteunend afschot voor die gebieden waar vanuit het verleden schade bekend is. Nieuwe schademeldingen maken dat uitbreiding zal worden aangevraagd.

Advies

- Monitoring: Doel een vollediger beeld te krijgen van de omvang en ontwikkeling van de populatie en de aard, ontwikkeling en omvang van veroorzaakte schade.
- Onderzoek: Er is geen noodzaak voor aanvullend onderzoek

3.7 Ekster (Pica pica)

3.7.1 Reden van vermelding

Onder de jachtwet was de ekster jaarrond bejaagbaar. Onder de Flora en faunawet is de ekster aangewezen als inheems beschermde soort. Op basis van de evaluatie van de afgelopen planperiode is geconstateerd dat incidenteel (8 maal) schade gemeld is. Om die reden is de ekster een aandachtssoort en opgenomen in het faunabeheerplan.

3.7.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status

* Beschermde inheemse diersoort.
* Schadelijke diersoort zoals bedoeld in art. 65.1 van de Wet (diersoort die in een deel van het land schade aanricht).

Provinciaal beleid

Er geldt een provinciale vrijstelling op basis van art. 65 voor grondgebruikers voor het opzettelijk verontrusten in de gehele provincie. Incidenteel afschot ter voorkoming van schade aan gewassen is mogelijk. Er zijn geen beperkingen gesteld voor wat betreft perioden of gebieden (Beleidsnotitie Provincie Noord-Brabant, 2010).

3.7.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

De ekster is een standvogel die algemeen voorkomt in de gehele provincie Noord-Brabant. Grote bossen worden gemeden. De lage dichtheden in open, boomarme landschappen zijn plaatselijk het resultaat van zwarte kraaienagressie. Bij voorkeur bewoont de ekster parkachtige landschappen met een afwisseling van open terrein, bosjes en lanen (Baeyens, 2002).

Als echte standvogels blijven volwassen eksters jaarrond binnen de grenzen van territorium. Verhuizingen volgen vaak op mislukte broedpogingen. De juveniele vogels zwerven in de herfst en winter rond in groepen tot zij in het eerste of tweede levensjaar een partner en een territorium vinden. In de herfst worden de slaapgroepen van de jonge vogels aangevuld met territoriumhouders uit de buurt. In februari-maart lossen deze wintergroepen weer op, en worden nesten gebouwd (Baeyens, 2002).

De broedvogeldichtheden variëren gewoonlijk van 0,05-2,5 paren per 100 ha en in stedelijke omgeving van 4-12 per 100 ha, maar lopen een enkele keer op tot 20 per 100 ha of meer (Baeyens, 2002). Volgens de gegevens van SOVON broedden er in de periode 2000-2008 ca. 6000 tot 9.000 paren in Noord-Brabant.
Waarbij is geconstateerd dat er sprake is van een matige afname van de populatie. Uit de op verzoek van de FBE uitgevoerde voorjaarstellingen blijkt dat deze cijfers een zelfde trend laten zien waarbij de populatie provinciaal breed uitkomt op ongeveer 5 dieren per 100. Ook deze aantallen schommelen.
Het aantal getelde vogels in het voorjaar van 2010 bedroeg ruim 17.900 dieren.

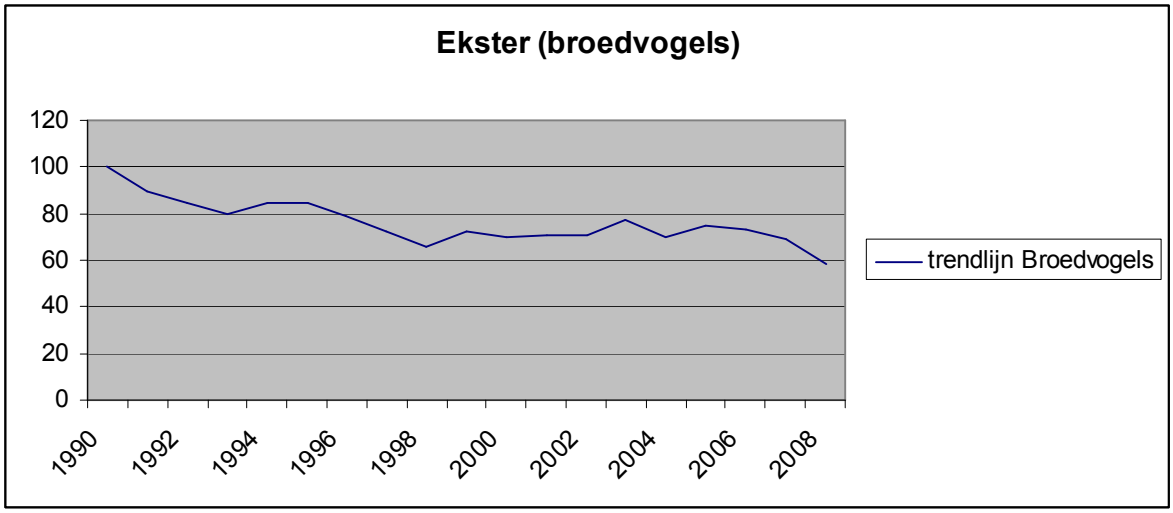

Figuur 3.7.1: Trendcijfer populatie ontwikkeling ekster landelijk (bron: SOVON/CBS)

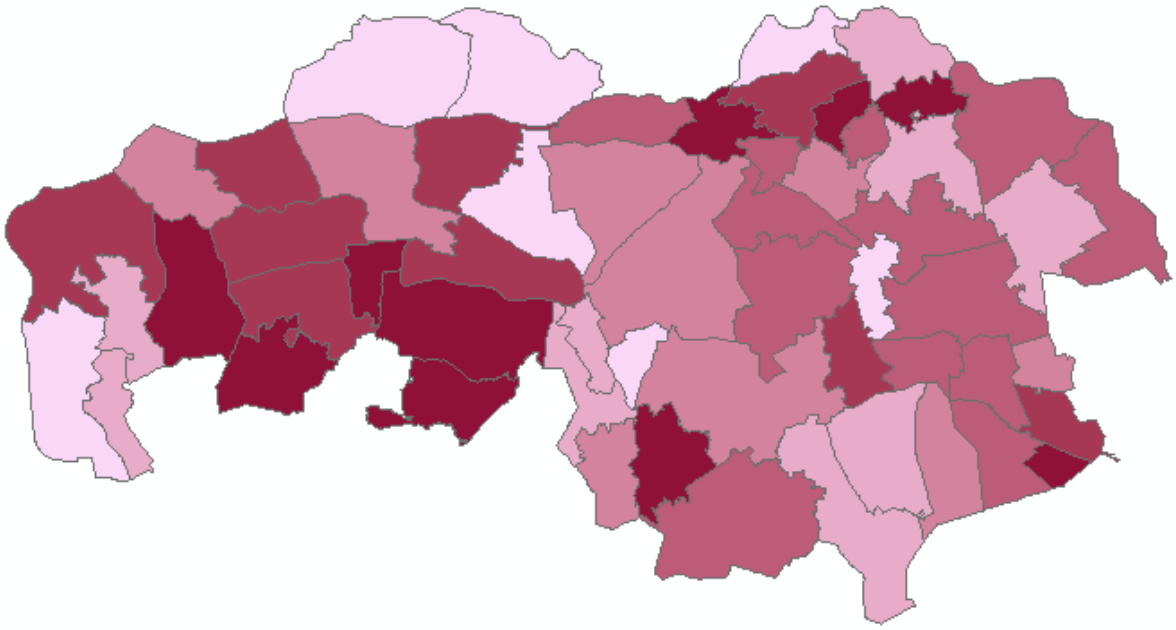

Figuur 3.7.2: Verspreidingskaart van de ekster in Noord-Brabant in 2010 (Bron: FBE telling).

Hierbij geldt dat hoe donkerder de Wildbeheereenheid hoe hoger de dichtheid van aanwezige dieren

3.7.4 Mogelijk schade aan belangen

Schade aan gewassen

Bekend is dat eksters schade in de agrarische sector kunnen aanrichten aan diverse teelten (tabel 3.7.1, Handreiking faunaschade, Faunafonds 2009).

Teelt	Schade	Periode
Maïs	vraatschade	zaaiperiode
Vollegrondsgroenten algemeen	pikschade	gehele
Appels en peren	pikschade	zomer en herfst
Bessen	vraatschade, vernieling	voorjaar en
Bloemen, bloemzaden en	pikschade	Voorjaar
Boomteelt	vraatschade in zaaibedden, uittrekken	gehele jaar

Tabel 3.7.1: Bekende schade aan gewassen door eksters (bron: Faunafonds).

3.7.5 Geregistreerde schade in het verleden

Schade aan gewassen

Bij het opstellen van het eerste faunabeheerplan werd gesteld dat eksters in ongeveer 25% van de Wildbeheereenheden schade aan landbouwgewassen zou hebben veroorzaakt (gegevens enquête 2003). In de afgelopen jaren is dit beeld echter niet bevestigd door de schademeldingen bij het Faunafonds.

Voor 2002 zijn geen schadecijfers bekend omdat eksters jaarrond bejaagbaar waren.

In onderstaande tabel (3.7.2) staan de door het Faunafonds ontvangen meldingen.

	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
2003	0	0	€ 0	€ 0
2004	2	0	€ 0	€ 0
2005	2	2	€ 525	€ 263
2006	2	2	€ 355	€ 178
2007	0	0	€ 0	€ 0
2008	1	0	€ 0	€ 0
2009	1	1	€ 825	€ 825
totaal	8	5	€ 1.705	€ 253

Tabel 3.7.2: Schademeldingen bij het Faunafonds in de jaren 2003- 2009 (bron: Faunafonds)

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Kleinfruit			€ 347				
Appels en Peren			€ 178	€ 355			
Groenten							€ 825

Tabel 3.7.3: Gewassen waarin schade veroorzaakt door eksters getaxeerd is. (bron: Faunafonds)

3.7.6 Schade aan belangen in de toekomst

Schade aan gewassen

Op basis van de schademeldingen de afgelopen jaren, ligt het in de verwachting dat eksters incidenteel schade kunnen veroorzaken in verschillende teelten. Vanwege het algemeen voorkomen van eksters en de verspreiding van schadegevoelige gewassen kan de schade zich in de gehele provincie voordoen.

3.7.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen zijn diverse akoestische en visuele middelen in te zetten om eksters te verjagen van schadegevoelige percelen. Daarnaast kunnen ook afschermende of werende middelen worden ingezet. In de handreiking Faunaschade (2009) worden hier voorbeelden van gegeven. Indien deze middelen niet effectief blijken, kan (ondersteunend) afschot van schadeveroorzakende individuen plaatsvinden (op basis van ontheffing).

Kwantitatieve gegevens over de effectiviteit van verjagende middelen om schade te voorkomen en beperken zijn niet bekend. Over het algemeen wordt ervaren dat op den duur de effectiviteit afneemt, omdat gewenning optreedt. In het algemeen geldt dat hoe afwisselender en onvoorspelbaarder, hoe hoger de effectiviteit. Verwacht wordt dat de effectiviteit van verjaging eveneens zal afhangen van de beschikbaarheid van alternatieve foerageergebieden in de buurt van vergelijkbare kwaliteit.

3.7.8 Maatregelen in het verleden

Jachtwet
Onder de Jachtwet waren eksters jaarrond met het geweer bejaagbaar (art. 8). Voor het vangen van eksters met vangkooien en kastvallen was een vergunning noodzakelijk. Bestrijding van de ekster heeft in de afgelopen jaren onder de Jachtwet provinciedekkend plaatsgevonden.
Eind jaren ’90 van de vorige eeuw bedroeg het aantal bemachtigde ekster ca. 20.000 dieren per jaar.

Flora- en faunawet
In de periode 2002-2005 zijn er 45 ontheffingsaanvragen ingediend voor ekster, waarvan er 9 zijn verleend, 26 zijn geweigerd en 10 zijn ingetrokken of niet in behandeling zijn genomen (Bron: Beleidsnota Provincie Noord-Brabant en gegevens Faunabeheereenheid). Het betroffen over het algemeen aanvragen voor gebruik van het geweer en incidenteel aanvragen voor gebruik van kastval en/of vangkooi.

Beheerjaar	Aantal aanvragen	verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde dieren
2005-2006	2	1	1	21	9
2006-2007	4	3	3	221	43
2007-2008	4	4	4	106	64
2008-2009	4	1 (+)	3	122	81
2009-2010	0	(+)	3	65	89

Tabel 3.7.4: Aantal aangevraagde en verleende ontheffingen (bron; Eenloket)

In de afgelopen planperiode zijn bij de Faunabeheereenheid meerdere aanvullende aanvragen ingediend voor het reguleren van eksters.
Alleen in die gevallen, waar sprake was van belangrijke schade, is ontheffing veleend.
Ontheffingen zijn verleend ten behoeve van verschillende gewassen (fruit, bessen, aardbeien, veldgewassen, granen, peulen, bonen, gras) en zaaibedden (hazelnoten, kastanjes, walnoten).

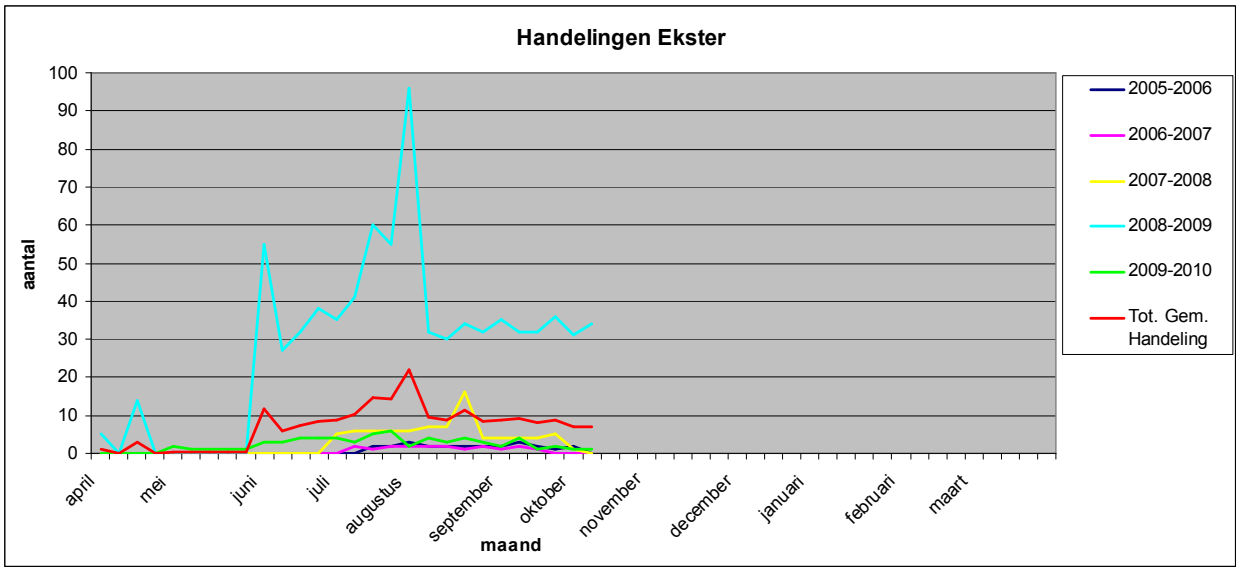

Figuur 3.7.3: Uitgevoerde verjagende handelingen in de afgelopen planperiode (bron: Eenloket)

De grafiek wijst uit dat de meeste handelingen plaatsvinden in de maanden juni tot en met augustus in het afrijpende fruit. Het meest effectief zijn de handelingen is juni.

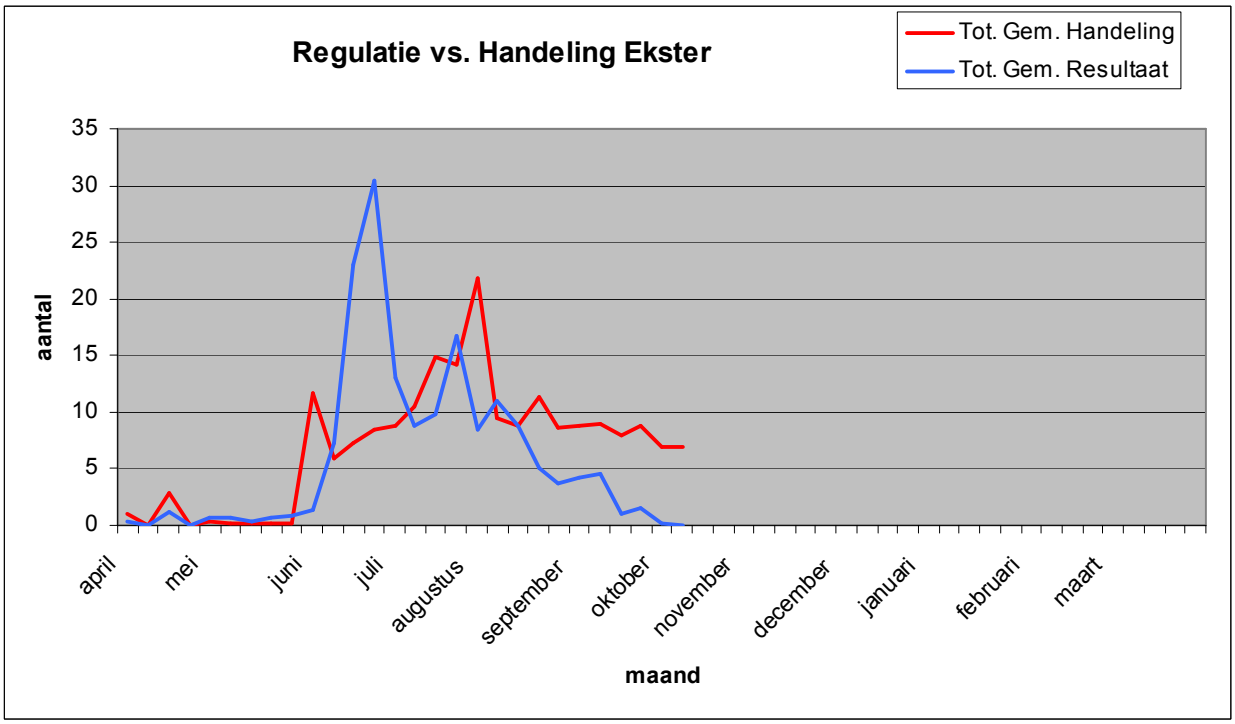

Figuur 3.7.4: Handelingen afgezet tegen de gemiddelde regulatie (bron Eenloket)

3.7.9 Uitvoering ontheffing

In de afgelopen planperiode zijn sporadisch schademeldingen bij het faunafonds gemeld.
De Faunabeheereenheid acht het daarom ook niet noodzakelijk dat ontheffing op voorhand wordt aangevraagd voor het verjagen met behulp van ondersteunend afschot.
Individuele aanvragen op basis van schadehistorie zullen in het kader van de Eenloket worden ondersteund voor de lopende planperiode.

3.7.10 Conclusies ten aanzien van populatie, schade en beheer

Samenvatting

- De ekster komt algemeen voor in Noord-Brabant. In de afgelopen periode broedde er ca. 6000 tot 9.000 paren in Noord-Brabant.
- Bekend is dat eksters schade kunnen veroorzaken aan gewassen (diverse teelten).
- In de afgelopen periode is sporadisch schade gemeld bij het Faunafonds. Slechts in drie gevallen was er sprake van schade boven de € 250, -. De gemiddelde schade per geval bedroeg € 253, -
- De verwachting is dat eksters ook in de toekomst schade aan gewassen kunnen veroorzaken.
- Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen kunnen afschermende/ werende/verjagende middelen worden ingezet op schadegevoelige percelen.

Conclusie

- Ook in de toekomst kan het incidenteel aanvragen van ontheffing voor afschot noodzakelijk zijn.
- Gezien de beperkte schademeldingen in de afgelopen jaren wordt door de FBE geen ontheffing op voorhand aangevraagd.
- Eventuele aanvullende ontheffingen worden aangevraagd via de één-loket-functie.

Advies

- Monitoring: Doel een vollediger beeld te krijgen van de omvang en ontwikkeling van de populatie en de aard, ontwikkeling en omvang van veroorzaakte schade.

3.8 Gaai (Garullus glandarius)

3.8.1 Reden van vermelding

In hoofdstuk 2.3 (schade aangewassen) is geconstateerd dat gaaien verantwoordelijk zijn voor schade in vooral fruitteelt. Door het aanpikken van fruit kunnen zij in korte tijd belangrijke schade veroorzaken.

3.8.2 Wettelijke status en provinciaal beleid

Wettelijke status

* Beschermde inheemse diersoort.

Provinciaal beleid

Incidentele ontheffing mogelijk ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen.

3.8.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

Het voorkomen van de gaai in Nederland is vooral gebonden aan bosrijke gebieden. Behalve in bossen zijn gaaien ook in besloten agrarisch cultuurland soms prominent aanwezig. Stedelijk gebied met veel groen vormt eveneens een populair leefgebied. In 1998-2000 werd de landelijke populatie geschat op 40.000-60.000 paren. Geïndexeerde trendgegevens laten geen grote veranderingen in aantallen zien in de periode 1990-2008 (broedvogelatlas SOVON). De trend van wintergasten laat eenzelfde lichte stijging zien.

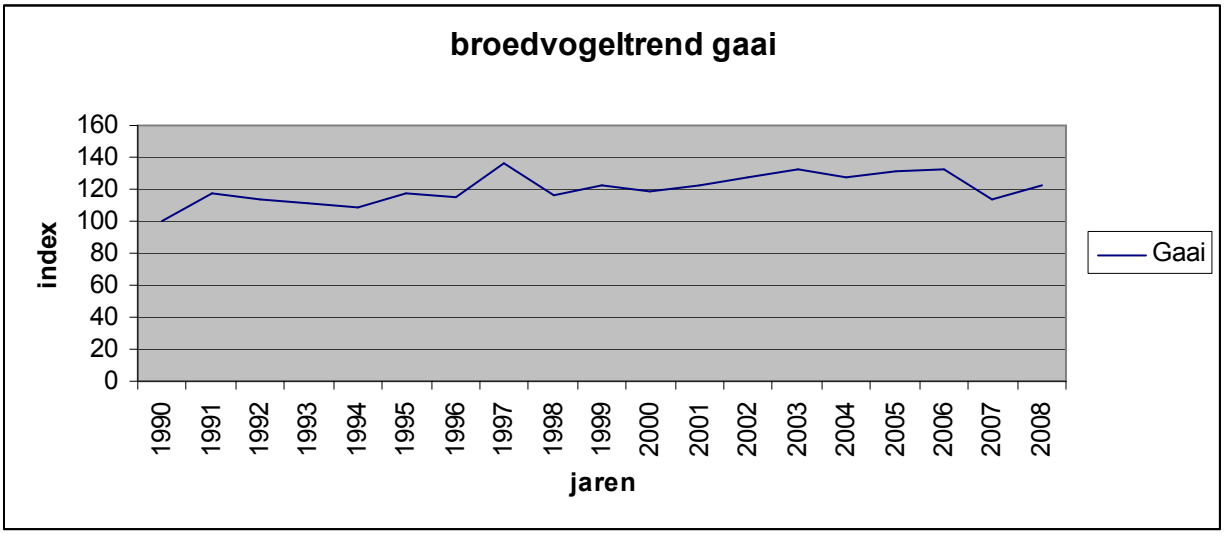

Figuur 3.8.1: Trend broedvogels gaai landelijk (bron: CBS/SOVON)

In de akkergebieden in het noordwesten van Noord-Brabant ontbreekt de soort grotendeels. Waarschijnlijk komt hier onvoldoende geschikte biotoop voor. In de rest van de provincie is de soort talrijk aanwezig (Vogel, 2002). Stelselmatig verzamelde gegevens over het aantal gaaien in Noord-Brabant zijn niet voorhanden.

De gaai is in Nederland overwegend een standvogel. In sommige jaren worden de aantallen in het najaar flink aangevuld met vogels uit Noord- en Oost-Europa. Deze trekken in het voorjaar weer weg.

Het voedsel bestaat in het voorjaar vooral uit insecten, daarnaast worden ook nesten van zangvogels en duiven geroofd. Verstoring en predatie tot 60 % zijn geen uitzondering. In zomer en najaar staan ook fruit, maïs en graan op het menu. In het najaar en de winter wordt overgeschakeld op eikels en in mindere mate ook op beuken- en hazelnoten (Vogel, 2002).

3.8.4 Schade aan belangen

Bekend is dat gaaien schade in de agrarische sector kunnen aanrichten aan diverse teelten.
In het bijzonder in afrijpend fruit kunnen gaaien veel schade aanrichten.
In fruitteelt zijn gaaien moeilijk te verjagen, omdat ze zich goed schuil kunnen houden tussen de lage bomen.

Teelt	Schade	Periode
Vollegrondsgroenten	Pikschade	gehele
Appels en peren	Pikschade	zomer en herfst
Bessen	vraatschade, vernieling	voorjaar en
Bloemen, bloemzaden en	Pikschade	zomer en herfst
Boomteelt	vraatschade in zaaibedden,	gehele jaar

Tabel 3.8.1: Overzicht van schadegevoelige gewassen

3.8.5 Geregistreerde schade aan belangen in het verleden

In de afgelopen planperiode zijn een negental schademeldingen gedaan. In zes gevallen is er een taxatie uitgevoerd. Alle getaxeerde schades hebben plaatsgevonden in de teelt van appels en peren. Onderstaande tabel geeft een overzicht.

Jaar	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
2003	1	0	€ 0	€ 0
2004	0	0	€ 0	€ 0
2005	3	2	€ 1.926	€ 963
2006	0	0	€ 0	€ 0
2007	0	0	€ 0	€ 0
2008	3	2	€ 1.195	€ 598
2009	2	2	€ 4.197	€ 2.099
totaal	9	6	€ 7.318	€ 1.219

Tabel 3.8.2: Schademeldingen bij het Faunafonds (bron: Faunafonds)

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Appels en Peren			€ 1.926			€ 1.195	€ 4.197

Tabel 3.8.3: gemelde schade aan appels en peren

3.8.6 Schade aan belangen in de toekomst

Schade aan gewassen

Voor de komende jaren mag verwacht worden dat gaaien, net als in het verleden, incidenteel schade zullen veroorzaken aan gewassen. Schade kan zich in de gehele provincie voordoen waar schadegevoelige gewassen geteeld worden.

3.8.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen zijn diverse akoestische en visuele middelen in te zetten om gaaien te verjagen van schadegevoelige percelen. Daarnaast kunnen ook afschermende of werende middelen worden ingezet. De Handreiking Faunaschade geeft hiervan een overzicht (zie ook § 1.2.5 middelen bij beheer en schadebestrijding). Indien deze middelen niet effectief blijken, kan (ondersteunend) afschot van schadeveroorzakende individuen plaatsvinden (op basis van ontheffing).

Kwantitatieve gegevens over de effectiviteit van verjagende middelen om schade te voorkomen en beperken zijn niet bekend. Over het algemeen wordt ervaren dat op den duur de effectiviteit afneemt, omdat gewenning optreedt. In het algemeen geldt dat hoe afwisselender en onvoorspelbaarder hoe hoger de effectiviteit (Oord, 2002). Verwacht wordt dat de effectiviteit van verjaging eveneens zal afhangen van de beschikbaarheid van alternatieve foerageergebieden van een gelijkwaardige kwaliteit.

3.8.8 Maatregelen in het verleden

Jachtwet

Onder de Jachtwet waren gaaien met het geweer bejaagbaar van 15 juli tot en met 30 april. Voor afschot buiten deze periode ter voorkoming en bestrijding van schade was een vergunning noodzakelijk.

Uit dossieronderzoek is gebleken dat in de periode 1999 tot en met 1 april 2002 jaarlijks vergunningen ex art. 53 van de Jachtwet aangevraagd werden voor afschot van gaaien en het gebruik van kastvallen en vangkooien voor het vangen van gaaien vooral ter voorkoming van schade aan gewassen. Het aantal aanvragen nam in deze periode toe van 1 in 1998 tot 17 in 2002. Nagenoeg alle aanvragen zijn afgewezen.

Flora- en faunawet

Gedurende de afgelopen planperiode zijn via het Eenloket jaarlijks ontheffingen aangevraagd voor het reguleren van gaaien op schadepercelen. Alle aanvragen betreffen schade aan appels en peren.

Beheerjaar	Aantal aanvragen	verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde dieren
2005-2006	1	1	1	21	32
2006-2007	1	1	1	g.g.	g.g.
2007-2008	2	2	2	37	25
2008-2009	2	2	2	96	57
2009-2010	1	1	1	17	42

Tabel 3.8.4: Aangevraagde ontheffingen en uitgevoerde handelingen gaaien

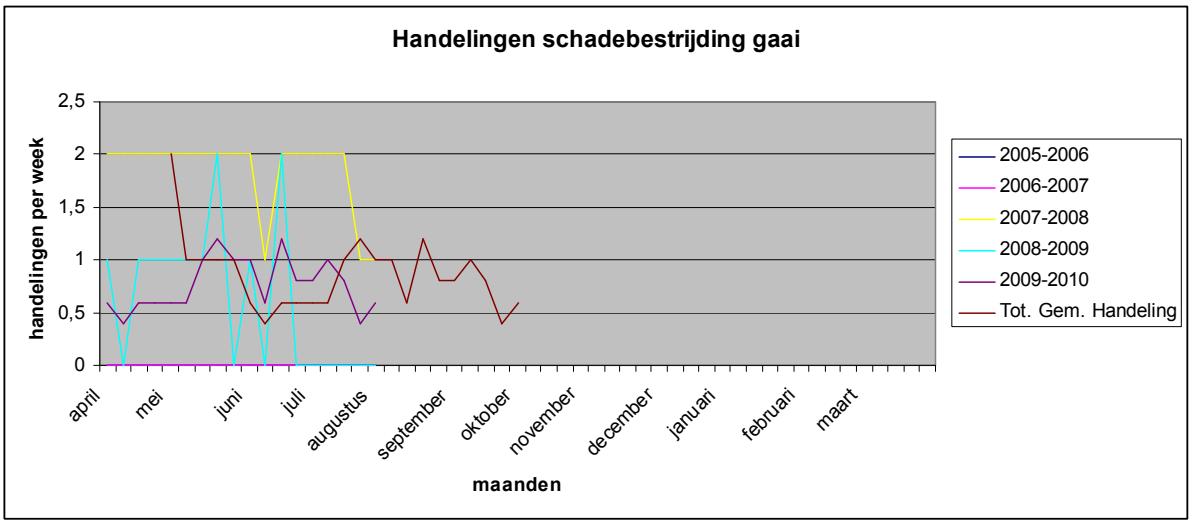

Figuur 3.8.2: Uitgevoerde handelingen per week op basis van machtigingen uitgezet in de tijd.

3.8.9 Uitvoering ontheffing

In de afgelopen planperiode zijn jaarlijks enkele ontheffingaanvragen ingediend. Schade door gaaien komt sporadisch voor in fruitteelt. De Faunabeheereenheid begeleid ontheffingaanvragen voor het verjagen met behulp van ondersteunend afschot op perceelsniveau op basis van schadehistorie.

3.8.10 Conclusies ten aanzien van populatie, schade en beheer

Samenvatting

- De gaai komt algemeen voor in Noord-Brabant, vooral in bosrijke gebieden. Gegevens het aantal gaaien in Noord-Brabant waren niet beschikbaar voor het faunabeheerplan.
- Bekend is dat gaaien schade kunnen veroorzaken aan voornamelijk fruitteelt.
- De verwachting is dat gaaien ook in de toekomst schade aan gewassen zullen veroorzaken.
- Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen kunnen afschermende/ werende/verjagende middelen worden ingezet op schadegevoelige percelen.

Conclusie

- Op dit moment acht de Faunabeheereenheid het niet noodzakelijk dat ontheffing op voorhand wordt aangevraagd.
- Als uit schadecijfers blijkt dat schade wordt veroorzaakt kan op basis van de één-loket-functie ontheffing worden aangevraagd.

Advies

- Monitoring: Doel een vollediger beeld te krijgen van de omvang en ontwikkeling van de populatie en de aard, ontwikkeling en omvang van veroorzaakte schade.

3.9 Kauw (Corvus monedula)

3.9.1 Reden van vermelding

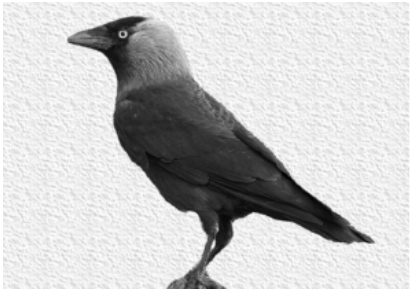

Uit schademeldingen in het verleden is gebleken dat kauwen het belang schade aan gewassen kunnen schaden.
Om deze reden is de kauw door de Minister aangewezen als soort die in het gehele land belangrijke schade veroorzaakt aan gewassen en fauna en daarom jaarrond mag worden bestreden. In bepaalde gevallen kan het noodzakelijk zijn dat additionele middelen moeten worden ingezet om populaties te beheren en daarmee schade te voorkomen.

3.9.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status

* Beschermde inheemse diersoort.
* Schadelijke diersoort zoals bedoeld in art. 65.1 van de Wet (diersoort die in het gehele van het land belangrijke schade aanricht).
* Landelijke vrijgesteld op basis van artikel 65

Provinciaal beleid

Mogelijkheid voor inzet van aanvullende middelen als vangkooi en kastval

3.9.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

De kauw is een algemeen voorkomende soort in de provincie Noord-Brabant. Nederlandse kauwen zijn overwegend stand- en zwerfvogels. In de winterperiode wordt de Nederlandse populatie aangevuld met vogels uit Noord- en Oost-Europa (LWVT/SOVON 2002). In Brabant werd in de jaren tachtig een percentage van 20% kauwen vastgesteld met kenmerken van de oostelijke ondersoort (Heijnen *et al*., 1986)
Kauwen broeden vooral in beboste en bebouwde gebieden en foerageren in het omringende cultuurland (Poelmans & van Diermen, 1997). In geschikte gebieden kunnen kolonies van tientallen tot soms honderden paren worden gevormd. Hierbij is vooral het aanbod van geschikte nestgelegenheid van belang. Voedsel lijkt in het Nederlandse cultuurlandschap zelden een probleem te zijn (Eggenhuizen, 2002).
Naar schatting broedden er in de periode 1998-2000 minimaal 40.000 en maximaal 50.000 broedparen in Noord-Brabant. Op basis van 50.000 broedparen (en ongeveer 2 jong per paar) wordt de totale populatie op 200.000 dieren geschat. De kauw komt in grote delen van de provincie in relatief hoge dichtheden voor. Geïndexeerde trendgegevens van de broedpopulatie van de kauw geven aan dat de aantallen in agrarisch gebied van Noord-Brabant over de jaren negentig tot en met 2002 sterk variëren. Er is in deze periode geen significante toe- of afname te constateren. De tweede helft van de jaren negentig is er een kleine dip geweest in de populatieontwikkeling. Over het geheel genomen is de populatie stabiel. (Figuur 3.9.1)

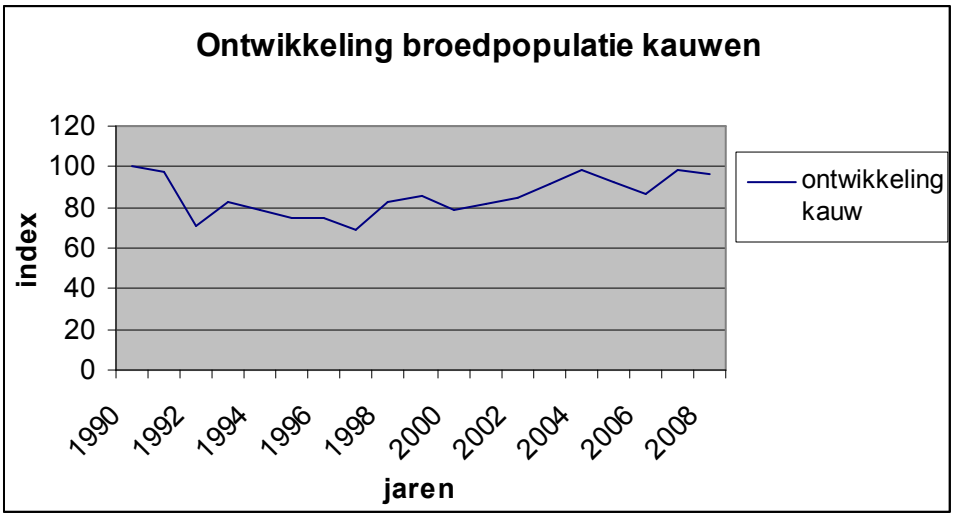

Figuur: 3.9.1: Broedvogelindex voor de kauwen over de laatste 18 jaar landelijk.(bron: CBS/SOVON)

Deze aantallen komen overeen met de tellingen welke jaarlijks op verzoek van de KNJV door jachthouders wordt uitgevoerd. Hierbij worden ca 72.000 dieren geteld in 75 % buitengebied. Bebouwde kommen zijn hier veelal niet bij meegenomen.

3.9.4 Schade aan belangen

Van kauwen is het bekend dat zij schade kunnen veroorzaken aan landbouwgewassen. Gezien het feit dat kauwen in het gehele land belangrijke schade (kunnen) aanrichten heeft de Minister de kauw op de landelijke vrijstellingslijst geplaatst. Dit houdt in dat het hele jaar beheer met het geweer is toegestaan ter voorkoming van schade aan gewassen.
Landbouwschade veroorzaakt door kauwen komt in beginsel niet in aanmerking voor tegemoetkoming van het Faunafonds (zie 1.4). Schades worden dan ook alleen geregistreerd als zij onderdeel maken van een groter schadegeval waarbij meerdere diersoorten schade hebben veroorzaakt.

3.9.5 Geregistreerde schade aan belangen

Kauwen zijn aangewezen als diersoort die het gehele jaar ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen mogen worden gereguleerd. Met ingang van 1 april 2004 is de kauw op de landelijke vrijstellingslijst geplaatst. Vanaf dat moment werd schade veroorzaakt door kauwen niet langer vergoed.
Het aantal schademeldingen is daarna dan ook drastisch afgenomen.
Schades worden vanaf dat moment alleen nog meegenomen wanneer deze door meerdere diersoorten worden veroorzaakt. Dit verklaart ook de reden dat de gemiddelde hoogte van de schade per melding in de daaropvolgende jaren is afgenomen. 2009 vormt hierbij een uitzondering als gevolg van enkele hoge schadegevallen.

	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
2003	53	11	€ 3.258	€ 296
2004	11	2	€ 186	€ 93
2005	13	1	€ 662	€ 662
2006	3	1	€ 28	€ 28
2007	12	4	€ 693	€ 173
2008	6	2	€ 347	€ 174
2009	6	2	€ 1.260	€ 630
totaal	104	23	€ 6.434	€ 294

Tabel 3.9.1: Geregistreerde schade aan gewassen door kauwen (bron: Faunafonds)

Kauwen kunnen in groten getale fourageren op schadegevoelige precelen. Gezien hun schuwe gedrag zullen zij wanneer afschot wordt gepleegd tijdelijk wegtrekken. Met enige regelmaat komen verkenners kijken of de kust veilig is. Zodra het actieve beheer stopt zullen kauwen weer terugkomen. Dit maakt dat gedurende de periode dat het licht is continu foeragerende kauwen aanwezig zullen zijn.

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Maïs	€ 1.185	€ 49			€ 105		€ 22
Appels en Peren	€ 581	€ 137			€ 397	€ 226	
Erwten					€ 191		
Groenten							€ 1.238
Wintergraan	€ 1.176					€ 121	
Zomergraan	€ 316		€ 662	€ 28			

Tabel 3.9.2: Verdeling schade onder verschillende schadegevoelige gewassen (bron: Faunafonds)

3.9.6 Schade aan belangen in de toekomst

Gezien het feit dat de populatie kauwen stabiel is ligt het in de lijn der verwachting dat kauwen ook in de toekomst schade blijven veroorzaken aan landbouwgewassen.

3.9.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

In de handreiking faunaschade staan preventieve middelen vermeld. Deze kunnen worden ingezet om schade te beperken en of voorkomen. Bij veel middelen treedt echter binnen enkele dagen gewenning op.
Naar mate er meer preventieve middelen in een gebied worden ingezet neemt als gevolg van snellere gewenning de effectiviteit van de maatregelen omgekeerd evenredig in effectiviteit af.
Tot de meest effectieve middelen behoren de “Scary Harry”, het afspelen van angst kreten, het inzetten van jachtvogels en het gevarieerd gebruik van vogelafweerpistool in combinatie met afschot.
Daarnaast kan ook winst gehaald worden bij het gevarieerd inzetten van de middelen.
In alle situaties zal er echter gewenning optreden.

Afschermende en werende middelen
In een aantal situaties is het mogelijk gewassen af ter schermen om schade te voorkomen.
De kosten van dergelijke overnetting kunnen zeer hoop op lopen. Bij veel teelten is het gezien de grote oppervlakte die moeten worden overnet niet lonend dergelijk investeringen te doen.
Op basis van artikel 65 is het ook niet verplicht preventieve maatregelen te nemen voordat uitvoering wordt gegeven aan de vrijstelling.

3.9.8 Uitgevoerde handelingen ter voorkoming van schade

Met de inwerkingtreding van de Flora en faunawet zijn kauwen van jaarrond bejaagbaar een inheems beschermde soort geworden. Wel werd de soort aangewezen als soort die gehele jaar mocht worden verjaagd ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen. Om de soort opzettelijk te mogen doden was een ontheffing nodig.
In 2002 zijn vanaf de inwerkingtreding van de Wet 72 ontheffingen verleend met betrekking tot kauwen. Daarnaast zijn 21 aanvragen weer ingetrokken naar aanleiding van de bekendmaking van het gedoogkader (later vrijstelling), 19 aanvragen zijn geweigerd en 15 aanvragen zijn niet in behandeling genomen. Het betrof 114 aanvragen voor het gebruik van het geweer, en 21 voor het gebruik van kastval en/of vangkooi.

In 2003 zijn 56 ontheffingen verleend met betrekking tot kauwen. Één aanvraag is weer ingetrokken, 24 aanvragen zijn geweigerd en vier aanvragen zijn niet in behandeling genomen. Het betroffen 20 aanvragen voor het gebruik van het geweer, 110 voor het gebruik van kastval en/of vangkooi en één voor overige middelen.

Per 1 april 2004 is deze vrijstelling overgegaan in de landelijke vrijstelling.
Als gevolg hiervan vindt alleen een jaarlijkse rapportage van het gepleegde afschot plaats.
Tot 22 september 2009 was deze inclusief vangst met de vangkooi.
Deze gegevens zijn provinciaal niet op een standaard wijze verzameld. Uit de beschikbare gegevens mag worden gesteld dat afhankelijk van het gebied tussen de 10 en 30% van de gereguleerde kauwen middels de vangkooi zijn weggenomen. Op het geheel van ruim 24.000 dieren per jaar gaat het hier dus om 2.000 tot 7.000 dieren. Gesteld kan worden dat vangkooien in het verleden een substantiële bijdrage heeft geleverd bij de schadepreventie van kauwen.

Effectiviteit van de maatregelen
Vanwege het feit dat de kauw op de landelijke vrijstelling is opgenomen komen grondgebruikers niet in aanmerking voor schadevergoeding. Registratie van schade ontbreekt in zoverre dat gegevens alleen bekend zijn wanneer een gedeelte van de schade is veroorzaakt door kauwen.
Actief beheer van kauwen heeft dan ook tot doel schade te voorkomen.

3.9.9 Uitvoering ontheffing

Op basis van de vrijstelling is het toegestaan het gehele jaar ter voorkoming van schade kauwen te reguleren. Voor deze handelingen zijn geen preventieve maatregelen voorgeschreven.
In de afgelopen jaren zijn op basis van de landelijke vrijstelling een drietal middelen ingezet om kauwenpopulaties te reguleren, het geweer, kastval en de vangkooi.
Als gevolg van de door de Minister verzonden brief aan de tweede kamer betreffende het gebruik van de vangkooi heeft met ingang van 1 januari 2008 een Wetswijziging plaatsgevonden op basis waarvan het Wettelijk verboden is vangkooien te gebruiken voor het vangen van inheems beschermde vogelsoorten op basis van de landelijke vrijstelling.

Handelingen op perceelsniveau
Ter voorkoming van belangrijke schade aan kwetsbare gewassen kan de vrijstelling ter voorkoming en bestrijding van het geweer direct worden gebruikt. Het geweer is effectief bij kleine groepen rondtrekkende dieren.

Gebiedsniveau
Ten tijden van de jachtwet (voor 1-4-2002) werd vergunning verleend voor 1 vangkooi per 50 ha schadegevoelig gewas. De inzet van vangkooien heeft in het verleden tot geen problemen geleid m.b.t. de gunstige staat van instandhouding van de kauw. Gezien het feit dat lokaal 10 tot soms wel 30% van de beheerhandeling werd uitgevoerd m.b.v. vangkooien is het beheer middels dit beheermiddel wenselijk.
Rechtdoend aan de Wet is het te onderbouwen dat vangkooien kunnen worden ingezet in relatie tot schadegevoelig gewassen. Hierbij wordt uitgegaan van maximaal 1 grote vangkooi (M model) per 250 ha schadegevoelig gewas. Met deze kooi kunnen meerdere kauwen tegelijkertijd gevangen worden.
Aanvullend wordt 1 kastval per 250 ha schadegevoelig gewas aangevaagd voor het vangen van probleemdieren. In kleine kastvallen kunnen 2 tot 4 dieren tegelijkertijd worden gevangen.

Populatieniveau
Gezien de mogelijkheden van de vrijstelling en de ontheffing voor het gebruik van vangkooien worden geen aanvullende maatregelen ter beperking van de populatie voorgesteld.

3.9.10 Conclusies ten aanzien van populaties, schade en beheer

Samenvatting
- In Noord-Brabant komen kauwen in de gehele provincie voor. Het aantal dieren in het broedseizoen bedraagt circa 100.000. Op basis van de door SOVON berekende trend wordt gesteld dat de populatie stabiel is.
- De gunstig staat van instandhouding is niet in het geding.
- Gewenste stand is voor kauwen niet relevant. Ingrepen hebben tot doel, locaal tijdelijk de populatie terug te dringen.
- Kauwen veroorzaken in het gehele land belangrijke schade en zijn daarom geplaatst op de landelijke vrijstellingslijst.
- Als gevolg van de vrijstelling komt schade veroorzaakt door kauwen niet in aanmerking voor schadevergoeding.
- De verwachting is dat kauwen ook in de toekomst in het gehele land belangrijke schade aan gewassen zullen blijven veroorzaken.

Conclusie
- Kauwen kunnen jaarrond in de gehele provincie belangrijke schade veroorzaken. Adequaat ingrijpen is mogelijk op basis van de vrijstelling.
- Wanneer geen actieve verjaging en afschot met het geweer plaats vindt zijn vangkooien en kastvallen zeer effectief ter voorkoming van schade.
- Ontheffing: wordt aangevraagd voor het gebruik van vangkooien en kastvallen.

Advies
- Monitoring: Doel een vollediger beeld te krijgen van de omvang en ontwikkeling van de populatie en de aard, ontwikkeling en omvang van veroorzaakte schade.
- Onderzoek: Er is geen noodzaak voor aanvullend onderzoek

3.10 Roek (Corvus frugilegus)

3.10.1 Reden van vermelding

Uit schademeldingen in het verleden is gebleken dat Roeken belangrijke schade aan gewassen kunnen veroorzaken.
Daarom is de roek aangewezen als diersoort die in delen van het land belangrijke schade kan aanrichten.

3.10.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status
* Beschermde inheemse diersoort.
* Schadelijke diersoort zoals bedoeld in art. 65.1 van de Wet (diersoort die in een deel van het land schade aanricht).
* Aangewezen als diersoort die in delen van het land belangrijke schade aan gewassen kan veroorzaken.

Provinciaal beleid
Er geldt een provinciale vrijstelling op basis van art. 65 voor grondgebruikers voor het opzettelijk verontrusten in de gehele provincie ter voorkoming van schade aan gewassen.
Ter voorkoming van schade aan gewassen verleent de Provincie ontheffing op voorhand op basis van het goedgekeurde Faunabeheerplan. Incidenteel verleent de provincie aanvullende ontheffingen (Provincie Noord-Brabant, 2010).

3.10.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

De roek is een algemeen voorkomende vogel en broedt in kolonies. Roeken hebben een voorkeur voor half open agrarisch cultuurlandschap. De Nederlandse roeken zijn grotendeels standvogels, maar jonge vogels trekken naar Oost-Engeland. In de winter, vanaf oktober tot april is er sprake van aanvulling met vogels uit noord en oost Europa. In deze periode verblijven de grootste aantallen roeken in ons land. Vanuit de kolonies worden voedselvluchten naar de omringende akkers gemaakt. ’s Zomers gebruiken de dieren overwegend dierlijk voedsel, buiten de broedtijd wordt dit aangevuld met plantaardig materiaal. In juni – juli verblijven de dieren in de omgeving van de kolonies. In augustus en september gaan de jongen uitzwermen en zijn de dieren minder aan de kolonie gebonden. Na de broedtijd worden slaapplaatsen in gebruik genomen (SOVON, 1987).

Kolonies kunnen uiteenvallen als de omstandigheden minder geschikt worden. De dieren kunnen zich dan verspreiden in kleinere aantallen over meerdere locaties in de omgeving van de oude kolonie. Kleine deelkolonies die zich binnen een straal van 500 meter ophouden worden tot één kolonie gerekend (Van Dijk & Hustings, 1996). Dieren van een uiteengevallen kolonie kunnen zich ook aansluiten bij andere kolonies of kunnen een nieuwe kolonie stichten.

Na een dieptepunt in de jaren ‘60 van de vorige eeuw is de roeken populatie zich landelijk weer aan het herstellen. Een vergelijkbare ontwikkeling heeft zich in Noord-Brabant voorgedaan. De

populatie in de provincie is vanaf halverwege jaren ‘60 tot begin jaren ‘70 van de vorige eeuw toegenomen van ca. 550 paren tot ca. 5800 paren (Van der Linden et al., 2006). In de tweede helft van de jaren negentig heeft de roekenstand zich min of meer gestabiliseerd op 10.000 paren. De totale populatie kan geschat worden op ca 40.000 dieren. Het aantal kolonies bleef echter groeien en is vanaf 1994 meer dan verdubbeld. De verdubbeling van het aantal kolonies heeft niet geleid tot een aanzienlijke uitbreiding van het verspreidingsgebied (Van der Linden et al., 2006). Het verspreidingsgebied is weergegeven in figuur 3.10.2.

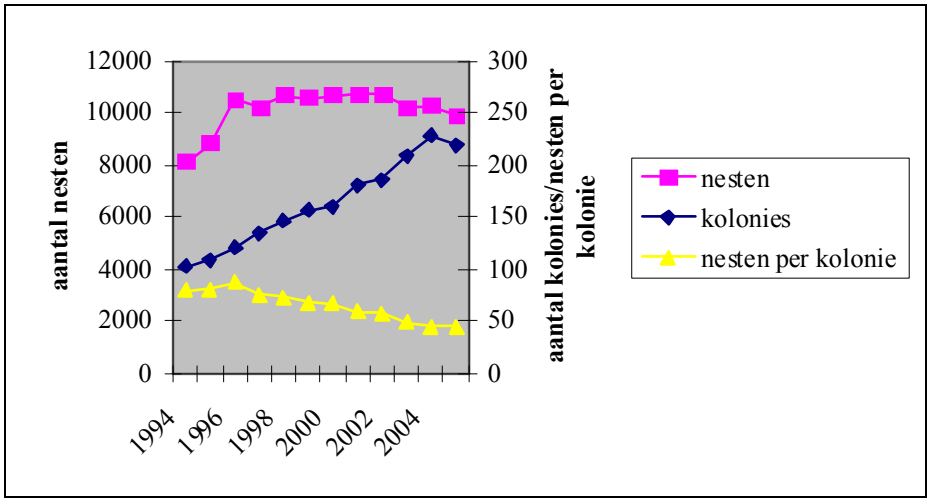

Figuur 3.10.1: Ontwikkeling van het totaal aantal nesten van roeken in Noord-Brabant, het totaal aantal kolonies en aantal nesten per kolonie in de periode 1994-2005 (Bron Van der Linden et al., 2006).

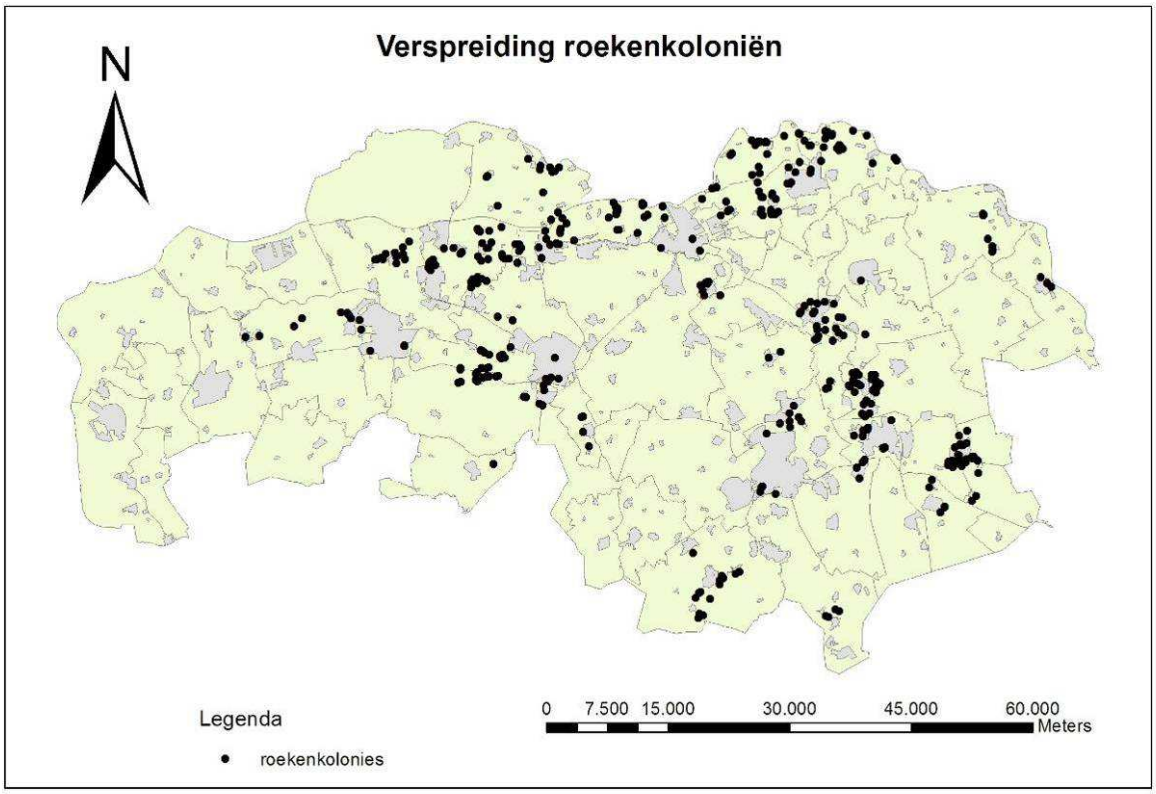

Figuur 3.10.2: Roekenkolonies in Noord-Brabant in 2009 (Bron: Provincie Noord-Brabant).

Er is een opvallend verschil in ontwikkeling van het aantal nesten binnen en buiten de bebouwde kom in Noord-Brabant. Het aantal nesten in het buitengebied is na een piek van ruim 8000 in 1998 afgenomen tot een kleine 6000 in 2005. In dezelfde periode verdubbelde het nestenaantal in de bebouwde kommen van 2000 naar 4000. De koloniegrootte is in deze periode in de bebouwde kom vrijwel gelijk gebleven terwijl de koloniegrootte buiten de bebouwde kom flink is afgenomen (gehalveerd) (Van der Linden et al., 2006).
In de afgelopen jaren is deze teruggang van het aantal nesten tot stilstand gekomen.

3.10.4 Geregistreerde schade aan belangen

3.10.4.1 Mogelijke schade aan gewassen
Vanuit het verleden is het bekend dat roeken belangrijke schade kunnen veroorzaken aan verschillende gewassen. De handreiking faunaschade verwijst hier ook naar. Schade komt vooral voor bij graangewassen en maïs wanneer deze opkomen en bij afrijpend fruit.
Onderstaande tabel geeft een overzicht van de schadegevoelige gewassen en periode.

Teelt	**Schade**	**Periode**
Granen	vraatschade	zaaiperiode /
Aardappelen	krabschade,	
Maïs	vraatschade	zaaiperiode
Peulvruchten	vraatschade,	zaai- en
Vollegrondsgroenten	pikschade	gehele
Appels en peren	pikschade	zomer en herfst
Bessen	vraatschade,	voorjaar en zomer
Bloemen, bloemzaden en	pikschade	voorjaar
Boomteelt	vernieling	gehele jaar

Tabel 3.10.1: Schadegevoelige gewassen

3.10.4.2 Overlast
Naast schade aan gewassen zijn er klachten bekend over overlast door roeken. Deze klachten betreffen voornamelijk geluidsoverlast en bevuiling door uitwerpselen onder en in de nabijheid van koloniën. Dit belang is echter ondergebracht bij de Minister op basis van artikel 75 van de Wet. In de afgelopen jaren is de Faunabeheereenheid meerdere malen betrokken bij dergelijke aanvragen. Dit betrof niet zo zeer de aanvraag, maar wel het meebepalen waar de nieuwe locatie van de koloniën kan worden gesitueerd. Bij verplaatsing moet rekening gehouden worden met de landbouwbelangen. Tevens is het van belang dat een verplaatsing niet tot gevolg heeft dat een groot aantal dieren zal worden gedood als gevolg van handelingen die voortvloeien uit de schadebestrijding.

3.10.5 Geregistreerde schade aan belangen in het verleden

In de laatste jaren zijn regelmatig schademeldingen bij het Faunafonds binnen gekomen. Het aantal schademeldingen in combinatie met het aantal aanvragen voor ontheffingen heeft er in december 2004 toe geleid dat de Provincie een vrijstelling heeft afgegeven voor het verjagen met ondersteunend afschot in appels, peren en vollegrondsgroenten. Deze vrijstelling is naar aanleiding van de evaluatie in 2006 door GS weer ingetrokken waarna ontheffing is verleend voor het verjagen met behulp van ondersteunend afschot in fruitteelt Samen met maïs, granen en kleinfruit. Dit zijn de meest schadegevoelige gewassen. In tabel 3.10.2 zijn de getaxeerde schades opgenomen. Vanaf 2003 is een duidelijke daling te zien van de getaxeerde schade.

Jaar	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
1999	N.v.t.	N.v.t.	€ 50.591	N.v.t.
2000	N.v.t.	N.v.t.	€ 121.255	N.v.t.
2001	N.v.t.	N.v.t.	€ 68.332	N.v.t.
2002	N.v.t.	N.v.t.	€ 55.142	N.v.t.
2003	156	53	€ 39.154	€ 739
2004	44	18	€ 15.149	€ 842
2005	26	12	€ 15.374	€ 1.281
2006	12	5	€ 3.207	€ 641
2007	16	9	€ 12.915	€ 1.435
2008	7	4	€ 5.518	€ 1.380
2009	9	6	€ 12.672	€ 2.112
totaal	270	107	€ 103.989	€ 972

Tabel 3.10.2: Getaxeerde schades door het Faunafonds

De gemiddelde schade per melding is in de afgelopen jaren niet afgenomen.
Het aantal schademeldingen echter wel.
Onderstaande tabel geeft een jaarlijks overzicht naar gewas van de getaxeerde schades.

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Maïs	€ 13.338	€ 5.297	€ 6.314	€ 1.379	€ 10.117		€ 2.812
Wintergraan	€ 6.318	€ 865	€ 850			€ 37	€ 878
Zomergraan	€ 1.995	€ 1.309					
Erwten	€ 2.843	€ 1.051	€ 3.254	€ 1.142	€ 1.015	€ 3.943	
Appels en Peren	€ 9.956	€ 3.060	€ 2.300	€ 686	€ 1.115		
Groenten	€ 3.679	€ 3.465					€ 1.300
Graszaad	€ 296						
Bloemen	€ 729						
Overige Akkerbouw gewassen		€ 101	€ 2.656				
Tuinbonen					€ 668		
Fruitboomkwekerij						€ 194	
Kleinfruit						€ 1.344	
Kool							€ 7.682

Tabel 3.10.3: Getaxeerde schades naar gewastype

3.10.6 Schade in de toekomst

Op basis van de geregistreerde gegevens in het verleden en de huidige aanwezige stand is de verwachting dat ook in de toekomst schade aan gewassen zal blijven ontstaan. Doormiddel van preventieve maatregelen in combinatie met ondersteunend afschot kan schade beperkt worden.

3.10.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

Ter voorkoming en bestrijding van schade is het mogelijk roeken te verjagen en doden op percelen met appels en peren en vollegrondsgroenten (inclusief peulvruchten) van 1 mei t/m 31 oktober.

Ter voorkoming en beperking van schade aan andere gewassen zijn diverse akoestische en visuele middelen in te zetten om roeken te verjagen van schadegevoelige percelen. Daarnaast kunnen ook afschermende of werende middelen worden ingezet. Het Handboek Faunaschade

(Oord, 2002) geeft hiervan een overzicht (zie ook § 1.5.1). Indien deze middelen niet effectief blijken, kan (ondersteunend) afschot van schadeveroorzakende individuen plaatsvinden (op basis van ontheffing).

In geval dat bovengenoemde middelen niet effectief blijken, kan het verjagen van roekenkolonies of het beperken van de populatieomvang noodzakelijk zijn.

3.10.7.1 Verjaging van roeken op schadepercelen
Naar de effectiviteit van verschillende verjaagmethoden is onderzoek gedaan (Lever, 1982). Het effect van verjaagmiddelen werd bekeken door van uur tot uur, nadat een groep roeken van een bepaald perceel verjaagd was, te controleren of er roeken op dit perceel waren teruggekeerd. Ook in de navolgende dagen werd dit gedaan. De volgende conclusies werden getrokken (Lever, 1987):

- Het afschieten en vervolgens neerleggen van de roeken is effectief. De methode is nogal bewerkelijk, en het is vaak onmogelijk op het perceel waar de roeken zitten er één te schieten, omdat de vogels zeer alert zijn. Het komt er op neer dat men veel in het veld moet zijn, en de vogels moet besluipen. De dode roeken werden neergelegd, omdat dit gebruikelijk is bij de boeren, en meer effect zou hebben dan ophangen. Deze methode is de eerste dag effectief en heeft de volgende dagen minder effect.
- De resultaten met een gaskanon waren de eerste dag goed, de volgende dagen minder. Een nadeel is dat het gaskanon alle vogels verschrikt en dus niet selectief werkt. Daar staat tegenover dat het de vogels niet doodt.
- In dit onderzoek voldeed de flash Harry goed. De flash Harry werkt niet selectief, maar doodt de vogels niet.
- Bij alle voorgaande methodes is er permanent iets aanwezig in het veld om de roeken af te schrikken: een dode roek, een molentje of een knallend apparaat. Bij de angstkreten echter laat men slechts één keer een geluid horen. De resultaten waren opmerkelijk goed, zelfs nog na één dag. De methode is weinig bewerkelijk, men kan een groep roeken van een akker verjagen door plm. 30 seconden een angstkreet te laten horen. Het middel is effectief over afstanden van 100 en 200 meter. De vogels werden altijd onmiddellijk door de angstkreten verjaagd.

Uit het onderzoek bleek dat met alle genoemde middelen het mogelijk is om tenminste enige dagen gewassen tegen roeken te beschermen.

In sommige situaties in het voorjaar als het foerageren op percelen met zomergranen van vitaal belang is voor roeken en dat verjaging van roeken van deze percelen ongewenst is, omdat het alternatief verhongeren kan betekenen. Onderzoek naar dit foerageergedrag van roeken in Zuidoost Drenthe wees uit dat roeken een zeer hoge motivatie hadden om in het voorjaar op percelen met pas ingezaaid zomergraan te foerageren (Aerts & Spaans, 1987). In deze periode worden de vrouwtjes en de jongen door de mannetjes op het nest gevoerd. De jongen worden tenminste gedurende de eerste twee weken na het uitkomen uitsluitend met ongewervelde dieren gevoerd (Lockie, 1959; Fog 1963). Dit verklaart waarom in april 60% van de roeken foerageerde op percelen die ongewervelde dieren opleveren (graslanden, geploegde percelen), ondanks het feit dat de voedselopname (kJ/ sec) op deze perceeltypen minder dan een derde is van die op ingezaaide percelen graan (Feare et al., 1974). Mannetjes die op percelen met kiemend graan foerageren, doen dit dus niet voor de jongen, die dierlijke eiwitten behoeven, maar voor zichzelf en hun vrouwtjes. Dit kan op zulke percelen snel en efficiënt gebeuren, zodat meer tijd overblijft om voedsel voor de jongen te zoeken. Verjaging van roeken van ingezaaide percelen zomergranen zal in deze tijd dus erg moeilijk zijn, omdat het gevolg verhongeren van oude of jonge vogels zou kunnen betekenen. Dat deze mogelijkheid een reële is, blijkt uit het snelle

gewichtsverlies van adulte roeken tijdens het broedseizoen (Lockie, 1955) en de sterftepiek in april bij adulte vogels (Busse, 1969; Holyoak, 1971) (Aerts & Spaans, 1987).

3.10.7.2 Verjagen van kolonies
Verjaging kan plaatsvinden (op basis van ontheffing) door middel van:
- Constante aanwezigheid (behalve 's nachts) van een tiental helikiten (luchtballonnen), waarbij hoogte en locatie per dag gevarieerd wordt.
- Met de hulp van een valkenier kunnen roofvogels worden ingezet. De eerste weken (vanaf het moment dat de eerste roeken verschijnen) 1 x per week. Als de nesteldrang groter wordt 2 tot 3 x per week.
- Voorgaande maatregelen kunnen aangevuld worden met het gebruik van een alarmpistool door een speciaal daarvoor aangewezen persoon. Hiervoor is een wapenvergunning nodig (als de loop van voren open is). Bij al deze maatregelen moet zoveel mogelijk voorkomen worden, dat gewenning optreedt.

Verjaging dient buiten het broedseizoen plaats te vinden. Het verjagen moet zorgvuldig worden aangepakt en zal niet altijd tot een gewenst resultaat te leiden. Wil het verjagen van een roekenkolonie enig effect hebben dan is het van belang dat gelijkwaardige alternatieve locaties voorhanden zijn. Zijn deze niet aanwezig dan heeft verjagen geen zin. Verjaging zal er over het algemeen toe leiden dat roekenkolonies zich opdelen in meerdere kleine kolonies, waardoor de foerageerdruk wordt verdeeld over meerdere percelen.

Het verjagen van roekenkolonies lijkt geen structurele oplossing, daar verjaging er over het algemeen toe zal leiden dat roekenkolonies zich opdelen in meerdere kleine kolonies, die allen weer de potentie hebben uit te groeien tot grotere kolonies en schade kunnen veroorzaken.

3.10.7.3 Beperken van de populatieomvang
Ter beperking van de populatieomvang kunnen kastvallen en vangkooien worden ingezet evenals het geweer (allen op basis van ontheffing). Kastvallen en vangkooien lijken de effectieve middelen om de populatie te reduceren. Afschot is voornamelijk gericht op verjagen.

3.10.8 Maatregelen in het verleden

Flora- en faunawet
In de periode 2002-2004 zijn er 204 ontheffingsaanvragen ingediend voor roek, waarvan er 99 zijn verleend, 59 zijn geweigerd en 46 zijn ingetrokken of niet in behandeling zijn genomen (Bron: Beleidsnota Provincie Noord-Brabant 2006).

Met ingang van 1 januari 2005 dienden alle ontheffingaanvragen te worden ingediend bij de FBE in het kader van de loketfunctie.
Tot juni 2006 was de aan de faunabeheereenheid verleende ontheffing geschorst. Met ingang van juli 2006 was er een nieuwe ontheffing op voorhand.
Tot en met december 2006 was voor appels, peren en vollegrondsgroenten een provinciale vrijstelling van kracht. Met ingang van 1 januari 2007 is deze vrijstelling omgezet in een ontheffing op voorhand.
Onderstaande tabel geeft een overzicht van de aangevraagde en verleende ontheffingen en de op basis daar van verleende machtigingen.

Beheerjaar	Aantal aanvragen	Verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde dieren
2005-2006	6	3	9	92	153
2006-2007	8	4	4	25	83
2007-2008	2	0(+)	11	94	357
2008-2009	5	1 (+)	14	90	400
2009-2010	2	1 (+)	18	118	381

Tabel 3.10.4: Aangevraagde ontheffingen, machtigingen en geregistreerde handelingen

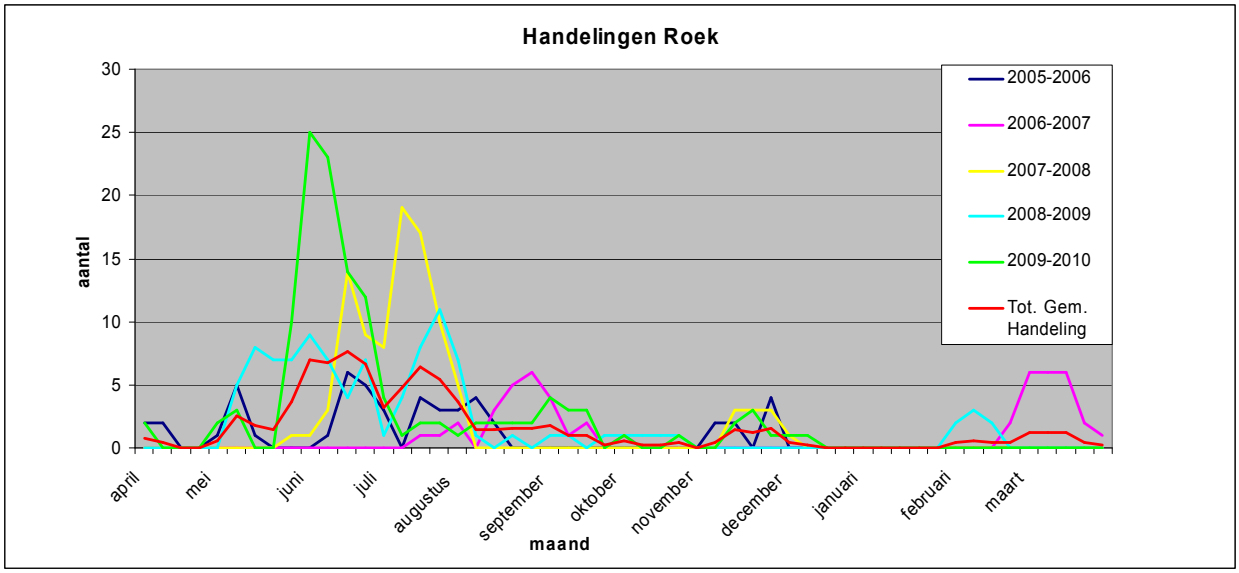

Figuur 3.10.3: Aantal handelingen in de afgelopen planperiode.

In figuur 3.10.3 is duidelijk te zien dat de piek van handelingen in de periode mei – augustus plaats vinden. Essentieel is dat in deze periode een veilige afstand tot de aanwezige koloniën wordt aangehouden. Deze afstand wordt gesteld op 500m. Wat inhoud dat binnen deze afstand geen ontheffingen kunnen worden ingezet. Koloniën dienen te zijn vermeld op de roekenviewer van de provincie Noord-Brabant. (www.brabant.nl).
Onderstaande figuur geeft een beeld van het gemiddeld aantal gedode dieren bij de uitgevoerde handelingen

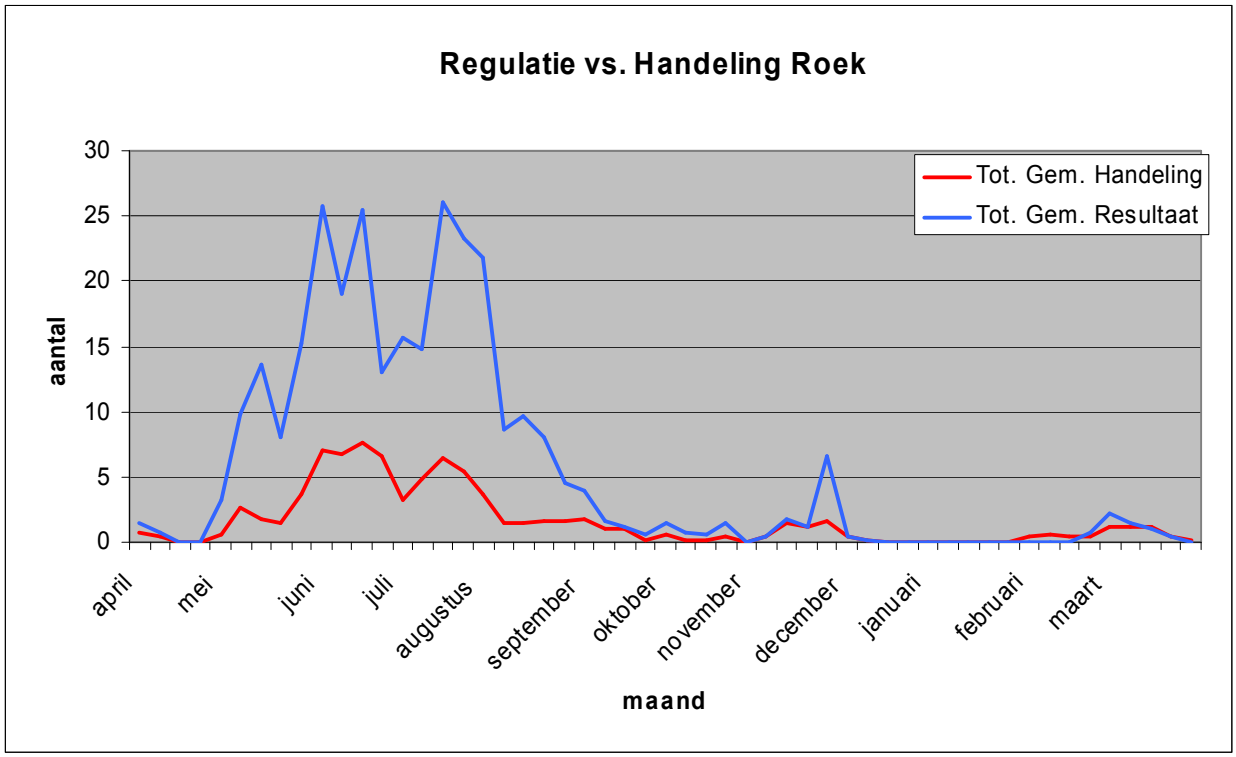

Figuur 3.10.4: Uitgevoerde handelingen op basis van de verleende ontheffingen.

3.10.9 Uitvoering ontheffing

Handelingen hebben er in de afgelopen jaren toe geleid dat de gemelde schade is afgenomen. Het gemiddelde schadebedrag blijft bij schadegevallen nog altijd hoog met gemiddeld € 972, - per geval. In navolging van het beheerplan 2006-2011 zal ook in het komende beheerplan ontheffing op voorhand aangevraagd worden voor het verjagen met behulp van ondersteunend afschot van roeken op schadepercelen.
Handelingen mogen worden uitgevoerd op aanvliegroutes tot 100m vanaf de grens van het schadeperceel, mits hierbij een afstand van 500m in het broedseizoen (250 m buiten het broedseizoen) tot de dichtstbijzijnde kolonie in acht wordt genomen.
Deze afstanden t.o.v de koloniën worden aangehouden om alleen daad werkelijk foeragerende en daarbij schadeveroorzakende dieren te verjagen met behulp van het geweer. Wanneer dichterbij de kolonie het geweer gebruikt zou worden ontstaat er te veel onrust waardoor ook niet foeragerende roeken zouden kunnen worden gedood. Reductie van de populatie is geen doel.
De afstanden komen overeen met de beleidsnota en het advies van het Faunafonds.

3.10.10 Conclusies ten aanzien van populatie, schade en beheer

Samenvatting

- De roekenstand in Noord-Brabant lijkt zich sinds de tweede helft van de jaren negentig van de vorige eeuw te hebben gestabiliseerd op ca. 10.000 paren. Het verspreidingsgebied is de laatste jaren nauwelijks uitgebreid. Wel is een kleine teruggang in de populatie waargenomen. Het aantal koloniën neemt echter nog altijd toe.
- Bekend is dat roeken schade veroorzaken aan landbouwgewassen.
- De verwachting is dat roeken ook in de toekomst schade aan gewassen zullen veroorzaken
- Het aantal kolonies en ook het aantal nesten in de bebouwde kom neemt de laatste jaren toe in Noord-Brabant. Hierdoor neemt de kans op overlast voor omwonenden toe.

- De provincie heeft een vrijstelling afgegeven voor het opzettelijk verontrusten van roeken op schade gevoelige landbouwgewassen.
- De totale schade is in de afgelopen jaren afgenomen de gemiddelde schade blijft echter hoog

Conclusie

- Ontheffing: Wanneer schade niet met preventieve middelen kan worden voorkomen moet het mogelijk zijn om ondersteunend afschot te plegen.
- Wanneer er sprake is van structurele schade in gebieden of schade toeneemt, kan het noodzakelijk zijn de verdere ontwikkeling van de populatie tegen te gaan en vorming van nieuwe koloniën te voorkomen.
- Ontheffing op voorhand voor het verjagen van roeken met behulp van ondersteunend afschot wordt jaarrond aangevraagd voor de in de bijlage 5 vermelde werkgebieden van wildbeheereenheden met een schadehistorie voor de in tabel 3.10.3 vermelde gewassen.

Advies

- Monitoring: Doel een vollediger beeld te krijgen van de omvang en ontwikkeling van de populatie en de aard, ontwikkeling en omvang van veroorzaakte schade. Aansluiten bij de roekenviewer van de Provincie is hierbij een goede ontwikkeling.
- Een goede registratie van de meldingen van overlast door roeken en de aanwezigheid van hun kolonie wordt wenselijk geacht. De Faunabeheereenheid kan een actieve rol spelen bij verplaatsingen van roekenkoloniën.

3.11 Zwarte kraai (Corvus corone)

3.11.1 Reden van vermelding

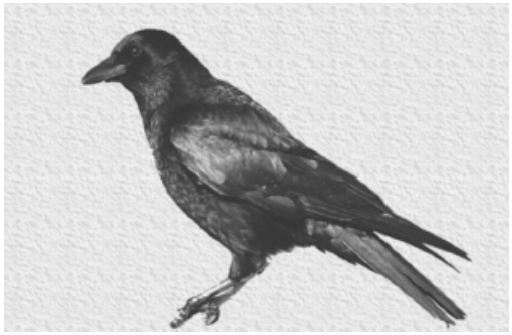

Uit schademeldingen in het verleden is gebleken dat zwarte kraaien belangrijke schade aan gewassen en schade aan fauna kunnen veroorzaken.
Om deze reden is de zwarte kraai door de Minister aangewezen als soort die in het gehele land belangrijke schade veroorzaakt aan gewassen en fauna en daarom jaarrond mag worden bestreden. In bepaalde gevallen kan het noodzakelijk zijn dat additionele middelen moeten worden ingezet om populaties te beheren en daarmee schade te voorkomen.

3.11.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status

* Beschermde inheemse diersoort.
* Schadelijke diersoort zoals bedoeld in art. 65.1 van de Wet (diersoort die in het gehele van het land belangrijke schade aanricht).
* Landelijke vrijgesteld op basis van artikel 65

Provinciaal beleid

Mogelijkheid voor inzet van aanvullende middelen als vangkooi en kastval

3.11.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

De zwarte kraai behoort tot de meest verspreide broedvogels van Nederland en is algemeen voorkomend in de hele Noord-Brabant. De zwarte kraai is een standvogel die zich jaarrond strikt vasthoudt aan zijn territorium. Onvolwassen vogels kunnen in groepen rondzwerven en komen pas na 2-4 jaar tot vestiging van een eigen territorium. Niet-broedende vogels hebben de neiging gezamenlijk te slapen (roestplaatsen). Vooral in winterroesten kunnen zich honderden kraaien verzamelen. Dan mengen zich ook de adulte in de groep, en vaak ook nog roeken, eksters en kauwen (Baeyens, 2002).
Zwarte kraaien hebben een voorkeur voor akkers en weilanden, doorsneden door boomrijen en kleine bossen. Ook de randen van grotere boscomplexen worden bezet, mits deze grenzen aan cultuurland. De centra van dergelijke bossen worden echter niet of in zeer lage dichtheden bewoond. Zeer open landschappen worden niet gemeden. Zwarte kraaien nestelen hier in alleenstaande bomen, houtwallen, singels, hoogspanningsmasten en erfbeplanting. In open cultuurlandschap bedraagt de dichtheid meestal ongeveer 1 paar per 100 hectare, in meer besloten cultuurlandschappen varieert deze van 3-12 paren per 100 hectare, met lokale uitschieters tot bijvoorbeeld 20 paren per 100 hectare in beekbegleidende bossen in Noord-Brabant (Poelmans & van Diermen, 1997. De dichtheden in steden en bossen neemt nog steeds toe en bedraagt meestal 1-3 paren per 100 hectare, lokaal oplopend tot het dubbele en meer (Baeyens, 2002).

Volgens de gegevens van SOVON broedden er in de periode 1998-2000 naar schatting 13.000 tot 19.000 paren in Noord-Brabant. Op basis van 19.000 broedparen (en ongeveer 2 jong per paar) wordt de totale populatie op minimaal 76.000 dieren geschat. De totale populatie inclusief niet broedende vogels zal ongeveer 100.000 dieren bedragen.
Er is sprake van een matige toename van de populatie.

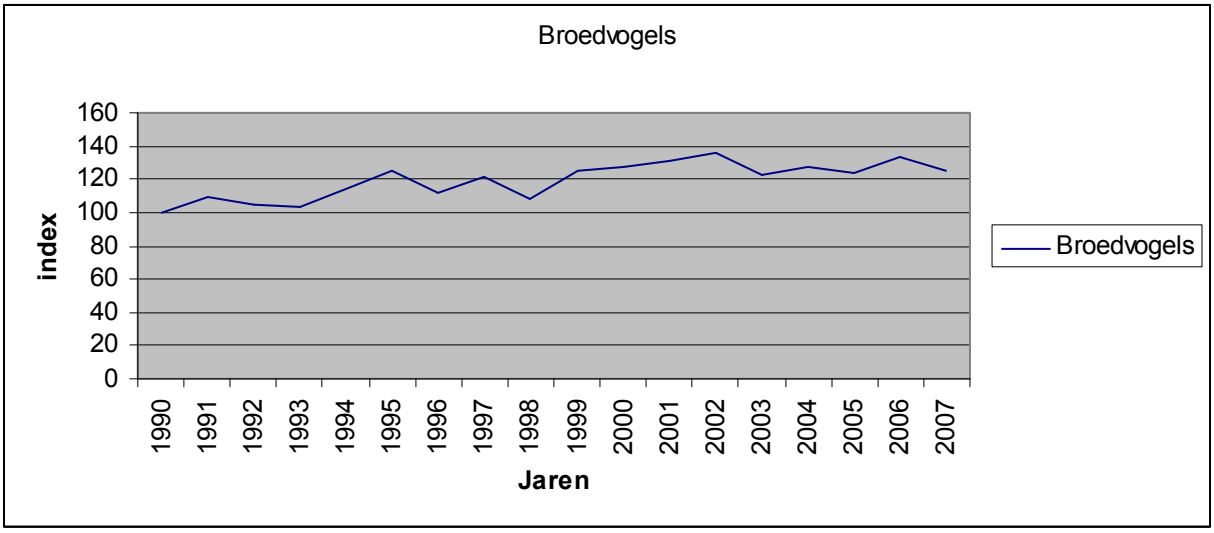

Figuur: 3.11.1: Broedvogelindex voor de Zwarte kraai over de laatste 20 jaar landelijke (bron: CBS/SOVON)

Deze aantallen komen overeen met de tellingen welke jaarlijks op verzoek van de KNJV door jachthouders wordt uitgevoerd. Hierbij worden ca 50.000 tot 60.000 dieren geteld in 75 % buitengebied.

3.11.4 Schade aan belangen

Van zwarte kraaien is het bekend dat zij schade kunnen veroorzaken aan landbouwgewassen, maar ook zijn zij een belangrijke predator. Gezien het feit dat kraaien in het gehele land belangrijke schade aanrichten heeft de Minister de zwarte kraai op de landelijke vrijstellingslijst geplaatst. Dit houdt in dat de zwarte kraai het gehele jaar beheerbaar is met het geweer.
Landbouwschade veroorzaakt door zwarte kraaien komt in beginsel niet in aanmerking voor tegemoetkoming van het Faunafonds (zie §1.4). Schades worden dan ook alleen geregistreerd als zij onderdeel maken van een groter schadegeval waarbij meerdere diersoorten schade hebben veroorzaakt.
Schade aan Fauna wordt vooral geregistreerd door weidevogelgroepen en agrarische natuurverenigingen. In Noord-Brabant werken deze samen met Landschapsbeheer Brabant.

3.11.5 Geregistreerde schade aan belangen

Zwarte kraaien zijn aangewezen als diersoort die het gehele jaar ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen mogen worden gereguleerd. Met ingang van 1 april 2004 is de zwarte kraai op de landelijke vrijstellingslijst geplaatst. Daarna werd schade veroorzaakt door kraaien niet langer vergoed.
Het aantal schademeldingen is dan ook drastisch afgenomen.
Schades werden vanaf dat moment alleen nog meegenomen wanneer deze door meerdere diersoorten werden veroorzaakt. Dit verklaart ook de reden dat de gemiddelde hoogte van de schade per melding in de daaropvolgende jaren is afgenomen. 2008 vormt hierbij een uitzondering als gevolg van enkele hoge schadegevallen.

	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
2003	147	21	€ 7.142, -	€ 340, -
2004	31	9	€ 2.864, -	€ 318, -
2005	22	6	€ 1.337, -	€ 223, -
2006	5	2	€ 464, -	€ 232, -
2007	8	5	€ 936, -	€ 187, -
2008	10	7	€ 4.756, -	€ 679, -
2009	11	7	€ 1.272, -	€ 182, -
totaal	234	57	€ 18.771, -	€ 326, -

Tabel 3.11.1: Geregistreerde schade aan gewassen door Zwarte kraaien (bron: Faunafonds)

Schade door kraaiachtigen wordt voornamelijk veroorzaakt jonge dieren die nog geen eigen territorium hebben ingenomen. Zij kunnen in groten getale fourageren rond schadegevoelige precelen. Gezien hun schuwe gedrag zullen zij wanneer afschot wordt gepleegd tijdelijk wegtrekken. Met enige regelmaat komen verkenners kijken of de kust veilig is. Zodra het actieve beheer stopt zullen kraaien weer terugkomen. Dit maakt dat gedurende de periode dat het licht is er continu foeragerende kraaien aanwezig zullen zijn.

Schadegewassen	**2003**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**	**2009**
appels en peren	€ 489	€ 318	€ 178	€`120	€ 154	€ 1538	€ 1249
bladgroenten	€ 1.414						
bloemen							
(fruit)boomkwekerij						€ 844	
peulvruchten			€ 396				
gras							
groenten							
maïs	€ 4.300	€ 113	€ 724	€ 344	€ 117		€ 23
onbekend		€ 102					
overige akkerbouwgewassen							
tuinbonen							
wintergraan	€ 206	€ 2.331	€ 39		€ 665	€ 484	
fruitbomen							
zomergraan	€ 733					€ 1 890	
Totaal	**€ 7.142**	**€ 2.864**	**€ 1.337**	**€ 464**	**€ 936**	**€ 4 756**	**€ 1.272**

Tabel 3.11.2: Verdeling schade onder verschillende schadegevoelige gewassen (bron: Faunafonds)

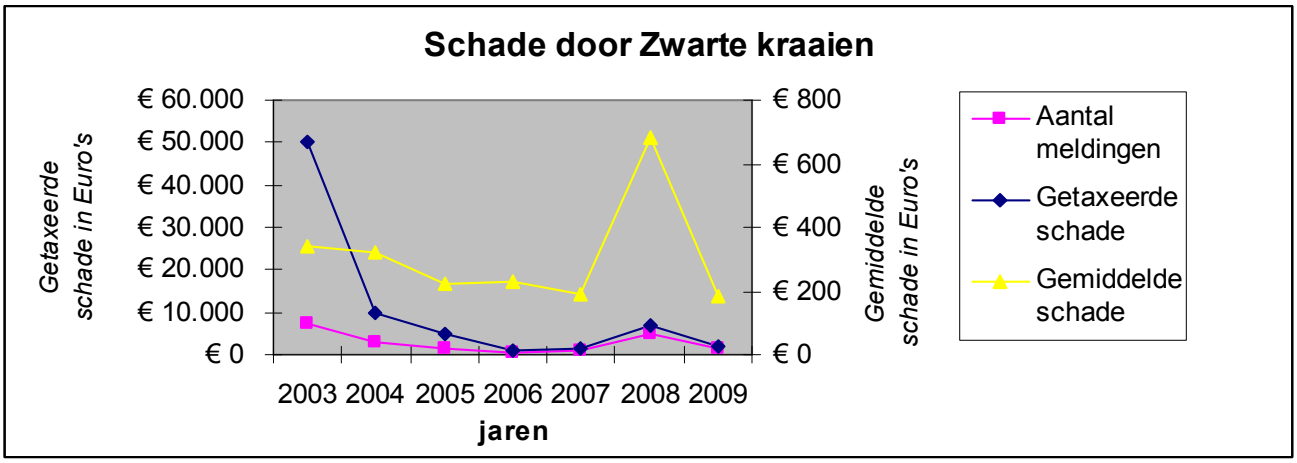

Figuur 3.11.2: Schade verloop door de jaren heen (Bron: Faunafonds).

3.11.6 Schade aan belangen in de toekomst

Gezien het feit dat de populatie zwarte kraaien nog altijd licht stijgt, ligt het in de lijn der verwachting dat ook in de toekomst de zwarte kraai schade blijft veroorzaken aan landbouwgewassen.
In gebieden met weidevogels heeft predatie van kraaien een negatieve invloed op het broedsucces.

3.11.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

In de handreiking faunaschade staan preventieve middelen vermeld. Deze kunnen worden ingezet om schade te beperken en of voorkomen. Bij veel middelen treedt echter binnen enkele dagen gewenning op.
Naar mate er meer preventieve middelen in een gebied worden ingezet neemt als gevolg van snellere gewenning de effectiviteit van de maatregelen omgekeerd evenredig in effectiviteit af.
Tot de meest effectieve middelen behoren de “Scary Harry”, het afspelen van angst kreten, het inzetten van jachtvogels en het gevarieerd gebruik van vogelafweerpistool in combinatie met afschot.
Daarnaast kan ook winst gehaald worden bij het gevarieerd inzetten van de middelen.
In alle situaties zal er echter gewenning optreden.
Preventieve middelen zijn niet inzetbaar bij schade aan de fauna (weidevogels)

Afschermende en werende middelen
In een aantal situaties is het mogelijk gewassen af ter schermen om schade te voorkomen.
De kosten van dergelijke overnetting kunnen zeer hoop op lopen. Bij veel teelten is het gezien de grote oppervlakte die moeten worden overnet niet lonend dergelijk investeringen te doen.
Op basis van artikel 65 is het ook niet verplicht preventieve maatregelen te nemen voordat uitvoering mag worden gegeven aan de vrijstelling.

3.11.8 Uitgevoerde handelingen ter voorkoming van schade

Met de inwerkingtreding van de Flora en faunawet werd de zwarte kraai (van jaarrond bejaagbaar) een inheems beschermde soort. Wel werd de soort aangewezen als soort die gehele jaar mocht worden verjaagd ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen. Om de soort opzettelijk te mogen doden was een ontheffing nodig.

Bij aanvang van de Wet zijn bij de provincie Noord-Brabant 217 aanvragen voor ontheffing ontvangen. Vanwege het ontbreken van schadehistorie werd slechts in 88 gevallen ontheffing verleend.
Op 6 december 2002 heeft de provincie de vrijstellingsverordening vastgesteld waarin de zwarte kraai op basis van de provinciale vrijstelling werd aangewezen als soort die in de gehele provincie te voorkoming van schade aan landbouwgewassen mocht worden gedood met het geweer.
Per 1 april 2004 is deze vrijstelling overgegaan in de landelijke vrijstelling.
Als gevolg hiervan vindt alleen een jaarlijkse rapportage van het gepleegde afschot plaats.
Tot 22 september 2009 was deze inclusief vangst met de vangkooi.
Deze gegevens zijn provinciaal niet op een standaard wijze verzameld. Uit de beschikbare gegevens mag worden gesteld dat afhankelijk van het gebied tussen de 30 en 60% van de gereguleerde zwarte kraaien met behulp van de vangkooi zijn weggenomen. Op het geheel van ruim 30.000 dieren per jaar gaat het hier dus om 9.000 tot 18.000 dieren. Gesteld kan worden dat vangkooien in het verleden een substantiële bijdrage hebben geleverd aan het reguleren en beheren van zwarte kraaien.

Effectiviteit van de maatregelen
Vanwege het feit dat de zwarte kraai op de landelijke vrijstelling is opgenomen, komen grondgebruikers niet in aanmerking voor schadevergoeding. Registratie van schade ontbreekt met uitzondering van die situaties waarbij een gedeelte van de schade is veroorzaakt door zwarte kraaien naast andere beschermde inheemse soorten die wel door het Faunafonds worden geregistreerd.
Actief beheer van zwarte kraaien heeft tot doel schade te voorkomen.

3.11.9 Uitvoering ontheffing

Op basis van de vrijstelling is het toegestaan het gehele jaar ter voorkoming van schade zwarte kraaien te reguleren. Voor deze handelingen zijn geen preventieve maatregelen voorgeschreven.
In de afgelopen jaren zijn op basis van de landelijke vrijstelling een tweetal middelen ingezet om kraaienpopulaties te reguleren, het geweer en de vangkooi.

Handelingen op perceelsniveau
Ter voorkoming van belangrijke schade aan kwetsbare gewassen kan invulling gegeven worden aan de vrijstelling om kraaien met het geweer te verjagen reguleren ter voorkoming van schade. Het geweer is effectief bij kleine groepen rondtrekkende dieren.

Gebiedsniveau
Om effectief op te kunnen treden tegen grote groepen rondzwervende kraaien zonder territorium is de inzet van een vangkooi als additioneel middel gewenst.
Ten tijden van de jachtwet (voor 1-4-2002) werd vergunning verleend voor 1 vangkooi per 50 ha schadegevoelig gewas. De inzet van vangkooien heeft in het verleden geen problemen geleid m.b.t. de gunstige staat van instandhouding van de zwarte kraai. Gezien het feit dat lokaal 30 tot soms wel 60% van de beheerhandeling werd uitgevoerd m.b.v. vangkooien is de inzet van dit beheermiddel wenselijk. Met vangkooien is er een hoge zorgplicht. De kooien moeten dagelijks worden gecontroleerd, omdat er soorten die niet beoogd werden te vangen direct in vrijheid gesteld dienen te worden. Ook dient er ten alle tijden water en brood in de kooi aanwezig te zijn.
Rechtdoend aan de flora en faunawet is het te onderbouwen dat vangkooien kunnen worden ingezet in relatie tot schadegevoelig gewassen. Hierbij wordt uitgegaan van maximaal 1 grote

vangkooi (M model) per 250 ha schadegevoelig gewas. Met deze kooi kunnen meerdere kraaien tegelijkertijd gevangen worden.
Aanvullend wordt 1 kastval (klein formaat vangkooitje) per 250 ha schadegevoelig gewas aangevaagd voor het vangen van probleemdieren. In deze kastvallen kunnen 2 tot 4 dieren tegelijkertijd worden gevangen.

Populatieniveau
Gezien de mogelijkheden op basis van de vrijstelling en de ontheffing voor het gebruik van vangkooien worden geen aanvullende maatregelen ter beperking van de populatie voorgesteld.

3.11.10 Conclusies ten aanzien van populaties, schade en beheer

Samenvatting
- In Noord-Brabant komen zwarte kraaien in de gehele provincie. Het aantal dieren in het broedseizoen bedraagt circa 100.000. Op basis van de door SOVON berekende trend wordt gesteld dat de populatie stabiel tot ligt stijgend is.
- De gunstig staat van instandhouding is niet in het geding.
- Gewenste stand is voor zwarte kraaien daarom niet relevant. Ingrepen hebben tot doel, locaal tijdelijk de populatie terug te dringen.
- Zwarte kraaien veroorzaken in het gehele land belangrijke schade en zijn daarom geplaatst op de landelijke vrijstellingslijst.
- Als gevolg van de vrijstelling komt schade veroorzaakt door zwarte kraaien niet in aanmerking voor schadevergoeding.
- De verwachting is dat zwarte kraaien ook in de toekomst in het gehele land belangrijke schade aan gewassen zullen blijven veroorzaken.
- Zwarte kraaien kunnen door predatie schade veroorzaken onder weidevogels.

Conclusie
- Zwarte kraaien kunnen jaarrond in de gehele provincie belangrijke schade veroorzaken. Adequaat ingrijpen is mogelijk op basis van de vrijstelling.
- Naast actieve verjaging en afschot met het geweer zijn vangkooien een zeer effectief middel ter voorkoming van schade.
- Ontheffing: wordt aangevraagd voor het gebruik van vangooien.

Advies
- Monitoring: Doel een vollediger beeld te krijgen van de omvang en ontwikkeling van de populatie en de aard, ontwikkeling en omvang van veroorzaakte schade.
- Onderzoek: Er is geen noodzaak voor aanvullend onderzoek

3.12 Fazant (Phasianus colchicus)

3.12.1 Reden van vermelding

De fazant is aangewezen als soort die schade kan veroorzaken aan gewassen. In de afgelopen vijf jaar is sporadisch belangrijke schade geconstateerd.

3.12.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status

* Beschermde inheemse diersoort.
* Bejaagbaar wild (haan: 15 oktober - 31 januari / hen: 15 oktober-31 december).
* Schadelijke diersoort zoals bedoeld in art. 65.1 van de Wet (diersoort die in delen van het land schade aan kan richten).

Provinciaal beleid

De Provincie verwacht van jachthouders dat zij de stand (in een groter gebied) met reguliere bejaging op een acceptabel niveau houden om schade te voorkomen en beperken. In de voor de jacht gesloten periode is incidentele ontheffing mogelijk.(Provincie Noord-Brabant, 2010).

3.12.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

Zo'n 2000 jaar geleden is de fazant, vanwege zijn kwaliteiten als sier- en jachtvogel, vanuit Azië in Europa geïntroduceerd. De soort heeft in Nederland een voorkeur voor half open tot open landschapen met een groot aanbod aan ruige vegetaties (dekking, voedsel en broedhabitat). Fazanten leven hoofdzakelijk van zaden en planten(delen) die in verschillende habitats worden gevonden (Cramp & Simmons, 1980). In de zomermaanden wordt ook op insecten gefoerageerd.

Fazanten zijn standvogels, zij verblijven het gehele jaar in hetzelfde gebied en er zijn geen verplaatsingen over afstanden van meer dan enkele kilometers (Cramp & Simmons, 1980, Bijlsma et al., 2000). In de broedtijd houden de hanen een harem van gemiddeld twee tot drie hennen met een spreiding van één tot acht hennen (Cramp & Simmons, 1980). Buiten het broedseizoen leven de vogels in groepen die binnen een beperkt gebied rondzwerven.

Tot in 1978 werden in de zomermaanden jaarlijks fazanten uitgezet. Het belangrijkste motief was de jacht. In het najaar en winter werden de meeste weer afgeschoten. Vanaf 1978 was het uitzetten van fazanten slechts mogelijk met ontheffing. Sinds 1993 geldt een Wettelijk verbod op deze praktijk. Mede hierdoor is na 1993 is de omvang van de populatie fazanten in Nederland in veel gebieden sterk afgenomen (Vergeer, 2002).

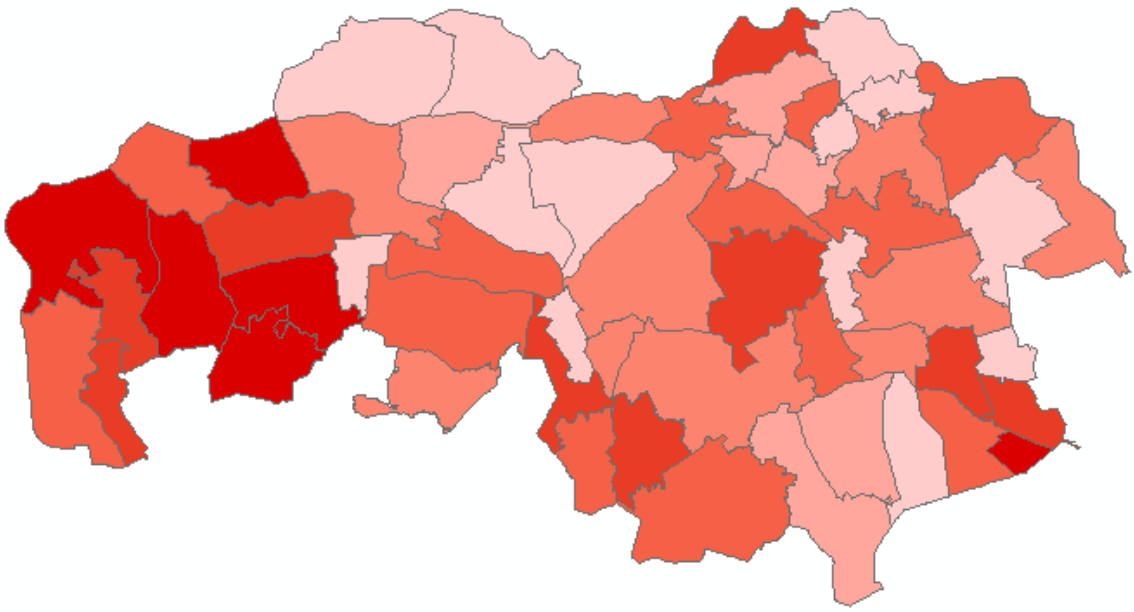

Figuur 3.12.1 Relatieve dichtheid van fazant in Noord-Brabant voorjaar 2010. (FBE Telling)

In Noord-Brabant is de fazant is een algemeen voorkomende soort. De dichtheden zijn variabel (figuur F1.1). Vooral in het noordwesten, inclusief het Deltagebied, komen fazanten in relatief hoge dichtheden voor. De combinatie van (graan)akkers met ruigtevegetaties langs sloten, kreken en dijken lijkt een goed aanbod van voedsel en dekking op te leveren. Op de hogere zandgronden komen alleen lokaal redelijke dichtheden voor. Fazanten bezetten hier tegenwoordig vrijwel alleen het cultuurlandschap, met een voorkeur voor de wat kleinschaliger delen.

Volgens de gegevens van SOVON kwamen er in de periode 1998-2000 naar schatting 7.700 tot 9.300 broedpopulaties in Noord-Brabant voor. Een broedpopulatie bestaat uit 1 haan op 2 à 3 hennen. Dit betekent dat de totale populatie uit ca. 30.000 dieren bestaat. Geïndexeerde trendgegevens van SOVON laten zien dat de stand van de fazant in agrarisch gebied in de jaren negentig is afgenomen. In natuurgebieden zijn de indexen in de tweede helft van de jaren negentig sterk afgenomen. De trend heeft zich in de eerste tien jaar van deze eeuw enigszins gestabiliseerd.

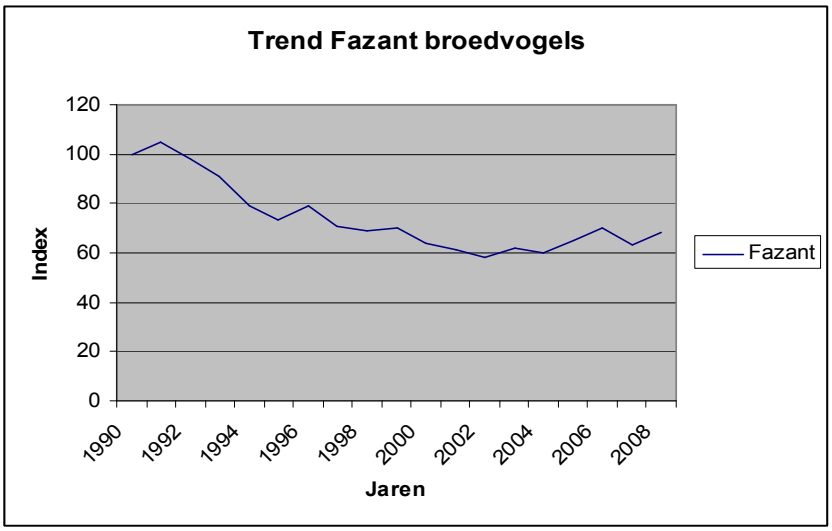

Figuur 3.12.2: Trendgrafiek fazanten landelijk (bron CBS/Sovon)

3.12.4 Schade aan belangen

Bekend is dat fazanten schade in de agrarische sector kunnen aanrichten aan diverse teelten (tabel 21.1).
Door de afgenomen stand zijn het aantal schademeldingen drastisch teruggelopen. Alleen in West-Brabant komen nog schademeldingen voor. Deze meldingen zijn het gevolg van de goede fazantenstand in combinatie met de aanwezige akkerbouwmatige teelten.

Teelt	Schade	Periode
Granen	Vraatschade	zaai/kiemperiode
Aardappelen	Krabschade	augustus-september
Suikerbieten/voederbieten	vraatschade	kiemperiode t/m juni
Maïs	Vraatschade	zaaiperiode
Peulvruchten	vraatschade	zaai- en kiemperiode
Sla en andijvie (	Pikschade	gehele teeltperiode
Spruitkool	Pikschade	
Bloemkool en broccoli	Pikschade	jong gewas
Boerenkool	Pikschade	
Overige koolsoorten	pikschade	
Vollegrondsgroenten	vraatschade,	
Bloemen, bloemzaden,	Pikschade	voorjaar/ zomer/ herfst

Tabel 3.12.1: Bekende schade aan gewassen.

3.12.5 Geregistreerde schade in het verleden

Schade aan gewassen

Incidenteel komt het voor dat fazanten schade veroorzaken aan gewassen: het betreft dan schade aan peulvruchten, aardappelen en maïs.
Schades zijn alleen bekend in het werkgebied van de Wildbeheereenheid Steenbergen.

	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
2003	1	1	€ 133	€ 133
2004	0	0	€ 0	€ 0
2005	3	2	€ 630	€ 315
2006	0	0	€ 0	€ 0
2007	1	1	€ 81	€ 81
2008	0	0	€ 0	€ 0
2009	0	0	€ 0	€ 0
totaal	5	4	€ 844	€ 76

Tabel 3.12.2: Overzicht getaxeerde schade in de afgelopen jaren (bron Faunafonds)

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Bonen			€ 319				
Maïs			€ 311				
Aardappelen	€ 133						
Wintergraan					€ 81		

Tabel 3.12.3: Onderscheid naar gewas (bron Faunafonds)

3.12.6 Mogelijke schade aan belangen in de toekomst

De verwachting is dat fazanten, net als in het verleden, ook in de toekomst incidenteel schade aan gewassen kunnen veroorzaken.
Gezien de meldingen van de laatste jaren is het echter niet aannemelijk dat dit jaarlijks zal voorkomen. Fazanten zijn net als voor de inwerkingtreding van de Wet bejaagbaar (dezelfde periode) en daarmee is de situatie vergelijkbaar met de situatie in het verleden. Schade kan zich in het gehele werkgebied van de Faunabeheereenheid voordoen waar schadegevoelige gewassen geteeld worden en waar grote populaties aanwezig zijn.

3.12.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

Gedurende het jachtseizoen is het bemachtigen en doden van fazanten toegestaan. Schade aan gewassen kan in dit seizoen voorkomen worden door reguliere bejaging. Tijdens het jachtseizoen dienen jachthouders te streven naar een dusdanige stand dat schade buiten het jachtseizoen voorkomen wordt.

Ter voorkoming en beperking van schade buiten het jachtseizoen zijn diverse akoestische en visuele middelen in te zetten om fazanten te verjagen van schadegevoelige percelen. Daarnaast kunnen ook afschermende of werende middelen worden ingezet.

Uit het feit dat in de afgelopen 7 jaar slechts vier schademeldingen zijn ingediend, kan worden geconcludeerd dat het inzetten van preventieve maatregelen meesstal voldoende is.

3.12.8 Maatregelen in het verleden

Flora- en faunawet
In de periode 2002-2005 zijn er 11 ontheffingsaanvragen ingediend voor fazant, waarvan er 5 zijn verleend, 5 zijn geweigerd en 1 is ingetrokken of niet in behandeling is genomen (Bron: Beleidsnota Provincie Noord-Brabant).
In 2005 zijn op basis van een ontheffing op voorhand door de Faunabeheereenheid 3 machtigingen verleend voor het verstoren en het gebruik van het geweer. Bij deze machtigingen zijn vier fazanten geschoten.
Op basis van het plan 2006-2011 is geen ontheffing op voorhand meer aangevraagd. Ook zijn er geen aanvullende ontheffingen t.b.v. fazanten meer aangevraagd.

3.12.9 Uitvoering ontheffing

Op basis van het feit dat in de afgelopen planperiode slechts een maal schade gemeld is en deze schade niet boven de schadedrempel uitkwam, acht de Faunabeheereenheid onvoldoende reden aanwezig om een aanvraag voor ontheffing op voorhand aan te vragen. De Faunabeheereenheid zal wanneer dat nodig mocht zijn, ondersteuning leveren bij incidentele aanvragen op basis van schade historie.

3.12.10 Conclusies ten aanzien van populatie, schade en beheer

Samenvatting

- De fazant komt algemeen voor in Noord-Brabant. De grootste dichtheden komen in het noordwesten voor, voornamelijk in cultuurlandschap.
- Fazanten zijn in de afgelopen decennia afgenomen echter de laatste jaren lijkt er sprake te zijn van stabilisatie. De totale populatie wordt geschat op circa 25.000 dieren.
- Bekend is dat fazanten schade kunnen veroorzaken aan gewassen (voornamelijk akkerbouwmatige teelten).
- De verwachting is dat fazanten ook in de toekomst incidenteel schade aan gewassen kunnen veroorzaken.
- Gedurende het jachtseizoen kan schade voorkomen en bestreden worden doormiddel van jacht. Van jachthouders wordt verwacht dat zij de stand van fazanten door afschot binnen het jachtseizoen op een zodanig niveau houden dat schade buiten het jachtseizoen voorkomen wordt.
- In de afgelopen planperiode bleek het verjagen met het geweer afdoende om schade te beperken. Feitelijk afschot was hierbij niet nodig.

Conclusie

- Ontheffing: de Faunabeheereenheid acht gezien het feit dat zich in de afgelopen vijf jaar geen belangrijke schade heeft voorgedaan, het niet noodzakelijk dat er ontheffing wordt aangevraagd voor het verjagen met behulp van ondersteunend afschot.
- Op basis van de huidige regelgeving is het de grondgebruiker toegestaan het geweer te gebruiken voor het opzettelijk verontrusten en verjagen van vrijgestelde soorten.
- Ontheffing op voorhand wordt niet aangevraagd.

Advies

- Monitoring: Voortzetten van de monitoring op basis van trend gegevens binnen de gehele provincie.
- Onderzoek: De Faunabeheereenheid heeft geen extra wensen ten aanzien van mogelijk onderzoek.

3.13 Holenduif (Columba oenas)

3.13.1 Reden van vermelding

Op basis van schaderegistratie in de afgelopen jaren is geconstateerd dat holenduiven met enige regelmaat belangrijke schade hebben veroorzaakt aan gewassen. Schade is beperkt tot enkele gevallen waarin gemiddeld een forse schade geregistreerd is.

3.13.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status

* Beschermde inheemse diersoort.
* Schadelijke diersoort zoals bedoeld in art. 65.1 van de Wet (diersoort die in een deel van het land schade aanricht).

Provinciaal beleid

Er geldt een provinciale vrijstelling op basis van art. 65 voor grondgebruikers voor het opzettelijk verontrusten in de gehele provincie. Ter voorkoming van schade aan gewassen worden ontheffingen verleend voor afschot op schadepercelen tijdens het groeiseizoen van schadegevoelige gewassen (Provincie Noord-Brabant, 2005).

3.13.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

De holenduif is een algemeen voorkomende soort in Noord-Brabant. De holenduif is een standvogel, die 's winters zwerft op zoek naar plaatsen met veel voedsel. Holenduiven lijken te floreren in de kleinschalige, 'rommelige', landbouwgebieden met veel akkerbouw. De holenduif wordt in Noord-Brabant vooral aangetroffen op de noordrand van het Kempisch Plateau en het hoevenlandschap van de centrale Slenk en de Peelhorst (Bijlsma, 2002).

De holenduif kan zich aan uiteenlopende omstandigheden aanpassen, zowel wat betreft voedselkeus (onkruiden en in mindere mate landbouwgewassen), nestplaatskeuze (van konijnenholen en basaltdijken tot boomholten en nestkasten) als broedseizoen (vier broedsels per jaar mogelijk, zelfs meer indien broedsels elkaar overlappen). De potentie voor snelle uitbreiding is hiermee aanwezig (Bijlsma, 2002).

Volgens de gegevens van SOVON broedden er in de periode 1998-2000 naar schatting 12.000 tot 17.000 paren in Noord-Brabant. Sinds deze periode is een stabilisatie opgetreden van de broedpopulatie. De totale populatie wordt geschat op circa 40.000 dieren.

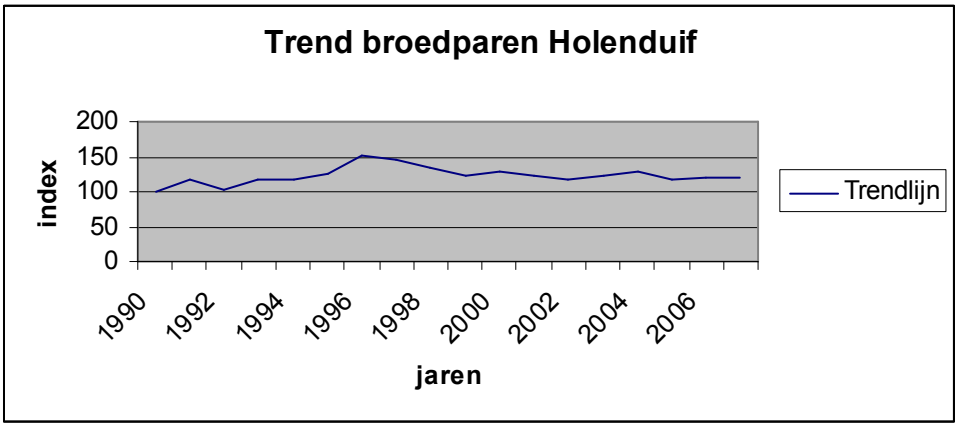

Figuur 3.13.1: Trend landelijk voorkomen broedvogels holenduif (Bron CBS/SOVON)

3.13.4 Schade aan belangen

Schade aan gewassen

Gebleken is dat holenduiven schade kunnen aanrichten aan diverse teelten (tabel 3.13.1). Schade treedt vaak op in combinatie met houtduiven. Uit taxaties blijkt echter dat holenduiven in veel gevallen ook alleen verantwoordelijk kunnen zijn voor schade. Het uitvoering geven van de vrijstelling op houtduiven en daarmee holenduiven verjagen is niet altijd effectief.

Teelt	Schade	Periode
Granen	vraatschade	voorjaar/zomer
Peulvruchten	vraatschade	gehele teeltperiode
Sla en andijvie	vraatschade	gehele teeltperiode
Bloemkool en broccoli	pikschade	gehele teeltperiode
Boerenkool	pikschade	gehele teeltperiode
Overige koolsoorten[1]	pikschade	gehele teeltperiode
Vollegrondsgroenten algemeen[2]	pikschade	gehele teeltperiode
Spruitkool	pikschade, bevuiling	winter en zomer

Tabel 3.13.1: Gewassen waarin in het verleden schade geregistreerd is

3.13.5 Geregistreerde schade aan belangen in het verleden

Schade aan gewassen

In de afgelopen jaren komen incidenteel schademeldingen voor. Uit cijfers blijkt wel dat schade in korte tijd op kan lopen. Schade heeft betrekking op: bloementeelt, granen, maïs, peulvruchten en vollegrondsgroenten. In onderstaande tabel staan de schades van de afgelopen jaren vermeld. Schades komen voornamelijk in het oostelijke gedeelte van de provincie voor.

	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
2003	6	3	€ 2.297	€ 0
2004	1	0	€ 0	€ 0
2005	5	5	€ 6.827	€ 1.365
2006	3	1	€ 457	€ 457
2007	3	1	€ 287	€ 287
2008	4	4	€ 2.947	€ 737
2009	3	2	€ 5.663	€ 2.832
totaal	**25**	**16**	**€ 18.478**	**€ 811**

Tabel 3.13.2: Getaxeerde schade aan gewassen veroorzaakt door holenduiven

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Maïs	€ 221						
Erwten	€ 588		€ 1.846		€ 287	€ 356	
Bloemen	€ 1.488		€ 2.700			€ 1.500	
Groenten			€ 1.081	€ 457			€ 2.191
Wintergraan			€ 1.200			€ 1.091	
Koolzaad							€ 3.472

Tabel 3.13.3: Schade aan de verschillende teelten over de afgelopen jaren.

3.13.6 Schade aan belangen in de toekomst

Schade aan gewassen

Het is aannemelijk dat holenduiven, net als in het verleden, incidenteel schade zullen veroorzaken aan gewassen. Schade kan zich in de gehele provincie voordoen waar schadegevoelige gewassen geteeld worden. Gezien de stijgende trend in het aantal broedvogels de afgelopen jaren en het uitstekende aanpassingsvermogen van de holenduif wordt verwacht dat op de langere termijn het aantal holenduiven nog zal gaan toenemen. Hiermee neemt ook het risico van schade aan gewassen toe.

3.13.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen zijn diverse akoestische en visuele middelen in te zetten om holenduiven te verjagen van schadegevoelige percelen. Daarnaast kunnen ook afschermende of werende middelen worden ingezet. De handreiking Faunaschade (2009) geeft hiervan een overzicht. Indien deze middelen niet effectief blijken, kan op basis van een ontheffing ondersteunend afschot van schadeveroorzakende individuen plaatsvinden. Het is grondgebruikers toegestaan het geweer te gebruikten ter ondersteuning bij het verjagen

Kwantitatieve gegevens over de effectiviteit van verjagende middelen om schade te voorkomen en beperken zijn niet bekend. Over het algemeen wordt ervaren dat op den duur de effectiviteit afneemt, omdat gewenning optreedt. Gesteld wordt dat hoe afwisselender en onvoorspelbaarder hoe hoger de effectiviteit. Verwacht wordt dat de effectiviteit van verjaging eveneens zal afhangen van de beschikbaarheid van alternatieve foerageergebieden van een gelijkwaardige kwaliteit.

Veelal foerageren holenduiven en houtduiven op dezelfde percelen. Houtduiven mogen jaarrond worden afgeschoten ter voorkoming van schade aan landbouwgewassen. Afschot van houtduiven heeft tegelijkertijd een verjagend effect op holenduiven.

3.13.8 maatregelen in het verleden

Vogelwet

Onder de Vogelwet was de holenduif jaarrond beschermd. Voor afschot in het kader van schadebestrijding was een vergunning nodig. In de periode 1999 tot en met 31 maart 2002 is er één vergunningaanvraag ingediend voor bestrijding van holenduiven. Op basis van het beschikbare overzicht van vergunningsaanvragen onder Vogelwet is onduidelijk of de vergunning is verleend.

Flora- en faunawet

In de periode 2002-2005 zijn er 12 ontheffingsaanvragen ingediend voor holenduif, waarvan er 3 zijn verleend, 3 zijn geweigerd en 6 zijn ingetrokken of niet in behandeling zijn genomen (Bron: Beleidsnota Provincie Noord-Brabant en gegevens Faunabeheereenheid).
In de afgelopen planperiode zijn via de Faunabeheereenheid machtigingen verleend voor het beperken van schade met behulp van ondersteunend afschot.
In de afgelopen jaren zijn er naast de ontheffing op voorhand meerdere aanvragen ingediend.
Onderstaand overzicht vermeldt het aantal aangevraagde ontheffingen en naast de ontheffing op voorhand (+) verleende machtigingen.

Beheerjaar	Aantal aanvragen	verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde dieren
2005-2006	1	0 (+)	0	0	0
2006-2007	5	3[20] (+)	0	0	0
2007-2008	0	0 (+)	2	6	30
2008-2009	2	1 (+)	3	21	146
2009-2010	1	1 (+)	3	37	217

Tabel 3.13.4 :Aangevraagde ontheffingen en verleende machtigingen in de afgelopen planperiode

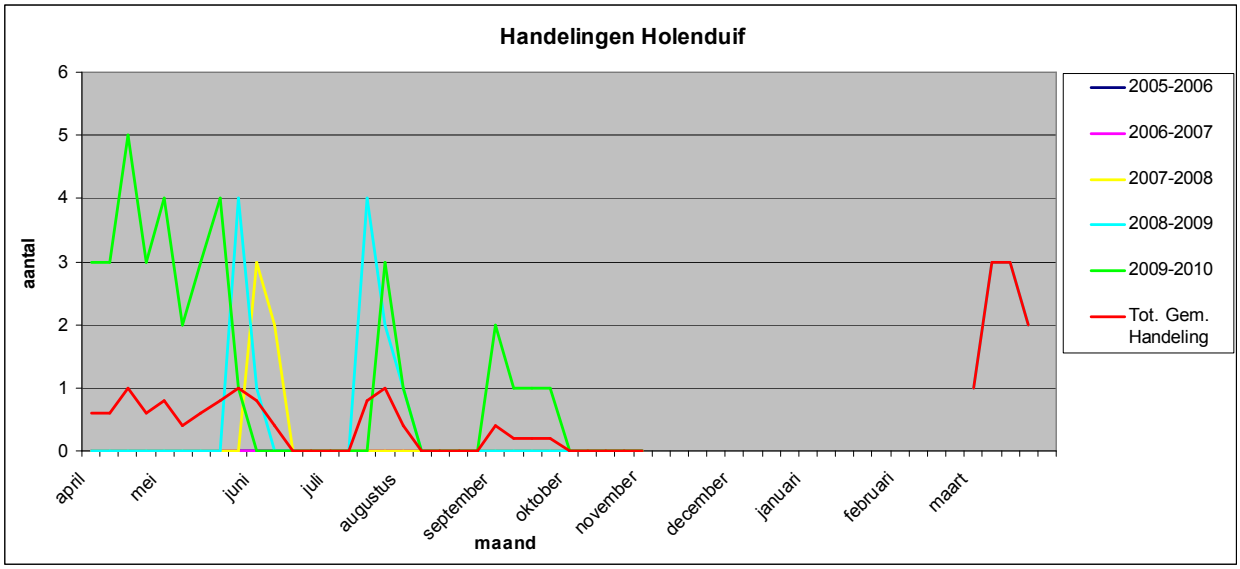

Figuur 3.13.2: Uitgevoerde verjagende handelingen gedurende de afgelopen planperiode

[20] Ontheffingen werden pas na de schadeperiode verleend en zijn daarom niet meer gebruikt.

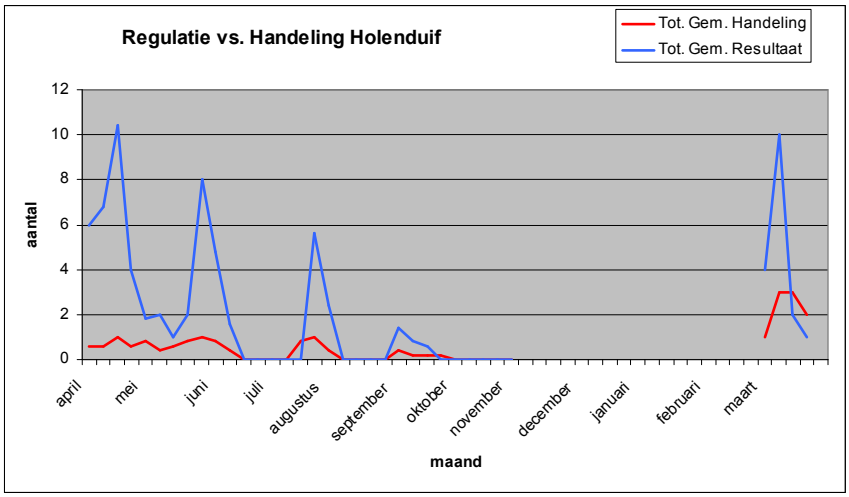

Figuur 3.13.3: Verhouding handelingen in relatie tot de regulatie

3.13.9 uitvoering ontheffing

Schademeldingen komen met enige regelmaat voor. De gemiddelde schade bij een melding ligt rond de € 800,-. Gezien het feit dat de schade per melding hoog is vraagt de Faunabeheereenheid ontheffing op voorhand aan voor het verjagen met behulp van ondersteunend afschot van holenduiven in gebieden en met schadehistorie.

3.13.10 Conclusies ten aanzien van populatie, schade en beheer

Samenvatting

- De holenduif is algemeen voorkomend in Noord-Brabant. In de periode 1998-2000 broedde er ca. 12.000 tot 17.000 paren in Noord-Brabant. Op basis van de langjarige trend kan worden gesteld dat de populatie een stijgende lijn vertoont.
- Holenduiven hebben in het verleden schade veroorzaakt aan diverse teelten.
- De verwachting is dat holenduiven ook in de toekomst, mogelijk in toenemende mate, schade aan gewassen zullen veroorzaken.
- Gezien het locale karakter van schademeldingen is een gewenste stand niet van toepassing.
- Afschermende/werende/verjagende middelen zijn in het verleden niet altijd effectief gebleken om schade door holenduiven te voorkomen. Afschot bleek incidenteel noodzakelijk.
- Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen kunnen afschermende/werende/verjagende middelen worden ingezet op schadegevoelige percelen.
- Ook in de toekomst kan ontheffing voor afschot noodzakelijk zijn.
- Ontheffing op voorhand voor het verjagen van holenduiven met behulp van ondersteunend afschot wordt jaarrond aangevraagd voor de in de bijlage 5 vermelde werkgebieden van wildbeheereenheden met een schadehistorie voor de in tabel 3.13.3 vermelde gewassen.

Conclusie

- Ontheffing: De met regelmaat terugkerende schademeldingen maken het noodzakelijk dat locaal ondersteunend afschot nodig is om schade te beperken.
- Ontheffing alleen op perceelsniveau in gebieden met vastgestelde schadehistorie.

Advies

- Monitoring: Doel een vollediger beeld te krijgen van de omvang en ontwikkeling van de populatie en de aard, ontwikkeling en omvang van veroorzaakte schade.
- Onderzoek: de Faunabeheereenheid heeft geen aanvullende onderzoeksvragen.

3.14 Spreeuw (Sturnus vulgaris)

3.14.1 Reden van vermelding

In hoofdstuk 2.4 is geconstateerd dat spreeuwen in de afgelopen jaren regelmatig belangrijke schade hebben veroorzaakt aan landbouwgewassen. Vooral in afrijpend fruit kan in korte tijd schade ontstaan.

3.14.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status
Beschermde inheemse diersoort.
Schadelijke diersoort zoals bedoeld in art. 65.1 van de Wet (diersoort die in een deel van het land schade aanricht).

Provinciaal beleid
De grootste schade richten spreeuwen in rijpend fruit (kersen, bessen) aan. Schade aan blauwe bessenteelt kan plotseling optreden en hoog uitvallen.
Provinciale vrijstelling voor grondgebruikers voor opzettelijk verontrusten in de gehele provincie.
Ontheffing op voorhand voor gebieden met concrete dreigende schade op basis van een faunabeheerplan van de faunabeheereenheid. Incidentele ontheffing mogelijk ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen.

3.14.3 Verspreiding, aantalsontwikkeling en leefwijze

De spreeuw is een zeer algemeen voorkomende soort die het gehele jaar in Nederland aanwezig is (Bijlsma *et al*., 2000). Nederlandse broedvogels overwinteren overwegend ten westen en zuidwesten van ons land, slechts een klein deel brengt hier de winter door (Speek & Speek, 1984). In het najaar (oktober-november) trekken vele miljoenen spreeuwen vanuit Noord- en Noordoost-Europa naar en over ons land om in West-Europa de winter door te brengen (Lensink, 2002). In het voorjaar (maart) wordt de omgekeerde route gevolgd. Het broedseizoen loopt van maart tot in mei, waarin veelal één legsel wordt grootgebracht (Cramp & Perrins, 1998). Vanaf de laatste week van mei vliegen de jongen uit en verzamelen de spreeuwen zich in groepen. Vanaf dat moment worden de nachten op gemeenschappelijke slaapplaatsen doorgebracht. In de twee maanden daarna treedt in Nederland ook een influx van spreeuwen op, overwegend vanuit Oost– en Midden-Europa maar ook Noordoost-Europa (Lensink, 2002).

Als broedplaats verkiest de spreeuw holtes in bomen of in gebouwen. Daarbij kan de soort semi-koloniaal voorkomen. Het broedproces is in hoge mate gesynchroniseerd. Slaapplaatsen van spreeuwen zijn gevonden in bomen (parken, lanen, singels), rietvelden en in gebouwen (hallen). Deze kunnen duizenden tot tienduizenden vogels herbergen, soms meer dan honderdduizend. Een deel van de vogels komt via voorverzamelplaatsen naar de slaapplaats.

Volgens de gegevens van SOVON broedden er in de periode 1998-2000 naar schatting 75.000 tot 135.000 paren in Noord-Brabant. Hiervan broeden er 50.000 tot 80.000 in het oosten van Noord-

Brabant. Geïndexeerde trendgegevens van SOVON laten zien dat de aantallen spreeuwen in agrarisch gebied sinds het begin van de jaren negentig licht zijn afgenomen. In natuurgebied variëren de indexen sterk en lijken de aantallen licht te zijn toegenomen. De trends zijn niet significant (data SOVON).

In grote aaneengesloten bossen komen spreeuwen in relatief lage dichtheden voor. Schaars bewoonden bosgebieden zijn met name enkele bossen onder Tilburg en in de Kempen. Gebieden met een hoog aandeel bouwland worden gemeden, evenals open natte natuurterreinen (o.a. de Grote Peel) (Van Dijk, 2002). De afwezigheid van graslanden, waar spreeuwen bij voorkeur op foerageren, speelt hierbij een rol.

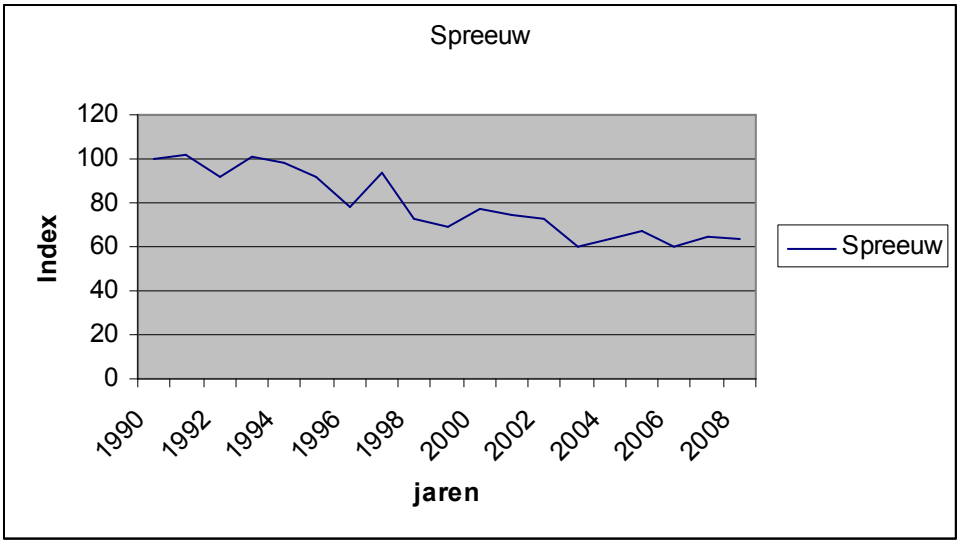

Figuur: 3.14.1: landelijke trend broedvogels spreeuwen (Bron SOVON/CBS)

3.14.4 Mogelijke schade aan belangen

Schade aan gewassen
Spreeuwen kunnen in korte tijd schade veroorzaken aan afrijpend fruit.
Onderstaande tabel geeft een overzicht van de meest bekende gewassen.

Teelt	Schade	Periode
Granen	pikschade	voorjaar/najaar
Appels en peren	pikschade bevuiling	zomer en herfst
Kersen en morellen	vraatschade pikschade bevuiling	zomer en herfst
Bessen[1]	vraatschade	zomer
Bramen en frambozen	vraatschade	zomer
Aardbeien	pikschade	zomer en herfst
Bloemen, bloemzaden en bloembollen	pikschade vervuiling	
Helm en griend	vernieling	september t/m januari
Riet en biezen	vernieling	september t/m januari

Tabel 3.14.1: Schadegevoelige gewassen

3.14.5 Geregistreerde schade aan belangen in het verleden

In de afgelopen jaren is jaarlijks schade getaxeerde door het Faunafonds. Ondanks het feit dat het hier gaat om incidentele schademeldingen gaat het jaarlijks om ca. € 5.000,-.
Schades zijn niet direct te herleiden naar gebieden. Het gaat om incidenten die jaarlijks op bedrijfsniveau terugkomen. Tabellen 3.14.2 en 3.14.3 laten het schadeverloop zien.

	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
2003	2	1	€ 81	€ 81
2004	1	1	€ 1.568	€ 1.568
2005	4	3	€ 27.352	€ 9.117
2006	2	1	€ 234	€ 234
2007	2	2	€ 22.236	€ 11.118
2008	1	1	€ 12.141	€ 12.141
2009	1	1	€ 180	€ 180
totaal	13	10	€ 63.792,00	€ 4.919,90

Tabel 3.14.2: Getaxeerde schade in gewassen (Bron: Faunafonds)

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Wintergraan					€ 567		€ 180
Bloemen	€ 81						
Kleinfruit		€ 1.568	€ 27.304		€ 21.669	€ 12.141	
Graszaad			€ 48				
Appels en Peren				€ 234			

Tabel 3.14.3: Getaxeerde schades in de verschillende gewassen

3.14.6 Schade aan belangen in de toekomst

Gezien het incidentele karakter en ondanks de matige afname van de populatie zijn ook in de toekomst incidentele schades te verwachten.
Schade kan zich in de gehele provincie voordoen waar schadegevoelige gewassen geteeld worden.

3.14.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen zijn diverse akoestische en visuele middelen in te zetten om spreeuwen te verjagen van schadegevoelige percelen. Daarnaast kunnen ook afschermende of werende middelen worden ingezet. Het Handboek Faunaschade (Oord, 2002) geeft hiervan een overzicht (zie ook § 1.5.1).). Indien deze middelen niet effectief blijken, kan (ondersteunend) afschot van schadeveroorzakende individuen plaatsvinden (op basis van ontheffing). Het gebruik van het geweer kan het verjagende effect van akoestische en visuele middelen versterken (brief RIN, nr. 88/70/sep/bs).

Gegevens over de effectiviteit van verjaging van spreeuwen zijn bekend van een proef, waarbij gedurende het productieseizoen van blauwe bessen een zevental verjagingmethoden werden ingezet(Van Enckevort & Hermans, 2001). Het ging hierbij om de inzet van: alarm pistool, gaskanon, (knalapparaat), scarey Man[21] (verjaging door jacht(akte)houders, plastic zeearend, birdguard (apparaat dat angstkreten van vogels en geluiden van predatoren produceert) en ballonnen.

De ervaring van telers die meededen aan de proef was dat over het algemeen er zeer snel gewenning optrad door spreeuwen aan de verschillende verjagingmethoden. Het alarmpistool had een redelijk tot goed effect. Wel moest er enkele malen kort achter elkaar geschoten worden om te voorkomen dat de spreeuwen na het opvliegen weer zouden neerstrijken in het gewas. In de ochtend waren spreeuwen makkelijker te verjagen dan 's avonds. Wegens geluidsoverlast kan het pistool niet alle dagen gebruikt worden. Het gaskanon had onvoldoende effect op spreeuwen. Heliumballonnen en de nabootsing van roofvogels hadden nauwelijks of geen effect. Bij de Scaryman trad vrij snel gewenning op. Geconcludeerd werd dat geen van de beproefde verjagingmethoden afdoende werkt tegen verschillende diersoorten (waaronder spreeuwen). Een combinatie van verschillende verjagingmethoden werd noodzakelijk geacht.

"Controle-percelen"werden afgeschermd met netten om schade te voorkomen. Hoewel netten een voldoende beschermend effect bleken te hebben, zijn er ook een aantal nadelen aan het gebruik van netten. Ten eerste worden nuttige vogels ook geweerd. Hierbij moet bijvoorbeeld gedacht worden aan verschillende soorten vinken die een groot deel van de bestrijding van rupsen en vlinders op zich nemen. Ook zij kunnen niet meer bij het gewas komen. Daarnaast zijn zeer regelmatig vogels verstrikt komen te zitten in de netten, wat leidt tot onnodig dierenleed.

De aanwezigheid van spreeuwen rond schadegevoelige teelten kan ook zeer effectief worden terug gedrongen door de mogelijkheden van nestelen tegen te gaan. Hiervoor dienen voor het broedseizoen de potentiële nestellocaties afgedicht te worden.

3.14.8 Maatregelen in het verleden

Flora- en faunawet
In de periode 2002-2005 zijn er 27 ontheffingsaanvragen ingediend voor spreeuw, waarvan er 10 zijn verleend, 9 zijn geweigerd en 8 zijn ingetrokken of niet in behandeling zijn genomen.
Ten tijde van de loketfunctie zijn 17 aanvragen ingediend waarvan er

Beheerjaar	Aantal aanvragen	verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde dieren
2005-2006	3	1	1	25	128
2006-2007	4	4	3	200	336
2007-2008	2	2(+)	4	113	708
2008-2009	2	2(+)	4	128	436
2009-2010	4	4(+)	6	87	375

Tabel 3.14.4: Overzicht aangevraagde en verleende ontheffingen (Bron: Eenloket)

[21] Dit is een bewegende pop op een accu; door de pop op te pompen de lucht vervolgens weer te laten ontsnappen gaat de pop bewegen

3.14.9 Uitvoering ontheffingen

Gezien het incidentele karakter van de schades veroorzaakt door spreeuwen wordt geen ontheffing op voorhand voor werkgebieden van wildbeheereenheden aangevraagd.
Bedrijven met schadehistorie of bedrijven met een aantoonbaar risico komen in aanmerking voor een ontheffing voor de looptijd van het plan.

3.14.10 Conclusies ten aanzien van populaties, schade en beheer

Samenvatting

- De spreeuw is een binnen geheel Noord-Brabant talrijk voorkomende vogel. De aantallen liggen rond de 100.000 broedparen.
- Bekend is dat spreeuwen schade veroorzaken aan gewassen (diverse teelten, met name klein fruit). Schade is incidenteel. De gegevens laten voor de laatste jaren geen trend in de omvang van schade zien.
- Door de grootte van de groepen waarin spreeuwen foerageren kan in korte tijd de schade hoog oplopen.
- De verwachting is dat spreeuwen in de toekomst schade ook aan gewassen zullen veroorzaken.
- In het verleden zijn incidenteel ontheffingen verleend voor afschot van spreeuwen ter voorkoming en bestrijding van schade aan gewassen.
- Ter voorkoming en beperking van schade aan gewassen kunnen afschermende/ werende/verjagende middelen worden ingezet op schadegevoelige percelen.

Conclusie

- Ontheffing: In gebieden met een schadehistorie wordt ontheffing aangevraagd voor het verjagen van spreeuwen met ondersteunend afschot op perceelsniveau.

Advies

- Monitoring: met als doel een vollediger beeld te krijgen van de omvang en ontwikkeling van de populatie en de aard, ontwikkeling en omvang van veroorzaakte schade.

3.15 Damhert (Dama dama)

3.15.1 Reden van vermelding

In Nederland zijn een aantal gebieden waar damherten vrij voorkomen. Deze gebieden zijn vooral in het westen gelegen. Het zijn de Amsterdamse waterleiding duinen en omgeving en in Zeeland op de kop van Schouwen. Verder zijn er op de Veluwe nog enkele leefgebiedjes, waar het beheer op verschillende wijze wordt ingevuld.
Buiten deze gebieden is het beleid gericht op nulstand.
Incidenteel komen echter ontsnapte exemplaren voor, zoals in Noord-Brabant het geval is. Na verloop van tijd is niet traceerbaar meer van wie het dier is geweest. Het dier wordt dan geacht niet langer gehouden te zijn maar inheems beschermd. Ontheffing is in die situaties gewenst.
In het kader van de verkeersveiligheid en ter voorkoming van schade aan gewassen is het onwenselijk dat het dier blijft lopen.
Wanneer het vangen al dan niet met inzet van een verdovingsgeweer dient het dier gereguleerd te worden.

3.15.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status
Beschermde inheemse diersoort.

Provinciaal beleid
Jachtaktehouders zijn aangewezen als categorie van personen ter beperking van de stand op de gronden waar zij rechthebbend zijn. Er wordt geen duurzame populatie nagestreefd.
Aanvullend is een incidentele ontheffing voor kunstlicht mogelijk. (beleidsnota provincie Noord-Brabant 2010)

3.15.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

Damherten komen formeel niet in Noord-Brabant voor in de “vrije wildbaan”.
Wel worden damherten door de gehele provincie gehouden in hertenkampjes en door particulieren. Regelmatig ontsnappen dieren en komen zij in het vrije veld terecht. Eigenaren melden zich maar zelden waardoor niemand zich verantwoordelijke meer voelt.
Als gevolg van het nulstand beleid zijn aantalsontwikkeling en leefwijze bij deze diersoort niet van toepassing.

3.15.4 Mogelijke schade aan belangen

Openbare veiligheid
Damherten kunnen de openbare veiligheid in gevaar brengen bij het oversteken van wegen. Aanrijdingen met auto’s leiden veelal tot materiële schade en in een enkel geval tot persoonlijk letsel.

Gewassen
Bekend is dat damherten schade in de agrarische sector kunnen aanrichten aan diverse teelten Vraatschade soms in combinatie met schade door lopen, liggen en/of rollen.

Teelt	Schade	Periode
Granen	vraatschade	gehele teeltperiode
Aardappelen	vraatschade / krabschade	voorjaar / gehele teeltperiode
Suikerbieten / voederbieten	vraatschade	gehele teeltperiode
Maïs	vraatschade	zomer en herfst
Grasland	vraatschade	gehele teeltperiode
Bosbouw en boomteelt	vraatschade, schilschade, veegschade	winter en voorjaar

Tabel 3.16.1: Schadegevoelige teelten

Onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren
Het voorkomen en bestrijden van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren is mede gelet op de intrinsieke waarde van het individuele dier aangewezen als erkend belang.

3.15.5 Geregistreerde schade aan belangen in het verleden

Aangezien damherten niet voorkomen in de vrije wildbaan in Noord-Brabant, is schade in de afgelopen vijf jaar niet aan de orde geweest.

3.15.6 Schade aan belangen in de toekomst

Op basis van het ontbreken van een de schadehistorie en aanwezige populatie is het dan ook niet aannemelijk dat dieren in de toekomst schade zullen aanrichten. Wanneer damherten ontsnappen en zij niet direct worden gevangen dan kan er natuurlijk schade gaan optreden.

3.15.7 Mogelijke maatregelen

In Noord-Brabant geldt volgens het provinciale beleid een nuloptie ter voorkoming en bestrijding van schade. Wanneer ontsnapte dieren niet gevangen worden al dan niet met inzet van het verdovingsgeweer dan dient het die te worden gereguleerd. In situaties waar de openbare veiligheid in het geding is dient direct het dier te worden gereguleerd.

Openbare veiligheid
Aanvullend kunnen ter voorkoming van aanrijdingen met damherten de volgende maatregelen genomen worden:
- Het plaatsen van rasters langs wegen, bij voorkeur gecombineerd met ontsnipperende maatregelen.
- Het plaatsen van wildspiegels / reflectoren.
- Het plaatsen van een elektronisch wildsignaleringssysteem.
- Verbreding van 'open berm'.
- Nachtelijke snelheidsbeperkingen.
- Het aanbrengen van een geurgordijn (Duftzaun).

Gewassen
Grondgebruikers kunnen schade aan gewassen voorkomen en of beperken met diverse afschermende, werende, akoestische en visuele middelen (Handreiking Faunaschade; zie ook 1.5).

3.15.8 Maatregelen in het verleden

Damherten komen niet voor in de vrije wildbaan in Noord-Brabant. Schadebeperkende maatregelen in de afgelopen vijf jaar zijn dan ook niet aan de orde geweest.
Er is dan ook geen registratie van uitgevoerde handelingen. Wel is bekend dat in de afgelopen jaren enkele tientallen dieren zijn gedood op verzoek van o.a. de politie i.v.m. de verkeersveiligheid. Met ingang van 1 januari 2010 zijn jachthouders verplicht gedode dieren af te melden bij de Faunabeheereenheid.

3.15.9 Uitvoering ontheffing

Wanneer blijkt dat ergens damherten lopen is het jachthouders toegestaan de dieren in het kader van het nulstandbeleid te doden. Hiervoor is door de provincie een aanwijzing artikel 67 van de Wet afgegeven. Wanneer nodig kan een aanvullende ontheffing voor het gebruik van kunstlicht worden aangevraagd.

3.15.10 Conclusies ten aanzien van populatie, schade en beheer

Samenvatting:

- Momenteel komt het damhert niet voor in de vrije wildbaan in Noord-Brabant.
- Bekend is dat damherten een gevaar kunnen vormen voor de openbare veiligheid en schade kunnen veroorzaken aan gewassen. Tevens kan er bij damherten sprake zijn van onnodig lijden.
- Gezien het feit dat in Noord-Brabant een aanwijzing is afgegeven is er geen noodzaak om ontheffing op voorhand aan te vragen voor het reguleren van aanwezige dieren.

Conclusie:

- Op basis van het provinciale beleid dient gestreefd te worden naar een nulstand in Noord-Brabant.
- Zolang damherten binnen rasters gehouden worden, worden zij beschouwd als gehouden dieren en dient de eigenaar zorg te dragen voor het beheer.
- Zolang er een nulstand in Noord-Brabant aanwezig is dienen alle toegestane en benodigde maatregelen te kunnen worden genomen om deze te waarborgen.
- Er is vooralsnog een reden ontheffing op voorhand aan te vragen voor het gebruik van geweer en kunstlicht na zonsondergang.

Advies:

- Het zou wenselijk zijn dat er een registratieplicht komt voor gehouden damherten zodat, wanneer dieren ontsnappen, eigenaren kunnen worden benaderd om hun dieren weer te vangen.

3.16 Edelhert (Cervus elaphus)

3.16.1 Reden van vermelding

Landelijk zijn er twee leefgebieden aangewezen waar edelherten “in de vrije wildbaan” mogen leven. Dit zijn leefgebieden van tenminste 5000 ha aaneengesloten. Het betreft de Veluwe en de Oostvaardersplassen. Buiten deze gebieden is het beleid gericht op nulstand. Incidenteel komen echter ontsnapte exemplaren voor. Na verloop van tijd is niet traceerbaar meer van wie het dier is geweest. Het dier wordt dan geacht niet langer gehouden te zijn maar inheems beschermd. Ontheffing is in die situaties gewenst.
In het kader van de verkeersveiligheid en ter voorkoming van schade aan gewassen is het onwenselijk dat het dier blijft lopen.
Wanneer het vangen, al dan niet met inzet van een verdovingsgeweer geen mogelijkheid is dient het dier gereguleerd te worden.

3.16.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status
Beschermde inheemse diersoort.

Provinciaal beleid
Mochten Edelherten op eigen kracht de provincie bereiken, dan verlenen GS een aanwijzing of ontheffing op basis van een door GS goedgekeurd faunabeheerplan van de faunabeheereenheid, ten behoeve van populatiebeheer en in het belang van openbare veiligheid (verkeersveiligheid), ter voorkoming van onnodig lijden van zieke en kreupele dieren en ter voorkoming van schade aan gewassen en bossen.
Tot die tijd wordt geen duurzame populatie nagestreefd en is er een ontheffing op voorhand of aanwijzing mogelijk ten behoeve van bovenstaande belangen.
Aanvullend is een incidentele ontheffing voor kunstlicht mogelijk.
(beleidsnota provincie Noord-Brabant 2010)

3.16.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

Edelherten komen in Nederland alleen op de Veluwe en in het gebied de Oostvaardersplassen in de vrije wildbaan voor. Sinds 1997 verkennen de provincies Noord-Brabant, Limburg en het voormalig Ministerie van LNV (nu EL&I) op basis van huidig beleid de mogelijkheden voor herintroductie van het edelhert in beide provincies.
In 2007 is de studie naar verdere herintroductie stilgelegd.
Incidenteel worden dieren in Noord-Brabant waargenomen. Het betreft dan bij particulieren ontsnapte exemplaren.

3.16.4 Mogelijke schade aan belangen

Openbare veiligheid
Edelherten kunnen de openbare veiligheid in gevaar brengen bij het oversteken van wegen. Aanrijdingen met auto’s leiden veelal tot materiële schade en in een enkel geval tot persoonlijk letsel.

Gewassen
Bekend is dat edelherten schade in de agrarische sector kunnen aanrichten aan diverse teelten Vraatschade soms in combinatie met schade door lopen, liggen en/of rollen.

Teelt	Schade	Periode
Granen	vraatschade	gehele teeltperiode
Aardappelen	vraatschade / krabschade	voorjaar / gehele teeltperiode
Suikerbieten / voederbieten	vraatschade	gehele teeltperiode
Maïs	vraatschade	zomer en herfst
Grasland	vraatschade	gehele teeltperiode
Bosbouw en boomteelt	vraatschade, schilschade, veegschade	winter en voorjaar

Tabel 3.16.1: Schadegevoelige teelten

Onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren
Het voorkomen en bestrijden van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren is mede gelet op de intrinsieke waarde van het individuele dier aangewezen als erkend belang.

3.16.5 Geregistreerde schade aan belangen in het verleden

Aangezien edelherten niet voorkomen in de vrije wildbaan in Noord-Brabant, is schade in de afgelopen vijf jaar niet aan de orde geweest.

3.16.6 Schade aan belangen in de toekomst

Indien edelherten worden geherintroduceerd in de vrije wildbaan in het Weerterbos, kan de openbare veiligheid in het geding komen en kan schade worden veroorzaakt aan gewassen (diverse teelten).

3.16.7 Mogelijke maatregelen

Buiten een nader te begrenzen leefgebied voor edelherten, geldt volgens het provinciale beleid een nuloptie ter voorkoming en bestrijding van schade. Wanneer ontsnapte dieren niet gevangen worden al dan niet met inzet van het verdovingsgeweer dan dient het die te worden gereguleerd. In situaties waar de openbare veiligheid in het geding is dient direct het dier te worden gereguleerd.

Openbare veiligheid
Aanvullend kunnen ter voorkoming van aanrijdingen met edelherten de volgende maatregelen genomen worden:
- Het plaatsen van rasters langs wegen, bij voorkeur gecombineerd met ontsnipperende maatregelen.
- Het plaatsen van wildspiegels / reflectoren.
- Het plaatsen van een elektronisch wildsignaleringssysteem.
- Verbreding van 'open berm'.
- Nachtelijke snelheidsbeperkingen.
- Het aanbrengen van een geurgordijn (Duftzaun).

Gewassen
Grondgebruikers kunnen schade aan gewassen voorkomen en of beperken met diverse afschermende, werende, akoestische en visuele middelen (Handreiking Faunaschade; zie ook 1.5).

3.16.8 Maatregelen in het verleden

Edelherten komen niet voor in de vrije wildbaan in Noord-Brabant. Schadebeperkende maatregelen in de afgelopen vijf jaar zijn dan ook niet aan de orde geweest.

3.16.9 Uitvoering ontheffing

Wanneer blijkt dat ergens edelherten lopen die niet afkomstig zijn uit erkende leefgebieden dan zal gepast voor die situatie ontheffing worden aangevraagd. Wanneer een edelhert wordt aangetroffen wordt eerst bekeken of er een eigenaar te traceren is. Deze heeft dan de mogelijkheid het dier te vangen. Wanneer dit niet lukt, zal pas actie ondernomen worden om het dier te doden.

3.16.10 Conclusies ten aanzien van populatie, schade en beheer

Samenvatting:

- Momenteel komt het edelhert niet voor in de vrije wildbaan in Noord-Brabant.
- Bekend is dat edelherten schade kunnen veroorzaken aan de openbare veiligheid en aan gewassen. Tevens kan er bij edelherten sprake zijn van onnodig lijden.
- Aangezien edelherten niet in de vrije wildbaan voorkomen in Noord-Brabant is schade tot nog toe niet aan de orde geweest.

Conclusie:

- Op basis van het provinciale beleid dient gestreefd te worden naar een nulstand in Noord-Brabant buiten het begrensde leefgebied (op basis van ontheffing).
- Zolang edelherten binnen rasters gehouden worden, worden zij beschouwd als gehouden dieren en dient de eigenaar zorg te dragen voor het beheer.
- Zolang er een nulstand in Noord-Brabant aanwezig is dienen alle toegestane en benodigde maatregelen te kunnen worden genomen om deze te waarborgen.
- De Faunabeheereenheid vraagt voor ontheffing op voorhand aan voor het doden van edelherten gedurende het gehele jaar. Ter voorkoming van het ontstaan van locale populaties als nakomelingen van ontsnapte dieren.

Advies:

- Onderzoek: Op het ogenblik wordt gewerkt aan de mogelijkheid om in het zuidoosten van Noord-Brabant een leefgebied te creëren voor edelherten. Voordat hier sprake van kan zijn dienen eerst alle belangen te zijn onderbouwd en veiliggesteld.

3.17 Ree (Capreolus capreolus)

3.17.1 Reden van vermelding

Op basis van de hoofdstukken 2.1, 2.2, 2.3, 2.4 en 2.8 kan worden geconcludeerd dat reeën, naast het feit dat zij een belangrijke graadmeter zijn voor de kwaliteit van het buiten gebied, ook als gevolg van hun leefwijze schade kunnen toebrengen aan in de Wet gestelde belangen. Vanwege de complexiteit van de oplossing wordt deze ingevuld op basis van populatiebeheer. Populatiebeheer wordt dan ook gezien als een samengesteld belang. Populatiebeheer is geen doel op zichzelf. Het is een middel om op modelmatige wijze andere belangen te beschermen. Populatiebeheer, dat tot doel heeft een optimale populatie mogelijk te maken waarbij schade aan de in de Wet gestelde belangen wordt beperkt.

3.17.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status
* Beschermde inheemse diersoort.

Provinciaal beleid
Ontheffing op voorhand op basis van een faunabeheerplan van de faunabeheereenheid in het belang van de openbare veiligheid (i.c. verkeersveiligheid), veiligheid van het luchtverkeer, ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen, bossen, onnodig lijden van zieke en gebrekkige dieren.
Aanvulling provincie
Mannelijke reeën van 1 mei t/m 15 september, vrouwelijke reeën van 1 januari t/m 15 maart.
Bok- en geitkalveren eveneens van 1 januari t/m 15 maart.
Van 1 mei t/m 15 september van één uur voor zonsopkomst tot één uur na zonsondergang.
Buiten dit tijdvak van een half uur voor zonsopkomst tot een half uur na zonsondergang

Aanvulling FBE
Het beheer wordt in overeenstemming met § 2.10.2 uitgewerkt in de vorm van populatiebeheer waarbij een balans wordt gezocht tussen het beheren van de populatie, natuurdoelen en het voorkomen van schade aan in de Wet genoemde belangen.

3.17.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

Het ree komt in de gehele provincie voor. Reeën hebben een voorkeur voor parklandschap: bebost gebied, afgewisseld met akkers en weilanden. Ze hebben een voorkeur voor loof- of gemengd bos met enige ondergroei die als dekking kan dienen. Bij voorkeur houden ze zich op in de boszomen, omdat ze hier zowel voedsel (weiland, kruidenzomen) als vluchtmogelijkheden (de dekking van het bos) beschikken. Het ree leeft echter ook in open parklandschappen zoals heideterreinen, polderland, en zelfs uitgesproken vochtige landschapstypen zoals rietvelden (Lange *et al*., 1994).

Na een achteruitgang van de reeënstand in de 16e, 17e en 18e eeuw, is ca. na 1850 een stijgende trend te zien in het aantal reeën in Nederland. Na de tweede helft van de jaren ’50 van de 20e eeuw is sprake van een snelle toename (zie tabel 3.17.1). Deze toename heeft zich tot op heden doorgezet. Al is de laatste jaren de stijging aan het afvlakken.

Daar waar eind jaren negentig en begin deze eeuw in vijf jaar tijd een stijging liet zien van ruim 35%. Kan worden geconstateerd dat de populatie in de afgelopen vijf jaar met ca 10% is gestegen.
Toename van de populatie is voor een groot gedeelte toe te schrijven aan de verbeterde inventarisatie die de laatste jaren heeft plaatsgevonden.

Jaar	Aantal	Bron
1930	ca. 3-4.000	Van Haaften, 1978
1958/59	ca. 18.000	Eygenraam, 1960
1964	ca. 20.000	Eygenraam, 1964
1975	ca. 22.000	Van Haaften, 1978
1980	ca. 25-30.000	Dir. Faunabeheer, 1980
2000	ca. 45-50.000	schatting LNV/ WBE Databank
2002	ca 58.000	schatting LNV/ WBE Databank
2010	ca 70.000 tot 80.000	Schatting gezamenlijke FBE's

Tabel 3.17.1: Geschatte aantal reeën in Nederland
(Bron: Van Haaften & Pelzers, 1992; WBE-Databank, gezamenlijke FBE's)

In alle Wildbeheereenheden in Noord-Brabant worden in het voorjaar (eind maart-april) schemertellingen georganiseerd, waarbij er twee avonden en één ochtend wordt geteld. Ondanks gestandaardiseerde methoden, blijven de verkregen voorjaarstanden slechts minimale aantallen. Reeën zijn moeilijk te tellen, gezien hun verborgen leefwijze. De werkelijke aantallen kunnen zelfs het dubbele bedragen. De voorjaarsstand in 2010 bedroeg ca 11.800 dieren. De stijging eind jaren negentig werd gedeeltelijk veroorzaakt door het toenemen van veldreeën in het westelijke gedeelte van de provincie en de grote hoeveelheid beschikbaar voedsel jaarrond (landbouwgewassen). Daarnaast zijn ook veel terreinen waar het beheer van reeën wordt beperkt tot minimale ingrepen. De stijging in de laatste jaren is hoofdzakelijk het gevolg van betere en volledigere tellingen.

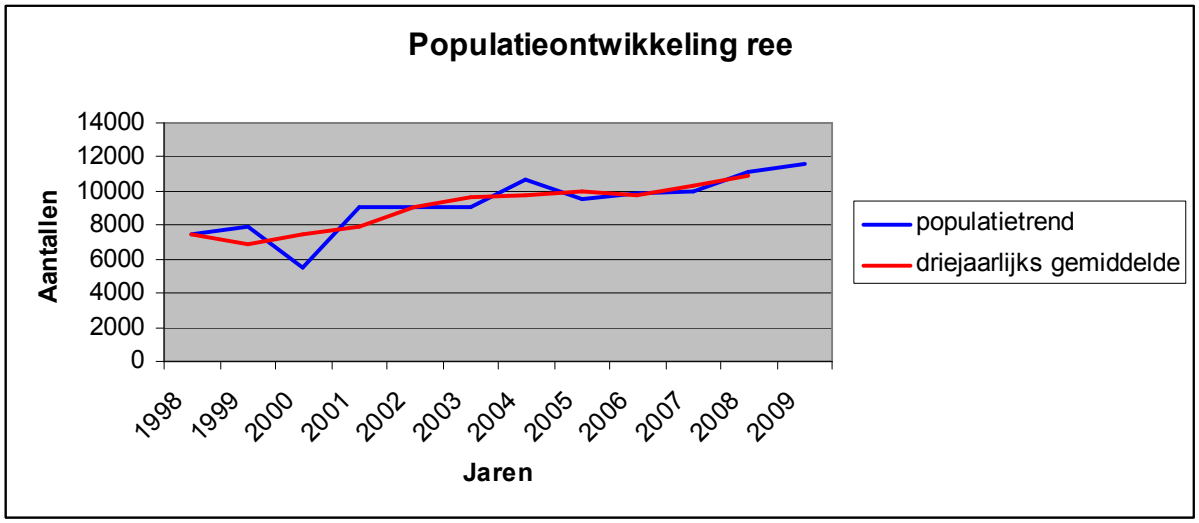

Figuur 3.17.1: Populatieontwikkeling reeën in Noord-Brabant

3.17.4 Schade aan belangen

Al in deel 2 de Wettelijke belangen, is aangegeven welke schade reeën kunnen veroorzaken aan de in de Wet gestelde belangen. Hieronder volgt nog een samenvatting.

Openbare veiligheid
Reeën kunnen de openbare veiligheid in gevaar brengen bij het oversteken van wegen. Aanrijdingen met auto's leiden veelal tot materiële schade en in een enkel geval tot persoonlijk letsel.
Het valwild vertoont de laatste jaren een ligt stijgende trend. In 2005 is de Faunabeheereenheid begonnen met het registreren van de verschillende type valwild. Ca 25 % van het in het verleden geregistreerde valwild blijk toegeschreven te moeten worden aan andere oorzaken dan als gevolg van aanrijdingen. Valwild wat een andere oorzaak heeft dan als gevolg van aanrijdingen, is sinds 2005 dan ook niet meer meegenomen. Dit heeft ertoe geleid dat de aantallen geregistreerd valwild zijn afgenomen. Geregistreerde aantallen schommelen tussen de 500 en 600 dieren.

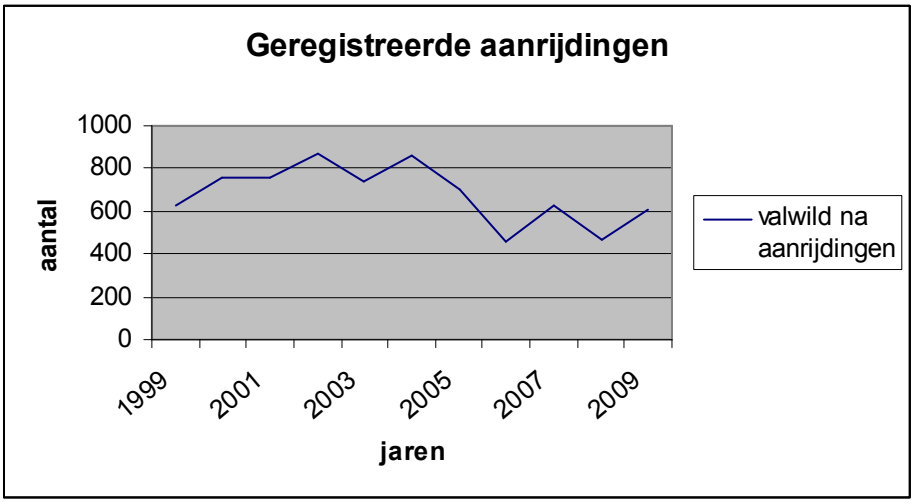

Figuur 3.17.2: Aantallen aanrijdingen met geregistreerd valwild onder reeën in de afgelopen jaren in Noord-Brabant.

Veiligheid van het luchtverkeer
Het komt voor dat reeën zich op of rond de start- en landingsbanen van vliegvelden ophouden. Aanvaringen van stijgende en dalende vliegtuigen met deze dieren kunnen het gevolg zijn. Aanvaringen kunnen leiden tot persoonlijk letsel en materiële schade.

Gewassen
Bekend is dat reeën schade in de agrarische sector kunnen aanrichten aan diverse teelten (tabel C4.2). Het betreft vooral vraatschade, soms in combinatie met schade door vegen van de bastgeweien.

Teelt	Schade	Periode
Granen	vraatschade	gehele teeltperiode
Vollegrondsgroenten	vraatschade	Direct na het uitplanten
Bosbouw en boomteelt	vraatschade, schilschade,	winter en voorjaar
Bramen en frambozen	Vraatschade	Voorjaar, zomer en herfst
Aardbeien	Vraatschade	Voorjaar
Bloemen, bloemzaden en	Vraatschade	Voorjaar

Tabel 3.17.2: Schadegevoelige gewassen

Onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren
Het voorkomen en bestrijden van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren is, mede gelet op de intrinsieke waarde van het individuele dier, aangewezen als erkend belang.

3.17.5 Geregistreerde schade aan belangen

In eerdere hoofdstukken is al aangegeven dat reeën in de Wet gestelde belangen hebben geschaad. Onderstaande paragrafen geven nog kort een overzicht.

Openbare veiligheid

Tabel 3.17.2 geeft een overzicht van het aantal stuks geregistreerd valwild in Noord-Brabant in de periode 1999-2009. Het betreffen doodgereden reeën. Dit overzicht is niet compleet, daar niet alle aanrijdingen op uniforme wijze worden gemeld en geregistreerd. Aanrijdingen welke hebben plaatsgevonden, maar niet naar plaats en datum zijn te herleiden zijn buiten het overzicht gelaten.
Naar schatting is het aantal geregistreerde aanrijdingen slechts 40 tot 60% van het werkelijke aantal aanrijdingen.

Veiligheid van het vliegverkeer

De vliegbasissen in Noord-Brabant hebben veel dekking in de vorm van bos.
Als gevolg van de rust op deze terreinen (geen wandelaars) zijn dit de perfecte biotopen. Vogelwachten van de KLU nemen met regelmaat waar dat reeën landingsbanen over steken. Er hebben zich geen aanvaringen voorgedaan. Het beheer op de vliegvelden heeft tot doel rust te houden in de populaties en daarmee aanvaringen te voorkomen.

Schade aan gewassen

In voorgaande jaren is door het Jachtfonds en het Faunafonds incidenteel schade getaxeerd. Veel schades zijn niet gemeld. Van structurele schade is tot op heden weinig gebleken. In tabel 3.17.3 is de schade vermeld welke door het Jachtfonds en het Faunafonds in de jaren 1999 tot en met 2009 zijn getaxeerd. Schade werd aangericht aan verschillende gewassen.

Jaren	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
1999	**7**	**g.g.**	€ 10.815	**g.g.**
2000	**8**	**g.g.**	€ 3.540	**g.g.**
2001	**8**	**g.g.**	€ 1.298	**g.g.**
2002	**g.g.**	**g.g.**	€ 11.530	**g.g.**
2003	9	3	€ 4.853	€ 1.618
2004	6	3	€ 11.116	€ 3.705
2005	8	4	€ 39.741	€ 9.935
2006	0	0	€ 0	€ -
2007	6	1	€ 4.431	€ 4.431
2008	2	0	€ 0	€ -
2009	7	3	€ 4.825	€ 1.608
totaal	61	14	€ 92.149	€ 4.260

Tabel 3.17.3: Geregistreerde schade door het Faunafonds

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Appels en Peren	€ 3.000	€ 8.776	€ 1.936		€ 4.431		€ 1.926
Fruitboomkwekerij	€ 1.835						
Maïs	€ 18						€ 43
Bos en Bosaanplant		€ 2.340					
Boomkwekerij			€ 6.393				€ 2.856
Bloemen			€ 28.811				
Kleinfruit			€ 2.601				

Tabel 3.17.4: Getaxeerde schade in de verschillende gewassen gedurende de afgelopen planperiode

Schade aan Flora
In gebieden met een hoge reeëndichtheid kan het voorkomen dat door deze dichtheid bepaalde verjongingsprocessen vertraging oplopen of uitblijven.
Afhankelijk van de vegetatiedoelstellingen kan er sprake zijn van schade. In veel gevallen zal de schade in het proces worden geaccepteerd. Het kan echter voorkomen dat na de beheerperiode (Programmabeheer, 6 jaar) het gewenste doel niet bereikt is en de toegezegde subsidie ter discussie komt te staan of deze wordt teruggevorderd. In deze gevallen is er wel sprake van economische schade. Meldingen hiervan komen sporadisch voor maar zijn nooit in kaart gebracht.

Dierenwelzijn
Al in Hoofdstuk 2.8 is vermeld dat jaarlijks ca 200 dieren uit hun lijden worden verlost als gevolg van aanrijdingen, verstrikking in raster en hekwerken en als gevolg van ziekte of andere gebreken.

3.17.6 Schade aan belangen in de toekomst

Gezien de huidige stand, de geregistreerde schade aan landbouw en geregistreerde aanrijdingen is de verwachting dat reeën, net als in het verleden, ook in de toekomst schade aan gewassen en flora zullen veroorzaken. Ook het risico op aanrijdingen met auto- en luchtverkeer blijft in de toekomst aanwezig.
Ook zullen dieren als gevolg van aanrijding, verstrikking of andere onheil met letsel te maken krijgen.

3.17.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

Mogelijke maatregelen

Populatiebeheer is een Wettelijk erkend ‘middel’ om schade aan belangen te voorkomen. Uitgangspunt bij populatiebeheer is dat reeënpopulaties in evenwicht worden gebracht met de draagkracht (natuurlijk voedselaanbod het jaarrond) van hun leefgebied. De Faunabeheereenheid hanteert op dit moment de methode van Van Haaften aan als methode om de draagkracht te bepalen. Deze berekende voorjaarstand is een hulpmiddel om tot een gewenste stand te benaderen. Daarnaast spelen andere omgevingsfactoren een rol spelen bij het bepalen van de gewenste stand, zoals schade aan gewassen en veiligheid. Naast populatiebeheer kan het tussentijds noodzakelijk zijn dat er aanvullende maatregelen moeten worden genomen om locale problemen te verhelpen/ voorkomen.
De volgende paragrafen geven enkele voorbeelden.

Openbare veiligheid
Ter voorkoming van aanrijdingen met reeën kunnen de volgende maatregelen genomen worden:
- Het plaatsen van rasters langs wegen, bij voorkeur gecombineerd met ontsnipperende maatregelen.
- Het plaatsen van wildspiegels / reflectoren.
- Het plaatsen van een elektronisch wildsignaleringssysteem.
- Verbreding van 'open berm'.
- Nachtelijke snelheidsbeperkingen.
- Het aanbrengen van een geurgordijn (Duftzaun).
- Afleidend voeren/ voedsel aanbieden.

Veiligheid van het luchtverkeer
Om aanvaringen met het luchtverkeer te voorkomen, dient voorkomen te worden dat reeën de start- en landingsbaan betreden, door:
- actieve verjaging (akoestische en visuele middelen);
- het treffen van werende maatregelen (rasters worden niet gewenst in de nabijheid van start en landingsbaan).

Gewassen
Grondgebruikers kunnen schade aan gewassen voorkomen en of beperken met diverse afschermende, werende, akoestische en visuele middelen.

Kwantitatieve gegevens over de effectiviteit van verjagende middelen om schade te voorkomen en beperken zijn niet bekend. Over het algemeen wordt ervaren dat op den duur de effectiviteit afneemt, omdat gewenning optreedt. In het algemeen geldt dat hoe afwisselender en onvoorspelbaarder hoe hoger de effectiviteit. Verwacht wordt dat de effectiviteit van verjaging eveneens zal afhangen van de beschikbaarheid van alternatieve foerageergebieden van een gelijkwaardige kwaliteit.

Flora
Schade in gebieden met een hoge reedichtheid kan worden voorkomen door het plaatsen van rasters.
Met het plaatsen van rasters zijn hoge kosten tot wel €15,-/m[1] gemoeid. Ook het gebruik van Duftzaun in een mogelijkheid. Voor grotere complexen is er een mogelijkheid tijdelijk een lagere gewenste stand aan te houden.

3.17.8 Maatregelen in het verleden

In de afgelopen vijf jaar is ter beperking van schade aan belangen populatiebeheer van reeën uitgevoerd. Het beheer was erop gericht de reeënpopulaties in evenwicht te brengen met de draagkracht (voedselaanbod), de belangen van de grondgebruikers en de veiligheid.
Ten aanzien van populatiebeheer zijn onderstaande machtigingen verleend.

Uitvoering populatiebeheer

In onderstaande tabel zijn de verleende machtigingen vermeld. Het betreft hier alle verleende machtigingen en de op basis daarvan gereguleerde dieren.
5% van het toegekende afschot dient te worden gereserveerd voor calamiteiten.
Aantallen zijn daarom niet naar belang opgesplitst.

Beheerjaar	Aantal aanvragen	verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde dieren
2005-2006	1	1 (+)	3038	g.g.	2832
2006-2007	1	1 (+)	3081	g.g.	2618
2007-2008	1	1 (+)	3248	g.g.	2983
2008-2009	-	(+)	3359	g.g.	3022
2009-2010	-	(+)	3666	g.g.	3081

Tabel 3.17.4: Uitgevoerde handelingen ten behoeve van het populatiebeheer

Het effect dat afschot heeft op de populatie is uitgewerkt in onderstaande tabel. Hierbij zijn voorjaarstand, valwild, aanwas en afschot uitgewerkt. Uit de berekening blijkt dat de populatie op basis van de huidige uitvoering licht stijgt

Populatie ontwikkeling

Populatie beheer op papier is slechts een berekening. In de praktijk heeft men echter met veel meer factoren te maken. Zo wordt nooit de gehele populatie geteld en zijn nooit exact alle aanwas en sterftecijfers bekend. Bij beheer wordt daarom uitgegaan van de getelde stand wat weldegelijk een afgeleide (trend) is van de werkelijke stand. Ontwikkelingen die in relatie tot de getelde stand plaatsvinden hebben ook betrekking op de gehele populatie.
Onderstaande tabel geeft een benadering van de ontwikkelingen van de populatie.
Uitgegaan wordt van de voorjaarstand. Op basis van de voorjaarstand (VJS) wordt de verhouding bok : geit vastgesteld. De populatie geiten hebben een gemiddelde reproductie van 0,85 per geit. Hierbij wordt gerekend vanuit alle geiten. Op deze berekende zomerstand wordt het valwild en afschot gecorrigeerd. Het beheer van de bokken begint op 1 mei. Deze manlijke dieren zijn niet meer van belang voor de reproductie van dat betreffende beheerjaar. Valwild is opgedeeld in een drietal type.
Het geregistreerde valwild als gevolg van aanrijdingen (VW) en het overige valwild (VWO) bestaande uit ondermeer maaiverliezen van o.a. kalveren, dieren die verstrikt raken en dergelijk. Daarnaast zijn er meldingen van stroperij, natuurlijke sterfte en valwild wat niet gemeld wordt. Hiervoor wordt 10% van de voorjaarstand aangehouden. Tot slot wordt het geregistreerde afschot op de populatie gecorrigeerd. Het cijfer wat dan overblijft, is dan een benadering van de verwachte voorjaarstand van het jaar daarop.

Beheerjaar	**VJS**	**bok/geit**	**Reproductie**	**VW**	**VWO**	**VW 10%**	**afschot**	**VVJS**
2005-2006	10.725	1:1.30	5.153	705	0	1.073	2.832	11.268
2006-2007	9.527	1:1.30	4.577	458	235	953	2.618	10.075
2007-2008	9.852	1:1.25	4.652	625	182	985	2.983	9.911
2008-2009	9.986	1:1.27	4.749	464	210	999	3.022	10.250
2009-2010	11.127	1:1.28	5.310	610	201	1.113	3.081	11.633

Tabel 3.17.5: populatieberekening op basis van geregistreerde cijfers

VJS= voorjaarstand, VW= valwild, VWO= valwild overig, VW 10%= benadering van verdwenen reeën o.a. niet geregistreerde aanrijdingen en stroperij, Bok/geit= geslachtsverhouding bok : geit, Reproductie= aanwas volgens Van Haaften over de totale geitenpopulatie 0.85 kalf per geit, Afschot= gerealiseerd afschot op basis van de registratie, VVJS= verwachte voorjaarstand van het volgende jaar

Overige niet geregistreerde handelingen

Verkeersveiligheid
Door de overheid (Rijkswaterstaat en Provincie) zijn op veel rijks- en provinciale wegen wildspiegels geplaatst. Ook op locale wegen welke in beheer zijn bij gemeenten zijn in samenwerking met wildbeheereenheden veelal wildspiegels geplaatst. Een centrale registratie van alle maatregelen is nog niet aanwezig.

Veiligheid vliegverkeer
De Koninklijke Luchtmacht heeft vogelwachten in dienst die rond en tijdens vliegacties de zorg hebben voor het vrijhouden van de start- en landingsbanen en de directe omgeving daarvan.
Deze vogelwachten houden tevens de op het terrein aanwezige reeën in de gaten.

Schade aan gewassen
Aanvullend zijn in het verleden op lokaal niveau maatregelen genomen om reeën van schadegevoelige percelen te weren. Zo zijn rond veel percelen rasters geplaatst. Dergelijke acties zijn niet geregistreerd.
In de afgelopen jaren heeft met enige regelmaat afschot plaats gevonden ter bestrijding van schade aan gewassen. Het afschot werd uitgevoerd tijdens de beheerperiodes en kon worden gerealiseerd door het lokaal toegekende quotum te verhogen.

Schade aan flora en fauna
Er zijn geen geregistreerde handelingen bekend.

Ter voorkoming en bestrijding van onnodig lijden
Jaarlijks worden ca 200 dieren die uitzichtloos lijden gedood.
Situaties doen zich incidenteel door de gehele provincie voor en hebben tot op heden geen structureel beeld opgeleverd. Lijdende dieren worden ook tijdens de beheerperiodes waargenomen en uit hun lijden verlost.
Omdat de dieren dan onderdeel zijn van het toegekende quotum is er geen uitsplitsing gemaakt.

3.17.9 Uitvoering ontheffing

Op basis van de afgelopen beheerperiode kan worden gesteld dat de populatie enigszins is toegenomen gedurende de afgelopen planperiode. Uitgangspunt van populatiebeheer is ook de stabilisatie van de populatie. Door bij het toekennen van het quotum rekening te houden met valwild en natuurlijke sterfte kan de populatie op peil gehouden worden. Beheer van de populatie blijft vooral ten aanzien van het grote aantal aanrijdingen in Noord-Brabant van groot belang.
Doelstelling is niet de populatie terugdringen, maar de populatie lokaal op de gewenste stand te houden.
Onderstaand overzicht geeft het gemiddelde van de getelde standen en gewenste standen in 2016.

Regio	gem. 2007-2010	gem. 2004-2006	Gewenste VJS 2011	Gewenste VJS 2016	Dk 2006	Dk 2011	Valwild (gem.)
Midden Brabant	3409	3425	3021	3093	2717	2910	246
Noordoost Brabant	1850	1649	1506	1549	1452	1492	125
West Brabant	2028	1857	1860	2135	1387	2062	141
Zuidoost Brabant	3221	2667	2545	2963	2759	3014	224
Totaal	10508	9598	8932	9740	8315	9478	736

Tabel 3.17.6: Beheertabel

Doelstelling van het beheer is in 2016 een gewenste en getelde voorjaarstand te hebben van 9740 reeën in de provincie Noord-Brabant.
Een kaart met de daarop vermelde regio's staat in de bijlage 8

3.17.10 Conclusies ten aanzien van populatie, schade en beheer

Samenvatting:
- Het ree is een algemeen voorkomende soort in Noord-Brabant.
- In de laatste decennia is de populatie sterk toegenomen. In Noord-Brabant lijkt met de huidige beheersvorm de populatie te stabiliseren.
- Bekend is dat reeën schade kunnen veroorzaken aan 1) de openbare veiligheid, 2) gewassen en 3) flora. Tevens kan er bij reeën sprake zijn van onnodig lijden.
- Reeën hebben in de afgelopen jaren incidenteel schade veroorzaakt aan gewassen. In een enkel geval ging het om aanzienlijke schade. Daarnaast is er jaarlijks sprake geweest van enkele honderden aanrijdingen met auto's.
- De verwachting is dat reeën, ook in de toekomst schade aan gewassen zullen veroorzaken. Ook het risico op aanrijdingen met auto- en vliegtuigen blijft in de toekomst aanwezig.

Conclusie:
- Ter voorkoming van schade kunnen diverse verjagende en werende middelen worden in gezet.
- Vanuit het verleden werd het beheer van de grote hoefdieren gepleegd op basis van draagkrachtbepaling.
- Draagkracht is het op modelmatige wijze benaderen van de situatie met als uitgangspunt het natuurlijk voedselaanbod op het moment dat het minste voedsel voor handen is.
- Naast de modelmatige benadering is het ook van belang dan andere aspecten worden meegenomen.
- De Faunabeheereenheid is van mening dat voorgaande middelen in voldoende mate op elkaar afgestemd dienen te zijn om schade aan de gestelde belangen te voorkomen. Daarnaast zal populatiebeheer noodzakelijk zijn, uitgewerkt op lokale niveau (WBE).
- Het is noodzakelijk dat een betere registratie van aangereden dieren plaats vindt om aanrijdingen in de toekomst te voorkomen

Advies:
- Het valwild als gevolg van aanrijdingen dient in de toekomst beter geregistreerd te worden. Maatregelen kunnen dan nog beter op de lokale situatie worden toegesneden.
- Het opzetten van een valwildregistratie is hierbij noodzakelijk

3.18 Wild zwijn (Sus scrofa)

3.18.1 Reden van vermelding

In de hoofdstukken 2.2 en 2.4 is geconstateerd dat wilde zwijnen in de Wet gestelde belangen kunnen schaden. Ook is geconstateerd dat zij een serieuze bedreiging kunnen vormen voor het belang schade aan bedrijfsmatig gehouden vee i.v.m. de mogelijke overdracht van veterinaire virussen.

3.18.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status
Beschermde inheemse diersoort.
Vermelde soort in de bijlage lijst van de regeling beheer en schadebestrijding als diersoort die belangrijke schade kan veroorzaken.

Provinciaal beleid
Op basis van beleidslijn vastgelegd in de Nota Jacht en Wildbeheer geldt er voor Noord-Brabant een zogenaamde nuloptie. Dat wil zeggen dat er geen wilde zwijnen in de provincie worden geaccepteerd. Redenen hiervoor zijn de openbare veiligheid, ter voorkoming van schade aan gewassen en om het risico op overdracht en uitbraken van dierziekten te beperken. Jachthouders zijn aangewezen als categorie van personen ter beperking van de stand op de gronden waar zij rechthebbend zijn. Aanvullend verlenen GS ontheffing voor het gebruik van het geweer tussen zonsondergang en zonsopkomst en voor het gebruik van kunstlicht.

Aanvullend beleid
In verband met de overbrenging van dierziekten moeten bemachtigde exemplaren terstond na bemachtiging worden onderworpen aan een veterinair onderzoek. Medewerking dient te worden verleend aan het monitorringonderzoek van wilde zwijnen in Nederland. Men dient daartoe twee serumbuisjes bloed van ieder geschoten wild zwijn af te nemen en op te sturen aan de Gezondheidsdienst voor Dieren te Deventer.

3.18.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

Voor wilde zwijnen zijn in Nederland twee gebieden aangewezen waar zij in de vrije wildbaan mogen leven. Dit zijn de Veluwe en in het Meinweggebied. De begrenzing is vastgelegd in de nota jacht en wildbeheer van het ministerie. Dit beleid wordt op dit moment door de provincie bekrachtigd.
In de afgelopen decennia is de populatie wilde zwijnen in Europa groeiende. Ook in Nederland is een duidelijk signaal dat populaties groeien. Door mastjaren en relatief gunstige winters is de reproductie sterk gestegen.

Wilde zwijnen worden in diverse biotopen aangetroffen, zowel droog als vochtig: uitgestrekte loofbossen, gemengde bossen, ouder naaldbos, elzenbroekbos, rietvelden en moerassen (Lange *et al*., 1994).

Wilde zwijnen zijn, hoewel ze alleseter zijn, kieskeurig voor wat betreft hun voedsel. Eikels en beukennoten vormen het voorkeursvoedsel, daarnaast wordt gras, ondergrondse plantendelen,

knollen, paddenstoelen en bosvruchten. Ook dierlijk voedsel (o.a. regenwormen, aas, knaagdieren) wordt gegeten (Lange *et al*., 1994).

In de Groote Peel (vanuit Limburg) en het Leenderbos (vanuit België) hebben zich afgelopen planperiode wilde zwijnen gevestigd. Het beleid is in deze gebieden erop gericht de nulstand te bereiken. De continue aanvoer vanuit aangrenzende gebieden maakt, dat het reguleren zoals dat nu gebeurt zich hoofdzakelijk richt op het voorkomen dat de populaties groeien en zich gaan verplaatsen, buiten deze gebieden. Het feit dat beide gebieden zijn aangewezen als Natura 2000 werpt barrières op om de nulstand te realiseren en te handhaven.

3.18.4 Mogelijke schade aan belangen

Openbare veiligheid
In de hoofdstukken 2.2 en 2.9 is vermeld dat wilde zwijnen een gevaar kunnen vormen voor de verkeersveiligheid. In de afgelopen jaren hebben zich een vijftal geverifieerde aanrijdingen voorgedaan. Daarnaast zijn er nog twee meldingen van aanrijdingen geweest die niet traceerbaar waren. Wilde zwijnen kunnen dus de openbare veiligheid in gevaar brengen bij het oversteken van wegen. Aanrijdingen met auto's leiden veelal tot grote materiële schade en in een enkel geval tot persoonlijk letsel.

Gewassen
In hoofdstuk 2.4 is vermeld dat wilde zwijnen schade in de agrarische sector kunnen aanrichten aan diverse teelten. Het betreft voornamelijk vraat- en wroetschade soms in combinatie met schade door lopen, liggen en/of rollen.

Vee
Het wild zwijn kan bijdrage aan de verspreiding van veterinaire ziektes; zoals varkenspest, blaasjesziekte, ziekte van Aujeszky en Trichnella spiralis. Alle buiten de Veluwe en Meinweg geschoten dieren dienen hierop bemonsterd te worden. Mede hierom zijn de wilde zwijnen buiten de leefgebieden niet gewenst.

Onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren
Het voorkomen en bestrijden van onnodig lijden van zieke of gebrekkige dieren is mede gelet op de intrinsieke waarde van het individuele dier aangewezen als erkend belang.

3.18.5 Geregistreerde schade aan belangen

Van de bovenstaande belangen die geschaad zouden kunnen worden zijn de volgende schades geregistreerd.

Openbare veiligheid
Vijf maal hebben zich in de afgelopen vijf jaar aanrijdingen voor gedaan. Drie meldingen hadden betrekking op aanrijdingen op de kokmeeuwweg nabij de Groote Peel.
De aanrijding werd veroorzaakt door migrerende dieren tussen natuurgebied en maïspercelen.
Twee andere aanrijdingen hebben zich in de directe omgeving van de Groote Peel voorgedaan.
De aanrijdingen waren het gevolg van verstoring.
Alle aanrijdingen vonden plaats met vrachtwagens waardoor grote materiële schade en letsel achterwegen is gebleven.

Schade aan gewassen
In 2005 zijn er voor het eerst meldingen binnengekomen van schade aan landbouwgewassen door wilde zwijnen die zich in de Peel ophouden. Na die tijd vormen schademeldingen een jaarlijks terugkerend beeld. In 2010 zijn naast de schades in de omgeving van de Groote Peel de eerste meldingen van schade bij het Leenderbos door het Faunafonds ontvangen.

	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
2003	0	0	€ 0	€ 0
2004	0	0	€ 0	€ 0
2005	1	1	€ 3.210	€ 3.210
2006	16	10	€ 10.224	€ 1.022
2007	8	6	€ 3.657	€ 610
2008	14	9	€ 9.343	€ 1.038
2009	14	12	€ 16.928	€ 1.411
totaal	53	38	€ 43.362	€ 1.458

Tabel 3.18.1: Geregistreerde schade aan gewassen (bron: Faunafonds)

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Gras			€ 3.210	€ 8.818	€ 2.134	€ 7.731	€ 11.784
Wintergraan				€ 241			
Maïs				€ 1.165	€ 435	€ 1.493	€ 4.300
Groenten					€ 88		
Aardappelen					€ 1.000		€ 380
Suikerbieten						€ 119	€ 464

Tabel 3.18.2: Schade onderverdeelt naar gewas (bron: Faunafonds)

3.18.6 Schade aan belangen in de toekomst

Al is het beleid er op gericht nulstand te handhaven is het toch niet uitgesloten dat, zolang deze nulstand niet gerealiseerd is wilde zwijnen voor schade zullen blijven zorgen.

3.18.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

Hoewel nulstandbeleid tot gevolg heeft dat reductie van de aanwezige dieren vooropstaat, is het wel mogelijk en noodzakelijk om maatregelen te nemen wanneer er toch dreiging is van belangrijke schade.

Afschermende /werende / verjagende middelen
Ter voorkoming van schade aan erkende belangen geldt voor wild zwijn een nulstand in Noord-Brabant. Jachthouders zijn aangewezen als categorie van personen ter beperking van de stand op de gronden waar zij rechthebbend zijn. Door middel van afschot kan worden ingegrepen in de stand. Aanvullend wordt ontheffing verleend voor het gebruik van kunstlicht.

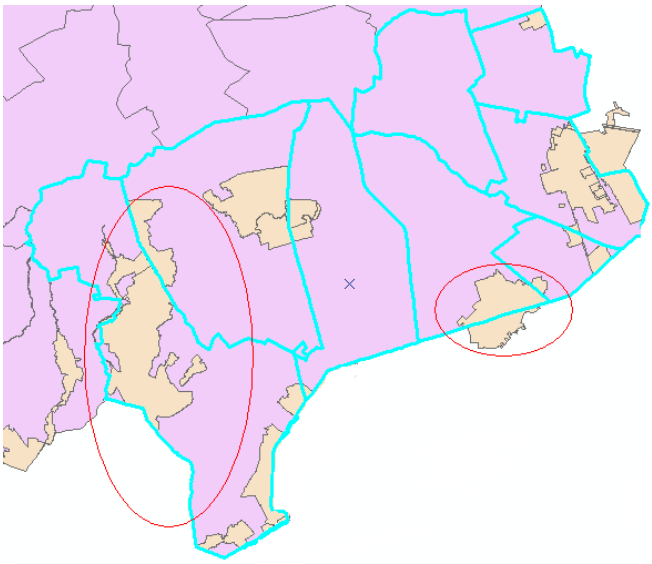

Figuur 3.18.1 Ontheffinggebied kunstlicht 2006-2010

Openbare veiligheid
Aanvullend kunnen ter voorkoming van aanrijdingen met zwijnen de volgende maatregelen genomen worden:
- Het plaatsen van rasters langs wegen, bij voorkeur gecombineerd met ontsnipperende maatregelen.
- Het plaatsen van wildspiegels / reflectoren.
- Het plaatsen van een elektronisch wildsignaleringssysteem.
- Nachtelijke snelheidsbeperkingen.
- Het aanbrengen van een geurgordijn (Duftzaun).

Gewassen
Grondgebruikers kunnen schade aan gewassen voorkomen en of beperken met diverse afschermende, werende, akoestische en visuele middelen (Handreiking Faunaschade).

3.18.8 Uitgevoerde handelingen ter voorkoming van schade

Handelingen hebben plaatsgevonden op basis van de Aanwijzing (artikel 65 van de Wet) en op basis van de verleende ontheffing.
Met de aanwijzing zijn in de afgelopen beheerperiode slechts 8 wilde zwijnen gereguleerd. Het betreffen de eerste drie geschoten wilde zwijnen in 2005 (deze kwamen uit de maïs), 1 ontsnapt dier in de Biesbosch, 1 dier in Vierlingsbeek en drie dieren tijdens het beheer van reewild.

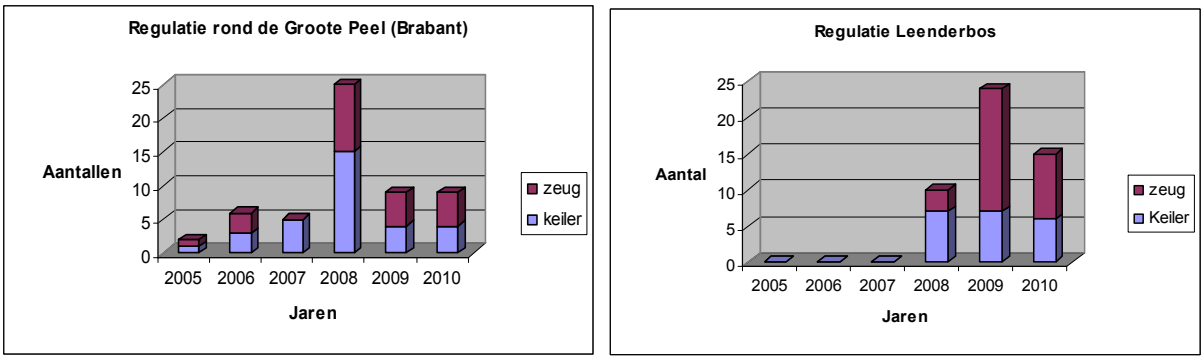

Figuur 3.18.2: Gerealiseerd afschot in de twee gebieden (stand tot 1 oktober 2010)

Handelingen in de afgelopen beheerperiode hebben plaatsgevonden op basis van de aanwijzing en de verleende ontheffing.
Onderstaande tabel geeft een jaarlijkse weergaven van deze handelingen. Bij uitgevoerde handelingen staat g.g. reden is hiervoor dat over de jaren geen registratie van het aantal handelingen is bijgehouden.
Ook voor de aanwijzing wordt geen registratie bijgehouden. M.i.v. 1 april 2010 zal dit digitaal gebeuren.

Beheerjaar	Aantal aanvragen	verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde dieren
2005-2006	1	1	5	g.g.	3
2006-2007	1	1	5	g.g.	11
2007-2008	1	1	15	g.g.	6
2008-2009	1	1	15	g.g.	42
2009-2010	1	1	15	g.g.	25

Tabel 3.18.3: Ontheffingen en verleende machtigingen in de afgelopen beheerperiode

Effectiviteit van de maatregelen
In de afgelopen jaren zijn honderden uren besteed aan het reduceren van wilde zwijnen.
Moeilijkheid is dat het hier een "vrije wildbaan[22]" betreft met relatief lage dichtheden.
De wilde zwijnen hebben veel ruimte om rond te trekken binnen een gebied met meer dan voldoende voedselaanbod.

Maatregelen in de toekomst
Voor de komende planperiode zal het bereiken van de nulstand het uitgangspunt blijven.
Hierbij zullen nog meer gecoördineerd handelingen plaats moeten vinden om te voorkomen dat de populatie verder toeneemt en wilde zwijnen meer terreinen zal koloniseren. In navolging van andere provincies zal voor het werkgebied van de Faunabeheereenheid een zwartwildcoördinator worden aangewezen op verzoek van de FBE. Deze coördinator ziet toe op het optimaal inzetten van de mogelijkheden voor het bereiken van de nulstand.

3.18.9 Uitvoering ontheffing

Provinciaal zijn jachthouders aangewezen als categorie van personen die wilde zwijnen mogen reguleren ten behoeve van de nulstand. De aanwijzing is geldig van zonsopkomst tot zonsondergang.
De aanwijzing geldt niet voor Natura 2000 gebieden.
Jachthouders zijn verplicht gerealiseerd afschot bij de FBE te melden.
Tevens dient een bloedmonster en een DNA monster van het geschoten dier te worden genomen.

Aanvullende heeft de Faunabeheereenheid ontheffing voor het doden van wilde zwijnen na zonsondergang tot zonsopkomst en in Natura2000 gebieden. Tevens is hierbij het gebruik van kunstlicht toegestaan.
De Faunabeheereenheid is voornemens, wanneer dit nodig mocht blijken aanvullend ontheffing op voorhand aan te vragen voor het gebruik van restlichtkijker, zodat op meerdere daggen effectief op te treden is.

[22] Vrije wildbaan houd in dat het dier alle vrijheid heeft om op natuurlijke wijze te kunnen migreren binnen zijn leefgebied

Aanvullend kan voor overdag in gebieden waar dat mogelijk is vanuit veiligheids- en beheertechnisch oogpunt aanvullen voor een of meerdere dagen aanwijzing worden aangevraagd voor het uitvoeren van de 1 op 1 verontrustmethode. Waarbij 1 persoon per 40 ha de wilde zwijnen verontrust om dieren in beweging te krijgen zodat zij in beweging komen en door een aangewezen jachtaktehouder met aantoonbare vaardigheid kunnen worden gereguleerd. De uitvoering van dergelijke handelingen zullen door de Faunabeheereenheid in overleg met Provincie, grondgebruikers en locale Wildbeheereenheid worden uitgevoerd.

Samenwerking
Bij het realiseren van de nulstand wordt door de Faunabeheereenheid locaal, regionaal en internationaal samengewerkt met wildbeheereenheden in België, de provincies Limburg, Belgisch Limburg, Vlaanderen, Wallonië, België en Duitsland.
Internationaal ligt het accent op het, op basis van DNA profiel in kaart brengen van verschillende populaties, zodat er een beter beeld ontstaat van de natuurlijke verspreiding en de niet natuurlijke verspreiding. Op basis van deze verspreidingsgegevens kan het beheer nog effectiever worden onderbouwd en uitgevoerd.

3.18.10 Conclusies ten aanzien van populatie, schade en beheer

Samenvatting:

- Het wild zwijn komt sinds 2005 structureel voor in Noord-Brabant.
- De kleine populaties bevinden zich in de Groote Peel en het Leenderbos.
- In Noord-Brabant geldt nulstandbeleid.
- Dieren zijn afkomstig van uit Limburg en vanuit België
- De verwachting is dat, zonder ingrijpen, het wild zwijn in de toekomst in aantal toe zal nemen en zijn areaal zal uitbreiden.
- In de afgelopen beheerperiode is gebleken dat wilde zwijnen een gevaar kunnen zijn voor de openbare veiligheid, en dat zijn schade toebrengen aan gewassen. Tevens kan er bij wilde zwijnen sprake zijn van onnodig lijden en kunnen zij veterinaire ziektes dragen en overbrengen.

Conclusie:

- Indien de stand van wild zwijn in Noord-Brabant niet wordt beperkt, mag verwacht worden dat wilde zwijnen (in toenemende mate) schade aan erkende belangen zullen veroorzaken.
- Aanwijzing: de Provincie heeft al een aanwijzing gedaan op basis van artikel 67 van de Wet waarin zij jachtaktehouders aanwijst als categorie van personen die de nulstand moeten na streven.
- Ontheffing: op basis van ontheffingen kunnen aanvullende middelen worden ingezet.
- Het komt echter voor dat in bepaalde gebieden de aanwijzing onvoldoende mogelijkheid biedt om effectief in te grijpen. Voor die situaties zal de Faunabeheereenheid ontheffing aanvragen voor het gebruik van kogelgeweer in combinatie met kunstlicht.
- Wilde zwijnen komen ook voor in Natura2000 gebieden. Bij alle ingrepen in deze gebieden dient rekening gehouden te worden met de doelstellingen van deze gebieden.
- Aanvullende middelen zijn: het gebruik van kunstlicht, het gebruik van het geweer na zonsondergang, het gebruik van restlichtkijker en het uitvoeren van de 1 op 1 methode.
- Door het ministerie wordt gekeken of het gebruik van geluidsdemper kan worden toegestaan. Wanneer deze mogelijkheid juridisch bestaat, zal de Faunabeheereenheid hier ook gebruik van maken.
- Provinciaal is een coördinator actief, die voor de FBE de coördinatie regelt. Deze coördinator wordt benoemd/aangewezen ter ondersteuning van de Faunabeheereenheid

Advies:

- Monitoring: Van dieren die geschoten zijn dienen een bloedmonster te worden afgenomen en, in het kader van landelijke monitoring, te worden aangeboden aan de gezondheidsdienst voor dieren. Tevens wordt van alle dieren een weefselmonster genomen om met behulp van DNA-profielen de herkomst te achterhalen.
- Onderzoek: Het wilde zwijn is een waardevolle soort in het kader van de Biodiversiteit. Als gevolg daarvan is er landelijk discussie over het loslaten van de nulstand en het toelaten van meer leefgebieden.

3.19 Das (Meles Meles)

3.19.1 Reden van Vermelding

In de afgelopen jaren zijn er regelmatig meldingen binnen gekomen van schade aan gewassen. Daarnaast zijn er meldingen geregistreerd m.b.t. burchten, die vanwege hun ligging een gevaar vormen voor de openbare veiligheid.

3.19.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status
Beschermde inheemse diersoort.
Beschermde soort als bedoeld in artikel 3 en 4
Benoemd in bijlage 1 Besluit aanwijzing inheemse beschermde diersoorten

Beschermde soort waarvoor op basis van artikel 75,5 een vrijstelling met gedragscode geldt voor de artikelen 8 t/m 12 of een ontheffing nodig is met uitgebreide toets

Provinciaal beleid
Incidentele ontheffing ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen en in het belang van de openbare veiligheid mogelijk voor het verplaatsten /verontrusten.

3.19.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

De das komt voor in diverse biotooptypen, maar heeft een voorkeur voor kleinschalig akker- en weidelandschap met verspreid staande bosjes, heggen en houtwallen. Belangrijke criteria voor een leefgebied zijn: voldoende dekking, weinig verstoring, voldoende voedselaanbod en een goed vergraafbare grond (Lange *et al*., 1994).

Dassen leven in familiegroepen van gemiddeld 3 tot 4 dieren. Een dergelijke familie leeft in een uitgebreid zelf gegraven holenstelsel (dassenburcht). De burchten zijn gelegen in bosranden, houtwallen, heggen, op hoog gelegen terreinen of op hellingen. Dassen zijn zeer honkvast en laten zich bij verslechterde omstandigheden of verstoring moeilijk permanent uit hun burcht verjagen. Soms betrekken ze elders een tijdelijk onderkomen en keren ze later terug (Lange *et al*., 1994).

De grootte van het leefgebied van een dassenfamilie varieert, afhankelijk van dekking en voedselaanbod, van minder dan 30 ha in optimale biotopen tot meer dan 400 ha in marginale biotopen (Lange *et al*., 1994).

Dassen zijn overwegend nachtactief. ’s Nachts foerageren de dieren vaak één tot twee, soms tot 4 km van de burcht. Dassen zijn alleseters. Ze leven voornamelijk van regenwormen. Verder eten ze onder andere insecten, slakken, knaagdieren evenals plantaardig voedsel als valfruit, eikels, noten, paddenstoelen en landbouwgewassen (o.a. graan, maïs) (Lange *et al*., 1994).

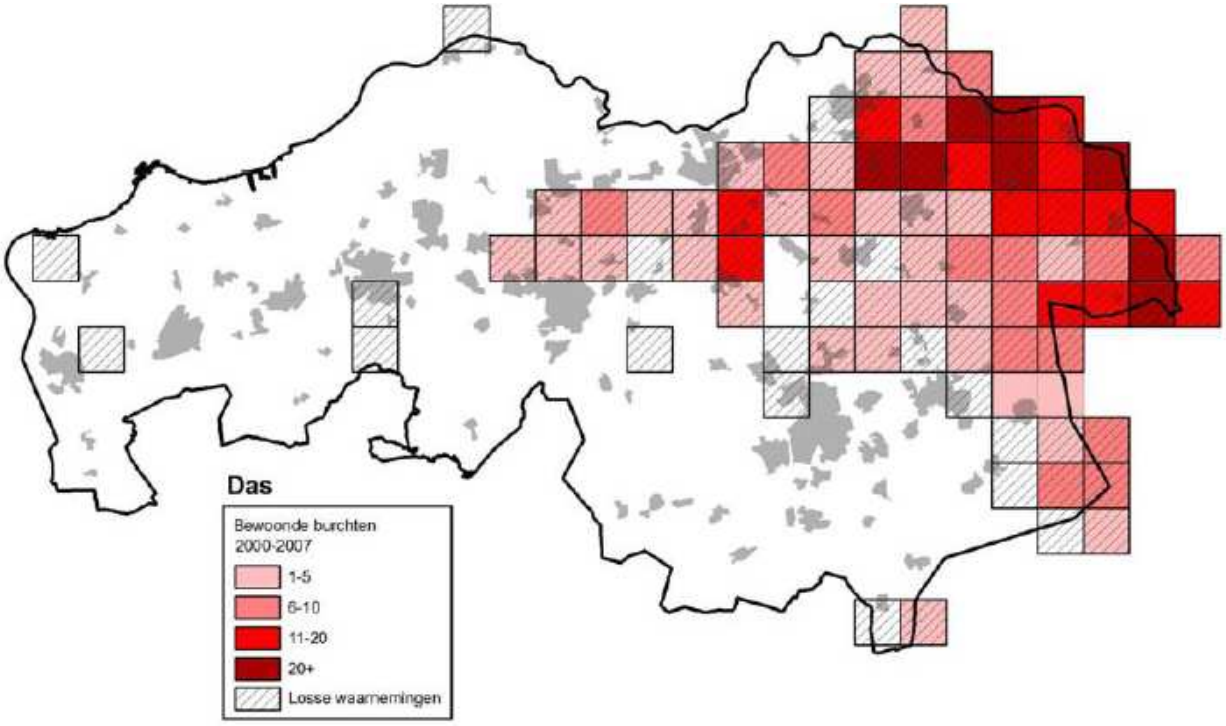

Figuur 3.19.1: Dichtheid van bewoonde dassenburchten in Noord-Brabant (bron; rapport schadesoorten 2007 provincie Noord-Brabant)

Rond 1900 kwam de das in grote delen van Noord-Brabant voor. De belangrijkste gebieden bevonden zich in het noordoosten van de provincie en langs de randen van de hoge zandgronden. Als gevolg van grootschalige ruilverkaveling, intensivering van de landbouw, jacht en stroperij ging de das na 1900 in aantal achteruit en rond 1960 was de soort in het westen en midden van Noord-Brabant verdwenen. Pas sinds de jaren ’80 van de vorige eeuw is sprake van herstel. Tegenwoordig is de verspreiding van de das in Noord-Brabant beperkt tot het oosten van de provincie (figuur ****) (Wiertz & Vink, 1992; Van Moll, 2005; Provincie Noord-Brabant, 2004).
De voorjaarsstand in 2008 werd geschat op ca 850 dieren verspreid over ca 250 burchten.
Het is bekend dat jaarlijks tenminste 80 dieren in het verkeer om het leven komen.

3.19.4 Mogelijke schade aan belangen

Schade aan Gewassen

Bekend is dat dassen schade kunnen aanrichten in de agrarische sector aan diverse teelten (tabel A2.1), aan de opslag van kuilvoer, silage, pakken en rollen.
Indien dassenburchten geheel of gedeeltelijk op agrarische percelen liggen kunnen gedoogovereenkomsten met het Faunafonds gesloten worden.

Teelt	Schade	Periode
Granen	vraatschade,	zomer
Aardappelen	vraatschade,	zomer
Maïs	vraatschade,	zomer
Grasland	graafschade	voorjaar en zomer

Tabel 3.19.1: Schadegevoelige teelten

3.19.5 Geregistreerde schade in het verleden

Uit de hoofdstukken 2.1 en 2.3 blijkt dat dassen meerdere belangen kunnen schaden.
In volgende paragrafen volgt een samenvatting.

Openbare veiligheid.
In 2007 is door DAF ontheffing aangevraagd voor het verplaatsen van dassen die een burcht binnen het raster van de testbaan nabij Best bewoonden. Deze dassen zijn in goed overleg met de Dassenwerkgroep succesvol verplaatst.

Aanrijdingen
Jaarlijks worden in Noord-Brabant ca 80 doodgereden dassen gemeld (bron: Dassenwerkgroep)
De aanrijdingen komen verspreid in het leefgebied voor.
Ook bij de Faunabeheereenheid komen jaarlijks meerdere meldingen binnen van doodgereden dassen.

Schade aan gewassen
Uit gegevens van het Faunafonds blijkt dat in de afgelopen jaren een stijging heeft plaats gevonden van het aantal schademeldingen (zie tabel A2.2). Ook de getaxeerde schade neemt jaarlijks toe. Dit aantal is inmiddels gestabiliseerd.

	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
2003	23	12	€ 3.823	€ 319
2004	19	14	€ 7.983	€ 570
2005	37	4	€ 40.207	€ 10.052
2006	41	22	€ 12.086	€ 549
2007	40	30	€ 9.332	€ 311
2008	38	28	€ 10.797	€ 386
2009	35	21	€ 8.259	€ 393
totaal	233	131	€ 92.487	€ 1.797

Tabel 3.19.2: Geregistreerde schade door dassen door het Faunafonds

3.19.6 Verwachte schade aan belangen in de toekomst

Voor de komende jaren mag verwacht worden dat schade door dassen, net als in het verleden, slechts incidenteel zal optreden. Over de aard (aan welke gewassen) en omvang (schade) zijn geen uitspraken te doen. In principe kan schade worden veroorzaakt aan alle gewassen genoemd in tabel 3.19.2. Verwacht wordt dat de stijgende trend in het aantal dassen de afgelopen jaren zich de komende jaren zal voortzetten. Hiermee kan ook de schade aan gewassen toenemen.

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Wintergraan			€ 173				€ 191
Gras		€ 2.261		€ 980	€ 105		€ 304
Maïs	€ 3.823	€ 3.319	€ 9.091	€ 9.726	€ 9.227	€ 10.797	€ 7.042
Overige akkerbouwgewassen		€ 2.178	€ 29.404	€ 660			
Zomergraan		€ 225	€ 914				
Niet ingevuld			€ 625				
Kleinfruit				€ 720			
Bloemen							€ 722

Tabel 3.19.3: Geregistreerde schade door dassen door het Faunafonds

3.19.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

Preventieve maatregelen voor het voorkomen van schade aan gewassen door dassen zijn moeilijk te nemen. Maatregelen mogen alleen passief zijn. Dit houdt in dat dit beperkt is tot het plaatsen van rasters of stroomdraadjes ter bescherming van het gewas en het onaantrekkelijk maken van schadelocaties.
Op dit moment is het mogelijk in de gehele provincie gedoogovereenkomsten af te sluiten in gevallen dat er dassenburchten op het perceel aanwezig zijn.

3.19.8 Maatregelen in het verleden

Van genomen maatregelen zijn geen gegevens bekend omdat deze nergens geregistreerd worden. Wel is bekend dat het tijdig plaatsen van een stroomdraad om maïspercelen een goed werende werking heeft tegen dassen. Deze passieve wijze van weren is toegestaan.

3.19.9 uitvoering ontheffing

De Faunabeheereenheid ziet geen noodzaak in het aanvragen van een ontheffing op voorhand.

3.19.10 Conclusies ten aanzien van populatie en schade

Samenvatting:
- Sinds de jaren ’80 van de vorige eeuw neemt de das in aantal toe in Noord-Brabant en breidt de soort zijn areaal uit.
- Jaarlijks vinden meerdere schade meldingen plaats.
- De jaarlijkse schade wordt getaxeerd op ca €10.000, -.

Conclusie:
- Toename in aantal en areaaluitbreiding van das kan in de toekomst leiden tot een toename van schade aan gewassen.
- Op dit moment is het voor agrariërs mogelijk om gedoogovereenkomsten af te sluiten.
- De faunabeheereenheid heeft niet het doel om het beheer van dassen op planmatige wijze middels ontheffing op te pakken.
- De Faunabeheereenheid zal in voorkomende probleemgevallen ontheffing aanvragen om, in samenwerking met andere partijen, de dassen te verjagen en of te verplaatsen.
- De gewenste stand van de das is daarom niet van belang.
- Monitoring: Doel een vollediger beeld te krijgen van de omvang en ontwikkeling van de populatie en de aard, ontwikkeling en omvang van veroorzaakte schade.

Advies:
- De toenemende schade is een aandachtspunt. De Faunabeheereenheid acht het wenselijk om de das in het faunabeheerplan op te nemen voor het volgen van de ontwikkelingen, dit om draagvlak bij de agrarische sector te behouden.
- De Faunabeheereenheid acht het wenselijk dat aanvullend onderzoek wordt uitgevoerd naar alternatieve preventieve maatregelen m.b.t. de inrichting en het beheer van gebieden om schade te voorkomen en te beperken
- De Faunabeheereenheid is van mening dat in het kader van de openbare veiligheid en in het belang van de populatie een goede registratie plaats vindt van aangereden dieren.

3.20 Haas (Lepus europaeus)

3.20.1 Reden van vermelding

In de afgelopen jaren zijn meerdere meldingen van faunaschade veroorzaakt door hazen geregistreerd. Het is bekend dat hazen schade kunnen aanrichten aan verschillende teelten landbouwgewassen.

3.20.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status

* Beschermde inheemse diersoort.
* Bejaagbaar wild (15 oktober – 31 december).
* Schadelijke diersoort zoals bedoeld in art. 65.1 van de Wet (diersoort die in een deel van het land schade aanricht).

Provinciaal beleid

Provinciale vrijstelling voor grondgebruikers voor opzettelijk verontrusten in de gehele provincie.
De stand (in een groter gebied) moet met reguliere bejaging op een acceptabel niveau worden gehouden.
Wanneer de jacht is gesloten is:

– Ontheffing op voorhand voor gebieden met concrete dreigende schade op basis van een faunabeheerplan van de faunabeheereenheid.
– Incidentele ontheffing mogelijk ter voorkoming van belangrijke schade aan gewassen.

3.22.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

De haas is een algemeen voorkomende soort van open en halfopen cultuurlandschap. De haas leeft in gras- en akkerland, met een voorkeur voor kleinschalige landbouwgebieden met afwisselende gewassen. Hazen hebben een solitaire leefwijze en zijn sterk plaatsgebonden. De grootte van het leefgebied van een haas is gemiddeld 26 tot 38 ha. De leefgebieden overlappen elkaar sterk en doorgaans treedt groepsvorming op, vooral bij het foerageren (Lange *et al*, 1994).

De hoogte van de hazenstand kan van jaar tot jaar sterk verschillen, vooral onder invloed van het weer. Natte omstandigheden bevorderen het uitbreken van parasitaire infecties. Afgezien van de gewone jaarlijkse verschillen vertoonde de stand in de jaren zeventig landelijk gezien een dalende tendens. De dalende tendens deed zich voornamelijk voor op de zandgronden van Noord-Brabant. In het rivierengebied in Noord-Brabant bleef de stand stabiel. De oorzaak van de achteruitgang in de jaren zeventig ligt vermoedelijk in de intensivering en schaalvergroting in de landbouw. In de jaren tachtig heeft de teruggang van de hazenstand zich niet doorgezet. Vanaf 1988 is er in Nederland sprake van een virusziekte onder hazen (European brown hare syndrome). Van een echte epidemie is nog geen sprake geweest, hoewel in sommige terreinen wel een verhoogde sterfte is geconstateerd (Broekhuizen *et al*., 1992).

Systematisch verzamelde gegevens over het aantal hazen in Noord-Brabant ontbreken. Er zijn dichtheidsschattingen voorhanden (Hollander, 2000), deze gegevens zijn echter niet bruikbaar voor een schatting van de totale populatie van Noord-Brabant. Op basis van de afschotcijfers is

een schatting te geven van aantallen dieren (Leeuwenberg & Siebenga, 1983). Onderzoek heeft uitgewezen dat het jaarlijks afschot 30 à 40% van de herfstpopulatie bedraagt.

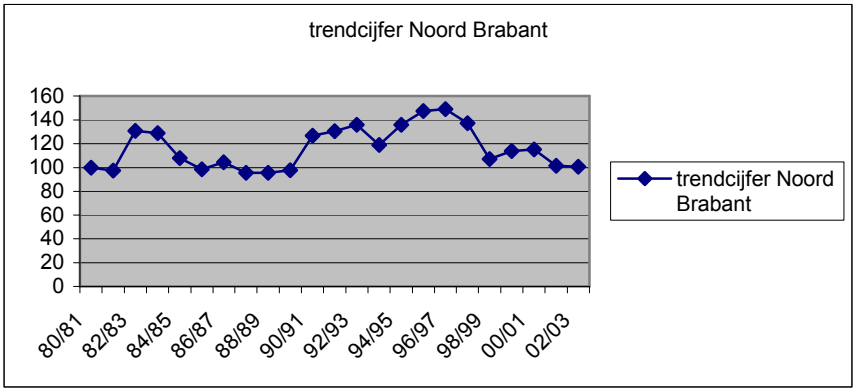

Figuur 3.20.1: Trend hazen in Noord-Brabant (bron: KNJV)

3.20.4 Mogelijke schade aan belangen

Schade aan gewassen

Bekend is dat hazen schade in de agrarische sector kunnen aanrichten aan diverse teelten (tabel B1.1) In het handboek faunaschade van het Faunafonds staan de volgende schadegevoelige gewassen vermeld.

Teelt	Schade	Periode
Suikerbieten / voederbieten	vraatschade[1]	kiemperiode t/m juni
Peulvruchten	vraatschade	voorjaar en zomer
Spinazie	vraatschade	gehele teeltperiode
Sla en andijvie	vraatschade	gehele teeltperiode
Spruitkool	vraatschade	in jong gewas (tot 8 weken)
Bloemkool en broccoli	vraatschade	gehele teeltperiode
Boerenkool	vraatschade	gehele teeltperiode
Overige koolsoorten	vraatschade	gehele teeltperiode
Vollegrondsgroenten algemeen	vraatschade	gehele teeltperiode
Appels en peren	vraat en schilschade	winter
Bloemen, bloemzaden en	vraatschade	gehele jaar
Bosbouw en boomteelt	vraatschade,	gehele jaar

Tabel 3.20.1: Overzicht van mogelijk schadegevoelige gewassen. (bron: Faunafonds)

3.20.5 Geregistreerde schade aan belangen in het verleden

Schade aan gewassen

In de afgelopen beheerperiode hebben hazen jaarlijks schade veroorzaakt aan gewassen (diverse teelten).

	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
2003	9	3	€ 4.853	€ 1.618
2004	6	3	€ 11.116	€ 3.705
2005	8	4	€ 39.741	€ 9.935
2006	0	0	€ 0	€ -
2007	6	1	€ 4.431	€ 4.431
2008	2	0	€ 0	€ -
2009	7	3	€ 4.825	€ 1.608
totaal	38	14	€ 64.966	€ 4.260

Tabel 3.20.2: Getaxeerde schade aan gewassen (bron: faunafonds)

Schade door hazen is geen structureel probleem. Het zijn incidenten op lokaal niveau die zich op onverwachte momenten kunnen voordoen. In de laatste vier jaar lijkt de schade iets af te nemen. Dit kan het gevolg zijn van het tijdig ingrijpen bij het ontstaan van schade.

Schadegewassen	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Appels en Peren	€ 3.000	€ 8.776	€ 1.936		€ 4.431		€ 1.926
Fruitboomkwekerij	€ 1.835						
Maïs	€ 18						€ 43
Bos en Bosaanplant		€ 2.340					
Boomkwekerij			€ 6.393				€ 2.856
Bloemen			€ 28.811				
Kleinfruit			€ 2.601				

Tabel 3.20.3: Getaxeerde schade verdeelt per gewastype (bron: Faunafonds)

3.20.6 Schade aan belangen in de toekomst

De verwachting is dat net als in het verleden hazen met enige regelmaat belangrijke schade aan gewassen zullen veroorzaken buiten het jachtseizoen. Hazen zijn net als voor de inwerkingtreding van de Wet bejaagbaar (in dezelfde periode). Daarmee is de situatie vergelijkbaar met de situatie in het verleden. Schade kan zich in principe in het gehele werkgebied van de Faunabeheereenheid voordoen waar schadegevoelige gewassen geteeld worden en waar hazen aanwezig zijn.

3.20.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

Gedurende het jachtseizoen is het doden van hazen toegestaan. In dit seizoen kan schade aan gewassen voorkomen worden door reguliere bejaging. Tijdens het jachtseizoen dienen jachthouders te streven naar een dusdanige stand dat schade buiten het jachtseizoen voorkomen wordt.

Ter voorkoming en beperking van schade buiten het jachtseizoen zijn diverse akoestische en visuele middelen in te zetten om hazen te verjagen van schadegevoelige percelen. Daarnaast kunnen ook afschermende of werende middelen worden ingezet. Het Handboek Faunaschade (Oord, 2002) geeft hiervan een overzicht (zie ook § 1.5.1). Indien deze middelen onvoldoende effectief blijken, kan afschot van schadeveroorzakende individuen plaatsvinden (op basis van ontheffing).

Kwantitatieve gegevens over de effectiviteit van verjagende middelen om schade te voorkomen en beperken zijn niet bekend. Over het algemeen wordt ervaren dat op den duur de effectiviteit afneemt, omdat gewenning optreedt. In het algemeen geldt dat hoe afwisselender en onvoorspelbaarder hoe hoger de effectiviteit (Oord, 2002).

Rasters zijn over het algemeen effectief om hazen van een schadegevoelig perceel te weren. Voor percelen met exclusieve peulvruchtgewassen (peultjes, haricotverts, e.d.) en percelen kleiner dan ca. 1 ha, geldt dat om in aanmerking te komen voor een schadevergoeding van het Faunafonds de percelen beschermd dienen te worden met een elektrisch hekwerk. Ook voor schade aan fruitbomen, bosbouw en boomteelt komen grondgebruikers niet voor een vergoeding in aanmerking, omdat het mogelijk wordt geacht schade te voorkomen door het aanbrengen van een raster. Voor grotere percelen is het aanbrengen van een raster over het algemeen niet economisch verantwoord.

3.20.8 Maatregelen in het verleden

Onder de Jachtwet was de haas aangewezen als wild, waarop de jacht een deel van het jaar geopend was. Voor afschot buiten het jachtseizoen was ter voorkoming en bestrijding van schade een vergunning nodig.
In de afgelopen beheerperiode zijn jaarlijks ontheffingen/machtigingen aangevraagd ter voorkoming van schade. De ontheffing wordt alleen verleend voor het gebruik van kunstlicht in combinatie met het geweer om hazen op het schadeperceel te verjagen met ondersteunend afschot. Zodoende worden uitsluitend de schadeveroorzakers gereguleerd.

Beheerjaar	Aantal aanvragen	verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde dieren
2005-2006	6	3	5	16	33
2006-2007	12	5	5	50	22
2007-2008	1	1(+)	6	41	25
2008-2009	6	2 (+)	14	107	61
2009-2010	0	(+)	5	23	6

Tabel 3.20.4: Verleende ontheffingen en machtigingen in de afgelopen beheerperiode. (bron: Eenloket)

Op basis van de verleende machtigingen en de daarover ontvangen rapportages is onderstaande grafiek opgemaakt. Hierbij is goed te zien dat de dreiging van hazenschade vooral in de zomerperiode voor komt in vollegrondsgroententeelt en in de nawinter in boom en fruitteelt.

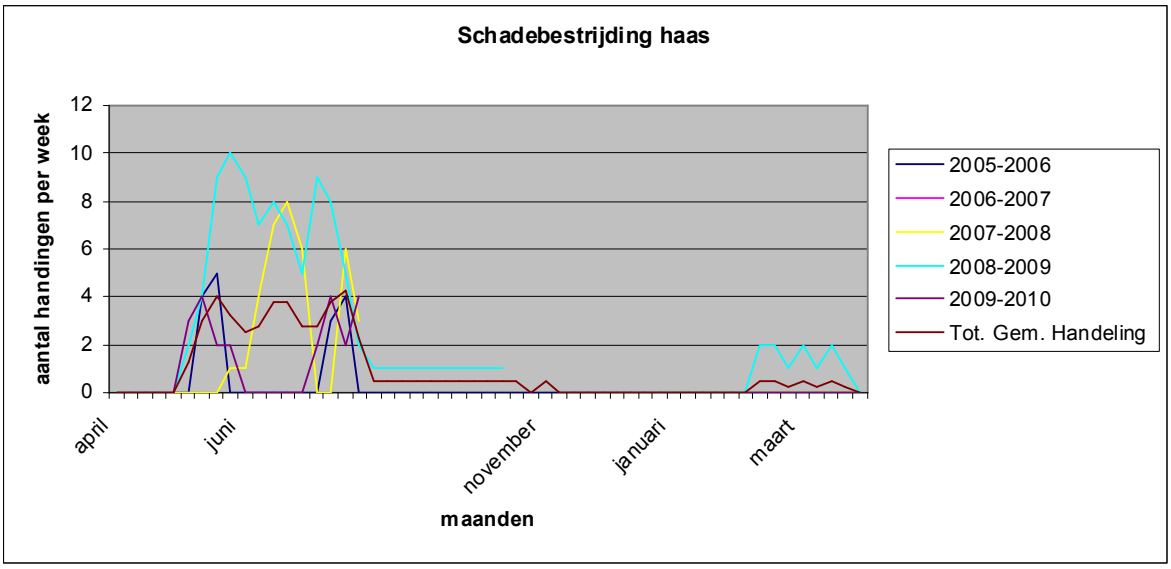

Figuur 3.20.2: Aantal handelingen per jaar uitgezet in de tijd (bron: Eenloket)

3.20.9 Uitvoering ontheffing

Op basis van de registratie in het verleden blijkt dat de het tijdelijk inzetten van een ontheffing op perceelsniveau meesstal voldoende is om schade te beperken en verdere ontwikkeling van schade te voorkomen.
In de komende periode zal de Faunabeheereenheid ontheffing aanvragen voor het gebruik van kunstlicht in combinatie met het geweer voor het reguleren van schadeveroorzakende dieren op schadepercelen in de schadegevoelige periode.

3.20.10 Conclusies ten aanzien van populatie, schade en beheer

Samenvatting:
- Hazen zijn in Noord-Brabant een algemeen voorkomende soort van open en halfopen cultuurland
- Hazen hebben in het verleden schade veroorzaakt aan gewassen (diverse teelten).
- De verwachting is dat hazen ook in de toekomst belangrijke schade aan gewassen zullen veroorzaken.

Conclusie:
- Gedurende het jachtseizoen kan schade voorkomen en bestreden worden middels jacht. Van jachthouders wordt verwacht, dat zij de stand van hazen door afschot binnen het jachtseizoen op een zodanig niveau houden, dat schade buiten het jachtseizoen voorkomen wordt. Aanvullend kunnen buiten het jachtseizoen afschermende/werende/verjagende middelen worden ingezet op schadepercelen.
- Ontheffing voor die situaties waarin preventieve maatregelen zijn genomen en waar ondanks de genomen maatregelen schade dreigt te ontstaan. De aanvraag heeft betrekking op gangbare akkerbouwmatige teelten (waaronder akkerbouw-, groente- en tuinbouwgewassen, fruitbomen en boomteelt).
- Gewenste stand is voor hazen niet van toepassing. Beheer vindt plaats gedurende het jachtseizoen. Schade doet zich zeer lokaal (perceelsniveau) voor. Ingrepen hebben geen invloed op de gunstige staat van instandhouding.
- Het gebruik van een ontheffing dient te geschieden op perceelsniveau. Inzet kan alleen

gedurende de schadegevoelige periode in die gebieden waar vanuit het verleden bekend is dat schade kan optreden.
- Ontheffing op voorhand voor het verjagen van hazen met behulp van ondersteunend afschot wordt aangevraagd voor de periode van 1 januari tot 31 maart voor de in bijlage 5 vermelde werkgebieden van wildbeheereenheden met een schadehistorie voor boom en fruitteelt.
- Daarnaast wordt ontheffing op voorhand aangevraagd voor het verjagen van hazen met behulp van ondersteunend afschot wordt voor de periode van 1 mei tot 30 september voor de in bijlage 5 vermelde werkgebieden van wildbeheereenheden met een schadehistorie voor de overig in tabel 3.20.3 vermelde gewassen.

Advies:
- Monitoring: Doel een vollediger beeld te krijgen van de omvang en ontwikkeling van de populatie en de aard, ontwikkeling en omvang van veroorzaakte schade.
- Ten aanzien van de populatie hazen zijn verder geen adviezen in dit plan opgenomen

3.21 Konijn (Oryctolagus cuniculus)

3.21.1 Reden van vermelding

Op basis van de uitgewerkt belangen is gebleken dat konijnen een aantal belangen kan schade.
Konijnen veroorzaken graafschade aan infrastructurele dijklichamen, ondergraving van start en landingsbanen. Daarnaast zijn konijnen vrijgesteld op basis van artikel 65 van de Wet, omdat zijn veelvuldig belangrijke schade veroorzaken aan gewassen.
Ook kunnen konijnen schade veroorzaken aan sportvelden en industrieterreinen en schade en overlast op begraafplaatsen.

3.21.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status

* Beschermde inheemse diersoort.
* Bejaagbaar wild (15 augustus – 31 januari).
* Schadelijke diersoort zoals bedoeld in art. 65.1 van de Wet (diersoort die in het hele land schade aanricht).

Er geldt een landelijke vrijstelling voor opzettelijk verontrusten en doden ter voorkoming van schade aan gewassen op basis van art. 65.

Provinciaal beleid

De Faunabeheereenheid kan ervoor kiezen ontheffing op voorhand aan te vragen in het belang van de openbare veiligheid (waterkeringen, spoordijken), in het belang van de veiligheid van het vliegverkeer, ter voorkoming van belangrijke schade en ter voorkoming van schade op sportvelden en industrieterrein. Ook kunnen (aanvullend) incidentele ontheffingen aangevraagd worden.
Wanneer de vrijstelling onvoldoende soelaas biedt kan aanvullend een ontheffing voor kunstlicht worden verstrekt.

3.21.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

Het konijn is een algemeen voorkomende soort in Nederland. Het huidige voorkomen lijkt vooral te worden bepaald door de combinatie van zandgrond, dekking (bomen, struiken en/of struweel waarbinnen de holen zich bevinden) en de aanwezigheid van korte grazige vegetaties. Hieraan voldoen onder andere zandige dijken (spoordijken, kades) en wegbermen met zoombegroeiing (Witte, 2005).

Meestal strekt het leefgebied zich uit tot een straal van 50 m rond de holen (Lange et al., 1994). De leefgebieden van verschillende individuen kunnen overlappen. Eenmaal gevestigde konijnen zijn plaatsgetrouw en bewonen het hele jaar hetzelfde gebied (Broekhuizen et al., 1992).

In 1953 werd de virusziekte myxomatose geïntroduceerd, die de konijnenstand in geheel Nederland sterk beïnvloede. Veel konijnenpopulaties werden tot minder dan 1% van hun oorspronkelijke omvang gedecimeerd. Sinds het eind van de jaren vijftig heeft de konijnenstand zich hersteld. Het is te verwachten dat het virus nog lange tijd de konijnenstand zal beïnvloeden. Sinds 1988 is er in Nederland een nieuwe virusziekte voor konijnen aangetoond, het viraal

haemorragisch syndroom (VHS). Landelijke tellingen sinds 1994 tonen een sterke achteruitgang (70%) van het konijn (Witte, 2005), vermoedelijk als gevolg van beide virusziekten.
De laatste jaren lijkt dit virus overwonnen te worden. De populatie konijnen lijkt zich langzaam te herstellen. Gedurende het jaar kunnen populaties konijnen lokaal erg fluctueren.

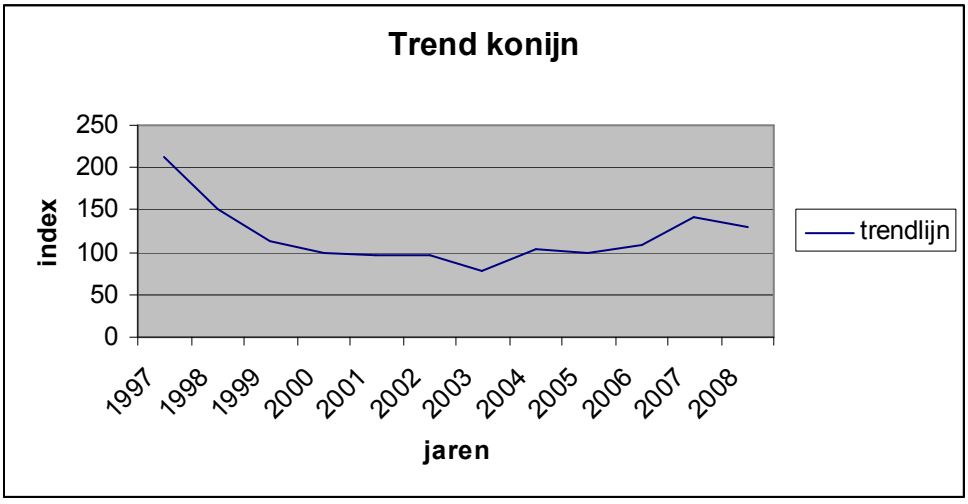

Figuur 3.21.1: Trendlijn konijn landelijk (bron: CBS/ zoogdiervereniging)

3.21.4 Mogelijke schade aan belangen

In hoofdstuk 2 is geconcludeerd dat konijnen meerdere belangen kunnen schaden. In onderstaande paragraven zijn dit nogmaals toegelicht.

Openbare veiligheid
Konijnen kunnen de openbare veiligheid in gevaar brengen wanneer ze waterkeringen, spoordijken, en bermen ondergraven. Door het ondergraven van waterkeringen, spoordijken en bermen, kunnen deze objecten verzwakken, wat tot gevaarlijke situaties kan leiden.

Voor het waterkerend vermogen is het van belang dat dijken voldoende hoog zijn, een goede glooiing en een goed afgesloten grasmat hebben. Konijnen beschadigen met hun gegraaf de grasmat waardoor deze minder bestand is tegen erosie. Zij ondergraven de dijk met hun gangen waardoor een verzwakking van de dijk optreedt. Schade kan het gehele jaar optreden.

Bij het spoor kan de stabiliteit van de spoorbaan en daarmee de veilige berijdbaarheid in het geding zijn.
Dit zelfde geld ook voor het dijklichaam van snelwegen en provinciale wegen.
Rijkswaterstaat heeft de Faunabeheereenheid gericht verzocht aandacht te geven aan dit belang.

Veiligheid van het vliegverkeer
De afgelopen jaren hebben op de verschillende vliegvelden konijnen voor directe overlast maar ook indirecte overlast gezorgd.
Directe overlast betreft ondergraving van gebouwen, wegen, taxibanen en start en landingsbanen.
Alle vliegvelden zijn omgeven met bosschages en ander groen. Zeker de militaire vliegvelden.
Indirecte schade is het gevolg van, onder andere door myxomatose, overleden dieren die door bv buizerds worden gegeten. Wanneer deze in de buurt van de start en landingsbanen gelegen zijn veroorzaakt dit ongewenste “vliegbewegingen”.
Op vliegveld Eindhoven wordt jaarlijks een zomerstand geteld van ca 4.000 dieren.

Figuur 3.21.1: Konijnen langs de taxibaan van vliegveld Eindhoven

Gewassen

Bekend is dat konijnen schade in de agrarische sector kunnen aanrichten aan diverse teelten. Dit is de reden dat konijnen jaar het gehele jaar vrijgesteld zijn. (tabel 2.1)

Teelt	Schade	Periode
Granen	vraatschade, graafschade	voorjaar/zomer
Suikerbieten/voederbieten	vraatschade	voorjaar/zomer
Maïs	vraatschade	voorjaar/zomer
Peulvruchten	vraatschade	voorjaar/zomer
Grasland	graafschade, vraatschade	gehele jaar
Graszaad en graszoden	vraatschade	gehele jaar
Spruitkool	vraatschade	gehele teeltperiode
Vollegrondsgroenten	vraatschade	gehele teeltperiode
Appels en peren	vraatschade	winter en voorjaar
Bessen	vraatschade, schilschade	gehele jaar
Bramen en frambozen	vraatschade	voorjaar, zomer, herfst
Aardbeien	vraatschade	Planttijd
Bloemen, bloemzaden en bloembollen.	vraatschade	voorjaar en zomer
Bosbouw en boomteelt	vraatschade, schilschade	winter en voorjaar

Tabel 3.21.1: Mogelijke gewassen (niet limitatieve lijst) die schade kunnen ondervinden van konijnen.(bron: Faunafonds)

Sportvelden en industrieterreinen

Konijnen kunnen schade toebrengen aan sportvelden en industrieterreinen. Konijnen graven gaten in de grasmat van sportvelden. Ook urineplaatsen kunnen de grasmat beschadigen. Hierdoor kan letselschade bij sporters optreden. Op industrieterreinen kunnen ze met hun gegraaf kabelgoten, gebouwen en andere werken of installaties ondermijnen**.**

3.21.5 Geregistreerde schade aan belangen in het verleden

Omdat konijnen op de landelijke vrijstellingslijst zijn geplaatst is het niet mogelijk om een verzoek tot tegemoetkoming voor schade aan gewassen bij het Faunafonds in te dienen.
Voor de overige meldingen is nog geen gestructureerde schade registratie. Een digitaal schademeldpunt is wel in ontwikkeling.

Openbare veiligheid
Structurele registratie van graafschade in dijklichamen door konijnen wordt niet vastgelegd. In veel gevallen worden de reparaties van dijklichamen meegenomen in het reguliere onderhoud en worden konijnen afgeschoten op basis van de vrijstelling. Lokaal kan door graafactiviteiten in korte tijd veel grond verzet worden. Als gevolg hiervan komen jaarlijks enkele verzoeken, voor aanvullende ontheffing, binnen bij de Faunabeheereenheid. Ontheffingen worden zonder uitzondering verleend. Het gaat hierbij om toestemming voor alle op basis van de Wet gegeven mogelijke handelingen.

Veiligheid van het vliegverkeer
Op de vliegvelden worden populaties nauwlettend in de gaten gehouden. Omdat de KLU jaarrond ontheffing heeft wordt direct ingegrepen. Van geregistreerde schade is geen sprake.

Gewassen
Schade aan gewassen veroorzaakt door konijnen wordt niet vergoed, omdat het grondgebruikers jaarrond is toegestaan konijnen opzettelijk te verontrusten en te doden ter voorkoming van gewasschade. Onder de Jachtwet was schadevergoeding voor geleden gewasschade door konijn niet mogelijk. Schadecijfers zijn daardoor niet voorhanden. In koude winters met veel sneeuwval komen vaak meldingen binnen van schade aan boomteelt. In het voorjaar en de zomerperiode hebben de meldingen vaak betrekking op teelten die in gebieden liggen waar niet alle percelen kunnen of worden bejaagd/beheerd.

Sportvelden en industrieterreinen
Ook m.b.t. schade aan sportvelden en industrieterreinen zijn geen concrete schadecijfers aanwezig. Wel is er veel fotomateriaal waarbij duidelijk te zien is dat velden vol met gaten zitten, waardoor het gevaar van letselschade aanwezig is. Wanneer gaten worden gedicht duurt het toch een tijd voordat deze gaten weer even hard zijn als de omringende grond.

Ook op industrieterreinen zijn regelmatig meldingen van graafschade door konijnen.
Schade beelden worden in de regel ondersteund met foto's. Een cijfermatige onderbouwing is zelden aanwezig.

Konijnen op begraafplaatsen
Van dit belang is pas recentelijk schade registratie bekend. Geen beeld is van de omvang van deze schade. Schade uit zich vooral door het afvreten van op graven geplaatste bloemen, graaf en urineplaatsen op de graspaden, ondergraving van stenen en zuilen. Schade is moeilijk in een concreet een bedrag uit te drukken. Het is hoofdzakelijk de emotie die een rol speelt. Het hygiënische en volksgezondheidsaspect spelen ook mee. Graven die door graafschade geopend worden zijn onwenselijk.

3.21.6 Verwachte schade aan belangen in de toekomst

Met het langzaam herstellen van de konijnenpopulatie neemt ook het risico voor het ontstaan van schade weer toe.

Openbare veiligheid

Lokaal is nog steeds graafschade te verwachten. Dijklichamen blijven aantrekkingskracht houden op konijnen gezien de samenstelling en opbouw van de dijklichamen. De schade kan beperkt gehouden worden door alleen een kort gehouden graszoden op het dijklichaam te hebben en struweelvegetatie te verwijderen.

Veiligheid van het vliegverkeer

Veiligheid blijft een continue punt van aandacht. Het vegetatiebeheer op de vliegvelden is gericht op geluidsreductie voor de omgeving. Nadeel hiervan is dat dit gelegenheid biedt voor vogels en insecten en dekking geeft aan ondermeer konijnen. Over het algemeen is de aanwezigheid van konijnen goed te sturen ofschoon populaties op de vliegvelden nogal eens aan de hoge kant zijn. Er is dus altijd een schaderisico aanwezig.

Gewassen

De Minister is heeft vast gesteld dat konijnen in het gehele land lokaal schade kunnen veroorzaken aan landbouwgewassen. Locale schommelingen van populaties blijven ook in de toekomst tot gevolge hebben dat locaal schade zal ontstaan.

Sportvelden en industrieterreinen

Op sport- en industrieterreinen zal regelmatig overlast blijven door het graven van konijnen. Met afrasteren en vegetatiebeheer kan schade beperkt worden. De FBE zal hier een voorlichtende rol in vervullen.

Overlast op begraafplaatsen

Het beheer gericht op rust en geborgenheid van begraafplaatsen heeft tot gevolg dat de aanwezige begroeien ideale dekking is voor konijnen. Het zal onmogelijk blijven om konijnen op begraafplaatsen te weren. De FBE zal daar waar nodig is mee zoeken naar oplossingen.

3.21.7 Preventieve en beschermende maatregelen

Ten aanzien van de verschillende belangen is het mogelijk om toch enige preventieve maatregelen te nemen. Deze zijn echter wel afhankelijk van de oppervlakte, het doel of de liquide middelen die beschikbaar zijn.

Openbare veiligheid

Verjaging van konijnen ter voorkoming van schade aan de openbare veiligheid is logistiek onmogelijk, omdat het over het algemeen gaat om uitgerekte lintgebieden met een lange grens.

Door middel van rasters zouden konijnen geweerd kunnen worden van taluds van dijken, spoor- en weginfrastructuur. Echter, deze maatregel is over het algemeen niet kosteneffectief. Bovendien vormen rasters een barrière voor andere diersoorten. Met als gevolg versnippering van het buitengebied.

Met maaibeleid kan wel het een en ander bereikt worden mits in aangrenzende terreinen het beheer ook is afgestemd. Deze handeling is in verband met begeleidende begroeiing in veel gevallen ook niet realistisch.

Handhaven nulstand
Vooralsnog lijkt de enige (kosten)effectieve maatregel, om schade aan de openbare veiligheid te voorkomen, het handhaven van een nulstand op kwetsbare objecten (taluds van spoor- en weginfrastructuur, dijken). Hiertoe kan dekking biedende vegetatie op en rondom kwetsbare objecten worden verwijderd indien deze geen geluidsdempende functie vervullen. Daarnaast kan worden ingegrepen in de stand van het konijn.

Tijdens het jachtseizoen is het doden van konijnen zonder meer toegestaan. Gedurende deze periode dienen jachthouders de konijnenstand lokaal terug te brengen. Dit kan door middel van afschot en met behulp van jachtvogels en fretten en buidels. Vestiging van konijnen op kwetsbare objecten buiten de geopende jachtperiode is echter niet uit te sluiten; beheer van de populatie kan ook buiten deze periode noodzakelijk zijn (op basis van ontheffing).

Sommige waterkeringen hebben een recreatieve functie, waardoor het gebruikelijk jagen op konijnen bemoeilijkt wordt. Het handhaven van een nulstand is niet altijd overal mogelijk. In dergelijke gevallen is aanvullend afschot van konijnen met geweer en kunstlicht (op basis van ontheffing) een effectieve maatregel. Konijnen zijn overwegend in de schemering en 's nachts actief (Lange *et al*., 1994), en vluchten pas na enkele seconden nadat licht op ze wordt geschenen (Bestman & Cornelissen, 1998).

Veiligheid van het vliegverkeer
De KLU probeert met vegetatiebeheer terreinen voor een aantal soorten onaantrekkelijk te houden. Echter heeft dit toe gevolg dat andere soorten daar weer van profiteren. Het maaibeleid van de KLU is erop gericht bloemvorming en zaadzetting van kruiden in de bermen tegen te gaan. Dit heeft een beperkend effect op de aanwezigheid van insecten waardoor ook minder vogels aangetrokken worden. Konijnen voelen zich in deze cultuur echter weer goed thuis. Het is een uitgesloten risico dat konijnen bij een aanvaring betrokken raken. Preventief beheer is dan ook voornamelijk gericht op vogels.

Schade aan gewassen
Verjaging en afschot
Ter voorkoming van schade aan gewassen is het grondgebruikers het jaarrond toegestaan konijnen opzettelijk te verontrusten en te doden. Er zijn diverse akoestische en visuele middelen in te zetten om konijnen te verjagen van schadegevoelige percelen. Daarnaast kunnen ook afschermende of werende middelen worden ingezet. De handreiking Faunaschade van het Faunafonds geeft hiervan een overzicht. Voor het doden van konijnen zijn geweer, geweer en kunstlicht, jachtvogels, fretten en buidels mogelijke middelen (al dan niet op basis van ontheffing).

Over kwantitatieve gegevens over de effectiviteit van verjagende middelen om schade te voorkomen en beperken is weinig bekend. In het algemeen wordt ervaren dat op den duur de effectiviteit afneemt, omdat gewenning optreedt. Het beste resultaat wordt behaald bij het regelmatig wisselen van preventieve middelen.
De effectiviteit van verjaging hangt eveneens af van de beschikbaarheid van alternatieve foerageergebieden van een gelijkwaardige kwaliteit. Wanneer landbouwgewassen worden begrensd door bossen is er dus geen alternatief voor het hoogwaardige landbouwgewas.

Rasters
Rasters zijn over het algemeen effectief om konijnen van een schadegevoelig perceel te weren. Voor grotere percelen is het aanbrengen van een raster over het algemeen niet kosteneffectief.

Sportvelden en industrieterreinen

Rasters
Bij sportvelden en industrieterreinen gaat het over het algemeen om grote oppervlakten, waarbij het niet kosteneffectief is om rasters aan te brengen. Sportverenigingen zijn vaak niet instaat dergelijke grote investeringen te doen. Veel verenigingen zijn hiervoor afhankelijk van gemeentelijke subsidies.

Handhaven nulstand
Naast het plaatsen van rasters, lijkt het handhaven van een nulstand op en rondom sportvelden en industrieterreinen de enige effectieve maatregel om schade aan de betreffende terreinen te voorkomen. Hiertoe kan dekking biedende vegetatie op en rondom kwetsbare objecten worden verwijderd. Daarnaast kan worden ingegrepen in de stand van het konijn (zie ook onder 'openbare veiligheid').

Overlast op begraafplaatsen
Ook op begraafplaatsen zal schade en overlast aanwezig blijven. Het karakter en de inrichting van begraafplaatsen maakt dat konijnen zich daar altijd willen en kunnen vestingen.
Weren is in veel gevallen de beste oplossing. Problemen zijn het best op te lossen door, wanneer zich konijnen dreigen te vestigen, zo snel mogelijk in te grijpen (streven naar nulstand).
Complicerende factor is het feit dat begraafplaatsen nooit gesloten zijn. Met actieve handelingen dient daarom zeer terughoudend te worden omgesprongen.

Handhaven nulstand
De beste maatregel is te voorkomen dat konijnen zich op het terrein gaan vestigen.
Tijdig ingrijpen is essentieel. Aangezien de meeste begraafplaatsen zijn voor zien van een hekwerk moet gestreefd worden naar het totaal uitrasteren van begraafplaatsen. De toegang kan onaantrekkelijk gemaakt worden. Dit kan worden ondersteund door geurstoffen te gebruiken.

3.21.8 Maatregelen in het verleden

Flora- en faunawet
In de periode 2002-2004 zijn er 90 ontheffingsaanvragen ingediend ten aanzien van konijn, waarvan er 49 zijn verleend, 34 zijn geweigerd en 7 zijn ingetrokken of niet in behandeling genomen. Het betroffen aanvragen voor gebruik van het geweer, geweer met kunstlicht en voor fretteren. Ontheffingen zijn aangevraagd in het belang van de openbare veiligheid, ter voorkoming en bestrijding van schade aan sportvelden en ter voorkoming en bestrijding van schade aan gewassen.
Met ingang van 2005 komen alle ontheffingsaanvragen bij de FBE binnen.
Onderstaande tabellen geven een overzicht van de ingediende ontheffingaanvragen en de verleende ontheffingen en de daaraan gekoppelde machtigingen

Openbare veiligheid
In de afgelopen jaren zijn meerdere ontheffingen aangevraagd en afgegeven voor het bestrijden van konijnen in het kader van de openbare veiligheid. Ontheffingen werden hoofdzakelijk aangevraagd door waterschappen en Prorail. De ontheffing voor Prorail is voor de resterende periode van het fbp 2006-2011 afgegeven.

Beheerjaar	Aantal aanvragen	Verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde dieren
2005-2006	0	0	0	0	0
2006-2007	0	0	0	0	0
2007-2008	3	3	16	32	129
2008-2009	4	4 (+)	13	58	442
2009-2010	3	3 (+)	10	32	131

Tabel 3.21.2: Aangevraagde en verleende ontheffingen t.a.v. de openbare veiligheid

Veiligheid van het vliegverkeer
In de afgelopen jaren zijn op de vliegvelden in Noord-Brabant veel handelingen uitgevoerd ter bestrijding van de aanwezige konijnen.
Onderstaande tabel geeft echter alleen een inzicht over het gebruik van het geweer in combinatie met kunstlicht. Jaarlijks worden op de vliegvelden ruim 1000 konijnen gevangen en geschoten.

Beheerjaar	Aantal aanvragen	Verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde dieren
2005-2006	1	4	4		
2006-2007	1	4	4		
2007-2008	1	4	4	10	85
2008-2009	1	4	4	10	99
2009-2010	1	4	4	15	133

Tabel 3.21.3: Aangevraagde en verleende ontheffingen t.a.v. veiligheid van het vliegverkeer

Schade aan gewassen
Met enige regelmaat zijn ontheffingen aangevraagd voor het wegvangen en reguleren van schadeveroorzakende konijnen. Onderstaande tabel geeft een overzicht van het aantal uitgevoerde handelingen en de daarbij gerealiseerde aantallen.

Beheerjaar	Aantal aanvragen	Verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde dieren
2005-2006	0	0	0	0	0
2006-2007	8	4	8	95	123
2007-2008	5	2	2	46	96
2008-2009	7	7	10	25	287
2009-2010	3	2	2	6	20

Tabel 3.21.4: Aangevraagde en verleende ontheffingen t.a.v. schade aan gewassen.

Sportvelden en industrieterreinen
Met ingang van het beheerjaar 2007-2008 beschikt de FBE over een ontheffing op voorhand voor het reguleren van konijnen op sportvelden. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de op basis van de ontheffing uitgevoerde handelingen.

Beheerjaar	Aantal aanvragen	Verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde dieren
2005-2006	10	8	8	101	285
2006-2007	11	11	11	220	1187
2007-2008	0	0 (+)	49	207	970
2008-2009	0	0 (+)	50	212	1128
2009-2010	0	0 (+)	51	212	949

Tabel 3.21.5: Aangevraagde en verleende ontheffingen t.a.v. schade aan sportvelden

In de afgelopen jaren zijn ook enkele ontheffingen aangevraagd voor het reguleren van konijnen op industrieterreinen. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de ingediende aanvragen.

Beheerjaar	Aantal aanvragen	Verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde dieren
2005-2006	3	3	3	24	152
2006-2007	0	0 (+)	1	11	207
2007-2008	0	0 (+)	1	5	73
2008-2009	0	0 (+)	2	8	111
2009-2010	2	2	2	42	203

Tabel 3.21.6: Aangevraagde en verleende ontheffingen t.a.v. schade op industrieterreinen

Overlast op begraafplaatsen
Met ingang van 22 september 2009 ligt de beleidsverantwoordelijkheid voor overlast van zoogdieren op begraafplaatsen bij de provincie. In die periode zijn onderstaande aanvragen bij de faunabeheereenheid ontvangen en in behandeling genomen. De looptijd van de betreffende ontheffingen is tot 1 april 2011. Daarom zijn er nog geen gegevens bekend van het aantal uitgevoerde handelingen of het aantal weggevangen dieren.

Beheerjaar	Aantal aanvragen	Verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde dieren
2005-2006	LNV	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
2006-2007	LNV	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
2007-2008	LNV	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
2008-2009	LNV	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.	N.v.t.
2009-2010	2	2	2	Loopt nog	
2010-2010	4	4	4	Loopt nog	

Tabel 3.21.7: Aangevraagde en verleende ontheffingen t.a.v. de openbare veiligheid

In onderstaande grafiek worden alle handelingen uitgezet in tegen de tijd.
Duidelijk is te zien dat het aantal handelingen over het jaar redelijk constant is. Tussen weken zit wel verschil, maar deze verschillen zijn niet structureel.
Beheer is gedurende het gehele jaar noodzakelijk waarbij in het voorjaar een kleine dip te zien is. Deze wordt veroorzaakt door het feit dat het gebruik van fret en buidel niet mogelijk is i.v.m. aanwezige jonge konijnen.

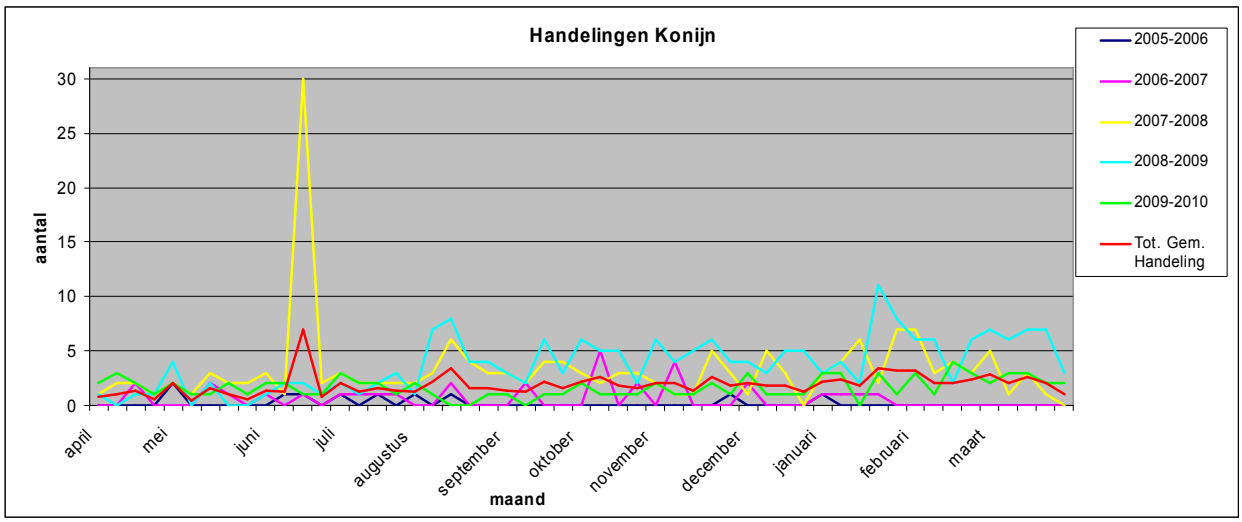

Tabel: 3.21.2: Uitgevoerde handelingen oer week gedurende de afgelopen planperiode

3.21.9 Uitvoering ontheffing

In navolging van de afgelopen planperiode zal ook voor de komende planperiode ontheffing op voorhand aangevraagd worden voor het reguleren van konijnen.
De ontheffing heeft betrekking op de openbare veiligheid in relatie dijklichamen, veiligheid van het vliegverkeer, schade aan gewassen en ter voorkoming van schade aan sportvelden.

Dijklichamen
Ontheffing wordt aangevraagd voor alle infrastructurele dijklichamen met een waterkerende of weggeleidende functie. Hieronder vallen de volgende dijklichamen: winterdijken, zomerdijken, kanaaldijken (beheerder Waterschappen), spoordijken (beheerder Prorail), het cunnet en dijklichaam van Provinciale wegen (beheerder Provincie), locale gemeentelijke wegen (beheerder Gemeente) en het cunnet en de dijklichamen van de Rijkswegen (beheerder Rijkswaterstaat).
De ontheffing kan middels machtiging worden ingezet op eerste verzoek van de verantwoordelijke beheerder.
Het betreft een ontheffing voor het gebruik van fret en buidel of het gebruik van geweer in combinatie met kunstlicht na zonsondergang in de nabijheid van het dijklichaam. Voor zover de uitvoerder in het bezit is van een grondgebruikersverklaring. Voor die gevallen waarin niet kan worden voldaan aan de 40 ha eis, maar ingrepen wel noodzakelijk zijn wordt ook ontheffing aangevraagd voor de 40 ha eis.

De FBE vraagt een aanwijzing voor het vernielen van holen en het herstellen van het dijklichaam door uitvoerders welke handelen in opdracht van de verantwoordelijke beheerder.
Uitvoerder dient over de verricht handelingen te rapporteren.

Vliegveiligheid
Gezien het feit dat op basis van gegevens verwacht mag worden dat zich ook in de toekomst veel konijnen rond de start en landingsbanen op zullen houden is het gevaar van ondergraving nog steeds aanwezig.
Door de FBE wordt ontheffing aangevraagd voor het reguleren van konijnen op vliegvelden.
Ontheffing wordt aangevraagd voor; fret en buidel, Jachtvogels, jachtgeweer en het gebruik van geweer in combinatie met kunstlicht na zonsondergang.

Schade aan gewassen
Voor schade aan gewassen is door de voormalig Minister van LNV een vrijstelling afgegeven. Dit houdt in dat jaarrond konijnen mogen worden gereguleerd ter voorkoming van schade aan gewassen in het lopende of komende beheerjaar binnen werkgebieden van Wildbeheereenheden waar deze schades te verwachten zijn.
Ter voorkoming van schade aan gewassen wordt ontheffing aangevraagd voor het additionele middel (kogel)geweer in combinatie met kunstlicht. In acute schadesituaties waarbij het geweer overdag niet effectief in te zetten is. Om het terrein dient een konijnenwerend raster aanwezig te zijn, wanneer dit als gevolg van de bedrijfsvoering niet mogelijk is wordt dit ter controle aan de afdeling Handhaving voorgelegd ter beoordeling.

Schade aan sportvelden
Ter voorkoming en bestrijding van schade aan sportvelden is in de afgelopen periode ontheffing verleend voor alle op basis van de Wet toegestane middelen, zowel binnen als buiten de bebouwde kom.
Ook voor de nieuwe beheerperiode wordt deze ontheffing aangevraagd.
De ontheffing wordt jaarrond aangevraagd ook in afwijking van de 40 ha eis.

3.21.10 Conclusies ten aanzien van populatie, schade en beheer

Samenvatting:
- Het konijn is in Noord-Brabant een algemeen voorkomende soort van hogere zandgronden.
- Lokaal kunnen konijnenpopulaties enorme fluctuaties vertonen onder invloed van reproductie en sterfte als gevolg van virussen.
- Konijnen veroorzaken schade aan de volgende belangen: 1) openbare veiligheid door graverij in waterkeringen, spoordijken en bermen 2) veiligheid van het vliegverkeer door graverij, 3) gewassen door vraat en graverij, 4) sportvelden en industrieterreinen door graverij en verzaken overlast op begraafplaatsen.
- Systematische verzamelde gegevens over veroorzaakte schade zijn niet voorhanden. Tijdens de jachtwet werd schade niet vergoed omdat het konijn jaarrond bejaagbaar was. Onder de Wet wordt schade veroorzaakt door konijnen niet vergoed, omdat het konijn is vrijgesteld op basis van artikel 65.
- De verwachting is dat konijnen ook in de toekomst schade aan bovengenoemde belangen zullen veroorzaken.

Conclusie:
- Ter voorkoming van schade aan gewassen is het grondgebruikers jaarrond toegestaan konijnen opzettelijk te verontrusten en te doden. Op basis van ervaringen uit het verleden (vergunningen/ontheffingen) kan gebruik van geweer en kunstlicht, aanvullend op de bestaande mogelijkheden, noodzakelijk zijn.
- Ontheffing: met het gebruik van kogelgeweer in combinatie met kunstlicht is nodig wanneer

de vrijstelling onvoldoende mogelijkheden bied voor het voorkomen van schade aan in de Wet gestelde belangen.
- Openbare veiligheid: ontheffing jaarrond ter voorkoming van schade aan dijklichamen, waterkeringen en taluds van infrastructuur op eerste verzoek van verantwoordelijk beheerder.
- Schade aan gewassen en teelten: Bij gebleken schade (€250, -) en wanneer het onmogelijk is gedurende de dag effectief ingrepen in de populatie te doen ter voorkoming van schade.
- Schade aan sportterreinen en industrieterreinen: veelal is door bedrijvigheid het gebruik van het geweer gedurende de dag onwenselijk. Het selectief ingrijpen is in deze gevallen effectiever.
- Monitoring: Om meer inzicht geven in de relatie tussen populatie en schade.

Advies:
- Het is wenselijk dat er een schademeldpunt komt zodat een beter beeld ontstaat over de omvang van konijnenstand en de schade aan de verschillende belangen.

3.22 Steenmarter (Martes foina)

3.22.1 Reden van vermelding

Het belang "ter voorkoming en bestrijding van schade of belangrijke overlast veroorzaakt door steenmarters aan gebouwen of zich daarin of daarbij bevindende roerende zaken" is een zelfstandig belang in de Wet.
Het belang wordt met enige regelmaat geschaad al is dit op kleine schaal.
De steenmarter is in het bijzonder opgenomen om een beter beeld te krijgen van de omvang van de problemen. Daar waar geconstateerd wordt dat de dieren overlast veroorzaken zal in samenwerking met de Zoogdiervereniging worden gezocht naar een oplossing.

3.22.2Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status
Beschermde inheemse diersoort. Steenmarters zijn genoemd in bijlage 1 Besluit aanwijzing inheemse beschermde diersoorten
Verder wordt de soort aangewezen als minder algemene tot bedreigde soort

Provinciaal beleid
Door de provincie is geconstateerd dat de populatie steenmarters langzaam in aantallen toeneemt. Door het ontbreken van een structurele schaderegistratie zal de provincie geen ontheffing op voorhand verlenen. Er zal komend jaar onderzoek worden verricht naar de juiste invulling en mogelijkheden van het beheer.

3.22.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

De Steenmarter is weinig voorkomende soort. Zowel aantallen als leefgebieden nemen toe. Daarmee neemt ook het aantal schademeldingen toe.
Schattingen van aantallen steenmarters zijn er echter moeilijk te maken. De Zoogdiervereniging schat de stand in Noord-Brabant van enkele honderden tot duizend dieren.

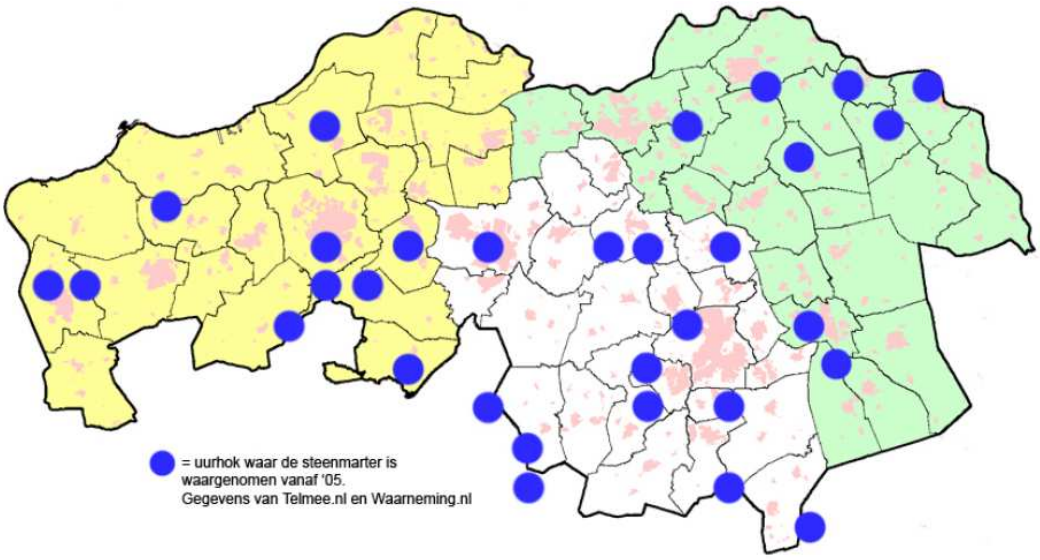

Figuur 3.22.1: Werkgebieden netwerk zoogdiervereniging en geregistreerde waarnemingen (Bron: ZV, waarnemingen.nl en Telmee.nl)

Leefwijze
De grootte van het leefgebied is afhankelijk van de aard van het gebied en varieert van ca. 80 tot 700 ha (gegevens Oost-Nederland). Binnen het territorium van één mannetje vallen meerdere territoria van vrouwtjes. Steenmarters hebben binnen hun territorium meerdere (tientallen) schuilplaatsen o.a. onder takkenhopen, in boomholtes en struwelen, onder daken, in spouwmuren en in kelders. Slechts een gering aantal (3-5) hiervan wordt regelmatig gebruikt (Lange *et al*, 1994).

Steenmarters zijn vooral actief tussen zonsondergang en zonsopgang. Steenmarters kunnen per nacht tot 15 km afleggen; de vrouwtjes gemiddeld 3 km, de mannetjes gemiddeld 5 km. Het voedsel wordt gezocht langs lijnvormige landschapselementen zoals heggen, bosjes, greppels en bermen. Het voedsel van steenmarters bestaat vooral uit knaagdieren, konijnen, kikkers, vogels, eieren en ongewervelde dieren. Ook wordt plantaardig voedsel zoals vruchten en bessen gegeten (Lange *et al*., 1994).

In Nederland wordt de steenmarter voornamelijk aangetroffen in het oosten. In Noord-Brabant is de steenmarter nog een relatief zeldzame verschijning. In de jaren 1970-1990 zijn er incidenteel waarnemingen gedaan van steenmarters in de provincie (Broekhuizen & Müskens, 1992). De laatste jaren neemt het aantal meldingen van steenmarters echter gestaag toe, voornamelijk in Zuid-, Midden-, en Oost-Brabant (omgeving Tilburg, Kruisstraat, Mill). De opmars wordt veroorzaakt door migratie vanuit Vlaanderen en vanuit Limburg ten westen van de Maas (Provincie Noord-Brabant, 2005). Systematisch verzamelde gegevens over het aantal steenmarters in Noord-Brabant ontbreken.

3.22.4 Mogelijke schade aan belangen

Overlast en schade aan gebouwen
Spouwmuren, kruipruimten en zolders zijn geliefde verblijfplaatsen van de steenmarter in woningen. Als steenmarters zich vestigen nabij mensen kan overlast ontstaan. De overlast bestaat uit geluid en stank. Geluidsoverlast speelt vooral in het voorjaar en de zomer, wanneer steenmarters jongen hebben. 's-Winters zijn de dieren over het algemeen vrij rustig. Stankoverlast komt van uitwerpselen of prooiresten. Steenmarters hebben een vaste plek waar ze hun uitwerpselen deponeren. Een dergelijke plek kan voor stankoverlast zorgen (Ministerie van LNV, 2004).

Soms beschadigen steenmarters leidingen en kabels in woningen of auto's. Steenmarters kruipen onder de motorkap, omdat het een warme en beschutte plaats is. Vaak proberen ze dan een beschutte plek te bereiken door het weg knagen van bekleding en bedrading. Kleine beetjes in kabel zijn karakteristiek. Dit leidt vaak tot startproblemen. Ook het doorbijten of beschadigen van de koelslangen komt voor (Ministerie van LNV, 2004).

Schade aan Vee
Steenmarters kunnen door predatie schade aanrichten aan landbouwhuisdieren, vooral pluimvee (en hun eieren).

3.22.5 Geregistreerde schade aan belangen in de afgelopen 5 jaar

In de afgelopen jaren heeft geen structurele schaderegistratie plaatsgevonden. Veel meldingen komen locaal bij gemeenten terecht en worden locaal zonder tussenkomst van de FBE opgelost.

In samenwerking met de Zoogdiervereniging wordt getracht de coördinatie in de toekomst te verbeteren zodat een duidelijker beeld ontstaat van de omvang van de overlast.
In 1998 is een inventarisatie gehouden (Hollander, VZZ) over het aantal klachten dat landelijk was geregistreerd. Landelijk bedroeg het aantal behandelde klachten ca 750 in 1997. In het begin jaren tachtig was het aantal meldingen nihil. Klachten kunnen worden gemeld bij de gemeenten.

3.22.6 Schade aan belangen in de toekomst

Gezien de opmars van de steenmarter is de verwachting dat zij in de toekomst ook meer schade en overlast zullen gaan veroorzaken. Door de verspreiding van de populatie en de kleine dichtheden waarin steenmarters voorkomen wordt verwacht dat als schademeldingen niet structureel worden verzameld een onvolledig beeld blijft bestaan.

3.22.7 Preventieve maatregelen

Onroerende zaken
In eerste instantie moet voorkomen worden dat steenmarters toegang hebben tot huizen. Een opening van 5 cm is al genoeg voor steenmarters om binnen te dringen. Dergelijke openingen dienen te worden afgesloten. Hierbij moet men er zeker van zijn dat zich op dat moment geen steenmarters in het gebouw bevinden (Ministerie van LNV, 2004).

Indien steenmarters toegang vinden via boomtakken kunnen deze worden afgezaagd. Verder kan een 'kraag' worden aangebracht rond bomen of schuttingen, waardoor de dieren niet meer omhoog of erover kunnen klimmen (Ministerie van LNV, 2004).

Om te voorkomen dat steenmarters telefoon- of alarmkabels doorbijten adviseert het voormalig Ministerie van LNV kabels in kruipruimten goed weg te werken. Alleen loshangende kabels worden wel eens doorgebeten.

Roerende zaken
Ter voorkoming van autoschade adviseert het Ministerie van LNV (2004):
- Breng een rooster aan onder de motorruimte. Dit rooster wordt onder spanning gezet als de auto wordt geparkeerd.
- De kans dat een marter de auto inklimt, wordt kleiner als 1) kippengaas of een doek met ammoniak op straat onder de motorruimte wordt gelegd, of 2) de voorkant van de auto in een plas water wordt geparkeerd.

Verjaging van steenmarters is niet effectief. Steenmarters keren over het algemeen weer terug na verjaging.

Indien ondanks genomen preventieve maatregelen steenmarters toch nog overlast en schade veroorzaken, kunnen steenmarters gevangen (met kastval) en verplaatst worden (op basis van ontheffing).

Schade aan vee
Schade aan pluimvee door steenmarters kan voorkomen worden door de vogels ’s nachts op een zodanige manier op te hokken dat steenmarters het verblijf niet in kunnen. Het plaatsen van rasters is over het algemeen weinig effectief

3.22.8 Uitgevoerde handelingen

Tot op heden zijn er geen ontheffingen aangevraagd noch verleend door de provincie Noord-Brabant voor het verjagen en of vangen van steenmarters. Formeel zijn tot heden geen geregistreerde handelingen verricht ter bescherming van de genoemde belangen.
Gezien het feit dat er wel meerdere niet geregistreerde meldingen zijn over overlast is het niet uitgesloten dat er weldegelijk dieren zijn verontrust en misschien wel weggevangen.
Dergelijke onwettige acties zijn onwenselijk.

3.22.9 Uitvoering ontheffing

De Faunabeheereenheid is voornemens met de Zoogdiervereniging samen te werken om een beter beeld te krijgen over de omvangen van de overlast/schade. Om een goed beeld te krijgen van de situatie is het van belang dat mensen via de juiste kanalen melden. Voor het kunnen melden zal gebruik gemaakt kunnen worden van het in ontwikkeling zijnde “digitale schadeloket” en het “netwerk vleermuizen en steenmarters in gebouwen”. Schademeldingen worden door Zoogdiervereniging en FBE verzameld. Het een en ander zal ook bij gemeenten worden kenbaar gemaakt. Om de bereidheid van de burger om schade en overlast te melden, moet wel duidelijk zijn dat er ook iets aan het probleem gedaan zal worden. De FBE vraagt daarom ontheffing aan voor het weren, opzettelijk verontrusten en het wegvangen (en elders loslaten) van steenmarter. De FBE verzoekt de zoogdiervereniging de coördinatie en uitvoering voor haar rekening te nemen.

3.22.10 Conclusies ten aanzien van populatie, schade en beheer

Samenvatting:
- De steenmarter is in Noord-Brabant bezig met een opmars. Zowel het leefgebied als de aantallen nemen toe.
- Systematisch verzamelde gegevens over het aantal steenmarters in Noord-Brabant ontbreken.
- Bekend is dat steenmarters overlast en schade aan roerende en onroerende goederen kunnen veroorzaken.
- Incidenteel kunnen zij schade veroorzaken aan vee (vooral kleine huisdieren zoals kippen, eenden en konijnen).
- Niet bekend is of steenmarters in Noord-Brabant schade of belangrijke overlast hebben veroorzaakt.

Conclusie:
- Toename in aantal en areaaluitbreiding van steenmarter kan in de toekomst leiden tot overlast en schade aan gebouwen, de daarbij behorende roerende zaken en aan pluimvee.
- Bovengenoemde ontwikkeling kan er toe leiden dat het weren, het opzettelijk verontrusten, verjagen en/of verplaatsing van steenmarters incidenteel noodzakelijk zal zijn.
- Handelingen hebben geen regulerend karakter de gewenste stand is daarom niet van toepassing.
- De Faunabeheereenheid verwacht dat samenwerking met de zoogdiervereniging er toe leidt dat een beter beeld kan ontstaan over de mate waarin belangen worden geschaad.
- De ontheffing die wordt aangevraagd zal worden uitgevoerd door de Zoogdiervereniging. Zij hebben zorg voor de coördinatie.
- Er zal breed gecommuniceerd worden over de verschillende mogelijkheden om schade te melden.

Advies:
- Monitoring: Doel een vollediger beeld te krijgen van de omvang en ontwikkeling van de populatie, de aard, ontwikkeling en omvang van veroorzaakte schade.
- In samenwerking met de Zoogdiervereniging zal worden gewerkt aan een betere registratie van schade en overlast.
- Onderzoek: Naar goede alternatieve preventieve maatregelen om op passieve wijze schade en overlast aan roerende en onroerende goederen te voorkomen.

3.23 Vos (Vulpes vulpes)

3.23.1 Reden van vermelding

De afgelopen periode hebben vossen een aantal belangen geschaad. Door ondergraving kunnen ze infrastructurele dijklichamen verzwakken.
Ook zijn er gevallen geregistreerd waarin vossen schade hebben veroorzaakt aan bedrijfsmatig gehouden vee. Vooral predatie van Freilandkippen, pas geboren lammeren en ook verwentelde schapen zijn af en toe slachtoffer. Er zijn waarnemingen van vossen die bij bevallingen van grote grazers direct de jongen prederen. (bevestiging Natuur Monumenten).
Uit onderzoeken is de laatste jaren vast komen te staan dat vossen met hun predatie invloed hebben op populaties kwetsbare soorten.
Meldingen van vossen op industrieterreinen en sportvelden zijn niet meer dat algemeen benoemd en worden daarom niet verder meegenomen. Overlast van vossen op begraafplaatsen hebben zich nog niet voorgedaan.

3.23.2 Wettelijke status, provinciaal beleid

Wettelijke status

* Beschermde inheemse diersoort.
* Schadelijke diersoort zoals bedoeld in art. 65.1 van de Wet (diersoort die in het hele land schade aanricht).

Provinciaal beleid

Naast de landelijke vrijstelling, kunnen GS aanvullende ontheffingen afgeven voor het gebruik van het geweer tussen zonsondergang en zonsopkomst en voor het gebruik van kunstlicht. Dit kan vooral als er sprake is van gevaar voor de openbare veiligheid (ondergravingen van taluds bij primaire waterkeringen), ter voorkoming van belangrijke schade aan bedrijfsmatig gehouden vee (vooral Freilandbedrijven waarbij een vossenkerend raster niet vereist is), niet bedrijfsmatig gehouden vee, ter voorkoming van schade aan flora en fauna (bij erkende weidevogelgebieden), ter voorkoming van schade aan sportvelden, industrieterreinen, en ter voorkoming van schade aan begraafplaatsen.

3.23.3 Verspreiding, aantalontwikkeling en leefwijze

De vos is vooral een soort van afwisselend half open landschap met voldoende dekking en mogelijkheden om een hol te graven. Vossen worden aangetroffen in uiteenlopende biotopen, zoals bos, parklandschap, heide, landbouwgebieden en zelfs in het stedelijk gebied.

In de periode 1950-1970 werden vossen voornamelijk in het oosten van de provincie aangetroffen. De mate van jacht beïnvloedde de aantallen sterk. De beheersjacht was erop gericht de populaties zo klein mogelijk te houden (Niewold & Müskens, 1999). In de jaren ‘80 breidde de vossenpopulatie in Noord-Brabant uit en wel speciaal in de grensstreek met België. Aan deze areaaluitbreiding lag een combinatie van factoren ten grondslag: een groeiende tolerantie voor het voorkomen van vossen en de omvorming van voormalige open en natte gebieden in parklandschappen.

Tegenwoordig komen vossen in heel Noord-Brabant voor. Dit wordt mede afgeleid van het feit dat in alle wildbeheereenheden de afgelopen jaren vossen zijn geschoten op basis van de vrijstelling of aanvullen verleende ontheffingen (figuur 3.23.1).

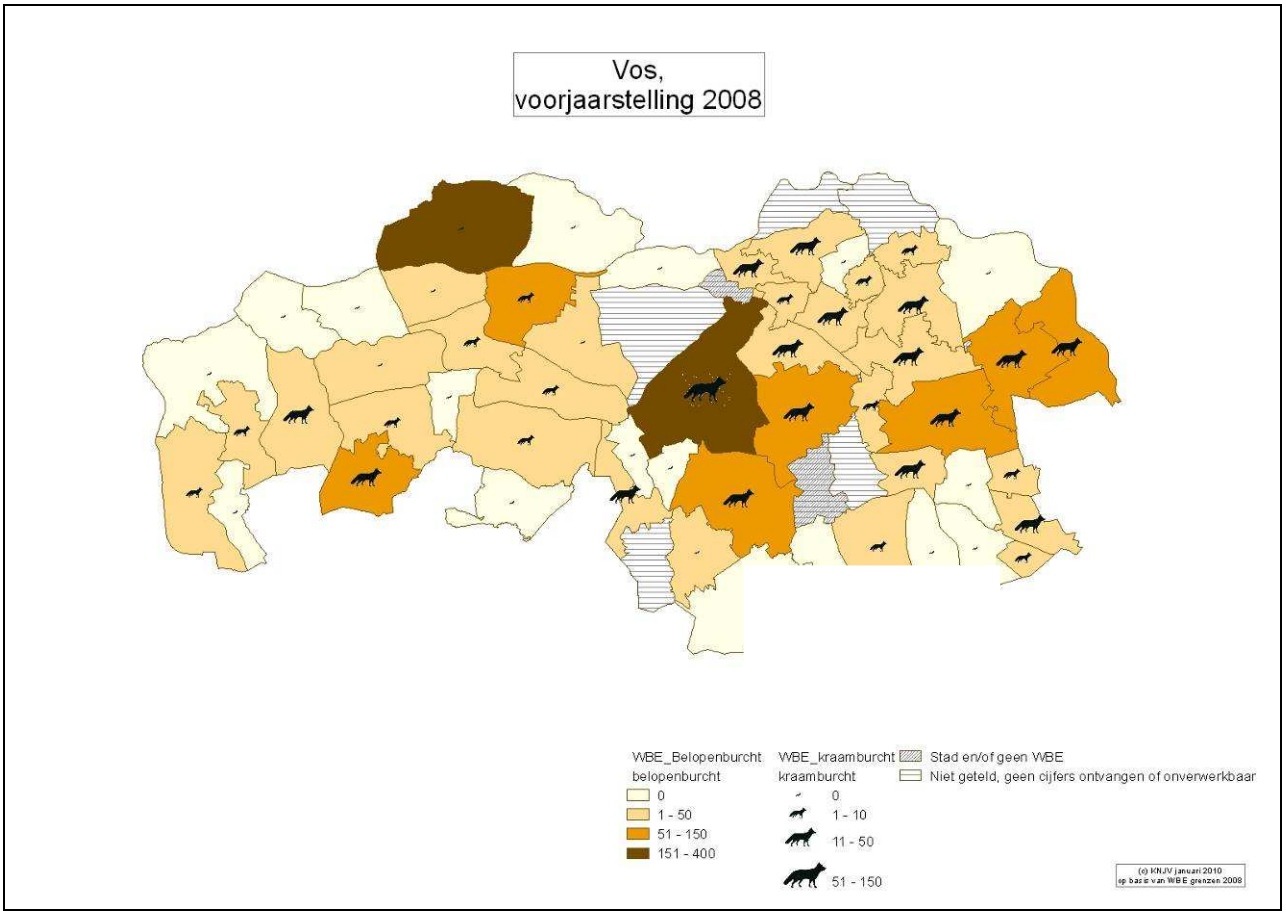

Figuur 3.23.1 Belopen vossenburchten en dichtheden kaart 2008 (Bron: WBE databank KNJV 2008).

Over het aantal vossen in Noord-Brabant zijn geen concrete gegevens bekend. Een indicatie geven de jaarlijkse afschotcijfers. Het totale afschot in Noord-Brabant bedroeg in 1999/2000 bijna 2200 dieren. In de afgelopen jaren (vanaf 2006) is dit aantal gestegen naar bijna 3000 dieren per jaar. Ervan uitgaande dat gemiddeld 25% tot 30% van de aanwezige dieren wordt geschoten zal de totale zomerpopulatie tussen de 9.000 en 11.000 dieren bedragen. Het daadwerkelijk aandeel afgeschoten dieren is afhankelijk van het type landschap. In open landschap zal het afschot aanzienlijk hoger zijn dan in bosrijke gebieden.

3.23.4 Mogelijke schade aan belangen

Volksgezondheid

Van vossen is bekend dat zijn besmet kunnen zijn met rabiës. Door vaccineren met uitgelegd voedsel komt in West-Europa rabiës nauwelijks meer voor.

Nieuw is de ontwikkeling van de vossenlintworm. Deze lintworm die de vos als tussen gastheer gebruikt kan dodelijk zijn voor mensen. Onderzoek hiernaar wordt met regelmaat uitgevoerd.

Openbare veiligheid

Vossen kunnen de openbare veiligheid in gevaar brengen wanneer ze waterkeringen, spoordijken en bermen ondergraven. Door het ondergraven van waterkeringen, spoordijken en bermen kunnen deze objecten verzwakken, wat tot gevaarlijke situaties kan leiden.

Voor het waterkerend vermogen is het van belang dat dijken voldoende hoog zijn, een goede glooiing en een goed gesloten grasmat hebben. Vossen beschadigen met hun gegraaf de grasmat waardoor deze minder bestand zijn tegen erosie en ondergraven zij de dijk met hun gangen. Hierdoor treedt een verzwakking op van de dijk. Schade kan het gehele jaar optreden.

Bij het spoor kan de stabiliteit van de spoorbaan en daarmee de veilige berijdbaarheid in het geding zijn.

Schade aan bedrijfsmatig en niet-bedrijfsmatig gehouden vee

Vossen kunnen door predatie schade aanrichten aan landbouwhuisdieren voornamelijk aan kippen, ganzen, eenden, konijnen. Verder zijn vossen in staat lammeren te pakken, maar zij doen dit waarschijnlijk alleen onder bijzondere omstandigheden, de eerste dagen na de geboorte. Het doden van volwassen schapen komt in de praktijk minder voor, tenzij deze ernstig verzwakt zijn, aan het aflammeren zijn of mogelijk verwenteld zijn (Niewold & Jonkers, 1999; Bak & Waardenburg, 2001). Schade treedt vooral op in de periode dat vossen jongen hebben, dit is in de periode maart tot en met juli (Oord, 2002). Freilandbedrijven zijn kWetsbaar doordat de kippen buiten lopen in terreinen waar slechts beperkte afrastering aanwezig is. Degelijk uitrasteren van terreinen van enkele hectaren groot is niet rendabel.

In Noord-Brabant zijn 43 geregistreerde Freilandbedrijven bekend (zie figuur 3.23.2)

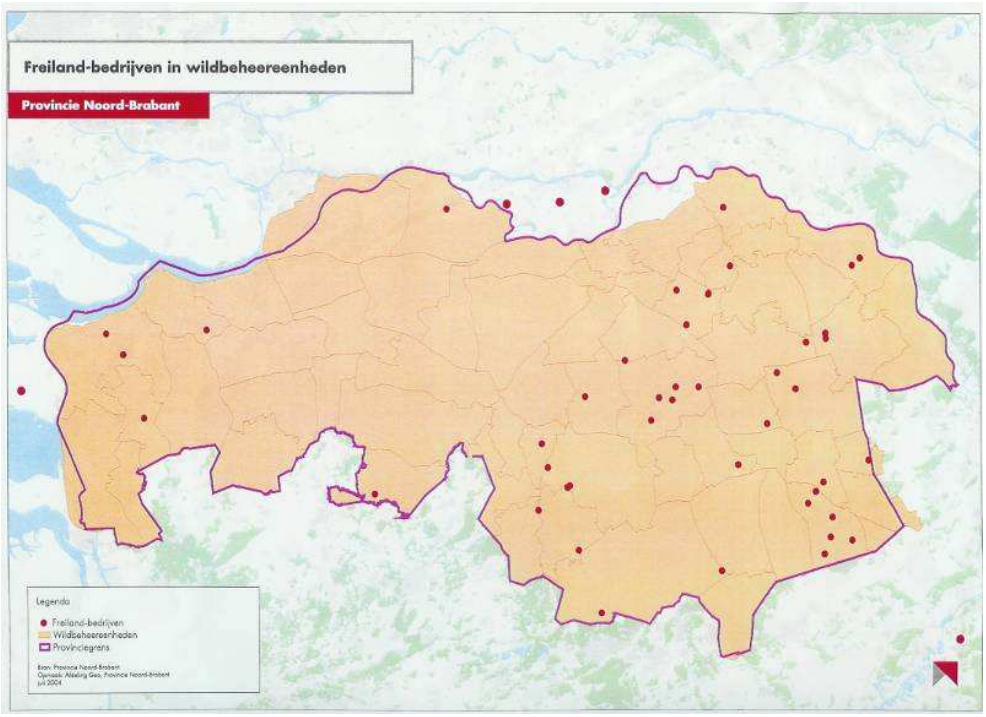

Figuur 3.23.2: Bedrijven met Freilandkippen in Noord-Brabant (Bron: productschap voor vee, vlees en eieren, kaart opgemaakt door de Provincie Noord-Brabant)

Schade aan flora en fauna
Als predator kan de vos het voorkomen van een doelsoort waarop het beheer van een terrein gericht is beïnvloeden. Vooral predatie van (eieren en jongen van) kwetsbare en/of zeldzame bodembroeders is in dit verband van belang. Van daadwerkelijke schade aan bodembroeders door vossen is sprake als populaties als gevolg van predatie in hun duurzaam voortbestaan op locatie niveau bedreigd worden. Naast de vos zijn vaak ook andere predatoren verantwoordelijk voor achteruitgang van kwetsbare doelsoorten.

Ondanks diverse onderzoeken is er nauwelijks inzicht in het effect van vossenpredatie op de duurzame instandhouding van bodembroeders (o.a. Niewold & Jonkers, 1999; Van Vliet, 2002). Ook het weidevogelpredatie onderzoek dat door Alterra en Sovon is uitgevoerd geeft zeer uiteenlopende resultaten. (Teunissen *et al*., 2005). Geconcludeerd mag worden dat wanneer vossen zich lokaal specialiseren, grote schade in populaties bodembroeders kan worden aangericht. In andere gevallen zijn effecten nauwelijks waar te nemen.

Schade aan sportvelden en industrieterreinen
Vossen kunnen d.m.v. graven gaten in de grasmat veroorzaken op sportvelden, waardoor de kans op letselschade bij sporters aanzienlijk wordt vergroot. Op industrieterreinen kunnen ze kabelgoten ondermijnen, gebouwen en andere werken of installaties kunnen daardoor schade lijden.

Schade en overlast op begraafplaatsen
Op de Veluwe zijn incidenten bekend waarin vossen op begraafplaatsen schade hebben veroorzaakt. De schade bestond uit het graven van holen onder en nabij grafzerken.
Dit is uiteraard zeer ongewenst. Vossen zullen zich echter niet snel daadwerkelijk vestigen op begraafplaatsen. Het is daar te onrustig voor met bezoekers.

3.23.5 Geregistreerde schade aan belangen in het verleden

Bij een aantal belangen zijn in het verleden schades gemeld en geregistreerd.
Onderstaande paragrafen geven een overzicht.

Schade aan bedrijfsmatig gehouden vee
Schade doet zich vooral voor bij bedrijven die Freilandkippen houden. Figuur 1.2 geeft een overzicht van de Freilandbedrijven in Noord-Brabant. In het verleden zijn door het Jachtfonds en het Faunafonds weinig kwantitatieve gegevens bekend over schade veroorzaakt door vossen aan bedrijfsmatig gehouden vee in Noord-Brabant. Dit heeft verschillende oorzaken. Onder de Jachtwet was de vos het gehele jaar bejaagbaar en werd geen schadevergoeding uitgekeerd. Ook onder de Flora- en Faunawet, is het beleid van het Faunafonds dat er geen schade wordt uitgekeerd, omdat de vos sinds 2006 landelijk vrijgesteld is (in de periode van 2002 tot 2006 was het dus wel mogelijk en schade gemeld, getaxateerd en uitgekeerd). Ook nu, onder de Wet, is het beleid van het Faunafonds dat er geen schade wordt uitgekeerd. Het aantal meldingen van predatie in de afgelopen jaren is weergegeven in tabel
3.23.5. Het betreffen hier meldingen van predatie van kippen (Freilandbedrijven) en schapen/lammeren. De afname van de meldingen na 2006 wordt mede veroorzaakt door het feit dat de vos op de landelijke vrijstelling is geplaatst en er alleen nog in zeer uitzonderlijke situaties schade wordt getaxeerd.

	aantal schade-meldingen	aantal taxaties	getaxeerde schade	Gemiddelde schade per melding
2003	12	0	€ 0	€ 0
2004	13	3	€ 5.576	€ 1.859
2005	13	3	€ 6.544	€ 2.181
2006	2	0	€ 0	€ 0
2007	3	0	€ 0	€ 0
2008	3	0	€ 0	€ 0
2009	2	0	€ 0	€ 0
totaal	48	6	€ 12.120	€ 2.020

Tabel 3.23.1: Getaxeerde vossenschade op Freilandbedrijven

Schade aan niet-bedrijfsmatig gehouden vee
In de afgelopen jaren zijn honderden meldingen gedaan door particulieren m.b.t. het prederen van hobby dieren. De meldingen zijn door de hele provincie verspreid geregistreerd. De emotionele schade is bij dergelijk schade vaak hoog. Toch is het mogelijk kippen- en konijnenhokken "vosproof" te maken. Dit vergt echter wel wat inspanningen. Omdat het beleid op dit punt helder en uitlegbaar is en verder niets met de meldingen wordt gedaan is de Faunabeheereenheid met de registratie gestopt. Van burgers wordt verwacht dat zij een deugdelijk hok bouwen voor hobby dieren. Met de ontwikkeling van het digitale schadeportaal wordt het mogelijk de meldingen op kaart te registreren. Het valt te overwegen om deze dan weer vast te leggen.

Schade aan flora en fauna
Kwantitatieve gegevens over predatie van legsels van weidevogels in Noord-Brabant zijn vooral verzameld in het kader van het project Vrijwillige Weidevogelbescherming. Jaarlijks worden deze vastgelegd in een jaarverslag welke wordt opgesteld door het coördinatiepunt Landschapsbeheer Brabant. De vos is slechts één van de predatie oorzaken. In het bijzonder vlak voor en na het uitkomen van de eieren wanneer je kuikens in het ei piepen en zich met het moederdier verplaatsen is een zeer kwetsbare periode.
Predatie van kuikens heeft een nog negatiever effect op de populatie dan predatie van eieren (omdat niet alle eieren zullen uitkomen en kuikens alweer een fase verder zijn).

Schade aan sportvelden en industrieterreinen
Er zijn geen kwantitatieve gegevens bekend over schade veroorzaakt door vossen aan sportvelden en industrieterreinen in Noord-Brabant.

3.23.6 Schade aan belangen in de toekomst

Vossen zijn de toppredator in Nederland. Zij vervullen een belangrijke rol in het ecosysteem. Het probleem zit hem in het feit dat de vos goed gebruik kan maken van de aanwezigheid van de mens (cultuurvolger). Wanneer er een tekort aan prooidieren ontstaat, schakelt hij moeiteloos over op ander (soms onbewust door mensen verstrekt) voedsel. De vos haalt nogal eens het nieuws als predator van hobbyvee of als zo genaamde patatvos in en rond steden en dorpen. Door onnatuurlijk voedsel aanbod is hij in staat om de populatie groter te laten zijn dan op basis van natuurlijke voedsel mogelijk zou zijn. Het is daarom niet te verwachten dat schade in de toekomst af zal nemen. In verstedelijkte gebieden zal naar verwachting de foerageerdruk van aanwezige vossen toenemen.

Openbare veiligheid
Vossen holen blijven een risicofactor in dijklichamen. Door de verhoging in het landschap een zandcunnet afgedekt met een grondlaag blijft het interessant voor vossen om hun holen in deze dijklichamen te graven. Zeker ook omdat zij daar goed zicht hebben en het hol droog gelegen is.

Schade aan bedrijfsmatig gehouden vee
Dieren die buiten gehouden worden, zoals Freilandkippen of schapen en lammeren zullen met vossenpredatie te maken blijven houden. Alleen wanneer dieren totaal afgeschermd zijn, kunnen vossen er niet bij.

Schade aan niet-bedrijfsmatig gehouden vee
Wanneer hobby dieren niet volledig zijn afgeschermd blijven zijn een “makkelijke” prooi voor de vos, zeker wanneer dieren ook ’s nachts buiten blijven lopen.

Schade aan flora en fauna
Op grond van de huidige kennis wordt verwacht dat in grote delen van het landelijk gebied bodembroedende soorten, waaronder weidevogels, zich met moeite kunnen handhaven. In combinatie met andere ongunstige factoren zullen deze soorten zelfs uit gebieden verdwijnen. In optimale leefgebieden, zoals grote open landschappen, zal predatie in geringe mate invloed op broedpopulaties hebben (Niewold & Müskens, 1999).

In het onderzoek naar predatie bij weidevogels (Teunissen, Schekkerman en Willems, 2005) wordt geconcludeerd dat veel factoren (waaronder predatie) een rol spelen bij terugloop van weidevogels. Zo zijn er een groot aantal diersoorten, die in meer of mindere mate legsels of niet vliegvlugge jongen prederen. Het kan zijn dat enkele vossen lokaal een grootte rol kunnen spelen in deze predatie. Dit wordt onderscherven door het onderzoek uitgevoerd door Brandsma (2005). Een onderzoek dat werd uitgevoerd in opdracht van Natuurmonumenten in het weidevogelreservaat Giethoorn- Wanneperveen. In dit reservaatgebied bleek dat het beheer van vossen in een grote straal om het gebied een positief effect had op de aantallen jonge dieren dat de vliegvlugge leeftijd bereikten.

Schade aan sportvelden en industrieterreinen
In Noord-Brabant zijn onvoldoende gegevens bekend om een gefundeerde verwachting uit te spreken over de mate waarin in de toekomst dit belang mogelijk kan worden geschaad.

3.23.7 Preventieve en schadebeperkende maatregelen

Openbare veiligheid
Verjaging van vossen ter voorkoming van schade aan de openbare veiligheid is logistiek onmogelijk. Het over het algemeen gaat om omvangrijke soms zeer lang gerekte gebieden.

Door middel van rasters zouden vossen geweerd kunnen worden van taluds van dijken, spoor- en weginfrastructuur. Echter, deze maatregel is over het algemeen niet kosteneffectief. Bovendien vormen rasters een barrière voor andere diersoorten en zijn er veel onderbrekingen waardoor vossen toch binnen een dergelijk raster kunnen komen (bijv. spoorwegovergangen).

Handhaven nulstand
Vooralsnog lijkt de enige (kosten)effectieve maatregel om schade aan de openbare veiligheid te voorkomen, het handhaven van een nulstand op kwetsbare objecten (taluds van spoor- en

weginfrastructuur, dijken). Hiertoe kan dekking biedende vegetatie op en rondom kwetsbare objecten worden verwijderd. Dieren die toch voornemens zijn hun hol te graven in een infrastructureel dijklichaam kunnen dermate actief worden verjaagd dat zij naar andere locaties zullen trekken. Wanneer dit niet werkt zullen de betreffende dieren moeten worden weggenomen op basis van de landelijke vrijstelling. Daar waar veel kwetsbare objecten aanwezig zijn zal regulier beheer (op basis van de vrijstelling) problemen zoveel mogelijk moeten voorkomen . Het gebruik van kunstlicht in combinatie met het geweer is hierbij een effectief hulpmiddel (op basis van ontheffing).

Schade aan bedrijfsmatig gehouden vee

Vossenwerend raster

In de handreiking Faunaschade wordt aangegeven, dat ter voorkoming van schade door vossen aan landbouwhuisdieren gaasrasters geplaatst dienen te worden.

Voor Freilandbedrijven zijn vossenwerende rasters niet economisch verantwoord toepasbaar. Afgezien van het kostenaspect leidt het plaatsen van rasters tot ongewenste ‘verhekking’ van het landschap (Provincie Noord-Brabant, 2010; Faunafonds, 2009)

Om het risico uit te sluiten dat schapen of pasgeboren lammeren ten prooi vallen aan vossen, zou er voor kunnen worden gekozen om de schapen op stal te laten aflammeren.

Afschot rondom Freilandbedrijven

Vossen kunnen zich goed specialiseren. Individuen kunnen daardoor in korte tijd veel dieren prederen. Het wegnemen van dergelijke specialisten, kan maken dat de verliezen als gevolg van predatie soms langere tijd worden terug gebracht.

Schade aan niet bedrijfsmatig gehouden vee

Ophokken

Schade aan niet bedrijfsmatig gehouden vee door vossen kan voorkomen worden door de vogels op een zodanige manier op te hokken dat vossen zowel 's nachts als overdag het verblijf niet in kunnen (Verstrael *et al*., 1990).

Vossenwerend raster

Bij kostbare verzamelingen van sierpluimvee en sierwatervogels is een afrastering vereist. Een effectief voswerend raster is 1.70 m hoog waarvan de bovenste 40 cm in een hoek van 30 graden naar buiten stekt; 50 cm ingegraven wordt of een strook tegels van 40 cm om ondergraving te voorkomen (Provincie Noord-Brabant, 2010).
Aangezien GS er vanuit gaat dat schade met bovengenoemde maatregelen te voorkomen is, wordt in principe geen ontheffing verleend op basis van dit erkend belang voor afschot van vossen.

Flora en fauna

Gezien de hoge reproductiecapaciteit van vossen en hun hoge mobiliteit (dispersie van jonge dieren), kan een afschotinspanning weer snel te niet worden gedaan door aanwas en instroom (Mulder, 2003). Dit betekent lokaal dat hogere bestrijdingsinspanningen moeten worden geleverd dan in het verleden. Ondanks ingrepen in het verleden is de populatie vossen toch in aantal toegenomen en heeft hij zijn leefgebied uitgebreid tot het gehele werkgebied van Noord-Brabant. Wanneer territoria zijn ingenomen vindt nog maar weinig verschuiving plaats. Alleen rond trekkende jongen dieren verplaatsen nog. Reductie voorafgaand aan deze territoriumvorming is beheertechnisch het meest effectief. (figuur 3.23.3)

Afschot van vossen zou zich moeten concentreren in de meest kansrijke gebieden voor bodembroeders. Daarbij moet aan flinke oppervlaktes worden gedacht van minimaal 5000 ha. Het is niet zinvol te proberen een klein gebeid vrij te houden van vossen. Op een nachtelijke foerageertocht komt een vos gemakkelijk drie tot vijf kilometer ver (Mulder, 2003). De afgelegde afstand kan tot meer dan 10 kilometer bedragen. Voor begrenzing van bejaagbare gebieden kan aansluiting worden gezocht bij barrières zoals snelwegen, kanalen, en brede wateren (> 60 m). Hierdoor kan snelle kolonisatie van de vos-vrije gebieden worden tegengegaan.

Regulatie van vossen zal altijd zeer intensief en in een relatief groot gebied op uniforme wijze moeten worden aangepakt wil men enig duurzaam effect bereiken. De aanwezigheid van één vos in een weidevogelgebied kan al verstorend werken, vooral in de tijd dat vogels zich gaan vestigen. Het bereiken van de benodigde hoge bestrijdingsinspanning kan vaak alleen als buurjagers of soms buur WBE's erbij betrokken zijn (Mulder, 2003). In de zomer van 2010 heeft een vossen familie ruim 2000 eieren en jonge dieren van verschillende meeuwensoorten gepredeerd op het terrein van Havenschap Moerdijk (Buijs Ecoconsult). Eenzelfde situatie deed zich voor in de zomer van 2009 op Vlieland waar enkele vossen ook het broedsucces terugbrachten tot minimale aantallen.

3.23.8 Maatregelen in het verleden

Flora- en faunawet

In de periode 2002-2004 zijn er 66 ontheffingsaanvragen ingediend ten aanzien van vossen, waarvan er 20 zijn verleend, 30 zijn geweigerd en 16 zijn ingetrokken of niet in behandeling genomen. Het betroffen aanvragen ter voorkoming van schade aan (niet) bedrijfsmatig gehouden vee en in het belang van de openbare veiligheid. Van 20 verleende ontheffingen zijn geen gegevens geregistreerd.

Per 1 januari 2005 is de registratie overgenomen door de Faunabeheereenheid. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de aanvragen gedurende de planperiode.

Uit de handelingen grafiek blijkt dat het beheer van vossen het meest effectief is in de maanden oktober/februari. Dit is het gevolg van minder gewassen op het land en het feit dat vossen met ruwer (herfstig) weer liever in het open veld verblijven.

Beheerjaar	Aantal aanvragen	verleend	Aantal verleende machtigingen	Uitgevoerde handelingen	Gereguleerde dieren
2005-2006	10 (2v,2f,6ve)	2v, 1f,3ve	18	175	94
2006-2007	1f, 1ve	1f, 1ve	3f, 3ve	117 (28. 89)	81 (33. 48)
2007-2008	5f/5ve	4f/3ve	30	308	134
2008-2009	2v, 20f	1v, 18f	1, 69	932 (2, 921)	475 (2, 473)
2009-2010	1ve	3f, 1ve	3, 15	368 (74, 294)	177 (35,142)

Tabel 3.23.2: Ontheffingaanvragen in de afgelopen planperiode 2005-2010
(V=Veiligheid, f=Fauna, ve= bedrijfsmatig gehouden vee)

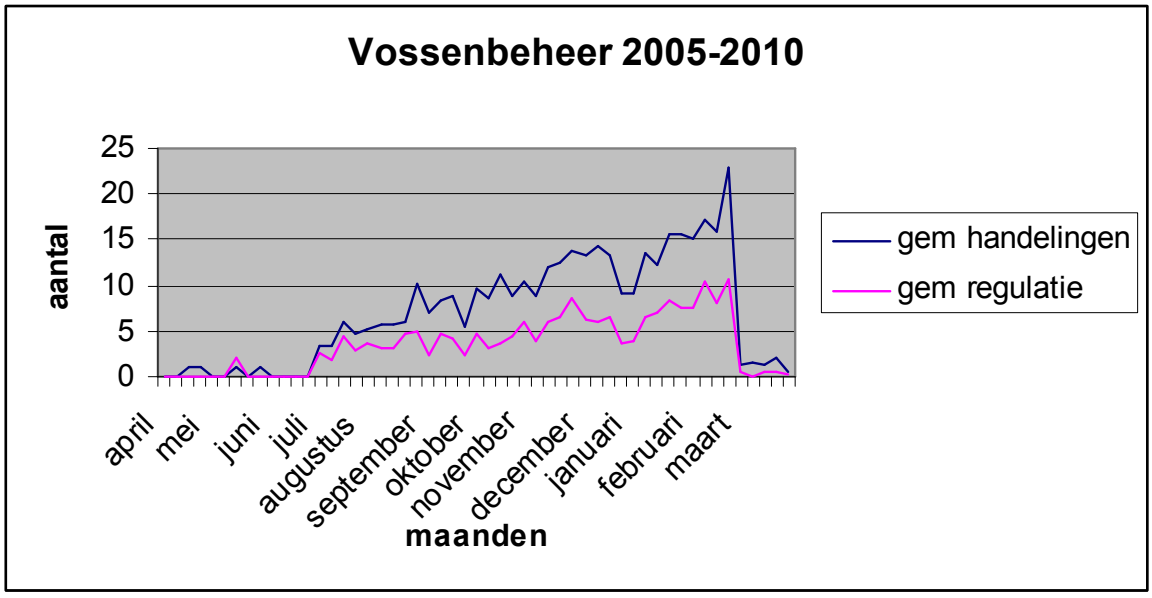

Figuur 3.23.3: Overzicht vossenbeheer op basis van ontheffingen

Naast het gebruik van de ontheffingen zijn er ook vossen gereguleerd op basis van de vrijstelling.
Met ingang van juli 2006 is het beheer van de vos weer vrijgegeven.

2006/2007	2007/2008	2008/2009	2009/2010
2359	2906	3085	2732

Tabel 3.23.3: Regulatie van vossen in de afgelopen periode (incl. ontheffing)

3.23.9 Uitvoering ontheffing

Gebleken is dat vossen als toppredator in verschillende situaties schade aan belangen kunnen veroorzaken.
Op basis van het plan worden de volgende ontheffingen op voorhand aangevraagd.

Openbare veiligheid

Het komt regelmatig voor dat vossen bouwen en burchten graven in infrastructurele dijklichamen.
Rijkswaterstaat heeft verzocht o.a. voor hun dijklichamen ontheffing aan te vragen om de betreffende dieren te kunnen reguleren en toestemming te krijgen de holen te dichten.
Ontheffing wordt aangevraagd voor die situaties dat beheerders van dijklichamen constateren dat de stabiliteit van het dijklichaam in het geding is als gevolg van graafactiviteiten. Ontheffing met kunstlicht kan op eerste verzoek van de beheerder op basis van een grondgebruikersverklaring worden ingezet in de nabijheid van de locatie waar de graafactiviteiten zich voordoen.

Schade aan bedrijfsmatig gehouden vee

Wanneer blijkt dat vossen verantwoordelijk zijn voor schade op Freilandbedrijven wordt voor het betreffende bedrijf een ontheffing aangevraagd voor het reguleren van vossen met behulp van geweer en kunstlicht binnen een straal van 3 km. De provincie hanteert een periode waarin de ontheffing niet mag worden gebruikt (1 maart- 30 juni) of slechts in een straal van 1 km rond het bedrijf.

Schade aan fauna
Wanneer sprake is van een door de provincie erkend weidevogelgebied waarin gecoördineerd weidevogelbeheer plaats vindt, wordt als aanvullend maatregel ontheffing aangevraagd voor het reguleren van vossen na zonsondergang met behulp van geweer en kunstlicht in de herfst/winterperiode 1 oktober tot 1 maart binnen een straal van 5 km rond het in het natuurgebiedplan vastgestelde gebied. Het een en ander bedoeld om voor het bodembroeders optimale kansen te bieden.
In alle overige situaties zal de Faunabeheereenheid onderbouwde aanvragen ondersteunen bij incidentele op basis van de loketfunctie.

3.23.10 Conclusies ten aanzien van populatie, schade en beheer

Samenvatting:
- In Noord-Brabant leven in de zomerperiode naar schatting tussen de 9.000 en 11.000 vossen. Verwacht wordt dat de vos de komende jaren in aantallen nog zal toenemen omdat in een aantal gebieden nog lage dichtheden zijn.
- Vossen vormen een belangrijke schakel in het ecosysteem. Door een opportunistische levenswijze kunnen zij locale belangen schaden.
- Geregistreerd is dat vossen schade veroorzaken aan de volgende belangen: 1) volksgezondheid en openbare veiligheid, 2) schade aan (niet) bedrijfsmatig gehouden vee, 3) schade aan fauna, en 4) schade aan sportvelden en industrieterreinen.
- Gezien de aantalontwikkeling is de verwachting dat vossen in de toekomst in toenemende mate schade zullen veroorzaken.

Conclusie:
Veiligheid
- Geconstateerd is dat vossen met enig regelmaat schade veroorzaken aan infrastructurele dijklichamen. Schadeveroorzakers dienen te worden verjaagd en wanneer dit niet werkt te worden gereguleerd. Voorkeur heeft om dit te doen op basis van de vrijstelling, aanvullend is het nodig gebleken om het jaarrond over een ontheffing voor het gebruik van geweer en kunstlicht te kunnen beschikken. Ontheffing kan op eerste verzoek van de voor de veiligheid verantwoordelijke organisatie worden ingezet. Ontheffing kan worden gebruikt tot 100m uit het dijklichaam. Beheerder van het dijklichaam (of door haar ingehuurde partijen) krijgt middels een aanwijzing toestemming om met de door vossen gegraven holen te dichten en het dijklichaam te herstellen.

Schade aan bedrijfsmatig gehouden vee
- mogelijkheden schadeveroorzakers te reduceren.
- Schade aan bedrijfsmatig gehouden vee: Bij gebleken schade (€250,-), en wanneer het onmogelijk is gedurende de dag effectief ingrepen in de populatie te doen ter voorkoming van schade, is het wenselijk dat aanvullende middelen kunnen worden ingezet.
- Aanvullend op de vrijstelling wordt voor de periode 1 juli tot en met 28 februari ontheffing aangevraagd om schadeveroorzakers binnen de staal van 1 km rond een bedrijf waar belangrijke schade is opgetreden met behulp van kunstlicht en geweer te reguleren.

Schade aan fauna

- Vossen hebben een onmiskenbaar aandeel in de predatie van weidevogelnesten en weidevogel kuikens. Planmatig beheer, conform Deelplan 2.4A, om slagingspercentage van vooral kuikens te verhogen.
- Ontheffing: in de periode 1 oktober tot en 28 februari voor het gebruik van het geweer in combinatie met kunstlicht binnen een straal van 5 km rond weidevogelgebieden draagt bij aan predatiereductie door vossen.
- Schade aan niet bedrijfsmatig gehouden vee door vossen kan in de meeste gevallen worden voorkomen door het vee op te hokken of door rasters te plaatsen. De vrijstelling biedt vaak voldoende mogelijkheden probleemdieren te reguleren.

Onderzoek:

- Monitoring: Doel een vollediger beeld te krijgen van de omvang en ontwikkeling van de populatie en de aard, ontwikkeling en omvang van veroorzaakte schade.
- Onderzoek: De Faunabeheereenheid heeft geen aanvullende onderzoeksvragen

3.24 Muntjak (Muntiacus reevesi)

3.24.1 Status:

Als invasieve exoot op de aanwijzingslijst geplaatst, omdat hij een bedreiging is voor inheemse planten en diersoorten.
Als diersoort is het verboden de muntjak te houden op basis van de Wet (artikel 14 derde lid van de Wet en het aanwijzingsbesluit artikel 6 tweede lid)

3.24.2 Omschrijving:

Deze kleine hertensoort komt sporadisch voor in Nederland en is afkomstig van privéterreinen. Ondanks het feit dat de Wetgever het houden van deze dieren verbiedt zijn er dierentuinen, attractieparken en private verzamelingen waar deze dieren al dan niet met vergunning gehouden worden. Ontsnapte exemplaren zijn snel in het buitengebied verdwenen. De muntjak is klein. Met een schofthoogte van ca 50 cm ziet men hem snel over het hoofd. Muntjaks voeden zich met planten en de in het bos aanwezige ondergroei. In Engeland is de Chinese muntjak de hertachtige met het grootste verspreidingsgebied. Het is bekend dat dichtheden voorkomen van 100 dieren per 100 ha. In deze gebieden verdwijnt de ondergroei in bossen en worden processen van bosontwikkeling verstoord. Aanwezige reeënpopulaties trekken weg omdat er geen rust en dekking meer aanwezig is.

3.24.3 Reden van plaatsing in de bijlage:

De muntjak is om meerdere redenen in de bijlage van de regeling opgenomen. Het betreft hoofdzakelijk ecologische motieven. Beheerprocessen in het bosbeheer kunnen bij hogere dichtheden worden verstoord, waardoor inheemse beschermde fauna wordt verdreven en in hun leefgebied wordt beperkt.
Op dit moment is er nog geen populatie aanwezig in Nederland. Het is van het grootste belang dat dit zo blijft. De verwachting is dat als locaal een populatie ontstaat, deze zich snel zal gaan verspreiden en de ontwikkeling niet beheersbaar meer is.

3.24.4 Handelingen in het verleden:

Tot op heden werden met enige regelmaat muntjaks aangetroffen. Hetzij waarnemingen, hetzij afschot, maar vooral ook verkeersslachtoffers.
In Noord-Brabant zijn de laatste jaren zeker een vijftal dieren doorgereden. Afschot is niet geheel duidelijk. Er zijn de afgelopen jaren zeker zes dieren geschoten en waarnemingen van tenminste nog acht dieren.

3.24.5 Verspreiding:

Over de verspreiding van muntjaks in Noord-Brabant is weinig bekend. Dieren komen niet via natuurlijke weg in het buitengebied terecht.
Waarnemingen komen voor van Zeeland tot Limburg en van de grens met België tot Gelderland.

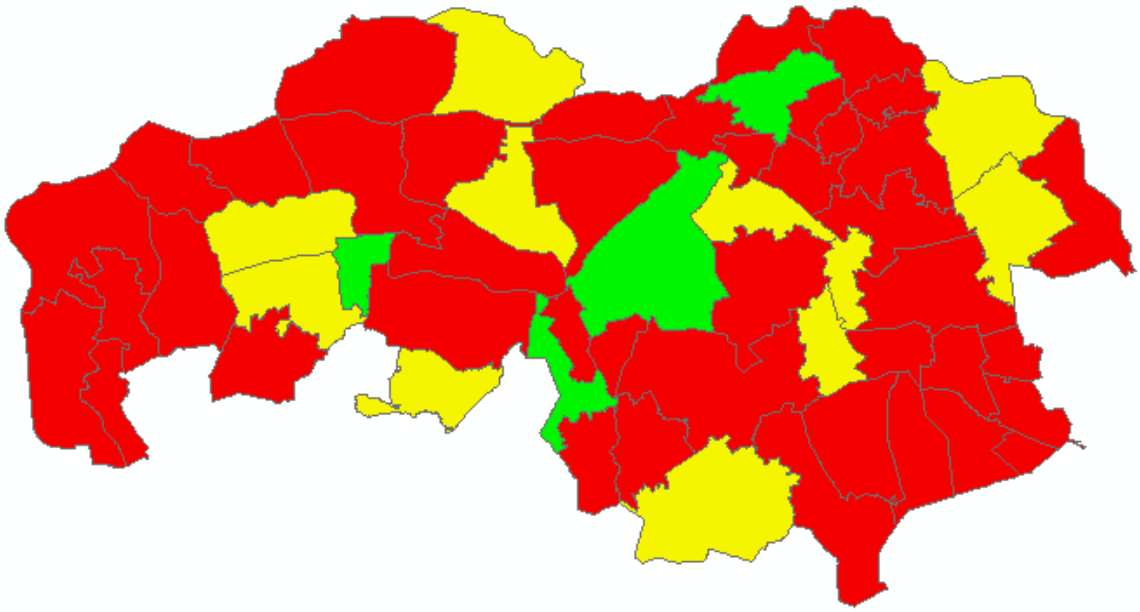

Figuur 3.24.1: Waarnemingenkaart Muntjak (bron: FBE waarnemingen 2010)

3.24.6 Mate waarin de soort voorkomt:

In de afgelopen jaren zijn zeker 11 dieren door verkeer of het afschot gedood. Daarnaast zijn er nog een 8-tal waarnemingen gemeld. Op basis van deze gegevens kan geen inschatting gemaakt worden van het totale aantal dieren dat in Noord-Brabant voorkomt. Het zal echter om hooguit enkele tientallen ontsnapte dieren gaan.

3.24.7 Monitoring:

Jaarlijks wordt begin april geteld in het buitengebied. Telcijfers geven een indicatie van de verspreiding. In combinatie met het afschot kan een schatting worden gemaakt van het aantal dieren dat voorkomt.

3.24.8 Noodzakelijke handeling ter reductie van de populatie:

Afschot zodra men de dieren waarneemt is effectief om het aantal dieren tot een minimum en beperken. Gezien het feit dat er geen duidelijk beeld is van de verspreiding van aanwezige dieren dient direct opgetreden te kunnen worden. Het aanvragen van een ontheffing na het waarnemen van een dier is vaak niet zinvol omdat het dier na het verkrijgen van de ontheffing zich hoogst waarschijnlijk niet op de zelfde plaats ophoudt.

3.24.9 Randvoorwaarde bij de bestrijding:

Voor zover het regulatie met het geweer betreft dienen uitvoerende jachtaktehouders jaarlijks begin april hun afschotcijfers en voorjaarstellingen bij Wildbeheereenheden in te leveren.
De coördinatie voor de voorjaarstelling en het inleveren van de afschotcijfers ligt bij de KNJV en de Wildbeheereenheden. Jachthouders krijgen een schriftelijke toestemming van de Faunabeheereenheid.

3.24.10 Aanvraag:

De Faunabeheereenheid vraagt de provincie een aanwijzing te verlenen voor het gebruik van de op basis van jacht, beheer en schadebestrijding toegestane geweren. Hieronder worden verstaan jachtgeweren (hagel) met de kalibers 12, 16 en 20 en kogelgeweren zijnde minimaal.22 LR.

3.25 Amerikaanse nerts *(Mustela vison)*

3.25.1 Status:

In de regeling Beheer en Schadebestrijding Dieren is de Amerikaanse nerts aangewezen als Exoot. De Amerikaanse nerts is familie van de Europese nerts (Mustela lutreola). Deze oorspronkelijke in Nederland voorkomende nerts is als gevolg van het "laten" ontsnappen van zijn Amerikaanse familielid uitgestorven.

3.25.2 Omschrijving:

De Amerikaanse nerts is iets groter dan zijn Europese familielid en is bijna twee keer zo zwaar.
De Amerikaanse nerts heeft een slanke bouw en is chocoladebruin van kleur. Verwarring met de Europese is daarom niet aannemelijk. Verwilderde exemplaren komen door de gehele provincie voor, al hebben ze een voorkeur voor vochtige leefgebieden. De oorzaak ligt in het feit dat dieren nadat ze worden bevrijd door de gehele provincie worden losgelaten (REVU april 2009). Bij dergelijke acties gaat het om tientallen dieren. .

3.25.3 Reden van plaatsing in de bijlage:

Ontsnapte Amerikaanse nertsen zijn grotendeels de oorzaak van het verdwijnen van de Europese (inheemse) nerts. Dit heeft twee oorzaken.

1) de Amerikaanse nerts is groter dan de Europese nerts en verdrijft de Europese nertsen.
2) Daarnaast begint de paartijd van de Amerikaanse nerts een maand eerder dan die van de Europese nerts. Ovulatie bij vrouwtjes wordt op gang gebracht bij de paring. De Amerikaanse nertsmannetjes hebben veel Europese nertsvrouwtjes bevrucht. Uit deze bevruchtingen werden onvruchtbare jongen geboren. Waardoor de reproductie van de inheemse soort is stil gevallen en deze is uitgestorven. De Europese nerts komt alleen nog voor in Bretagne (Frankrijk) en in de Oekraïne.

3.25.4 Handelingen in het verleden:

In het verleden werden de Amerikaanse nertsen gewoon gevangen en geschoten.
Per jaar werden ca 100 tot 200 nertsen geschoten en gevangen door jachtaktehouders. Ook de provinciale muskusrattenvangers hebben jaarlijks ca 50 dieren als bijvangst.

3.25.5 Verspreiding:

Ontsnapte Amerikaanse nertsen komen hoofdzakelijk voor in gebieden rond nertsenfokkerijen, maar ook op grotere afstand van dergelijke locaties. Veelal betreffen het hier ontsnapte en opzettelijk losgelaten dieren. In een interview van de Nieuwe Revu van april 2009 werd door een van de actievoerders van de in "februari 2009" gehouden bevrijdingsactie in Zeeland gemeld dat het gebruikelijk was om dieren meet te nemen en later los te laten. Dit om te voorkomen dat alle dieren snel weer gevonden en gevangen werden.
De vangmeldingen van provinciale rattenvangers (op uurhokniveau) en de Wildbeheereenheden (WBE niveau) onderschrijven deze verklaring. Dit is in ruggespraak met de zoogdiervereniging over loslaatacties, zij bevestigen de opmerking.

3.25.6 Mate waarin de soort voorkomt:

Waarnemingen zijn zeldzaam. De beste indicatie voor de mate waarin de dieren voorkomen is het afschot. Door deze registratie verplicht te stellen wordt een beter beeld verkregen van de verspreiding. Het huidige onvolledige beeld, op basis van afschot meldingen, geeft echter al aan dat de verspreiding nagenoeg de gehele provincie betreft.

3.25.7 Monitoring:

Jaarlijks wordt begin april geteld in het buitengebied. Telcijfers geven een indicatie van de verspreiding. In combinatie met het afschot kan een schatting worden gemaakt van het aantal dieren dat voorkomt.

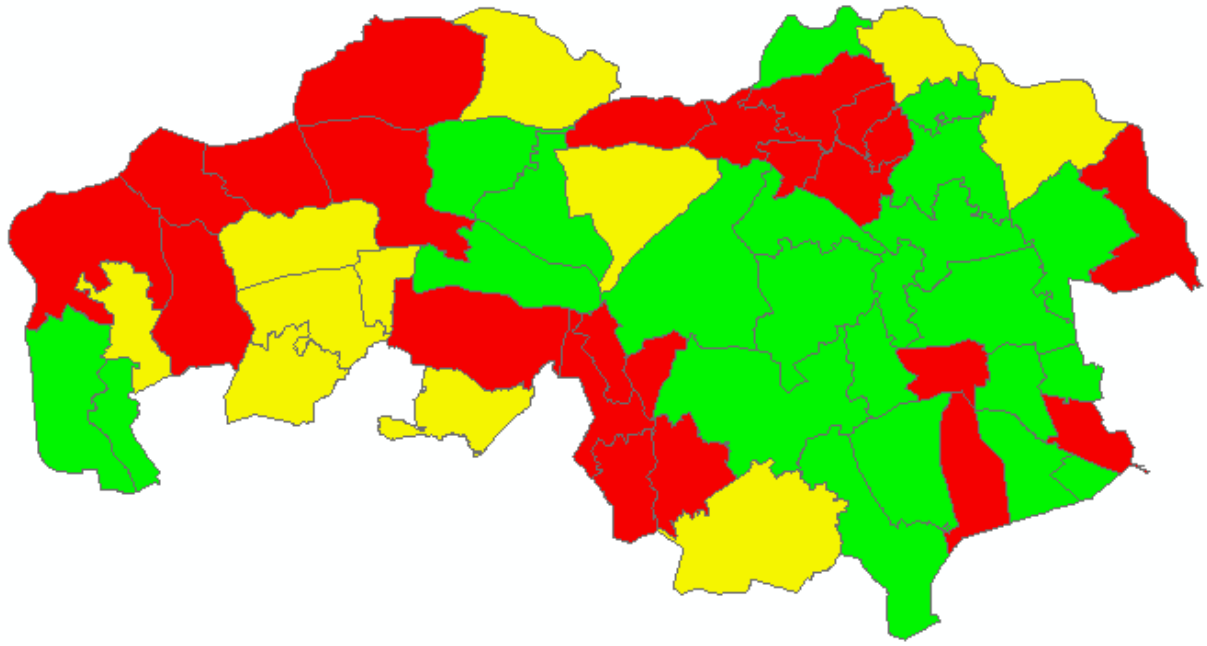

Figuur 3.28.1: Waarnemingen kaart 2010 Amerikaanse nerts (bron: FBE telling 2010)

3.25.8 Noodzakelijke handeling ter reductie van de populatie;

In sommige gevallen kunnen nertsen worden gevangen met de kastval. Het betreft alleen dieren die zich in en nabij huizen ophouden of net zijn losgelaten. In bosrijke gebieden heeft alleen afschot zin.
Aanvullend is het daarom noodzakelijk om verwilderde nertsen ook met het geweer te kunnen reguleren. Het geweer is een effectief middel om te voorkomen dat zich locaal populaties kunnen ontwikkelen.

3.25.9 Randvoorwaarde bij de bestrijding:

Voor zover het vangacties betreffen, is het wenselijk dat deze gemeld worden bij de Faunabeheereenheid. Regulatie met het geweer dient de uitvoerende jachtaktehouders jaarlijks begin april met zijn afschotcijfers en voorjaarstellingen bij Wildbeheereenheden in te leveren.

De coördinatie voor de voorjaarstelling en het inleveren van de afschotcijfers ligt bij de KNJV en Wildbeheereenheden. Door Wildbeheereenheden wordt een validatielijst opgesteld van jachthouders die aan hun verplichtingen hebben voldaan.
De Faunabeheereenheid levert jaarlijks aan G.S. een lijst aan met Wildbeheereenheden die aan de vrijstellingsvoorwaarde hebben voldaan.
Jachthouders krijgen een schriftelijke toestemming van de Faunabeheereenheid.
Deze toestemming is alleen geldig binnen het jachtveld van de betreffende jachthouder en voor ieder die op basis van jacht, beheer en schadebestrijding handelingen binnen dit veld mag uitvoeren.

3.25.10 Aanvraag:

De Faunabeheereenheid vraagt de provincie een aanwijzing te verlenen voor het vangen van Amerikaanse nertsen voor zover gebruik gemaakt wordt van een kastval als vangmiddel.
Voor het gebruik van de kastval dient een melding te worden gedaan aan de Faunabeheereenheid.
Afdeling Handhaving zal van de actie op de hoogte worden gesteld.
Conform de werkwijze van de Faunabeheereenheid dient binnen 15 dagen na de vangactie(s) te worden gerapporteerd welke resultaten zijn behaald.
De Faunabeheereenheid vraagt de provincie een aanwijzing te doen voor het gebruik van geweren die de op basis van jacht, beheer en schadebestrijding zijn toegestaan. Hieronder worden verstaan jachtgeweren (hagel) met de kalibers 12, 16 en 20 en kogelgeweren zijnde minimaal.22 LR.

Voetnoot
Door de Tweede Kamer is de motie aangenomen dat het houden van nertsen voor de vervaardiging van bont in Nederland met ingang van 2018 verboden wordt.
Dit betekent dat vanaf dat moment er geen risico meer is dat dan grote aantallen nertsen worden vrijgelaten. Door de populatie in de komende jaren sterk terug te dringen naar nul zou het mogelijk kunnen zijn om in 2018 te beginnen met een herintroductie van de inheemse nerts.

3.26 Boerengans

3.26.1 Status:

De grauwe gans is aangewezen als inheems beschermde soort en komt in Nederland in groten getale voor. De huidige populatie wordt landelijk geschat op 150.000 tot 250.000 dieren en wordt op veel plaatsen op basis van een ontheffing beheerd ter voorkoming van schade aan akkerbouw gewassen.
De verwilderde grauwe gans heeft veelal een bont verenkleed. Verwilderde ganzen zijn echter op basis van artikel 4 van het besluit "Aanwijzing inheems beschermde diersoorten" aangemeld als onbeschermde diersoort.
Ecologisch wijkt de verwilderde gans dus niet af van zijn wilde soortgenoot. In verenkleed is duidelijk onderscheid te maken. Ter voorkoming van genetische vervuiling van het wildtype is bestrijding van deze bonte exemplaren gewenst.

3.26.2 Omschrijving:

Boerenganzen werden veel op erven als erfbewakers gebruikt en werden hun vlees eieren benut.
Voor deze "bastaarden" zijn verschillende namen bekend. Zo wordt er gesproken over; boerenganzen, bonte ganzen, gedomesticeerde ganzen, soepganzen en verwilderde ganzen.
Verwilderde exemplaren zijn wat bouw betreft gelijk aan de grauwe gans. De verwilderde gans komt in tegenstelling tot de grauwe gans in de hele provincie voor. De aantallen kunnen locaal oplopen van enkele tientallen tot ca 100 stuks. Over schade aan de akkerbouw is nauwelijks iets bekend. Deze schade wordt namelijk weggeschreven als schade veroorzaakt door de wilde grauwe ganzen.

3.26.3 Reden van plaatsing in de bijlage:

Als gevolg van het doorfokken als huisdier en voor de productie van vlees, is het verenkleed variërend van geheel wit tot een bont verenkleed met veel wit.
Het komt ook voor dat deze gans met wilde soortgenoten optrekt. Bekend is dat de gedomesticeerde exemplaren vruchtbaarder zijn dan hun wilde soortgenoten.
Bij integratie van gedomesticeerde dieren met wilde dieren kan gemakkelijk vervuiling van het genetische pakket ontstaan. Omdat jongen van verwilderde exemplaren als standganzen in Nederland blijven draagt de aanwezigheid van deze verwilderde dieren direct bij aan de ontwikkeling van de standganzenpopulatie en fungeren zij als een soort van levende lokstal.
Het is niet mogelijk om ontheffing te verlenen voor het doden van verwilderde ganzen, omdat zij op basis van het besluit "Aanwijzing inheemse dier en plantensoorten Flora en faunawet" zijn omschreven als niet beschermd. Ook het doen van een aanwijzing van de grauwe gans in het algemeen is geen optie.
Het reguleren van de verwilderde exemplaren kan dus alleen door een aanwijzing te geven voor grauwe ganzen met een duidelijk afwijkend verenkleed.

3.26.4 Handelingen in het verleden:

In het verleden werden verwilderde ganzen gewoon geschoten. De Minister was van mening dat, de gedomesticeerde gans niet als inheems beschermd was geplaatst op de bijlagen lijst van het

besluit “Aanwijzing inheemse dier en plantensoorten Flora en faunawet”, deze wanneer de jachthouder gerechtigd was om met het geweer aanwezig te zijn in het veld, ter uivoering van jacht beheer of schadebestrijding, hij verwilderde ganzen mocht schieten.
Jaarlijks werden ca 200 á 300 verwilderde ganzen geschoten.
Dit op een populatie van ca 2000 dieren.

3.26.5 Verspreiding:

Verwilderde ganzen komen verspreid over de gehele provincie voor. De oorzaak hiervan is dat het uit gevangenschap ontsnapte exemplaren betreffen of nakomelingen daarvan.
Verwilderde ganzen trekken gezamenlijk op met hun wilde soortgenoten. Waardoor gemengde groepen regelmatig voorkomen.

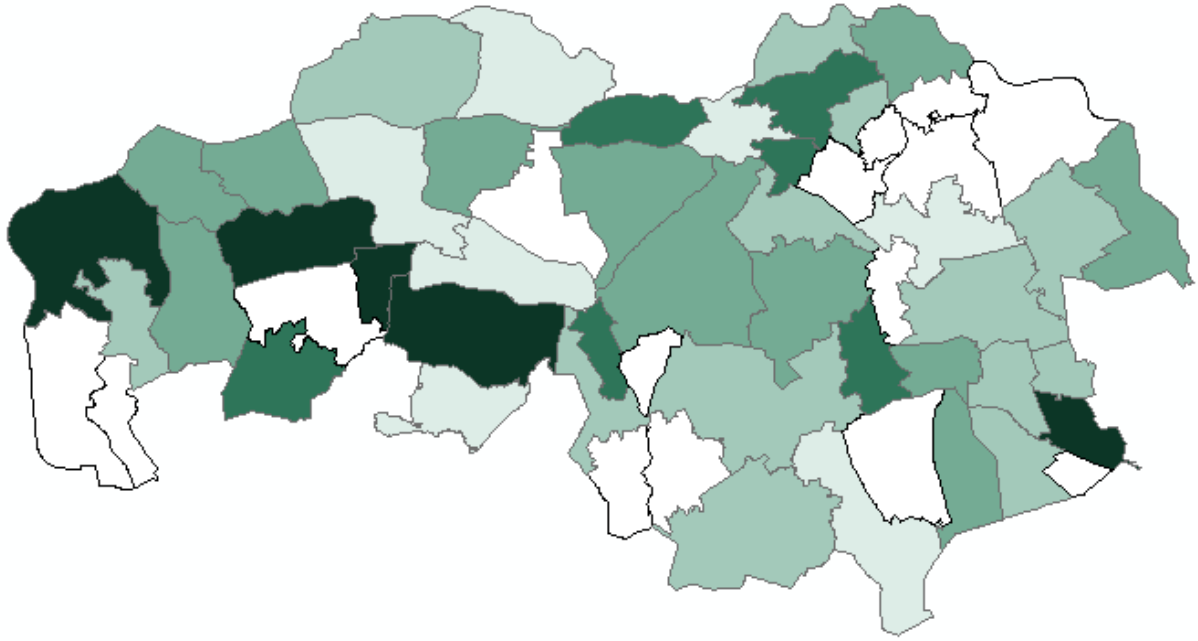

Figuur 3.29.1: Verspreiding soepgans op basis van waarnemingen in april 2010 (bron: FBE telling)

3.26.6 Mate waarin de soort voorkomt:

Bij de jaarlijkse faunatelling die plaatsvindt begin april zijn in 2008 ca 2000 dieren geteld.
De inventarisatie heeft plaatsgevonden op ca 75 % van het buitengebied. De geschatte populatie zal dus tussen de 2000 en de 2500 dieren bedragen. De ervaring leert dat dit een ondergrens is.
Bovenstaande kaart, door SOVON gemaakt op basis van inventarisatiegegevens geeft nog een maximale populatie van 100 broedparen in Noord-Brabant in 2005. Het aantal getelde broedparen in 2008 was ten minste 450.
Geconcludeerd kan worden dat de populatie groeiende is.
Van de verwilderde ganzen is bekend dat zij een hogere aanwas met jongen kent. De oorzaak hiervan is waarschijnlijk gelegen in het feit dat deze ganzen mede op eierenproductie zijn geselecteerd.

3.26.7 Monitoring:

Jaarlijks wordt begin april geteld in het buitengebied. Telcijfer geven een betrouwbaar beeld van de verspreiding en omvang van de populatie en haar ontwikkeling.

3.26.8 Noodzakelijke handeling ter reductie van de populatie:

In sommige gevallen kunnen verwilderde ganzen worden gevangen in de ruiperiode. Echter niet alle terreinen lenen zich hiervoor.
Aanvullend is het daarom noodzakelijk om de populatie met het geweer te kunnen reguleren. Het geweer is een effectief middel voor het terugdringen en beperken van de populatie.

3.26.9 Randvoorwaarde bij de bestrijding:

Voor zover het vangacties betreft is het wenselijk dat deze gemeld worden bij de Faunabeheereenheid. Regulatie met het geweer, dienen uitvoerende jachtaktehouders jaarlijks begin april met hun afschotcijfers en voorjaarstellingen bij Wildbeheereenheden in te leveren.
De coördinatie voor de uitvoering van de voorjaarstelling en het inleveren van de afschotcijfers ligt bij de Wildbeheereenheden. Door Wildbeheereenheden wordt een validatielijst opgesteld van jachthouders die aan hun verplichtingen hebben voldaan.
De Faunabeheereenheid levert jaarlijks aan G.S. een lijst aan met Wildbeheereenheden binnen wiens gebied aan de voorwaarde is voldaan.
Jachthouders krijgen een schriftelijke toestemming van de Faunabeheereenheid.
Deze toestemming is alleen geldig binnen het jachtveld van de betreffende jachthouder en voor allen die op basis van jacht, beheer en schadebestrijding handelingen mogen verrichten binnen dit veld.

3.26.10 Aanvraag:

De Faunabeheereenheid vraagt de provincie een aanwijzing te verlenen voor het vangen van verwilderde ganzen met gebruik van a-selectieve vangmiddelen.
Voor het gebruik van de vangkooi dient een melding te worden gedaan bij de Faunabeheereenheid met het formulier “Uitvoering aanwijzing”.
Afdeling Handhaving zal van de actie op de hoogte worden gesteld.
Conform de werkwijze van de Faunabeheereenheid dient binnen 15 dagen na de vangactie te worden gerapporteerd welke resultaten zijn behaald.
Tevens vraagt de Faunabeheereenheid de provincie een aanwijzing te doen voor het gebruik van, de op basis van jacht, beheer en schadebestrijding toegestane, geweren. Hieronder worden verstaan jachtgeweren (hagel) met de kalibers 12, 16 en 20 en kogelgeweren zijnde minimaal.22 LR.
Het geweer mag alleen worden gebruikt in gebieden (jachtvelden) waar jaarlijks voorjaarstanden en afschotcijfers van worden gerapporteerd.

3.27 Nijlgans (Alopochen aegyptiacus)

3.27.1 Status:

Als exoot op de aanwijzingslijst geplaatst, omdat hij een bedreiging is voor inheemse diersoorten en schade aan de landbouw kan veroorzaken.

3.27.2 Omschrijving:

Een sierlijke vogel die oorspronkelijk niet in Nederland voorkomt.
De Nijlgans werd veelal gehouden als siervogel. Van oorsprong komen deze dieren voor in Egypte.
Het betreffen dus ontsnapte exemplaren uit watervogel collecties.
De Nijlgans is geen gans maar behoort tot de halfganzen. Hij is dan ook iets kleiner dan de andere ganzensoorten.

3.27.3 Reden van plaatsing in de bijlage:

De Nijlgans is om twee redenen op de aanwijzingslijst geplaatst.
1. Risico van schade aan gewassen
Nijlganzen komen veelvuldig voor in groepen tot wel honderden dieren. Vooral in de winterperiode zijn zij veel op wintertarwe te vinden.
Het gedrag van de Nijlgans komt overeenkomt met dat van andere ganzensoorten. Het is zeer aannemelijk dat Nijlganzen belangrijke schade aan kunnen richten.
De Wetgever heeft echter bepaald dat tegemoetkoming in de vergoeding van faunaschade alleen mag worden betaald voor inheemse beschermde soorten. Grondgebruikers zijn daarom creatief in het melden van schade veroorzaakt door Nijlganzen. Om toch voor schadevergoeding in aanmerking te komen wordt de schade toegewezen aan (beschermde inheemse) ganzen. Alleen wanneer de taxateur feitelijk constateert dat Nijlganzen de schade veroorzaken zal dit in als zodanig worden geregistreerd.
2. Schade aan fauna
Schade aan fauna is een grotere bedreiging. Nijlganzen hebben een zeer agressieve levensstijl.
In het broedseizoen verdedigen zij hun territorium tegen bijna alle vogelsoorten.
Nijlganzen broeden bij voorkeur in bomen, waarbij zij nesten van andere vogels confisqueren.
Het gaat hierbij om nesten van bv. buizerds, kraaien en eenden.
Wanneer de jonge zijn uitgevlogen en zich met hun ouders naar het water begeven wordt de verdedigende houding van de ouders alleen maar groter. Met regelmaat komt het voor dat de ouderdieren alle andere jonge dieren (meerkoeten, eenden en andere ganzen) in en nabij het bewuste water verdrinken.

3.27.4 Handelingen in het verleden:

In het verleden werden Nijlganzen gewoon geschoten. De visie van de "Minister" was dat, omdat de soort als exoot is opgenomen in het besluit "Aanwijzing Dier en plantensoorten Flora en faunawet" jachthouders gerechtigd waren om met het geweer Nijlganzen te doden. Op basis van Kamervragen is deze visie bijgesteld.
Jaarlijks werden er in Noord-Brabant bijna 3.000 dieren geschoten.
De populatie in Noord-Brabant bestond in 2008 uit tenminste 8.000 dieren.
Huidige schatting is dat deze in het voorjaar van 2009 opgelopen is tot zo'n 10.000 dieren.

3.27.5 Verspreiding:

De Nijlgans komt verspreid over de gehele provincie voor.
Daar waar grote wateren zijn, zijn ook grotere groepen aanwezig. In gebieden waar minder water voorkomt zijn het vaak koppels van twee tot ca 10 dieren.

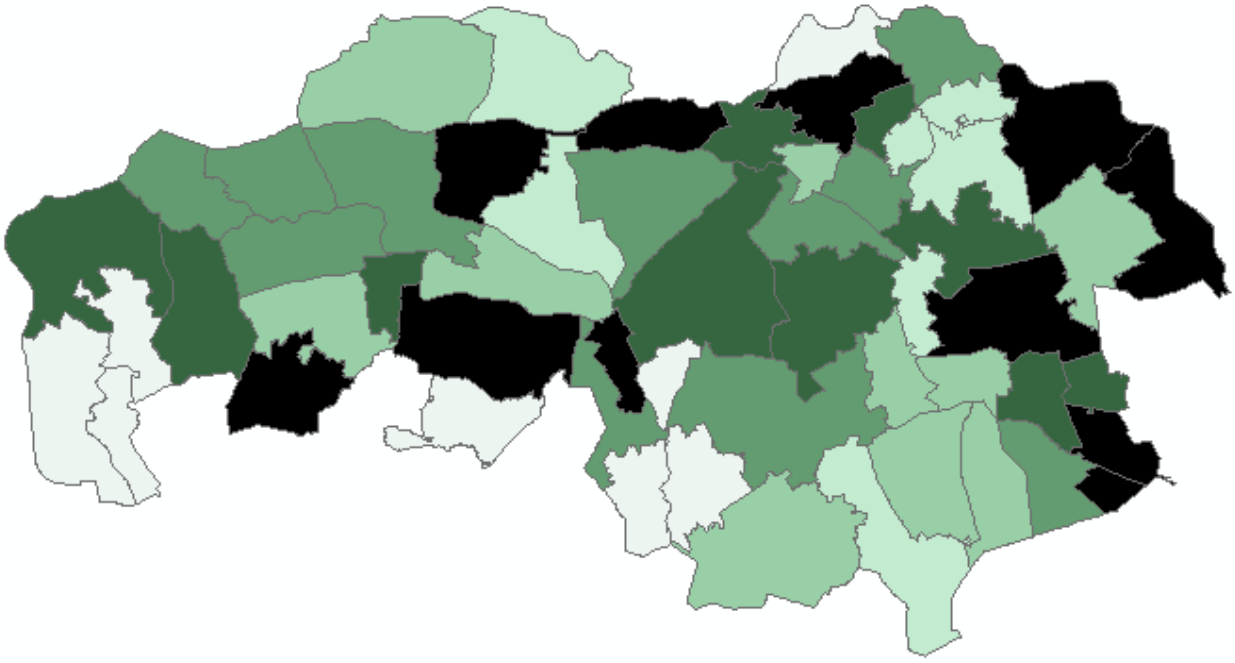

Figuur 3.30.1: Verspreiding Nijlganzen in Noord-Brabant (FBE Telling 2010)

3.27.6 Mate waarin de soort voorkomt:

De Nijlgans maakt dezelfde trend door als "andere" ganzensoorten.
Zij vertoont een zeer sterk stijgende lijn.
Dit betreffen zowel broedvogels als niet broedvogels. Onderstaande figuren geven hier een duidelijk beeld van.

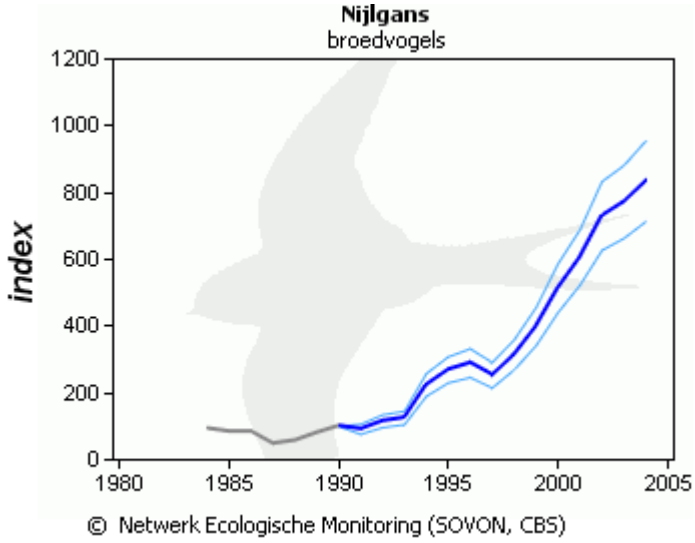

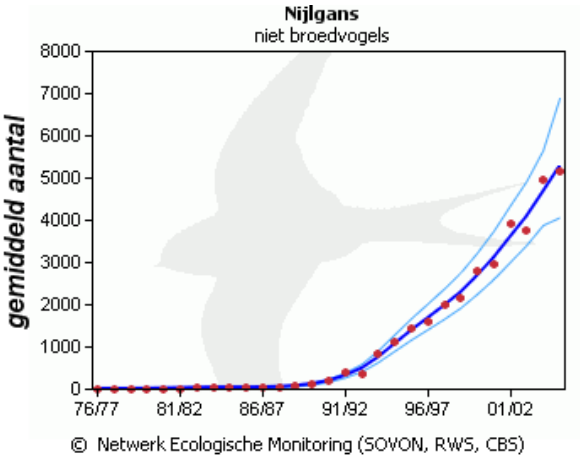

3.27.7 Monitoring:

Jaarlijks wordt begin april geteld in het buitengebied. Telcijfer geven een betrouwbaar beeld van de verspreiding en omvang van de populatie en haar ontwikkeling.

3.27.8 Noodzakelijke handeling ter reductie van de populatie:

In sommige gevallen kunnen Nijlganzen worden gevangen in de ruiperiode. Echter niet alle terreinen lenen zich hiervoor en de te vangen aantallen zullen minimaal zijn.
Aanvullend is het daarom noodzakelijk om de populatie ook met het geweer te kunnen reguleren. Het geweer is een effectief middel voor het terugdringen en beperken van de populatie.

3.27.9 Randvoorwaarde bij de bestrijding:

Het wenselijk dat vangacties worden gemeld bij de Faunabeheereenheid. Regulatie met het geweer mag alleen als uitvoerende jachtaktehouders jaarlijks begin april hun afschotcijfers en voorjaarstellingen bij Wildbeheereenheden hebben ingeleverd
De coördinatie voor de uitvoering van voorjaarstelling en het inleveren van de afschotcijfers ligt bij de Wildbeheereenheden. Door Wildbeheereenheden wordt een validatielijst opgesteld van jachthouders die aan hun verplichtingen hebben voldaan.

De Faunabeheereenheid levert jaarlijks aan G.S. een lijst aan met Wildbeheereenheden binnen wiens gebied aan de voorwaarde is voldaan.
Jachthouders krijgen een schriftelijke toestemming van de Faunabeheereenheid.
Deze toestemming is alleen geldig binnen het jachtveld van de betreffende jachthouder en voor allen die op basis van jacht, beheer en schadebestrijding handelingen mogen uitvoeren binnen dit veld.

3.27.10 Aanvraag:

De Faunabeheereenheid vraagt de provincie een aanwijzing te verlenen voor het vangen van Nijlganzen met gebruik van a-selectieve vangmiddelen.
Het gebruik van de vangkooi dient gemeld te worden aan de Faunabeheereenheid.
Afdeling Handhaving zal van de actie op de hoogte worden gesteld.
Conform de werkwijze van de Faunabeheereenheid dient binnen 15 dagen na de vangactie te worden gerapporteerd over de resultaten die zijn behaald.
Daarnaast vraagt de Faunabeheereenheid de provincie een aanwijzing te doen voor het gebruik van, de op basis van jacht, beheer en schadebestrijding toegestane, geweren. Hieronder worden verstaan jachtgeweren (hagel) met de kalibers 12, 16 en 20 en kogelgeweren zijnde minimaal.22 LR.
Het geweer mag alleen worden gebruikt in gebieden (jachtvelden) waar jaarlijks voorjaarstanden en afschotcijfers zijn gerapporteerd.

3.28 Boereneend (Anas platyrhynchos)

3.28.1 Status:

De wilde eend is aangewezen als inheems beschermde soort en komt in heel Nederland voor. De populatie is stabiel en bedraagt vele honderdduizenden dieren.
De wilde eend is in de periode 15 augustus tot en met 31 januari als wildsoort bejaagbaar.
De gedomesticeerde wilde eend is bont van verenkleed. Gedomesticeerde wilde eenden zijn op basis van artikel 4 van het besluit "Aanwijzing inheems beschermde diersoorten " niet aangemerkt als inheems beschermd en daarmee onbeschermd.
Als soort wijkt de gedomesticeerde wilde eend niet af van zijn wilde soortgenoot. Echter is het afwijkende gekleurd verenkleed een genetische vervuiling van het wildtype welke, als onwenselijk wordt beoordeeld.
Voor deze "bastaarden" zijn verschillende namen bekend. Zo wordt er gesproken over: boereneenden, bonte eenden, gedomesticeerde wilde eenden en soepeenden.

3.28.2 Omschrijving:

Verwilderde exemplaren zijn wat bouw betreft gelijk aan de wilde eend. De verwilderde wilde eend komt net als de wilde eend in de hele provincie voor. De aantallen kunnen locaal oplopen van enkele individuen tot tientallen stuks. Schade is nauwelijks bekend, omdat dit aan de wilde eenden wordt toegeschreven.

3.28.3 Reden van plaatsing in de bijlage:

Als gevolg van het doorfokken als huisdier en voor de productie van vlees en eieren is het verenkleed variërend van geheel wit tot een bont verenkleed met veel wit.
Wilde eenden en verwilderde wilde eenden komen gemixt voor. Bij integratie van gedomesticeerde dieren met wilde dieren kan gemakkelijk genetische vervuiling ontstaan.

3.28.4 Handelingen in het verleden:

In het verleden werden verwilderde wilde eenden gewoon geschoten. De visie van de Minister was dat, omdat de gedomesticeerde wilde eend niet als inheems beschermd was geplaatst op de bijlagen lijst van het besluit "Aanwijzing dier en plantensoorten Flora en faunawet", de jachthouder gerechtigd was om met het geweer verwilderde wilde eenden mocht schieten indien deze ter plaatsen aanwezig mocht zijn ter uivoering van jacht, beheer of schadebestrijding.
Noch over geschoten aantallen noch over de aantallen die voorkomen zijn cijfers bekend. Wel komen in stedelijke regio's meer gedomesticeerde wilde eenden voor.
Uit veldwaarneming kan een schatting worden gemaakt dat ca 2 a 3 % van de wilde eenden onder de categorie verwilderd vallen. Het gaat dan alleen al in Noord-Brabant om duizenden exemplaren.

3.24.5 Verspreiding:

Verwilderde wilde eenden komen verspreid over de gehele provincie voor. De oorzaak hiervan is dat het uit gevangenschap ontsnapte exemplaren betreffen of nakomelingen daarvan.
Gemengde groepen komen regelmatig voor.

3.28.6 Mate waarin de soort voorkomt:

Het is niet mogelijk een betrouwbare schatting te geven van het aantal verwilderde eenden. Dit omdat het onmogelijk is alle wilde eenden te tellen.
Benaderingen worden gemaakt op basis via steekproeven en gebiedstellingen. Op basis hiervan wordt de stand geschat op enkele duizenden exemplaren.

3.28.7 Monitoring:

Jaarlijks wordt begin april de populatie wilde eenden middels trendtelling in kaart gebracht. De telling beperkt zich echter tot het buitengebied. Daarnaast zijn veel verwilderde eenden in stedelijke parken. Telcijfer geven een beeld van de verspreiding en de trend van de populatie.

3.28.8 Noodzakelijke handeling ter reductie van de populatie:

Wilde en verwilderde wilde eenden laten zich goed vangen in eendenkooien. Hierbij wordt echter geen gebruik gemaakt van het geweer. Aanvullend is het noodzakelijk dat verwilderde eenden ook met het geweer gereguleerd kunnen worden. Het geweer is een effectief middel voor het terugdringen en beperken van de populatie.

3.28. 9 Randvoorwaarde bij de bestrijding:

Regulatie met het geweer mag slechts indien de uitvoerende jachtaktehouders begin april hun afschotcijfers en voorjaarstellingen bij Wildbeheereenheden hebben in geleverd.
De coördinatie voor de uitvoering van de voorjaarstelling en het inleveren van de afschotcijfers ligt bij de Wildbeheereenheden. Door Wildbeheereenheden wordt een validatielijst opgesteld van jachthouders die aan hun verplichtingen hebben voldaan.
De Faunabeheereenheid levert jaarlijks een lijst aan G.S. met Wildbeheereenheden die aan de voorwaarden voldaan hebben.
Jachthouders krijgen schriftelijk toestemming van de Faunabeheereenheid.
Deze toestemming is alleen geldig binnen het jachtveld van de betreffende jachthouder en voor allen die op basis van jacht, beheer en schadebestrijding handelingen mogen uitvoeren binnen dit veld.

3.28.10 Aanvraag:

De Faunabeheereenheid vraagt de provincie een aanwijzing te doen om het gebruik van het geweer toe te staan voor het doden van verwilderde wilde eenden, welke duidelijk herkenbaar zijn aan een van het wildtype afwijkend verenkleed
Voor afschot mogen geweren worden gebruikt welke zijn toegestaan de op basis van jacht, beheer en schadebestrijding. Hieronder worden verstaan jachtgeweren (hagel) met de kalibers 12, 16 en 20 en kogelgeweren zijnde minimaal.22 LR.
Het geweer mag alleen worden gebruikt in gebieden (jachtvelden) waarvan voorjaarstanden en afschotcijfers zijn gerapporteerd.
Voor de eerste vangactie dient een melding gedaan te worden. Zodoende zijn uitvoerders ingedekt voor hun handelingen. Conform de werkwijze van de Faunabeheereenheid dient binnen 15 dagen na de laatste vangactie te worden gerapporteerd welke resultaten zijn behaald.

3.29 Verwilderde (rots)duif (Columba livia forma domestica)

3.29.1 Status:

Verwilderde exemplaren van gehouden dieren. Onbeschermde soort op basis van artikel 4 van het besluit "Aanwijzing inheems beschermde diersoorten".

3.29.2 Omschrijving:

Nakomelingen of verwilderde exemplaren van gehouden postduiven.

3.29.3 Reden van plaatsing in de bijlage:

Verwilderde duiven zijn geen van nature in Nederland voorkomende diersoort. Postduiven worden wel veel als hobby en voor wedstrijden gehouden.
Jaarlijks komen vele duiven niet bij hun eigenaren terug. Een deel van deze dieren verwildert of valt ten prooi aan predatoren zoals de havik of worden tijdens de uitvoering van jacht, beheer of schadebestrijding geschoten.
In 1^{e} instantie is de duif aangewezen ter voorkoming van schade aan gewassen. Daarnaast worden duiven vaak aangewezen in dorpen en steden waar veel duiven aanwezig zijn die schade en overlast kunnen veroorzaken. Ook in het kader van de volksgezondheid kan er een aanwijzing komen. Voorkomen moet worden dat grote populaties verwilderde duiven zich op vaste locaties vestigen.

3.29.4 Handelingen in het verleden:

Onder de jachtwet was het mogelijk verwilderde te vangen en af te schieten.
Onder de Wet is het afschieten alleen mogelijk als er een aanwijzing is gedaan door G.S. In Noord-Brabant heeft G.S. al een aanwijzing gedaan ter voorkoming van schade aan gewassen.
Jachtaktehouders zijn als categorie van personen aangewezen om de verwilderde duiven met het geweer te mogen doden.
Het komt veelvuldig voor dat op bepaalde locaties vogels weggevangen worden.
Het gebruik van de kastval/vangkooi zal na de aanpassing van het besluit Beheer en schadebestrijding dieren" niet meer zijn toegestaan.
Kastval en vangkooi zijn wenselijk in gevallen waarin het gebruik van het geweer niet mogelijk is.

3.29.5 Verspreiding:

Postduiven worden in het gehele land gehouden als voor de sport. Er is geen registratie van het aantal in Nederland verwilderde duiven. Landelijk zijn er meer dan honderdduizend verwilderde duiven. Het is echter onmogelijk hier een betrouwbaar cijfer van te geven. Locale populaties en duivensport maken ook dat er een continue aanwas blijft.

3.29.6 Mate waarin de soort voorkomt:

In dorpen en steden waar de verwilderde duiven voorkomen gaat het al snel om tientallen tot honderden dieren. Ook in het buiten gebied komen de dieren veelvuldig voor, al zijn de populaties hier wel kleiner omdat zij kwetsbaarder zijn.
Over geschoten en gevangen duiven is tot op heden weinig bekend.
Het gaat waarschijnlijk om zo'n tienduizenden dieren in Noord-Brabant

3.29.7 Monitoring:

Er worden geen tellingen bijgehouden van verwilderde duiven.
Veel duiven houden zich voornamelijk op binnen bebouwde kommen.
Om een beeld te krijgen zouden deze allemaal in kaart gebracht moeten worden.
Een registratie van afschot en vangstmiddelen kan een beter beeld geven.

3.29.8 Noodzakelijke handeling ter reductie van de populatie:

Zoals eerder beschreven zijn jachtaktehouders aangewezen als categorie van personen die de populatie van verwilderde duiven mogen reduceren.
In sommige gevallen is het echter noodzakelijk dat er gebruik gemaakt kan worden van de vangkooi.
Het gebruik van deze middelen zal na de aanpassing van het besluit “Beheer en schadebestrijding dieren” niet langer toegestaan zijn.
Een aanwijzing is dan noodzakelijk, omdat het hier niet om een inheemse beschermde diersoort gaat en daar geen ontheffing voor veleend kan worden.

3.29.9 Randvoorwaarde bij de bestrijding:

Voor zover vangkooien worden gebruikt, dient het voorgenomen gebruik hiervan te worden gemeld bij de Faunabeheereenheid. Bij regulatie met het geweer dient door uitvoerende jachtaktehouders begin april hun afschotcijfers en voorjaarstellingen bij Wildbeheereenheden in geleverd te worden.
De coördinatie voor de uitvoering van de voorjaarstelling en het inleveren van de afschotcijfers ligt bij de Wildbeheereenheden.

3.29.10 Aanvraag:

De Faunabeheereenheid vraagt de provincie een aanwijzing te verlenen voor het vangen van verwilderde duiven met behulp van vangkooien.
Voor het gebruik van vangkooi dient een melding te worden gedaan aan de Faunabeheereenheid.
Afdeling Handhaving zal van de actie op de hoogte worden gesteld.
Conform de werkwijze van de Faunabeheereenheid dient binnen 15 dagen na de vangactie te worden gerapporteerd welke resultaten zijn behaald.
Verder vraagt de Faunabeheereenheid de provincie de eerdere aanwijzing voor het gebruik van het geweer uit te breiden voor de gehele provincie inclusief de Natura 2000 gebieden, voor zover zij geen significante gevolgen hebben voor het gebied.
Er wordt verzocht om havik (Accipiter gentilis) en slechtvalk (Falco peregrinus) aan te wijzen als middelen voor het actief verjagen en doden van verwilderde duiven. Voor de eerste actie dient een melding gedaan te worden met behulp van het formulier Uitvoering aanwijzing. Conform de werkwijze van de Faunabeheereenheid dient binnen 15 dagen na de laatste vangstactie te worden gerapporteerd over de resultaten die zijn behaald.

Opmerking:
Jaarlijks publiceert de provincie twee ophokperiodes voor postduiven. Gedurende deze periode dienen postduiven binnen gehouden te worden. Het is wenselijk dat grootschalige acties met vangen en of afschot in deze periode wordt uitgevoerd. Daarmee wordt het risico verkleind dat niet verwilderde duiven worden gevangen. Hierbij is het wel aan te bevelen dat voor effectieve periodes wordt gekozen.

3.30 Verwilderde kat (Felis catus)

3.30.1 Status:

Verwilderde exemplaren van gehouden dieren

3.30.2 Omschrijving:

Het is de gewone huiskat die geheel voor zijn voedsel is aangewezen op de natuur en niet door de mens verzorgd wordt. Vaak bevinden zij zich op grote afstand van bebouwing en vertonen een zeer schuw gedrag.

3.30.3 Reden van plaatsing in de bijlage:

Verwilderde katten zijn geen van nature in Nederland voorkomende diersoort. Katten worden wel veel als huisdieren gehouden.
In Nederland hebben vroeger wel katachtige geleefd, zoals de wilde kat en de lynx. Deze diersoorten komen niet in Noord-Brabant voor.
Jaarlijks worden vele duizenden katten in de vakantieperiode aan hun lot overgelaten. In korte tijd leren zij te overleven en verwilderen. Uit Amerikaans onderzoek is gebleken dat verwilderde katten wel tot duizend dieren per jaar kunnen doden. Ca 70 % bestaat uit kleine dieren zoals muizen, kikkers etc. Ca 20 % bestaat uit vogels.
Locaal kunnen katten dus van grote invloed zijn op populaties aanwezige beschermde inheemse dieren.

3.30.4 Handelingen in het verleden:

Onder de jachtwet was het mogelijk verwilderde katten te vangen en af te schieten.
Onder de Wet is het afschieten alleen mogelijk als er een aanwijzing is gedaan door G.S. In Noord-Brabant heeft G.S. een aanwijzing gedaan.
Jachtaktehouders zijn als categorie van personen aangewezen om de verwilderde katten met het geweer te mogen doden.
Jaarlijks worden er op deze wijze ca 2000 katten geschoten in Noord-Brabant.
Het gebruik van de kastval/vangkooi zal na de aanpassing van het besluit Beheer en schadebestrijding dieren" niet meer zijn toegestaan.
Kastval en vangkooi kunnen wenselijk zijn in gevallen waarin het gebruik van het geweer niet mogelijk is.

3.30.5 Verspreiding:

De kat wordt in het gehele land gehouden als huisdier. Er is geen registratie van het aantal in Nederland levende katten. Geschat wordt dat dit aantal toch wel richting de miljoen dieren gaat.
Verwilderde katten komen in het gehele land en daarmee dan ook in de gehele provincie voor.

3.30.6 Mate waarin de soort voorkomt:

Het feit dat er jaarlijks ca 2000 dieren geschoten worden geeft aan dat dit tenminste enkele duizenden dieren zouden moeten zijn.
Met de onderbouwing dat deze dieren tot 1000 beschermde inheemse dieren per jaar doden waarvan 20 % vogels, maakt dat de aanwezige populatie verwilderde katten in Noord-Brabant, ca een half miljoen vogels per jaar prederen. Dit maakt dat verwilderde katten ongewenst zijn in het ecosysteem.

3.30.7 Monitoring:

Er worden geen tellingen bijgehouden van verwilderde katten.
Meestal zullen verwilderde katten ook zo snel mogelijk uit het ecosysteem worden verwijderd.
Enige indicatie voor het aantal is het afschotcijfer.
Globaal zal dit 60 tot 70% de totale populatie zijn.
Dit houdt in dat het gaat om ca 3000 dieren in Noord-Brabant.

3.30.8 Noodzakelijke handeling ter reductie van de populatie:

Zoals eerder beschreven zijn jachtaktehouders aangewezen als categorie van personen die de populatie van verwilderde katten mogen reduceren.
In sommige gevallen is het echter noodzakelijk dat er gebruik gemaakt kan worden van de vangkooi of de kastval.
Het gebruik van deze middelen zal na de aanpassing van het besluit “Beheer en schadebestrijding dieren” niet langer toegestaan zijn.
Een aanwijzing is dan noodzakelijk omdat het hier niet om een inheemse beschermde diersoort gaat.

3.30.9 Randvoorwaarde bij de bestrijding:

Bij gebruik van vangkooien en kastvallen moet dit gemeld worden bij de Faunabeheereenheid.
Regulatie met het geweer is slechts toegestaan indien uitvoerende jachtaktehouders begin april hun afschotcijfers en voorjaarstellingen bij Wildbeheereenheden hebben ingeleverd
De coördinatie voor de uitvoering van de voorjaarstelling en het inleveren van de afschotcijfers ligt bij de Wildbeheereenheden. Door Wildbeheereenheden wordt een validatielijst opgesteld van jachthouders die aan hun verplichtingen hebben voldaan.
De Faunabeheereenheid levert jaarlijks aan G.S. een lijst met Wildbeheereenheden die aan de voorwaarden hebben voldaan.
Jachthouders krijgen een schriftelijke toestemming van de Faunabeheereenheid.
Deze toestemming is alleen geldig binnen het jachtveld van de betreffende jachthouder en voor allen die op basis van jacht, beheer en schadebestrijding handelingen mogen uitvoeren binnen dit veld.

3.30.10 Aanvraag:

De Faunabeheereenheid vraagt de provincie een aanwijzing te verlenen voor het vangen van verwilderde katten met gebruik van de vangmiddelen: vangkooien en kastvallen.
Voor het gebruik van de vangkooi dient een melding te worden gedaan aan de Faunabeheereenheid.
Afdeling Handhaving zal van de actie op de hoogte worden gesteld.
Conform de werkwijze van de Faunabeheereenheid dient binnen 15 dagen na de vangactie gerapporteerd te worden over welke resultaten zijn behaald.
Verder vraagt de Faunabeheereenheid de provincie de eerdere aanwijzing uit te breiden voor de gehele provincie inclusief de Natura 2000 gebieden, voor zover er geen significante zijn hebben voor het gebied.

Afkortingen en begrippen

B&S	- Besluit Beheer en Schadebestrijding Dieren
EHS	- Ecologische Hoofdstruktuur
EL&I	- Ministerie van Economische zaken Landbouw & inovatie
Exoten	- diersoorten die niet van nature in Nederland voorkomen en op onnatuurlijke wijze in Nederland terecht zijn gekomen
GaN	- Gegevensautoriteit Natuur
GS	- Gedeputeerde Staten
LJV	- Luchtmacht jagersvereniging
LNV	- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (opgegaan in het ministerie van EL&I)
PS	- Provinciale Staten
Schadehistorie	- Schades welke in het verleden zijn geregistreerd door o.a. het Faunafonds
TBO	- Terreinbeherende Organisaties
WBE	-Wildbeheereenheid; samenwerkingsverband van jachtaktehouders.

Literatuurlijst

- Provincie Noord-Brabant, 2005.
- Beleidsnota Uitvoering Flora- en faunawet 2006 - 2010. Provincie Noord-Brabant, 's-Hertogenbosch.
- Beleidsnota flora en faunawet 2010 “Gewogen belangen”. Provincie Noord-Brabant
- Handboek Faunaschade. Oord, J.G., Faunafonds, Dordrecht, 2002.
- Handreiking Faunaschade. Faunafonds, Dordrecht, 2009
- Faunabeheerplan 2004-2006. FBE Noord-Brabant, 2004
- Faunabeheerplan 2006-2011. FBE Noord-Brabant, 2006
- Deelplannen Konijnen op sportvelden, Reeën en Beleidskader
- Collega faunabeheerplannen
- AKD Prinsen Van Wijmen N.V. Advies Status Faunabeheereenheid en verhoudingen van de Wet en de beleidsnota m.b.t. het functioneren van de Faunabeheereenheid. 2009
- Alterra, Factoren die een rol spelen bij aanrijdingen met wilde hoefdieren op de Veluwe, G.W.T.A. Groot Bruinderink1, D.R. Lammertsma, P.W. Goedhart, W.G. Buist, R.M.A. Wegman & G.J. Spek, 2010
- Bak, A. & H.W. Waardenburg, 2001. Vossen in Noord-Holland. Ontwikkeling en toekomst. Bureau Waardenburg, Culemborg.
- Brandsma, O.H. 2005. Onderzoek weidevogelbeheer in het reservaatgebied Giethoorn-Wanneperveen
- Broekhuizen, S. & G.J.D.M. Müskens, 1992. Steenmarter *Martes foina*. In: Broekhuizen et al. (eds.). Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Stichting Uitgeverij Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht: 155-164.
- Dijk, K. van, 2002. Knobbelzwaan Cygnus color. pp 92-93. In: SOVON Vogelonderzoek Nederland 2002, Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2002. - Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- Eggink, H.D., F. Koffeman, L.M.R. Steinbusch, 2000. Wilde zwijnen begrenst (Nationaalpark “de Meinweg”). Bos- en Natuurbeheer, I.A.H. Larenstein, Velp
- Haaften, J.L. van & E. Pelzers, 1992. Ree *Capreolus capreolus* (L., 1758). In: Broekhuizen et al. (eds.). Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Stichting Uitgeverij van de Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht: 322-327.
- Hollander, H., 2000. Ecologische Kapitaalindex Zoogdieren. Eindrapport. VZZ, Arnhem.
- Hollander, J.W.D., 1998. Mededeling 40 van de Vereniging voor zoogdierkunde en zoogdierbescherming (VZZ)
- Lange, R., P. Twisk, A. van Winden & A. van Diepenbeek, 1994. Zoogdieren van West-Europa. Stichting Uitgeverij van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht.
- Leeuwenberg, F.J. & S. Siebenga, 1983. Afschotcijfers hazen in Friesland. Nederlandse Jager 21: 628-629.
- Linden, J., van der, J. Wouters, A. Braam & G. van Gool, 2006. De Roek in Noord-Brabant. Veranderingen in verspreiding en aantallen in relatie tot schade en overlast. Provincie Noord-Brabant, Bureau Natuurverkenning, ’s-Hertogenbosch.
- Ministerie van LNV, 2004. Last van een beschermd dier? Steenmarters. Ministerie van LNV, Den Haag.
- Mulder, J.L., 2000. De vos in Meijendel en Berkheide. In opdracht van Duinwaterleidingbedrijf Zuid-Holland.
- Mulder, J. , 2003. De vos is weer de gebeten hond. Zoogdier 14(1): 30-31.

- Niewold, F.J.J., & G.D.M. Müskens, 1999. De betekenis van de vos in Noord-Brabant. Beheer noodzakelijk? Rapport 407. Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Wageningen.
- Niewold, F.J.J. & D.A. Jonkers, 2001. Ruimbaan voor de vos. Rapport 447. Instituut voor Bos- en Natuuronderzoek, Wageningen.
- Pelzers, E., 1992. Woelrat Arvicola terrestris. In: Broekhuizen et al. (eds.). Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Stichting Uitgeverij Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht: 246-249.
- Roomen M.W.J. van, E.A.J. van Winden, K. Koffijberg, B. Voslamber, R. Kleefstra, G. ottens & SOVON Ganzen- en zwanenwerkgroep 2002. Watervogels in Nederland in 2000/2001. SOVON-monitoringrapport 2002/04, RIZA-rapport BM02.15. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- SOVON, 1987. Atlas van de Nederlandse vogels. Arnhem.
- SOVON, 2002. Atlas van de Nederlandse broedvogels 1998-2002. - Nederlandse Fauna 5. Nationaal Natuurhistorisch Museum Naturalis, KNNV Uitgeverij & European Invertebrate Survey-Nederland, Leiden.
- SOVON, 2010. Atlas van de Nederlandse broedvogels 2008, Arend van Dijk, Arjan Boele, Fred Hustings, Kees Koffijberg & Calijn Plate
- Teunissen,W., Schekkerman, H. en F. Willems 2005 Predatie bij weidevogels. Sovon-onderzoeksrapport 2005/11
- Van Moll, G.C.M., 2005. Distribution of the badger (*Meles meles* L.) in the Netherlands, changes between 1995 en 2001. Lutra 48(1): 3-34.
- Verstrael, T.J., G.J. Bruijn & W.J. Keurs, 1990. Schade door vossen en andere roofdieren aan huisdieren. Milieubiologie Leiden, Leiden.
- Vliet, F. van, 2002. Het beheer van reeën en vossen bij Staatsbosbeheer onder de loep. Rapport nr. NWS-I-2001-25. Sectie NatuurWetenschap en Samenleving, Universiteit Utrecht.
- Wiertz, J. & J. Vink, 1992. Das *Meles meles*. In: Broekhuizen et al. (eds.). Atlas van de Nederlandse Zoogdieren. Stichting Uitgeverij Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, Utrecht: 172-177.

Bijlagebundel Faunabeheerplan 2011-2016

Inhoud

Bijlage 1: Werkgebied Faunabeheereenheid en bijbehorende Wildbeheereenheden
Bijlage 2: Huishoudelijk reglement 2010
Bijlage 3: Bereken methode van Van Haaften en opzet beheerplan WBE's
Bijlage 4: Foerageergebieden
Bijlage 5: Schadekaarten en ontheffinglocaties
Bijlage 6: Beheergebieden overzomerende ganzen
Bijlage 7: Weidevogelgebieden en werkgebieden weidevogelbeheer
Bijlage 8: Valwildkaarten reeën

Bijlage 1:
Werkgebied Faunabeheereenheid en bijbehorende Wildbeheereenheden

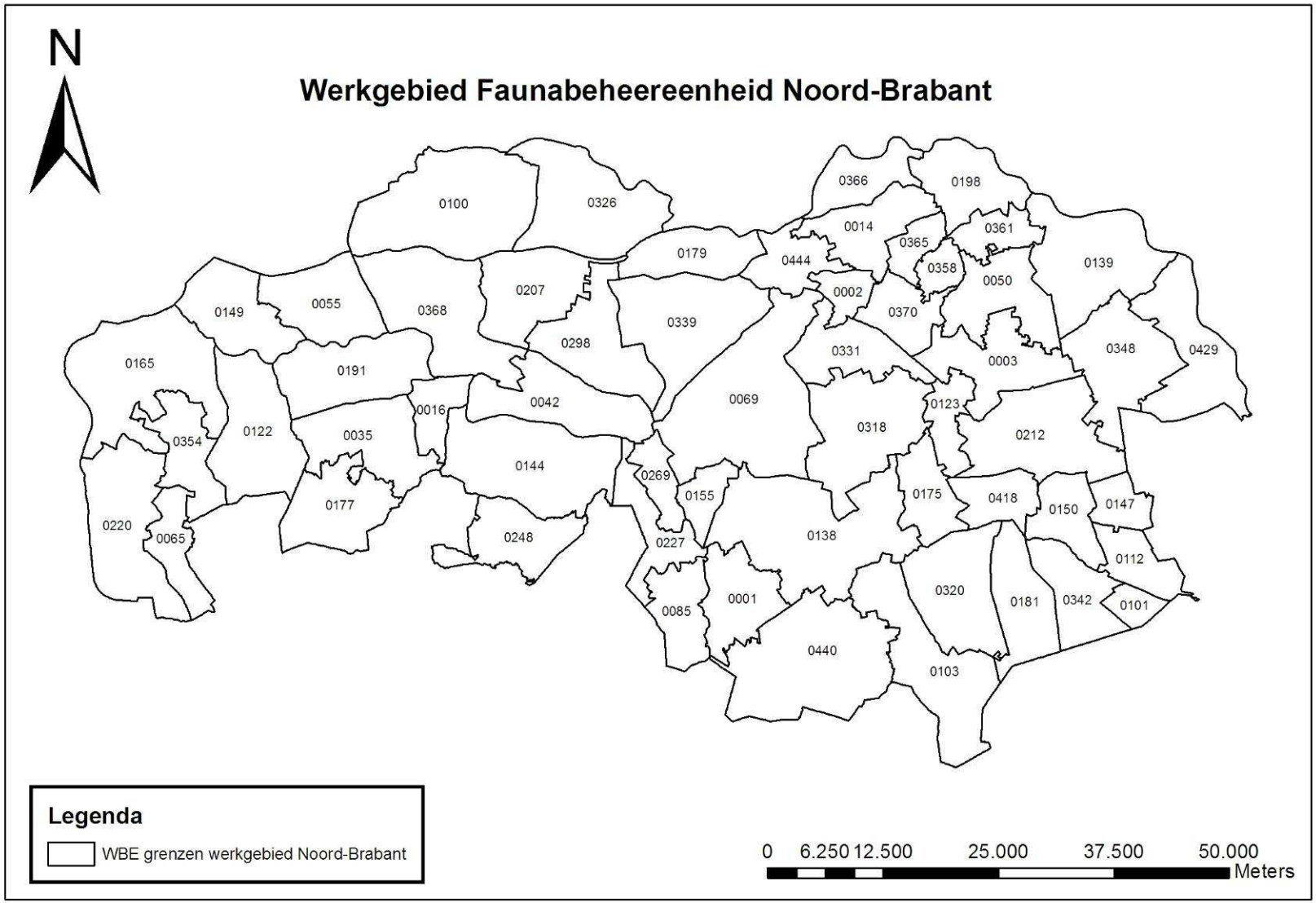
N
Werkgebied Faunabeheereenheid Noord-Brabant
0100
0326
0366
0198
0014
0361
0365
0179
0444
0358
0139
0050
0207
0002
0149
0055
0368
0370
0339
0298
0331
0348
0429
0165
0191
0003
0042
0069
0123
0016
0318
0212
0354
0122
0035
0144
0269
0155
0175
0418
0150
0147
0177
0220
0065
0248
0227
0138
0112
0320
0181
0342
0101
0001
0085
0440
0103
Legenda
WBE grenzen werkgebied Noord-Brabant
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

WBE nummers behorende bij de kaart

WBEnummer	Naam	WBEnummer	naam
1	Westerkempen	181	Diana Someren
2	Berlicum	191	Haagsche Beemden
3	Hubertuspeel	198	Groot Ravenstein
14	Elsbosch, `t	207	Dongemond e.o.
16	Mastbos e.o.	212	Peelrand, De
35	Weerijs, de	220	Brabantse Wal, De
42	Donge, de	227	Utrecht/Wellesend, De
50	Z.U.V.O.	248	Baarle-Nassau
55	Niervaart	269	Hilvarenbeek e.o.
65	Zuid Plantage	298	Moer e.o, De
69	Moergestel e.o.	318	Midden Brabant
85	Reusel	320	Eymerick
100	Biesbosch	326	Land van Altena
101	Neerkant	331	Sint Hubertus Schijndel
103	Baronie van Cranendonck	339	Broek en Duin
112	Ouwe Peel	342	Asten
122	Roosendaal e.o.	348	Oploo/Wanroij
123	Laarbeek-Veghel	354	Moerstraten e.o.
138	Noord-West Kempen	358	Nistelrode
139	Overlaat	361	Maashorst
144	Taxandria	365	Heesch
147	Heidse Peel	366	Maaskant, De
149	Oranje en van Glymes polders	368	Amerkant
150	Bruggen	370	Aa en Leygraaf
155	Diessen	418	Helm, De
165	Steenbergen e.o.	429	Boxmeer
175	Nuenen´s Wildbeheer	440	Zuid Oost Kempen
177	Zundert	444	s Hertogenbosch-oost
179	Langstraat, De		

Bijlage 2:
Reglement Faunabeheereenheid 2010

Reglement Faunabeheereenheid 2010

Artikel 1: Faunabeheerplan

1. In het faunabeheerplan is het werkgebied van de Faunabeheereenheid met behulp van een kaart aangegeven. Het omvat de totale oppervlakte van de provincie Noord-Brabant.
2. Het faunabeheerplan is opgesteld volgens de eisen gesteld in art. 10 van het Besluit Faunabeheer en levert voor zover bekend onderbouwing en het toetsingskader voor het aanvragen van ontheffingen voor beheer en schadebestrijding ex art. 68 Flora en faunawet, bij de provincie voor beschermde inheemse diersoorten, welke vermeldt zijn in het faunabeheerplan.
3. Ontvangen ontheffingen kunnen als machtiging tot uitvoering (Art. 6) worden verleend aan jachthouders en deelnemers.

Artikel 2: Bestuur en Adjunct-secretaris

1. De verantwoordelijkheden en bevoegdheden van het bestuur van de Faunabeheereenheid zijn vastgelegd in de statuten.
2. Door het bestuur van de Faunabeheereenheid Noord-Brabant is een adjunct-secretaris benoemd.
3. De Adjunct-secretaris is door het bestuur gemandateerd tot het uitvoeren van de taken van de Faunabeheereenheid.
5. De Adjunct-secretaris is verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken op het kantoor en stuurt eventuele andere medewerkers aan.
4. De Adjunct-secretaris rapporteert met regelmaat of op verzoek van het bestuur over zijn/haar werkzaamheden en legt verantwoording af over het functioneren van het kantoor.

Artikel 3: Jachthouders

1. Jachthouders zijn zij die het feitelijke recht hebben om te jagen op gronden en daarbij voldoen aan art. 33 & 34 van de Flora en faunawet.
2. Aan gebonden jachthouders kan machtiging tot uitvoering worden verleend wanneer zij aantonen dat redelijkerwijs te verwachten is dat schade zal ontstaan aan een van de in art. 68 van de Flora en faunawet genoemde belangen.

Artikel 4: Deelnemers

1. De Faunabeheereenheid kent vier soorten deelnemers
a. Wildbeheereenheden
b. Grondgebruikers
c. Jachtaktehouders
d. Overige deelnemers
2. Deelnemers kunnen zich binden aan de Faunabeheereenheid. Door zich te binden kunnen deelnemers gemachtigd worden uitvoering te geven aan, de aan de Faunabeheereenheid verleende handelingen op basis van de artikelen 67 en 68 van de Flora en faunawet.
3. Wildbeheereenheden
a. Wildbeheereenheden (WBE's) hebben het bindingsdocument zonder voorwaarde ondertekend en geretourneerd aan de Faunabeheereenheid en kunnen in aanmerking komen voor machtigingen op voorhand (Art.6).
b. Wildbeheereenheden zijn vast gelegd op een door de Koninklijke Nederlandse Jagers Vereniging aan de provincie aangeleverde kaart, welke door de provincie is bekendgemaakt.
c. Voor het verkrijgen van machtiging op voorhand is een het registreren en monitoren van gegevens die van belang zijn voor de onderbouwing en de uitvoering van het faunabeheerplan verplicht (Art.7).

4. Grondgebruikers
Grondgebruikers binden zich aan de Faunabeheereenheid door middel van het ondertekenen van het originele formulier; Uitvoeringsformulier Machtiging[23].
5. Jachtaktehouders
Jachtaktehouders zijn zij die in het bezit zijn van een jachtakte, zij kunnen ter plaatse beschikken over jachtrechten. Voor het uitvoeren van handelingen op basis van beheer en schadebestrijding is het hebben van een grondgebruikersverklaring verplicht.
Jachtaktehouders binden zich door het ondertekenen van het originele formulier; Uitvoeringsformulier Machtiging[1].
6. Overige deelnemers
Overige deelnemers zijn alle personen die zich vooralsnog niet behoren tot de hiervoor genoemde categorieën. Zij komen slechts in aanmerking voor het uitvoering van een machtiging, nadat zij zich schriftelijk hebben geconformeerd aan de werkwijze en de voorwaarde van de Faunabeheereenheid. Dit doen zij door het ter beschikking gestelde originele Uitvoeringsformulier Machtigingen of een door het bestuur van de Faunabeheereenheid nader te bepalen formulier, te ondertekenen alvorens met de uitvoering van toegestane handeling zal worden aangevangen.
a. Overige deelnemers kunnen alleen dan tot uitvoering overgaan wanneer de betreffende handeling buiten het werkgebied ligt van de in de leden 3, 4 en 5 genoemde deelnemers of de handelingen niet door eerder genoemde deelnemers kunnen worden uitgevoerd.

Artikel 5: Binding
1. Door middel van binding verkrijgt de Faunabeheereenheid de zekerheid, dat partijen aan wie een machtiging tot uitvoering of andere toestemming wordt verleend hun verplichtingen ten aanzien van deze handelingen verleende machtiging nakomen.
2. Gegevens over populaties en schade veroorzaakt door fauna, maar ook rapportage van de uitvoering zijn de basis van het faunabeheerplan en noodzakelijk voor de uitvoerbaarheid van de taken van de Faunabeheereenheid.
3. Het niet nakomen van de gestelde verplichtingen waaronder de rapportage van de machtiging heeft tot gevolg dat een volgende aanvraag voor een machtiging wordt geweigerd.
4. Het niet nakomen van de aan de machtiging gestelde voorwaarde is een overtreding van de Flora en faunawet.

Artikel 6: Machtigingen
1. Alleen deelnemers komen in aanmerking voor een machtiging tot uitvoering van de aan de Faunabeheereenheid verleende ontheffingen.
2. Door de Faunabeheereenheid kunnen een tweetal machtigingen worden afgegeven;
a. De machtiging tot uitvoering op basis van een ontheffing op voorhand,
b. De machtiging tot uitvoering op basis van een aanvullende ontheffing (Een-loket-functie)
3. De machtiging op voorhand kan alleen via of in overleg met WBE's worden verleend. Hiervoor geldt dat machtiging op voorhand alleen wordt verleend aan jachtaktehouders op basis van jaarlijks aangeleverde populatie en afschotgegevens.
Machtiging mag pas worden verleend wanneer deze gegevens zijn aangeleverd.
4 De machtiging op basis van de aanvullende ontheffing kan worden verleend aan een ieder die het door de provincie opgestelde formulier "orderformulier schade aan gewassen (Aanvraagformulier 05 EB-1)" of "orderformulier overige belangen (Aanvraagformulier EB-2)" heeft aangeleverd.
Deze machtiging wordt niet planmatig gebruikt.

[23] Het hardcopy formulier zal in 2011 worden vervangen door een digitaal formulier.

Artikel 7: Reeënbeheerplan

1. Door Wildbeheereenheden (WBE) worden voor hun gehele werkgebied reeënbeheerplannen opgesteld. Deze plannen zijn de basis waarop door de Faunabeheereenheid het faunabeheerplan wordt opgesteld.
2. Eisen die aan de deelplannen worden gesteld zijn uitgewerkt in het faunabeheerplan.
3. Voor terreinen waar afwijkend beheer plaatsvindt, dient rapportage plaats te vinden over aantalsontwikkelingen en effecten op de omgeving.
4. In beginsel kan populatiebeheer alleen plaats vinden op WBE niveau.
Alleen wanneer de FBE van mening is dat het beheertechnisch niet optimaal plaats vindt kan hiervan afgeweken worden.
5. Beoordeling van het reeënbeheerplan is een interne FBE procedure.

Artikel 8: Activering

1. Voor alle machtigingen geldt dat het eerste gebruik schriftelijk gemeld moet worden aan de Faunabeheereenheid[3] voordat met uitvoering wordt begonnen. Melding moet plaatsvinden conform het 10 stappenplan 2007.
2. Activering vindt plaats door het faxen of insturen van een kopie van het ondertekende registratieformulier *uitvoeringsformulier machtiging*.
3. Door de Faunabeheereenheid[24] wordt een activeringscode afgegeven.
4. Deze activeringscode dient op het uitvoeringsformulier te worden vermeldt alvorens de machtiging definitief wordt.

Artikel 9: Uitvoering machtiging

1. Nadat de machtiging is geactiveerd m.b.v. de activeringscode is de uitvoerende jachtaktehouder verplicht zich te houden aan de gestelde voorwaarden en eisen verbonden aan de machtiging.
2. Bij constatering van het niet naleven van de voorwaarden en eisen door het bevoegde gezag[25] kan de Faunabeheereenheid op hun verzoek over gaan tot intrekking van de verleende machtiging.

Artikel 10: Rapportage

1. Rapportage vindt plaats door middel van het originele *uitvoeringsformulier machtiging*.
2. Voor alle verleende machtigingen geldt dat de rapportage binnen 14 werkdagen na afloop van de machtigingsperiode retour gezonden moeten zijn aan de Faunabeheereenheid.
3. Alle rapportages die niet binnen 20 werkdagen zijn ontvangen hebben niet voldaan aan de gestelde voorwaarden.
4. Wanneer niet aan de voorwaarden wordt voldaan kan de Faunabeheereenheid besluiten geen ontheffing meer te verlenen aan betreffende nalatige personen.

Artikel 11: Eindrapportage

1. Eventuele aanvullende rapportages m.b.t. het planmatige beheer Binnen vier maanden na het einde van het jaar wordt door aangesloten jachthouders en deelnemers de rapportage aangeleverd.
2. Deze rapportage wordt gebruikt voor de rapportageverplichting conform artikel 69 van de Flora en faunawet en als onderbouwing van het faunabeheerplan. Het bevat relevante informatie ten behoeve van de onderbouwing van het faunabeheerplan.

Artikel 12: Slotbepaling

In alle gevallen waarin dit reglement niet voorziet beslist het bestuur van de Faunabeheereenheid.

[24] Namens deze de adjunct-secretaris

[25] Onder bevoegd gezag wordt verstaan: Politie, AID en opsporingsambtenaren belast met het toezicht op de F&FWet

Bijlage 3:

Opzet reeënbeheerplannen WBE's en berekening methode Van Haaften

Inhoud WBE Beheerplan ree 2011-2016,

1. Indeling gebied in secties.
Kernleefgebieden met de omringende populaties zijn het uitgangspunt. Binnen dit kernleefgebied is veel migratie, met andere kerngebieden vindt uitwisseling plaats. Uiteindelijk stelt u per sectie de gewenste stand vast. Hierbij kunt u ook duidelijk binnen een sectie het afschot toedelen.

2. Bereken de draagkracht volgens Van Haaften.
Bereken per sectie de draagkracht en werk deze uit.
Bereken ook de verwachte aanwas => 0,85 per geit mocht u hiervan afwijken dan dient u dat op basis van cijfers uit het verleden te onderbouwen.

3. Openbare veiligheid
Geef op de kaart aan waar het valwild geregistreerd is.
EVT met een staatje van aanrijdingen per jaar.
Wanneer bekend met een pijl aangeven waar de dieren die bij aanrijdingen betrokken zijn vandaan komen. Bij veel aanrijdingen dient u aan te geven wat naar uw idee zou moeten gebeuren om deze terug te dringen.

4. Schade aan gewassen
Gewassen zoals boomteelt, fruitteelt, bloembollen, aardbeien en ander klein fruit zijn erg gevoelig voor vraatschade. Deze gebieden dienen in kaart te worden gebracht.
Populatiebeheer is erop gericht schade te voorkomen in eerste aanleg, is het dus niet aan de grondgebruiker om grote investeringen te doen om schade te voorkomen.
Bij percelen die langjarig een bepaald schadegevoelig gewas hebben, dient u gewoon rekening te houden met de wenselijke populatie.

5. Schade aan flora en fauna
In het verleden werd met het beheer rekening gehouden met mogelijke natuurlijke processen van natuurbeheer. Het is deze keer ook van belang dat u alle terreinen waar de grondgebruiker (beheerder) af wil wijken van de draagkracht in kaart brengt. Voor deze terreinen moet ook een maximale stand worden aangegeven. Stemt u dit met uw locale terreinbeheerder af. Evt. discussieterreinen dient u aan te geven.

6. Dierenwelzijn
In gebieden waar relatief veel dieren worden aangetroffen die in slechte conditie zijn of gebieden met grote sterfte dient een lagere populatie aangehouden te worden. Het laten onderzoeken van dieren kan gratis via de DWHC (zie www.DWHC.nl)

7. Populatiegegevens

Maakt een overzicht van uw gegevens binnen het werkgebied van de Wildbeheereenheid van de afgelopen 5 jaar en de verwachtingen voor de komende planperiode.

	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Stand geteld												
Stand geschat												
Valwild												
Afschot												
Berekende stand												
Gewenste stand												
Geschatte aanwas												
Verwachte stand												
Gepland afschot bok												
Gepland afschot geit												

In het kader van Openbare veiligheid.

Valwild is een indicatie voor hoge populaties of onrust in bepaalde gebieden. Ook kan het zijn dat de ligging van wegen een belangrijke oorzaak zijn. Op kaart dient de WBE de trajecten in te tekenen waar aanrijdingen hebben/kunnen plaats gevonden. Wanneer er veel aanrijdingen zijn op bepaalde trajecten plaatsvinden dan dient er in de omgeving een lagere populatie te worden aangehouden. Als normen voor het aantal dieren geldt dat 5 % valwild als gevolg van aanrijdingen als "acceptabel" wordt gezien. Valwild vrij is een illusie omdat het trekgedrag te veranderen is. Ook het compleet uitrasteren van wegen is niet realistisch. Bij 5 tot 10% valwild ten aanzien van de populatie is er spraken van een aandachtsgebied. Lokaal zal overleg plaats moeten vinden hoe dit is terug is te dringen. Meer dan 10% valwild van de populatie wordt als maatschappelijk onacceptabel gezien. Lokaal dient actief te worden ingegrepen.

Schade aan gewassen

Schade veroorzaakt door reeën wordt slecht geregistreerd. Populatiebeheer is er echter ook op gericht om schade aan gewassen te voorkomen. Sommige gewassen hebben echter een grote aantrekkingskracht. Bepaalde vollegrondsgroenten, klein fruit, fruit- of boomteelt kunnen met grote schade te maken krijgen. Het is wel van belang dat schade tijdig gemeld wordt bij het Faunafonds.
Dit is een verantwoordelijkheid van de grondgebruiker.

Schade aan Flora en fauna

Reeën kunnen invloed hebben op bepaalde processen in het natuurbeheer. Deze processen kunnen zowel bevorderend zijn als vertragend. Afhankelijk van de gestelde doelen in het beheer kan dit van invloed zijn op de aanwezige dieren Het is aan de beheerder van een dergelijk terrein om aan te geven wanneer hij een hogere stand wenselijk vindt. Hogere standen waarbij beheer beperkt is kunnen alleen in terreinen van minimaal 500 ha aaneengesloten gebied, zonder doorsnijdende verharde wegen. Voor deze gebieden dient door de betreffende beheerder aan gegeven te worden wat de beheerdoelen en de daarbij geldende randvoorwaarden zijn.

Dierenwelzijn

Reeën zijn een stressgevoelige diersoort. Omdat reeën veel rust nodig hebben om te herkauwen (faunabeheerplan Ree 2007-2011) kunnen zij niet goed tegen verstoring en verontrusting. Stress in de populatie leidt tot verminderde conditie en gezondheidskwalen. Verder zijn de dieren gevoelig voor veel parasieten en ziektes. Aanwezigheid van: Leverbot, keelhorzels, schurft e.a. ziektes kunnen maken dat lokale populaties lager worden aangehouden.
Ook wanneer er veel stress in de populatie aanwezig is kan bepaald worden een lagere populatie aan te houden.

Rekenblad methode van Van Haaften

Soort	**KLG 1** opp. ha.	%	pnt.
Heide			0,0
Akkers en weide			0,0
Bebouwing			0,0
Dekking (omg.bos)			0,0
Dekking (omg. wei etc)			0,0
Subtotaal-1			
Naaldh. m. ondergr.			0,0
Naaldh. z. ondergr.			0,0
Gem. bos m. ondergr.			0,0
Gem. bos z. ondergr.			0,0
Loofbos m. ondergr.			0,0
Loofbos z. ondergr.			0,0
30%-50% eik			0,0
> 50% eik			0,0
Subtotaal-2	0	0	
Procentueel eik			0,0
Bos/veld grens %			0,0
PH waarde1 %			
PH waarde2 %			
PH waarde3 %			
Subtotaal-3			
Totaal punten:			
Draagkr./100ha stks			
Draagkr.			
Totaal ha's LG WBE			
Totaal ha's dekking			
Totaal aant stks/WBE			

Waarderingsmethode

A: Veldgrenspercentage
Hierbij wordt de grens tussen dekking en veld in procenten van de totale reviergrens uitgedrukt.

0%	=	0 punten	61 - 80%	=	11 punten
1 - 20%	=	2 punten	81 - 100%	=	15 punten
21 - 40%	=	5 punten	101- 200%	=	20 punten
41 - 60%	=	8 punten	> 200%	=	30 punten

B: Oppervlakte weiden en akkers
De oppervlakte wordt uitgedrukt in procenten ten opzichte van het totale revieroppervlakte.

0%	=	0 punten	11 - 20%	=	10 punten
1 - 4%	=	2 punten	> 20%	=	15 punten
5 - 10%	=	6 punten			

C: Dekkingspercentage
Dit is de oppervlaktedekking in procenten van de totale revieroppervlakte.

0%	=	0 punten	61 - 70%	=	30 punten
1 - 10%	=	5 punten	71 - 80%	=	20 punten
11 - 20%	=	10 punten	> 80%*	=	15 punten
21 - 40%	=	15 punten	> 80%**	=	20 punten
41 - 60%	=	20 punten			

* Omgevend biotoop: bos
** Omgevend biotoop: weide, heide, akkers

D: Boomsoortenverdeling

Naaldbos zonder ondergroei	=	2 punten
Naaldbos met ondergroei	=	6 punten
Gemengd bos zonder ondergroei	=	6 punten
Gemengd bos met ondergroei	=	10 punten
Loofbos zonder ondergroei	=	8 punten
Loofbos met ondergroei	=	15 punten
30 - 50% eik	=	15 punten
> 50% eik	=	20 punten

E: Bodemsoort naar pH-gehalte

< 4,0	=	4 punten	6,0 - 6,9	=	16 punten
4,0 - 4,9	=	8 punten	>7,0	=	20 punten
5,0 - 5,9	=	12 punten			

Na het optellen van de punten kan men in onderstaande tabel zien welke de meeste gewenste dichtheid per 100 ha. dekking voor het betreffende terrein is.

Biologisch toelaatbare reewilddichtheid per 100 ha. dekking in bos en natuurlijk landschap:

Totaal puntenaantal:	0-25	25-30	31-35	36-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-100
Gewenste dichtheid:	0	2	4	6	8	9	10	11	12

Ten aanzien van gebieden met een substantieel aandeel agrarisch gebruik (voornamelijk in het westen van de provincie) gelden de volgende dichtheden per 100 ha dekking.

Totaal puntenaantal:	0-25	25-30	31-35	36-40	41-50	51-60	61-70	71-80	81-100
Gewenste dichtheid:	0	3	5	7	9	11	12	13	15

Bijlage 4:
Foerageergebieden

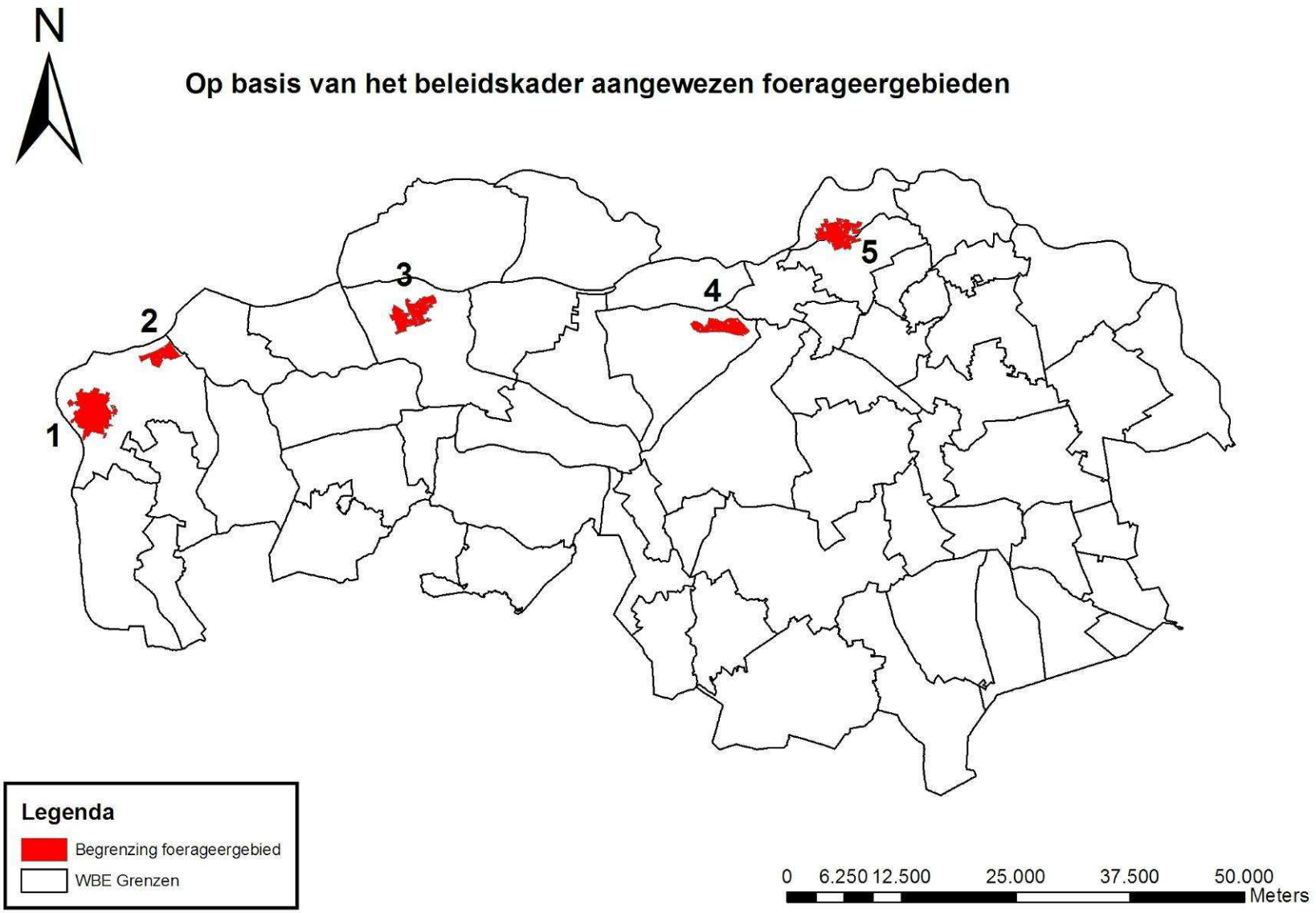
N
Op basis van het beleidskader aangewezen foerageergebieden
1
2
3
4
5
Legenda
Begrenzing foerageergebied
WBE Grenzen
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

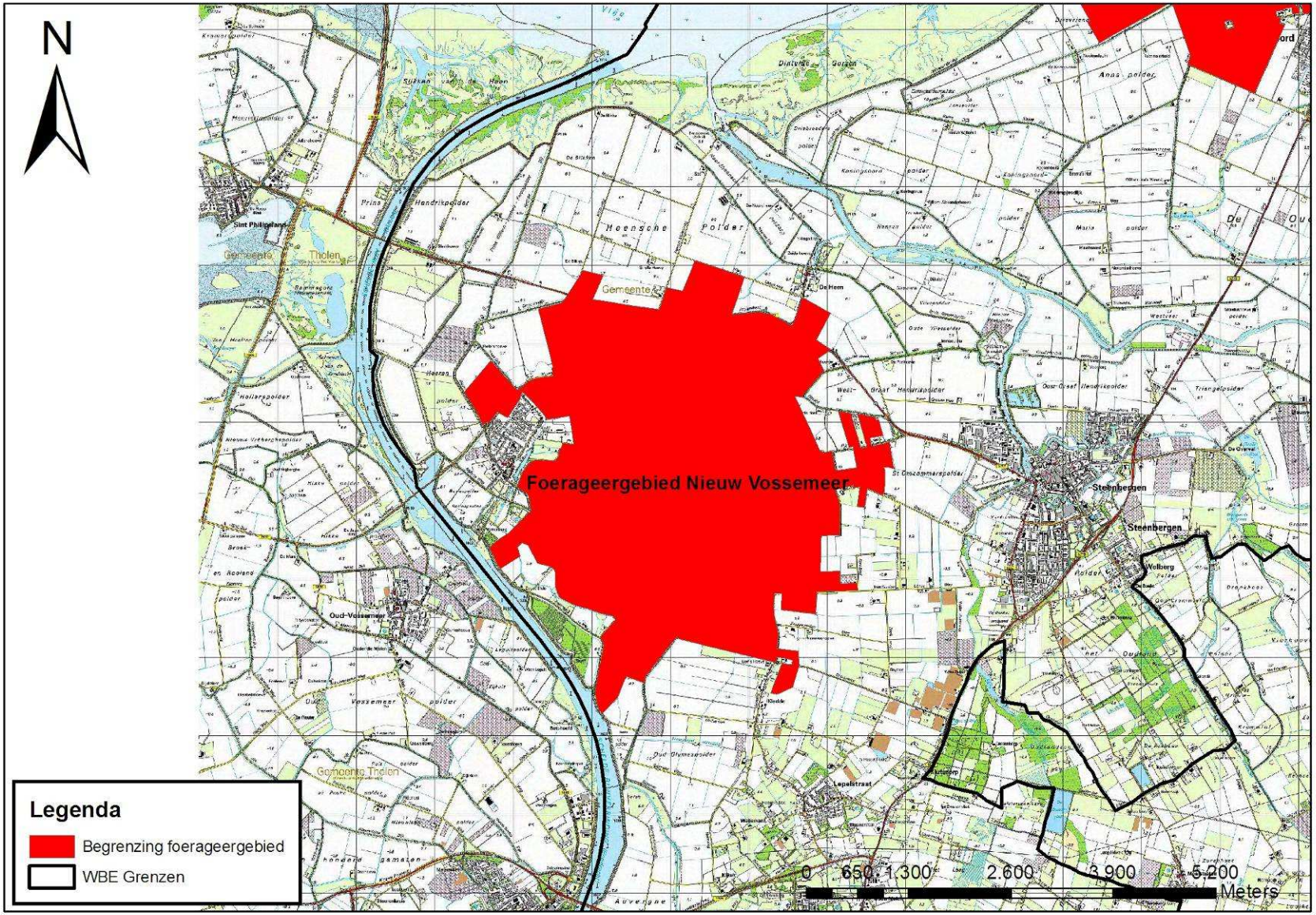
N
Foerageergebied Nieuw Vossemeer
Legenda
Begrenzing foerageergebied
WBE Grenzen
0 650 1.300 2.600 3.900 5.200
Meters

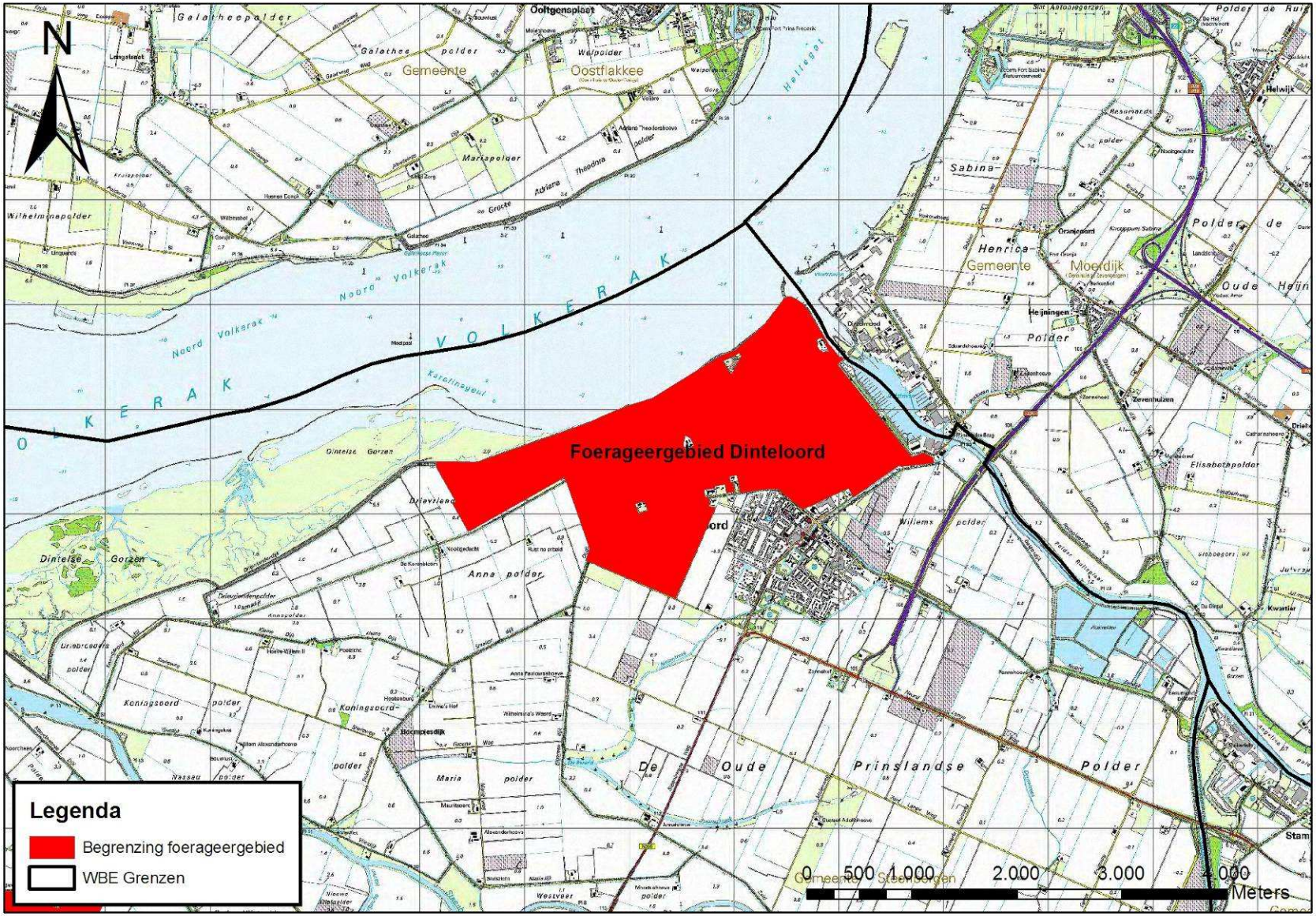
N
Foerageergebied Dinteloord
Legenda
Begrenzing foerageergebied
WBE Grenzen
0 500 1.000 2.000 3.000 4.000
Meters
Gemeente
Oostflakkee
Moerdijk
Noord Volkerak
Dintelse Gorzen
Prinslandse Polder
De Oude
Helwijk
Zevenhuizen
Heijningen
Oranjenoord
Koningsoord
Anna polder
Maria polder
Wilhelminapolder
Galatheepolder
Mariapolder
Welpolder
Ooltgensplaat
Elisabethpolder
Kwartier
Stam

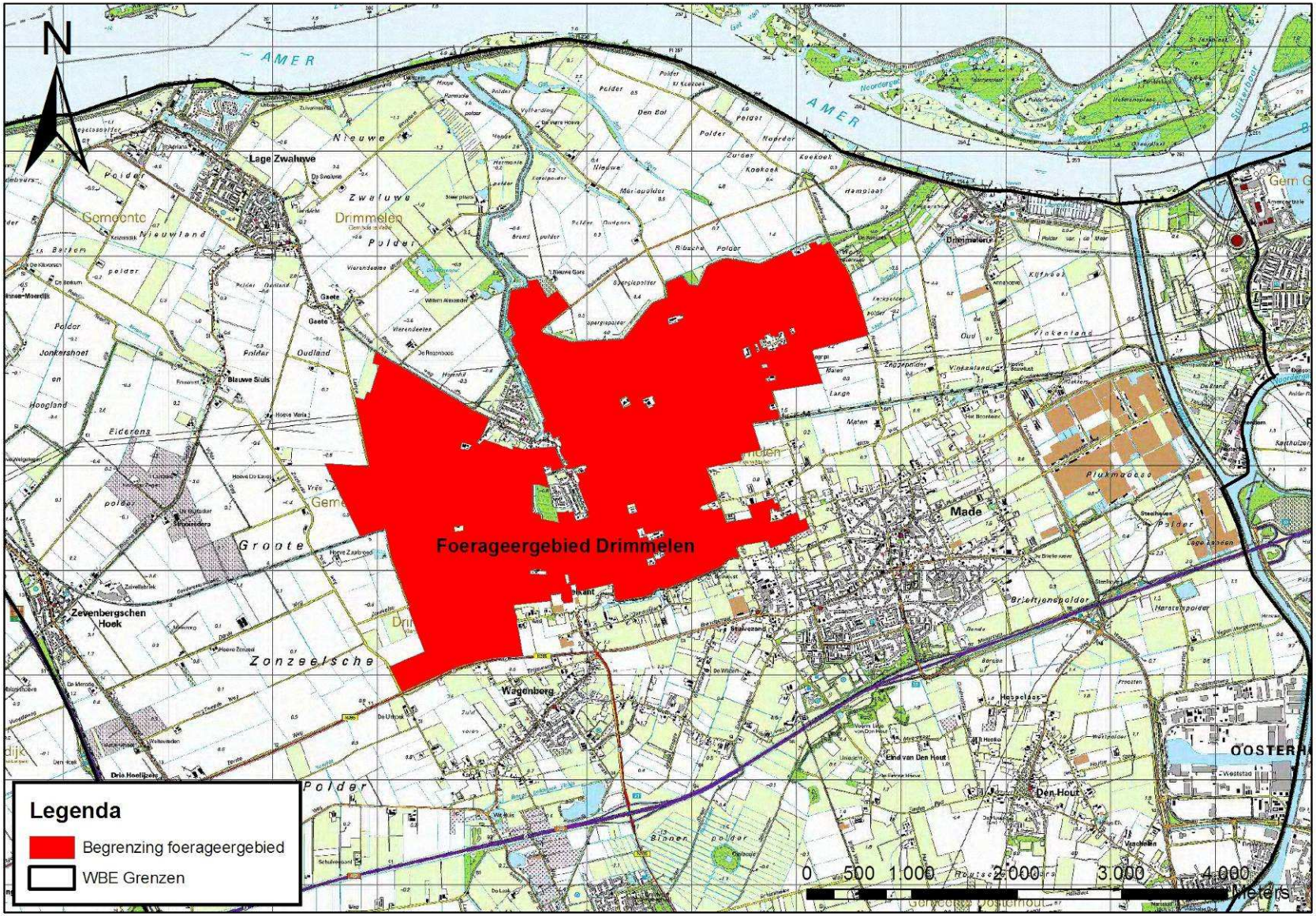
N
Foerageergebied Drimmelen
Legenda
Begrenzing foerageergebied
WBE Grenzen
0 500 1.000 2.000 3.000 4.000
Meters
Lage Zwaluwe
Drimmelen
Made
Wagenberg
Zevenbergschen Hoek
Den Hout
Groote
Zonzeelsche
Gemeente
AMER

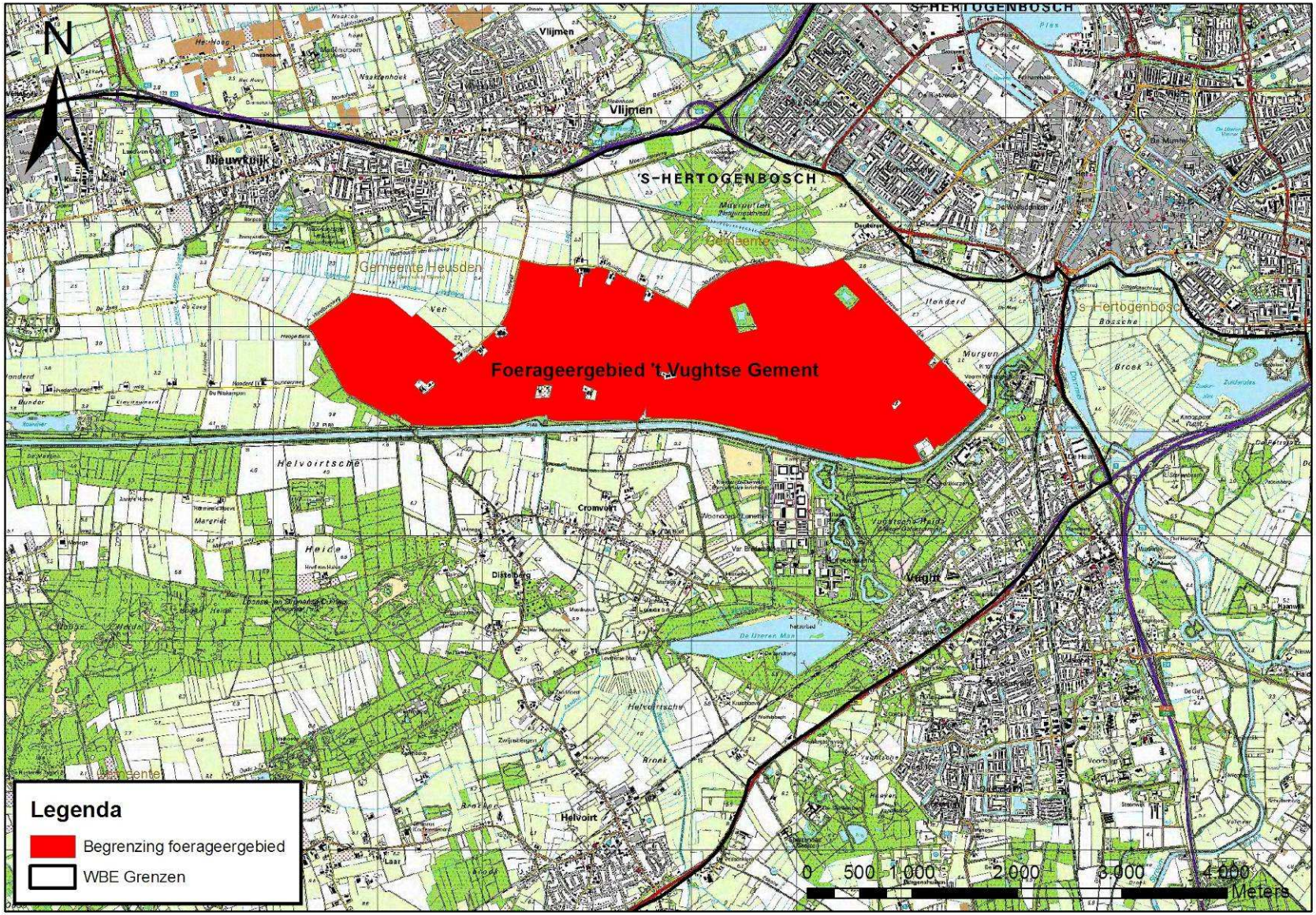
N
Foerageergebied 't Vughtse Gement
Gemeente Heusden
'S-HERTOGENBOSCH
Vlijmen
Nieuwkuijk
Helvoirtsche
Cromvoirt
Vught
Helvoirt
Legenda
Begrenzing foerageergebied
WBE Grenzen
0 500 1.000 2.000 3.000 4.000
Meters

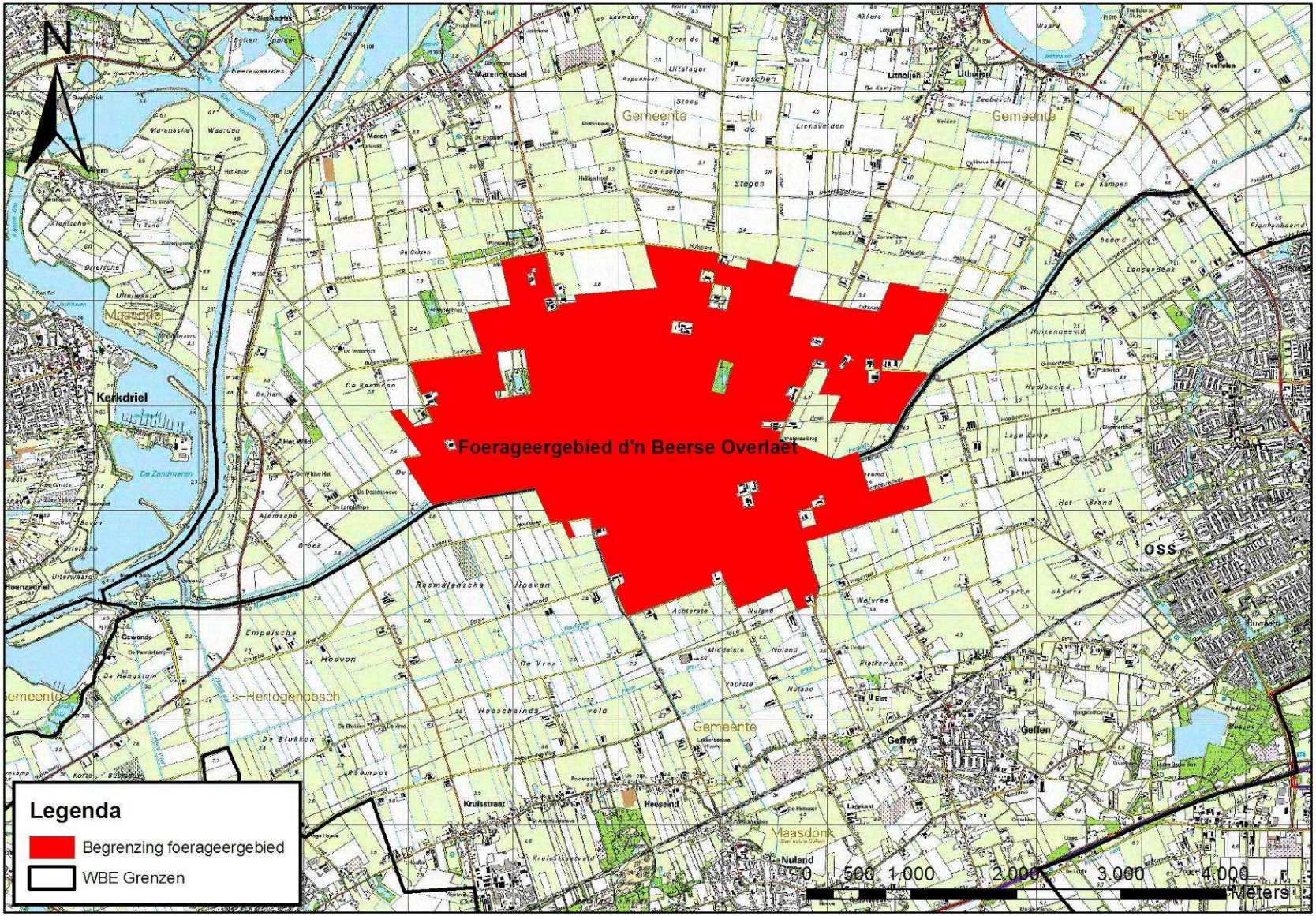
N
Foerageergebied d'n Beerse Overlaet
Legenda
Begrenzing foerageergebied
WBE Grenzen
0 500 1.000 2.000 3.000 4.000
Meters
Kerkdriel
Maasdriel
Gemeente
Lith
Maasdonk
Geffen
Nuland
Heeseind
Kruisstraat
Maren-Kessel
Litholjen
Oss

Bijlage 5:
Schadekaarten en ontheffinglocaties

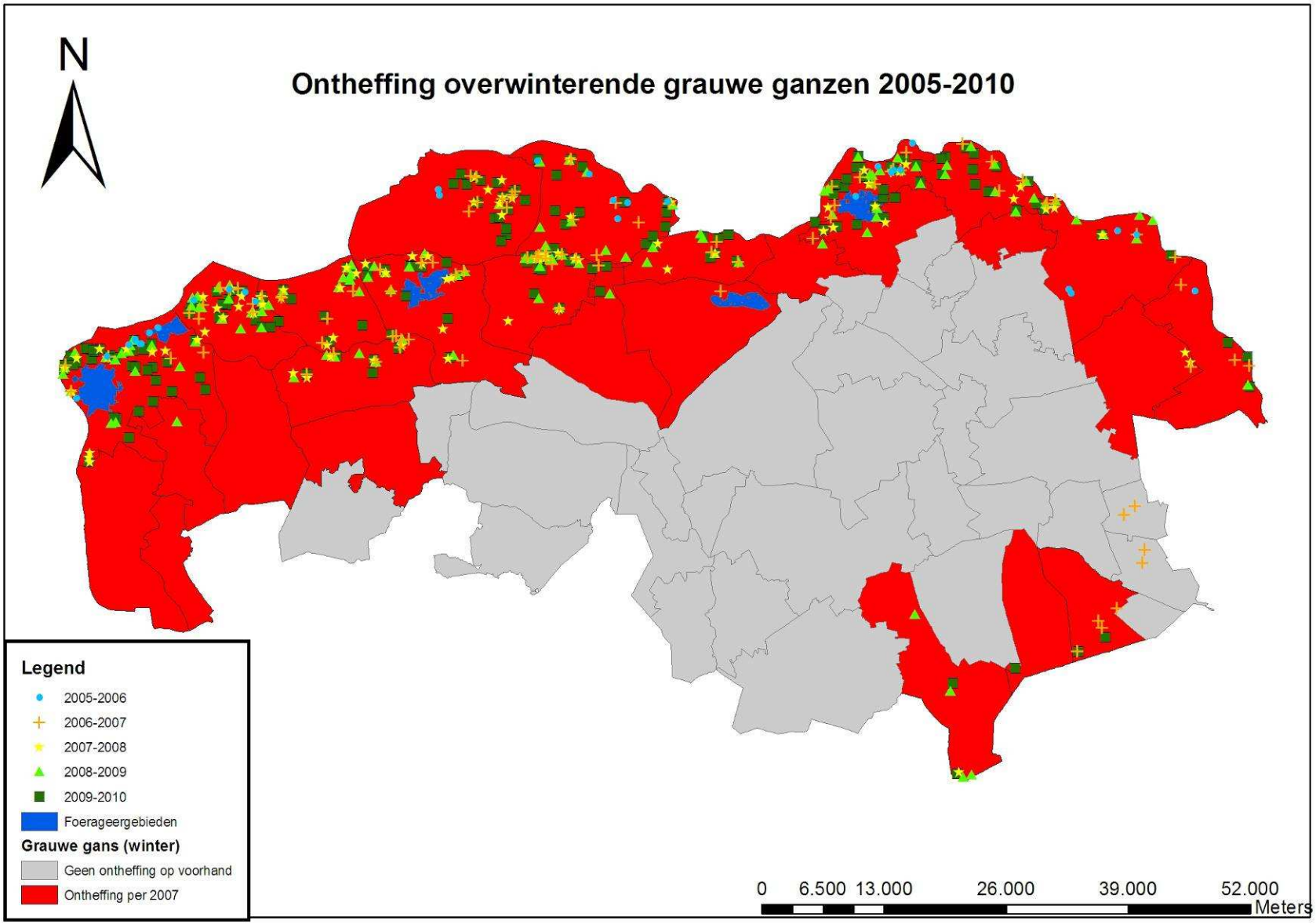
N
Ontheffing overwinterende grauwe ganzen 2005-2010
Legend
2005-2006
2006-2007
2007-2008
2008-2009
2009-2010
Foerageergebieden
Grauwe gans (winter)
Geen ontheffing op voorhand
Ontheffing per 2007
0 6.500 13.000 26.000 39.000 52.000
Meters

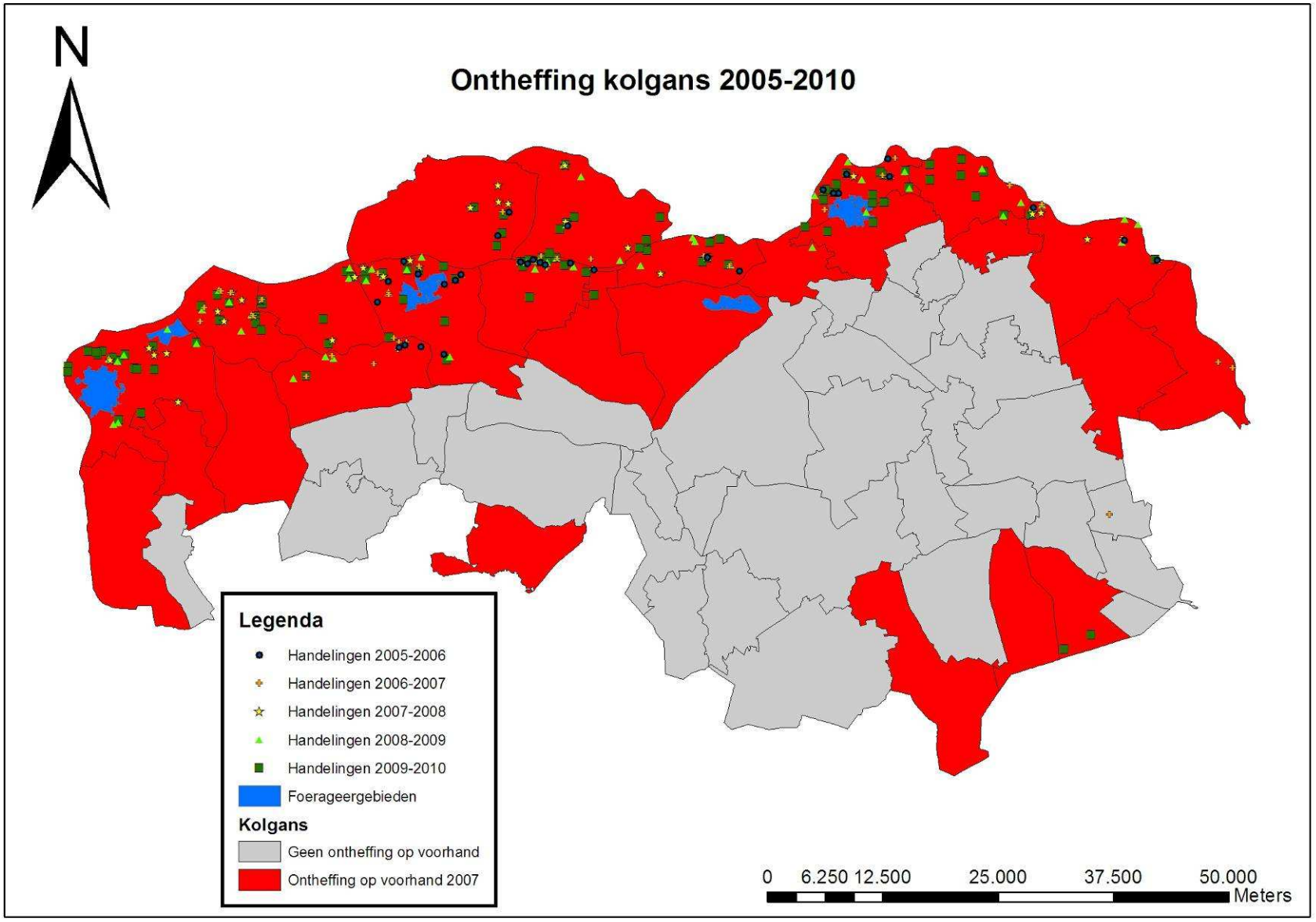
N
Ontheffing kolgans 2005-2010
Legenda
Handelingen 2005-2006
Handelingen 2006-2007
Handelingen 2007-2008
Handelingen 2008-2009
Handelingen 2009-2010
Foerageergebieden
Kolgans
Geen ontheffing op voorhand
Ontheffing op voorhand 2007
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

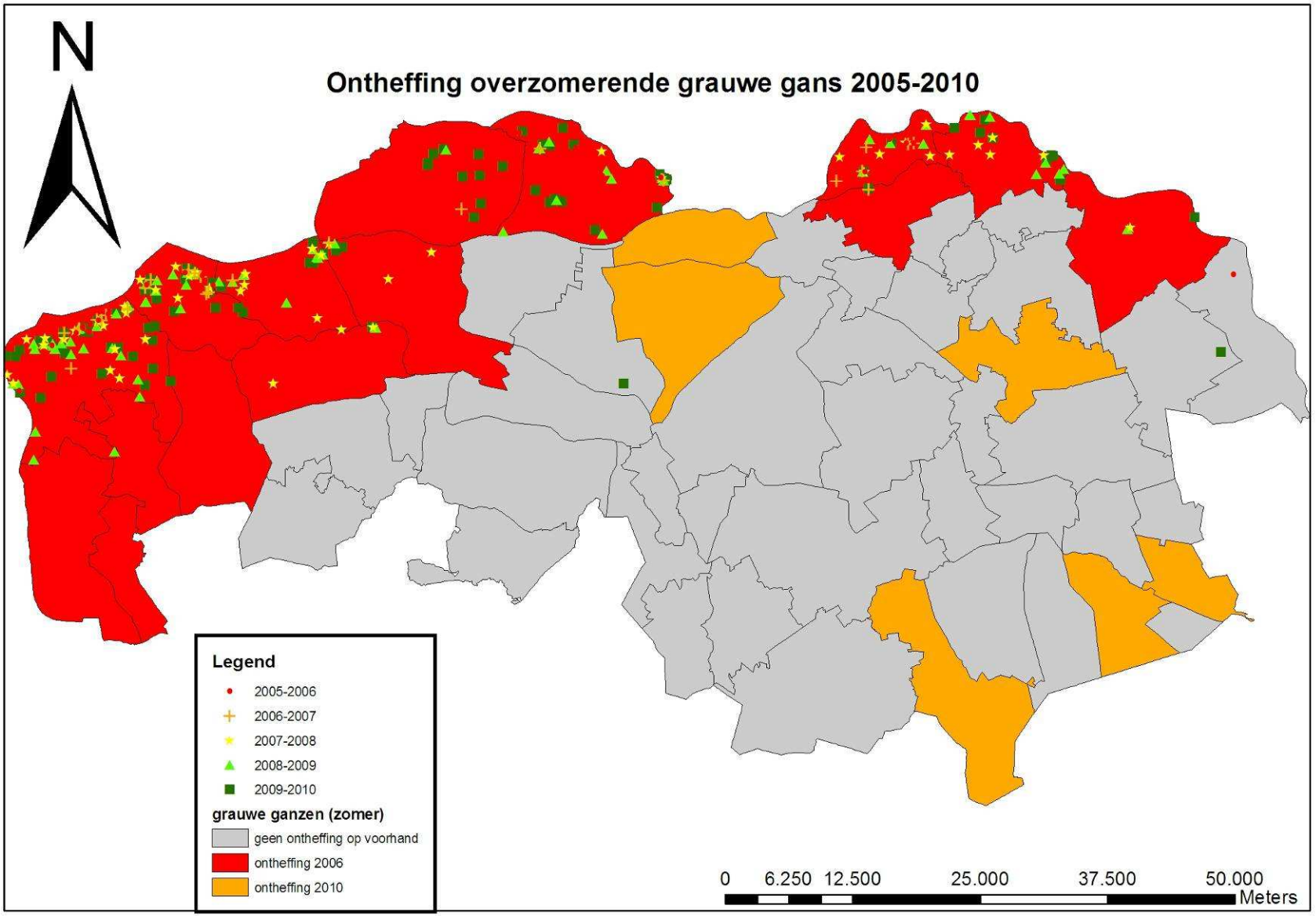
N
Ontheffing overzomerende grauwe gans 2005-2010
Legend
2005-2006
2006-2007
2007-2008
2008-2009
2009-2010
grauwe ganzen (zomer)
geen ontheffing op voorhand
ontheffing 2006
ontheffing 2010
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

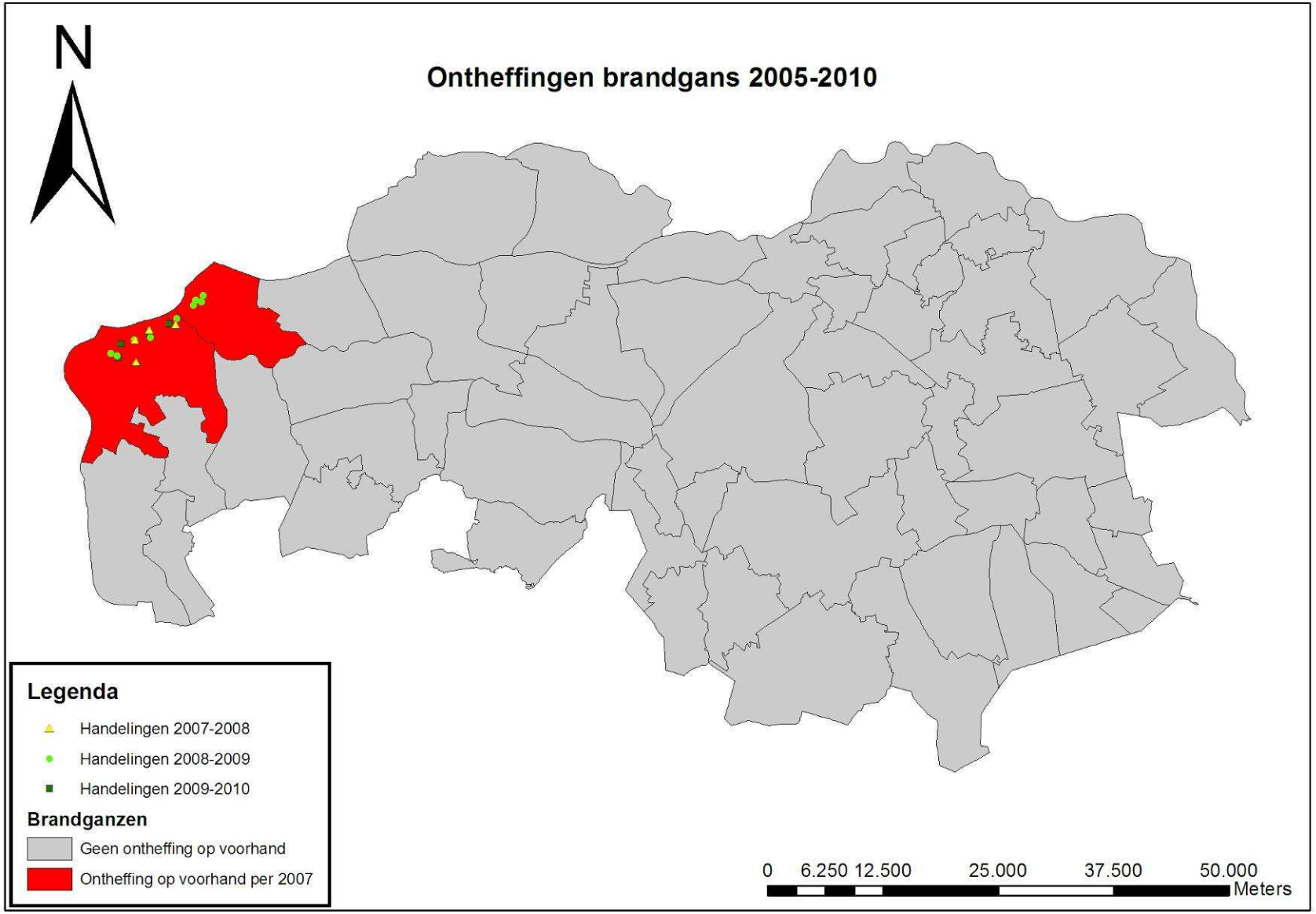
N
Ontheffingen brandgans 2005-2010
Legenda
Handelingen 2007-2008
Handelingen 2008-2009
Handelingen 2009-2010
Brandganzen
Geen ontheffing op voorhand
Ontheffing op voorhand per 2007
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

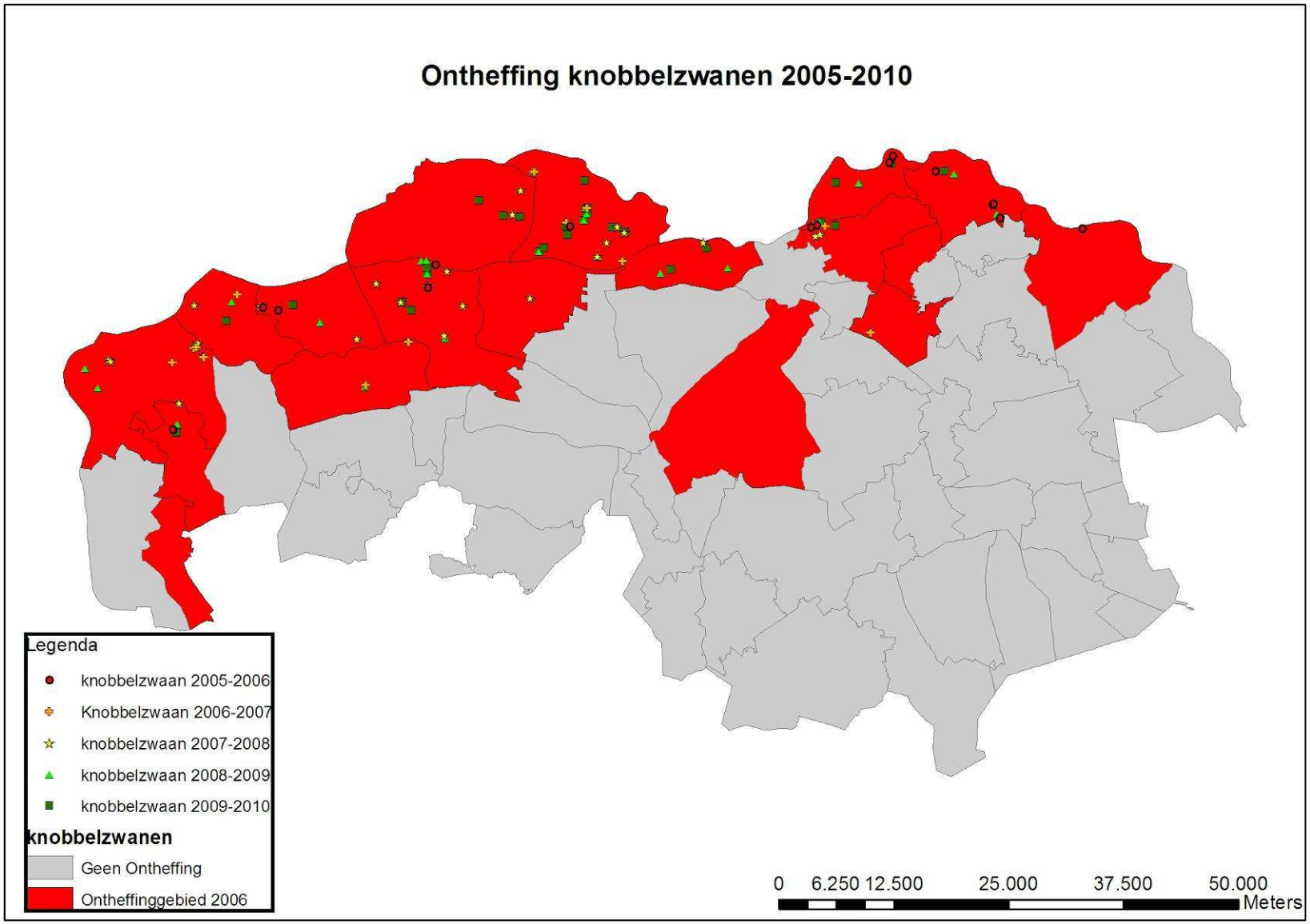
Ontheffing knobbelzwanen 2005-2010
Legenda
knobbelzwaan 2005-2006
Knobbelzwaan 2006-2007
knobbelzwaan 2007-2008
knobbelzwaan 2008-2009
knobbelzwaan 2009-2010
knobbelzwanen
Geen Ontheffing
Ontheffinggebied 2006
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

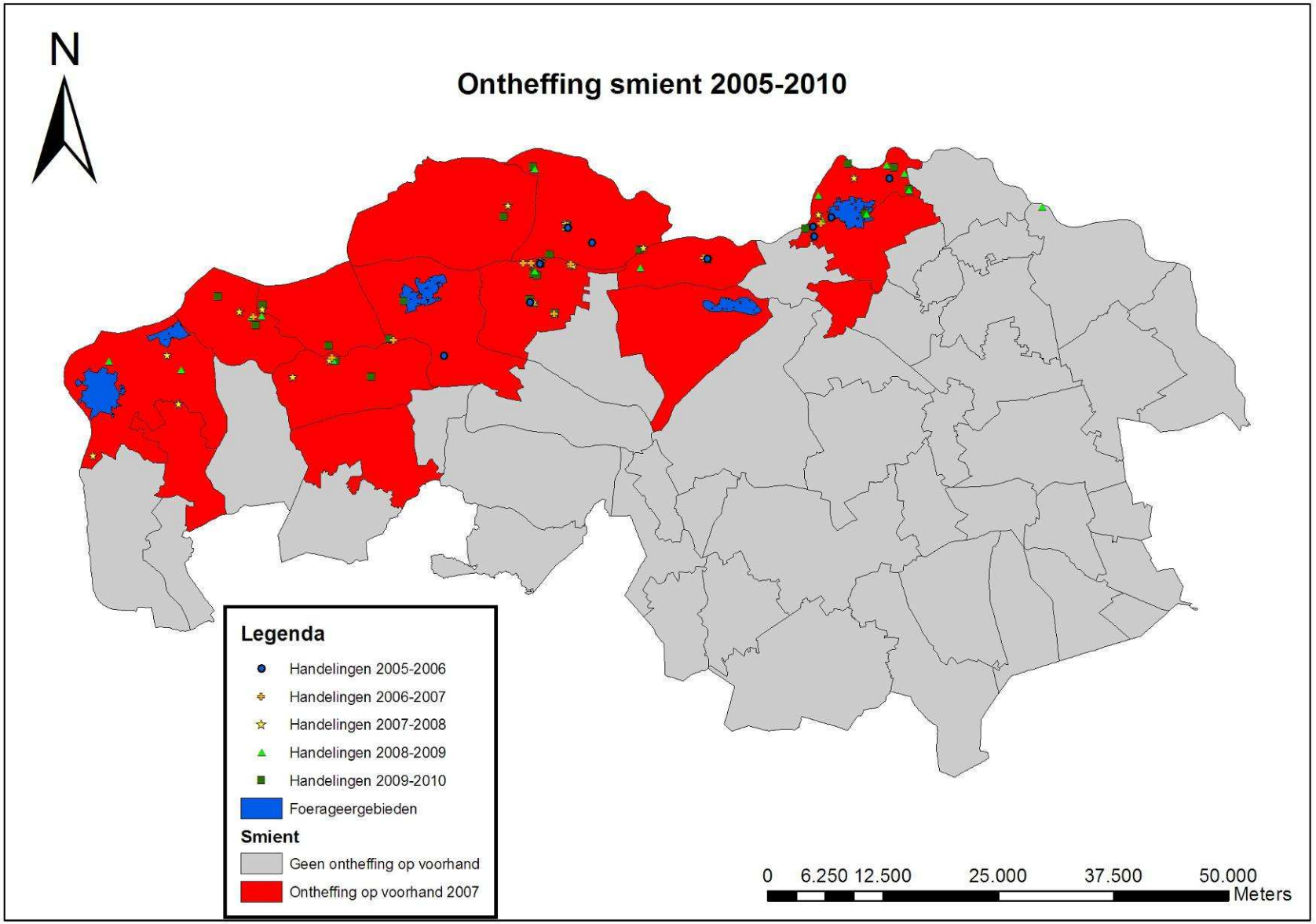
N
Ontheffing smient 2005-2010
Legenda
Handelingen 2005-2006
Handelingen 2006-2007
Handelingen 2007-2008
Handelingen 2008-2009
Handelingen 2009-2010
Foerageergebieden
Smient
Geen ontheffing op voorhand
Ontheffing op voorhand 2007
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

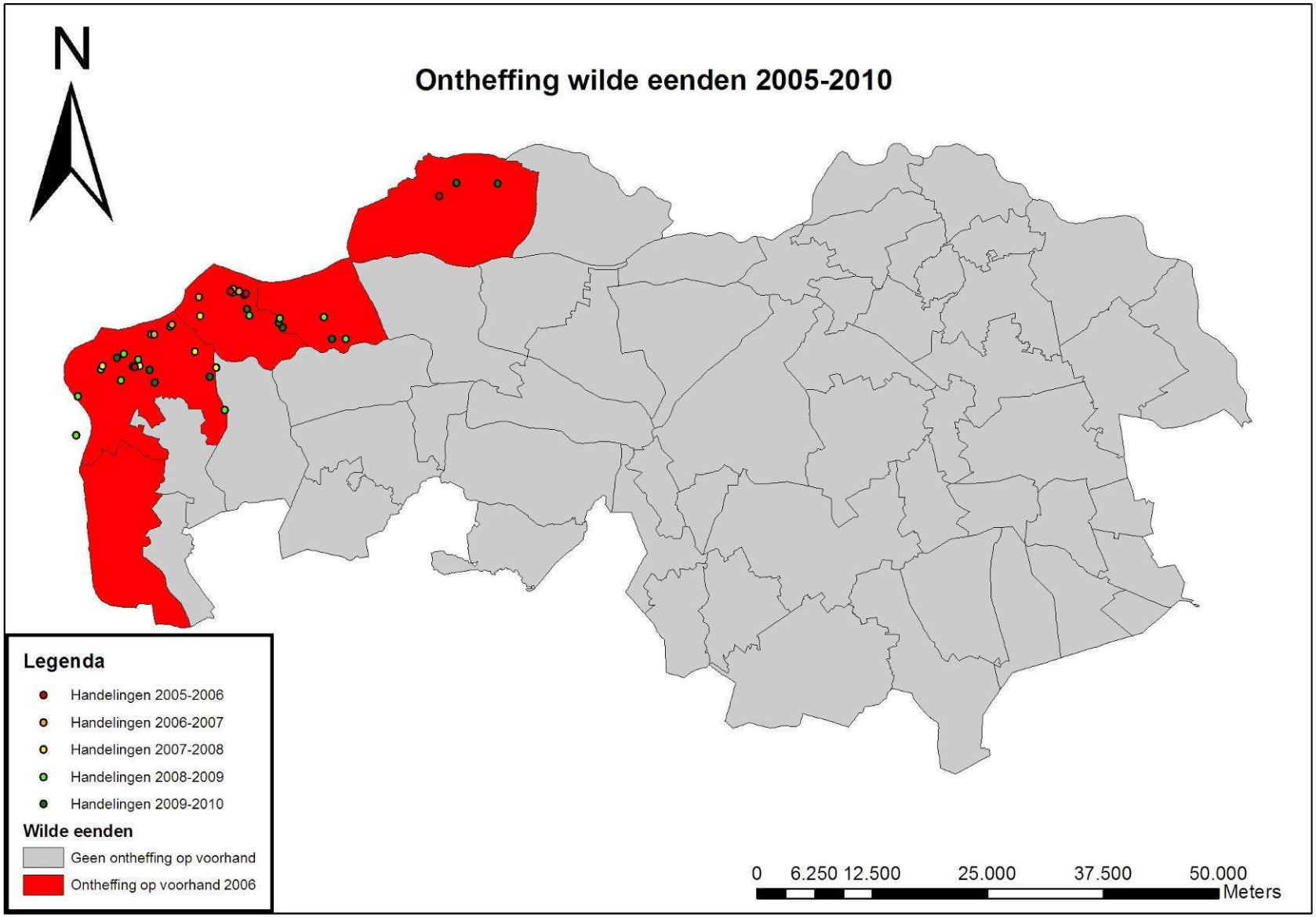
N
Ontheffing wilde eenden 2005-2010
Legenda
Handelingen 2005-2006
Handelingen 2006-2007
Handelingen 2007-2008
Handelingen 2008-2009
Handelingen 2009-2010
Wilde eenden
Geen ontheffing op voorhand
Ontheffing op voorhand 2006
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

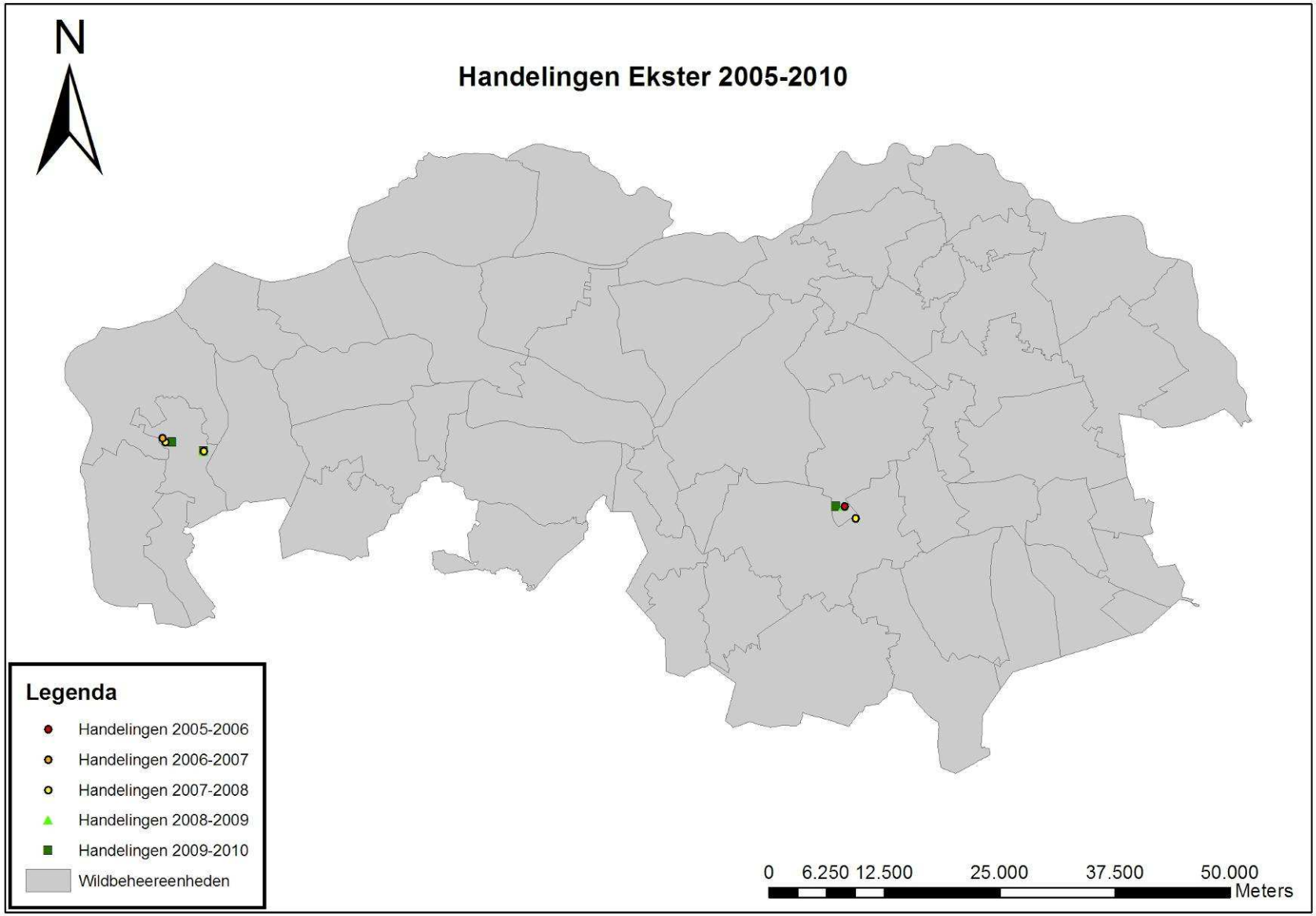
N
Handelingen Ekster 2005-2010
Legenda
Handelingen 2005-2006
Handelingen 2006-2007
Handelingen 2007-2008
Handelingen 2008-2009
Handelingen 2009-2010
Wildbeheereenheden
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

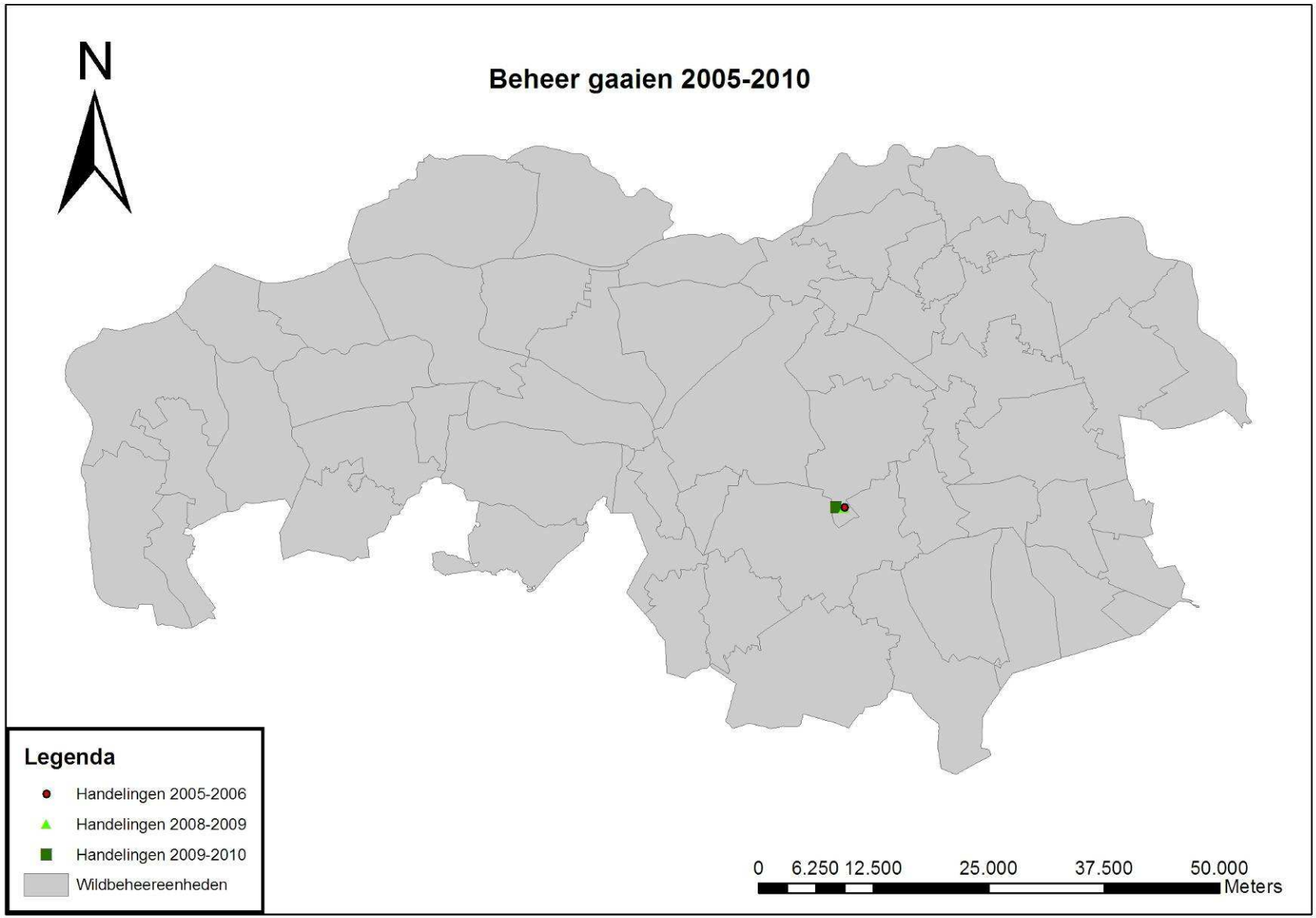
N
Beheer gaaien 2005-2010
Legenda
Handelingen 2005-2006
Handelingen 2008-2009
Handelingen 2009-2010
Wildbeheereenheden
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

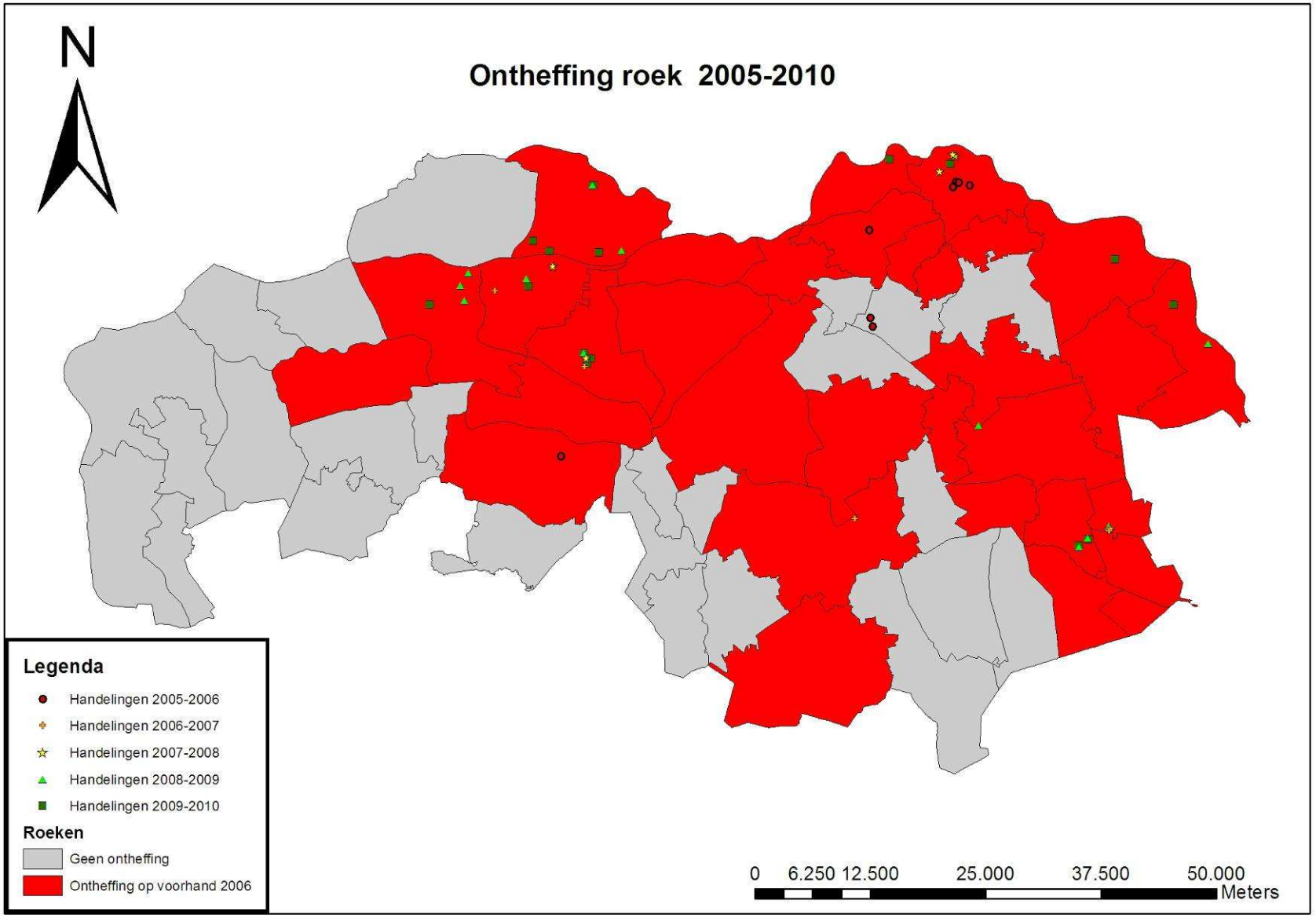
N
Ontheffing roek 2005-2010
Legenda
Handelingen 2005-2006
Handelingen 2006-2007
Handelingen 2007-2008
Handelingen 2008-2009
Handelingen 2009-2010
Roeken
Geen ontheffing
Ontheffing op voorhand 2006
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

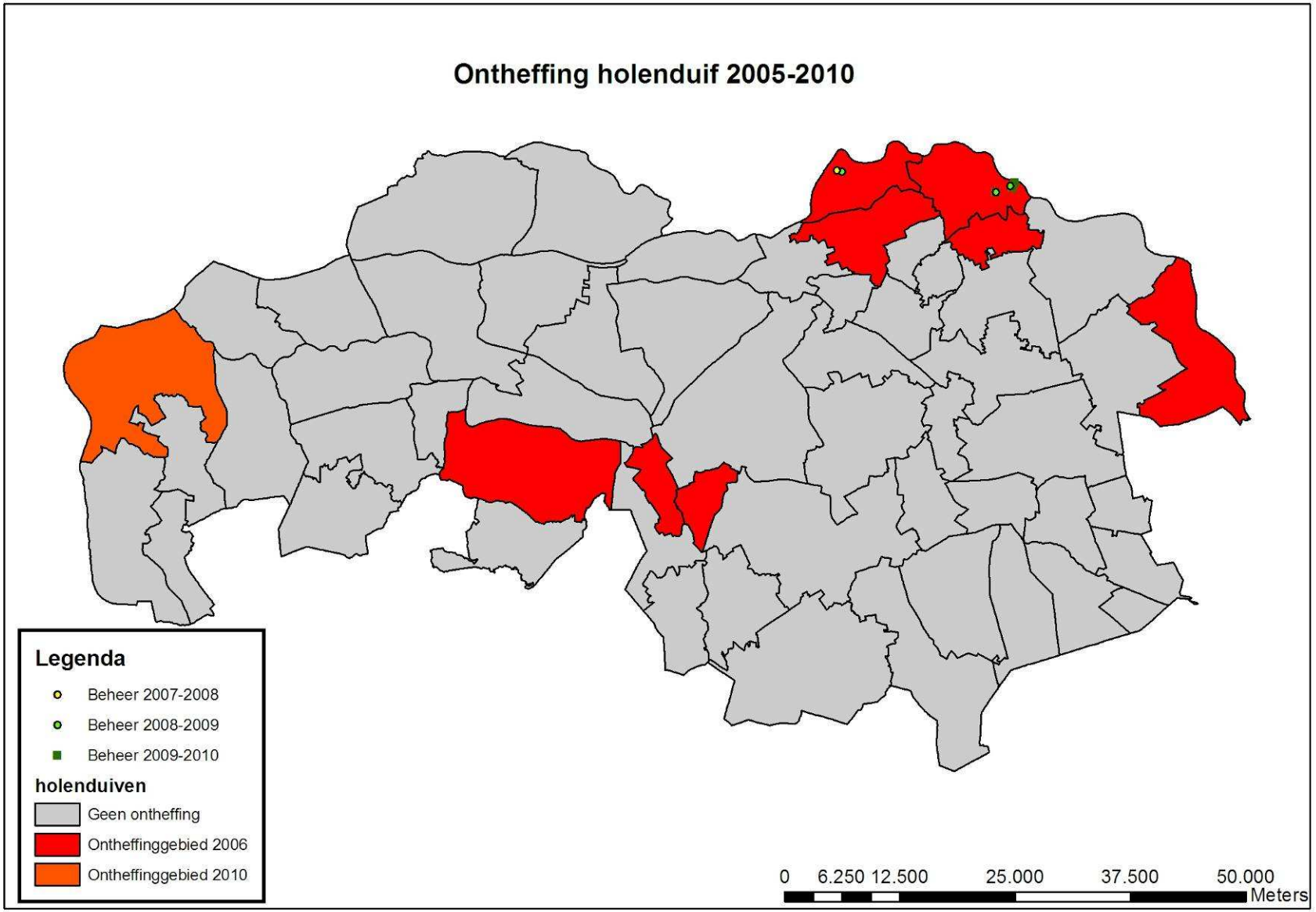
Ontheffing holenduif 2005-2010
Legenda
Beheer 2007-2008
Beheer 2008-2009
Beheer 2009-2010
holenduiven
Geen ontheffing
Ontheffinggebied 2006
Ontheffinggebied 2010
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

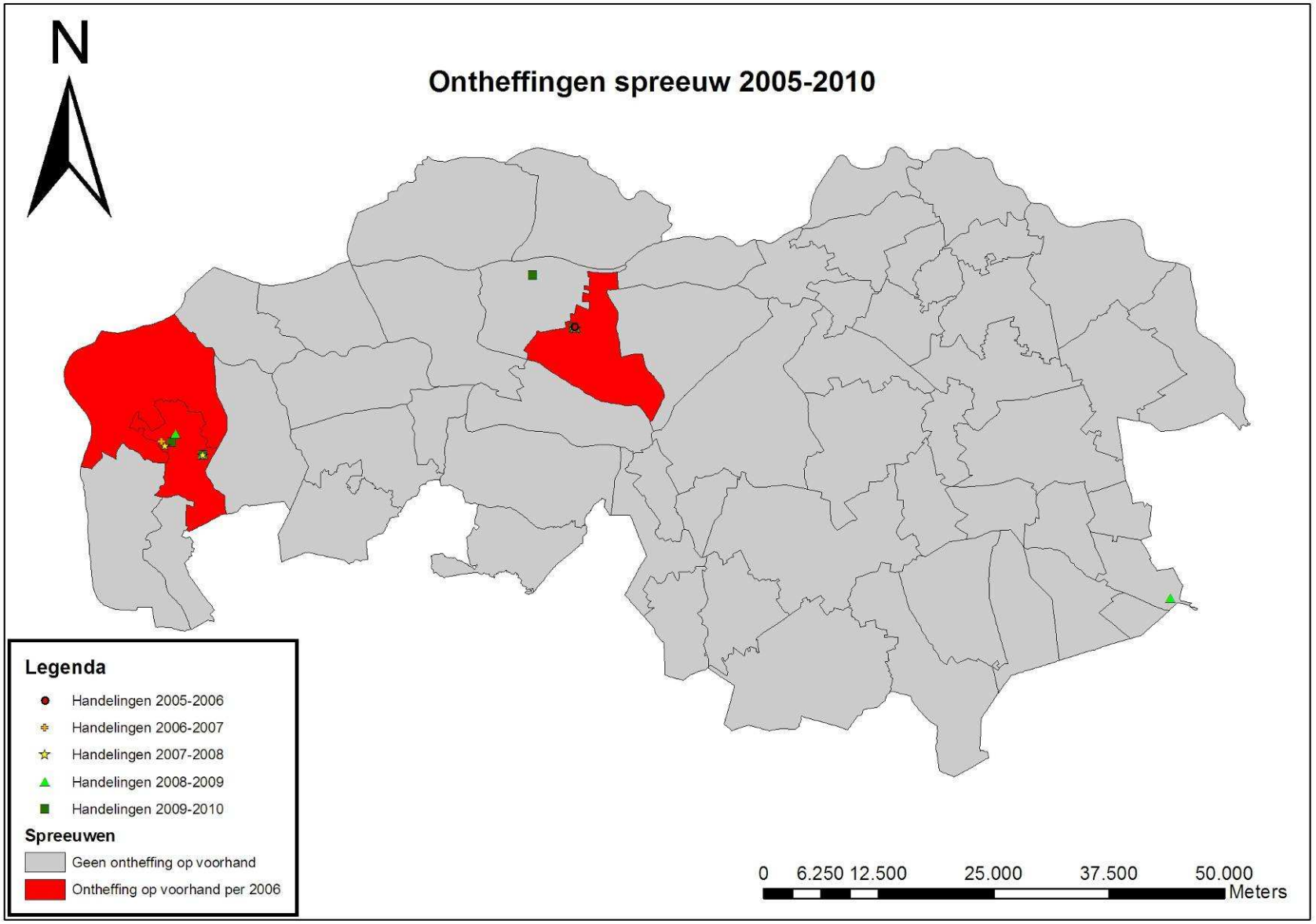
N
Ontheffingen spreeuw 2005-2010
Legenda
Handelingen 2005-2006
Handelingen 2006-2007
Handelingen 2007-2008
Handelingen 2008-2009
Handelingen 2009-2010
Spreeuwen
Geen ontheffing op voorhand
Ontheffing op voorhand per 2006
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

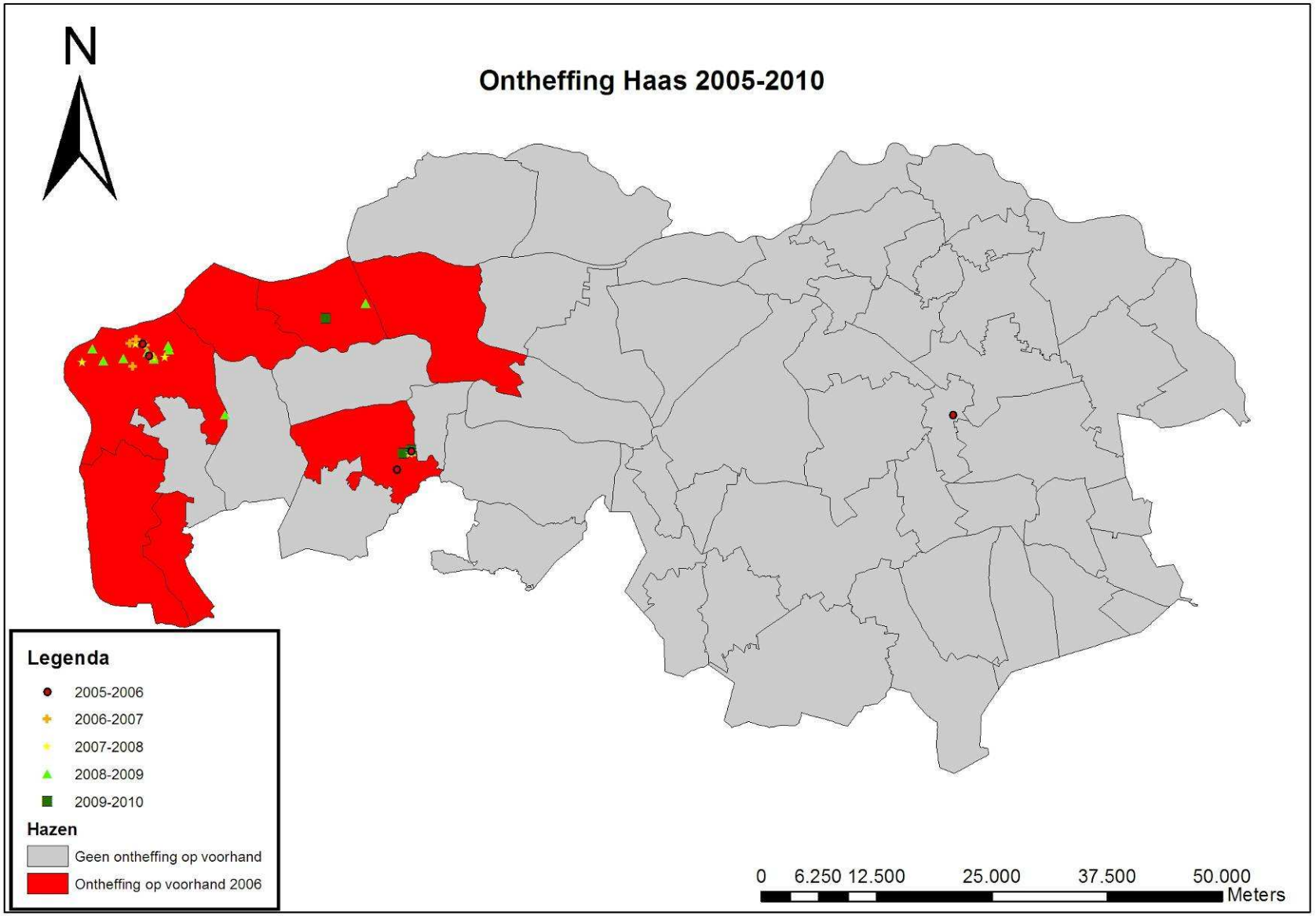
N
Ontheffing Haas 2005-2010
Legenda
2005-2006
2006-2007
2007-2008
2008-2009
2009-2010
Hazen
Geen ontheffing op voorhand
Ontheffing op voorhand 2006
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

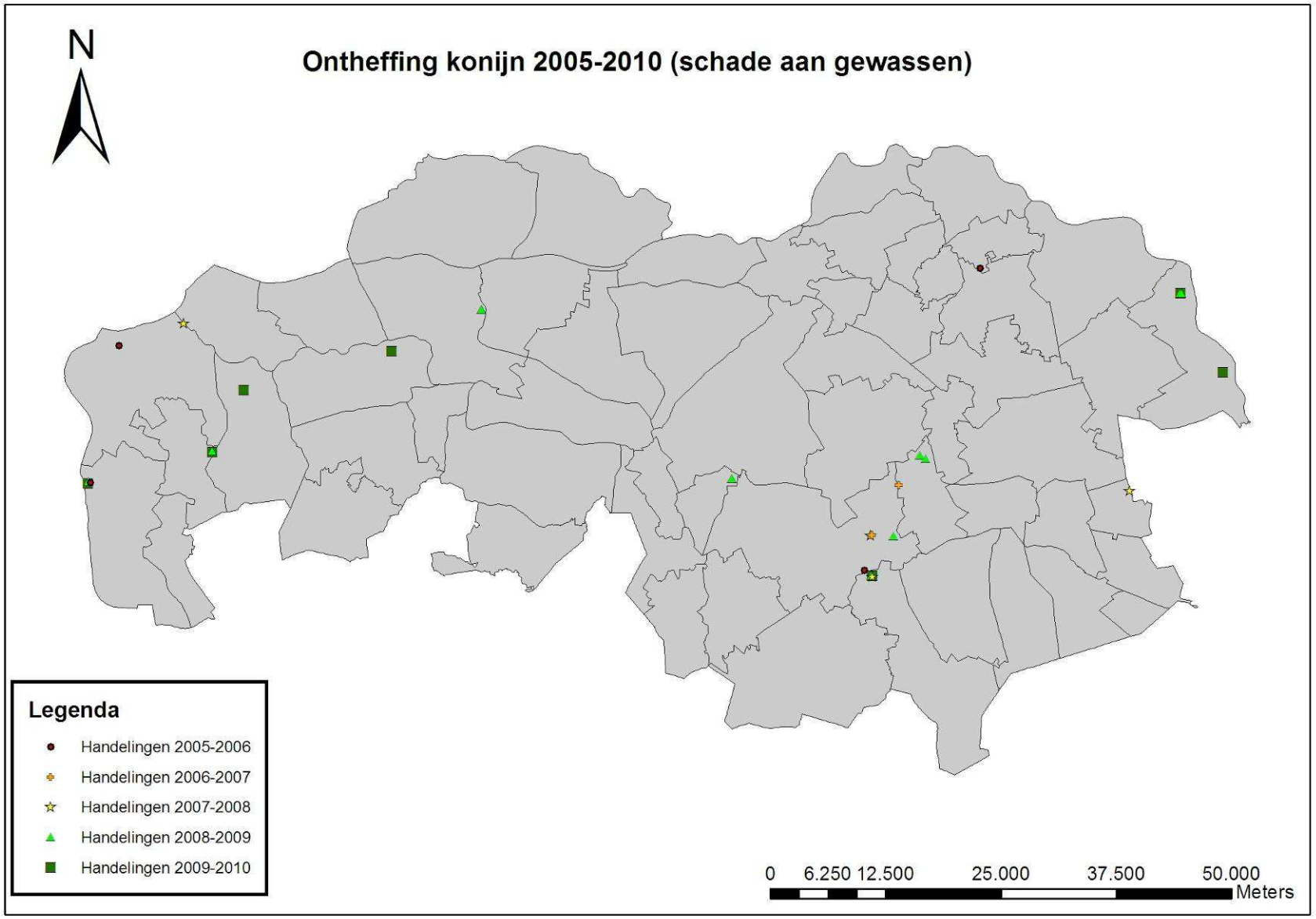
N
Ontheffing konijn 2005-2010 (schade aan gewassen)
Legenda
Handelingen 2005-2006
Handelingen 2006-2007
Handelingen 2007-2008
Handelingen 2008-2009
Handelingen 2009-2010
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

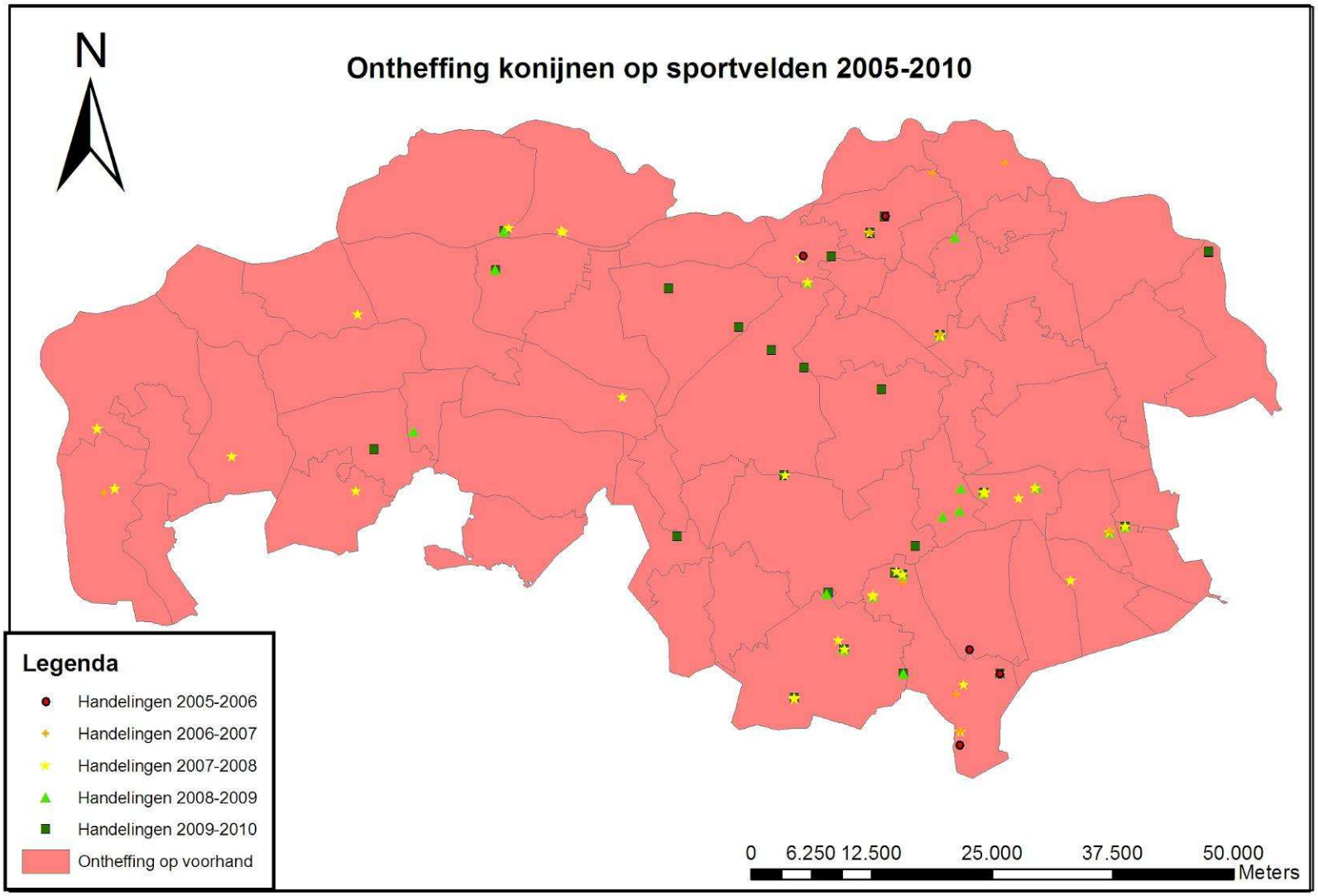
N
Ontheffing konijnen op sportvelden 2005-2010
Legenda
Handelingen 2005-2006
Handelingen 2006-2007
Handelingen 2007-2008
Handelingen 2008-2009
Handelingen 2009-2010
Ontheffing op voorhand
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

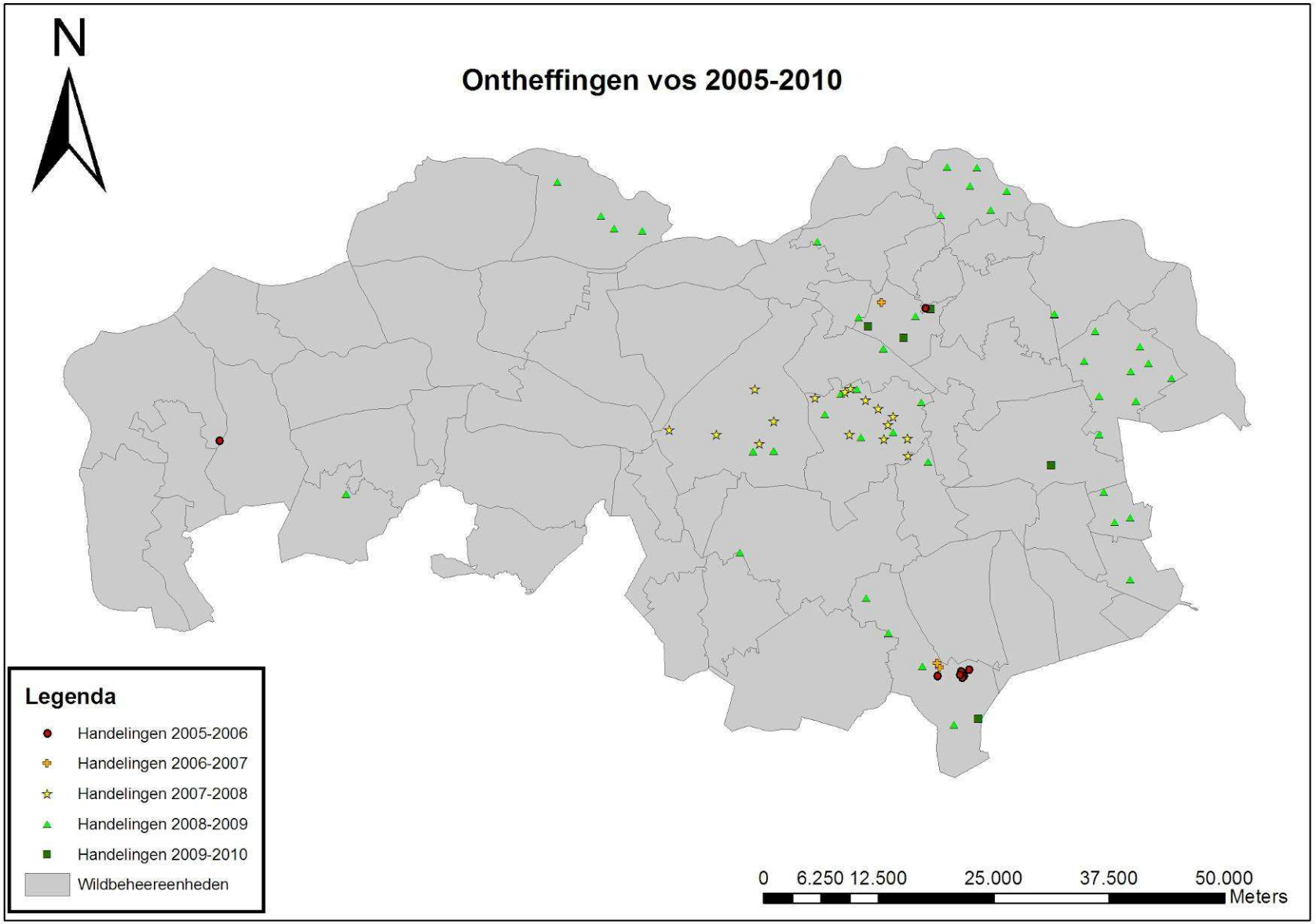
N
Ontheffingen vos 2005-2010
Legenda
Handelingen 2005-2006
Handelingen 2006-2007
Handelingen 2007-2008
Handelingen 2008-2009
Handelingen 2009-2010
Wildbeheereenheden
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

Bijlage 6:
Beheerkaart overzomerende ganzen

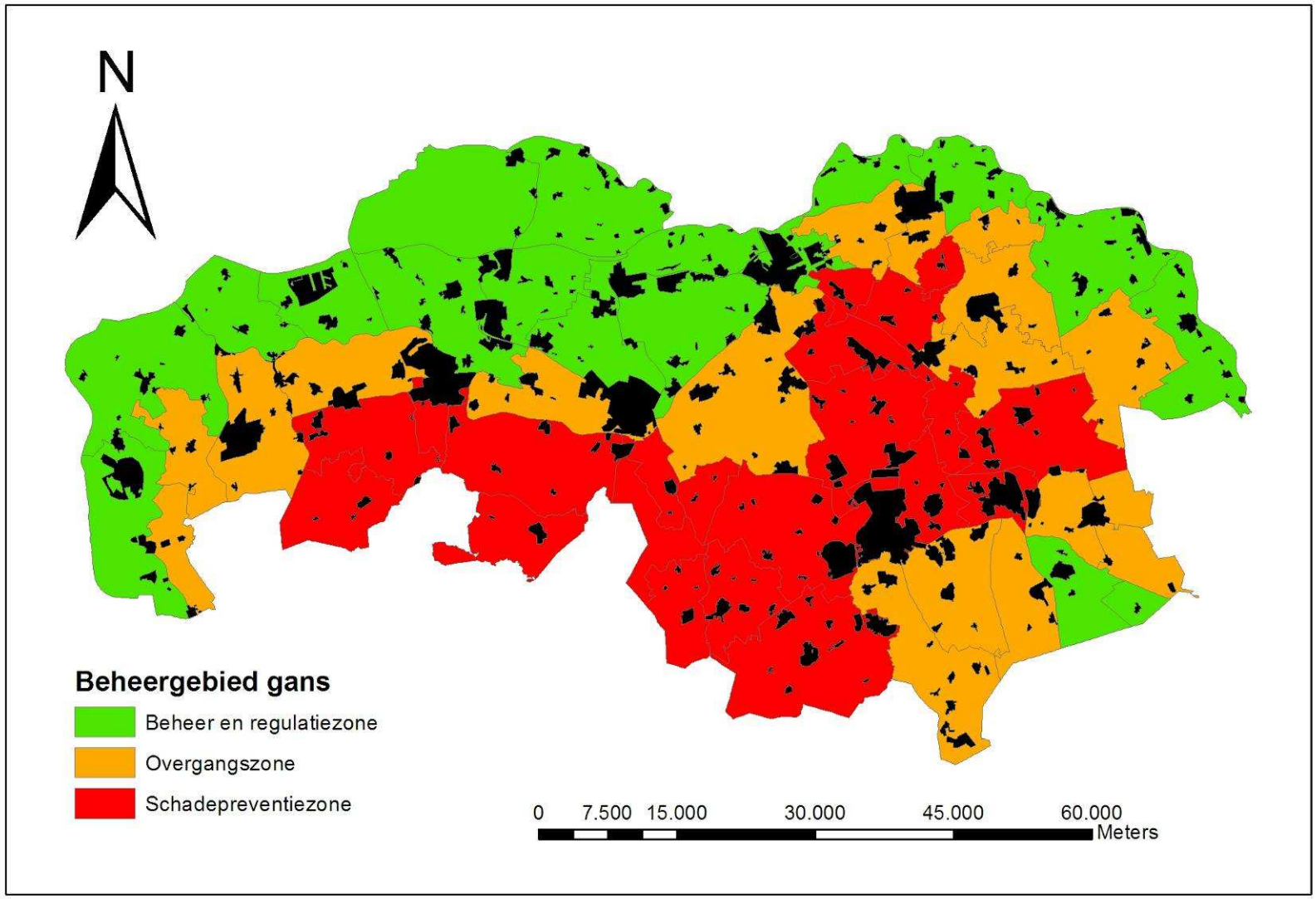
N
Beheergebied gans
Beheer en regulatiezone
Overgangszone
Schadepreventiezone
0 7.500 15.000 30.000 45.000 60.000
Meters

Bijlage 7:
Weidevogelgebieden en werkgebieden weidevogelbeheer

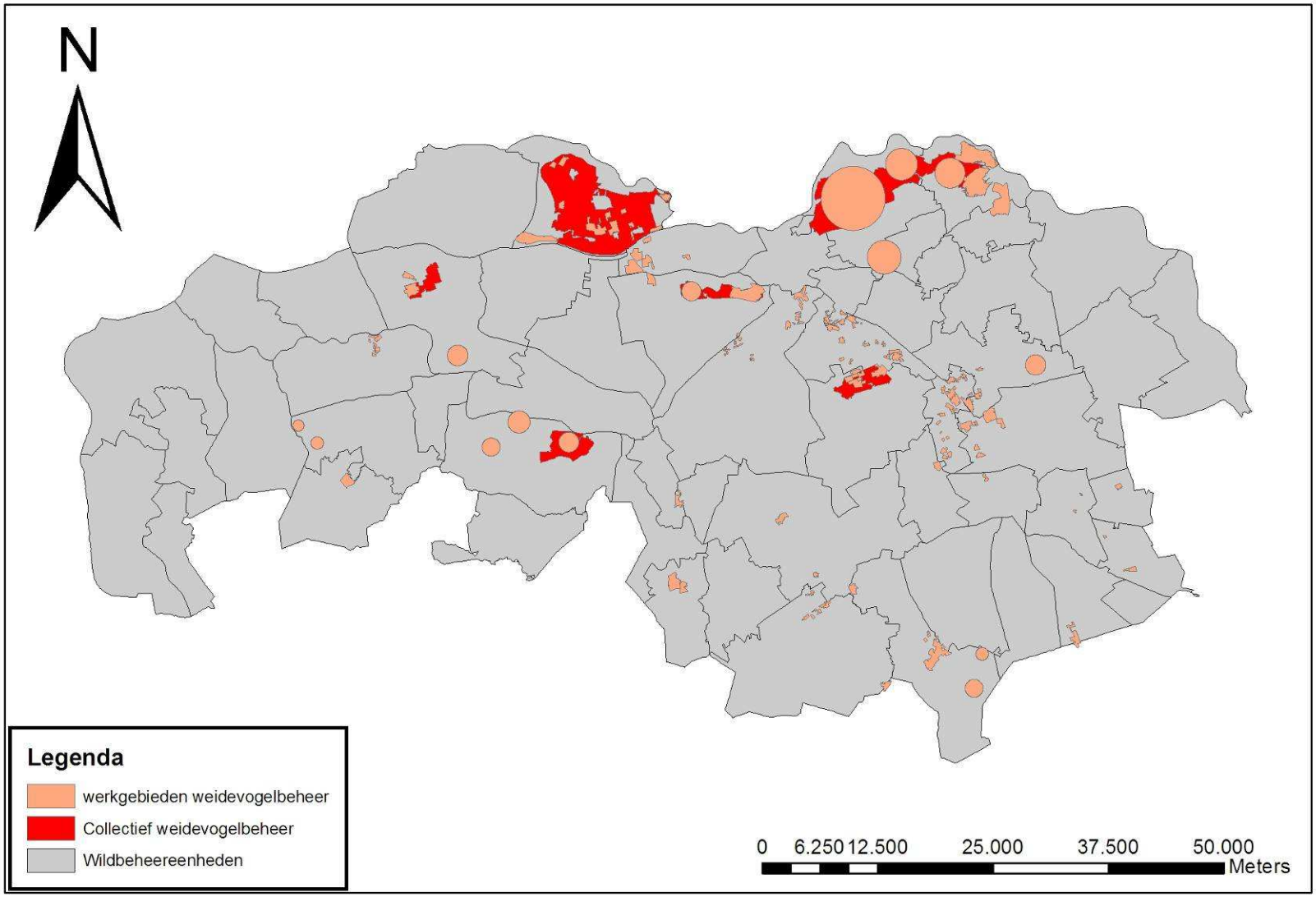
N
Legenda
werkgebieden weidevogelbeheer
Collectief weidevogelbeheer
Wildbeheereenheden
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

Bijlage 8:
Valwildkaarten

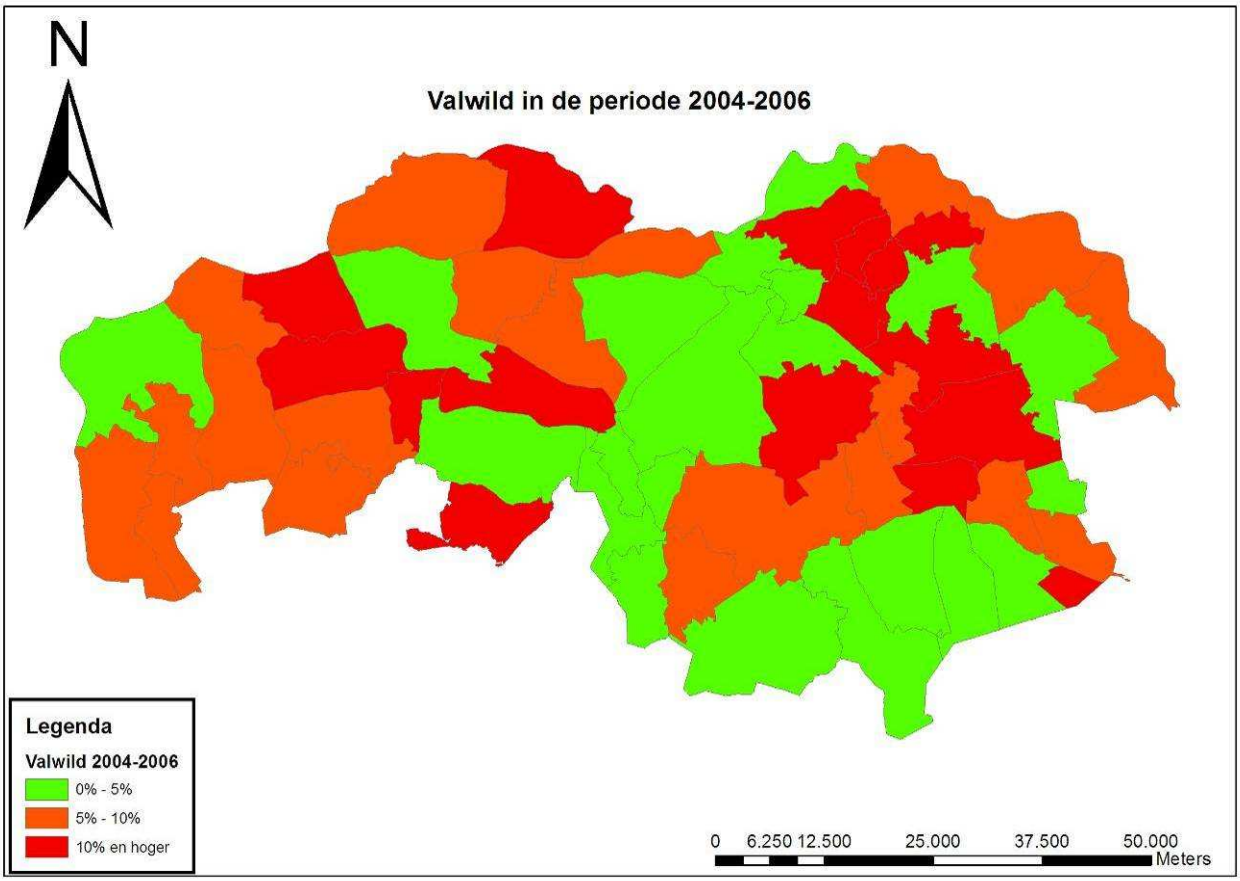
N
Valwild in de periode 2004-2006
Legenda
Valwild 2004-2006
0% - 5%
5% - 10%
10% en hoger
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

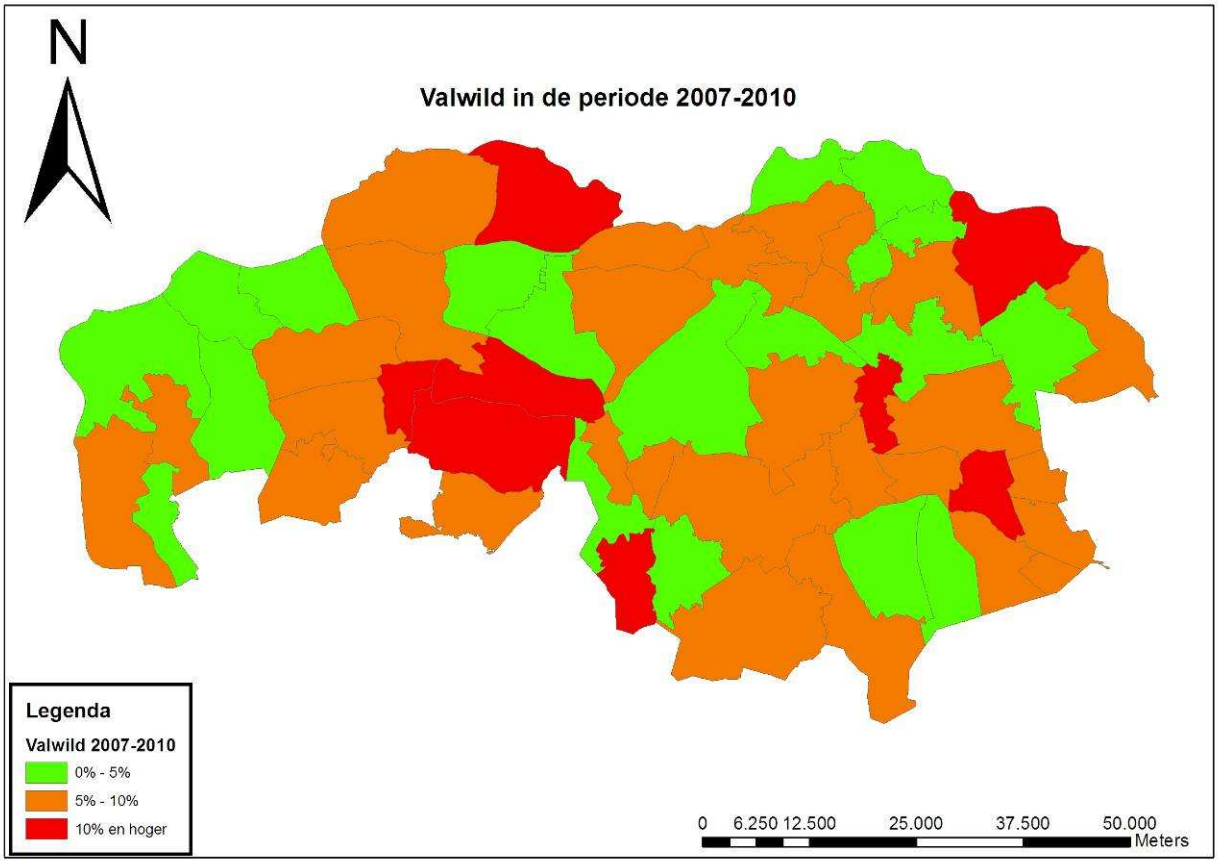
N
Valwild in de periode 2007-2010
Legenda
Valwild 2007-2010
0% - 5%
5% - 10%
10% en hoger
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

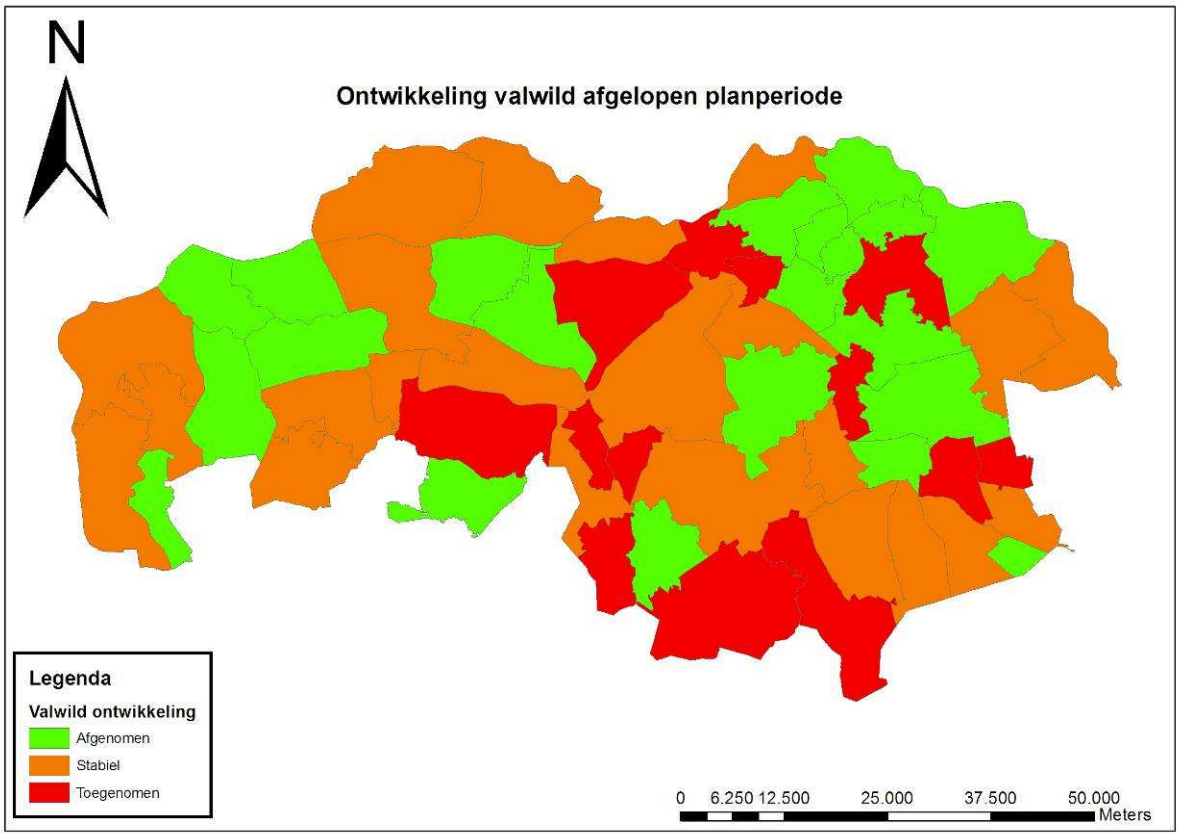
N
Ontwikkeling valwild afgelopen planperiode
Legenda
Valwild ontwikkeling
Afgenomen
Stabiel
Toegenomen
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters

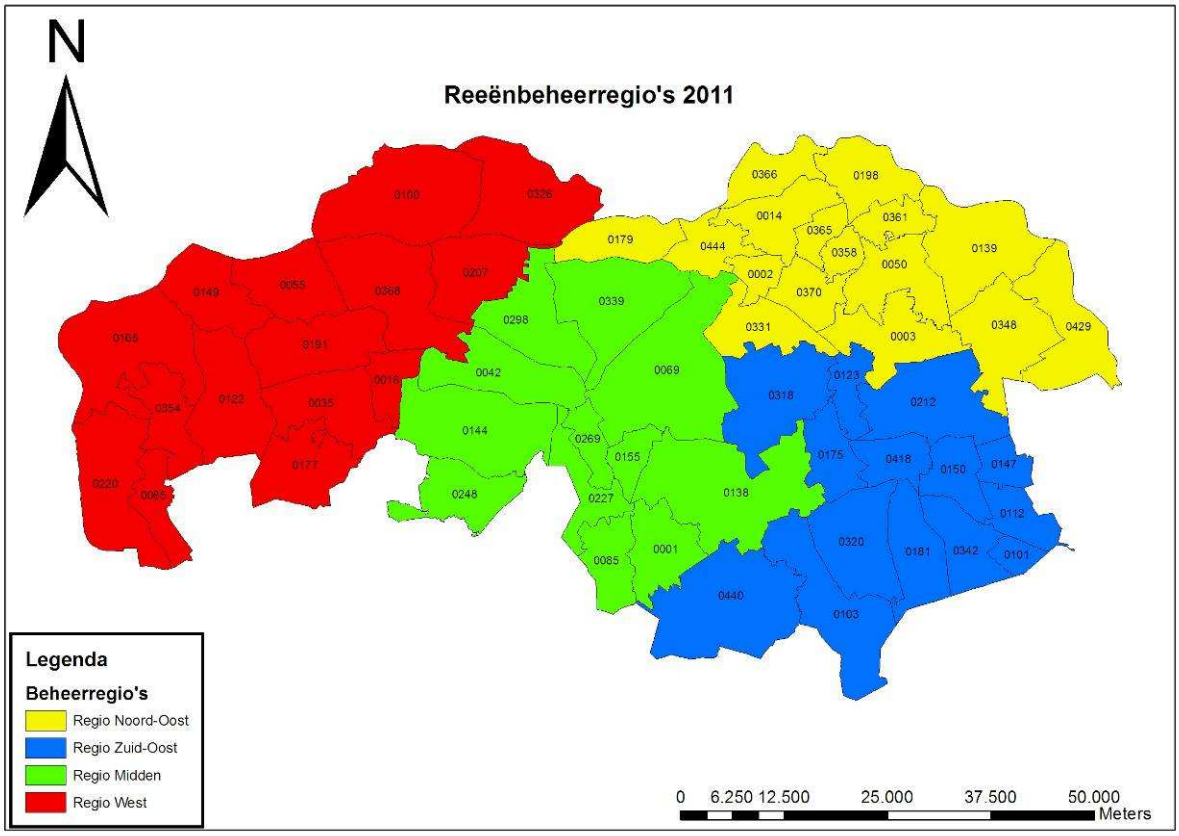
N
Reeënbeheerregio's 2011
0100
0326
0149
0055
0368
0207
0165
0191
0019
0354
0122
0035
0177
0220
0085
0179
0366
0198
0014
0444
0365
0361
0358
0139
0002
0050
0370
0339
0298
0331
0003
0348
0429
0042
0069
0123
0318
0212
0144
0269
0155
0175
0418
0150
0147
0248
0227
0138
0112
0320
0181
0342
0101
0085
0001
0440
0103
Legenda
Beheerregio's
Regio Noord-Oost
Regio Zuid-Oost
Regio Midden
Regio West
0 6.250 12.500 25.000 37.500 50.000
Meters